

YAYIN KURULU

Doğan HIZLAN (Başkan), Turhan GÜNAY (Başkan Yardımcısı),
Ataol BEHRAMOĞLU, Celal ÜSTER, Deniz KAVUKÇUOĞLU,
Deniz SOM, Egemen BERKÖZ, Erdal ATABEK, Fazilet KUZA

YAYIN YÖNETMENİ

Zeynep ATAYMAN

GÖRSEL YÖNETMEN

Haydar BEY

KAPAK GÖRSELİ

Sara Ajl (*Fatma'nın Eli* adlı yapıtından)

GRAFİK TASARIM

Ahmet SUNGUR, Müge KAYGUSUZ

DİZGİ/SAYFA DÜZENİ

Serpil ÜNAY

BASKI/CİLT

YAZIN BASIN YAYIN MATBAACILIK TRZ.TİC.LTD.ŞTİ.
Çiftehavuzlar Caddesi Maltepe Mahallesi Prestij İş Merkezi
No:27/806 Kat:9 Zeytinburnu / İstanbul
0212 565 01 22 – 0212 565 02 55 Sertifika No:12028

DAĞITIM

1. Baskı: *Ürün Yayınevi*, 1997
2. Baskı: *Ürün Yayınevi*, 1999
3. Baskı: *Kültür Bakanlığı Yayınları*, 2002
4. Baskı: Ekim 2009

Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Prof. Nurettin Mazhar Öktel Sk.

No:2 34381 Şişli - İstanbul

Tel : (0212) 343 72 74

Faks: (0212) 343 72 65

cck@cumhuriyet.com.tr

www.kitap.cumhuriyeti.com.tr

Yayın Hakları Cumhuriyet Kitapları'na aittir.
Tanıtım amacı dışında izinsiz alıntı yapılamaz.

Muhsine HELİMOĞLU YANUZ

MASALLAR VE
EĞİTİMSEL İŞLEYLERİ
MESAJ-İNDEKS

MUHSİNE HELİMOĞLU YAVUZ, 1972'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Türkoloji Bölümü'nü bitirdi. Halkbilimi alanında "Diyarbakır Efsaneleri-Motif-İndeks" teziyle yüksek lisans, "Masalların Eğitimsel İşlevleri ve Mesaj İndeksi" teziyle de doktora yaparak bilim doktoru oldu. "Diyarbakır Efsaneleri-Motif-İndeks" adlı eseriyle İsveç-Stockholm "Culture House Research Reward" u, "Masallar ve Eğitimsel İşlevleri Mesaj-İndeks adlı eseri ile de "Pertev Naili Boratav Halkbilimi Ödülü"nü aldı. Bunların dışında yurtiçinde ve dışında aldığı altı ödülü daha vardır. Yurtiçinde Dicle, Bilkent, Mimar Sinan Üniversiteleri'nde öğretim üyesi olarak çalıştı. Yurtdışında da Varşova, Bakü, Kiev, Kişinev, Bükreş, Lefke-Avrupa Üniversiteleri'nde konuk öğretim üyesi olarak dersler ve konferanslar verdi. Şu anda Bahçeşehir Üniversitesi Öğretim Üyesi olan Muhsine Helimoğlu Yavuz, "Halk Anlatılarının Örtük Transaksiyon Yoluyla Psikoterapi Aracı Olarak Kullanılması" ve "Anlatı-Masal Çözümlemeleri" konusunda çalışmakta ve yayınlarını bu alanda sürdürmektedir. Yayınlanmış 13 kitabı, 45 bildirisi ve 60 makalesi vardır. "Masallar ve Eğitimsel İşlevleri Mesaj-İndeks" kitabından seçilmiş masal ve tekerleme metinleri, Pertev Naili Boratav Arşivi'nden alınmış bazı masallarla birlikte Fransızcaya çevrilerek, *Neuf de l'ecole des loisirs* yayınevi tarafından "Contes Turcs" adıyla, 2008'de Paris'te yayınlanmıştır.

KİTAPLARI:

Diyarbakır Efsaneleri-2 cilt, Azerbaycan Halk Edebiyatı ile Türkiye Halk Edebiyatı Arasındaki Benzerlikler, Cıgaramın Üstünde Bir Topal Karıncı, Kim Uyur Kim Uyanık, İlahır Çarşambalar-Nevruz Törenleri (çeviri), Şahmaran, Arada Bir, Düş Düşün ve Gerçek, Uçar Leyli-Boratav Arşivinden Masallar-1, Esil ile Yesil, Bir Varmış Bin Yokmuş, Zamanlardan Birinle

*Oğlum BORA'ya...
Yeryüzü çiçeklerle güler,
gökyüzü yıldızlarla,
ben seninle gülerim...*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	13
Giriş	15

BİRİNCİ BÖLÜM MASAL NEDİR

a- Masalın Tanımı ve Tarihçesi	25
b- Araştırmada Yer Alan Masalların Sınıflandırılması ve Bu Sınıfların Genel Olarak Değerlendirilmesi	30
c- Masallardaki İletilere Genel Bir Bakış	35
d- Masalların Masallarla Öteki Bazı Türlerle ve Sanat Dallarıyla Etkileşimleri	41

İKİNCİ BÖLÜM MASALLAR VE İLETİLERİ MESAJ-İNDEKS (İLETİ DİZİNİ)

a- Masalların Eğitimsel İşlevleri ve Mesaj-İndeks (İleti Dizini) ...	49
b- İleti Dizinde Yer Alan Ana ve Ara Başlıklar	51
1- Etik İletiler	51
2- Psikolojik İletiler	53
3- Sosyolojik İletiler	56
4- Ekonomik İletiler	60
5- Öteki İletiler	61
c- En Çok Verilen Ortak İletiler	61
d- Ortak İletilerin Genel Olarak Değerlendirilmesi	65

e- Masalların İnsan Kahramanlarının İşlevsel Özellikleri ve İletileri Ulaştırmadaki Rollerini	71
1- Kadın Kahramanlar	71
2- Erkek Kahramanlar	91
3- Çocuk Kahramanlar	97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MASALLAR VE DİL ÖĞRETİMİNE KATKILARI

a- Masalların Dil ve Anlatım Özellikleri	105
1- İkilemeler	113
2- Pekiştirme Sıfatları	123
3- Tezlik, Sürelik, Yaklaşma Bildiren Fiiller	124
4- Ses Taklidi Sözcükler	127
5- Deyimler	128
6- Atasözleri	139
7- Benzetmeler	140
8- Hayır Dualar-Beddualar	141
9- Masallarda Çok Kullanılan Konuşma Dili Söylemleri	142
10- Tekerlemeler ve İşlevleri	152
b- Masalların Dilin Öğretilmesi ve Geliştirilmesi Bakımından Önemi	158

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MASAL METİNLERİ VE İLETİ DİZİNLERİ

(MESAJ-İNDEKS)

I- OLAĞANÜSTÜ MASALLAR	177
a- Cin Peri Masalları	177
1- Eşmanip	177
2- Üç Yumurta	186
3- Çirkin Kız	188
4- Kötü Kral	192
5- Uykuşah	194

b- Olağanüstü Güçlere Sahip İnsan Masalları	196
6- Çömüdüük	196
7- Padişah ile Çocukları	200
8- İsmail'in İyiliği	203
9- Terzi ile Karısı	208
10- Mir Mehmet ile Altı Kardeşi	211
11- Saraydaki Eksik	215
12- Gülbahar ile Gülbarın	220
c- Sihir-Büyü Masalları	227
13- Gökbulut	227
14- Büyülenen Büyücü	232
15- Avcı ile Çocukları	235
16- Geyik Sultan	237
17- Çiğ Süt	241
d- Dev, Cadı, Canavar Masalları	245
18- Fatma	245
19- Üç Kardeşler	251
20- Hasaniko ile Cıttı Pitto	253
21- Kül Eşek	255
22- Dev Anası ve Cake	260
23- Üç Şehzade	266
24- Şato	270
25- Güzel Kız ile Yedi Kardeşi	274
26- Yasemin	277
27- Şehzade Hüdada ile Kırk Dokuz Kardeşi	279
28- Küçük Kardeş	282
29- Padişah ile Üç Oğlu	288
30- Nartane	292
31- Altın Bülbül	295
32- Bıra Mus	298

II- GERÇEKÇİ MASALLAR	304
a- Padişah, Sultan, Şehzade, Prenses, Vezir Masalları	304
33- Tüylü	304
34- Keşiş	310
35- Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim	314
36- Yedi Çingene	319
37- Üç Şart	325
38- Mirza Mehmet	327
39- Cesur Kız	329
40- Elma Yanaklı Kız	331
41- Rüya ile Gelen Mutluluk	338
42- Balığın Gülmesi	340
43- Boncuk Padişah	346
44- Üç Dilek	349
b- Zengin, Tüccar, Bey, Ağa Masalları	353
45- Gül Hanım	353
46- Kel Hasan ile İhtiyar Nine	356
47- Ağaoğlunun Kaderi	359
48- Gülnazik	361
49- Şirin ile Şevketli	365
50- Paşanın Oğlu ile Dünya Güzeli	370
51- Helvacı Güzeli	375
c- Sıradan ve Yoksul İnsan Masalları	379
52- Kadının Çilesi	379
53- Evliya ile Kevliya	382
54- Kurnaz Kan Kardeşler	385
55- Keloğlan	388
56- Nartanem Bir Tanem	391
57- Şerbetçi Güzeli	395

58- Kırk Oğlanın Bacısı	400
59- Dertli Fatma	404
60- Oduncu ve Kızları	408
61- Nartanesi	411
62- Muradına Eremeyen Dilber	417
63- Terliklerin Getirdiği Mutluluk	422
64- Rüya	424
65- Yedi Bacılar	429
66- İyi Kalpli Kadın	432
67- Ali ile Musa	435
III- HAYVAN MASALLARI	437
68- Çobanın Fendi Tilkiyi Yendi	437
69- Deve Tilki Çakal	441
70- Keçi ile Kurt	443
71- Ali Balo ile Akıllı Kedi	447
72- Hoca ile Tilki	449
73- Ünlü Bey	451
74- Nine ile Tilki	455
75- Aslan ile Tilki	457
IV- DEYİMLERİ VE ATASÖZLERİNİ	
AÇIKLAYAN MASALLAR	459
76- Ölümsüzlüğü Arayan Adam	459
77- Yedi Deliler	461
78- Halık Bilmezse Mahluk Bilir	464
79- Sihirli Yüzük	467
80- Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım	469
81- İki Kardeş	472
82- Kıskançlık	474
83- İhtiyar Balıkçı	478

84- Akıllı ile Deli Kardeş	480
85- Üç Kardeş	485
86- Tuzun Değeri	487
87- Yarış	489
88- Keze Bacı	490
89- Ayşe Kız ile Fatma Kız	494
90- Esil İle Yesil	497
Sonuç	501
Kaynakça	505

ÖNSÖZ

Bu araştırma, çocuk-yetişkin ayırımı gözetmeksizin, masalların halk eğitimi konusundaki işlevi ile dilin öğretilmesine ve gelişmesine katkısını göstermeyi amaçlamaktadır.

Bu konuda, toplam 90 masal üstünde çalışılmıştır. Masalların, Türkiye'nin her bölgesinden alınmasına özellikle dikkat edilmiştir. Tamamı derleme ürünü olan ve ilk kez sözden yazıya geçirilen masallar, bu yönüyle de özgündür. Aynı masalın, bir ülkenin çeşitli yerlerinde, ne gibi değişimlere uğrayabileceğini göstermek için, birbirlerinin varyantları olan 21, 25, 26, 28, 30, 32, 59, 61 numaralı masallara özellikle yer verilmiştir.

Araştırmanın “Giriş” bölümünden sonra, masalın ne olduğu ve nasıl sınıflandırıldığı belirtilmiş, araştırılması konusundaki tarihsel gelişim verilmiş, sınıflar ve iletiler üstüne genel bir değerlendirme yapılmış, öteki türlerle ve bazı sanat dallarıyla karşılıklı etkileşimleri gösterilmiş, daha sonra da asıl konumuz olan eğitimsel işlevleri ve dil anlatım özellikleri bölümüne geçilmiştir.

Bu bölümde, halkbilim alanında bir ilk gerçekleştirilerek masallar ve öteki halk anlatılarının “MESAJ-İNDEKS”, yani “İLETİ DİZİNİ” hazırlanmıştır. Şöyle ki: Üstünde çalışılan 90 masalda, toplam 517 ileti saptanmıştır. Bu iletiler içeriklerine göre A. Etik İletiler, B. Psikolojik İletiler, C. Sosyolojik İletiler, D. Ekonomik İletiler, E. Öteki iletiler olmak üzere 5 ana grupta toplanmış, sonra da bu gruplardaki iletiler, kendi içlerinde 19 ana başlık ve 162 ara başlık altında verilmiştir.

Bu 517 iletinin “İleti-Dizini” (Mesaj-İndeks) hazırlanmış ve her masalın iletileri, bu dizindeki numaralarına göre belirlenip, masaldaki olayın

kendi özeline en iyi şekilde yansıtacak biçimde ifade edilerek, metinden hemen sonra gösterilmiştir.

Bu iletilerden yola çıkılarak, masalların eğitimsel işlevleri belirtildikten sonra, dilin öğretilmesine ve gelişmesine katkısı üzerinde durulmuş, çeşitli araştırma ve örneklerle bu katkı gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu kitabın 1. baskısı 1997, 2. baskısı 1999'da Ürün Yayınevi, 3. baskısı 2002'de Kültür Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Bu dördüncü baskıdır.

ABD İndiana Üniversitesi Öğretim Üyesi, değerli Halkbilimci Prof. Dr. İlhan Başgöz, masalların “Mesaj-İndeks”ini hazırlama projesi, bu alanda ilk kez yapılacağı için heyecanla karşılamış ve Amerika’dan konuyla ilgili, araştırma sırasında çok yararlandığım yabancı kaynaklar göndermiş, taslak çalışmamı inceleyerek, üstünde çalıştığım masalların sınıflandırılması ve ileti dizininin hazırlanması konularında bulduğum yöntemi onaylayarak beni güçlendirmiştir. Bu değerli yardımlarından dolayı kendisine teşekkür ediyorum.

Ayrıca, Halkbilimi alanındaki tüm çalışmalarında, büyük bir özenle izlediğim “Boratav Ekolü”nün, bana en önemli katkılarından birisi de, değerli Pertev Naili Boratav Hoca’nın, kendisine her başvuruşumda, hiç bıkmıp usanmadan, özenle yinelediği ve benim de bilinçle benimsememi sağladığı “Folkloru bir övünme aracı yapmadan, insanı ve insana dair olanı anlama çabası” olarak yaptığı tanım olmuştur. Önümde çizdiği bu ışıklı-aydınlık yoldan dolayı teşekkür ediyor ve kendisini saygıyla-sevgiyle anıyorum.

*Muhsine Helimoğlu Yavuz
İstanbul, Büyükkada 2009*

GİRİŞ

Bilindiği gibi, söz yazıdan önce gelir. Böyle olunca da yazılı edebiyat türlerinden önce, sözlü edebiyat ürünleri yaratılmıştır. Türk halkının, batılı anlamda yazılı edebiyatla tanışmakta geç kaldığı ise yine bilinen bir gerçektir. Batılı anlamda roman, öykü, tiyatro, şiir, eleştiri vb. gibi edebi türlerin insanımıza ulaşması, Tanzimat’la başladığına göre bundan önce özelde insanımız, genelde de yazılı edebiyat gelişmeden önce, tüm insanlar duygu ve düşüncelerini nasıl anlatıyorlardı sorusunun yanıtı, sözlü edebiyatla anlatıyorlardı olacaktır elbette. Bu sözlü edebiyat ürünlerinin başında da masallar, efsaneler, türküler, destanlar, bilmeceler, ninniler gelir.

Bunlar içinde masallar dil ve anlatımlarının akıcılığı, rengi, kapsamlarının genişliği, olaylarının olağanüstülüğü, kahramanlarının akıllar-karalar, iyiler-kötüler olarak yalın bir şekilde iki kutupta toplanmalarıyla, halk içinde haklı bir önem kazanmışlardır. Bu önemleri nedeniyle de halk üstündeki etkileri yadsınamaz. Böylesine önem veriş ve etkileniş ise masalların halka yönelik iletilerinden ve bu iletilerden oluşan eğitimsel işlevleri ile dil anlatım özelliklerinden kaynaklanır.

Bu konuda William R. Bascom, “Four Functions of Folklore” adlı makalesinde, M.J. Herskovitz’in şu görüşüne yer veriyor: “Önemli sayıdaki halk anlatılarının, halkın kendini edebi olarak ifade etmesinden daha fazla bir anlamı vardır. Aslında, gerçek anlamda

halk anlatıları sistematik olarak incelendiğinde, bir halkın kendi yaşam biçimiyle ilgili derinlemesine bilgi veren, etnografyasıdır.”⁽¹⁾

Sonra da O. F. Raum’un şu görüşüyle devam ediyor:

“Halk anlatılarının öteki işlevi, özellikle okuma-yazması olmayan toplumlarda, eğitim konusunda oynadığı roldür. Pedagojik araç olarak halk anlatılarının birçok formlarının önemi dünyanın birçok yerlerinde belgelenmiştir ama, belki de bu konuda en kapsamlı olanı Raum’un Doğu Afrika’da Chagalar’da eğitim konusundaki incelemesidir. Buradaküçük çocukları disipline etmek için, bizim gulyabani öykülerimiz gibi, canavar masalları kullanılır ve onları iyi huylu çocuklar yapmak için ninniler söylenir. Daha sonraları çalışkanlık, evlat sevgisi gibi genel tutum ve ilkeleri fikirlerine sokmak; tembelliği, isyankârlığı ve züppeliği aşagılamak için; ahlaki noktalar içeren fabllar ve halk masalları sunulur.”⁽²⁾

Bu konudaki öteki bazı görüşler ise şöyledir:

“Fenikeliler ve İbraniler’de halkın eğitiminde masallar, bil-meceler ve görgüye ait atasözlerinin de eğitsel etkisinden faydalanılmıştır.”⁽³⁾

“Seçilmiş parçaların ezberletilmesi, ahlakın pek tabii bir yardımcıdır. Bundan çıkan ahlak dersi bir hikâyeye, bir fıkraya, bir masala karıştırılırsa, o nispette daha iyi anlaşılır ve daha zevkli dinlenir ve böylece öğrenciye somut ve cazip bir şekilde sunulmuş olur.

Fabl yazarının dediği gibi:

Kuru bir ahlak dersi kişinin

Canını sıkarak oysa,

(1) William R. Bascom, “Four Functions of Folklore”, *Journal of American Folklore*, 1954, vol.67, s.337.

(2) Bascom, age, s.345.

(3) H. Fikret Kanat, *Pedagoji Tarihi*, MEB Yay., İst. 1963, s.104.

Masalın güzelliği ahlak dersinin
Kuruluşunu yok eder.”⁽⁴⁾

Görüldüğü gibi genelinde edebiyatın, özelinde ise sözlü edebiyatın insan eğitimindeki rolü yadsınamaz. Bu “edebiyat-eğitim” ilişkisi konusunda Cahit Kavcar şöyle söylemektedir:

“...insanları iyiye, güzele ve doğruya yöneltmede psikolojik ve sosyal bakımlardan etkilemede, onlara sorumluluklarını duyurmakta, iyi birer vatandaş olarak ve çağın gereklerine göre yetişmelerinde, yeni fikirlerin telkininde ve sağlam bir kamuoyunun yaratılmasında, edebiyatın da büyük bir yeri vardır ve bu bakımlardan, edebiyatla eğitim arasında, sıkı bir paralellik, bir ilgi ve yakınlık görülür.”⁽⁵⁾

Masallar incelendiğinde, masal olaylarının hep toplumsal bir gerçekten kaynaklandığını görürüz. Masalların bu gizli gerçeğinin izi sürüldüğünde de bu iz sürme bizi pek çok toplumsal olayın, yaşanmış gerçeğin gelişmesine ve bu gelişmenin de insanların beklentisine uygun, psikolojik dünyasını rahatlatacak bir şekilde sonuçlanmasına götürür. Bu iyiden, güzelden, doğrudan ve haklıdan yana olan sonuçların, Psikolog Martin Seligman’ın bulduğu ve depresyonun temel nedeni olarak gösterdiği, yenilmişlik ve buna bağlı olarak da bir çaresizlik ve vazgeçiş duygusunu tanımlayan “öğrenilmiş çaresizlik” olgusunun, yine Martin Seligman’ın tanımladığı “öğrenilmiş iyimserlik”e (*learned optimism*) dönüşmesinde, ne denli etkili olacağı gözardı edilmemelidir.

Otoriteye, güce çeşitli halk anlatılarıyla karşı çıkma ve bundan da psikolojik bir rahatlık duyma konusunda Bascom, şöyle bir örnek veriyor:

(4) Ch. Charrier, R. Ozouf, *Yaşanmış Pedagoji*, Çev. Nejat Yüzbaşıoğulları, MEB Yay., Ank. 1972, s.210.

(5) Cahit Kavcar, *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim 1908-1923*, İnönü Üniv. Eğitim Fak. Yay., Malatya 1988, s.13.

“Ashantiler arasında, eski devirlerde köylü arkadaşına, bir reise veya hatta Ashanti kralına karşı şikâyeti olan kimsenin, onun istenmeyen huylarını –açgözlülük, kıskançlık, hilekârlık gibi– sergileyerek alay etme ve olayı bir anlatıya temel olarak oturtan yöntemler itibar gören âdetlerdi. Böylece bir köle kötü sahibini, tebaa da kötü reisini sergilemiş olurdu. Anlatıcı oldukça yetkin bir kişiydi. Söylediklerinin yalnızca uydurma olduğunu belirterek kendisini güvenceye alırdı. O, aynı zamanda kişilerin isimlerini kullanmaktan kaçınırdı.

Bir anlatının ortasında veya iki anlatı arasında, aktörler devreye girebilir ve anlatıdaki çeşitli karakterlerle ilgili olarak son derece realist ve zekice taklitler yaparak, dinleyenlerin kahkahadan kırılmalarına neden olabilirler.

Gerçek hayatta gök tanrısı tarafından cezalandırılmış olan bir kimseye insanlar böylesine gülemezler. Ayrıca bu anlatılar insanlara papazların hile yapmaları, bir şefin-reisin alçaklığı gibi herkesin bildiği ama söyleyemeyeceği konular hakkında konuşma ve gülme fırsatı veriyor. Böylece Batı Afrikalılar psikanalistlerin, ‘baskı teorisinin gerçeği’ni keşfetmiş ve bu yollarla, dışa vurulmadığında tehlikeli bir kompleks haline dönüşebilecek olan bir durum için, çıkış yolu aramışlardır.”⁽⁶⁾

Bu konuda Üstün Dökmen ise “Masallarda İmalî İletişim (Örtük Transaksiyon)” başlığı altında şöyle diyor: “...imalî/örtük iletişimler, her halde insanların bir ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Kişisel düşüncelerin ifade edilemediği, yani yetişkin olmanın/kişi olmanın yasaklandığı ortamlarda, insanlar imalî iletişime yönelmektedirler. Akıllarını açıkça sergileyemeyenler, akıllarını, neyi nasıl ima edeceklerine harcamaktadırlar.”⁽⁷⁾

(6) Bascom, age, s.342-346.

(7) Üstün Dökmen, *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çalışmaları ve Empati*, Sistem Yay., İst. 1994, s.173.

İşte insanoğlu kendi yaşam gerçeğini, çözüm önerilerini, beklentilerini masal olaylarına ve masal kahramanlarına yükleyerek anlatmış ve yüzyıllar boyu, bu yolla gelecek kuşakları uyarmaya, eğitmeye, yaşamın zorluklarına karşı onları donanımlı kılmaya çalışmıştır. Çünkü, masal kahramanlarının karşılaştıkları sorunların hemen hepsiyle, yaşamın gerçekleri arasında koşutluk kurulabilir ve o masallardan, ait oldukları toplumun yaşam gerçeğine ulaşılabilir. Çünkü, o toplumu eğiten temel öğelerden biri de masallardır.

“Bir halkın mitolojik sistemi, genellikle onların eğitim sistemidir ve bir akşam masalını dinleyen çocuklar, bizim modern dershanemizde, altıncı sınıf öğrencilerinden daha az olmayan ölçüde, geleneksel bilgi ve davranış öğrenmektedirler.”⁽⁸⁾

“Hayali olduğu düşünülen Afrika halk masalları bile, çocukların eğitimi için önemli sayılır, çünkü bunların çoğu hayvan fablları veya öteki ahlaki masallardır.

.....

Üretici teknikler konusunda pratik talimatlara, öğretilere karşılık olarak, halk anlatıları okuma-yazması olmayan toplumların genel eğitimindeki temel unsurdur.”⁽⁹⁾

Yine bu konuda Bascom, M.E. Opler’den şu alıntıyı yapıyor: “Jicarillo Apacheleri arasında, sapkın bir davranışı azarlayarak uyar- mak için, hareketi yapana, incitecek bir şekilde, *sana hikâye anlatacak büyüklerin yok muydu* demek yeterli olabilir.”⁽¹⁰⁾

Bu konuda Erol Yıldır ise şöyle söylüyor: “Masallar kadar in-

(8) A.H. Gayton, “Perspectives in Folklore”, Journal of American Folklore, 1951, vol. 64, s.149.

(9) Bascom, age, s.346.

(10) Bascom, age, s.341.

sanı hayata hazırlayan, duygularını besleyen bir başka tür yoktur. Bu bereketli kaynak, geleceğin insanını şekillendirir.”⁽¹¹⁾

İşte bu savlardan hareketle bu araştırma, önemli bir dil ve edebiyat ürünü olan masalların, yetişkin-çocuk ayırımı yapmadan, tüm bir halk eğitimindeki işlevini, dil öğretimi ve gelişimi bakımından önemini gösterip, dil-anlatım yönünden de özelliklerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Genellikle insanların masala bakışı, oldukça dar açılı ve eksiktir. Çünkü, masallar yalnızca çocuklara yönelik, onların hoşça vakit geçirmelerini sağlayan, dahası onları “uyutmak” için anlatılan, olağanüstü hayali olaylarla örülmüş, sözlü halk edebiyatı ürünleri olarak bilinir ve kabul görürler. Oysa, “Birçok toplumda halk anlatıları, ötekilerin faaliyetlerini, ilk ninni söylendiği veya canavar masalı anlatıldığı zamandan itibaren kontrol etmek, etkilemek ve yönlendirmek için de kullanılır.

Halk anlatıları, gençlerin aklına âdetleri ve ahlaki ölçüleri yerleştirmek ve bir yetişkin olarak kurallara uyduğunda onu övgüyle ödüllendirmek, doğru yoldan saptığında onu eleştiri ve alayla cezalandırmak, kurumlara ve geleneklere hücum olduğunda veya bunlar sorgulandığında akılcı bahaneler bulmakta, her şeyi olduğu gibi kabul etmek ve günlük hayatın güçlüklerinden kaçışı sağlamakta kullanılır. Halk anlatılarının paradoksu buradadır. Öyle ki, bir kültürün nakli, devamı ve korunmasında yaşamsal bir rol oynar ve bireyi bunlara uymayı zorlarken, aynı zamanda da aynı kurumların birey üzerindeki baskısına karşı, toplumun kabul ettiği çıkış yolları sağlar.”⁽¹²⁾ Çoğu masalların içeriğindeki bu paradoksu, Dökmen’in masal kahramanları konusunda yaptığı şu tiptlemeye de görebiliriz:

(11) Erol Yıldır, “Masallar ve Çizgi Roman”, *Töre*, S.13, Ocak 1984, s.5.

(12) Bascom, age, s.346-349.

I

“İyi-Yiğit Kahraman Tipi
(Keloğlan ve Tilki Masalları
dışındaki Türk Halk
Masallarındaki kahramanların
özellikleri)

- Fiziksel açıdan güçlü
- Otoritenin sözünü dinleyen
- Otorite karşısında çocuk rolünde
- Otoriteyi bilgi kaynağı kabul eden
- Bağımlı
- İyi niyetli

II

Kötü-Kurnaz Kahraman Tipi
(Türk Halk Masallarında
Keloğlan’ın ve
Tilki’nin özellikleri)

- Fiziksel açıdan zayıf
- Otoriteyle iletişimi yok
- Yetişkin rolünde
- Sınama-yanılma yoluyla
yaşayarak öğrenen
- Özerk, bireyselleşmiş
- Kötü niyetli”⁽¹³⁾

Bu tiplerde görüldüğü gibi, birinci gruptaki otoriteye bağlı tiplerle mevcut düzen sürdürülmek istenirken, ikinci gruptaki tiplerle de bu otoriteden kurtuluş yolları gösterilmekte, ona karşı çıkılabileceği iletisi verilmektedir.

Eflatun Cem Güney de bu konuda, “Masallar sadece hayal ve fantazi mahsulü değildir, çeşitli motiflerle nice sosyal realiteler çizileştirilmekte ve hele çoğu insan ruhlarında yapılmış bir seyahat hissi vermektedir” dedikten sonra, olumlu ve olumsuz birçok masal kahramanı sayıyor ve şöyle devam ediyor: “Görülüyor ki içlerinde beğenilen, örnek edilmeye değerler de bulunuyor, beğenilmeyen, şerinden kaçınılması gerekenler de. İşte, masalların da asıl eğitim değeri burada. Çocuklarımızın ruhunu, iyi örneklerle inşa ederek,

(13) Dökmen, age, s.175-176.

onları inandıkları yolda güçlükleri yenecek şahsiyetli birer insan yapmak. Dünya milletleri bu inanışla, çocuklarının ruhunu masallarla besliyor.”⁽¹⁴⁾ Görüldüğü gibi, masallar ait oldukları toplumlar tarafından, çocukları-yetişkinleri, yani bütün bir halkı “uyandırmak” için yaratılıyor.

Öyleyse masallara, böylesine geniş bir perspektif dururken, çok dar bir açıdan bakmak, halk kültürlerinin bu zengin kaynağına hak-sızlık olur ve onu yeterince değerlendirememeye tehlikesini de beraberinde getirir. Oysa bir ülkenin masallarında, o ülke insanının psikolojik, sosyolojik, ekonomik, etik göstergeleri, değerleri kısaca yaşam serüveni gizlidir. Ayrıca bir insana kendi anadilinin, konuşma dilinin bütün inceliklerini masallardan daha iyi ne öğretebilir ki...

Tüm bunların üstünde de özellikle okuma-yazma oranı düşük, dışa kapalı toplumlarda masallar başlı başına bir halk eğitimi aracıdır. Masal analarının, başına toplanan insanlara anlattığı masallardaki olayları, sorunları ve çözümleri, dinleyenler kendi yaşamlarıyla özdeşleştirip; gereken kıssadan hisseyi çıkarırlar ve oradan ayrılırken daha bir mutlu, dingin ve doygun ayrılırlar. Çünkü, kendileri gibi sorunları olan yoksul, zavallı ama haklı, iyi kalpli masal kahramanları pek çok acılar çekmiş ama sonunda hak ettikleri mutlu sona ulaşmışlardır. Mademki masallarda daima iyiler iyilik, kötüler kötülük bulmaktadır, öyleyse kendileri de sabretmeli, umutsuzluğa düşmemeli, hele hele özkıyımı (intihar) hiç düşünmemelidirler. Dahası yalan söylememeli, kıskanç ve kötü kalpli olmamalı, dedikodu yapmamalı, dürüst ve çalışkan olmalı, büyüklere, yoksullara karşı sevecen ve saygılı olmalı, tanımadık yabancılara çok güvenmemeli, hep savunmada ve dikkatli olmalı vb. gibi iletileri içinde taşıyarak, halkı eğitmeyi amaçlayan masalların, şimdiye kadar pek üstünde durulmayan bu yönlerinin saptanarak gösterilmesi ve onların hedef kit-

(14) Eflatun Cem Güney, *Folklor ve Eğitim*, MEB Yay., Ank. 1966, s.9-10.

lesinin yalnızca çocuklar değil, çocuk-yetişkin tüm insanlar olduğunun savlanması, bu araştırmanın en önemli yönü olarak görülebilir.

Bu konuda, Bascom da yine aynı makalesinde A.I. Hallowell'in şöyle dediğini belirtir: "Anlatılarda ifade edilen değerlerin, gerçek hayattaki uygulama ve yaptırımlarla olan ilişkisi, başka bir önemli konudur. Bu alanın hızla yok olduğuna ve kültür anlayışımızı derinleştirecek çok değerli malzemenin, toplumun her yönüyle ilgili olan sözlü anlatımların, sistemli bir şekilde inceleyenler tarafından, keşfedilmeyi beklediğine inanıyorum."⁽¹⁵⁾

Şimdiye kadar, üstünde bu yönüyle pek durulmayan bir konu olan, masalların eğitimsel işlevleri ile dil öğretimi ve gelişimine bulunduğu katkıya, bilimsel bir disiplinle yaklaşılmaya çalışan bu araştırmanın, A.I. Hallowell'in yukarıda sözünü ettiği "keşfedilmeyi bekleyen" zengin masal kaynağının kapısını bu açıdan, bir ölçüde de olsa aralayacağı kanısındayım.

(15) Bascom, age, s.338.

BİRİNCİ BÖLÜM

MASAL NEDİR

A- MASALIN TANIMI VE TARİHÇESİ

Dilimize “masal” olarak geçen ve Arapça bir sözcük olan “mesel”in İngilizcesi “tale”, Fransızcası “conte”, Almancası ise “Maerchen” dir.

Divanü Lügat’it-Türk’te “ödkünç” diye geçer. “Çağatay Türkleri masala ‘tumtak’, Kerkük Türkleri ‘masal’, Azeriler ‘nağıl’, Teleüt Türkleri ‘çerçok’, Kırgızlar ‘ezteg’, Şoz Türkleri ‘libak’, Balkan Türkleri ‘masal’, Yarkent ve Kaçkar Türkleri de ‘çöcek’ derler.”⁽¹⁾

Değişik bölgelerimizde *metel*, *matal*, *metelok*, *mesel*, *misal*, *me-sele*, *meselok*, *nağıl*, *çirok*, *hikkaye*, *hekat*, *sanık*, *sanıka* olarak da söylenen masal, çeşitli sözcük ve ansiklopedilerde şöyle tanımlanıyor:

Büyük Sözlük: “Düzyazı biçiminde söylenmiş, dinsel ve büyüsel inançlardan ve törelerden bağımsız, bütünüyle düş ürünü olan, gerçeklerle ilgisi bulunmayan, olağanüstü kişi, olay ve motiflerle bezemiş, kısa, birçoğu anonim anlatı türü.”⁽²⁾

(1) Cengiz Ketene, *Kerkük, Halk Edebiyatından Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 1990, s.19.

(2) *Büyük Sözlük*, C.7, s.1472.

Türkçe Sözlük: “Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağandışı olayları anlatan hikâye.”⁽³⁾

Kamus-ı Türki: “Çocuklara anlatılan, çoğu insanlarla ilgili olağan ve olağandışı hadiselerle dayanan, öğüt verici hikâye.”⁽⁴⁾

Okyanus: “Çocuklara anlatılan ve çoğu olağanüstü olaylarla süslenmiş bulunan ilgi çekici hikâye.”⁽⁵⁾

Türk Ansiklopedisi: “Olayların geçtiği yer ve zaman belirli olmayan, peri ve cin, dev, ejderha, cadı karı, arap, padişah, vezir gibi kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâye.”⁽⁶⁾

Meydan Larousse: “Genellikle olağanüstü kahramanlara ve maceralara yer verilen, konusu hayali, kulaktan kulağa anlatılarak geçen halk hikâyesi.”⁽⁷⁾

Ana Britannica: “Olağanüstü öge, kahraman ve olaylara yer veren öykü.”⁽⁸⁾

İslam Ansiklopedisi: “(A. cem. amsal), aslında iştikakına göre, Habeşçe mesl-messale, Aramice masla ve İbranice maşal gibi, mukayese ve karşılaştırma ifade eder tabirler mutad olarak bu şekli aldıkları için, bu kelime de sonra umumi olarak, atalarsözü ve darb-ı mesel manasını almıştır.”⁽⁹⁾

Pertev Naili Boratav ise “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, ger-

(3) *Türkçe Sözlük*, C.2, s.992.

(4) *Kamus-ı Türki*, C.2, s.830.

(5) *Okyanus*, C.6, s.1860.

(6) *Türk Ansiklopedisi*, C.23, s.317.

(7) *Meydan Larousse*, C.8, s.425.

(8) *Ana Britannica*, C.15, s.402.

(9) *İslam Ansiklopedisi*, C.8, s.120.

çeklerle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan, kısa bir anlatı” olarak tanınıyor masalı ve şöyle devam ediyor: “Hayal ürünü sözünü sadece olağanüstü şeyler anlamına almamak gerekir. Masal olağanüstü çeşidinde de gerçekçi çeşidinde de anlattığı olayların gerçeğe uyarlık derecesi ne olursa olsun, onların hayal yaratması oldukları izlenimini veren bir anlatı türüdür. Masalı efsaneden, hikâyeden, destandan ayıran niteliklerin başında bu gelir.”⁽¹⁰⁾

Genellikle yaratıcısı belli olmayan, bu hayal yaratısı masal olaylarının anlatımı da oldukça yalın bir konuşma diliyle gerçekleştirilir ve sözlü anlatı türünün doğallığını, rahatlığını yansıtır. Böyle olunca, öteki bazı edebi türlerde yer alan ve ancak yazı dilinin kalıcılığıyla saptanabilen, uzun uzun doğa betimlemeleri ve ruh çözümlemeleri, masalda pek görülmez. Bu tür betimlemeler, yalnızca birkaç sözle geçştirilir.

Masalda çoğunlukla olayların geçtiği yerler ve zamanlar da belirsizdir.

Bu nedenle de masallar “Zamanlardan bir zamanda”, “Var olan olmayan zamanın birinde”, “Evvel zaman içinde”, “Bir zamanlar”, “Ülkenin birinde”, “Zamanlardan birinde”, “Dünyanın bir yerinde”, “Uzak ülkelerden birinde”, “Zamanın birinde bir memlekette”, “Zamanın birinde Kafdağı’nın ötesinde” gibi sözlerle başlarlar.

Kahramanları da yine çoğunlukla cin, peri, dev, ejderha, cadıkarı, keloğlan, arap, padişah, şehzade, vezir, yoksul kız, akıllı küçük oğlan gibi genel tipler olup belirli kişilerle sınırlı değildir.

Bu üçlü belirsizlik (yer, zaman, kahraman belirsizliği) nedeniyle de masalın tarihi evrimini belirlemek, öteki edebi türlerin zaman için-

(10) Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yay., İst. 1969, s.80.

deki evrimini belirlemekten daha zordur. Fakat bu zorluk, insan-oğlunun kafasında, “Masallar nasıl ve hangi gereksinimlerden doğmuştur, bunları yaratanlar kimlerdir, günümüze kadar nasıl gelip, hangi değişimleri göstermişlerdir” gibi soruların oluşmasını engellemiştir. Çünkü, insanoğlu daima en özelinden en geneline kadar, bilinmeyi bilmek ister ve bu konuda, şu veya bu biçimde, ama basit ama bilimsel kafa yorar. Bu “kafa yormalar”ın sonucunda da masalların kaynağı konusunda, ortaya çeşitli görüşler atılmıştır.

Arnold van Gennep, 1924’te yayımlanan *Le Folklore* adlı eserinde, bu konudaki çeşitli ekollerin görüşlerini şöyle anlatır: “Mitoloji Mektebi, halk masallarını eski mitlerin parçalar halindeki bakiyeleri olarak görüyordu. Bu mektebin natüralist denilen bir şubesi, masallarda güneşe ve fecre yahut da bulutlara ve yağmura ait mitleri buluyordu. Antropoloji Mektebi gösterdi ki, bizimkilerin aynı masallar vahşiler arasında da vardır ve bir mitin masal sınıfına düşmesine ait kesin, açık örnek gösterilemez. Edebiyat Mektebi ise, halk masallarının menşei Hint’te aramıştır. Bazı İngiliz bilimlerinin temsil ettiği Ritüalist Ekol de halk masallarını, bugün terk edilmiş birtakım ritlerin son izleri ve alametleri olarak görüyor.” Masallar üzerinde yapılan ilk sistemli araştırmalar ise yine aynı kaynakta şöyle belirtiliyor: “Batıda masallar üzerine ilk sistemli araştırmalar 19. yüzyılda başlamıştır. Masalların kökenini ilk araştıran da Wilhelm Grimm’dir. Grimm’in öncüsü olduğu Mitoloji Okulu, sonradan Max Müller gibi araştırmacılarla geliştirilmiştir. Bazı başka araştırmacılar, Avrupa masallarının kökenini Hindistan’da aramışlardır. Bu görüşün son temsilcilerinden Emanuel Cosquin ise masalların birkaç büyük merkezden dünyaya yayıldığını, Hindistan’ın da bu merkezlerden biri olabileceğini ileri sürmüştür. Masalların kökenini, toplulukların ayin ve törenlerinde arayan araş-

tırmacılar da vardır. Sigmund Freud masalları, bastırılmış isteklerin, düş biçiminde ortaya çıkması olarak açıklamış, kendisini izleyen Alman halkbilimci Friedrich von der Leyen de masallardaki düş ögesini vurgulayan bir kuram geliştirmiştir. Freud'un yanı sıra Carl Jung ve Bruno Bettelheim gibi 20. yüzyıl psikologları da masallarda işlenen öğeleri, insanın evrensel arzu ve korkularının ifadesi olarak yorumlamışlardır.”⁽¹¹⁾

Türk masalları ise 18. yüzyılın sonlarında, batılı araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamıştır. “Türk masalları üzerine yayınlanmış en eski derleme, Fransa Kralı XVI. Louis'nin çevirmen ve yazarı M. Diegon'a aittir. *Nouveaux Contes Turc et Arabes* (1781, Yeni Türk ve Arap Masalları) adlı bu yapıtın ikinci cildinde, üç Türk masalı yer alır.

V. Radlov'un, Türk Halk Edebiyatından yaptığı derlemeleri içeren 10 ciltlik *Proben der Volkslieder Türkischen Stamme* (1866-1907, Türk Kavimlerinin Halk Edebiyatından Örnekler) adlı yapıtıyla, Macar Türkolog İ. Kunos'un 1887-1907 arasında, beş cilt olarak yayınlanan masal kitaplarında da Anadolu ve Rumeli'den derlenmiş çok sayıda masal bulunmaktadır. Türk masallarını derleme, yayınlama ve inceleme çalışmaları, Cumhuriyet Dönemi'nde yoğunlaşmış Ziya Gökalp, Eflatun Cem Güney, Tahir Alangu ve Naki Tezel derledikleri masalları, edebi bir biçim vererek yayınlamışlardır. Başta Pertev Naili Boratav olmak üzere Mehmet Tuğrul, Warren Walker, Barbara Walker ve Ahmed Edip Uysal gibi yazar ve araştırmacılar da Türk masalları üzerine derleme ve incelemeler yapmışlardır. Boratav, W. Eberhard'la birlikte hazırladığı *Typen Türkischer Volks-*

(11) *Ana Britannica*, C.15, s.402.

maerchen (1953, Türk Halk Masallarının Tipleri) adlı çalışmada, 2500 Türk masalını inceleyerek, 378 masal tipine yer verir.”⁽¹²⁾

Saim Sakaoğlu, “Gümüşhane Masalları”, Bilge Seyidoğlu “Erzurum Halk Masalları”, Umay Günay “Elazığ Masalları” üzerine çalışmalar yapmışlardır.

“Milletlerarası Masal Kataloğu’nda (Antti Aarne ve Stith Thompson, *The Types of the Folktale*, yeni basım Helsinki 1964) masallar şu ana çeşitlere ayrılmıştır: 1- Hayvan Masalları, 2- Asıl Masallar, Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar, 3- Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar, 4- Zincirleme Masallar.”⁽¹³⁾

B- ARAŞTIRMADA YER ALAN MASALLARIN SINIFLANDIRILMASI VE BU SINIFLARIN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Uluslararası Masal Kataloğu’ndaki sınıflandırma temel alınarak bu araştırmada yer alan 90 masal, içeriklerine ve dayandıkları temel motiflere göre önce dört ana gruba ayrılmıştır. Sonra da ilk iki ana grup kendi içlerinde alt gruplara ayrılarak, şöyle bir sınıflandırma yapılmıştır. (Masalları, çok kesin çizgilerle birbirinden ayırmak mümkün değildir, bazan bir masalın birden çok gruba girebilecek özelliklere sahip olduğu görülür. Bu durumda olanlar, ağır basan özelliklerine göre sınıflandırılmışlardır.)

1- Olağanüstü Masallar

a- Cin Peri Masalları

b- Olağanüstü Güçlere Sahip İnsan Masalları

(12) *Ana Britannica*, C.15, s.403.

(13) Boratav, age, s.84.

c- Sihir Büyü Masalları

d- Dev Cadı Canavar Masalları

2- Gerçekçi Masallar

a- Padişah Sultan Şehzade Prenses Vezir Masalları

b- Zengin Tüccar Ağa Bey Masalları

c- Sıradan ve Yoksul İnsan Masalları

3- Hayvan Masalları

4- Deyimler ve Atasözlerini Konu Alan Masallar

Bu sınıflandırmanın sayısal sonucu ise şöyledir: Toplam 90 masaldan; 32 tanesi Olağanüstü Masallar (a-5, b-7, c-5, d-15), 35 tanesi Gerçekçi Masallar (a-12, b-7, c-16), 8 tanesi Hayvan Masalları, 15 tanesi ise Deyimler ve Atasözlerini Konu Alan Masallar sınıfında yer almışlardır.

Bu sayısal tablodaki en büyük rakam olan 35 masalın “Gerçekçi Masallar” sınıfında yer alması bir rastlantı değildir, çünkü toplumumuzun geleneği, sezgisi, yaşam felsefesi, değerlendirme ve yorum gücü en masalımsı, en olağanüstü anlatıları bile gerçeğe yaklaştırmaya, gerçekle ilişkilendirme eğilimindedir. Bu nedenle de masallardaki olağanüstü unsurlara, akıldışı bir nitelik vermemeye özen gösterir. Yine bu sınıfta yer alan 35 masalın 16’sının, c grubunda yani “Sıradan Yoksul İnsan Masalları” bölümünde yer alması da bir rastlantı olamaz kanısındayız. Bu masalların kahramanlarından, sıradan birisi olan yoksul delikanlı Keloğlan akıyla, kurnazlığıyla zaman zaman da iyilikseverliğiyle edindiği, olağanüstü güçlere sahip dostları aracılığıyla, padişahın bütün koşullarını yerine getirerek, onun kızıyla evlenebilir veya yoksul ama akıllı güzel bir kız, yine böylesi yollarla, şehzadeyle evlenip saraya gelin olabilir.

“Türk masallarının bu iki tipinin, yani en sonunda (olmazları olur yapıp) bahtlarından gülen Keloğlan ile akıllı kızın, yüzyıllar bo-

yunca köklü bir değişikliğe uğramadan sürüp giden, Osmanlı toplum düzeninde, gerçek örnekleri bulunmuş olsa gerek. Osmanlı toplumunda, kan soyluluğuna dayanan bir aristokrasi ve batılı anlamda bir burjuvazi yoktu. İkbal, servet, devlet oldukça geçici ve kökü hangi zümreden olursa olsun, her işini becerenin erişebileceği mutluluklardı. Elbette onlara ulaşabilmek için girişilecek savaş da çetindi. Masallarda erkek olsun kadın olsun, bu çeşit olumlu kahramanların, yani sıfırdan başlayıp akılları ve beceriklilikleri sayesinde, keçelerini sudan çıkarmasını, engelleri aşp, muratlarına ermesini başaran tiplerin, böylesine keskin çizgilerle canlandırılmış olmalarının bir nedeni de bu olsa gerek. Osmanlı vakanüvisleri bize, kulluktan vezirliğe, sadrazamlığa, padişah damatlığına cariyelikten gözdeliğe, kadınefendiliğe yükselmiş, birçok ünlü kişileri haber verirler, ama kitaplarında onların ancak, bu yüce makamlara eriştikten sonraki hayatları anlatılmıştır. Masalda daha önceki maceraları yer alır. Sanki masal kalıplaşmış birer anlatı biçimi içinde, bu kişilerin, resmi tarih kitaplarında, baş tarafı anlatılmayan hayat maceralarını, tamamlamak vazifesini üzerine almıştır.”⁽¹⁴⁾

Günümüzde bir yerlere gelebilmek için verilen uğraşlarla, masallardaki verilen uğraşlar arasında bir koşutluk kurulamaz mı? İnsanların bu “yaşam pastası”ndan iyi bir pay alabilmek için, daha ilkökul öncesinden başlayarak hazırlandıkları ve sırayla kazanmak zorunda oldukları sınavlar, masallardaki “mutlu son” a ulaşmak için öldürülecek devlerden başka bir şey olmasa gerek.

Ya acımasız iş ortamında, açık veya gizli yapılan engellemeler, masallardaki cadıların, kötü kalpli büyücülerin, hain vezirlerin, uğursuz köselerin yaptıkları kötülüklerden başka nedir ki... Masallarda

(14) Boratav, age, s.90.

çoğunlukla iyilik, dürüstlük, adalet ve çalışkanlık gibi erdemler üstün gelmekte ve yine çoğunlukla masallar mutlu sonla bitip, iyiler hak ettikleri yere ulaşırken, kötüler de cezalarını çekmektedirler.

Ne yazık ki, gerçek yaşamda bu mutlu sona her zaman ulaşamamakta ve böylece pek çok güzellik, “cadıların”, “büyücülerin”, “yeteneksiz padişah ve vezirlerin” elinde yok olup gitmektedir. Öyleyse bu bizi, her masalın bir gerçeği olduğu sonucuna götürmeli değil mi?

Evet, her masal kaynağını bir gerçekten almaktadır. Masallarımızdaki bu gerçekliğin ağır basmasından olacak ki, genel olarak masalların temel özelliğini oluşturan “üçlü belirsizlik” (yer, zaman, kahraman belirsizliği) bazı masallarımızda yerini kahraman ve yer belirlemelerine bırakır. Çok az da olsa bu masallarda, kahramanın adı ve olayın geçtiği mekân belirlenir. Örneğin: “Vaktiyle Harran’da oturan bir padişah varmış” [masal no: 27] (Masal numaraları dipnot numaraları ile karışmasın diye, köşeli paranteze alınmıştır). “Zamanın birinde Bağdat’ta bir genç yaşarmış” [14], “Ülkenin birinde Gerge diye bir şehir, bu şehirde de Ağalar diye bir aile varmış” [79], “Bu ormanın içinde oğluyla birlikte yaşlı bir adam yaşarmış. Adamın adı Ali, oğlunun adı da Gürbüz’müş” [17], “Oğluna kızan padişah, bir tabur askeriyle birlikte onu Kırklar Dağı’na (Diyarbakır-Mardin yolu üstünde bir dağ) sürgün etmiş” [34].

Bu örneklemelere karşın, masalı anlatan yine de zaman zaman, düş gücünün sınırlarını çok fazla zorlayıp, akılcı düşünceden iyiden iyiye uzaklaştığı kaygısıyla olacak, bu anlattıklarının hayal ve yalan olduğunu belirtmeden edemiyor; giderek bu anlattıklarıyla, hayatın doğal akışını, tanrının takdirini, insanlara çizdiği kader çizgisini değiştirmeye kalkıştığı korkusuyla, tanrıdan af dilediği bile oluyor. Örneğin: “Bizden yalan Allah’tan doğru, bu yalanlar için Allah’tan af dileriz, amin” [71].

“Masal bu ya, çocukların başına döktükleri her tas su altın olup akıyormuş” [36], “Masal bu ya, kızın duası kabul olmuş ve birdenbire...” [12]

Bazan doğrudan deyimleri ve atasözlerini konu alan ve taşıdıkları “kıssadan hisse”yi özellikle belirten masallar ise, masal geleneğimizde önemli bir yer tutarlar.

Örneğin, dilimizde çok kullanılan “Kadının fendi, erkeği yendi” söyleyişi bir başka deyişe dönüşüp “Çobanın fendi tilkiyi yendi” olarak karşımıza çıkar ve kurnaz tilkiyi yenen bu fentli çobanın maceraları, masalın konusunu oluşturur [68]. Halk arasında çok kullanılan “Ne oldum deme, ne olacağım de” sözü de “80- Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım” masalına konu olmuş ve insanları bu konuda düşündürmeyi amaçlamıştır. “Az tamah çok ziyan verir” ata-sözümüz de “79- Sihirli Yüzük” masalına konu edilerek, insanlar fazla hırslı olmamalı iletisi verilir. “Bir deli bir kuyuya taş atar, kırk akıllı çıkaramaz” sözü ise “84- Akıllı ile Deli Kardeş” masalına konu olmuştur. Bu masalın kahramanı olan deli, masalı “Kuyuya bir taş attım, yedi akıllı toplandı çıkaramadı” sözüyle bitirir, “İyilik yap denize at, balık bilmezse halik bilir” sözü de “78- Halik Bilmezse Mahluk Bilir” masalına konu olmuş ve masalın sonunda değişerek, “İyilik yap denize at, halik bilmezse mahluk bilir” şekline dönüşmüştür. “İnsanın kendi kötüsü, elin iyisinden daha yeğdir” sözü ise “77- Yedi Deliler” masalında işlenmiş ve bu ileti, masalın sonunda “Yine en iyisi benim delilerim” olarak verilmiştir. “Başına devlet kuşu kondu” deyimini, “81- İki Kardeş” ve “35- Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim” masallarında bir motif olarak işlenmiş ve bu deyimnin nereden gelebileceği sorusunun, yanıtlarından birisini oluşturmuştur.

Bazı masallar, doğrudan ders vermeye yönelik olup, çıkarılması amaçlanan “Kıssadan Hisse” sonunda açıkça belirtilmiştir. “76-

Ölümsüzlüğü Arayan Adam”, “86- Tuzun Değeri”, “85- Üç Kardeş”, “73- Ünlü Bey”, “83- İhtiyar Balıkçı”, “44- Üç Dilek”, “72- Hoca ile Tilki” masalları bunlara örnek gösterilebilir.

Öteki masallar ise, amaçladıkları “Kissadan Hisse”leri dolaylı olarak verip, bunu anlamayı masal dinleyicisine veya okuruna bırakır.

Masalların sonunda genellikle iyiler iyilik bulur, kötüler cezasını çeker ve böylece mutlu sona ulaşılır ama, çok az da olsa, bazı masalların sonunda bu beklenen sonun tersine, kötülerin bağışlandığı da olur. “28- Küçük Kardeş” ve “19- Üç Kardeşler” masalları, bu “ayrık” sona örnek gösterilebilir. Dahası, “59- Dertli Fatma” masalında ise, kötü kahraman bağışlanmakla kalmamış, kendi kendine bir “özeleştir”ye giderek, kıskançlık gibi kötü bir huydan da vazgeçmiştir.

Kötüyü veya suçluyu öldürerek yok etmenin, yararsız ve kolaycı bir çözüm olacağı, asıl güç olanın, onu yeniden kazanabilmek olduğunu içeren bu iletiler de oldukça ilgiye değer kanısındayız.

C- MASALLARDAKİ İLETİLERE GENEL BİR BAKIŞ

Masallarda ait oldukları toplumların gelenek, görenek ve inançlarını, sosyal, kültürel, ekonomik yapılarını yansıtan pek çok ileti vardır.

Güneydoğu Anadolu’dan derlenen masalların çoğunda, “Su içeren yılan yavrusu yutma” olayı yer alır (örneğin 18, 21, 32 numaralı masallar) ve masal bu temel olay üzerine kurulur. Bu masallarda görümcelerini kıskanan gelinler ona, testinin içine koydukları bir yılan yavrusunu suyla birlikte içirirler. Yılan zamanla kızın karnında büyür ve onu hamile sanan erkek kardeşleri de kızı götürüp ölmesi için dağa bırakırlar. Bu masal olayının, bu bölgede en yaygın, en bilinen olay olması şunları akla getirebilir:

Bu yörelerimizde pek çok köyde yakın zamanlara kadar, temiz içme suyu yoktu. Örnek: "...Avluda kayaya oyulmuş, suyunda küçük kırmızı kurtçuklar yüzen, içme ve kullanma suyu gereksinimini sağlayan, iki adet kuyu vardı." (Yavuz Önen, "Dört Dilli Midyat'ın Öyküsü", *Cumhuriyet Dergi Pazar Ekzi*, Sayı 786, 15 Nisan 2001, s.12) Günümüzde bile olmayan yerlere rastlanabilir. Örnek: "...Kendi imkânlarıyla yaptıkları gölete yağın yağmur sularından su içiyorlar. Köylü, bu göletten biz içiyoruz, hayvanlarımız içiyor diyor." (Yalçın Bayer, "Bir de Bizim Mardin'e Bakın", *Hürriyet*, 11.12.2001) Böyle olunca da insanlar zorunlu olarak, sağlıksız, birikmiş gölet suyu içerler. Bunu içerken de içindeki küçük kurtçukları yutmamak için, su tasının ağzına bir tülbent gererler. Bu önleme karşın, elbette ki yuttukları çok olmuştur. Hal böyle olunca, sanırız kafalarındaki en büyük ve en korku dolu soru da "Ya bu yuttuğum kurtlar, zamanla karnımda büyüyüp yılanla dönüşürse, ben ne yaparım" olmuştur.

Ayrıca Güneydoğu Anadolu'nun kırk dereceyi aşan yaz sıcaklarındaki, ortalıkta kaynaşan yılan ve akreplerin (günümüzde artık pek görülme de eskiden böyle olduğu bir gerçek) özellikle uyurken, insanların ağızlarından içlerine kaçacağı korkusu da gözardı edilmemelidir. Bunun üstüne, bir de genç kızların, karınlarında büyüyeceklerini varsaydıkları bu yılanlar nedeniyle, hamile sanılacakları korkusu eklenince, bu korkunun sıradan bir korku olmaktan çıkıp, bir karabasan boyutuna ulaşacağı ortadadır. Ayrıca, karında büyüyeceği varsayılan bu yılan, çeşitli tecavüzler ve cinsel tacizler sonucunda oluşan, istenmeyen hamileliklerin de bir sembolüdür. Böyle olunca da, bu karabasanın altında ezilen ruhlar, masalları birer dışavurum aracı olarak kullanıp, bu korkularını anlatarak, bir çeşit "öz savunma" mekanizması geliştirmiş olmuyorlar mı? Çevrelerini uyarıp, "Bakın öyle durup dururken karnım şişerse, hemen üstüme gelip, namussuz kız diye beni cezalandırmayın. Bu şişkinlik, suyla

birlikte içtiğimiz kurtçukların büyüyüp yılanı dönüşmesinden olabilir” diyorlar. Çünkü, masallarda yer alan bir cezalandırma motifi de namusunu yitiren kadının “recm” edilmesi, yani beline kadar toprağa gömülmesi ve taşlanarak öldürülmesidir. [48, 52]

Bu korkulardan doğduğunu sandığımız yılan yutma olayı, masalın içinde daha da geliştirilip, bu yılanı ya da istenmeyen çocukta nasıl kurtulunacağı sonucuna kadar ulaşır. İşin burasında olaya “halk hekimliği” de karışır. Kızın karnındaki yılanı çıkarmak için yedi yıllık sirke içirmek [32], tuzlu yiyecekler içirdikten sonra, kızı başaşağı su dolu bir leğenin üstüne asmak [18], sirkeyle ölü yılan suyunu karıştırıp içirmek [21] gibi yöntemlerle, bu kız dertten kurtarılır. Çoğu zaman da kurtarıcısıyla evlenip, kendisini haksız yere cezalandıran kardeşlerine de işin doğrusunu anlatma olanağı bularak, mutlu sona ulaşır.

Masallarda, kadın ve erkeklerin iş bölümleri de kesin çizgilerle belirlenmiştir. Çoğunlukla erkekler ava giderler, kadınlar da evde kalıp ortalığı temizler, yemek yapar ve en önemlisi de ocaktaki ateşi daima yanık tutarlar. “Yılan yutma” olayının yer aldığı Güneydoğu Anadolu masallarında bu, “ateşin sürekliliği” de yer almaktadır. Ateş söndüğü zaman, yenisini yakabilmek çok güç, giderek can pahasıdır. Çünkü, ateş “Prometheus” mitinde olduğu gibi olağanüstü güçlere sahip varlıkların (tanrıların, devlerin, ejderhaların) tekelindedir. Bu ateşi, tanrıların elinden alıp, insanlara vermek, nasıl ki Prometheus’un ciğerlerinin parçalanmasına neden olmuşsa, masal kahramanlarımızın da kanlarını, canlarını yitirmelerine neden olur.

Yine bu masalarda “Su başlarını devler tutmuş”tur [28, 29]. Tıpkı ateşi olduğu gibi, suyu da devlerin elinden almak can karşılığıdır, özellikle de genç canlar karşılığı. Bu masal motiflerinin yaygınlığı da ateş ve su gibi temel yaşam unsurlarının, eskiden beri kutsal bilinmesi ve zor elde edilmesiyle açıklanabilir. Her zamanda ve

her koşulda, canı karşılığı da olsa, suyu ve ateşi devlerin elinden alıp, insanların yararına sunacak “Yiğit Prometheuslar” olagelmıştır ve hep olacaktır. Masallarımız ve insanlık tarihi bunların örnekleriyle doludur. Ayrıca, bu masallardaki su başlarını tutan devlerin, ejderhaların bir genç kız karşılığında, suyu bir zaman serbest bırakmaları, kızların bir gelin gibi süslenerek, bu canavarlara sunulması, çoğu zaman da korkusuz bir delikanlının devi öldürerek, elde kalan son kızı kurtarıp onunla evlenmesi olayı, gerçek hayatta bazı zengin ve yaşlı adamların, büyük paralar karşılığında yoksul bir evin genç ve güzel kızını alması (ki, o başkasını seviyor olsa bile) böylece yoksul ailenin, kızlarını kurban ederek rahat bir yaşama kavuşmaları, bazan da bu kızın sevdiği genç tarafından, tam gelin olacağı sırada kaçırılıp kurtarılması olayını çağırıştırıyor.

Masallarda umut ve güzellik, hep “Kafdağı”nın ardındadır. Bu nedenledir ki, masal kahramanlarımız ellerinde âsâ, ayaklarında çarık, yollara düşüp, hiç durmadan dağlar aşarlar. Umudun ve güzelliğin arayıcısı olurlar. Yine bu masallarımızda, hiç bitmeyen bir “hak, adalet, demokrasi” özlemi görülür. Bu özlem sonucu olsa gerek, astığı astık kestiği kestik masal padişahlarının yanı sıra, son derece dürüst, hak tanır, menekşelerini bile kendi elleriyle sulayacak kadar insan ve duyarlı [63], çevresindekilerin uyarılarına kulak verecek kadar sağduyulu, giderek oylama yoluyla padişah olmayı kabul edecek kadar da halkın seçimine saygılı padişahlar vardır. Bunlar çoğu zaman “tebdil-i kıyafet” edip sokaklara düşerler ki, yönettikleri insanların halini yakından görebilsinler ve çıplak gözle gördükleri bu sorunlara çözüm getirebilsinler.

Masallarda erkeğin çokeşliliğine, birinci eşinin de rıza göstermesi ve kumasıyla iyi geçinmesi [49], ağabeyi ölen erkek kardeşin yengesiyle evlenip, yeğenlerine babalık etmek zorunda kalması [59,

61], haksız bile olsa kız çocuklarının, babalarının kararlarına karşı gelmeyecek ölmeye razı olmaları [48], “ağız var dili yok” kadınların, her zaman kabul görmesi, kızların bekâretlerini canları pahasına korumaları [34], kadınların çoğu zaman cinsel tacizle karşılaşmaları ve bu güç durumdan kurtulmak için, büyük uğraş vermek zorunda kalmaları [52], hacca gidenin, geride bıraktıklarının sorumluluklarını yüklenip geçimlerini sağlamaları [48], kesilen saçların öyle gelişigüzel ortalığa atılmaması, (halkımızın inanışına göre, kesilen saç ortalığa atılır ve ona basılırsa, sahibinin başı ağrır; ayrıca saç tellerinden, cinci hocalar büyü yapıp, saçın sahibi kadını, büyü yaptıranı âşık edebilirler)⁽¹⁵⁾, köylünün mahkemesini kendisinin kurması ve mahkeme heyetine rüşvet verilmesi [70], gelen tanrı misafirinin sorgusuz sualsiz konuk edilmesi [43], hep toplumumuzun gelenek ve göreneklerini, sosyal ve kültürel yapısını yansıtan olaylardır. Yukarıdaki belirtilen, geleneksel kadın kahramanların yanı sıra, güçlü ve baskın kadın kahramanların yer aldığı “ayrıksı” masallar da vardır. Eşinin karşılaştığı her sorunu çözen kadın kahramanın yer aldığı masalla [9], başarılı bir kadın padişahın yer aldığı masal [52], buna örnek olarak gösterilebilir. Ama bu masallar her ne kadar kadını yüceltiyor gibi görünüyorsa da yine de bir uyarını bulup, kadının padişahlık yetkilerini kocasına devredip, “hanım hanımcık” evinin kadın olmasıyla sonuçlanır.[52]

Bu sonuç, şu kaygılardan kaynaklanmış olabilir: Masalda da olsa, kocası dururken kadını başarılı bir padişah yapmak, feodal-ataerkill-erkek egemen bir toplumun değer yargılarına ters düşecektir. Ayrıca, geleneksel bir anlatı türü olan masalda, erkek üstünlüğüne da-

(15) Muhsine Helimoğlu Yavuz, *Dişarbakır Efsaneleri*, Cumhuriyet Kitapları, 1. baskı, İst. 2007, s.235-236.

yanan, böylesine köklü bir gelenek yıkılmamalıdır. Ama kadının güçlü olabileceğinin de zaman zaman, bir “gözdağı” olarak, erkeklere anımsatılmasında yarar vardır.

Masallarda, güçlü kadın kahramanların bulunmasının nedenlerinin birini de Pertev Naili Boratav şöyle saptıyor: “Kadın kişiler masalda, bir de kadın cinsinin haklarına ulaşmak için, girişmek zorunda kaldığı savaşı temsil ederler. Gerçekten de olağanüstü masallarda olsun, gerçekçi masallarda olsun, tuttuğunu koparan, gözünü budaktan sakınmayan genç kız ve genç kadın tipleri, çok belirgin olarak çizilmiştir. Bunun bir nedenini masalların hele olağanüstü nitelikte olanların, anlatılma ve yayılma işinin, daha çok kadınlarca benimsenmiş olmasında aramak gerekir. Bu anlatı türünün kocakarı masalı diye adlandırıldığını unutmayalım.”⁽¹⁶⁾

“50- Kadının Çilesi” masalında yer alan kadın kahramanın, çeşitli cinsel tacizlere uğramasına karşın, direnerek namusunu korumasını ve bir zaman sonra da başarılı bir padişah olması sonucunu, belki de zaman zaman kendisi de bu sıkıntıları yaşamış, bir kadın masalcının yaratısına borçlu olabiliriz. Kendilerine haksızlık yapmış erkeklerden, zamanla güçlenerek öç alan kadın kahramanlara da sıkça rastlıyoruz. Bunlar da yine kadın masalcıların, kendilerini ezen erkeklere karşı sembolik bir öç alma yolu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, ezilen kadın dinleyicilerin de yine bu “mutlu-umutlu” sonla kendilerini, o kadın kahramanla özdeşleştirerek yüceltecekleri ve böylece belli bir avunma ve iyimserlik sağlayabilecekleri de gözardı edilmemelidir. (Bu açıdan bakıldığında bu anlatılar, dolaylı olarak bir “psiko-terapi” işlevi de görmektedirler. Bkz. M. H. Yavuz, “Halk Anlatılarının Örtük Transaksiyon Yoluyla Psiko-Terapi Aracı Olarak Kullanılması”, *Folklor-Edebiyat*, Sayı: 20, 1999/4 ayrı basım.)

(16) Boratav, age, s.90.

D- MASALLARIN MASALLARLA ÖTEKİ BAZI TÜRLERLE VE SANAT DALLARIYLA ETKİLEŞİMLERİ

Ülkemizin tüm bölgelerindeki masallar doğudan batıya, güneyden kuzeye (Diyarbakır'dan derlenen “Nar Tanem Bir Tanem” masalı, İzmir'den derlenen “Gül Hanım” masalının; Zonguldak'tan derlenen “Evliya ile Kevliya” masalı da Mersin'den derlenen “Ali ile Musa” masalının varyantlarıdır) birbirlerinden etkilenmekle kalmamışlar, başka ulusların masallarından da etkilenmişler ve onları etkilemişlerdir. Masallar, yalnız masallardan değil efsanelerden, mitolojiden, halk hikâyelerinden, halk şiirlerinden, destanlardan, atasözlerinden, deyimlerden, bilmecelelerden de etkilenmişlerdir.

Mitolojik etkilere en belirleyici örnek “42- Balığın Gülmesi” masalındaki kadın kahramanın başından doğurması ile Zeus'un başından doğurması arasındaki benzerliktir. Masalımızdaki kadın kahraman, burnuna kaçan küçük bir cisimden dolayı hamile kalır (Mer-yem Ana da İsa'ya tanrının nefesinden hamile kalmıştır) ve zamanı geldiğinde de başından doğurur. Yunan mitolojisindeki Zeus Baba'ya gelince: “Bu denli çapkın olan Zeus'un kendisi de bir gün doğum yapar. Gök tanrı Okeanus'un kızı Metis tanrıçayla birleşir. Akıl, us ve düşünceyi temsil eden Metis, hamile kalınca akla ve düşünceye bütünüyle sahip olmak için, onu yutar ve kendi içine alır. Doğum günü geldiğinde akıl ve zekâ tanrıçası Athena, babası Zeus'un başından doğar. Bu mitin kaynağı, doğadaki şu örneklerden biri olabilir: “Malezya'daki ejderha balıklarının erkekleri, yavrularını henüz yumurta halindeyken kocaman ağızlarına alıyor ve iki ay süreyle besliyorlar. Yavrular, erkeğin ağzından dünyaya geliyorlar.” (*Hürriyet*, 30.11.2001) Efsaneye göre “Zeus'u kıskanan Hera da kendi

başına doğum yapar ve demirci ustalarının tanrısı Hephaistos’u doğurur.”⁽¹⁷⁾

“30- Nar Tane” ile “26- Yasemin” masalları ise Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler’in varyantından başka bir şey değildir. Yedi cücenin yerini erkek kardeşler, prensesin yerini sıradan bir kız, cadının sihirli elmasının yerini de güzel bir yüzük almıştır. Hepsinin sonunda da kız yeniden canlanır ve mutlu sona ulaşılır. “65- Terliklerin Getirdiği Mutluluk” ve “82- Kıskançlık” masalları da Kül Kedisi masalının birer varyantı olarak düşünülebilir. “35- Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim” masalı ile Hz. Yusuf Kıssası arasındaki benzerlik de açıktır. “6- Çömüdüğü” masalındaki, doğar doğmaz konuşan, yürüyen, yemek yiyen Çömüdüğü de Oğuz Destanı’ndaki Oğuz’un benzeridir. “84- Akıllı ile Deli Kardeş” masalındaki “Ölçeğe sıkışan altın” olayı, hemen akla Ali Baba ve Kırk Haramiler’i getirir. Anlatıcıların eklemelerinden olsa gerek, masallarda yer yer çağdaş teknik araçlara da rastlanır. “22- Dev Anası ve Cake” masalında yer alan “bomba” ile “35- Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim” masalındaki “asan-sör”, bu saptamaya örnek gösterilebilir.

Masallar bu etkileşimlerle sınırlı kalmamışlar, günümüz yazarlarını, ozanlarını, senaristlerini dolayısıyla çağdaş sanat türlerini de etkilemişlerdir. Şecdrin (*Büyüklerle Masallar*), Aziz Nesin (*Büyükler İçin Masallar*), Sabahattin Ali (*Sırça Köşk*) gibi yazarlar, güncel sorunları masal öğelerinden yararlanarak ortaya koymuşlardır.

Masallarda, dağ başına terk edilmiş zavallı günahsız kızı daime iyi kalpli bir çoban, bir çiftçi, bazan da bir şehzade bulur ve kurtarır. Masalların bu çok yaygın motifini, 1950 yapımı, siyah beyaz,

(17) İrfan Unutmaz-Nuray Mestçi, Tanrıların Karışık Aşkları, Tempo, S.78, 7-13 Temmuz 1991.

Ida Lupino'nun yönettiği "Öfke" adlı Amerikan filminde görmek mümkündür. Bu konuda masalla arasındaki tek fark, filmde haksızlığa uğrayıp tek başına yollara düşmüş zavallı kızı çoban, çiftçi veya şehzade değil de, iyi kalpli bir ilahiyat doktorunun bulup kurtarmasıdır.

Yönetmenliğini Mel Brooks'un yaptığı "Kokuşmuş Hayat" filminde de sokaklarda yaşayan yoksul kadın kahramanın, yatak olarak aynı mukavva kutuyu paylaşmak zorunda kaldığı erkekle arasına, yatarken bir hançer koymasını ve böylece onun kendisine dokunmasını önlemeye çalışmasını görünce, batıda da örnekleri görülmekle birlikte (örneğin *Tristan ve İzolde*'de), aslında bir şark masal motifi olduğunu ve yine bir şark geleneğinden kaynaklandığını sandığım, kendisine nikâh düşen bir erkekle, aynı yatakta yatmak zorunda kalan kadının, namusunu korumak için, araya bir hançer veya kılıç koyması sembolünün, bu Amerikan filminde ne işi var diye hiç şaşırmamak gerekir. Çünkü artık, günümüzdeki iletişim ve ulaşım araçlarının, dünyamızı ne kadar küçülttüğünü ve zaten temelde ortak olan tüm halk kültürlerini evimizin içine taşıdığını hepimiz biliyoruz.

Ayrıca "Masallardaki herhangi bir evrensellik, insanın biyolojik kalıtımının, kendi doğal-çevresel konumunun ve kendi yaşamının sosyo-kültürel yönlerinin ortak paydalarında aranmalıdır."⁽¹⁸⁾

Yine masallarımızda çok görülen bir "taş kesilme" motifi vardır. (Örneğin: 12- Gülbahar ile Gülbarin). Olağanüstü güçlerin taşla çevirdikleri canlılar, daha sonra sihir bozulunca, yeniden canlanırlar. 1948 yapımı, siyah-beyaz, William A. Seiter'in yönettiği "Venüs Dokunursa" adlı Amerikan komedisinde, Venüs heykelinin canla-

(18) Bascom, age, s.344.

narak Ava Gardner'in kişiliğinde, güzel bir kadına dönüşmesi ve olayların bunun üzerine kurulması, bu masal motifine güzel bir örnektir.

Konusunu doğrudan masallardan veya bazı masal motiflerinden alan sinema, opera ve bale yapıtlarına ayrıca şu örnekler de verilebilir: Örneğin, "2- Üç Yumurta" masalındaki yumurtadan çıkan peri kızı, ünlü Rus Bestecisi Prokofiyev'in, bir prolog ile dört perdeden oluşan ve ilk kez 1921'de Şikago Operası'nda sahnelenen, eğlenceli "Üç Portakala Aşk Operası"nda portakaldan çıkıyor. Bu küçük fark dışında olay örgüsü hemen hemen aynıdır. "86- Tuzun Değeri" masalında padişahın en küçük oğlu, babasını tuz kadar sevdiğini söylediği için ülkeden kovulur. Shakespeare'nin "Kral Lear" yapıtında da Kral Lear küçük kızı Cordelia'yı "Seni babam olduğun seviyorum, kral olduğun için ayrıca değil" dediği için ülkeden kovar. Sonunda her ikisi de yani hem masaldaki padişah hem de Shakespeare'nin kralı, bu davranışlarının yanlış olduğunu anlarlar.

"8- İsmail'in İyiliği" masalında yer alan ve genel olarak masallarda çok görülen "padişahın gülmeyen kızını veya oğlunu güldürenlerin ödüllendirilmesi" motifi ise Şerif Gören'in yönetmenliğini yaptığı "Abuk Sabuk" adlı Türk filminin hareket noktasını oluşturur.

"48- Gülnazik" masalının sonunda, çeşitli haksızlıklara uğrayan zavallı bir kız, şehzadeyle evlenip güçlenince, kendisine haksızlık edenleri bir odaya toplayarak, dışarıya çıkışı yasaklar ve yaptıklarını anımsatarak onları çeşitli cezalara çarptırır. Yönetmenliğini Peter Zinner'in yaptığı "Semender" filminin son sahnesinde de suç işleyen herkes, çıkışı kapatılmış bir salona toplanarak, onlara suçlarını gösteren bir film izlettirilir.

“Pepug Kuşu”⁽¹⁹⁾ masalı ile bunun varyantı olan “Gıdı Gıdı Kuşu” masalında acımasız üvey annenin elinden kurtulmak isteyen küçük kızlar, tanrıya kendilerini kuş yapması için dua edip yalvarırlar. Tanrı da onları kuşa çevirir ve göklere uçup içinde bulundukları kötü koşullardan kurtulurlar. Böylece bir çıkış, bir kaçış yolu bulurlar. Masallardaki bu kuşa dönüşme dileği motifi, bir Amerikan filmi olan ve yönetmenliğini Robert Zemeckis’in yaptığı “Forrest Gump”’ta şöyle kullanılmıştır. Sarhoş babasının taciz ve dayacağından kurtulmak, içinde bulunduğu şiddet dolu yoksul yaşamdan kaçmak isteyen küçük kız, tanrıya yalvararak, kendisini kuşa çevirmesini diler. Ayrıca, zekâ özürlü arkadaşı Forrest Gump’tan da kendisi için, bu konuda dua etmesini rica eder.

“18- Fatma”, “48- Gülnazik”, “52- Kadının Çilesi”, “66- İyi Kalpli Kadın” masallarında iftiraya uğramış ve ölümle cezalandırılmış iyi kalpli, dürüst kadın kahramanlara cellatları kıyamaz ve onları serbest bırakarak, giysilerini bir hayvanın kanına bulayıp kanıt olarak götürürler. Bu motif başta, birçok kez filmi de yapılan “Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler” olmak üzere, pek çok dünya masalında ortak olduğu gibi, gerçek yaşamda da örneklerine rastlanır. Bu da gayet doğaldır, çünkü masallar bir bakıma gerçek yaşamın bir yansınsından başka bir şey değildir, her masal bir gerçekten yola çıkar.

17. yy’da yaşamış olan besteci, şarkıcı ve kemancı İtalyan müzisyen Stradella’nın yaşam öyküsü buna ilginç bir örnektir: “Venedik’in çok varlıklı soylularından biri, güzel şarkılar söylesin diye sevgilisine, genç ve yakışıklı bir delikanlı olan besteci Alessandro Stradella’yı şan öğretmeni olarak tutmuştur. On yedinci yüzyılın başlarıdır,

(19) Muhsine Helimoğlu Yavuz, *Azerbaycan Halk Edebiyatı ile Türkiye Halk Edebiyatı Arasındaki Benzerlikler*, An Yay., Ank. 1991, s.86.

insan yaşamının pamuk ipliğine bağlı olduğu, pusu ve cinayetlerin olağan işlerden sayıldığı çok tehlikeli bir zamandır. Oysa şeytan dürtmüş, Stradella öğrencisi hanımefendiye vuruluvermiştir. Hortensia da delikanlının duygularına karşılık verince, iki sevgili koruyucu efendilerinden kaçmaya karar verirler.

.....

Terk edilen soylu öç almayı, âşıkları cezalandırmayı kafasına koymuş, bu iş için iki de kiralık katil tutmuştur. O sırada da Stradella'nın bestelediği bir oratoryo, Roma'nın San Giovanni Laterana Kilisesi'nde seslendirilecektir ve baş solo partisini de Stradella söyleyecektir. Kiralık katiller, kurbanlarını gözden kaçırmamak için saat beşe gelince kiliseye girerler, başından sonuna kadar salonda otururlar. O yüzden ister istemez oratoryoyu sonuna kadar dinlemek zorunda kalırlar. Müziğin güzelliği ve Stradella'nın inanılmaz güzellikteki sesi ve baş solo partiyi söyleyiş biçimi akıllarını başlarından alır. Böyle bir insan hiç öldürülür mü diyerek kararlarından vazgeçerler.”⁽²⁰⁾

Masal ve efsanelerde çok yer alan ve umarsız insanların kurtuluş aradıkları “göl” motifi⁽²¹⁾ ise Çaykovski'nin “Kuğu Gölü” balesinde şöyle yer alır: Prens Zigfirid ile büyücü Baron'un büyü yaparak kuğuya çevirdiği sevgilisi Odet, birbirlerine sarılarak, gölün sularında boğulurlar ve böylece kavuşmuş olurlar.

Bu motif Chopin'in, esinini Adam Miskiewicz'in “Le Lac de Wilis” (Wili Gölü) şiirinden aldığı ve 1839'da yazdığı ikinci baladında ise şöyle kullanılır: Bir Polonya köyünde tüm erkekler sava-

(20) H. Salim Spatar, “Klasik Müzik Üzerine Üçleme”, *Cumhuriyet Dergi*, 22 Ocak 1995, s.461.

(21) Muhsine Helimoğlu Yavuz, *Diyarbakır Efsaneleri*, 1. Baskı, Cumhuriyet Kitapları, İst. 2007, s.201-203.

şa gitmiş ve hepsi de ölmüştür. Rus askerleri köye saldırırlar. Korumasız ve umarsız kalan köy kadınları tanrıya, kendilerini bu askerlerin eline düşürmemesi için yakarırılar. Duaları kabul olur ve Rus askerleri geldiklerinde, köyün yerinde bir göl bulurlar. Kadınlar da bu gölün üstündeki çiçeklere dönüşmüşlerdir.

Yine efsane ve masallarda bir anlatım yolu olarak çok kullanılan “semboller” motifi⁽²²⁾ yönetmenliğini Jane Champion’un yaptığı “Pi-yano” filminde, yönetmen tarafından filmin kahramanı kadınla, küçük kızının giysilerinde yansıtılmıştır. Çok iyi anlaşılan ve bir bütün oluşturan bu ana-kız, birbirlerine ters düştükleri, kadının yasak aşkına gitmek istemesi, kızın da onu engellemeye çalıştığı sahneye kadar hep bir örnek giysiler içindedirler. Birbirlerine ters düştükleri bu sahneden sonra, giysileri de farklılaşmıştır.

“9- Terzi ile Karısı” masalındaki, padişahın göz koyduğu güzel kadının, kocasına yardım ederek, onu ve kendisini padişahın elinden kurtarması konusu ise, Manuel de Falla’nın “Üç Köşeli Şapka” balesinde işlenmiştir. Burada değirmencinin karısı, kendisine göz koyan yargıcın elinden akli sayesinde kurtulur. Balenin konusu, 19. yy’da yaşamış olan İspanyol yazarı Alarcon’un bir romanından alınmıştır.

Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Görüldüğü gibi masallar edebiyat, sinema, tiyatro, opera, bale gibi çağdaş sanatlar için de zengin bir kaynak oluşturmaktadır.

Bu kaynağın farkında olan ve ondan yararlanmasını bilen sanatçıların, ne denli özgün ve yaratıcı yapıtlar yarattıkları ortadadır. Öyleyse yapılacak tek şey, “Derya içinde yüzen mahilerin deryayı bilmeleri” dir. Yani sanatçılar, içinde yaşadıkları “halk kültürü denizi”ni gerektiği gibi tanımalı ve ondan sonuna kadar yararlanabilmelidirler.

(22) Muhsine Helimoğlu Yavuz, age, s.381-383.

İKİNCİ BÖLÜM

MASALLAR VE İLETİLERİ MESAJ-İNDEKS (İLETİ DİZİNİ)

A- MASALLARIN EĞİTİMSEL İŞLEVLERİ VE MESAJ-İNDEKS (İLETİ DİZİNİ)

Masallar eğitimsel işlevlerini, dinleyiciye-okuyucuya vermek istedikleri iletiler aracılığıyla gerçekleştirmektedirler.

Bu araştırmada, üstünde çalışılan 90 masalda toplam 517 ileti saptanmıştır. Bu iletilerin sınıflandırılması ve sayısal dökümü şöyledir:

A. ETİK İLETİLER	: 3 ana başlık 17 ara başlık
B. PSİKOLOJİK İLETİLER	: 9 ana başlık 59 ara başlık
C. SOSYOLOJİK İLETİLER	: 4 ana başlık 70 ara başlık
D. EKONOMİK İLETİLER	: 2 ana başlık 12 ara başlık
E. ÖTEKİ İLETİLER	: 1 ana başlık 4 ara başlık

Görüldüğü gibi iletiler 5 grupta, 19 ana başlık ve 162 ara başlık altında toplanmıştır.

MESAJ-İNDEKS (İLETİ DİZİNİ)

A. ETİK İLETİLER

A1-A49. Yalan

A50-A99. Dürüstlük

A100-A149. Namus

B. PSİKOLOJİK İLETİLER

B1-B49. Sabır, kararlılık

B50-B99. Umut, şans

B100-B149. Kısırçılık, şantaj, korku, evham, merak

B150-B199. Özeleştirme

B200-B249. İyilik-kötülük, haklılık-haksızlık

B250-B299. Zekâ, sağduyu, dikkat

B300-B349. Paylaşım

B350-B399. Bağışlayıcılık, incelik

B400-B449. Dostluk, özveri, saygı

C. SOSYOLOJİ İLETİLER

C1-C49. Aile

C50-C99. Hukuk, adalet

C100-C149. Yönetim, yönetici

C150-C199. Öteki insan ilişkileri

D. EKONOMİK İLETİLER

D1-D49. Paranın gücü

D50-D99. Ekonomik dayanışma

E. ÖTEKİ İLETİLER

E1-E49. Öteki iletiler

İletilerin ana başlıklara göre dağılımı şöyledir:

A1-A49	: 6
A50-A99	: 7
A100-A149	: 4
B1-B49	: 7
B50-B99	: 7
B100-B149	: 7
B150-B199	: 2
B200-B249	: 11
B250-B299	: 13
B300-B349	: 6
B350-B399	: 2
B400-B499	: 4
C1-C49	: 21
C50-C99	: 3
C100-C149	: 7
C150-C199	: 39
D1-D49	: 8
D50-D99	: 4
E1-E49	: 4

**B- İLETİ DİZİNİNDE YER ALAN ANA
VE ARA BAŞLIKLAR**

1- A. ETİK İLETİLER

A1-A49. YALAN

- A1. Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer. “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.”
- A2. Yalan söylemek, insanın başına büyük sorunlar açar, her yalan yeni bir yalan doğurur.

- A3. Yapıcı yalan, yıkıcı doğrudan yeğdir.
- A4. Çocuklar, ailelerinden gizli işler yapmamalıdır.
- A5. Etik değerlerden yoksun insanlar, kendi öz çocuklarına bile if-tira atabilirler.
- A6. Yalan, şantaj, hile yoluyla haksız kazanç elde etmeye kalkanlar, sonunda yaşamlarını bile yitirebilirler.

A50-A99. DÜRÜSTLÜK

- A50. Dürüst ve iyi yaşanmamış kötü bir geçmiş, bir yaşam boyu in-sana utanç verir.
- A51. Kimseye karşı kötü niyet beslememeli ve kötü söz söyleme-melidir, çünkü kötü niyetli insanlar, “kazdıkları kuyuya ken-dileri düşerler”.
- A52. İnsan yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir, verilen söz tu-tulmalıdır.
- A53. İyilik bilmeli, nankör olmamalı, eklemek veren el ısırılmamalı-dır.
- A54. İnsan en güç anlarda bile dürüst olmalı, onurundan ödün ver-memelidir.
- A55. Sahtekârlar, çıkarları söz konusu olduğunda, aralarında kolayca işbirliği yapabilirler.
- A56. Alınan borç ödenmelidir.

A100-A149. NAMUS

- A100. Kız kardeşlerin namusu, erkek kardeşlerden sorulur.
- A101. Eşlerin birbirlerine ihaneti, en çok çocukları incitir.
- A102. Kadınlar, kendi bedenlerine karşı saygılı olmalı ve onu her-kese göstermemelidirler.
- A103. Açlığın olduğu yerde, etik değerler iflas edebilir.

2- B. PSİKOLOJİK İLETİLER

B1-B49. SABIR, KARARLILIK

- B1. Sabırlı, kararlı, cesur insanlar amaçlarına ulaşabilirler. “Sabreden derviş, muradına ermiş.”
- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
- B3. Başlanılan iş bitirilmelidir.
- B4. Sorunlardan kaçmak, bir çözüm yolu değildir.
- B5. İnsan, sahip olduğu güzelliklerin değerini ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde etmek için, büyük bir uğraş verir.
- B6. Güzele ulaşmak güçtür, her ödülün bir bedeli vardır.
- B7. Sınavlara sabırla katlanmalıdır, çünkü yaşam baştan sona kadar bir sınavlar dizgesidir.

B50-B99. UMUT, ŞANS

- B50. İnsan hiçbir zaman umudunu yitirmemelidir, en umutsuz anda bile bir yardım eli uzanabilir.
- B51. Şans, en beklenmedik anda insana gülebilir.
- B52. Alın yazısı, kader değişmez.
- B53. Ölenle ölünmez, zaman bütün acıların ilacıdır.
- B54. Mutluluk sürekli değildir.
- B55. Şans iyi değerlendirilmelidir.
- B56. Özkıym (intihar), bir çözüm yolu değildir, insan umutsuzluğa düşüp canına kıymamalıdır.

B100-B149. KISKANÇLIK, ŞANTAJ, KORKU, EVHAM, MERAK

- B100. Kıskançlık, hırs ve şantaj bir bumerang gibi sonunda sahibine geri döner.
- B101. Başarı, beceri ve güzellik kıskançlık uyandırabilir.
- B102. Korku ve baskı, insanları yalana iter.

- B103. Fazla evham, insanı huzursuz eder.
B104. Gereğinden fazla meraklı olmak, insana zarar verebilir.
B105. Korkunun ecele faydası yoktur.
B105. Sağlıklı düşünemeyenler, çözümü çok basit olan sorunları bile, çok karmaşık bir hale getirebilirler.

B150-B199. ÖZELEŞTİRİ

- B150. Özeleştirme yapmak, insanı daha iyiye götürür, eğitir ve yüceltir.
B151. Olaylardan ders almalı ve aynı oyuna iki kez gelmemelidir.

B200-B249. İYİLİK-KÖTÜLÜK, HAKLILIK-HAKSIZLIK

- B200. Kötülerin yanı sıra iyiler de vardır ve tanrı iyilerin yardımcı-sıdır.
B201. Kötülük cezasız kalmaz, iyilik mutlaka kötülüğü yener.
B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.
B203. Haklı olan bir gün mutlaka hakkını alır.
B204. Haksızlık yapan yalnız kalır ve mutsuz olur.
B205. İyi huylu olmalı ve herkesle iyi geçinmelidir.
B206. Gök kubbenin altında hiçbir kötülük, sonsuza değin gizli kalmaz.
B207. İnsanlara kötülük yapan, kendisi de zarar görür. “Men dakika dukka” (Çalma kapısını, çalarlar kapını).
B208. Helal mal çalınsa bile, döner-dolaşır yine asıl sahibini bulur.
B209. Altın çamura da düşse yine altındır, değeri er-geç anlaşılır.
B210. Bazan sahtekârlar ve kurnazlar da, mutlu sona ulaşabilirler.
Bu, insanı yanıltmamalı ve örnek alınmamalıdır.

B250-B299. ZEKÂ, SAĞDUYU, DİKKAT

- B250. Her şeyin her işin hayırlısı dilenmelidir. “Hayır dile işine, hayır gelsin başına.”
B251. Deli, kendisinden daha deliyi görünce, sopasını arkasına saklamış. “Her Firavun’un bir Nemrut’u vardır.”

- B252. Zekâ, sağduyu, dikkat kaba gücü yener ve en karmaşık sorunları bile çözer.
- B253. Dikkatsizlik ve acelecilik, insanı yanlışla götürür. “Acele işe şeytan karışır.”
- B254. Ne oldum dememeli, ne olacağım demelidir. Yarının insana ne getireceği hiç belli olmaz.
- B255. Kimseye karşı önyargılı olmamalıdır.
- B256. Bazı kadınlar, düştükleri zor durumdan kurtulmak için, kurnazlık ederek, cinselliklerini kullanabilirler.
- B257. Yabancıların yardım önerileri kuşkuyla karşılanmalıdır.
- B258. İnsan, tanımadığı kimselere, özel yaşamından söz etmemelidir.
- B259. İnsan ne oldum delisi olup geçmişini unutmamalıdır.
- B260. Zekâ ve yetenek, zenginlikten daha önemlidir.
- B261. Öç alma duygusunun esiri olunmamalıdır.
- B262. Akıllı olmayanlar, sır saklayamazlar.

B300-B349. PAYLAŞIM

- B300. İnsan duygularını, sorunlarını yakınlarıyla paylaşmalıdır. “Derdini söylemeyen, derman bulamaz.”
- B301. Başkalarının sorunlarını görmeyen insan, kendi derdini en büyük sanır.
- B302. İnsanoğlu yalnızlığa dayanamaz.
- B303. Beden ne denli rahat içinde olursa olsun, eğer ruh ezginse, insan huzur içinde olamaz.
- B304. Çok bencil, hırslı ve açgözlü olmak, insanı canından edebilir.
- B305. Malın az da olsa, paylaşmayı bilmelisin.

B350-B399. BAĞIŞLAYICILIK-İNCELİK

B350. Bağışlamak, yüce bir duygudur.

B351. Bazı yöneticiler, kendilerinden beklenmeyecek boyutlarda, incelik ve duyarlık yüklüdürler.

B400-B449. DOSTLUK, ÖZVERİ, SAYGI

B400. Ana-babaya karşı saygılı davranmalı ve onların beddualarını almamalıdır.

B401. Bazan hayvanların dostluğu, insanlarınkinden daha güçlüdür.

B402. Seven sevdiği için, her zaman özverili olmalıdır.

B403. Anneler çocuklarına karşı, daha duyarlı ve özverilidirler.

3- C. SOSYOLOJİK İLETİLER

C1-C49. AİLE

C1. Her ailenin bir sırrı vardır ve her sır çocuklara açıklanmamalıdır.

C2. Bazan, ana babanın kötü davranışlarının bedelini çocuklar öder.

C3. Ana baba, kendi eksiklerini çocuklarına tamamlatmaya kalkmamalı ve onları kaldıramayacakları yüklerin altına sokmamalıdır.

C4. Çocuklar, ana babalarının mantıksız isteklerine karşı çıkabilmelidirler.

C5. Eş adayını iyi tanımadan yapılan evlilikler bazan ihanet ve felaket getirebilir.

C6. Aile ve toplum içinde büyümemiş, yaşam deneyimi olmayan kızlar, kolayca aldatılabilirler.

C7. Üvey anneler, çocuklara kötü davranabilirler, babalar çocuklarını onlardan korumalıdır.

C8. Bir ailede hem kız hem erkek çocuklar olmalıdır.

C9. Birlikte yaşayan kardeşler, daha mutlu ve güvenli olurlar.

- C10. “Oğlan eve direk, kız ele dayaktır”; soyun devamını erkek evlat sürdürür.
- C11. Kızlar erkeklere evlenme teklifinde bulunmamalı, bu öneri erkekten gelmelidir, yoksa kınanır ve geri çevrilirler.
- C12. Kadınlar her zaman, yönetimi kocalarına bırakmalıdırlar.
- C13. Kızlar babalarının, kadınlar kocalarının buyruklarına, haksız bile olsa karşı gelmemelidirler.
- C14. Poligami (çokeşlilik), eşler arasında karşılıklı anlayış olursa, sorun çıkmadan yürüyebilir.
- C15. Doğacak çocuğun kız veya oğlan olması değil, hayırlı olması dilenmelidir.
- C16. Aileye giren yabancı, evin dirliğini ve kardeşler arasındaki dayanışmayı bozabilir.
- C17. Kadını olmayan evin tadı-tuzu, dirliği-düzeni olmaz.
- C18. Bir ailenin kutsal sayılacak mirasları, babadan oğula geçerek, varlığını sürdürmelidir.
- C19. Kardeş sevgisi insana, pek çok zorluğu göze aldırabilir.
- C20. Kardeş kardeşe, ne kadar kötülük yaparsa yapsın, yine de bir noktada korur. “Kardeş kardeşi itmiş, yar başında tutmuş.”
- C21. Tembel ve niteliksiz kızlar, evde kalırlar ve bir aile kuramazlar.

C50-C99. HUKUK, ADALET

- C50. İnsanlar, işledikleri suçun derecesine göre cezalandırılmalıdırlar.
- C51. Yasal uygulamalar, kişilere göre değiştirilebilir, saf adalet yoktur.
- C52. Her suçun bir cezası vardır.

C100-C149. YÖNETİM, YÖNETİCİ

- C100. İnsan padişah bile olsa, gücüne ve yetkisine dayanarak, haksız işler yapmamalıdır.

- C101. İyi yöneticiler, halkın sorunlarıyla ilgilenirler.
- C102. Yöneticiler, verdikleri sözü tutmazlarsa, bunun sonucunda toplumsal kalkışmalar olabilir.
- C103. Padişaha, yöneticiye yakın olmanın iyi yanları olduğu kadar, tehlikeli yanları da vardır. “Kurb-ı sultan, ateş-i suzan.”
- C104. Ağalar, beyler çoğunlukla acımasız kimselerdir, onlara karşı dikkatli olmak gerekir.
- C105. Geleceğini, kendisinden çok daha zayıf kimselerin belirlediği liderler başarılı olamazlar. Değerlileri, değersizlerin elinde oyuncak eden bir düzende, onurlu bir yaşam sürdürülemez.
- C106. Zalim yöneticiler, hayatta kalmak ve hükümrân olmak için, çocuklarını bile öldürebilirler.

C150-C199. ÖTEKİ İNSAN İLİŞKİLERİ

- C150. İnsanları ve olayları, dış görünüşlerine göre değerlendirmek gerekir.
- C151. İnsanları zorla değiştirmeye kalkmak ve sırlarını açıklamak, felaket getirebilir.
- C152. Aynı statüdeki insanlar birbirleriyle anlaşabilirler, davul bile dengi dengine vurur.
- C153. Büyük sözü dinlemeyen insanların, başları dertten kurtulmaz.
- C154. İnsan, kimseyi küçümsememeli ve yardım önerisini elinin tersiyle itmemelidir, çünkü “Altın kapı ağaç kapıya muhtaçtır.”
- C155. Dünyada yaşayan herkesin, kendisine göre bir yeteneği ve bir işlevi vardır.
- C156. İnsan ilişkilerinde her zaman, her yerde, herkese karşı çok dikkatli olmalı ve kimseye güvenmemelidir, bazan en büyük kötülük en yakınından gelebilir. (Özellikle “ensest” tacizler ve kardeş kıskançlıkları.)
- C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman gözardı edilmemelidir.

- C158. İnsan düşmanıyyla ancak, eşit güçlerde çarpışırsa başarılı olabilir.
- C159. İş bölümünü, cinsiyetler belirler.
- C160. İnsanların davranışlarını, asıl nedenlerini bilmeden, kendi doğrularımıza göre yargılar ve mahkûm edersek, çoğu zaman yanlış olabiliriz.
- C161. Karşısındakiyle anlaşmak isteyen insan, kullandığı dile dikkat etmelidir. “Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır.”
- C162. Büyüklerin öğütleri, bazı hallerde gerçeği yansıtmayabilir.
- C163. Umarsızlıktan kabul edilen, bazı küçük iyiliklerin bedeli çok ağır olabilir.
- C164. Kesin yargılara dayanmayan tahmini kararlar, insanı yanıltabilir.
- C165. En küçük düşmanı bile küçümsemek gerekir, o da kendi gücü kadar zarar verebilir.
- C166. Kızlar da erkekler kadar, bazan da daha fazla cesur olabilirler, cesaret cinsiyetle ölçülmez.
- C167. Yoksulları hor görmemeli ve onlara yardım etmelidir.
- C168. Güzelin alıcısı çoktur, onlar daha iyi korunmalıdır.
- C169. Her din adamı güvenilir değildir.
- C170. Hacca giden, geride bıraktığı bakıma muhtaç aile bireylerini güvenilir kişilere emanet etmelidir.
- C171. Kadın, her zaman cinsel tacize uğrayabilir, dikkatli olmalıdır.
- C172. Kadınlar, iyi niyetle el ele verdiklerinde inceliklerle örülmüş mutluluklar yaratabilirler.
- C173. Her şey yoluna-yordamına, kurallarına uygun olarak yapılmalıdır.
- C174. Ülke ve toplum çıkarları, kişisel çıkarlardan üstün tutulmalıdır.

- C175. İyi ün, insana nitelikli dostlar kazandırır ve onların yardımıyla, sorunlar daha kolay çözülür.
- C176. Neyin, nerede, nasıl kullanılacağını bilmeyen ahmak insanlar, sonunda başarısız ve mutsuz olurlar.
- C177. Birlikten güç doğar, ortak amaçlar için, güç birliği yapılmalıdır.
- C178. İyi seçilmeyen arkadaşlar, her an kötülük yapabilirler, çıkara dayanan ilişki, dostluk değildir.
- C179. Anlamlı ve yerinde verilen armağanlar, iyi kabul görür.
- C180. Her alma bir verme karşılığıdır, doğadaki ve toplumdaki dengeler karşılıklı bir alıp-verme üstüne kurulmuştur.
- C181. İnsanlar ancak, büyük güçler ve tansıklar karşısında etkilenirler.
- C182. Düşenin dostu olmaz, kardeşi bile ona bir tekme vurabilir.
- C183. İnsan uzlaşmayı bilmeli, yenemeyeceği bir güçle karşılaşınca onunla anlaşma yoluna gitmelidir.
- C184. Emeksiz yemeğe konmak, başkasını sömürmek isteyenler, bunun bedelini ağır ödeyebilirler.
- C185. Yerinde para harcamayı bilmek, bir görgü yansımasıdır.
- C186. Armağan maddi değerine göre değil, içerdiği sembolik iletişime göre değerlendirilmelidir.
- C187. İnsanlar arasında yapılan bazı yarışların kuralları, alışılmışın çok dışında olabilir, şaşırmadan bunun mantığını anlamaya çalışın, yarışı da kazanır.
- C188. İnsanları fazla sınamak, felaket getirebilir.

4- D. EKONOMİK İLETİLER

D1-D49. PARANIN GÜCÜ

- D1. Paranın açamayacağı kapı yoktur.
- D2. Para statü belirler.

- D3. Parasız aile dağılır.
D4. Çalışan kazanır, para çalışanındır.
D5. Para bazan felaket getirebilir.
D6. Su, ateş ve ekmek gibi, insanların temel gereksinimleri devlerin elindedir. İnsanoğlu onlara ulaşmak için hep uğraş verir ve acı çeker.
D7. Hazıra dağ dayanmaz, geleceği düşünüp tutumlu olmalıdır.
D8. Para hırsına kapılanlar, ölümlere bile rahat vermezler.

D50-D99. EKONOMİK DAYANIŞMA

- D50. Ailede herkes çalışarak, aile bütçesine katkıda bulunmalıdır.
D51. Her şeyin bir bedeli vardır.
D52. Miras eşit paylaşılmalıdır.
D53. Ortaklık denetim ister.

5- E. ÖTEKİ İLETİLER

E1-E49. ÖTEKİ İLETİLER

- E1. Tam mutlak güzellik yoktur, aranırsa her şeyin bir eksiği bulunabilir.
E2. Yılan yutanların midelerindeki yılan, çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir.
E3. Ruh hastaları yalnız ve denetimsiz bırakılmamalıdır.
E4. Ruh hastalarının davranışlarının, kendilerine göre açıklanabilir, öznel bir iç mantığı vardır.

C- EN ÇOK VERİLEN ORTAK İLETİLER

Üstünde çalışılan 90 masalda saptanan, toplam 517 iletiden, masallarda en çok verilen ortak iletiler, verildikleri masal sayısına göre şöyle sıralanabilirler:

- 1- “İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük, haklı olan bir gün mutlaka hakkını alır.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: (İletinin yer aldığı masalların, önce “masal” numarası sonra da o masal metninin sonunda yer alan “ileti dizini” numarası verilmiştir.)

4/2, 6/5, 7/5, 8/6, 10/4, 11/5, 12/12, 13/2, 13/8, 14/4, 17/5, 18/9, 19/3, 20/4, 21/10, 23/4, 24/5, 29/4, 31/5, 32/11, 13, 35/6, 36/4, 37/4, 38/3, 40/9, 42/6, 43/4, 45/6, 48/12, 50/3, 4, 5, 51/12, 52/6, 53/4, 58/5, 60/9, 61/5, 8, 62/5, 67/5, 69/4, 70/7, 73/1, 7, 76/1, 2, 78/7, 80/8, 81/4, 82/4, 85/4, 89/3, 4, 90/4

Bu ileti toplam 49 masalda yer almıştır. Görüldüğü gibi 36, 50, 61, 73, 76, 89 numaralı masallarda ise birden çok yinelenmiştir.

- 2- “İnsan, herkese karşı çok dikkatli olmalı, en yakınına bile güvenmemelidir, bazan en büyük kötülüğü onlardan görebilir, çünkü onlara karşı savunmasızdır.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 6/2, 7/3, 11/7, 12/3, 13/4, 17/2, 18/5, 21/6, 23/2, 27/4, 28/6, 31/2, 32/7, 42/5, 45/4, 48/1, 2, 49/4, 51/1, 3, 9, 52/1, 53/1, 54/2, 56/5, 57/4, 58/3, 59/1, 60/5, 61/1, 4, 62/3, 66/1, 67/2, 68/1, 69/2, 70/1, 75/61, 78/4, 80/2, 81/1, 88/2, 5.

Bu ileti toplam 38 masalda yer almış, 48, 51, 61, 88 numaralı masallarda ise birden çok yinelenmiştir.

- 3- “Mutluluğa giden yol, uzun ve çetindir, her ödülün bir bedeli vardır.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 1/6, 2/4, 5/4, 8/3, 9/4, 10/6, 11/6, 12/13, 13/7, 16/6, 19/5, 21/11, 22/5, 23/5, 26/4, 29/7, 30/5, 31/1, 32/12, 33/8, 34/4, 35/5, 36/6, 37/1, 39/5, 40/8, 45/5, 46/4, 50/6, 51/11, 52/8, 56/6, 57/12, 59/9, 62/4, 66/9, 72/3

Bu ileti toplam 37 masalda yer almıştır.

- 4- “Umutsuzluğa kapılmamalıdır, yaşam yalnız umutsuzluklarla dolu değildir, insana en umutsuz anında bile bir yardım eli uzanabilir.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 2/3, 3/4, 5/3, 7/2, 9/2, 12/9, 15/2, 18/7, 21/8, 30/4, 32/9, 39/4, 48/8, 49/9, 51/7, 52/4, 53/2, 56/7, 58/4, 59/2, 6, 61/3, 62/2, 66/3, 67/3, 80/5, 81/2, 82/3, 4, 83/1, 85/2, 88/4, 90/2

Bu ileti toplam 31 masalda yer almış, 59, 82 numaralı masallarda ise birden çok yinelenmiştir.

- 5- “Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman gözardı edilmemelidir.” İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 12/4, 17/3, 18/6, 21/7, 32/8, 35/4, 36/3, 42/3, 48/4, 51/5, 52/2, 55/1, 3, 57/5, 59/5, 61/2, 66/2, 80/3.

Bu ileti toplam 17 masalda yer almış ve 55 numaralı masalda yinelenmiştir.

- 6- “Özeleştirii yapmak, olaylardan ders almak ve gerektiğinde özür dilemek, insanı eğitir ve davranışlarını daha iyiye götürür.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 4/3, 9/5, 28/9, 33/6, 37/3, 44/6, 49/5, 57/10, 59/7, 60/8, 69/3, 70/2, 6, 82/6, 86/3.

Bu ileti toplam 14 masalda yer almış ve 70 numaralı masalda yinelenmiştir.

- 7- “Sabırlı, tutarlı, kararlı insanlar amaçlarına mutlaka ulaşırlar.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 1/5, 7/1, 8/3, 10/7, 11/9, 16/3, 19/1, 23/1, 33/2, 34/2, 39/2, 62/2, 63/4.

Bu ileti toplam 13 masalda yer almıştır.

- 8- “Kıskançlık ve şantaj pek çok insana zarar verir ve sonunda bir bumerang gibi sahibine geri döner.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 3/2, 11/8, 12/1, 19/2, 27/3, 28/7, 31/3, 36/2, 53/3, 81/3, 82/5, 84/5, 89/1.

Bu ileti toplam 13 masalda yer almıştır.

- 9- “Zekâ ve sağduyu, kaba gücü ve zoru yenerek, pek çok sorunu çözer.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 16/5, 22/4, 28/5, 29/6, 44/2, 46/2, 48/3, 51/4, 55/6, 57/8, 60/7, 69/3, 87/2.

Bu ileti toplam 13 masalda yer almıştır.

- 10- “Bağışlamak yüce bir erdemdir.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 19/4, 27/5, 28/8, 33/7, 52/7, 57/11, 59/8, 66/7, 86/4.

Bu ileti toplam 9 masalda yer almıştır.

- 11- “Dış görünüşe aldanmamalıdır.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 1/2, 8/4, 14/2, 33/4, 48/6, 9, 49/8, 73/2, 74/3.

Bu ileti toplam 8 masalda yer almış ve 48 numaralı masalda yinelenmiştir.

- 12- “İnsanlar arasındaki iş bölümünü cinsiyetler belirler.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 12/8, 18/4, 21/2, 25/1, 30/2, 32/3, 34/1, 42/1.

Bu ileti toplam 8 masalda yer almıştır.

- 13- “Su ve ateş gibi, insanların yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur. Onlara ulaşmak için insanlar öteden beri acı çekerler.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 18/2, 21/4, 23/3, 25/2, 26/3, 28/4, 29/5, 32/5.

Bu ileti toplam 8 masalda yer almıştır.

- 14- “Büyük sözü dinleyenler rahat ederler, dinlemeyenlerin ise başları dertten kurtulmaz.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 6/1, 10/1, 15/1, 21/1, 28/2, 35/1, 50/1.

Bu ileti toplam 7 masalda yer almıştır.

- 15- “Yabancıların yardım önerileri, çekinceyle karşılanmalıdır, her yüze gülen dost sanılmamalıdır.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 20/2, 21/5, 22/2, 30/3, 60/6.

Bu ileti toplam 5 masalda yer almıştır.

- 16- “Her canlı her canlıya muhtaçtır, herkesin yardımına gereksinim duyulabilir.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 8/4, 5, 10/3, 33/5, 50/2.

Bu ileti toplam 4 masalda yer almış ve 8 numaralı masalda yinelenmiştir.

- 17- “Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürelidir, yalancının mumu yatsıya kadar yanar.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 3/1, 5/1, 3 1/4.

Bu ileti toplam 3 masalda yer almıştır.

- 18- “Eş adayını iyice tanımadan yapılan evlilikler, bazan felaket getirebilir.”

İletinin yer aldığı masal ve dizin numaraları: 13/3, 14/1.

Bu ileti toplam 2 masalda yer almıştır.

D- ORTAK İLETİLERİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Ortak iletilerden birinci sırayı “Haklı olanın bir gün mutlaka hakkını alacağı, iyilerin iyilik kötülerin kötülük bulacağı” iletişinin alması elbette bir rastlantı değildir. Bu ileti aynı zamanda, bu masalları yaratan toplumların en büyük beklentisi, umudu, yaşama bakışı açıstır. İyilerin iyilik, kötülerin kötülük bulması beklentisinde zaman zaman kötülerin cezalandırılmadığı, bir özeleştiriy yaparak kendi kendilerine doğru yolu buldukları da görülür ki, bu da o toplumun cezadan çok hoşgöründen yana olduğunu gösteren önemli bir noktadır. Örneğin, “4- Kötü Kral” masalında yer alan acımasız, geçimsiz, her türlü kötülüğü yapabilen kral, masalın sonunda bakın

nasıl oluyor: “Öte yandan, tüm bu olup bitenlerden sonra, yaptığı kötülüklerden çok pişman olan kral da artık bundan böyle çok iyi bir kral olmaya karar vermiş. Kızına da kırk gün kırk gece süren bir dğün yapmış. Bu olanları uzaktan izleyen iyilik perisi de onlara yardımcı olduğu için çok seviniyormuş. Böylece, herkes mutlu olmuş. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.”

Görüldüğü gibi halkın sağduyusu kötüyü cezalandırmanın çok kolay, ucuz bir yol olduğunun, önemli olanın onu bağışlamak, topluma kazandırmak olduğunun gereğine inanmakta, çok az da olsa bazı masallarda böylesine “bağışlayıcı-iyileştirici” sonlar yaratmaktadır. Örneğin şu masallar böyle sonlarla bitmektedir: 4- Kötü Kral, 28- Küçük Kardeş, 33- Tüylü, 40- Elma Yanaklı Kız, 52- Kadinın Çilesi, 66- İyi Kalpli Kadın, 82- Kıskançlık.

Özellikle “82- Kıskançlık” masalının sonunda, bu özeleştiriyile doğru yolu bulma davranışı altı çizilerek şöyle belirtilir. “Aradan bir zaman geçtikten sonra, Berivan’a iyi bir talip çıkmış ve görkemli bir düğünle evlenip mutlu olmuş. Üvey anne ve kızı ise kıskançlığın ne kadar kötü bir şey olduğunu görüp, bir daha aynı yanlış yapmamaya karar vermişler.” İşte asıl özlenen sonuç budur, ama bunun için toplumu oluşturan bireylerin intikam-öç beklentisi içinde değil, daha üst bir düzeyde yapıcı, bağışlayıcı, hoşgörülü bir tavır içinde olması gerekmektedir. İdeal olan bu düzeye ulaşabilmek için de yaşam koşullarının iyileştirilmesine, psikolojik beklentilerinin doyurulmasına, dolayısıyla da zamana gereksinim vardır. Henüz bu düzeyde olunmadığı için de yukarıda da belirtildiği gibi, yalnızca yedi masal böyle sonlanmıştır. Toplum bireylerinin sosyolojik, psikolojik, ekonomik açılardan düzeyleri yükseldikçe böyle sonların sayısı da artacaktır elbette. Yoksa, iyiler iyilik bulurken, kötülerin hep ya “kırk katırla” ya da “kırk satırla” cezalandırılmaları yöntemi sürüp gidecektir.

“59- Dertli Fatma” masalında ise çok ilginç bir son geliştirilmekte, kötünün ne olduğundan hiç söz edilmeyerek, bu konudaki sonuç dinleyiciye-okuyucuya bırakılmaktadır. Masalı dinleyen-okuyan herkes belki de kendi kafasında, yüreğinde, ona farklı bir son yaratacaktır. Bu da onun kültür düzeyiyle orantılı olacaktır. Böylece dinleyici-okuyucu bir bakıma, edilgin durumdan çıkıp etkin duruma geçecek ve masalın yaratım sürecine bir ölçüde de olsa, kendi yarattığı sonla katılacak demektir. Böylece anlatının oluşumunda bir bakıma “interactive” bir süreç gerçekleşecektir.

En çok verilen ikinci ortak ileti olan “İnsan, herkese karşı çok dikkatli olmalı, en yakınına bile güvenmemelidir, bazan en büyük kötülüğü onlardan görebilir, çünkü onlara karşı savunmasızdır” iletinin de ne kadar evrensel bir “insanlık sorunu” olduğu ortadadır.

Bu konuda, Kuran’da yer alan şu uyarı da ilgiye değer: “Ey iman edenler, eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakının.” (*Afrika Gazetesi*, 13.05.2002, Kıbrıs) Birçok ressama konu olan “İsa ve Oniki Havarisinin Son Akşam Yemeği” olayı ile Kuran’da yer alan bu ifade, bu iletinin evrenselliğine en tipik örneklerdir. İsa’yı katiline, omuzundan öperek işaret eden en yakın havarisi, tüm insanlık âlemine bu iletiyi, en çarpıcı şekliyle vermiş ve böylece İncil’de “İnsana güvenen insanın vah haline” saptamasının yer almasını da sağlamıştır.

Bu iletiyi veren masallara baktığımızda, en yakın aile bireylerinin ve öteki yakınların birbirlerine yaptıkları ihanetleri, attıkları iftiraları ve çeşitli kötülükleri görürüz. Örneğin kardeş ihanetleri [11, 12, 23, 27, 31, 81], eş ihanetleri [13, 17, 42, 88], kardeş karısı iftiraları [18, 21, 28, 32, 59], anne baba ihanetleri [6, 7, 49, 60, 78, 80], kayın (kocanın kardeşi) iftiraları [52, 66], yenge (amca karısı) kötülükleri [61], enişte (kardeş kocası) iftiraları [57] kan kardeşi, evlatlık, komşu, arkadaş, hizmetçi ihanetleri [45, 48, 51, 53, 54, 56, 58, 62, 67, 68, 69, 75].

Özellikle anne, baba ve kardeş ihanetleri, aile bağlarının güçlü olduğunu varsaydığımız toplumumuz açısından da düşündürücüdür. Babaların oğullarının eşlerine göz koymaları, annelerin çocuklarını öldürmeye kalkmaları ve bu “insana güvensizlik” iletisinin de ikinci büyük ortak ileti olması, bu sorunun boyutunu daha da trajikleştirmektedir.

“80- Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım” masalındaki iftiracı ve acımasız annenin (ki bu öz annedir), kızına davranışı da özellikle üstünde durulmaya değer bir olaydır. Burada savaşa giden kral kocasına, sarayda kalan keşişle ihanet eden kraliçe, kızının bu durumu anladığını görünce, sevgiliyle birleşip kızına iftira etmiş ve onu ölüme terk etmiştir. Çok “uç” bir örnek olmakla birlikte, bu iletiyi en sarsıcı biçimde vermesi açısından, bu örnek üstünde özellikle durulmuştur. İnsanı bir anda büyük bir umutsuzluğa ve güvensizliğe düşürebilecek bu iletiyi, dört ve beş numaralı ortak iletiler “4- Umutsuzluğa kapılmamalıdır, yaşam yalnız mutsuzluklarla dolu değildir, insana en umutsuz anında bile bir yardım eli uzanabilir”, “5- Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman gözardı edilmemelidir” diyerek dengelemektedirler. Çünkü yaşamın kendisi ve halkın yaşam felsefesi de bu dengeler üzerine kurulmuştur. Böyle olduğu içindir ki masalın bir tanımı da şöyledir: “Mesel: Hikmet’ül avam olan cümel ve ibarata denilir”⁽¹⁾ (Halkın felsefesi olan cümlelere ve metinlere denir).

2 numaralı ortak iletinin karşısına, denge unsuru olarak koyduğumuz 4 ve 5 numaralı iletilere ve bunların oluşturduğu dengeye “52- Kadının Çilesi” masalı tipik bir örnektir. Burada olaylar şöyle gelişir ve sonuçlanır:

(1) Muallim Naci, *Lügat-i Naci*, Maarif Vekaleti Yay., İst. 1902, s.590.

– Kadın kocasının kardeşi tarafından cinsel tacize uğrar.
– Karşı koyunca, iftiraya uğrayıp cezalandırılır. (Beline kadar toprağa gömülür.)

+ Zengin bir tüccar tarafından kurtarılır.

– Tüccarın kölesi tarafından cinsel tacize uğrar.
– Karşı koyunca, iftiraya uğrayıp cezalandırılır. (Ölümler)
+ Tüccar onu yine kurtarır.

– Kadın, iyilik yaparak idamdan kurtardığı bir adam tarafından cinsel tacize uğrar.

– Karşı koyunca cezalandırılır. (Denizcilere satılır)

+ Kadın Allah’a yalvarır, fırtına çıkar, gemi batar, herkes ölür, kadın kurtulur ve sonunda padişah olur.

Bunu şöyle bir şemayla gösterebiliriz:

– İftira-cezalandırma-umutsuzluk
– İftira-cezalandırma-umutsuzluk > + kurtuluş+ödül+umut

– İftira-cezalandırma-umutsuzluk
– İftira-cezalandırma-umutsuzluk > + kurtuluş+ödül+umut

– İftira-cezalandırma-umutsuzluk
– İftira-cezalandırma-umutsuzluk > + kurtuluş+ödül+umut

Sonuç: Kurtuluş ve yükseliş (mutlu son).

Görüldüğü gibi, insanın insandan umudunu kestiği ve tam her şeyin bitmiş gibi görüldüğü bir anda, devreye büyük ve mutlak güç

giriyor ve insanoğlunu elinden tutup hakkı olan yere yükseltiyor. Çünkü dinsel inanışlara göre insan tanrının yarattığı en güzel, en anlamlı varlıktır, tanrı onda kendisini görür ve hiçbir zaman onu yüzüstü bırakmaz. Bu nedenle değil midir ki, o hep insanoğlunun “güzel tanrısı”dır, insan da onun “sevgili kulu”.

Bu kurgu şeması üç aşağı beş yukarı, bu iletiyi taşıyan öteki masallara da uygulanabilir.

4 ve 5 numaralı bu ortak iletiler, aynı zamanda “7- Sabırlı, tutarlı, kararlı insanlar amaçlarına mutlaka ulaşırlar”, “8- Kıskançlık ve şantaj pek çok insana zarar verir ve sonunda bir bumerang gibi sahibine geri döner”, “9- Zekâ ve sağduyu, kaba gücü ve zoru yenerek, pek çok sorunu çözer”, “17- Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürelidir, yalancının mumu yatsıya kadar yanar” ortak iletileriyle de bir şekilde örtüşmektedir. Çünkü iftira-yı, ihanete dolayısıyla da haksızlığa uğramış masal kahramanı, 7 ve 9 numaralı ortak iletilerdeki özelliklere sahip olmasa, 8 ve 17 numaralı ortak iletilerdeki gerçeği de bilmese kurtuluşa, mutlu sona da ulaşamaz. Öyleyse bunlar birbirlerini tamamlayan ortak iletilerdir ve çok verilmeleri de bir rastlantı değildir.”

18 numaralı “Eş adayını iyice tanımadan yapılan evlilikler, bazan felaket getirebilir” ortak ileti de özellikle 14 numaralı masal-da oldukça sarsıcı, çarpıcı olaylarla örneklenmiştir. Şöyle ki: Varlıklı bir ailenin oğlu iyi tanımadığı bir kızla, güzel ve sessiz görünüşüne aldanıp evlenince başına gelmedik kalmaz. Aslında bir büyücü olan bu kız, geceleri mezarlığa gidip ölü eti yemektedir. Bir gece kendisini izleyen kocasının, bu sırrını öğrendiğini anlayınca da büyü yaparak onu bir köpeğe dönüştürür. Adam, pek çok eziyetten ve uğraştan sonra eski haline dönebilir, ama bu arada güzel bir halk deyişiyle de “Anasından emdiği süt burnundan gelir”.

İşte, insanların analarından emdikleri sütlerin burunlarından gelmemesi için uyarıda bulunan bu masalı, şu atasözlerimiz de ne güzel destekler: “Dış görünüşe aldanma, surat sofraya gelmez, dışı değil içi güzel olsun, anasına bak kızını al kenarına bak bezini al, dibini görmediğin kaptan su içme” vb.

Görüldüğü gibi en çok verilmek istenen bu ortak iletiler, aynı zamanda bu masalları yaratan toplumların yaşanmış deneyimlerini ve bunlardan doğan endişelerini, korkularını, beklentilerini, umutlarını, olumlu olumsuz değer yargılarını da yansıtmaktadır. Öyleyse bu masallar birer araçtır. Onlar aracılığıyla sözü edilen, enine boyuna incelenen, yargılanan ve betimlenen hayatın ta kendisidir ve masallar hayatın yalan söylemeyen aynalarıdır.

E- MASALLARIN İNSAN KAHRAMANLARININ İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ VE İLETİLERİ ULAŞTIRMADAKİ ROLLERİ

Bu bölümde, işlevsel özellikleri ve iletileri dinleyiciye-okuyucuya ulaştırmadaki rolleri açısından, masalların yalnızca insan kahramanları incelenmiştir. Klasik masal ögesi olan “antropomorfizm” (insanbiçimcilik) yoluyla tıpkı insan gibi işlev yüklenen, öteki canlı ve cansız kahramanlar-varlıklar ayrıca incelenmemiştir. Çünkü, onlara da sonuçta insan kahramanlarla aynı işlevler ve özellikler yüklenmiştir.

1. KADIN KAHRAMANLAR

İncelenen 90 masaldan 45’inin ana kahramanını kadınlar oluşturuyorlar ve masalın ana olayını da onlar yönlendiriyorlar.

[1, 3, 5, 7, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 51, 52, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 79, 80, 81, 82, 87, 88 numaralı masallar].

Öteki masalların çoğunda da yan kahramanlar olarak yer alıp yine önemli işlevler yükleniyorlar. Masalların ana kahramanı olan bu kadınları başlıca şu 7 grupta toplayabiliriz:

- a- Mutluluğu yakalamak için uğraş veren, olayların gidişini yönlendiren akıllı, vefalı, özverili, direşken kadınlar [1, 7, 9, 29, 33, 34, 39, 40, 43, 44, 49, 57, 63, 79, 87].
- b- Kıskaç ve iftiracı kadınlar [12, 18, 21, 32, 36, 45, 56, 59, 61, 62].
- c- Kötü kalpli üvey anneler, büyücü kadınlar ve acımasız dev anneleri [14, 20, 22, 60, 80, 82].
- d- Cinsel tacizlere uğrayan kadınlar [16, 48, 51, 52, 66].
- e- Eşlerine ihanet eden kadınlar [13, 17, 35, 42].
- f- Yalan ve kurnazlıkla mutluluğa ulaşmak isteyen kadınlar [3, 5, 88].
- g- Akılsız, beceriksiz, sağduyusuz kadınlar [65, 81].

a- Mutluluğu Yakalamak İçin Uğraş Veren, Olayların Gidişini Yönlendiren Akıllı, Vefalı, Özverili, Direşken Kadınlar

Bu masal tipi “1- Eşmanip” masalında, elinden kaçırdığı mutluluğun ardına düşen bir kadın olarak karşımıza çıkar. Sırrını saklamayıp annesine söylediği için, dış görünüşü eşek olduğu halde, aslında olağanüstü bir varlık olan kocasını elinden kaçırıp padişahın kızı, onu bulmak için yanına iki heybe altın alıp bir ata binerek yollara düşer. Pek çok uğraş verip pek çok sıkıntı çektikten sonra, ona yeniden kavuşur.

“İnsan sahip olduğu güzelliklerin değerini, ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde etmek için, büyük bir uğraş vermesi gerekir.”

“Bazı sırların saklanmaması, çok merak ve kuşku felaket getirir.”

“Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.”

“Sabırlı, kararlı ve cesur insanlar amaçlarına ulaşabilirler” gibi iletileri de içinde taşıyan bu masalın konusu ile mitolojideki “Eros ve Psikhe” (Sevgi ve Ruh) arasında şöyle bir benzerlik vardır.

Psikhe kocası Eros’la yalnızca, gece karanlığında birlikte olmakta ve onun kim olduğunu bilmemektedir. Eğer onun yüzünü görürse, bu sır bozulacak ve bu mutluluk bitecektir. Bir zaman bu sırrı saklayan ve çok mutlu olan Psikhe sonunda, kıskanç ablalarının zorlamalarına dayanamayarak bir gece, mumu yakıp uyuyan kocasının yüzüne bakar ve tılsım bozulduğu için de onu kaybeder. Eros şöyle söyler: “Akılsız kız. Kuşkunun aşkı kaçırdığını bilmiyor musun? Bana ilk bakışının son bakış olacağını sana söylememiş miydim...”

Seni kendime eş olarak seçtim. Buna layık olduğunu ispat etmiş olsaydın, annem ve gökyüzündeki bütün tanrılar sana ölümsüzlük verecekler ve sen de benimle, sonsuzluğa kadar gökyüzünün güzellik cenneti içinde yaşayacaktın. Şimdi, her şey bitti. Seni bırakıp ayrılmam gerek.

Cesaretinin, inancının üstün olması şartıyla bana tekrar varabilirsin. Bu, deney ve acının, uzun ve zahmetli yoludur.”⁽²⁾

“7- Padişah ile Çocukları” masalının kahramanı olan, padişahın akıllı kızı, babasının kocasına sorduğu her sorunun yanıtını ona öğreterek, eşini korur ve onunla mutlu olur.

“9- Terzi ile Karısı” masalında ise, terzinin akıllı karısı, kendisine göz koyan padişahın, kocasına koştuğu her koşulu yerine getirmesine yardımcı olarak, kocasıyla kalmayı başarır.

“29- Padişah ile Üç Oğlu” masalında Hasan’ın sevgilisi, sonuna kadar ona bağlı kalır ve bir başkasıyla evlenmemek için direnir. Bu uğraşının sonunda da Hasan’a kavuşur.

(2) Buckley, *Mitolojiden Masallar*, Çev. Orhan Petek, Sosyal Yay., İstanbul 1985, s.35.

“33- Tüylü” masalının ana kahramanı olan, Hint padişahının güzel kızı, rüyasında görüp âşık olduğu, Yemen padişahının oğluna evlenme teklif eder. Törelere aykırı olan, bu kız tarafından gelen evlenme önerisini doğru bulmayan ve hiç hoş karşılamayan oğlan onu geri çevirince, kız oğlanı bulmak için yollara düşer. Uzun ve zahmetli uğraşlardan sonra bulur ve elde etmeyi başararak mutlu sona ulaşır.

Gelenek ve göreneklerimize ters düşer gibi görülen bu ayrık-sı masal, aslında çok önemli bir ileti içermektedir. Birisiyle evlenmek, mutlu olmak isteyen kadın pasif kalmamalıdır. Önerinin karşıdan gelmesini beklerse, bu öneri hiç gelmeyebilir ve bu nedenle de elini uzatsa tutabileceği mutluluk yanından geçer gider. Ayrıca, kadın yalnızca evlenme önerisinde bulunmakla kalmamalı, kendisini geri çeviren erkeği elde edebilmek için de uğraş vermelidir.

Görüldüğü gibi, toplumun erkeğe biçtiği bu rol ve ondan beklediği bu davranış biçimi, bu masalda altüst edilmiş ve çok daha gerçekçi bir işlevsellik kazandırılmıştır. Bu masal da gösteriyor ki halkın sağduyusu, eskimiş gelenekleri yıkacak her yeni, güzel, yararlı yeniliğe, uygulamaya açıktır. Çok az da olsa böylesine ayrık-sı masalların olması, değiştirilmesi gereken ve istenen bazı değer yargılarının olduğunu müjdelemesi bakımından, oldukça ilgiye değer ve önemli bir olgudur.

“34- Keşiş” masalında ise sıradan bir halk çocuğu olan akıllı ve güzel kız, keşiş kılığına girip bir süre kendisiyle beraber olarak gönül eğlendiren, sonra da çekip giden padişah oğlunun ardına düşer, uzun uğraşlardan sonra onu kendisine âşık etmeyi başarır ve mutlu sona ulaşır. Yine buradaki ileti de kararlılığın, akıllıca verilen uğraşın, sosyal sınıflar arasındaki uçurumu yok edeceği doğrultusunda oluşu bakımından önemlidir.

“39- Cesur Kız” masalının iletisi de yine toplumun geleneksel değer yargılarını değiştirmeyi amaçlayan, yalnız erkeklere biçilen “cesur-korkusuz” olma rolünün yapaylığını anlatan, önemli bir iletidir. Burada kızlar da erkekler kadar, bazan onlardan bile cesur korkusuz olabilirler denmekte ve cesaretin erkeğe veya kadına değil, aslında “insan” a has bir özellik olduğu anlatılmaktadır. Çünkü, yle kadınlar vardır ki cesaret, tutarlı davranış, kararlılık açısından pek çok erkekten daha ndedir. Ayrıca bizim toplumumuz her ne kadar “ataerkil” bir aile tipi görünümü sergilese de, znde “anaerkil” bir toplumdur. Çünkü batılı halkların deyişiyle “beşiği sallayan el evi de yönetir”. Bilindiği gibi, bizde beşiği sallayan biricik el de kadındır.

Yine ayrıca, öteki bazı masallarda da gördüğümüz gibi, pek çok olay karşısında çekince gösteren erkeği, kadın yreklendirmekte, ylendirmekte ve başarılı olmasını sağlamaktadır. (Bu işlev akla ister istemez, olumsuz bir örnek de olsa, Shakespeare’in ünlü yapıtı *Macbeth*’te, Macbeth’in Kral Duncan’ı öldürüp yerine geçme konusunda gösterdiği çekince karşısında, Lady Macbeth’in onu yüreklendirmesi ve bu kararı gerçekleştirmesini sağlamasını getiriyor.)

“40- Elma Yanaklı Kız” masalının kahramanı olan, yoksul ama akıllı kız, dileye-isteye kendisiyle evlendiği halde, yoksulluğu nedeniyle onu aşağılayan padişah kocasına öyle bir ders verir ki, öcünü almakla kalmayıp tahtını da elinden alır ve onun yerine padişah olur. Yerleşik geleneksel yargılara ters düşmesi ve kendini beğenmiş, sağduyudan, hoşgörüden uzak, akılsız bir erkek yönetici yerine, akıllı bir kadın yöneticinin geçmesinin çok daha iyi olacağı, hak etmeyenlerin yerlerini koruyamayacakları iletisini veren bu “ayırksı” masal da iletisinin işlevi açısından oldukça ilginçtir.

“43- Boncuk Padişah” taki kadın kahraman, kendine güvensiz,

evhamlı, sözleri ve olayları çarpıtan kocasının kendisini dövmesi, cehennem azabı çektirmesi üzerine, onun ilkel egosunu tahrik ederek, bir başka amaca yönlendirir ve böylece ondan kurtulur. Yaşadığı olaylar sonucu hatasını anlayan adam, giderek, karısını elinden kaçırıp hak etmediği bu mutluluğu yitirerek, cezasını çeker.

Öyleyse mutluluk, birliktelik, evlilik özen, sevgi, anlayış ister. Bunlarla beslenmeyen birliktelikler ise er veya geç bir gün yıkılır gider. O zaman da hiçbir pişmanlık fayda vermez. Eldeki küçük mutlulukların değeri bilinmeli, beslenip geliştirilmelidir. Yoksa, insanı sonuçta bekleyen yalnızlık ve acıdır.

“44- Üç Dilek” masalının kahramanı olan, yoksul çobanın akıllı karısı, kendisine göz koyan krala yüz vermez. Kralın, çobana koştuğu her koşulu yerine getirmesi için de kocasına yardımcı olur ve böylelikle evliliklerini kralın elinden kurtarır. Mutlu evliliğin temeli parada değil, iyi anlaşmada ve sevgide gizlidir, iletisini taşıyan bu masaldaki kadının ayrıca vefalı, onurlu, saygılı tutumu ve namuslu bir çoban olan kocasını, başkasının karısına istenmediği halde göz dikecek kadar alçalan bir adama –ki bu adam kral bile olsa– değişmeyişi, asıl iletiyi oluşturmaktadır.

Giderek, “paranın açamayacağı kapı yoktur” iletisinin yaygınlaştığı bir dünyada, bu tür karşı “savunma-iletileri”ne büyük bir gereksinim olduğu ortadadır. Zaten halk kültürlerinde hiçbir şey rastlantılar sonucu yaratılmamıştır. Her ileti, sağlıklı bir “neden-sonuç” ilişkisi üstüne kurulmuştur.

“49- Şirin ile Şevketli”de poligami (çokeşlilik) konusunda olumlu iletiler verilmekte ve kumaların birbirleriyle anlaşmaları halinde, mutlu olabilecekleri örneklenmektedir.

Halkın sağduyusu burada, varolan ve önlenemeyen sosyolojik-etik-ekonomik bir olguya, bir soruna, olumlu açıdan bakmayı ve bunu

sorun olmaktan çıkarmayı yeğlemektedir. Çünkü, halk arasında erkeklerin birden çok kadınla evlenmesi doğal karşılanmaktadır. Ne yazık ki, bu olgunun günümüzde bile, geçerliliğini koruduğunu görüyoruz. Örneğin, “Yedi çocuk annesi Mercan Hanım, evliliğini kurtarmak için, her şeye hazırdı. Kumaya bile razı oldu.” (Zerrin Kökdemir, “Almanya Öyküleri”, *Cumhuriyet*, 5.2.2000). Böyle olunca da kadınlara bu konuda, sorun yaratmamaları öğütlenmektedir. Ayrıca, bu tür masallarda, kadının çokevliliği hiç söz konusu bile edilmiyor. Halk kültürümüzde poligaminin yalnızca erkekler için geçerli ve kabul edilebilir bir uygulama olduğunu görüyoruz.

Birden çok eşle evlilik giderek, erkek için öğrenülecek olumlu bir davranış olarak gösterilirken, kumaların iyi geçinmesi de onların toplumdan “aferin” almalarını sağlıyor ki, bu çarpık değer yargısı da toplumda poligamiyi erkekler adına doğallaştırmakla kalmıyor, yüreklendirip yaygınlaştırma tehlikesini de içinde taşıyor.

Bu iletide halkın sağduyusu, belki de önleyemediği bir olumsuzluğu iyileştirmeye çalışmaktadır ama, ne olursa olsun yine de yanlış, olumsuz bir iletidir ve bunun sağlıklı aile yapısıyla, insan onuruyla bağdaşır bir yönü olmadığı için, savunulacak bir yönü de yoktur.

“57- Şerbetçi Güzeli” masalında yer alan gelin-kaynana işbirliği, kadınların iyi niyetle el ele verdiklerinde, nasıl da incelikli güzellikler üretebileceklerini göstermesi bakımından önemlidir.

Halk kültürümüzde önemli bir yeri olan ve genelinde alışageldiğimiz gelin-kaynana kavgalarının temelinde, ekonomik ve psikolojik nedenler yattığı bilinen bir gerçektir. İnsansal yaşamın dramatik kurgusunu oluşturan bir “ezeli” gerçeklik olan (ki “ebedi” de olacaktır kanısında) anaların oğullarından kadınların da kocalarından vazgeçememeleri nedeniyle çıkan, bu gelin-kaynana çatışmalarının, bizim gibi toplumlarda, gözardı edemeyeceğimiz bir ekonomik boyutu da vardır.

Özellikle kırsal kesimlerdeki ataerkil ailelerde, evin direği erkektir. Baba ölünce de bu “ev direkliği” işlevi, otomatik olarak oğula yüklenmektedir. Çünkü, “oğul eve direk, kız ele dayaktır”. Öyleyse ana, sonuna dek oğulun sorumluluğundadır, onun insanlık ve erkeklik onurunun ayrılmaz bir parçasıdır ve yine onun “en sevgili” insanıdır. (Oidipus kompleksi mi)... Ayrıca, ev sarayının da “valide sultan”ıdır. Yönetim her ne kadar oğulda görünse de dolaylı olarak anadadır.

Yılların, yüzyılların gelenek ve göreneklerinin oluşturup güçlendirdiği böylesine katılaşmış bir düzenin üstüne gelecek olan gelinin, “valide sultan”la girişeceği bir çatışmada şansı ne olabilir? O da eğer akıllıysa, önce bir nabız yoklaması yapıp karşılıklı güçleri ölçer ve çoğu zaman da “Dur kendime yer edeyim, gör sana neler edeyim” taktiğini kullanarak, bir süre her şeyi olurlarına bırakıp alttan alır. Bu sırada bir yandan da inceden inceye, derinden derine “Hürrem Sultan” oyunlarını, yaptırım alanına sürmeye başlar. Bunun için de yapacağı ilk hamle, en güçlü silahı olan kadınsı özelliklerini, bir “seks objesi” olarak eşine sunmak olacaktır. Bu etkili silahı, doğru zamanda ve doğru mekânda kullanabilmek için de en uygun zaman gecedir, en uygun mekân ise yatak. Oğlunun daha sonraki davranışlarından, bu doğru seçilmiş zamanı ve mekânı fark eden kaynananın tepkisi de çoğu zaman, uzlaşıdan uzak bir savaş ilanıdır.

Gün ışığına çıkan bu çekişmenin, giderek onulmaz bir kin ve nefrete dönüştüğü de görülür ki, bu öfke dolu, çözümsüz, yoğun duygular, aile içi huzursuzlukları, bazan da aile dağılmalarını berabere getirebilir.

İşte bu gelenekselleşmiş önemli ve yıkıcı didişmelere, bir “karşı savunma” olarak halk kültürü, bu masalda görüldüğü gibi anlamış, birbirlerini seven, aynı amaçlar doğrultusunda işbirliği yapabi-

len gelin-kaynana örnekleri yaratmıştır. Çünkü, toplum kendi yapısındaki sorunların çözümünü de yine kendi içinde üretmek zorunda olduğunun bilincindedir.

“63- Terliklerin Getirdiği Mutluluk” masalındaki akıllı kız, dilinin belasına düştüğü zindanda bile umutsuzluğa ve paniğe kapılmadan, kurduğu uzun vadeli akıllıca bir planla, zindancıyı ele geçirir. Onun aracılığıyla padişaha ulaşır onu kendine âşık eder ve sonunda da zindandan saraya taşınarak, padişah karısı olup mutlu sona ulaşır.

“Hayat ne bir bayram günüdür, ne de bir yas günüdür, tüm sevinçler ve acılar geçicidir, önemli olan her zaman, her yerde insanın onurunu koruyup aklını kullanması ve her güç durumdan çıkış yolu aramasıdır. Akıllıca verilen her uğraş kurtuluşa giden bir adımdır” iletişinin verildiği bu masal da yine, ne istediğini bilen, direşken kadınlara iyi bir örnektir.

Başına gelen her şeyi alınyazısı sayıp bunun değişmezliğine inanarak kaderine razı olan insanların, özellikle de kadınların çok olduğu bir toplumda, bu tür iletileri içeren masalların yaratılması çok doğaldır ve çok gereklidir.

“79- Sihirli Yüzük”te ise, ekonomik yönden sıkıntıya düşen bir adam, karısının akıllıca yol göstermeleri ve önerileri sayesinde, bu sıkıntıdan kurtulur ve durumunu düzeltir. Toplumumuzda, kadınların sözünün pek önemsenmediği, eskiden mahkemede tanıklıklarının bile kabul edilmediği, sık sık “elinin hamuruyla erkek işine karışma” masının anımsatıldığı göz önüne alınırsa, bu iletinin de bir hayli “ayrıkçı” olduğu kabul edilmelidir. Aile birliğinin, kadın-erkek işbirliğiyle ortaklaşa sağlanması, önemli kararların ortak alınması, evde erkek kadar kadının da söz sahibi olması, bazan kadınların erkeklerden daha uzak görüşlü olduğu gibi, son derece yapı-

cı, olumlu iletiler içeren bu masal da yine toplumun geleneksel iç yaptırımlarına karşı, bir tepki, bir önlem olarak doğmuştur.

“87- Yarış” masalındaki akıllı çoban kızı ise akli sayesinde, karmaşık gibi görülen bir duruma çözüm getirir ve padişah karısı olmayı başarır. Aklın ve yeteneğin; zenginlikten, makamdan daha önemli olduğu, aklın ve yeteneğin zenginlik getirebileceği, ama zenginliğin akıl ve yetenek sağlayamayacağı iletilerinin verildiği bu masal da toplumumuzun yaşadığı deneyimlerin sonucunda, halkın oluşturduğu bir söz yaratısından başka bir şey değildir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, halkın içinden toplanmış pek çok “devşirme” çocuğun, Enderun’dan geçerek, akılları ve yetenekleri sayesinde, devletin üst kademelerinde görev aldıkları, giderek vezirliğe bile yükseldikleri, bazı güzel ve akıllı cariyelerin ise baş kadın ve valide sultan oldukları, öte yandan deli ve yeteneksiz padişahların, saltanatlarını sürdüremeyip başkalarına kaptırdıkları düşünülürse, bu iletinin halk kültüründeki dayanağı da daha iyi anlaşılmış olur sanıyoruz.

b- Kıskanç ve İftiracı Kadınlar

Bu gruptaki masalarda; güzel ve yetenekli genç kızları, kadınları kıskanan hemcinslerinin, ablaları ve gelinleri gibi yakın akrabalarının, onlara verdikleri ölümcül zararları görüyoruz.

Bu masalların hepsinde de kıskanıldıkları için iftiraya uğramış, zarar görmüş, acı çekmiş bu kadınlar, sonunda kurtulup hak ettikleri mutluluğa kavuşurlarken, kıskanç ve iftiracı kadınların bu kötülükleri, bumerang gibi, geri dönüp yine kendilerini vuruyor ve sonunda onlar zararlı çıkıyor. İşte masalın iletileri de tam bu noktada oluşuyor.

Ne yazık ki, toplumumuzda öteden beri, bu tür olumsuz duygular taşıyan ve onları zararlı davranışlara dönüştüren cahil, ilkel in-

sanlarımız çoktur. Bunların verdikleri zararların boyutları arttıkça, halk kültürümüzde de onları eğitecek, zararsız kılacak, zaman zaman da korkutacak iletiler içeren masallar yaratılmıştır. Bu bir bakıma hasta ruhlara karşı, masallar aracılığıyla yapılan, toplumsal bir savunmadır. Bu tür davranış bozukluğu gösteren ve başkalarına zarar veren insanlara, “Dikkat et, sonunda zararlı çıkacak olan yine sensin” denilmektedir.

Bu kıskançlıkların özellikle kız kardeşler veya gelinlerle görümceler arasında olması da ayrıca ilgiye değer bir noktadır. Gelinlerin görümcelerini kıskanmaları ve onlara kötülük yapmalarının, belki mantıksal bir açıklaması bulunabilir ama, kardeşlerin birbirlerine ölümcül zararlar vermelerinin nedenleri, aynı ana karnını paylaşan, bu “karındaş” insanların, bu yıkıcı yok edici duygularının ekonomik, sosyal nedenlerden öte mutlaka önemli psikolojik nedenleri olmalıdır. Çünkü insan, her türlü eğitilmiş özelliğinden arındırıldığında, kendisiyle başlayıp biten, her türlü bağdan soyutlanmış, tek başına bir bireydir ve bir kocaman “yalnızlık”tan ibarettir. Öyleyse geliştirilmemiş, eğitilmemiş bu zavallı “ben”in içinde onu bağlayıcı hiçbir bağa yer yoktur. O, kendi boşluğunu yalnızca “ego”suyla doldurmuştur. Yine öyleyse, bu tehlikeli ego, masallar aracılığıyla bir ölçüde de olsa yenilmeli, eğitilmelidir. Halk çözümü, bu tür olayları konu alan masallar yaratmakta bulmuştur.

Bu gruptaki masallardan olan “12- Gülbahar ile Gülbarın”’da ve “36- Yedi Çingene”’de kız kardeşlerinden tembel, beceriksiz ve kıskanç olan ablalar, güzel ve yetenekli, iyi bir evlilik yapan küçük kardeşlerinin mutluluğunu kıskanırlar ve tuzaklar kurup iftiralar atarak ona büyük acılar çektirirler.

“18- Fatma”, “21- Kül Eşek”, “32- Bıra Mus”, “59- Dertli Fatma” masallarında kıskanç gelinler özverili, iyi kalpli görümceleri-

ne suyun içinde yılan yavrusu içirip sonra da karınları şişince hamile olduklarını söyleyip iftira atarak, kocalarını kışkırtırlar ve bu zavallı, savunmasız kızların ölümüne terk edilmelerine neden olurlar. Buradaki yılan yavrusu içme sonucu karnın şişmesi, savunmasız kızların ve kadınların uğradıkları cinsel taciz ve tecavüzler sonucu oluşan, istenmeyen hamilelikleri de sembolize etmektedir.

“61- Nar Tanesi” masalında, bu konudaki iletiler başka boyutlar da kazanır. Şöyle ki; kötü kalpli ve kıskanç amca karısı, güzel kız Nartane’ye iftira eder ve namussuz olduğu konusunda, kızın erkek kardeşlerini kışkırtır. Erkek kardeşler, ölümüne terk ettikleri kız kardeşlerini bir gün karşılarında görünce, namus konusunda öyle çok sınavdan geçirirler ki, sonunda dayanamayan kız, kendisini kuyuya atarak intihar eder. Yaptıklarına çok pişman olan oğlanlar, kızın cesedini kuyudan çıkartıp muayene ettirdiklerinde “bakire” olduğunu anlarlar ve olanları amcalarına anlatıp duydukları acı ve öfkeyle, hep birlikte yengelerini öldürürler. Görüldüğü gibi, buradaki ileti, insanı trajik boyutlarda rahatsız ederek, uyarmayı amaçlamaktadır.

Ayrıca, kuyudan çıkarılan kızın cesedi bakire olmasaydı, acaba aynı üzüntü duyulacak mıydı, yoksa “iyi oldu namusumuz temizlendi” mi denecekti? Elbette ki ikincisi olacaktı, çünkü daha önce de kız aynı nedenle ölümüne terk edilmişti. Öyleyse, burada kızın bakire olması, yaşıyor olmasından çok daha öncelik kazanıyor.

Bu masaldaki ileti, “Kıskançlık nedeniyle kimsenin namusuna iftira atma, yoksa o da ölür, sen de ölürsün” dediği için çok daha sarsıcı, çok daha çarpıcıdır. Çünkü burada öteki masalarda olduğu gibi, haklı hakkını almamış, iyiler iyilik, kötüler kötülük bulmamıştır. Tam tersine iyi ortadan kalkmıştır. Böyle olunca da masal yaratıcısının ve dinleyicisinin yapıcı beklentisi gerçekleşmemiş, kendisiyle özdeşleştirdiği, haksızlığa uğrayan iyi kahraman mutlu sona ulaşamamış ve göreceli de olsa psikolojik bir rahatlık sağlanamamıştır.

Bu masal, öteki masalların genelde içerdği, geleneksel sonuç iletişini içermeyen, ayrıksı bir masaldır.

“62- Muradına Eremeyen Dilber” masalında ise her şey yerli yerindedir. Güzel kıızı kıskanan cariyeye, onun gözlerini kör edip sonra da ölüme terk ederek, yerine kendi çirkin kızını koyar ama, sonunda gerçek anlaşılınca cezasını çeker, güzel kız da çektiği pek çok acıdan sonra hak ettiği mutluluğa ulaşır.

c- Kötü Kalpli Üvey Anneler, Büyücü Kadınlar ve Acımasız Dev Anaları

Masallarımızdaki üvey annelerin hepsi de kötü kalpli ve acımasız kadınlardır. Yılların, yüzyılların oluştura geldiği bu yargı elbette ki gerçektir ama, acaba bu konuda istisnalar yok mudur? Üvey anne, önce insan sonra üvey anne olduğuna göre acaba iyi bir insan, aynı zamanda iyi bir üvey anne de olamaz mı? Onu kötüleştiren, “üvey annelik” kavramının kendisi mi? Elbette iyi üvey anneler de vardır çünkü, toplumumuzda iyi insanlar vardır. Fakat, bu üvey anne sözcüğüyle “kötülük” kavramı öylesine özdeşleşmiştir ki, bazı üvey anneler bu özdeşleşmeyi aşıp çocuğa ulaşamamakta ve amaçladığı sağlıklı, iyi iletişimi kuramamaktadırlar. Çünkü, toplum ve dolayısıyla da çocuk, üvey anneden hep kötülük beklemektedir. Böyle olunca da öz anne yaptığı zaman gayet doğal sayılabilecek bazı eğitici, yönlendirici yaptırımlar, çocuğa üvey anne tarafından uygulandığında, acımasızlık olarak kabul edilebilmektedir. Öyleyse, üvey anneleri hep kötü gösteren ve belirli bir kesimin davranışlarını yansıtan bu masallara karşı, iyi üvey annelerin de olabileceğini örnekleyen, başka masallar yaratılmalıdır. Böylece, topluma bu konuda daha yapıcı iletiler verilmiş olacaktır ki, sanırsız doğrusu da budur.

Masallarda yer alan büyücü kadınlarla, acımasız dev anaları ise toplumdaki entrikacı, acımasız öteki kadınları simgeler ki, onlardan

daima sakınılmalıdır uyarısını vermek için, bu tiplere özellikle yer verilir.

Bu kadın tiplerini konu alan masallardan “14- Büyülenen Büyücü”de bir adamın karısı büyücüdür ve sırrını öğrenen kocasını köpeğe dönüştürür. Bu masal, görüldüğü gibi içerdiği başka iletilerin yanı sıra, eş seçiminde özellikle dikkatli olmalıdır, entrikacı kadınlar her türlü gizli işi yapabilirler ve kötülüklerinin fark edildiğini anladıklarında da çok kıyıcı olabilirler, iletisini taşımaktadır.

“20- Hasanıko ile Cıtto Pitto” masalındaki kötü kalpli üvey anne kocasına, çok hasta olduğunu ve onun üç çocuğunun kanını içerse iyileşebileceğini söyler. Buradaki ileti görüldüğü gibi, doğrudan babalaradır ve çocukların üvey annelerden korunması gerektiği anlatılmaktadır. Karısının her söylediğine inanan saf adam, onun için çocuklarını kurban etmeye hazırdır. Olayın bu türlü gelişmesi de şu atasözlerimizi doğrulamaktadır: “Ananın sevmediğini baba sevmez, babanın sevmediğini oba sevmez”, “Anasız çocuğun babası da olmaz.”

“22- Dev Anası ve Cake” masalında ise kötü kalpli dev anası, zavallı çocuk Cake’yi yok etmek için elinden gelen her şeyi yapar ama, Cake akli ve kurnazlığı sayesinde sonunda onu yener.

Masallardaki devler ve cadılar, çoğunlukla kadın olarak betimlenirler. Bunlar dış görünüşleri bakımından; kocaman memelerini omuzlarından arkaya atmış, dağınık ve gür saçlı, korkunç görünümlü iri-yarı kadınlardır. Geleneksel halk kültürümüzde, bazı yanlış dinsel inançlara bağlı olarak, zaman zaman kadının şeytanla özdeşleştirildiği ve her türlü kötülüğün anası sayıldığı, bu nedenle de örtünmeye, itilmeye, ikinci sınıf vatandaş olmaya zorlandığı düşünülürse, bu tür bir betimlemeyi de doğal karşılamak gerekir.

“60- Oduncu ve Kızları” masalında, üvey anne hem oduncunun kızlarına çok kötü davranır, hem de onları babalarına kötüler.

Sonunda adamın aklını çelerek, onu kızlarını ormana bırakmaya razı eder. “Hasaniko ile Citto Pitto” masalında olduğu gibi, buradaki ileti de babaları uyarmayı amaçlamaktadır.

“80- Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım” masalındaki, savaşa giden padişah kocasına, ihanet eden kadın ise eşine ihanet etmekle kalmaz, buna karşı çıkan kendi öz kızına da iftira atıp onun öldürülmesini amaçlar. Burada, kızının ölümünü isteyen annenin öz oluşu, babaları uyarma iletilisine başka bir boyut daha katmakta ve namus değer yargılarını yitirmiş erdemsiz bir kadının, ne kadar düşkün ve acımasız olabileceğini de göstermeyi amaçlamaktadır. Bu tür kadınlardan erkekler, yalnız çocuklarının canını değil, kendi canlarını da sakınmalıdırlar.

Masaldaki bu olay ve olaya bağlı olan iletinin bir benzeri de Yunanlıların ilk büyük trajedi şairi olan Aiskhylos’un *Agamemnon* trajedisinde şöyle yer alır: Troya Savaşı’na başkomutan olarak katılan Agamemnon, on yıl sonra evine geri döndüğünde, kendisinin amca oğlu Aigisthos ile evlenmiş olan, karısı Klytaimnestra tarafından, bir hileyle öldürülür. Agamemnon yokluğunda, kendisine ihanet eden karısının kurduğu tuzağa, beraberinde esir olarak getirdiği Troya kralının kızı Kassandra’nın uyarılarına karşın, hiç kuşkulandırmadan düşmüş ve canından olmuştur.

“82- Kıskançlık” masalındaki üvey annenin, kötü davrandığı kızın yaşında bir de kendi öz kızı vardır. Kendi kızına çok iyi davranıp onu korurken, aynı yaştaki üvey kıza çok kötü davranması, kıyaslama olanağı verdiği için, çocuğu daha çok yaralayacak ve acısı bir kat daha artacaktır. Çünkü, burada eziyet edenin sayısı birden ikiye çıkmaktadır. Öyleyse, üvey annelerin bir de kendi çocuklarının olması, sorunu daha da çözümsüz kılacak ve çok daha acımasız boyutlara tırmandıracak demektir. Masaldaki ileti de bir bakıma çocuklu üvey annenin daha tehlikeli olabileceğine dikkat çek-

mesi açısından önemlidir. Bu masallarda yine ilgiye değer bir başka nokta da üvey anneyle birlikte gelen çocukların, çoğunlukla erkek değil kız olmaları ve kötülük yapma konusunda anneleriyle işbirliği etmeleridir.

d- Cinsel Tacize Uğrayan Kadınlar

Bu konuyu işleyen masalların bazılarındaki kadınlar babaları, kayınları gibi çok yakınları tarafından cinsel tacize uğrarlarken, bazılarını da imam, yakın komşu veya yönetici gibi görünürde güvenilir insanlar rahatsız ederler. Bazı kadınlarsa iyilik yaptıkları erkeklerin saldırısına uğrarlar ama, hepsinden de namuslarını koruyarak kurtulmasını bilirler.

“16- Geyik Sultan” masalında, padişah babasının kendisiyle evlenmek istediğini öğrenen güzel kız çok üzülür ve akıllıca planlar yaparak, kaçıp babasının elinden kurtulmayı başarır. Masallara konu olan bu olaylar, aslında toplumlarda var olan “ensest” gerçeğinin masallara yansımalarıdır. Çünkü, Latince “lekelemek-kirletmek” anlamına gelen ve baba-kız, kardeş-kardeş, ana-oğul, dede-torun, amca-yeğen gibi, aralarında çok yakın kan bağı olan aile bireyleri arasında yaşanan cinsel ilişki olarak tanımlanan “ensest” olgusu, insanlık tarihi kadar eskidir. Örneğin: “Ahura Mazda’ya tapan Sasani Kralı Şapur’a seslenen Müneccimbaşı Kartir şöyle der: ‘Ölüm-cül günahları yok eden ve canavarları kovan Avesta’da, *khvedodah* yani ağabey ile kız kardeş arasındaki evlilik kutsaldır denmez mi? Büyük Darius’un yaptığı gibi, kutsal hükümdarlarımızın, müneccimlerimizin ve savaşçılarımızın; kız kardeşleri, kızları ya da analarının dul kalmaları halinde, anaları ile birleşmeleri gerektiğini öğrenmedik mi? Yüce Efendimizin kız kardeşi, kutsal kraliçe Azur-Anahit, en sevdiği eşi değil mi?.. Aslen Parth’ım ve benim de ata-

ların geleneklere uyararak, tanrının isteklerini yerine getirdiklerini umarak, kardeş evlilikleri yaptılar. Evet, Nasranilerin *insest* dedikleri, *mahrem-i zina* saydıkları bu evliliklere öfke duydukları doğrudur. Oysa İncil’de tanrının ilk erkekle kadını yarattığı ve yeryüzündeki bütün insanların onlardan geldiği yazılıdır. Demek ki bütün insanlık insest evliliklerden yaratıldı.” (Emin Maalouf, *Işık Bahçeleri*, Telos yayınları, İst, 2001, s 117.) Ayrıca Eski Mısır’da firavunlar soylu aile yapılarını bozmamak için, kardeşleriyle evlenmişlerdir. Kleopatra’nın annesiyle babasının kardeş olduğu, kendisinin de kardeşi Putalemyus, kendi deyişle “Pitolomi” ile evli olduğu biliniyor.

Ekonomik ve toplumsal yapı değişikçe, aile içi evlilikler de kalkmış ve bu, bir cinsel sapma olarak kabul edilmiştir. Böylece günümüzde bu ilişki giderek, aile içinden bir göbek daha dışarıya atılmış ve kardeş çocuklarının, yani amca çocukları veya teyze çocuklarının birbirleriyle evlenmeleri doğal kabul edilmiştir. Bu yakın akraba evliliklerinde “kanın bozulmaması” gerekçesi kadar, ekonomik gücün bölünmemesi, malın dışarıya çıkmaması isteği de önemli rol oynar.

“48- Gülnazik” masalında hacca giden babanın, güvendiği komşusuna, “51- Helvacı Güzeli”nde ise imama emanet edilen kızlar, emanet edildikleri komşu ve imam tarafından cinsel tacize uğrarlar. Her iki masalda da kızlar, akıllarını kullanarak, bu adamların elinden kurtulmayı başarırlar.

Toplumun, yaşanmış olaylardan hareket ederek yarattığı bu masallardaki ileti görüldüğü gibi, dinsel geleneklerimizden olan, hacca giden babanın geride bıraktığı kızını, karısını, çok iyi tanımadığı, iyice güvenmediği insanlara bırakmamasını öğütlemektedir.

“9- Terzi ile Karısı” ile “44- Üç Dilek” masallarında, yoksul terzi ile yoksul çobanın güzel karılarına padişah göz koyar ve adamlara yerine getiremeyecekleri bazı şartlar koşarak, bunları gerçekleştire-

mezlerse, eşlerini ellerinden alacağını söyler. Akıllı kadınlar, kocalarının yanlarında yer alarak, onların bu koşulları yerine getirmelerini sağlarlar ve eşleriyle olan mutlu evliliklerini sürdürmeyi başarırlar.

“52- Kadının Çilesi” ile “66- İyi Kalpli Kadın” masallarında ise kadınlar önce gurbete giden kocalarının kardeşleri yani, kayınları tarafından cinsel tacize uğrarlar, sonra da onlardan kaçıp kurtulmak isterlerken, yolda karşılaştıkları her yabancı erkek, onlara sarkıntılık yapmak ister. Fakat kadınlar hepsinden de kurtulmayı başarırlar.

Görüldüğü gibi bu masalların tümünde, kadınlar büyük uğraşlar vererek namuslarını mutlaka koruyorlar. Masalların bu mutlu sonları acaba gerçek sonlar mıdır yoksa toplumsal vicdanı incitmemek için yaratılmış, olması istenilen, özlenilen “masalsı” sonlar mıdır? Gerçek yaşamdaki kötü amaçlarına ulaşan ilkel erkeklere, görüldüğü gibi masallar geçit vermiyor. Onları hep başarısız ve yenik kılıyor. Çünkü masallar, bir bakıma toplumların psiko-terapi uygulamalarıdır, rahatladıkları, yüceltikleri, mutlu kahramanlarla özdeşleşip mutlu oldukları “pembe diziler”dir. Onlardaki ileti, kötülerin başarılı olacağı, haksızların mutlu, haklıların, mazlumların mutsuz olacağı doğrultusunda olamaz. Zaten yeterince ezilen ve acı çeken halkların olumlu iletiler içeren “masal sığınakları”na gereksinimleri vardır.

e- Eşlerine İhanet Eden Kadınlar

İnsanoğlunun temelinde, “poligami” olgusuna yatkın bir geçmiş ve eğilimi olduğu, çeşitli evrelerden ve eğitim basamaklarından geçerek, tekeşliliğe ulaştığı gözönüne alınırsa, eş ihanetlerinin de insanlık tarihi kadar eski olması doğaldır.

Zaman zaman bu ihanetler, yalnızca ihanet olmakla kalmayıp, sonucun yarattığı öfke ve aç alma duygusuyla, taraflar birbirlerine başka yönlerden de zarar vermektedirler. Örneğin, bu kadın tipler-

rinden birisinin yer aldığı masallardan olan “13- Gökbulut”ta padişahın kızıyla evlenen oğlanın ilk karısı, düşman kralının oğluyla sevişerek kocasına ihanet etmekle kalmaz, düşmanla savaş halinde olan babasının ve kocasının sırlarını da karşı tarafa söyleyerek, onların yenilgiye uğramalarına neden olur.

“17- Çiğ Süt” masalındaki ihanet iletilisinin, tüm insanları kapsayan bir boyutu vardır. “İnsanoğlu çiğ süt emmiştir” bu nedenle de ihanet eder yargısına karşı, insan çiğ süt emse de emmese de yalnızca insan olduğu için ihanet eder savı geliştirilmiştir. Buradaki kadının yalnızca kocasına ihanet etmekle kalmaz, sevgisiyle birlikteliğine engel olmaması için, onu ortadan kaldırmayı amaçlayan bir tuzağın içinde de yer alır.

“35- Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim” masalındaki kadının ihaneti kurgusunda Hz. Yusuf kıssasından izler görmek mümkündür. Şöyle ki, zengin Yahudi tüccarın karısı, dürüst bir genç olan İbrahim’e göz koyarak, kocasını onunla aldatmak ister. Ondan karşılık göremeyince de edepsizlik edip delikanlıya iftira atar. Burada da görüldüğü gibi, yapılan kötülük kendisiyle sınırlı kalmamakta ve öteki kötülükleri de beraberinde getirmektedir.

“42- Balığın Gülmesi”nde ise padişah olan kocasını aldatan kadının, bir de âşığını kadın kılığına sokup sarayda saklamaktadır. Bu olayın içerdiği ileti ayrıca, kendi sarayında kendi karısı tarafından bile aldatılabilen bir padişahın, koca ülkeyi nasıl yöneteceği sorusunu da gündeme getirmekte ve halkı, bu yönde de düşündürmeyi amaçlamaktadır.

f- Kurnazlık ve Yalanla Mutlu Sona Ulaşmak İsteyen Kadınlar

Bu tip kadınların yer aldığı masalarda ya kurnaz anneler veya nineler niteliksiz, çirkin kızlarını, yalan söyleyip, güzel ve özellikleri olan kızlarmış gibi göstererek, zengin evlere gelin vermeye ça-

lışıyorlar ya da kızlar bu uğraşıya doğrudan doğruya kendileri yöneliyorlar.

“3- Çirkin Kız” ve “88- Keze Bacı” masallarında kurnaz ve yoksul nine ve anneler çirkin, tembel, kocayıp evde kalmış kızlarını, yalan ve kurnazlıkla zengin evlere gelin etmeyi başarırlar; sonra, gerçek ortaya çıkınca çok sıkıntı çekerler, fakat şans bir şekilde onların yüzüne güler ve mutlu sona ulaşırlar.

“5- Uykuşah” masalında ise yoksul kızın kendisi, söylediği yalanlarla padişahın oğluya evlenmeyi başarır.

Bu masalların taşıdığı iletiler görüldüğü gibi, masalların alışıldık idealize edilmiş, genel iletilerine bir noktada ters düşen, ayrık-sı iletilerdir. Bazan yalanla ve kurnazlıkla da mutlu sona ulaşılabilineceğini söylemektedir ki, bu ayrık-sı olduğu kadar da toplumdaki değişen değer yargılarını yansıtan, gerçekçi bir iletidir.

g- Akılsız, Beceriksiz, Sağduyusuz Kadınlar

Bu gruptaki kadınları konu alan masallardan “65- Yedi Bacılar” da akılsız, beceriksiz, sağduyudan yoksun, neyin nerede, nasıl yapılacağını bilemeyen yedi kız kardeşin, kocaları tarafından evden kovulmaları ve başkalarından soyutlanarak, ancak bir arada yaşayabilmeleri konu edilirken, “81- İki Kardeş” masalında ise kıskanç ve sağduyusuz bir kadının, zengin olması için kocasını zorlaması sonucu, onun ölümüne neden oluşu anlatılmaktadır. Her ikisindeki ileti kadınları böyle olmamaları konusunda, erkekleri ise böyle kadınlara karşı dikkatli olmaları konusunda uyarmaktadır.

Görüldüğü gibi, bir toplumun masallarında yer alan kadınların yansıması, aynı zamanda o toplumun kadınlarına bakış açısının da bir yansımasıdır. Masal kadınlarını, gerçek kadınlardan soyutlamak olası değildir. Çünkü, bu masallar bir başka toplumun, bir başka ge-

zegenin masalları değildir. Her masal, ait olduğu toplumun gerçeklerini yansıtır.

Sonuç olarak; ne yazık ki, toplumumuzun masal kadınları da gerçek yaşamda olduğu gibi, çoğunlukla her şeyi tırnaklarıyla kazanmak zorunda oldukları için, tükenmez bir uğraş içindedirler ve yaşama karşı her zaman savunmadadırlar. Yine bu kadınlar mutsuzluğu mutluluğa dönüştürebilmek için, bir simyacı sabrıyla, yaşamları boyunca uğraşır dururlar ve yaşama öylesine bağlıdırlar ki, ondan hiç vazgeçmezler.

Görüldüğü gibi, yaşanan toplumsal yozlaşmalar, sarsılan güzel değer yargıları sonucu, bu tür iletilere gereksinim duyulmuş ve bunları içeren masallar yaratılmıştır. 45 masaldan, yalnızca 2 tanesinin kadın kahramanı intihar etmiştir (61- Nartanesi, 17- Çiğ Süt). Ötekilerin hepsi direnmiş ve kazanmıştır. Masallarda intihar olayına pek rastlanmamasının bir başka nedenini de halkın dinsel inançlarında aramak gerekir. Çünkü, halk arasında intihar edenin, hem bu dünyasını hem de öteki dünyasını yıkacağı, orada da bir yeri olmayacağı inancı yaygındır ve intihar etmek günah sayılmaktadır. Toplam 90 masalda ise, 3 intihara rastlanır. (61- Nar Tanesi, 17- Çiğ Süt, 83- İhtiyar Balıkçı) Nedeni ne olursa olsun, 90 masaldan yalnızca 3'ünde intihara rastlanması, insanımızdaki, özellikle de kadınıımızdaki direşkenliği, yaşama sevincini yansıtan, güzel ve olumlu bir yansımadır ve bu açıdan sevindirici bir sonuçtur.

2- ERKEK KAHRAMANLAR

Üstünde çalışılan 90 masalın erkek kahramanlarını, işlevsel özellikleri ve iletileri taşımadaki rolleri bakımından şöyle gruplayabiliriz:

- a- Kadınlar tarafından yönlendirilen pasif erkekler.
- b- Akıllı, becerikli, özverili, cesur, iyiliksever erkekler.

- c- Kolayca aldatılabilen erkekler.
- d- Hilekâr, kurnaz, açgözlü, kötü yürekli erkekler.
- e- Bilge ihtiyar erkekler.

a- Kadınlar Tarafından Yönlendirilen Pasif Erkekler

[Yer aldıkları masalların numaraları: 9, 12, 33, 34, 40, 44, 63, 64, 79]

Bu gruptaki erkekler genellikle iyi yürekli, kendi halinde ama yaşamın güçlükleri karşısında direnemeyen, kolayca yenilgiyi kabul edip panikleyen tiplerdir. Bunları düştükleri güç durumdan akıllı, ne istediğini bilen, direşken, becerikli eşleri veya sevgilileri kurtarırlar.

Bu yardım, bazan padişah gibi karşı konulamaz bir erk tarafından, erkek kahramana koşulan koşulların yerine getirilmesi, sorulan güç soruların yanıtlarının bilinmesiyle [19, 44, 64], bazan karşılaşılması olası güç durumlardan, tuzaklardan nasıl kurtulunulacağını öğretilmesiyle [12], bazan da ilk anda gerçeği göremeyen erkeğe, çeşitli yollarla gerçeğin gösterilmesiyle [33, 34, 40, 63, 70] sağlanır.

Örneğin, 9 numaralı masalda padişahın oğlu, bir terzinin güzel karısına, 44 numaralı masalda da kral, çobanın güzel karısına göz koyar. Kadınlarını ellerinden almak için, her ikisine de gerçekleştirmesi hemen hemen olanaksız çok güç işler buyururlar. Çoban da terzi de bu güçlük karşısında daha ilk anda panikleyip umarsızlığa düştükleri halde, akıllı karıları onlara, bu koşulları yerine getirmenin yollarını gösterirler ve aile bütünlüğünü korurlar.

64 numaralı masalda kız sevgilisine, padişah babası tarafından sorulan güç soruların yanıtlarını öğreterek, sonunda ona kavuşur.

12 numaralı masalda ise sevgilisi oğlanı, padişahın sofrasında zehirlenme olasılığına karşı uyarır ve “Yemeği önce bir kediye yedir” diyerek, onu ölümden kurtarır.

33, 34, 40, 63, 90 numaralı masallarda ise erkekler, ilk anda olayları yüzeysel olarak değerlendirirler ve yanlış kararlar vererek, ellerindeki mutluluğu kaçırmazlar. Onların eşleri veya sevgilileri olan akıllı kadınlar, çok uzun ve zahmetli yollarla da olsa, bu ileriye göremeyen, yanlış kararlar veren erkeklerle bir şekilde doğruyu, gerçeği göstererek, onları yanlış yapmaktan korurlar.

Görüldüğü gibi, bu gruptaki masallar erkeklerle, akıllı eşlerinin sözlerini dinlerler, onlara güvenirler, yardım önerilerini kabul eder ve yerine getirirlerse, yaşamda karşılaştıkları pek çok güçlükten kurtulup mutlu olabilecekleri, dahası ailelerinin birliğini koruyup ayakta tutabilecekleri iletisini vermektedir.

b- Akıllı, Becerikli, Özverili, Cesur, İyiliksever Erkekler

[2, 6, 7, 8, 10, 11, 19, 21, 23, 25, 28, 29, 31, 32, 38, 51, 59, 62, 80, 84, 85, 86]

Bu grupta yer alan erkek kahramanların büyük çoğunluğunu, padişahların akıllı, becerikli, her zorluğu yenmesini bilen, yürekli, cesur, iyiliksever küçük oğulları oluştururlar. 6, 7, 10, 11, 19, 23, 29, 31, 38, 51, 86 numaralı masallarda görüldüğü gibi, padişahların ortanca ve büyük oğulları, kendilerine verilmek istenen sorumluluktan kaçarken veya verilen görevleri yerine getirmeden, küçük oğulları pek çok zahmetli maceradan sonra bu işi başarırlar ve hak ettikleri mutluluğa da ulaşırlar.

Bu delikanlıların bazıları ise 25, 28, 84, 85 numaralı masallarda olduğu gibi, sıradan aile çocuklarıdır ama, olumlu özellikleri ve masallardaki işlevleri bakımından, hiç de padişahların küçük oğullarından aşağı kalmazlar.

Bu küçük kardeşlerin başarılı olması konusunun, gerçek hayatta da geçerli olduğunu saptayan, 12.05.1999 tarihli *Posta* gazetesindeki şu haber başlığı ilgiye değer: “Küçük kardeş dâhi. Araştırma-

cılar doğuş sırasının, kişiliği etkilediğini ve başarıyı artırdığını ortaya çıkardı. Politika, iş ve bilim dünyasının dâhileri ailenin en küçük çocukları.”

İyiliksever erkek kahramanlardan bazıları ise 8, 21, 32, 59, 62, 80 numaralı masallarda görülen çoban, çiftçi, avcı gibi yine sıradan yoksul insanlar olup bunlar genellikle haksızlığa uğramış, acı çeken ve çok güç durumda olan genç kızlara ve kadınlara yardım ederek, sonunda da çoğunlukla onlarla evlenirler.

Bu masalların hepsinde de mutlu sona ulaşılır. Böylece yardımsever, yürekli, akıllı, becerikli, özverili insanların amaçlarına ulaşacakları ve yaptıklarının karşılıklarını görerek mutlu olacakları ile-tisi verilmiş olur.

c- Kolayca Aldatılabilen Erkekler

[3, 5, 12, 14, 17, 21, 32, 36, 43, 45, 51, 53, 56, 59, 60, 62, 67, 80, 88]

Bu gruptaki erkeklerden bazıları 3 ve 5 numaralı masallarda olduğu gibi aldatılarak, çirkin kızlarla evlenmek zorunda bırakılan şehzadelerdir. 12, 36 numaralı masallarda güzel eşleriyle mutlu bir evlilik yapan şehzadeler, hain baldızları tarafından aldatılarak, haksız yere eşlerini cezalandırırlar ve mutluluklarını bozarlar. 62 numaralı masalda, cariyesi tarafından aldatılan şehzadenin mutluluğu engellenmek istenir. 45, 56 numaralı masallarda hiç tanımadıkları yabancı kızlar tarafından aldatılarak, asıl evlenmeleri gereken nitelikli kızlardan uzaklaştırılmak istenen genç ve zengin erkekler yer alır.

Bazı erkekler 14, 17, 43, 80 numaralı masallarda olduğu gibi, eşleri tarafından başka erkeklerle aldatılırlar. Hatta bunlardan bazıları 43, 80 numaralı masallardaki gibi padişahtır.

Bazı erkeklerse, eşleri tarafından çok daha başka nedenlerle aldatılırlar. Örneğin 60 numaralı masaldaki adam, karısı tarafından

çocukları konusunda yanıltılır ve onları terk etmeye zorlanır. 88 numaralı masalda, aslında çok tembel olan kadın kendisini kocasına çalışkanmış gibi gösterir. 21, 32, 59 numaralı masallarda görümce-lerini kıskanan gelinler kocalarını yanıltıp onlara karşı kıskırtırlar. 51 numaralı masaldaki baba, çok güvendiği mahalle imamı tarafından, 53 ve 67 numaralı masallardaki babalar ise yine çok güvendikleri en yakın arkadaşları tarafından aldatılır, kızlarının kötü yola düştük-lerine inandırılarak, onları öldürtmek üzere yanıltılırlar. Aldatılan erkeklerin yer aldığı bu masalların hepsinin sonunda, erkekler al-datıldıklarını anlayarak, kendilerini aldatanları cezalandırır ve bundan zarar görüp haksızlığa uğrayanları da ödüllendirirler.

Böylece; bir yandan ihanet eden, başkalarını aldatan kimsele-rin, kısa bir zaman için başarı elde etseler bile, sonunda gerçeğin an-laşılıp cezalandırılacakları iletisi verilirken, öte yandan da böyle er-keklere, her söylenene aslını aramadan inanmamaları, acele karar vermemeleri, sonunda hem kendilerine hem de başkalarına zarar ve-rebilecekleri iletisi verilmektedir.

d- Hilekâr, Kurnaz, Açgözlü, Kötü Yürekli Erkekler

[4, 16, 44, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 66, 67, 83, 90]

Bu grupta yer alan negatif tipteki erkek kahramanlar, yaptık-ları kötülüklerin cezasını çekerler. Kimileri ise olaylardan ders ala-rak özeleştiri yapıp kendi kendilerini düzeltirler. Şöyle ki: 4 num-a-ralı masaldaki kötü kalpli, acımasız kral, olaylardan ders alarak yap-tıklarından pişmanlık duyar ve sonunda iyi bir yönetici olur.

Etik değer yargılarını hiçe sayan bazı erkekler ise 16, 49, 52, 66 numaralı masallarda görüldüğü gibi en yakın aile bireylerinden olan kızları, gelinleri, yengeleri ile “ensest” ilişkiye girmek isterler fakat, kadınların akıllıca direnmesiyle, çirkin isteklerini gerçekleştiremezler ve hak ettikleri cezaları da çekerler.

44, 48, 51 numaralı masallardaki erkekler ise kendi güvence-lerine bırakılmış kadınlara göz koyup cinsel tacizde bulunurlar, ama onlar da ötekiler gibi cezalarını çekerler.

Bir de 50, 53, 67, 83, 90 numaralı masalarda görülen kurnaz, acımasız, emeksiz yemeğe konmak isteyen, kötü kalpli köseler, aç-gözlü erkekler vardır ki, bunlar da sonunda gereken cezalara çarp-tırılırlar.

54 numaralı masaldaki, birbirlerine bile hile yapan kurnaz kardeşlerle, 55 numaralı masaldaki Keloğlan ise öteki masallardan farklı olarak, amaçladıkları mutlu sona ulaşırlar. İlk bakışta, öteki masal sonlarına aykırı düşüyor gibi gelen bu “ayrık” sonların, açıklanabilir mantıksal bir nedeni vardır. Çünkü, her iki masaldaki kurnaz kahramanların karşılarında yer alan “anti kahramanlar” da en az onlar kadar kurnazdırlar ve bir bakıma bunlar, bir “öz savunma” da bulunmaktadır. Böylece öteki masalarda kötülük yapanların kötülük bulacağı iletisi verilirken, bu iki masalla da bir oyunun kurallarına göre oynanması gerektiği iletisi verilmektedir.

e- Bilge İhtiyar Erkekler

[2, 7]

Birçok masal ve efsanede yer alan bu “bilge ihtiyar” erkek tipi, çoğunlukla “pozitif tipler” grubunda yer alırlar ve olaylarda, iyi kahramana yol gösterici, yardım edici, sorunları çözücü bir rol oynarlar.

Masallardaki bu bilge, çok az da olsa bazan karşımıza ihtiyar bir kadın olarak çıkar, ama çoğunlukla erkektir. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, bunlar ak sakallı ihtiyarlar olup masalın olumlu kahramanının en sıkıştığı anda, birdenbire ortaya çıkıp ona yol gösterirler.

Örnek 1: “Günlerce sonra karşısına ak sakallı, her şeyi bilen, yaşlı bir bilge çıkmış ve oğlana, aradığı kızın çok uzaklardaki...” [2]

Örnek 2: “..... bunu gören küçük oğlan üzüntü içinde yürürken, karşısına çıkan ak sakallı bir ihtiyar, oğlum biraz ileride iki tane harabe var....” [7]

Sonuç olarak, masallarımızın erkek kahramanlarını da gerçek yaşamdaki erkeklerden soyutlayamayız. Gerçek yaşamdaki erkekler nasıl ki, içinde yaşayıp eğitildikleri toplumların kültür yapısına, değer yargısına, eğitimlerinin yeterli olup olmayışına göre olaylara tepki gösteriyorlarsa, bu toplumun yarattığı masallarda yer alan erkek kahramanlar da onlardan pek farklı olmayacaklardır. Onlar gibi sevecek, kızacak, kıskanacak, iyilik veya kötülük yapacaklardır ki, görüldüğü gibi de öyle yapmışlardır.

3- ÇOCUK KAHRAMANLAR

Bu araştırmada yer alan toplam 90 masaldan yaklaşık dörtte birinin kahramanları çocuklardır ve ne yazık ki incelendiğinde, bu çocukların çoğunlukla mutsuz oldukları görülür.

Geri kalan masallardaki yan olaylarda yer alan çocukların da yine büyük bir bölümü, herhangi bir nedenle mutsuzdur ve bu oldukları kötü koşullardan kurtulmak için, olağanüstü bir uğraş vermekte oldukları görülür. Bu çocukların işlevsel özellikleri, verdikleri uğraşlar içinde yansıtılmaktadır. Bu nedenle de, bu bölümde çocukların özellikleri verilirken mutsuzluk nedenlerinden yola çıkmıştır. Masallardaki bu çocukların mutsuzluk nedenlerini, şu ana başlıklar altında toplayabiliriz:

a- Ekonomik Nedenler

- 1- Yoksul ailelerin güzel kız çocuklarını, varıl evlere evlatlık veya gelin olarak verip karşılığında maddi çıkar sağlamaları.
Örneğin: 3- Çirkin Kız, 5- Uykuşah, 17- Çiğ Süt, 24- Şato masallarında olduğu gibi.

2- Yoksul evlerde yaşanan huzursuzluk nedeniyle, çocukların kendi aralarında anlaşıp evlerini terk etmeleri.

Örneğin: 18- Fatma, 21- Kül Eşek, 57- Şerbetçi Güzeli, 89- Ayşe Kız ile Fatma Kız.

Birinci gruba örnek olarak göstereceğimiz masallardaki kız çocukları, gittikleri evlerde öylesine güç durumlarda kalırlar ve eziyet çekerler ki, sonunda onları ya iyi kalpli bir peri, ya bir ihtiyar veya bir Arap kurtarır. Bazan da kendi akılları sayesinde bir yol bulup kurtulurlar, ama mutlaka kurtulurlar.

İkinci gruptaki masallarda ise, evi önce erkek çocuklar terk ederler. Bunlar çoğunlukla üç veya yedi kardeştir. Daha sonra da geride kalan tek kız kardeşleri onları bulur, uzun ve maceralı yılların sonunda da hep birlikte ana babalarının yanına dönüp mutlu olurlar. Bu gruptaki masallarda, ekonomik güçlükler nedeniyle önce parçalanan aile bütünlüğü sonunda mutlaka yine kurulur ve mutlu sona ulaşılır. Sosyo-ekonomik yaşamında “gurbetçilik” geleneği bulunan bir toplumun yaratısı olan bu masallarda, aile bütünlüğünün korunması özlemi, elbette çok anlamlıdır. Bu masalları incelerken, toplumumuzda-Anadolu insanımızda, önceleri “İstanbul” diye bilinen en uzak gurbetçiliğin adresi Almanya olarak değişince, parçalanan aileleri ve çocukları düşündüğümüzde gözlediğimiz acı gerçek, sevgisiz kalan o çocukların yüreklerindeki boşluğu, gurbetten getirilen hiçbir pahalı oyuncuğun dolduramadığı olacaktır. Hele hele bir de geride bırakılan çocuğa kardeşi tercih edilmişse, biri götürülüp biri bırakılmışsa, geride kalanın ruhunda, kişiliğinde onulmaz yaralar açılmaktadır. Bu bakımdan, günümüz olaylarıyla aralarında koşutluk kurduğumuz masallardaki çocukların, aralarında anlaşarak, evi hep birlikte terk etmeleri de oldukça anlamlıdır. Ayrıca, masallarda gurbete giden ana-baba değil, çocuklar oluyor. Bunu da üstünde durulması gereken bir olgu olarak düşünmeliyiz.

b- Üvey Ana Etkeni

[15- Avcı ile Çocukları, 20- Hasaniko ile Cıttı Pitto, 22- Dev Anası ile Cake, 60- Oduncu ile Kızları, 82- Kıskançlık]

Diğer ulusların masallarında da yer alan bu “üvey ana” motifi, bizim masallarımızda da oldukça yaygındır. Çoğunlukla kötü kalpli olan, masalların bu üvey anaları, ellerine kalan öksüz çocuklara, en acımasız işkenceleri yapmaktan geri durmazlar. Bu arada da, daima şeytani zekâları ve bir seks objesi olarak sundukları bedenleriyle kocalarını aldatıp etkileyerek, zavallı adamları kendi öz çocuklarına düşman ederler. Bu şeytani uygulamalardan bazıları şöyledir: Üvey çocuklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan kötü kalpli üvey ana, yatağının altına iyice kızarmış gevrek yufkaları serip üstüne yatar ve sağa-sola dönüp onları çitirdatarak aptal kocaya, “Çok hastayım, bak kemiklerim kırılıyor, iyi olmam için çocuklarının kanını içmem gerek” veya “yüreklərini yemem gerek” der. Bu tehlikeyi, çoğu zaman bir kuş veya iyi kalpli bir peri çocuklara haber verir. Onlar da kaçıp kurtulmak isterler ama, bu kez de yollarda acımasız devlerin eline düşerler.

Bazan bu üvey anaların, zulümlerine zengin köy ağalarını da ortak ettikleri görülür.

Bilinen başka üvey ana işkencelerinin başında ise dayak, aç bırakmak, az uyutmak, babayı kıskırtmak, çok çalıştırmak, sıcak suyla haşlamak, soğukta bırakmak gelir ki, bu uygulamalar da elbette, masalı yaratan toplumun üvey ana gerçeğinin, masallara yansımasından başka bir şey değildir.

c- Cinsel Tacizler

[48- Gülnazik, 51- Helvacı Güzeli, 16- Geyik Sultan]

Masallarda çoğunlukla kız çocuklarının karşılaştıkları bu cinsel tacizleri iki şekilde görüyoruz.

1- Ensest ilişkilerden doğan tacizler: Aile büyüklerinden, örneğin babadan kaynaklanan taciz. Bu, masallara çoğunlukla şöyle yansıyor: Bir bey veya padişah olan babanın çok sevdiği karısı ölürlen, kolundaki bileziğini (bu yüzük veya ayakkabı da olabilir) kocasına vererek, “Ben öldükten sonra bu kimin bileğine olursa onunla evlen” diyor. Bilezik, ülkedeki bütün kadınlarda deneniıyor ama kimseye olmuyor. Bir gün baba küçük kızını bu bilezikle oynarken izliyor ve hayretle bileziğin kızın bileğine olduğunu görüyor. Karısının vasiyeti gereği de kızıyla evleneceğini söylüyor.

Biraz büyüdükten sonra bunu öğrenen çocuk, bu felaketten kurtulabilmek için önce babasına yalvarıp onu bu kararından vazgeçirmeye çalışıyor. Sonuç alamayınca da kaçıp uzaklara gidiyor ama, arkasını bırakmayan baba, onu her yerde izliyor. Ondan kurtulamayacağını anlayan kız da sonunda kendisini öldürüyor.

Ekonomik nedenlerle evden kaçan çocukları konu alan masallar mutlu sonla bittiği halde, cinsel taciz nedeniyle evden kaçan çocukları konu alan masalların ölümle sonuçlanmasını da yine, masalı yaratan toplumun etik değeri yargılarının bir yansıması olarak görmek gerekir. Ayrıca buradaki olayın, üstünde önemle durulması gereken bir de psikolojik boyutu vardır. Ekonomik sorunların çocuk ruhunda yarattığı yıkımlar, zaman içinde bir şekilde onarılabildiği halde; cinsel tacize, özellikle de bir yakınının tacizine uğramış çocuğun ruhsal yıkımı, hiçbir şekilde onarılamıyor. Sonuçta tek çözüm yolu olarak ölüm gösteriliyor. Masalı yaratan toplumun ahlak anlayışı da böyle bir çirkinliği ancak ölümün temizleyebileceği doğrultusundadır.

Bazı masalların sonu ise bu konuda çifte ölümü yeğler. Şöyle ki, kız kendini öldürürken, kızın koruyucusu da babayı öldürür. Böylece, mazlumu ölüme iten zalim de cezalandırılarak, masal dinleyicisinin vicdanında, görece bir rahatlık sağlanmış olur.

2- *Tandıkları yetişkinler tarafından cinsel tacize uğrayan çocuklar:*

Bu masallarda ise, çoğunlukla hacca giden baba, kız çocuğunu ya çok güvendiği komşusuna ya da imama emanet eder.⁽⁴⁾ Baba gider gitmez de bu emanetçiler kıza göz koyarlar ve çeşitli yollarla bu çocukları tuzağa düşürmek isterler. Ama akıllı çocuklar, çok büyük güçlüklerle de olsa, onların elinden kurtulup uzun ve çileli bir yaşam serüveninden sonra, mutlu sona kavuşurlar. Burada üstünde durulması gereken bir nokta da, yakınları tarafından cinsel tacize uğrayan çocuklar, bunu atlatamayıp kendilerini öldürürken, yabancılar tarafından uğrayanların bunu bir şekilde atatabilmeleridir. Çünkü, toplumsal yargı ve kişisel direnç, birinci tip olayda “mutlu son”u olası kılmıyor.

d- Kardeş ve Yakın Akraba Kıskançlıkları

[36- Yedi Çingene, 50- Dertli Fatma, 61- Nartanesi, 27- Şehzade Hüdadad ile Kırkdokuz Kardeşi, 29- Padişah ile Üç Oğlu, 12- Gülbahar ile Gülbarın]

Masallardaki akıllı, başarılı çocukların, diğer kardeşler tarafından kıskanılmasına çok rastlanır. Fakat bu çocuklar zekâ ve becerileriyle bu sıkıntılardan, güçlüklerden kurtulup mutlu sona ulaşırlar ve çoğu zaman da kendilerine kötülük yapan kardeşlerini bağışlarlar.

Masalların bir başka işkenceci akrabaları da kötü kalpli amca karılarıdır ki, buradaki kötü kalpli yenge, kötü kalpli üvey ana motifi ile özdeşleştirilebilir. Çünkü, bizim halk kültürümüzde, amca ka-

(4) “Amerika’daki Katolik Kilisesi, 1950’den 2002 yılına kadar, ülkedeki Katolik papazların çocuklara yönelik cinsel tacizleri konusunda bir rapor hazırlayarak ‘Çocuklara cinsel tacizde bulunan din adamları’ konusunu gündeme getirmiştir. Bu süre içinde 11 bin taciz olayı saptanmıştır.” (Mümtaz Soysal, “Suskunluk ve Açlık”, *Cumhuriyet*, 21 Şubat 2004).

rısı her zaman “potansiyel” bir üvey anadır. Bilindiği gibi kırsal kesimlerimizde, evli ve çocuklu erkek kardeş öldüğünde, onun karısını evli bile olsa ölen erkeğin kardeşi alır ki, çocuklar yabancı üvey babanın eline düşmesin ve mal bölünmesin diye. Ayrıca herhangi bir şekilde ortada kalan çocuklar, yine amcanın evine sığınır. Amca ailenin en yakın erkek akrabası olduğu için, çocuklara bakmakla yükümlüdür. Böyle olunca amca karısı, üstüne ek yük ve sorumluluk getiren bu öksüz çocukları yüksünür, kocasının onlara ilgisini kıskanır ve bu çocuklara her fırsatta eziyet eder. Masallardaki bu çocuklar da yine, acımasız yengelerinin elinden bir şekilde kurtulmayı başarırlar.

e- Öteki Nedenler

Ebeveynin kendi eksiklerini çocuklarında tamamlama istekleri ve bu nedenlerle onları, çok zor koşulları yerine getirmeye zorlamaları. (Örneğin, 31- Altın Bülbul masalı). Bu da insanın aklına hemen, ailelerin çocuklarını iyi okullara sokabilmek için, daha ilköğretilirken, onları amansız bir yarışa sokmalarını getiriyor.

Ana-babalarının birbirlerini başkalarıyla aldattıklarını gören, aile içi ihanetlere tanık olan çocukların mutsuzlukları (Örneğin: 80- Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım masalı), halkına zulmeden acımasız yöneticilerin ölümünden sonra, halkın onların geride bıraktıkları çocuklarından öğ almak istemeleri, (Örneğin: Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim masalı) alın yazısına bağlı olarak mutsuz olmaları gibi (Örneğin: 56- Nar Tanem Bir Tanem masalı) nedenler, bu gruba örnek gösterilebilir.

Görüldüğü gibi bir toplumun masallarında, o toplumun yaşam serüveni gizlidir. Ne acıdır ki, bu serüvende yer alan çocukların büyük çoğunluğu mutsuzdur. Öyleyse, bu masalların aynası olduğu toplumun çocuklarının büyük çoğunluğu mutsuzdur.

Önümüzde, çok önemli ve mutlaka çözüm bekleyen, çözülmesi toplumumuzun geleceği için hayati önem taşıyan bir sorun duruyor demektir.

Bu mutsuzluk ibresini, mutluluğa çevirmek de sanırım bu ülkenin yetişmiş ekonomistlerinin, eğitimcilerinin, psikologlarının, yazarlarının, halkbilimcilerinin, aydınlarının, yöneticilerinin, kısacası hepimizin işidir ve birincil görevidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MASALLAR VE DİL ÖĞRETİMİNE KATKILARI

A- MASALLARIN DİL VE ANLATIM ÖZELLİKLERİ

Masal anlatan, konuşma dilinin bütün rahatlığını ve renkliliğini kullanarak, anlatımını ilginç bir hale getirmeye çalışır. Bu nedenle, derlenen bu masallar yazıya geçirilirken, halk dilinde olağan görülebilecek yapı bozuklukları düzeltilmiş, konuşma dilinin söylemlerine ve halk deyişlerine ise özellikle yer verilmiştir.

Masallarda dil yalın bir Türkçedir. Anlatımda betimlemeler oldukça az yer alır. Masalın bütününe hareketli bir dil hâkimdir. Böyle olunca da betimleme değil, eylem ağırlıklıdır. Genellikle sıfatlar az kullanılırken, fiiller çok kullanılır. Bu da hareketliliği sağlayan temel öğedir.

Muhan Bali'nin *Halk Edebiyatında Nesir* yapıtında verilen şu örnek inceleme, bu savı pekiştirmesi bakımından ilgi çekicidir:

“Bir öksüz kız varımış, bir de anası varımış, benim gibi anası ölmüş. Bir zalim analığı varımış, benim analığım gibi.

Sabahtan kıza demiş ki, ‘Ne yatiysin gah’, ‘Neydem ana neydem?’, ‘Gah’ demiş. Bir torba tikmiş boynuna tahmış, ‘Get de’ –Kendininkini yollamıy, kendininkini göndermiy– kız ağlıya ağlıya gidi-

yor. Bir torba her şey toplip getiriyor. Gapiyi vuruyor, gari gapiy açıyor, boşadıyor, bir daha yolluyor. Yolladığı yerde mübarek caminin birinde bir hoca çıkıyor...

.....

Toplam kelime olarak 69 kelime kullanılmıştır, bunların – o da dini kelime olarak– 4 tanesi yabancı asıllıdır, kalan 65 kelime Türkçedir ve oranı şaşılabilecek düzeyde % 94 civarındadır.

öksüz	Masal	Sıfat
kız	Kavramları	öksüz kız
varmış	öksüz kız	zalım analık
bir	varmış	mübarek cami
ana	ana	
varmış	varmış	
benim	anası ölmüş	Toplam: 3
gibi	zalım analık	
anası	kıza demiş	
ölmüş	ne edeyim	
bir	demiş	
zalım	dikmiş	
analık	takmış ağlaya	
var	ağlaya	
benim	toplayıp	
analığım	getiriyor	
gibi	mübarek cami	
sabah	bir hoca	
kıza		
demiş		
ne yatıyorsun	Toplam: 24	
kalk	24/69, %34.78	
ne edeyim		
demiş		
bir		

Metin çok hareketli bir dille anlatılmakta, oranı son derece düşük olarak kullanılan 3 sığata karşılık, aşağıdaki sıra içinde oranı yüksek 69 kelime içinde, 21 defa kullanılarak, %30.43 gibi bir düzeyde fiil kullanılmaktadır.

varmış-1
varmış-2
ölmüş-3
demiş-4
ne yatıyorsun-5
ne edeyim-6
kalk-7
demiş-8
dikmiş-9
takmış-10
git-11
yollamıyor-12
göndermiyor-13
gidiyor-14
toplamak-15
getiriyor-16
vuruyor-17
açıyor-18
boşaltıyor-19
yollamak-20
çıkıyor-21
.....
toplam: 21/69
oran: %30.43
Türkçe: 56/69, %94
Masal kavramları: %34.78
Sıfat: %4.34

Her edebi metnin nasıl kendisine has birtakım özel meselesi varsa, vokabüler gibi, en çok tekrarlanan kelimeler gibi, kullanılan kelimelerin isim, sıfat ve fiil grubundan olması gibi, sözlü anlatımın da kendisine has birtakım özellikleri bulunmaktadır.”⁽¹⁾

Şimdi bu örnekten hareketle, üstünde çalıştığımız metinlerden “1- Eşmanip” masalının başından iki paragraf inceleyelim: “Zamanın birinde fakir, kimsesiz, garip bir sığır çobanı varmış. Bunun karısından başka kimsesi yokmuş. Hiç çocukları olmamış. Çoban sıcak bir günde, sığırlarını güderken bir eşek yavrulamış ve sıpası sağa-sola koşturmaya başlamış. Bunu gören çobanın karısı bakmış bakmış ve ‘Ey Allahım, bari bize de şu eşek sıpası gibi bir evlat ver’ demiş.

Gel zaman git zaman bu dua kabul olunmuş ve kadın hamile kalmış. Günü gelince de bir eşek sıpası doğurmuş. Bunu gören karı koca; Allah Allah şimdi ne yapacağız, doğdu boğmaya gelmez, bizim de alnımızın yazısı buymuş, sürelim bunu sığıra demişler ve sıpayı sürüye bırakmışlar.”

Sözcük sayısı: 96

Cümle sayısı: 8

Sıfat sayısı: 4

Fakir-1, kimsesiz-2, garip-3 (çoban), sıcak-4 (gün).

Çekimli fiil sayısı: 12

Fiilimsi sayısı: 3

varmış-1

güderken-1

yokmuş-2

gören-2

olmamış-3

gören-3

yavrulamış-4

başlamış-5

bakmış-6

(1) Muhan Bali, *Halk Edebiyatında Nesir*, Atatürk Üniv. Yay., Erzurum 1982, s.20-22.

demış-7
olmamış-8
kalmış-9
doğurmuş-10
demişler-11
bırakmışlar-12

İki betimleme cümlesi (fakir, kimsesiz, garip çoban-1, sıcak gün-2) dışında hep eylem, hareket sözcükleri ve cümleleri hâkimdir. Cümleler çoğunlukla art arda dizilmiş uzun zincirleme-sıralı cümlelerden oluşur. Verilen örnekte yer alan 96 sözcükten, yalnızca 8 cümle yapılması da bunu açıkça göstermektedir.

Toplam fiil ve fiilimsi sayısı: $12+3=15$, Oranı: $15/96$, %15. Toplam sıfat sayısı: 4, oranı: $4/96$, %4.

Anlatımda hareketliliği ve renkliliği sağlayan bir başka ilginç öge de anlatımın yer yer şiirlerle süslenmesidir. Bazı masallarda şiirle düz anlatımın bir arada yer aldığını görürüz. Bu noktada karışımıza şöyle bir soru çıkmaktadır. Anlatım özelliği böyle olan masallarda asıl unsur şiir midir yoksa düz anlatım mıdır? Şiir mi sonradan gelip düz anlatıma eklenmiştir, yoksa düz anlatım mı şiire eklenmiştir? Hangisinin hangisine sonradan eklendiği, hangisinin asıl unsur olduğu konusunda, Otto Spies şöyle demektedir: “Manzum kısımlarla mensur kısımlar arasındaki münasebete gelince, burada nesrin ve nazmın nasıl bir bağlantı dahilinde bulunduğu, yani mensur hikâyenin mi, yoksa manzum parçaların mı daha eski, asıl unsur olduğu meselesi ortaya çıkar. Hint Catakalarından ve eski Arap kabile efsanelerinden biliyoruz ki, mensur hikâye çok sonra ilaveten gelmiş ve manzum parçaları daha iyi aydınlatmak için, bu parçalardan neşet etmiştir. Arap halk romanlarında ve 1001 Gece’de

ise mesele tersine ve buralarda geliş yeri çok sonra olan ve mensur hikâyeyi süslemeye yarayan manzumeler ilavedir.”⁽²⁾

Bedia Akarsu ise *Wilhelm von Humboldt'ta, Dil Kültür Bağlantısı* yapıtında, şiir ve düzyazıyı dilde bulunan iki fenomen olarak görüyor ve bu konuda şöyle diyor: “Humboldt’a göre dilde iki fenomen vardır. Şiir ve düzyazı.

.....

Şiir, gerçekliği duyulur görünüşü içinde kavrar, düzyazı gerçekte, kendisini yaşama bağlayan bağları araştırır.

.....

Ancak çoğu zaman ikisi karışmış halde ‘Düzyazıya giydirilmiş şiir’ denebilen bir biçimde ortaya çıkarlar.

.....

Şair, düzyazı ile başladığı şeyi dizelerle tamamlar. Bazan da şair duyguyu, katkısızlığı ve gerçekliği içinde ortaya koyabilmek için düzyazı şeklini kullanabilir.”⁽³⁾

Böyle, anlatımında şiir ve düzyazı birlikte bulunan masallara, üstünde çalıştığımız metinlerden bazılarını örnek olarak gösterebiliriz (30, 32, 35, 63 numaralı masallar gibi).

Bu masallarda şiir, anlatım içinde oldukça az yer tutmaktadır ve düz anlatıma sonradan eklendiği izlenimini vermektedir. Bu şiirler, aşağıdaki örneklerde de görülebileceği gibi bazan bir ninni, bazan da bir ağıt olabilir.

(2) Otto Spies, *Türk Halk Kitapları*, Çev. Behçet Gönül, Eminönü Halk-evi Yay., İst. 1941, s.38.

(3) Bedia Akarsu, *Wilhelm von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı*, Remzi Kitabevi, İst. 1984, s.33.

Örnek: 1

Masal no: 30- Nartane

“Çocuk korkup annesinin yanına kaçarak, anne pınara yedi adam geldi, bana bakıp, gözleri Nartane’ye ne kadar benziyor dediler, sonra da benden su istediler. Ben de korkup buraya kaçtım, demiş. Bunları duyan Nartane her şeyi anlamış ve kızına, koş o adamlara:

Altın tasım, altın tasım

Altı üstüne dönmez tasım

Yedi yıllık dayılarım

Gelin size altın tasımla su vereyim

de, demiş. Kız hemen koşup.....”

Örnek: 2

Masal no: 32- Bıra Mus

“Bu arada kız bu adamın, kardeşi Bıra Mus olduğunu anlamış ve evinde konuk etmiş. Gece olunca da ağlayan çocuğuna şu ninni söylemiş:

Uyu yavrum uyu,

Bugün Bıra Mus gelmiş.

Uyu oğlum uyu,

Bıra Mus kız kardeşine misafir olmuş.

Bu ninni duyan Bıra Mus, olanlara bir anlam verememiş. Sabah olunca kadına, niçin böyle bir ninni söylediğini sormuş...”

Örnek: 3

Masal no: 35- Ahmet Şah ile Kardeşi İbrahim

“Padişah olan Ahmet, kardeşini hatırlayarak tellal çağırıp herkesin mezarlığa gitmesini buyurmuş. Sabah olunca da herkesten önce kendisi gidip, orada kardeşine şu ağıtı yakmış:

*Göyde bulut bulum bulum bulanır,
Yaralarım göz göz olup sulanır,
Gardaş gelir mezar sandık dolanır,
Mezar sandık İbrahim'i neyledin.*

*Ayağımı yandırır selovun daşı,
Sinemi çürüttü didemin yaşı,
Hani Ahmet Şah'ın İbrahim gardaşı,
Mezar sandık İbrahim'i neyledin.*

*Galalar içinde galasın gala
Garipler başına belasan gala
Veran gala İbrahim'i neyledin?*

Her yanı arayan Ahmet bakmış ki, kardeşi yok. Bir fatiha okuyup gitmiş. Dönüp size İbrahim'den haber vereyim.”

Örnek: 4

Masal no: 63- Terliklerin Getirdiği Mutluluk

“Padişah sohbet etmek istemiş ama kız, şimdi hemen gitmem gerek babam bekler, deyip oradan uzaklaşmaya çalışmış. Padişah, nereye gidiyorsun, bari adını söyle deyince de:

*Adım sarı çiğdem,
Sarmadı miğdem,
Sarsaydı miğdem,
Sarardım şimdiden,*

demiş ve kaçıp gitmiş. Zindancı büyük bir merakla onun dönmesini bekliyormuş...”

Masal anlatımını, konuşma dilinin bütün zenginliğiyle renklen-

diren öteki unsurları ise şöyle sıralayabiliriz: Konuşma dilinde sıkça kullanılan ikilemeler, pekiştirme sıfatları, tezlik, sürerlik, yaklaşıma bil- diren fiiller, ses taklidi sözcükler, deyimler, atasözleri, benzetmeler, hayır dualar, beddualar, masal söylemleri.

Şimdi, bu unsurların kullanım şekillerini, üstünde çalıştığımız masal metinlerinde tek tek örnekleriyle gösterelim.

1. İkilemeler

Tanım: “Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.”⁽⁴⁾

“Dilcilikte *bendiadyoin* adını alan ve günlük yaşamda ev bark, yol yordam, yarım yamalak gibi sık kullanılan örnekleri en başta hatırlanabilecek olan bu ikilemeler, çeşitli türleriyle anlatıma güç kazandırma amacına yönelir.”⁽⁵⁾

Masal metinlerindeki kullanışlarını gösteren örnekler:

– “tingir mıngır”

“...tingir mıngır sallar iken.” [Kullanıldıkları masalların numaraları: 1, 3, 4, 8, 11, 19, 22, 36, 43, 46, 47, 49, 50, 55, 56, 61, 62, 63, 67, 77, 81, 82, 83, 84, 86, 89]

– “sağa sola”

“...sağa sola koşturmaya başlamış.” [1]

“...sağa sola dönerek...” [20]

“...sağa sola saçıldı.” [68]

(4) Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, 2. baskı, DTCF Yay., Ank. 1982, s.51.

(5) Doğan Aksan, *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yay., Ank. 1990, s.58.

- “oğul uşak”
“...oğul uşak yok muydu...” [1]
- “düşünüp taşınmak”
“Hepsi düşünüp taşınmışlar...” [1]
“...günlerce düşünüp taşınmış...” [12]
“Adam düşünüp taşınmış...” [24]
“Annesi de düşünüp taşınarak...” [33]
“...bilge kişiler, düşünmüşler taşınmışlar...” [87]
“...kadın, düşünüp taşınarak...” [88]
- “olur biter”
“...onu idam ederiz olur biter demiş...” [1]
– “olan biten”
“...olan biteni anlatmış.” [21, 40]
“...bu olup bitenler karşısında...” [10]
“...olup biteni anlatmış.” [23]
“...olup biten olaylar...” [54]
“...olanı biteni öğrenince...” [57]
“...olup bitenlerden habersiz...” [61]
“...olup bitenleri merak ediyormuş.” [61]
“...olup bitenleri öğrenince...” [65]
- “duyduk duymadık”
“Duyduk duymadık demeyin.” [5]
- “eşi benzeri”
“...eşi benzeri görülmedik bir...” [11]
- “yalan malan”
“...yalan malan karıncaya vurdum...” [32]

- “ağlaya ağlaya”
- “...ağlaya ağlaya evine gidip” [1]

- “feryat figan”
- “...feryat figan etmiş...” [1]
- “...feryat figan ederek...” [68]

- “gide gide”
- “...gide gide ... varmış.” (1, 11, 12, 22, 30, 32, 50, 51, 52, 57, 64, 86]

- “yatıp kalkmak”
- “yiyip içmek”
- “...yatır kaldır, yedir içir gözetle...” [1]

- “düğün dernek”
- “Düğün dernek kurulmuş...” [3, 16, 19]
- “...düğün dernek kurdurarak...” [63]
- “...düğün dernekle evlenen...” [88]

- “korka korka”
- “...kız korka korka...” [3]

- “tıka basa”
- “...tıka basa bu üzümünden yedirmiş...” [9]

- “ün şan”
- “Ünü şanı her tarafa yayılan...” [10]
- “...ünü şanı çevre kentlere...” [57]

- “eşi benzeri”
- “...eşi benzeri görülmedik...” [11]

- “kala kala”
“...küçük oğlana da kala kala...” [11]
- “bir bir”
“...başından geçenleri bir bir anlatmış.” [11]
- “sararıp solmak”
“...günden güne sararıp solduğunu gören” [12]
“...günden güne sararıp soluyormuş” [40]
- “renk renk”
“...renk renk ve büyüleyici...” [12]
- “doya doya”
“...doya doya su içmişler...” [15]
- “yorgun argın”
“...yorgun argın eve geldiklerinde,” [18]
- “güç bela”
“...kız güç bela evine gelip...” [18]
- “hızlı hızlı”
“...hızlı hızlı yürüyüp...” [22]
- “çalı çırpı”
“...Ben çalı çırpı toplamaya...” [22]
- “araya sora”
“...ve araya sora köylerinin...” [22]
- “etme eyleme”
“...aman ağam etme eyleme...” [22]

- “ağlayıp sızlamak”
“...diye ağlayıp sızlamışsa da...” [22]
- “etme eyleme”
“...anneceğim, etme eyleme...” [22]
- “araya araya”
“...sonunda araya araya bir çeşme...” [23]
- “koşa koşa”
“...Kız koşa koşa giderken...” [28]
“...Koşa koşa ninenin evine gelip...” [40]
“...ve koşa koşa gidip...” [50]
- “düşüne düşüne”
“...düşüne düşüne giderken...” [29]
- “silip süpürme”
“...ortalığı silip süpürmüş...” [30]
- “bakmış bakmış”
“...oğlan bakmış bakmış...” [30]
- “sara sara”
“...yumağı sara sara...” [32]
- “eriyip çürüme”
“...eriyip çürüdüğünü gören...” [33]
“...hızla eriyip çürümeye başlamış.” [33]
- “doğru dürüst”
“...doğru dürüst bir cevap vermiyor...” [33]
“...doğru dürüst kim olduğunu...” [33]

- “anlata anlata”
“...anlata anlata bitirememiş...” [33, 61]
- “çalı çırpı”
“...çalı çırpı toplarlarmış.” [34]
“...çalı çırpı taşıyan...” [40]
- “üzgün üzgün”
“...atını üzgün üzgün sürüyormuş.” [34]
- “düşünceli düşünceli”
“Gün ilerleyince düşünceli düşünceli...” [34]
- “yürüye yürüye”
“Yürüye yürüye bir mezarlığa...” [35]
- “iş gücü”
“...hiç iş gücü yapmamış.” [36]
- “sora soruştura”
“Sora soruştura padişahın huzuruna çıkıp...” [37]
- “bilse bilse”
“...cevabını bilse bilse Sebi bilir...” [42]
- “ah vah”
“...çok ah vah etti...” [42]
- “bağıra çağıra”
“...adam bağıra çağıra gelip...” [43]
“...öldü diye bağıra çağıra ağlamaya...” [54]

- “sora sora”
“Sonunda sora sora...” [43]
“Sora sora dünya güzeline sarayına...” [50]
“...sora sora padişahın sarayını bulmuşlar.” [66]
- “yat kalk”
“...yat kalk karına dua et.” [43]
- “var git”
“...hadi var git demiş.” [44]
- “kap kaçak”
“...kabı kacağı saklayıp...” [46]
- “bakar bakar”
“...bakar bakar ağlarmış.” [49]
- “mal mülk”
“...tüm malını mülkünü bırakıp...” [49]
- “araya sora”
“...Cadı araya sora...” [49]
- “yavaş yavaş”
“Sen yavaş yavaş geledur.” [50]
- “arama tarama”
“...bütün gölü aramış taramış...” [50]
- “süzüle süzüle”
“...süzüle süzüle gelen kuşa...” [50]

- “döne döne”
“...döne döne gelerek...” [52]
- “çatır çatır”
“...çatır çatır çatlayarak...” [56]
- “çeki düzen”
“...kahveye bir çeki düzen vermiş.” [57]
- “çeşit çeşit”
“...çeşit çeşit takılar...” [57]
- “araya araya”
“...araya araya bir su kaynağı bulmuş.” [59]
- “gele gele”
“Adam gele gele onların...” [59]
- “sağ salim”
“...kızlarını sağ salim görünce...” [60]
- “yedirip içirmek”
“...yedirip içirdikten sonra...” [62]
- “gele gele”
“...gele gele beş kişi mi geldiniz...” [64]
- “utana sıkıla”
“...adam, utana sıkıla...” [66]
- “ev bark”
– “çoluk çocuk”
“...evlenerek, ev bark, çoluk çocuk sahibi olmuş...” [67]

- “bir bir”
“...bir bir anlatmış...” [67]
- “sallaya sallaya”
“...kuyruğunu sallaya sallaya...” [68]
- “kurnaz kurnaz”
“...kurnaz kurnaz planlar hazırlıyormuş.” [68]
- “yüzüne gözüne”
“...yüzüne gözüne çarparak...” [68]
- “yüzüm gözüm”
“...yüzümü gözümü yaraladı...” [68]
- “yalvarıp yakarmak”
“...her ne kadar yalvarıp yakardıysa da...” [68]
- “acı acı”
“...acı acı gülerek...” [68]
- “dağ bayır”
“...birlikte dağ bayır dolaşarak...” [69]
“...boşuna dağ bayır dolaşıp...” [69]
- “aç aç”
“...aç aç dolaşıyoruz...” [69]
- “toz toprak”
“...toz toprak düşüren kim.” [70]
- “yiyip içmek”
“...köylüler, yiyip içtikten sonra...” [71]
“Yiyip içip geziyor...” [73]

- “...yiyip içip, tembel tembel yatıyormuş.” [88]
“...yemişler içmişler, muratlarına geçmişler.” [88]
- “uzun uzun”
“...uzun uzun düşünüp...” [73]
- “kat kat”
“...kat kat elbiseler diktirilmiş...” [73]
- “dere tepe”
“...dere tepe giderken...” [74]
“...dere tepe aşarak köyüne...” [77]
- “kan ter”
“Kan ter içinde kalan...” [74]
- “koşa koşa”
“...koşa koşa gidip...” [74]
- “bağıra bağıra”
“...bağıra bağıra ağlayan...” [77, 81]
- “alış veriş”
“...alış verişe göndermiş.” [78]
- “karda kışta”
“...Karda kışta her işi yapmak...” [82]
- “ardı arkası”
“...tartışmaların ardı arkası kesilmezmiş.” [85]
- “ağlaya ağlaya”
“...Ağlaya ağlaya yollara düşen oğlan...” [86]

- “tembel tembel”
“...tembel tembel yatmaktan ve...” [88]
- “durup dinlenmek”
“...Hiç durup dinlenmeden” [88]
- “katıla katıla”
“...katıla katıla gülmeye başlamış.” [88]
- “aç susuz”
“Kız aç susuz perişan bir halde...” [89]

2. Pekiştirme Sıfatları

Pekiştirme sıfatlarının kullanılış örnekleri:

- “yemyeşil”
“...her yer yemyeşilmiş.” [6]
“...gür ağaçlı, yemyeşil...” [17]
“...Her taraf yemyeşilken...” [22]
- “pırıl pırıl”
“...evi pırıl pırıl temizlemiş.” [9]
“...pırıl pırıl parlayan...” [40]
“...pırıl pırıl bir su...” [48]
“...beşiğin pırıl pırıl incilerle dolu...” [62]
- “koskoca”
“...koskoca padişah...” [9]
- “güzeller güzeli”
“...güzeller güzeli iki kız...” [18]
“...güzeller güzeli Acem Şahının...” [49]

“...güzeller güzeli bir kızla...” [49]

“...güzeller güzeli kızlarını...” [62]

“...güzeller güzeli bir peri kızı...” [83]

– “zengin mi zengin”

“...zengin mi zengin bir padişah...” [31]

– “güzel mi güzel”

“...güzel mi güzel bir kızın...” [38]

“...güzel mi güzel bir kızı varmış.” [41]

“...çoban güzel mi güzel...” [87]

– “iyiden iyiye”

“...iyiden iyiye güzelmış.” [47]

“...iyiden iyiye gelişen...” [56]

– “çok mu çok”

“...çok mu çok güzel bir kızları varmış.” [56]

– “zeki mi zeki”

“...çoban zeki mi zeki...” [87]

3. Tezlik, Sürerlik, Yaklaşma Bildiren Füller

Tezlik bildiren fiillerin kullanılmış örnekleri:

– “girer girmez”

“...içeri girer girmez...” [16]

“...saraya girer girmez...” [31]

– “gülüvermek”

“...kız gülüvermiş.” [11]

- “yakıvermek”
“...derisini yakıver...” [1]
- “buluvermek”
“...sarayın içinde buluvermişler.” [12]
- “varır varmaz”
“...çadırına varır varmaz hemen...” [33]
- “gider gitmez”
“...çadırına gider gitmez de...” [33]
“...o gider gitmez de...” [48]
- “ayılır ayılmaz”
“Ayılır ayılmaz, evdeki hizmetçilere...” [49]
- “oturur oturmaz”
“...oğlan da oturur oturmaz...” [50]
- “çıkır çıkmaz”
“...adamlar çıkar çıkmaz kız...” [40]
“...dışarıya çıkar çıkmaz...” [56]
“...kocasını evden çıkar çıkmaz...” [88]
“...pazar yerinden çıkar çıkmaz...” [90]
- “açar açmaz”
“...Açar açmaz da üstlerine...” [70]
- “çözer çözmez”
“...kendisini çözer çözmez, hızla...” [75]
- “eğirivermek”
“...bir ara eğirivereyim...” [88]

– “söyler söylemez”
“...bunları söyler söylemez...” [90]

– “çıkıvermek”
“...ortaya çıkıvermiş.” [90]

Sürerlik ve yaklaşma bildiren fiillerin kullanılış örnekleri:

– “yapadurmak”
“...çıraklık yapadursunlar...” [11]

– “çıkagelmek”
“...bir dev çıkagelmiş...” [31]

– “uyuyakalmak”
“...kümbette uyuyakalmış.” [35]
“...üstüne örtüp uyuyakalmış.” [43]
“...ağacın altında uyuyakalmış.” [89]

– “gidedurmak”
“Ahmet gidedursun...” [35]
“Bunlar gidedursunlar...” [35]
“Onlar orada gidedursunlar...” [51]

– “yutayazmak”
“...küçük dillerini yutayazmışlar.” [18]
“...hayretten küçük dilini yutayazmış.” [40]

– “tutulayazmak”
“...neredeysе dili tutulayazmış.” [73]

4. Ses Taklidi Sözcükler

Ses taklidi sözcüklerin kullanılış örnekleri:

– “pırr”

“...pırr diye uçup gitmiş.” [1]

– “tuuu”

“Tuuu utanmaz...” [1]

– “fokur fokur”

“...fokur fokur kaynayan...” [18]

– “gürül gürül”

“...gürül gürül yanan bir...” [18]

“...gürül gürül akmaya başlamış.” [28]

– “zangır zangır”

“...zangır zangır titreyip...” [19]

– “gak... guk...”

“...gak deyince... guk deyince...” [19]

– “çıtır çıtır”

“...kemiklerinden çıtır çıtır sesler geliyor...” [20]

– “hoşş”

“...hoşş deme...” [21]

– “ço ço”

“...ço ço de...” [21]

– “pisi pisi”

“Gel pisi pisi diye...” [21]

– “çu çu”

“...çu çu diyeceksin...” [28]

– “çatır çatır”

“...sabır taşı çatır çatır çatlayarak...” [56]

– “tak tak”

“...tak tak diye ses çıkardıkça...” [59]

– “mışıl mışıl”

“...mışıl mışıl uyuduğunu görünce...” [68]

– “üürüüüü üürüüüü”

“...üürüüüü üürüüüü diye...” [89]

5. Deyimler

“Deyim: Kendi öz anlamından az çok ayrı bir anlam taşıyan klişeleşmiş söz. Tabir. Etekleri zil çalmak. Küplere binmek.”⁽⁶⁾

“Her dilde belli bir durumu, bir kavramı, bir duyguyu dile getirmek üzere, deyim adını verdiğimiz öğeler kullanılır. Genellikle birden çok sözcükten kurulan deyimler, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşabilir. Türkçeden örnek verecek olursak gözden düşmek, bindiği dalı kesmek, pişmiş aşı su katmak, bir baltaya sap olmak, ağzından girip burnundan çıkmak gibi deyimleri, tek öğeli olanlar için de gözde, akşamcı, gedikli, kaşarlanmış gibi deyimleri gösterebiliriz.

Deyimler –bir başka ulusla olan kültür ilişkileri sonunda olan çevrilme, alınma değilse– bir dili konuşan toplumun dünya görüşü-

(6) L. Sami Akalın, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, Varlık Yay., İst. 1970, s.44.

şünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, kısacası maddi ve manevi kültürünü yansıtan, o toplumun düşünce biçimini, hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan, dilbilim açısından da önemli olan sözlerdir.

.....

Dilci ve halkbilimciler, yalnızca deyimlerine dayanarak, bir toplumun bütün kültürünü inceleyebilir, önemli sonuçlar çıkarabilirler.”⁽⁷⁾

Deyimlerin kullanılış örnekleri:

– “İsteyenin bir yüzü kara vermeyenin iki yüzü kara.”

“İsteyenin bir yüzü kara vermeyenin iki yüzü kara diyerek, almış âsâyı eline...” [1]

– “Etekleri tutuşmak.”

“Etekleri tutuşan kadın evine gelmiş..” [1]

– “Başa iş açmak.”

“Yine başımıza ne işler açtı...” [1]

– “El ayağın çekilmesi.”

“...el ayak çekilince, Eşmanip eşek kılığından çıkıp...” [1]

– “Yerin dibine girmek.”

“...padişah utancından yerin dibine giriyormuş.” [1]

– “Gam yemek.”

“...dünyada gam yemezdim.” [1]

– “Zekât keçisi.”

“...zekât keçisi gibi titreyerek...” [1]

(7) Aksan, age, s.83-84.

- “Sızıp kalmak.”
“...sızıp kaldığını gören...” [1]
“...uykuya yenilmiş ve sızıp kalmış.” [10]
- “Başı sıkışmak.”
“Başın sıkışınca bunları arkana at...” [1]
“Başın sıkıştığı zaman...” [6]
“Ne zaman başın sıkışırsa...” [10, 12, 50]
“...babasının başı çok sıkışmış...” [57]
- “Beşik kertme.”
“Beşik kertme nişanlın olan...” [2]
“Kıvrılıp yatmak.”
“Kıvrılıp yattığını görmüş...” [2]
- “Evde kalmak.”
“...evde kalıp, kocamış çirkin...” [3]
- “Kara sevdaya tutulmak.”
“...kara sevdaya tutulduğunu söylemişler.” [3]
- “Yataklara düşmek.”
“...hastalanıp yataklara düşmüş.” [4]
- “Tekin olmamak.”
“...hamam tekin olmadığı için...” [5]
- “Sevinçten deliye dönmek.”
“Sevincinden deliye dönen kız...” [5]
- “Üstüne yürümek.”
“...bağırıp üstüne yürümüş.” [6]

- “Bir dediğini iki etmemek.”
- “...babası onun bir dediğini iki etmemiş.” [9]
- “...bir dediğini iki etmeyeceğim...” [36]
- “Haydi bir dediğimi iki etme demiş.” [36]
- “Aklını başına almak.”
- “...aman oğlum aklını başına al...” [9]
- “Aklını oynatmak.”
- “Aklını oynatacak gibi olan terzi...” [9]
- “Kuş uçmaz kervan geçmez.”
- “...kuş uçmaz kervan geçmez yaylamda...” [10]
- “Uykuya yenilmek.”
- “Sızıp kalmak.”
- “...uykuya yenilmiş ve sızıp kalmış.” [10]
- “Bıyık altından gülmek.”
- “...kral bıyık altından gülerek...” [10]
- “Yola koyulmak.”
- “Yola koyulan oğlanlar...” [11]
- “...dönmek üzere yola koyulmuşlar.” [11]
- “Göz açıp kapayınca kadar.”
- “Arap, göz açıp kapayınca kadar oğlanı...” [11]
- “Ele avuca sığmaz.”
- “...Mehmet ele avuca sığmaz ve...” [12]
- “Helallik istemek.”
- “...helallik isteyerek oradan ayrılmış.” [12]

- “Kafasını karıştırmak.”
“Oğlunun kafasını karıştırmış.” [12]
- “İçine doğmak.”
“...beyin içine doğmuş.” [13]
- “Göz alıcı.”
“...ona, göz alıcı bir otağı kurmuş.” [13]
- “Gönlünü yapmak.”
“...kızın gönlünü yapmış.” [15]
- “Kara kara düşünmek.”
“...getiremediği için kara kara düşünüyormuş.” [16]
“...oturmuş kara kara düşünürken...” [90]
- “Yollara düşmek.”
“...bir kız bulmak için yollara düşmüş.” [17]
- “Arkadan vurmak.”
“...beni arkadan vurup, tahtımdan...” [17]
- “Gözlerine inanamamak.”
“...kardeşlerini görünce gözlerine inanamamışlar.” [18]
- “Can yoldaşı.”
“...tek can yoldaşı...” [18]
- “Küçük dilini yutmak.”
“...görünce küçük dillerini yutayazmışlar.” [18]
“...padişahın karısı hayretten küçük dilini yutayazmış.” [40]
“...şaşkınlıktan küçük dilini yutayazmış.” [68]

- “Başbaşa vermek.”
“Başbaşa veren üç kardeş...” [20]
- “Akıl erdirmek-erdirememek.”
“...bir türlü akıl erdirememişler.” [21]
- “Kapısına dayanmak.”
“...takip ederek kapısına dayanmış...” [21]
- “Gökte ararken yerde bulmak.”
“...sizi gökte ararken yerde buldum...” [22]
- “Bayram etmek.”
“...yeriz ve bayram ederiz...” [22]
- “Dilini tutmak.”
“...dilini tutamayan Cake...” [22]
- “Dil dökmek.”
“...diye, dil dökmeye başlamış.” [22]
- “Önüne düşmek.”
“...dev anasının önüne düşüp...” [22]
- “Yer demir gök bakır.”
“...oralarda yer demir gök bakırmış.” [24]
- “Kıskıs gülmek.”
“...kıskıs gülen cadı...” [24]
“...içinden kıs kıs gülerek...” [40]
- “Yürek yarası.”
“...derdinin yürek yarası olduğunu...” [33]

- “Yüzsüzlük.”
“...bu yüzsüz kızı da istemem.” [33]
- “Kalp kırmak.”
“...kalbini kırma demiş.” [33]
- “Şaşkınlıktan donakalmak.”
“Şaşkınlıktan donakalmış.” [33]
“...bir an şaşkınlıktan donakalmış.” [83]
- “Yoldan çıkarmak.”
“...karısı onu yoldan çıkarmak istemiş...” [35]
- “Yüz bulamamak.”
“...hiç yüz bulamamış.” [35]
“...ama yüz bulamayınca...” [48]
- “Göz koymak.”
“...bana göz koydu demiş.” [35]
“...Gülnazik’e göz koyup...” [48]
“...ve kıza göz koymuş.” [51]
“...ağabeyinin karısına göz koyarak...” [52]
“...yengesine göz koymuş...” [66]
“...kadına göz koyarak...” [66]
- “Kanı ısınmak.”
“...çocuğummuş gibi ona kanım ısındı.” [36]
- “Kulak asmak.”
“...yalvarmalarına kulak asmamış...” [36]
- “Yollara düşmek.”
“...ülkesinden ayrılıp yollara düşmüş.” [36]

- “...oğlan da kalkıp yollara düşmüş.” [58]
“...yollara düşen tilki...” [74]
“Ağlaya ağlaya yollara düşen...” [86]
- “Can kulağıyla dinlemek.”
“Nineyi can kulağıyla dinleyen kız...” [40]
- “Açıkgözlük”
“...padişahın açıkgöz oğlu...” [40]
- “Geleceği görmek.”
“...onun geleceği gördüğüne inanmış.” [42]
- “Yer yerinden oynamak.”
“...sesi dağlarda yankılanmış, yer yerinden oynamış.” [43]
- “Ayağının tozu olmak.”
“...padişahın ayağının tozu bile olamazsın...” [43]
- “Anası bacası olmak.”
“...karın, anam bacım olsun...” [44]
- “Aklı yatmak.”
“...Buna aklı yatan nine...” [46]
- “Göz kulak olmak.”
“Karımla kızıma göz kulak ol...” [48]
“...karıma göz kulak ol demiş.” [66]
- “Pis pis sırtmak.”
“Adam pis pis sırtıp...” [48]
- “Kötü yola düşmek.”
“...kızın, kötü yola düştüğünü bildirmiş.” [48]

- “Kurda kuşa yem olmak.”
“...kurda kuşa yem olmamak için...” [48]
- “Emirler yağdırmak.”
“...adamlarına emirler yağdırarak...” [49]
- “Gözden kaybolmak.”
“...ve gözden kaybolmuş.” [50]
“...kaçıp gözden kaybolmuş.” [54]
“...hızla sürüp gözden kaybolmuş.” [61]
“...sonra gözden kaybolmuş.” [90]
- “Kan temizler.”
“...namusunu ancak kan temizler diyerek...” [51]
- “Sokaklara dökülmek.”
“...halkını, sevinçten sokaklara dökmüş.” [53]
- “Oyun oynamak.”
“Bize oynadığın oyunun hesabını...” [55]
- “Oyuna gelmek.”
“...yine oyuna geldiklerini anlamışlar.” [55]
- “Akli başından gitmek.”
“...oğlanın akli başından gitmiş.” [57]
“...sevinçten akli başından giden...” [67]
- “Gönlü düşmek.”
“...bunlardan birine gönlü düşmüş.” [58]
- “Ölenle ölünmez.”
“Ne de olsa ölenle ölünmezmiş.” [60]

- “Namusu beş paralık olmak.”
“Korkarım ki namusumuz beş paralık oldu...” [61]
- “Küplere binmek.”
“...kızmış, küplere binmiş...” [64]
- “Yüz vermemek.”
“Kadın yüz vermeyince...” [66]
- “Açgözlülük.”
“...Musa açgözlülüğün cezasını çekmiş.” [67]
“...bencil açgözlü birisi...” [83]
- “Acı acı gülmek.”
“...ve acı acı güler...” [68]
- “Aklınla bin yaşa.”
“Hay aklınla bin yaşa...” [69]
- “Pabucun pahalı olduğunu anlamak.”
“...pabucun pahalı olduğunu anlayan tilki...” [69]
- “Gözüne uyku girmemek.”
“...bütün gece gözüne hiç uyku girmeden...” [70]
- “Dili tutulmak.”
“...neredeyse dili tutulayazmış...” [73]
“...Ali’nin dili tutulmuş.” [90]
- “Caka satmak.”
“...herkese caka satıyormuş.” [73]
- “Burnu büyümek.”
“Zamanla burnu da çok büyümüş...” [73]

- “Kan ter içinde kalmak.”
“Kan ter içinde kalan tilki...” [74]
- “Arka çıkmak.”
“...sana arka çıkarım demiş.” [75]
- “Nur yüzlü.”
“...nur yüzlü bir adam girmiş.” [76]
- “Nur topu gibi.”
“...nur topu gibi bir oğlu olsa...” [77]
- “Canı yanmak.”
“...canı yanan tilki...” [81]
- “Canını atmak.”
“...ben de canımı buraya zor attım...” [81]
- “Para peşinde koşmak.”
“Para peşinde koşan kötü kalpli...” [81]
- “Mutluluğuna gölge düşmek.”
“...ailenin mutluluğuna gölge düşmüş.” [82]
- “Evinin yolunu tutmak.”
“...hemen evinin yolunu tutmuş.” [83]
“...sevinç içinde evin yolunu tutmuş.” [89]
- “Gözü doymamak.”
“Senin gibi gözü doymayan...” [83]
- “Elden gitmek.”
“...inek de elden gitti...” [84]

- “Yerde kalmak.”
“...bir türlü evlenemeyip yerde kalmış.” [88]
- “Etekleri zil çalmak.”
“Sevinçten etekleri zil çalarak...” [88]
- “Sabrı taşmak.”
“...sonunda sabrı taşmış...” [88]
- “Kasılmak.”
“...daha çoğunu yaparım deyip kasılmış.” [88]
- “Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak.”
“...elini sıcak sudan soğuk suya sokmam...” [89]
- “Boğaz tokluğuna çalışmak.”
“...boğaz tokluğuna çalışırlarmış.” [90]
- “Hor görmek.”
“...Ali’yle annesini hor görür...” [90]
- “Yol göstermek.”
“...sana yol göstereceğim.” [90]
- “Kuş sütü eksik olmak.”
“Sofralarında kuş sütü eksikmiş.” [90]
- “Bir bit yeniği olmak.”
“Bu işte bir bit yeniği var...” [90]

6. Atasözleri

Az kelimeyle anlatılmış, halka mal olmuş hikmetli söze (atasöz) denir. Atasözleri anlatım sanatlarına bürünmüş eski sözlerdir.

Bunlar kısalığı ve sadeliği içinde birtakım gerçekleri anlatır, fakat kimin ne zaman söylediği belli olmayan özlü sözlerdir. Atasöz-

leri, atalarımızın dünya görüşünü özetleyen genel kurallardır. Her biri birer hayat ışığı olan bu sözler, yolumuzu aydınlatır. Hayatın binbir güçlüğü içinde kaldıkça, bir atalarsözü imdadımıza yetişir, bize ne yapmamız gerektiğini öğretir. Bu sözler en uzak nesillerin, daha gençlerine miras bıraktıkları öğütlerle dolu bilgi hazineleridir. “Ağlamayan çocuğa meme vermezler, kendi düşen ağlamaz, serçe-den korkan darı ekmez, su bulanmayınca durulmaz gibi.”⁽⁸⁾

Atasözlerinin kullanılış örnekleri:

- “Düşenin dostu olmaz.” [72]
- “İyilik yap denize at, balık bilmezse halik bilir”, “(Halik bilmezse mahluk bilir.)” [78]
- “Ne oldum deme ne olacağım de”, “(Ne idim, ne oldum, ne olacağım.)” [80]
- “Bir deli bir kuyuya taş atar, yedi akıllı çıkaramaz”, “(Kuyuya bir taş attım, yedi akıllı toplandı çıkaramadı.)” [84]
- “Emeksiz yemek olmaz.” [89]
- “Ava giden avlanır.” [90]
- “İnsan kazdığı kuyuya kendisi düşer.” [90]

7. Benzetmeler

Söze kuvvet ve güzellik vermek için, aralarında benzerlik bulunan iki şeyden, zayıfını kuvvetlisine benzetme; aralarındaki ilgi veya uygunluk bakımından biri ötekinin açıklanmasına yarayacak, sözü veya yazıyı kuvvetlendirmek için, edatlardan faydalanma. “Tilki karnaz adam, badem gözler gibi.”⁽⁹⁾

Benzetmelerin kullanılış örnekleri:

(8) Seyit Kemal Karaalioğlu, *Edebiyat Terimleri Kılavuzu*, İnkılap ve Aka Basımevi, İst. 1975, s.38.

(9) Karaalioğlu, age, s.49.

- “...ayın ondördü gibi yakışıklı bir delikanlı...” [1]
- “ayın ondördü gibi güzel bir kızın...” [15, 61]
- “...sayısı kum kadar çokmuş.” [2]
- “...dünyalar kadar güzel bir kızım var.” [3]
- “...o keçi sakalından utan demiş.” [9]
- “...gök gürlemesine benzeyen bir kahkaha atarak...” [24]
- “...fidan boylu...” [41]
- “...perileri kıskandıracak kadar güzel bir kız...” [44]
- “...sırma gibi saçları, kiraz gibi dudakları, yay gibi kaşları ve ok gibi kirpikleri olan...” [49]
- “...altın saçlı...” [83]
- “...gök gürlemesini andıran bir kahkaha.” [90]

8. Hayır Dualar-Beddualar

Türkçede kalıp söz niteliği kazanmış bulunan öğeler içinden birçoğu, aynı zamanda hayır dua örneği oluşturmaktaydı. Toplumun maddi ve manevi kültürünü, inançlarını ve değer yargılarını yansıtan hayır dualara da aynı çerçevede, kalıp sözler arasında değinebiliriz.

● Ortak dilimizdeki, Allah utandırmasın, Allah namerde muhtaç etmesin, Allah son gürlüğü versin, gibi hayır dualar, büyük çoğunluğuyla, Türklerin dini inanışlarından kaynaklanan kalıp sözlerdir.

Anadolu ağızlarında kullanılan beddualar içinde gerçekten sanatlı olan, çok değişik ve özgün tasarımlar yaratan örnekler vardır. Bu sözleri okur ya da dinlerken, etkili anlatım aracıyla, söyleyenin duygularının gücü ve yürek yangını yeterince yansıtılmakta, şiir dilindeki sanatlarla açıklama biçimlerine başvurulmaktadır.

Beddualar içinde, ad aktarmalarından (*metonymie*’lerden) yararlanılan aşağıdaki örnekler, ilgi çekicidir kanısındayız:

Beşik dibinde oturmayasın, nenni demeyesin, karnında görüp de kucağında görmeyesice, beşikte gör eşikte görme.⁽¹⁰⁾

Kullanılış örnekleri:

- “Yemeden gidesice.”
- “Ye, yemeden gidesice, şunu da ye de...” [1]
- “Allah ikinizin de belasını versin...” [8]
- “Kızım sen bir geyik olasıñ, dağlara düşesin ve bir insanoğlu seninle konuşana kadar hep geyik kalasın...” [16]
- “Öyle bir derde düş ki, benim elim değmedikçe iyileşme.” [18]
- “Ey kardeşim, başına öyle bir dert gelsin ki, benden başka kimse onu iyileştiremesin.” [21]
- “İnşallah gidişin olsun da gelişin olmasın.” [22]
- “...devler, tarağı çalanın erkekse kız, kızsa erkek olması için beddua etmişler...” [37]
- “Oh yarabbi, sana binlerce şükür, bu beladan kurtulduk.” [59]
- “Kızınız hayırlı uğurlu olsun.” [62]
- “Allah rahmet eylesin arkadaşların anne ve babalarına, lanetler olsun şeytana, okuyanın da anlatanın da dinleyenin de anne baba-sına Allah rahmet eylesin.” [61]
- “...lanet olsun...” [68]
- “Allah seni eskisinden beter etsin.” [85]
- “Allah seni daha iyi etsin...” [85]

9. Masallarda Çok Kullanılan Konuşma Dili Söylemleri

Kullanılış örnekleri:

- “doğdu boğmaya gelmez.”
- “...şimdi ne yapacağız doğdu boğmaya gelmez...” [1]

(10) Aksan, age, s.165-168.

- “...git Allah aşkına.”
“...git Allah aşkına, hiç eşek konuşur mu...” [1]
- “olacak şey değil”
“Olacak şey değil ya, yine de...” [1]
- “ıngır ıkış yol yokuş.”
– “gavurun angarya gitmesi.”
“...ıngır ıkış yol yokuş, gavurun angarya gittiği gibi, sarayın kapısına varmış.” [1]
- “ulan oğlum”
“...anası da, ulan oğlum, ne diyecek...” [1]
- “amanın”
“...amanın, çok güzel giyimli bir kadın geliyor...” [1]
- “ne dedin ne dedin”
“Ne dedin ne dedin, bir daha de bakayım...” [1]
- “onu ölmüş bil”
“...yoksa onu ölmüş bil demiş.” [1]
- “haydi bakalım”
“...haydi bakalım şimdi yeni bir çare düşünün...” [1]
“Haydi oğlum...” [7]
“Haydi bir dediğini iki etme demiş...” [1]
- “emriniz nedir?”
“Padişahım emriniz nedir?” [1]
- “eşek sıpası”
“Yine başımıza ne işler açtı bu eşek sıpası...” [1]

– “...verdim verişim yoktur dönüşüm, varıp gidip düğününü-zü yapın diyerek...” [1]

– “ah be”

“Ah be kızım...” [1]

– “amanın”

“Amanın... Aldırdım gitti yetişin...” [1]

– “bildiğın gibi değıl”

“...senin bildiğın gibi değıl diye ağlayarak...” [1]

– “bari”

“...bari burada geceleseyim...” [1]

– “Bunun üzerine”

“Bunun üzerine yanındaki ağaç...” [1]

“Bunun üzerine İsmail...” [8]

“Bunun üzerine sadrazam...” [14]

“Bunun üzerine padişahın oğlu...” [36]

“Bunun üzerine sultanın...” [42]

“Bunun üzerine Hasan...” [46]

“Bunun üzerine padişah...” [49]

“Bunun üzerine köse...” [50]

“Bunun üzerine akıllı kedi...” [71]

“Bunun üzerine tilki de...” [81]

– “ne olursun”

“Nine, ne olursun...” [1]

– “aman”

“Aman kızım...” [1]

“Aman oğlum...” [9]

“Aman ağam...” [22]

“Aman keşiş...” [34]

– “ah yaktın beni”

“Ah kızım, yaktın beni...” [1]

– “atının terkisine atmak”

“...kızı atının terkisine atıp...” [2]

– “bir değil bin sevda ile yanmak”

“Bir değil bin sevdıyla yanmaya başlayan...” [3]

– “öte yandan”

“Öte yandan şehzadeyle evlenen...” [3]

“Öte yandan bu ölkede...” [12]

“Öte yandan büyük şehzade...” [31]

“Öte yandan aynı ölkede...” [43]

“Öte yandan ağa...” [46]

– “meğer”

“Meğer Eşmanip...” [1]

“Meğer bu tarak...” [15]

“Meğer padişahın oğlunun...” [5]

“Meğer sandıktaki adam...” [17]

“Meğer bu adam...” [36]

“Meğer sultanın hizmetçisi...” [42]

“Meğer bu oğlan...” [45]

– “sabah ola hayır ola”

“...sabah ola hayır ola deyip...” [5]

- “bir günün beyliği beyliktir”
“Kız, bir günün beyliği beyliktir deyip...” [5]
- “üç zaman sonra”
“Bundan üç zaman sonra...” [5]
- “gel zaman git zaman”
“Gel zaman git zaman çocuklar büyümüşler.” [12]
“Gel zaman git zaman oğlanlar büyüyüp...” [7]
“Gel zaman git zaman, günün birinde...” [10]
“Gel zaman git zaman kız...” [12]
“Gel zaman git zaman yakışıklı bir delikanlı...” [17]
“Gel zaman git zaman, zamanlardan bir zaman...” [18]
“Gel zaman git zaman, mevsimlerden bahar...” [22]
“Gel zaman git zaman paşanın...” [50]
“Gel zaman git zaman bebek büyüyüp...” [58]
“Gel zaman git zaman...” [73]
“Gel zaman git zaman kral ölünce...” [86]
- “günlerden bir gün”
“Günlerden bir gün yine erkenden...” [9]
“Günlerden bir gün padişahın karısı...” [16]
“Günlerden bir gün yine bu kasabada...” [24]
“Günlerden bir gün Hint padişahının...” [33]
“Günlerden bir gün oğluna kızan...” [34]
“Günlerden bir gün hastalanıp...” [35]
“Günlerden bir gün uzak diyarlardaki...” [39]
“...günlerden bir gün padişah...” [39]
“Günlerden bir gün, pullarının her biri...” [42]
“Günlerden bir gün deden...” [42]

- “Günlerden bir gün o ülkede...” [49]
“...günlerden bir gün, o ülkenin...” [52]
“Günlerden bir gün kötü kalpli...” [53]
“Günlerden bir gün komşu ülkenin...” [64]
“Günlerden bir gün keçi...” [70]
“Günlerden bir gün oğlan...” [78]
“Günlerden bir gün bu aileden...” [79]
“Günlerden bir gün köy halkı...” [84]
- “bir koşu getirmek”
“...bir koşu söylenenleri alıp gelmiş.” [9]
- “zamanın birinde”
“Zamanın birinde, büyük bir şehirde...” [10]
“Zamanın birinde, gür ağaçlı...” [17]
“Zamanın birinde bir çakalla...” [69]
“...zamanın birinde bir ülkenin...” [78]
“...zamanın birinde yoksul bir köyde...” [90]
- “günün birinde”
“...günün birinde, padişah ölmüş.” [10]
“Günün birinde dayısına...” [42]
- “nereden gelip nereye gidiyorsun”
“...nereden gelip nereye gittiğini sormuş.” [11]
- “hele”
“...hele bekle aradan bir...” [12]
“...hele bir de sen dene...” [32]
- “Allah kerim”
“...gerisine Allah kerim...” [12]

- “masal bu ya”
“...masal bu ya, açıl demesiyle...” [12]
- “filan”
“...öldüreceği filan yokmuş.” [17]
- “o gün bu gündür”
“...işte o gün bu gündür...” [17]
- “Zamanlardan bir zaman...”
“...zamanlardan bir zaman, rahmet olsun...” [18]
“Zamanlardan bir zamanda bir paşa yaşarmış....” [50]
- “Eyy başımın belası”
“Ey başımın belası dev...” [18]
- “Er doğdum bir doğdum”
“Anamdan er doğdum bir doğdum...” [19]
- “dile benden ne dilersem”
“Dile benden ne dilersem demiş.” [3, 19, 23, 28, 29, 77, 88]
- “bir zamanlar”
“Bir zamanlar, bir kızla annesi yaşarmış.” [21]
- “her ne kadar”
“...her ne kadar çalışıp...” [22]
“...kızlar her ne kadar hiç kimse gelmedi...” [28]
“Etrafındakiler her ne kadar...” [42]
“...buna her ne kadar karşı...” [42]
“...her ne kadar buna yanaşmamışsa da...” [68]
“...her ne kadar yalvarıp yakardıysa da...” [68]

– “hadi”

“...hadi sen yat uyu...” [22]

“...hadi oradan...” [44]

“...hadi var git...” [44]

“Hadi ordan, ben bir evin...” [89]

– “derken”

“...derken büyük bir saray varmış.” [25]

“...derken yolda yaşlı bir adam...” [36]

“...derken bir...” [43]

“Derken, aradan günler...” [61]

“...derken, yolda bir adama...” [76]

“Derken her tarafı...” [89]

“Derken birden...” [89]

– “bari”

“...bari yıkayıp gömelim demişler.” [26]

– “vaktiyle”

“Vaktiyle Harran’da oturan...” [27]

– “in misin cin misin?”

“...in misin cin misin diye sormuş.” [30, 48, 63, 64]

“...in misin cin misin sen kimsin?” [32]

“...in misin cin misin sen kimsin diye sormuş...” [57]

“Kimsin nesin, in misin cin misini?” [61]

– “az zaman geçmiş çok zaman geçmiş”

“Aradan az zaman geçmiş çok zaman geçmiş, küçük kız...” [32]

– “yeni baştan”

“...yeni baştan bir düğün yaparak...” [34]

- “dönüp size”
“Dönüp size İbrahim’den başka haber vereyim.” [35]
- “ne idiğü belirsiz”
“...elin ne idiğü belirsiz çocuğunu...” [35]
- “masal bu ya”
“Masal bu ya, çocuklara döktükleri...” [36]
- “ne edip edip”
“...ne edip edip bu bülbülü...” [36]
- “ah vah etmek”
“...çok ah vah etti ama...” [42]
- “gel vazgeç”
“...öğrenmekten gel vazgeç sonra...” [42]
- “madem öyle”
“Madem öyle hemen gidip...” [50, 33]
- “İster kes ister as”
“...ister kes ister as demiş.” [66, 39]
- “vaktin birinde”
“Vaktin birinde, yoksul bir...” [67]
- “var git”
“...var git de uyu...” [68]
- “dünyalar güzeli”
“...dünyalar güzeli bir kızın...” [68]
- “günden güne”
“Günden güne iyice zayıflıyormuş.” [69]

- “...günden güne semirip gidiyor...” [69]
- “...günden güne erimeye...” [41]
- “hay”
- “Hay aklınla bin yaşa.” [69]
- “behey”
- “Behey kendini bilmez...” [73]
- “ah anacığım”
- “Ah anacığım, evine güneşi...” [77]
- “oğul”
- “Oğul seni bana Allah gönderdi.” [77]
- “buyur etmek”
- “Ev sahipleri onları buyur edip...” [78]
- “eyvah”
- “Eyvah, inek de elden gitti...” [84]
- “ah”
- “Ah şu taşlar...” [85]
- “bir ara”
- “...bir ara hemen eğiriveririm...” [88]
- “bir de ne görsün”
- “...uyanmış ki bir de ne görsün...” [89]
- “çıkılmış çıkmasına ya”
- “...çıkılmış çıkmasına ya biraz sonra da...” [89]

Bu örneklerde de görüldüğü gibi bir dil, halkın ağızında, en renkli, en canlı haliyle en iyi masallarda yaşar. Sözcük dağarcığı zenginleşir, yayılır, durmadan gür bir kaynak gibi çoğalarak yeni renklerle, seslerle, devinimlerle, yeni kuşaklara aktarılır.

Dil konusunda, Bedia Akarsu'nun şu saptamaları da bu kanımızı güçlendirmektedir: "Sözcük dağarcığı, dilde son olarak olmuş bitmiş bir sayıda değildir. Dilde durmadan yeni sözcük biçimleri kurulur. Bir dil, halkın ağızında yaşadığı sürece o dilin sözcük dağarcığı durmadan çoğalır, yeni sözcükler yaratılır."⁽¹¹⁾

10. Tekerlemeler ve İşlevleri

Masal tekerlemesi: "Masal tekerlemesi, masalın başında, ortasında, uygun yerlerde ve sonunda söylenen, yerine göre uzunca ya da çok kısa (kimi kez birkaç kelimelik) kalıplaşmış birtakım sözlerle verilen addır. Bu kalıp sözleri, gerektiği yerde yararlanmak üzere, masalcı dağarcığında hazır bulundurur."⁽¹²⁾ Masalların çoğunlukla başında ve sonunda, bazan da ortasında yer alan bu tekerlemeler, anlatıma ayrı bir tat vermek ve dinleyenin ilgisini çekmek için, anlatıcının en büyük yardımcısıdır. Bir bakıma, bazı konser programlarının başında yer alan "giriş-açılış" müziği yani "uvertür"ün, anlatıdaki-masaldaki karşılığı olarak da düşünülebilir. Bunlar bazan uzun (özellikle baştakiler), bazan da çok kısa olan söz kalıplarıdır. Masalcı asıl masala başlamadan önce birtakım karışık, şaşırtıcı, akıldışı olayları sanki, kendisi yaşamış gibi anlatır ve bir dengine getirip, şu örnekte görüldüğü gibi, asıl masalın konusuna geçirir:

Örnek 1:

"Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, cinler cirit oynarken eski hamam içinde. Enteşeden menteşeden, bir karpuzcu çıktı şu

(11) Akarsu, age, s.32.

(12) P. N. Boratav, *Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yay., İst. 1969, s.82.

köşeden. Karpuzcudan karpuz aldım, baktım baktım bakakaldım. Sonra, aldım bıçağı elime, karpuzun içine daldım. Başladım oynamaya, ha oyuyorum, ha oyuyorum, ha oyudum, ha oyuyorum, bir türlü sonunu bulamıyorum. En sonunda bir küçük delik açtım, o delikten içeri kaçtım. Aman efendim neler görüyorum neler... Adıyla sanıyla, yeşiliyle alıyla Zümrüdüanka^(*) dedikleri durup durmuyor mu tam karşımda. Kafdağı'nın üzerinden süzülerek bana doğru geliyor, geliyor ha geliyor derken, tam yanıma inecekken, bir de baktım uzaklaştı, yeniden uçuşa vardı. O uçarken ben koşarken, ben koşarken o uçarken, vara vara bir dağa vardık... Bir ulu dağ ki, aman efendim ne dağ, ne dağ... Dağ üstünde bir bağ, bağ dibinde bir dağ, daha nice tepe nice dağ. Derken derken, bir de baktım bir değirmen, değirmende var üç merdiven. Merdivenlerden bir tanesi taş, bir tanesi toprak, bir tanesi tahta. Taş merdivenlerden çıktım, tahta merdivenlerden indim, toprak merdivenlere basa basa değirmene girdim. Girdim ki ne göreyim... Değirmencinin biri değirmen döndürüyor, karısı da oturmuş yün eğiriyor. İkisinin arasında var bir kara kedi, aman ne kedi, ne kedi... O kedideki tüyler ve o tüylerdeki pırıltı. Öyle bir pırıltı ki, burdan bakan ötelerdeki öteyi, Çini Maçın'ı görüyor. Kara kedinin boynunda da bir kocaman ben var. Aman efendim o nasıl bir ben, ben ki ne ben... O bene baktıktan sonra, artık ne değirmenciği gördüm, ne karısını gördüm, ne ona baktım ne buna. Çıktım çardağa, taş attım çaylağa, sonra da aldım benli kediye, düştüm yollara. Yollarda tozu dumana kattım, kedinin de ensesine bir tokat attım, başladı miyavlamaya, öyle bir miyavladı, öyle bir miyav-

(*) Zümrüdüanka: Masal kuşu. Öteki isimleri: Anka, sirenk, simurg, tuğrul, huma, anka-yı mugrib, phoenix. Bu kuş yüzyıllarca yaşar ve hep yükseklerde uçar.

ladı ki, cümle âlemi başına topladı. Kadın erkek, çoluk çocuk her biri başıma bir taş attı, tümü bir ağızdan bağırdı, korkudan şaşır-
dım, Kafdağı'ndan aşırdım. Göründü dağlar, üzümlü bağlar. O bağ-
lara varalım, dağa taş konalım, hemen şimdi şuracıkta duyulmadık,
işitilmedik güzelce bir masal kuralım..."⁽¹³⁾

Bir masal başlangıç tekerlemesi olan bu tekerlemeyi, anlatım
yönünden canlı ve ilginç kılan başlıca öğeler, şöyle saptanabilir:

Yinelemeler:

içinden, içinden, içinden-3
karpuz, karpuz-3
baktım, baktım-2
ha oyuyorum, ha oyuyorum-2
neler, neler-2
geliyor, geliyor-2
o uçarken, o uçarken-2
ben koşarken, ben koşarken-2
vara, vara-2
ne, ne-2
dağ, dağ-2
nice, nice-2
bağ, bağ-2
dağ, dağ, dağ, dağ, dağ-5
derken, derken-2
bir tanesi, bir tanesi, bir tanesi-3
merdivenlerden, merdivenlerden-2
basa, basa-2
kedi, kedi, kedi-3

(13) Zebercet Coşkun, *Sibirli İnci*, Yayınlanmamış Masal Derlemeleri.

kedideki, kedideki, kedideki, kedideki-4
o, o, o, o, o-5
ben, ben, ben, ben, ben-5
ne, ne, ne, ne-4
gördüm, gördüm-2
miyavladı, miyavladı-2

Uyaklar:

menteşeden-menteşeden-köşeden
aldım-bakakaldım
açtım-kaçtım
oyuyorum-bulamıyorum
adıla-sanıyla-yeşiliyle-alıyla
derken-inecekken
uçarken-koşarken
bağ-dağ
derken-değimen-merdiven
çıktım-indim-indim-girdim
döndürüyor-eğiriyor
çardağa-çaylağa-yollara
çıktım-attım-kattım-attım
miyavladı-topladı-attı
şaşırdım-aşırdım
dağlar-bağlar
varalım-konalım-kuralım

Olağanüstülükler:

- Eski hamamda cinlerin cirit oynaması.
- Karpuzun içinde, Zümrüdüanka'nın durması.
- Karpuzun içinde çıkılan yolculuğun, bir dağda sonuçlanması.
- Kara kedinin tüylerinin parıltısından, Çin'in Maçın'ın görülmesi.

- Ensesine vurulan kedinin, cümle âlemi başına toplaması.
- Masal kahramanının korkudan Kaf dağı’nı aşması.

Bu tekerlemede yer alan toplam sözcük sayısı: 314

Yinelenen sözcük sayısı: 61

Kendi içlerinde uyaklanan sözcük sayısı: 45

Olağanüstü olay sayısı: 6

Bu sayısal veriler, tekerlemelerdeki anlatımın neden bu kadar renkli ve canlı olduğunu, yeterince açıklıyor sanırız.

Örnek: 2

“Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, o zaman idi ki bittin binek, pireden yedek, çavdardan kalkan, çöpten kargı olurmuş. Bu hal ile düştüm yola, vara vara vardım bir Çamlıbel’e. Çamlıbel’de çamur dizde, yetmiş karga beni görünce hep bir ağızdan, gelen ağamız giden ağamız demezler mi? Armudu taşlayalım, dibinde kışlayalım, uzun sözden birisi, ala tavşan derisi, müsaade ederseniz masala başlayalım.” [53]

“Bir varmış bir yokmuş” veya “evvel zaman içinde kalbur saman içinde” diye başlayan bu tekerlemeler, masal olaylarının geçtikleri zamanın bir “bilinmeyen zaman” olduğunu ve çok eskilere dayandığını anlatması bakımından işlevseldir. Ayrıca, yine baştan söylenen bu tür tekerlemeler masalın gerçek olmadığı, eğlendirmek, ders vermek amacıyla uydurulduğu konusunda, dinleyenleri uyarmak işlevini de amaçlar.

Sonunda söylenenlerin işlevi ise, her şeyin olumlu masal kahramanlarının gönlünce sonuçlanıp, mutlu sona varıldığını belirtmek ve dinleyenlere de iyimserlik, umut aşılayıp, “İyilerin iyilik, kötülerin kötülük bulacağı” iletisini vermektir. Bu nedenle de çoğu zaman, özetleyici tek bir cümleden oluşur. “Onlar ermiş muradına, biz çı-

kalım kerevetine” gibi. Bazan da anlatıcı, masalın sonunda anlatan, dinleyen ve söyleyen arasında paylaşılmak üzere gökten üç elma düşüğünü varsayar. Ayrıca kendisinin de orada bulunarak, bu olaylara tanık olduğunu belirtir. Örneğin: “Bu masalı anlatan da o düğünde oynaya oynaya, bugüne kadar gelmiş.” [64]

Bu üç elmanın hepsini bir söz oyunuyla kendisine ayıran anlatıcılar da vardır. Örneğin: “Kırk gün kırk gece düğün ettiler. Geçen gün ben de uğradım. Bana da üç elma verdiler. Birini bana, birini Bölükbaşı’nın Yılmaz’a (bu masalı anlatanın kendi adıdır), birini masalı söyleyene.” [1]

Bazı masalarda ise istenen bu üç elma, “28- Küçük Kardeş” masalının sonuç tekerlemesinde olduğu gibi, yerini orada bulunan bütün masal dinleyicilerinin paylaşabileceği, bir tabak “kuru üzüm”e bırakır. “Masamız gitti şambayata, bir tabak kuru üzüm gele bu cemaata.”

Zaman zaman masalın ortasında yer alan ve kahramanların “Derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi” geçtiklerini veya “Az gidip uz gidip dere tepe düz gittik”lerini belirten tekerlemeler ise masal olaylarının geçtiği o uzun zamanları kısaltmak içindir. Örneğin: “Az gidip uz giden, dere tepe düz giden oğlan, sonunda bilmediği bir ülkeye varmış.” [41]

Bazı masalların sonu da “Onlara kömür, bize uzun ömür” diye biter. [13, 45]

Anlatıcının araya girip “ölenle ölünmez” gibi, Brecht tarzı “yabancılaştırma efektleri” kullanıp kendi görüşlerini söyleyerek, dinleyenleri yönlendirdiği de olur. [60]

Çok bilinen bir masal kuşu olan “Anka” da bazı anlatıcıların ağzında “Havva Kuşu” gibi değişik isimler alır. [28]

Hemen hemen bütün masallar, anlatıcının masal kahramanını tanımlamasıyla başlar. Zaman zaman da anlatım, çelişkiler üstü-

ne oturtularak, dinleyicinin kafasında sorular oluşturulur. Örneğin, masal kahramanının sarayda oturabilecek olağanüstü bir gücü olduğu halde, karnının aç olması veya geçim sıkıntısı çekmesi ve bu gücünü niçin bu yolda kullanmadığı gibi. [36]

Masallardaki padişahların ve öteki güçlülerin masal kahramanlarına “Dile benden ne dilerse” dediği zaman, aldığı “sağlığınız” yanıtı da tok gözlü olmak gerektiğini belirten, güzel bir söyleyiş biçimi olarak, günümüze kadar gelmiştir ve aynı işlevini sürdürmektedir.

B- MASALLARIN DİLİN ÖĞRETİLMESİ VE GELİŞTİRİLMESİ BAKIMINDAN ÖNEMİ

Bir insana anadilini; anlatımı ikilemeler, benzetmeler, uyaklar, deyimler, atasözleri vb. gibi konuşma dilinin bütün incelikleriyle zenginleştirilmiş masallardan daha iyi, sözlü veya yazılı hangi edebiyat ürünü öğretebilir ki?

Bu konuda değerli halkbilimci Pertev Naili Boratav’ın şu belirlemesi ne kadar yerindedir: “Çocuğa anadilinin, bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini, kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlıştırıcı duyguyu –ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında, ama herhalde onlardan daha geniş ölçüde– ilk aşıl原因an masallardır.”⁽¹⁴⁾

Bu durum, *Anaokulları Kılavuzu*’nda da şu cümleyle belirlenmiştir: “Masallar çocuğu anadili bakımından geliştirir kelimesi hazinesini zenginleştirir, hayal gücünü artırır.”⁽¹⁵⁾

Deyimler, atasözleri, bir dilin psikolojik yüzü, kültürel tarihidir. Bir yabancı dil öğrenirken, o dili konuşan toplumun yarattığı

(14) Pertev Naili Boratav, *Zaman Zaman İçinde*, Remzi Kitabevi, İst. 1958, s.15.

(15) *Anaokulları Kılavuzu*, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1971, s.24.

deyimlerle karşılaştığımızda nasıl da şaşırır kalırız, çünkü sözcük sözcük çevirdiğimizde ortaya, konuyla hiç ilgisi olmayan ve ilk bakışta saçma sapan bir anlam çıkar. Ancak o deyimın anlamını bilirsek, metin içindeki işlevini de anlayabiliriz. Bir yabancı dili öğrenirken de önce o dilde yazılmış masal kitaplarını okuyarak yola çıkmak, hem o dili bize daha çok sevdirecek hem de daha kolay öğretecektir önerisi, fazla ayırık bir öneri olmasa gerek. Bu öneriyi, yaşamış olan şu deneyim güçlendirecektir kanısındayız:

Almancadan Türkçeye çeviri çalışmaları yaparken, üstünde çalışılacak metin olarak Franz Eppert'in *Kleine Deutsche Prosa* (Stuttgart 1970) kitabından şu iki parçayı seçmiştim:

1- "Maerchen: Der Bauer und der Teufel"

2- "Legenden: Die Wegwarte"

(Çiftçi ile Şeytan Masalı ile Yolgözleyen Efsanesi):

Her iki parçada da daha ilk paragraflarda olaya ilgi duymak, onu kavramak ve çözmek, bütün sıkıcı gramer kurallarını aşarak anlatının esprisine ulaşmak, bana büyük bir keyif vermiş ve kitabı zorlanmadan çevirirken, bu arada ister istemez gramer kurallarını da öğrenmiştim. (Burada, çoğu efsane ve masal motiflerinin, dünya uluslarında ortak olmasının da büyük rolü olduğu, gözardı edilmemelidir elbette.)

Mustafa Firengiz "Türkçe Eğitim ve Öğretimde Önemli Dört İlke" başlıklı yazısında bu ilkeleri şöyle belirliyor:

"1- Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Kanunilik yahut Devletimizin Temel Felsefesine Uygunluk İlkesi

2- Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Amaç-Araç İlişkisine Dikkat

3- Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Etkileşme İlkesi

4- Türkçe Eğitim ve Öğretiminde, Motivasyonu Sağlama İlkesi”⁽¹⁶⁾

Dil öğretiminde, masalları bu ilkeler açısından tek tek ele alalım.

1- Halkımızın yüzyıllardır süregelen yaşam deneyimlerinin, zengin halk kültürünün, duygu ve düşün dünyasının, düş gücünün yansıması olarak ortaya çıkan masallar “genel ahlak ve adaba aykırı amaçlar” gütmazler. Bu kitapta yer alan her masal metninin sonunda “Mesaj-İndeks” numaralarıyla birlikte verilen iletilere bakıldığında, bunu açıkça görebiliriz. Yine bu iletilere bakıldığında, “Herkesin kanun önünde eşit olduğu prensibine aykırı amaç” gütmadiklerini de görürüz. Tam tersine iyiden, doğrudan, haklıdan yana tavır alırlar ve insanların eşitliği doğrultusunda mesaj verirler. “Dini ve milli değerlerimizi aşağılayıcı ve kötüleyici amaç ve ifade” taşımazlar. Tam tersine yüceltirler. Zaman zaman bu değerlere eleştirel bir yergi yoluyla yaklaştıkları görülürse de bu tutum sonuçta, yine de bu değerleri korumak ve yüceltmek içindir.

2- “Türkçe derslerinin genel amaçları öncelikle öğrencileri okur, dinler, anlar, konuşur, yazar hale getirmektir. Bunlara ilave olarak Türk dilinin inceliklerini bilir, uygular, Türk dilini sever, Türk kültürünü benimser, kelime hazinesi ve düşünceleri gelişmiş kişileri yetiştirmek”tir.

Bu amaçlardan önce dinleme eylemini ele alalım: “Küçük bir çocuk on sekiz aylık olduğunda yaklaşık elli farklı kelime ile iletişim kurar. Dört yaş dolaylarında ise iki bin farklı kelimenin üzerinde kelime üretebilir ve bundan çok daha fazla sayıda kelimeyi anlayabilir.”⁽¹⁷⁾

(16) Mustafa Firengiz, “Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Önemli Dört İlke”, Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986, Ankara Üniv. Eğitim Bil. Fak. Yay., Ank. 1988, s.92.

(17) Tanju Gürkan, “Çocuğun Dil Gelişim ve Eğitiminde Ailenin Rolü”, Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986, Ank. Üniv. Eğitim Bil. Fak. Yay., Ank. 1988, s.30.

Öyleyse çocuk dört yaşında kendi düzeyinde anlatılacakları, rahatlıkla dinleyip anlayacak bir durumda demektir. Bıkmadan, dikkatle ve zaman zaman da çeşitli sorularla katılarak dinlediği anlatıların başında ise masal gelir. Bazan, ilgisini çeken bir masalı günlerce yeniden yeniden anlattırıp dinlediği olur. Bu dinleme eyleminde, öylesine ilgili ve dikkatlidir ki, anlatıcı farkında olmadan anlatışında küçük bir değişiklik yapsa hemen onu düzeltir ve ilk duyduğu şekilde anlatılmasını ister. Bu, aynı masalı günlerce yeniden dinleme konusuna, şu yaşanılmış olay örnek gösterilebilir: Oğlum üç yaşındayken benden, yaklaşık bir hafta boyunca, “Masal masal meliki, oğlu kızı on iki, masal başını bağlamış, döne döne ağlamış, derken de derken bir Keloğlan varmış” tekerlemesiyle başlayan bir Keloğlan masalını anlatmamı istemişti. Daha önce anlattığımı söyleyince de “olsun, sen yine onu anlat” diyor ve sözcükleri hiç kaçırmadan dinlemeye çalışıyordu. Görüldüğü gibi, dinleme ve anlama ediminin gelişmesine masalların katkısı yadsınamaz.

Bu uzun dinlemelerin ardından da doğal olarak, eğer çocuğun biyolojik-fizyolojik bir sorunu yoksa öğrendiklerini yineleme, anlatma gelecektir.

“Küçük bir çocuğun yeni öğrendiği bir kelimeyi gün boyunca durmadan yinelemesinin, onu dinleyen kadar çocuk için de sıkıcı olduğunu düşünebiliriz. Oysa durum hiç de öyle değildir. Çocuk için, öğrendiği bir kelimeyi yüzlerce kez yinelemek büyük bir haz ve övünç kaynağıdır.

Çocuğun öğrendiği her yeni kelime ya da cümleyi kullanmada ustalaşma konusunda attığı her adım, onun içsel olarak doyum sağlamasına da neden olmaktadır.”⁽¹⁸⁾

(18) Tanju Gürkan, age, s.28.

Özellikle zengin bir iç ahenge sahip olan, eğlenceli tekerleme söylemleri çocuğa dilini sevdirmesinin yanı sıra, alışılmadık sözcükleri bile düzgün söyleyebilme yeteneği kazandıracaktır.

Çocuklardaki, bu duyduğu masalları yineleyerek anlatma, giderek yerini yeni anlatılar yaratıp anlatmaya bırakacaktır ki, bu da çocuğun düş gücünü harekete geçirmesi, onu yaratıcı kılması bakımından, önemli bir olgudur. Bütün bu aşamalardan sonra, okumayı öğrenen çocuğun en büyük keyiflerinden birisi de artık o çok sevdiği masallara ulaşmak için, bir aracıya rica etmek, zaman zaman da “Şimdi olmaz çok işim var, belki sonra” gibi geri çevrilmelerle karşılaşmak zorunda kalmadan, onları kolayca okuyabilmesi olacaktır. Bir masal kitabının kapağını açmak, onu yeni düş dünyalarına götürmek için yeterli olacaktır. (Yalnız ülkemizde ne yazık ki, çocukların bu kitaplara kolayca ulaşabilme veya edinebilme olanaklarının sağlanması, hâlâ ortada önemli bir sorun olarak durmaktadır.)

Okuma alışkanlığını böylesine besleyen masalların, sonuçta o tadı alan kişiyi yazmaya da yöneltmesini beklemek doğaldır. Dinleyen, okuyan, biriktiren, sözcük hazinesi zenginleşmiş, düşün ve düş gücü gelişmiş bir insanın son aşamada varacağı yer artık yazmaktır.

Öyleyse bilinçle kullanıldıkları zaman masalların, çocuklara dil öğretiminde dinleme, anlama, konuşma, okuma, yazma amaçlarına ulaşmada, ne denli önemli bir araç oldukları ortadadır.

3-4- Bütün bu edinimler gerçekleşirken “Etkileşme İlkesi” de gerçekleşiyor demektir. Şöyle ki:

Dinleme – okuma > etkilenme

Konuşma – yazma > etkileme

Bu etkilenme ve etkileme yoluyla gerçekleştirilen etkileşme ilkesi, aynı zamanda “Motivasyonu Sağlama İlkesi”ni de içermektedir. Çocuk masallar aracılığıyla, farkında olmadan bu dört edinime motive olmaktadır. Yani bir başka deyişle, dil öğretimindeki bu dört

temel amaca ulaşmakta masallar, önemli motivasyon araçlarından birisini oluşturmaktadırlar.

Masallar aracılığıyla anadilinin tadına varmış ve onu iyi kullanma becerisini edinmiş bazı iyi hatipler giderek, bu edinimlerini konuşma tarzlarında, bazı iyi yazarlar da biraz sonraki örneklerde görüleceği gibi, yazdıkları edebi eserlerinde yansıtmışlardır.

Masalların, insanın anadilinin tadına varması konusundaki işlevi üzerine Mehmet H. Doğan'ın şu belirlemesi ilgiye değer: “Masal her şeyden önce, bir dil tadıdır, gündelik kullanım dilinden öte, yüz-yılların içinden süzülüp durula gelen bir dil tadıdır bu. Onun içindir ki, bir masalın tadına ancak, yazıldığı dilde varılabilir, tıpkı şiirler gibi.

Masalların her şeyden önce bir dil tadı olduğu, masal anlatmanın belli bir ustalık gerektirışinden belli. Herkes, masal anlatamaz ya da herkesin anlattığı masal, aynı keyifle dinlenemez. Masal anlatıcılara ‘masalci’ denişi de bundan. İnsanlar dillerinin tadını ilk kez bu masal analarından alır, yaşamlarının daha sonraki dönemlerindeyse şairlerden.”⁽¹⁹⁾

Masallar dil öğreniminde sağladıkları kolaylıkların dışında, çocuklarda kompozisyon yazımı için iyi bir gizilgüç oluşturur, edebi zevki geliştirirler. Başta masallar olmak üzere, halk edebiyatının bitimsiz kaynağından yararlanmasını bilenler, giderek edebi ve artistik bir anlatıma ulaşp ölümsüz eserler yaratabilirler.

Örneğin, Prof. Dr. Niyazi Akı, Karaosmanoğlu'nun dilini besleyen ve zenginleştiren unsurlar arasında, halk edebiyatından gelenleri şöyle sıralamaktadır: “Karaosmanoğlu'nun dilini besleyen ve zenginleştiren unsurlar arasında şunlara rastlamak mümkündür:

a- Atasözleri

b- Halk deyimleri

(19) Mehmet H. Doğan, *Yazıdan Bakmak*, Adam Yay., İst. 1993, s.137.

c- Masal dili

d- Argo

e- Mahalli şive

f- Halk edebiyatından gelen unsurlar

g- Tekke ve tasavvuf edebiyatından gelenler.”⁽²⁰⁾

Bu konuda Tahir Alangu da Behçet Necatigil’in şunları söylediğini belirtir: “Ben iki evin arasında büyüdüm. Anneannemin birinci evi, babamın ikinci evi. İlk anamı iki yaşında kaybettim. Anneannem beni masallarla büyüttü. Ben Üç Turunçlar’ı, Billur Köşk’leri, Muradına Ermeyen Dilber’leri hep ninemden dinledim. Ben farkında olmadan, masallar içime sinmiş. Bunu ancak otuzundan sonra anladım.”⁽²¹⁾

Başta masallar ve efsaneler olmak üzere, bu halk edebiyatı kaynaklarından yararlanarak ölümsüz eserler yaratan yazarlarımızın başında Yaşar Kemal gelir. Yaşar Kemal’in anlatımında sık sık sözcük ve sözcük öbeği yinlemeleri görürüz. Kendisi, bu anlatıma türkü, destan, efsane ve masallarımızdan yola çıkarak ulaştığını şöyle belirtir: “Epope üstüne çok düşündüm. Epopenin hâlâ yaşandığı, kırıntıları bile olsa da bir dünyada doğdum. Benim ustalarım, benim toprağımın sözlü edebiyatıdır.”⁽²²⁾

“On altı ya da on yedi yaşlarımda folklor derlemelerine başladım. İlk kitabım *Ağutlar* da bir derleme kitabıdır. Bir de tekerlemeler, destanlar, masallar derledim.

(20) Niyazi Akı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *İnsan Eser Fikir Üslup*, İstanbul Matb., İst. 1960, s.230.

(21) Tahir Alangu, “Necatigil’in Şiirlerinde Masal Terimleri ve Motifleri”, *Türkiye Folkloru El Kitabı*, Adam Yay., İst. 1983, s.283.

(22) Yaşar Kemal, *Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor*, Alain Bosquet’nin Yaşar Kemal’le Konuşmaları, Toros Yay., İst. 1993, s.147.

Ben profesyonel destancılar geleneğinden geliyorum. Homeros'u sevmem, Stendhal'a büyük hayranlık duymam boşuna değildir. Gençliğimde en sevdiğim yazar Stendhal'dı. Belki de o ekmeğini yazarak kazanmıyordu Balzac gibi. Ama o herkesten daha çok profesyonel eski destancılar soyundandı.”⁽²³⁾

Yaşar Kemal bu kaynaklardan yalnızca yararlanmamış, ayrıca kendisi de bu kaynaklara katkıda bulunmuştur. Bu konuda da şunları söyler: “On yedi yaşlarındaydım bir köyde kalabalık bir köylü topluluğuna, eski bir destan anlatıyordum, birden bir köylü sözü mü kesti, sen dedi, yanlış söylüyorsun. Adamlarla tartışmaya başladık, öz olarak doğrusunu ben söylüyordum, onun daha önce duydukları, aynı destan uydurmaydı. Tartışmayı ben kazandım. Benim anlattığımın, destanın özü olduğuna o kadar inanmıştım ki, tartışmayı yitirmemin bir olanağı yoktu. Uzun bir süre sonra, benim anlatış biçimimi genç bir Toroslu ozandan duyduğumda hiç şaşırmadım. Bu böyleydi. Şimdi destan, bu yönde gelişecekti, başka bir yaratıcıyı, ustasını buluncaya kadar.”⁽²⁴⁾

Yaşar Kemal, çocukların bu halk edebiyatı kaynağının ürünleriyle yetiştirilmelerinin önemini de şöyle belirler: “Bizim köyde, çocuklar da insandı. Bizi çok şeylerde, büyüklerden ayırmıyorlardı. Büyük destancıları, bizler de büyüklerle birlikte sabahlara kadar dinliyorduk.”⁽²⁵⁾

Aşağıda verilen örnekler, Yaşar Kemal'in efsane ve masallardan, anlatım ve konu olarak nasıl yararlandığını göstermesi bakımından ilgiye değer kanısındayız.

(23) Yaşar Kemal, age, s.107, 110.

(24) Yaşar Kemal, age, s.91.

(25) Yaşar Kemal, age, s.48.

Örnek: 1

Ağrı Dağı Efsanesi'nde Sofi Gülbahar'a şöyle seslenir: "Olmaz güzelim dedi, olmaz sultanım. Bir can için değer mi? Sofi senin dillerine kurban olsun, güzel konuşan ballar akan. Sofi senin saçlarına kurban olsun, sırma tel. Sofi senin gözlerine kurban olsun, ceren bakışlım. Sofi senin boylarına kurban olsun suna boy. Sofi senin yüreğine kurban olsun, Leyla sevda. Hem de bir ateş harmanı. Her şeyin bir çaresi var, bu aşkın sonu yok. Sofi senin çaresizliğine kurban olsun. Senin için böylesi daha iyi. Sofi senin umutsuzluğuna kurban olsun."⁽²⁶⁾

Bu ve aşağıda verilecek öteki örnek parçalarda, masal anlatımındaki sözcük ve sözcük öbeklerinin yinelenmesi, benzetmeler, hareket, akıcılık, şiirsellik, olağanüstülük ve konuşma dilinin öteki güzellikleri açıkça görülmektedir.

Şöyle ki:

Yinelemeler

olmaz x 2

Sofi senin x 7

kurban olsun x 7

Benzetmeler

saç.....sırma

göz.....ceren

boy.....suna

yürek.....Leyla sevda, ateş harmanı

(26) Yaşar Kemal, *Ağrı Dağı Efsanesi*, Toros Yay., İst. 1990, s.56.

Örnek: 2

“Üç kere seslendim, üç kere ulu dağ sesime karşılık verdi. Som kırmızı, som mavi, som sarı açmış çiçeklerin, som yeşilin üstüne bal kıyan, dağın doğruğundaki yıldız harmanının altına diz çöktüm. Dağın sırtına, karlı yüreğine diz çöktüm. Büyük sevdalara yüreğini açmış dağın aydınlığına, ışığına diz çöktüm. Ulaşılmaz öfkenin türküsunü söyledim. Karanlık bulutun altına, başımı döndüren korkunun içine diz çöktüm. Uçsuz bucaksız, dağdan akan bir ulu ya-lım selinin üstüne diz çöktüm.

Üç kere seslendim dağa, üç kere seslendim bin yıllık sevda toprağının kulağına. Çoban dedim, çoban, nerdesin? Çoban geldi karşıma dikildi.

Ve çoban beyin kızına âşıktı. Kız da çobana âşıktı.”⁽²⁷⁾

Yinelemeler

üç kere x 2

som x 4

dağın x 3

diz çöktüm x 5

üç kere seslendim x 3

âşıktı x 2

Kişileştirme

– Sese karşılık veren dağ

– Dağın karlı yüreği

– Bahar toprağının yüreği

– Sevda toprağının kulağı

– Büyük sevdalara yüreğini açan dağ

(27) Yaşar Kemal, age, s.102.

Örnek: 3

“Ulu Taşbaş alt yanı, elleri, ayakları, gövdesi taş kesmiş delikanlıya yaklaşıyor, nedir senin bu halin diye soruyor. O da başına geleni anlatıyor. Diyor ki, bir büyücü sevdiğime âşık oldu. Beni bu hale getirip sevdiğimi elimden aldı.

Ulu Memet..... elini görünmezlere uzatıp Cennet’ten bir nar çubuğu koparıyor.

.....

Nar çubuğuyla üç kere taş bedene vuruyor. Birden gövde çözülüyor. İnsan bedeni oluyor, et oluyor.”⁽²⁸⁾

Masallardaki, fiillerin hâkim olduğu eylemsel anlatım, bu parçada açıkça görülür. Şöyle ki:

Cümle sayısı: 8

Fiil sayısı: 10

yaklaşıyor-1

soruyor-2

anlatıyor-3

oldu-4

aldı-5

koparıyor-6

vuruyor-7

çözülüyor-8

oluyor-9

oluyor-10

(28) Yaşar Kemal, *Yer Demir Gök Bakır*, Toros Yay., İst. 1992, s.198.

Olağanüstülükler

– Delikanlının alt yanının, elleri, ayakları ve gövdesinin taş ake-silmesi.

– Onu bu hale bir büyücünün getirmesi.

– Ulu Memet’in, Cennet’ten bir nar çubuğu koparması.

– Nar çubuğuyla üç kez taş bedene vurunca, beden in çözölüp et olması.

Anlatımında masallardan yararlanan, ülkemizin yüzakı, çok de-ğeli bir başka yazarımız da Sait Faik Abasıyanık’tır.

Sait Faik zaten, “gözleri” hep çocuk kalmış bir “çocuk-insan”, dolayısıyla da bir çocuk yazardır. Böyle olunca, onun ince duyar-lıklar yüklü anlatımında, masalımsı öğelerin bulunması da çok do-ğaldır. Onun bu çocuk kalmış yönünü en güzel, ölümünün birinci yıl dönümünde 15.05.1955 tarihinde *Vatan* gazetesinde yayımlanan Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın “Ağıt” şiirindeki şu dizeler betimler:

Ölmüş Sait

Deniz mavisinden erken

Ölmüş annesini öperken

Ölmüş eli ayağı uzak

Camların üstü buğu

Ölmüş çocuklar izin vermeden

Yüzünde sarışın çocukluğu.

Sait Faik’in anlatımındaki masalımsı öğelerden örnekler:

Örnek: 1

“Su içmeye gelen bir tavşan, bir yılan, bir karatavuk, bir tilki, bir keklik, Polenezköy’den şerefimize kaçıp gelmiş bir keçi ile alt alta, üst üste oynuyoruz. Panço Panço diye bağırınca yılan da keçi

de keklik de tavşan da oldukları yerde alçıdanmış gibi donup kalıyorlar, bembeyaz kesiliyorlar. Hemen keskin bir bıçak çıkarıp cebimden kiminin kulağını, kiminin kanadının altını kesiyorum. Kan akınca hareket başlıyor. Beni bırakıp Panço'ya koşuyorlar.

Top getirmiş, futbol topu. Ben kaleciyim. Yılanda kaleci. Ötekiler yaprakların üzerine yatmış, güneşin içinde oynuyorlar. Yılanla ben, top kalemise girerken yana çekilip seyrediyoruz. Mızıkçılık ediyoruz.”⁽²⁹⁾

Yinelemeler

bir x 6

de (dahi) x 4

kiminin x 2

top x 2

kaleci x 2

oynuyorlar x 2

Olağanüstülükler

– Tavşan, tilki, yılan, karatavuk, keklikle alt alta üst üste oynaşma.

– Panço panço deyince yılanın, keçinin, kekliğin, tavşanın oldukları yerde alçıdanmış gibi donakalmaları, bembeyaz kesilmeleri.

– Kan akınca, yeniden canlanmaları. (Kan akıtılınca sihirin bozulması, yaygın bir masal motiftir.)

Örnek: 2

“Dönüp bakmak istedim. Belki de çok istediğim için bakamadım. Olabilir. Gökten bir kuş hişt hişt ederek geçmiştir. Arkamdan yılan, tobağa, bir kirpi gelmiştir. Bir böcek vardır belki hişt hişt diyen.

(29) Sait Faik Abasıyanık, *Seçme Hikâyeler*, “Alemdağda Var Bir Yılan,” Milli Eğitim Basımevi, İst. 1972, s.176.

Belki bir kuştur. Belki tosbağadır. Belki de kirpidir. Belki de yakın denizden seslenen bir balık, bir canavardır. Karabataktır. Mi-halaki kuşudur.

.....

Birdenbire önümde bir adamla bir kadın gördüm. Kalpazan-kaya yolunu sordular. Üstüncesiniz dedim. Sanki yol hareket etti. Yürümediler. İki adımda benden uzaklaştılar.”⁽³⁰⁾

Yinelemeler

geçmiştir x 2

hişt x 4

belki x 4

bir x 5

Fiil sayısı: 6

gördüm-1

sordular-2

dedim-3

hareket etti-4

yürümediler-5

uzaklaştılar-6

Örnek: 3

“İsa günlerden bir gün, deniz kenarında gezinirken, sandalla-rını büyük bir korkuyla bırakıp kaçan balıkçılar görmüş.

Ne oluyorsunuz diye sorunca balıkçılara, aman demiş balıkçı-lar, elaman, elaman bu canavardan. Sandalımızı kırdı, arkadaşları-mızı parçaladı. Hepsinden kötüsü, balık tutamaz olduk, açlıktan kı-rılırız.

(30) Abasıyanık, age, “Hişt Hişt”, s.179-180.

İsa, yalın ayak başı kabak, dülger balıklarının yüzlercesinin kaynaştığı denize doğru yürümüş. En kocamanını, uzun parmaklı elleriyle tutup sudan çıkarmış. İki elinin baş parmağı arasında sımsıkı tutmuş, eğilmiş kulağına bir şeyler söylemiş.

O gün bu gündür, dülger balığı denizlerin pek dehşetli, fakat huyu pek uysal, pek zavallı bir yaratığıdır.”⁽³¹⁾

Masal söylemleri

- Günlerden bir gün
- Yalın ayak başı kabak

Yincelemeler

balıkçılar x 3
eleman x 2

Fiil sayısı: 11

görmüş-1
demişler-2
kırdı-3
parçaladı-4
kırılırız-5
olduk-6
yürümüş-7
çıkarmış-8

tutmuş-9
eğilmiş-10
söylemiş-11

(31) Abasıyanık, age, “Dülger Balığının Ölümü”, s.184.

Olağanüstülükler

– Dülger balığı adlı canavar sandalları kırar, balıkçıları parçalar.

– İsa uzun parmaklarıyla bunların en büyüğünü tutup, denizden çıkarır.

– İsa balıkla konuşur.

– Canavar balık, bu konuşmadan sonra uysallaşır.

Örnek: 4

“Kiminle anlaştınız dedim, sizinle dedi. Ne zaman dedim. Güldü kuş anlattı dedi. Ferahlayıverdim. Kuş anlattı ise herhalde iyi şeyler anlatmıştır. Kuşlar kötü şey anlatır mı?”

Kapı açıldı. Ağaç girdi. Ağacın arkasından kuş girecek diye bekledim, girmedi. Ama bulut girdi.

Ağacı yerinden söküp balkon kapısından fırlattım. Dumanla bulut da onun arkasından kendi kendilerine gittiler.”⁽³²⁾

Yinelemeler

dedim x 2

dedi x 2

anlattı x 2

şey x 2

girdi x 2

Fiil sayısı: 15

dedim-1

dedi-2

dedim-3

(32) Abasıyanık, age, “Yılan Uykusu”, s.192.

güldü-4
anlattı-5
dedi-6
ferahlayıverdim-7
anlattı-8
açıldı-9
girdi-10
bekledim-11
girmedi-12
girdi-13
fırlattım-14
gittiler-15

Olağanüstülükler

- Kuşun anlatması.
- Ağacın içeri girmesi.
- Bulutun içeri girmesi.
- Dumanla bulutun kendiliklerinden çıkıp gitmeleri.

Bunlardan başka, 1982 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi, Kolombiyalı ünlü yazar Gabriel Garcia Marquez de kendisiyle yapılan bir söyleşide; çocukken teyzelerinden pek çok masal ve olağanüstü olay dinlediğini belirtmiş ve sık sık “Üslubunun teyzelerinin anlatıklarıyla biçimlendiğini vurgulamıştır.”⁽³³⁾

Yine Nobel Edebiyat Ödüllü, Mısırlı-Arap yazar Necib Mahfuz da *Binbirinci Gecedен Sonra* adlı eserinde, masallar üzerinden Arap toplumunun kötü yanlarını eleştiren yeni ve gerçekçi bir dünya kurar.

(33) Gabriel Garcia Marquez’in Yeni Romanı “Aşk ve Öbür Cinler”, *Cumhuriyet Kitap*, 9.5.1994, Sayı 224, s.2.

Latife Tekin'in dil anlatım özelliği de yine bu bağlamda değerlendirilebilir. (Özellikle *Sevgili Arsız Ölüm*'de).

Çağdaş yazarların masallardan böylesine yararlanmaları konusunda Pertev Naili Boratav şöyle der: “Masalları yalnız bir hareket noktası, bir atlama tahtası olarak alıp, onun geleneklerine –üslup, dil, konu bağlarına– esir kalmadan, onu taklit etmeden, tam bir özgürlükle ve masalı duyguda da düşüncede de aşarak, çağımıza getirerek yepyeni yapıtlar yaratma yolunu çağdaş yazarın halk masalından en önemli yararlanma yöntemi sayarım.

Vaktiyle Reşat Nuri Güntekin'in *Kızılılık Dalları* romanını bu nitelikte özgür bir yaratma yöntemine örnek olarak göstermiştim.”⁽³⁴⁾

Boratav bu sözlerini ayrıca şu örneklerle de pekiştirir: “Aziz Nesin'in masallara özgü üslup ve teknikten yararlanarak masalların satır'deki –sosyal yergi– aracılığını benimseyerek yazdığı hikâyeler (*Memleketin Birinde*, *Hoptirinam* vb. kitaplarda) bugüne kadar bu yoldaki denemelerin en başarılısıdır. Bu çıkışı ilk açanlar arasında Refik Halit gösterilebilir. Onun 'Ay Peşinde' ve 'Memleket Hikâyeleri' adları altında toplanmış hikâyeleri içinde bu tip anlatıya örnekler vardır.”⁽³⁵⁾

Cahit Sıtkı Tarancı, o hepimizin çok iyi bildiği ve severek okuduğu “Abbas” öyküsünü ve yine aynı adlı “Abbas” şiirini, çocukluğunda büyükannesinden dinlediği, olağanüstü “Arap” kahramanının adı Abbas olanı, bir masaldan esinlenerek yazmıştır. “Abbas” öyküsünün girişinde bunu şöyle belirtir: “Çocukken büyükannemden dinlediğim masallardan biri, aklımda kaldığına göre şöyleydi.”⁽³⁶⁾

(34) Pertev Naili Boratav, *Az Gittik Uz Gittik*, Bilgi Yay., Ank. 1969, s.240.

(35) Boratav, age, s.422.

(36) Cahit Kavcar, age, s.217.

Edebiyatımızda “masal babası” olarak tanınan Eflatun Cem Güney ise kendisine özgü bir masal dili ve anlatımı oluşturmuş ve yayınladığı halk masallarını bu biçim içinde kaleme alarak, sanki yeni baştan yaratmıştır. Bu anlatım biçiminde öylesine doğal ve başarılıdır ki, *Masallar* adlı kitabına yazdığı önsöz bile bir tekerleme havası içindedir.

Örneğin: “Bizim de bir masal dünyamız var, uçsuz bucaksız bir dünya bu, Keloğlan’ı da içine alır, Köroğlu’nu da, peri kızını da içine alır, dev anasını da, seni de içine alır, beni de, gene de bir fındık kabuğuna sığar, yedi dünyaya sığmaz. Hani şu masal dünyasını bir dönüp dolanayım diye, demir çarık, demir âsâ yola düşseniz, dere tepe düz, altı ayla bir güz gitseniz, arpa boyu yol gidersiniz ancak.

İyisi mi gelin derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi geçerek, lale, sümbül derleyip, soğuk sular içerek, daha da yorulursanız Hızır’ın atına binerek bir tandır başına götürüyüm sizi. Vay ne masallar, ne masallar var orada, makas kesmedik, iğne batmadık masallar.”⁽³⁷⁾

Bu örnekler, yukarıda sözü edilen bu değerli yazarların, dil anlatımlarını geliştirmekte, öteki unsurların yanı sıra masallardan da büyük ölçüde nasıl yararlandıklarını, açıkça göstermektedir.

İyi ki masallar var ve iyi ki Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay, Cahit Sıtkı Tarancı, Eflatun Cem Güney, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Sait Faik, Behçet Necatigil, Latife Tekin, Gabriel Garcia Marquez ve daha nice yazarlar, bu zengin masal kaynağından yararlanmasını bilmişler.

(37) Eflatun Cem Güney, *Masallar*, Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 1992, s.IX.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

**MASAL METİNLERİ VE
İLETİ DİZİNLERİ
(MESAJ-İNDEKS)**

I- OLAĞANÜSTÜ MASALLAR

a- Cin-Peri Masalları

1- EŞMANİP

Masalın Derlendiği Yer: Afyon-Sandıklı
Derlenen Kaynağın Adı: Yılmaz Gürkan
Yaşı: 52
Mesleği: Çiftçi
Masalı Kimden Dinlediği: Amcasından

Evvel evvel iken
deve tellal iken, sinek
berber iken, tosbağa
kulakları çınlayasica öl-
çekçi iken, ben baba-
mın beşiğini tıngır mın-

gır sallar iken, babam düştü beşikten, alınıyı yardı eşikten, anam kap-
tı maşayı, babam da kaptı meşeyi, bana da gösterdiler kapının ar-
dındaki köşeyi...

Zamanın birinde fakir, kimsesiz, garip bir sığır çobanı varmış.
Bunun karısından başka kimsesi yokmuş. Hiç çocukları da olma-
mış. Çoban sıcak bir günde, sığırlarını güderken bir eşek yavrula-

mış ve sıpası sağa sola koşturmaya başlamış. Bunu gören çobanın karısı bakmış bakmış ve “Ey Allahım, bari bize de şu eşek sıpası gibi bir evlat ver,” demiş.

Gel zaman git zaman bu dua kabul olunmuş ve kadın hamile kalmış. Günü gelince de bir eşek sıpası doğurmuş. Bunu gören karı koca, Allah Allah, şimdi ne yapacağız, doğdu boğmaya gelmez, bizim de alnımızın yazısı buymuş sürelim bunu sığıra demişler ve sıpayı sürüye bırakmışlar.

Derken aradan günler, aylar, yıllar geçmiş ve buna bir ad koymak gerekmiş. Adını eşek koysak yakışık almaz, sıpa koysak, büyüye büyüye eşek olacak, o da olmaz, en iyisi Eşmanip koyalım demişler ve bundan böyle, çocuklarının adı Eşmanip olmuş. Aradan yıllar geçmiş ve Eşmanip okul çağına gelmiş. Bir gece anasına “ana” diye seslenmiş. Bunu duyan kadın sağına soluna bakıp kendisine kimin seslendiğini ararken, Eşmanip yine “Ana, babama söyle beni okula gönderdin,” demiş. Bunu duyan kadın şaşkınlık içinde, koşa koşa kocasına gidip, “Aman sorma bizim eşek oğlan konuştu” deyince, adam da ona, “Git Allah aşkına eşek hiç konuşur mu?” demiş. Kadın yine üstelleyip, “Evet konuştu, okula gitmek istiyor” diyerek, kocasını hocaya göndermiş. olacak şey değil ya yine de gidip bir konuşayım diyen adam, medreseye giderek hocaya, “Hoca hoca, sorma bizim eşek konuşup okumak istediğini söyledi ne dersin?” demiş. Hoca da, “Getir onu şuraya bağla, ben nasıl olsa çocuklara ders veriyorum, o da dinlesin, öğrenebilirse okumayı öğrensin,” demiş.

Bunun üzerine adam, ertesi günü Eşmanip’i getirip boynuna da bir torba takarak medresenin direğine bağlayıvermiş. Akşama kadar çocuklar okumuş, o da dinlemiş. Akşam olunca da yine ahıra bağlamışlar. Böyle yıllar geçmiş ve Eşmanip yirmi yaşına gelmiş. Bir gün yine anasına seslenip, “Ana, babama söyle beni padişahın kı-

zıyla evlendirsın,” demiş. Anası da her ne kadar, “Oğlum sen delirdin mi?” demişse de o yine ısrar etmiş ve sonunda da kadın kocasına gidip, “Sorma bizim Eşmanip yine konuştu, babama söyle bana padişahın kızını alsın diyor,” demiş. Adam, “Aman hanım, sen ne diyorsun, biz kim padişah kim?” deyince de kadın, “Ne yapalım, hadi sen sığırını güt, ben varıp bir yol isteyeyim bakalım, isteyen bir yüzü kara vermeyenin iki yüzü” diyerek, almış âsâyı eline, ıngır ıkış yol yokuş, gâvurun angarya gittiği gibi, sarayın kapısına varmış. Kapıcılar onu dilenci sanıp koltuğunun altına bir ekmek sıkıştırarak, kimsin, necisin, niye geldin demeden geri çevirmişler. Akşam olunca kadın kocasına olanları anlatmış ama adam, “Eh ne yapalım, hak var hayırlısı var” demiş ve yatıp uyumuş. Yatsı zamanı Eşmanip’e yem vermek üzere kadın ahıra gidince, o “Ana, padişah ne dedi?” diye sormuş. Anası da, “Ulan oğlum ne diyecek, kapıya bile yanaştırmadılar. Dilenci sanıp koltuğumun altına bir ekmek sıkıştırıp geri gönderdiler,” demiş. Bunun üzerine Eşmanip, “Ana iyi dinle, sabah erkenden kalk, odadaki dolabı aç, içinde bir kat elbise ile bir kese altın bulacaksın, elbiseyi giy, keseyi cebine koy, saraya git, önüne çıkan kapıcıya bir altın ver ve padişahın yanına kadar çık,” demiş. Sabah kocası sığır gütmeye gidince, kadın da Eşmanip’in dediklerini yaparak, saraya varmış. Daha kapıya yaklaşırken onu gören kapıcılar birbirlerine, “Amanın çok güzel giyimli bir kadın geliyor acaba bir vezir karısı mı?” diye sormuşlar. Yaklaşan kadın, daha onlar bir şey sormadan hemen çıkarıp avuçlarına birer altın sıkıştırmış. Onlar da, “Buyur hatun, geç geç” demişler. Öteki kapıcıya, beriki kapıcıya derken, birine çift mi verdi fazla mı verdiyse artık her neyse, tam padişahın kapısına vardığında altını bitmiş. Kapıcı onu içeriye almak istemeyince tartışmaya başlamışlar. İçeriden bu sesleri duyan padişah, “Orada neler oluyor?” diye sormuş. Kapıcı,

“Bir hatun gelmiş, sizinle görüşmek istiyor” deyince de “Bırak gel-sin” demiş ve kadın içeri girince ona ne istediğini sormuş. Kadın da, “Efendim, Allahın emri peygamberin kavli ile ben kızınızı oğlum Eş-manip’e istemeye geldim,” demiş. Bunun üzerine padişah, “Ne de-din ne dedin bir daha de bakayım, kızımı o eşek sıpasına mı isti-yorsun?” diye gürlemiş. Fakat, tüm memleket halkı, padişahın, kı-zım olursa onu ilk isteyenine vereceğim diye bir söz verdiğini bili-yorlarmış. Kadın padişaha bu sözünü hatırlatınca, çaresiz kalan pa-dişah, “Sen bugün git, ben yarına kadar bir düşüneyim, sana bir ha-ber veririm,” demiş ve kadını gönderir göndermez de vezirini vü-zerasını çağırıp, “Benim bu sözümü biliyordunuz, siz de hiç oğul uşak yok muydu da şimdiye kadar gelip istemediniz. İşte görüyorsunuz, kızımı isteye isteye bir sığır çobanı eşek oğluna istedi, şimdi ben ne yapacağım, haydi bakalım bana bir akıl verin,” demiş. Hepsi dü-şünmüş taşınmışlar ve içlerinden birisi, “Padişahım, şu sarayın önün-deki büyük dağın yüzünden, sabahları gün ışığı saraya bir saat geç vuruyor. Eğer Eşmanip bu dağı yerinden kaldırırsa kızı verelim. Na-sıl olsa kaldıramayacağına göre biz de onu idam ederiz olur biter,” demiş ve orada bulunan herkes de bu fikri beğenmiş.

Ertesi günü saraya gelen Eşmanip’in anasına, padişah bu şar-tını söyleyip, “Kırk gün içinde oğlun bu dağı kaldırırsa kaldırır, yok-sa onu ölmüş bil” demiş. Etekleri tutuşan kadın evine gelmiş ve ça-resizlik içinde günleri saymaya başlamış. Bir, beş, on derken otuz dokuzuncu gün gelmiş ve kadın son defa ahıra inerek, elindeki yemi Eşmanip’e verip, “Ye yemeden gidesice, şunu da ye de sabahleyin nasıl olsa sen de öleceksin biz de,” demiş. Bunu duyan Eşmanip, ne-ler olduğunu sorunca, kadın da padişahın şartını söylemiş ve yarın son gün hepimiz öleceğiz diyerek ağlamaya başlamış. Anasını teselli eden Eşmanip, “Ana sen hiç üzülme, sabah kalk saraya git ve pa-

dişaha, emriniz yerine gelmiştir padişahım de, gerisine de karışma,” demiş.

Meğer Eşmanip, eşek şeklinde dünyaya gelmiş bir cin padişahıymış. Gece olunca bütün cinleri toplayıp, “Şu dağı buradan kaldırın, denizin birine ada yapiverin” demiş ve dağı hemen yok olmuş. Ertesi sabah, padişahın sarayına güneş, her zamankinden erken doğmuş. Şaşırان padişah hemen pencereye koşup dağın yerinde olmadığını görünce, bekçilere neler olduğunu sormuş, ama hepsi de “Biz bir şey görmedik” demişler. Biraz sonra Eşmanip’in anası gelip kapıya dayanınca da padişah yine ona, “Kadın şimdi git, üç gün sonra gel” demiş ve yine vezirlerini başına toplayıp, “Olanları gördünüz, haydi bakalım şimdi yeni bir çare düşünün” demiş.

İçlerinden birisi, “Padişahım, bu dağın yerine, içinde her türlü meyvesi bulunan bahçeli bir saray yaparsakızı verelim. Şimdi kış, zemheri, meyveli ağacı nerede bulacak, nasıl olsa yapamaz biz de bu defa ondan kurtuluruz,” demiş. Diğerleri de bunu uygun bulmuşlar.

Üç gün sonra yine gelen kadın, “Padişahım emriniz nedir?” deyince, padişah da ona, “Bak kadın, bu dağı kaldırdınız tamam, neyle kaldırdıysanız kaldırdınız, ama şimdi buraya benim sarayımdan daha güzel bir saray ve bahçem gibi de bir bahçe yaparsanız, kızımı veririm. Kırk gün içinde bu dediklerimi gerçekleştiremezseniz ölürsünüz” demiş. Bunları duyan kadın, “Yine başımıza ne işler açtı bu eşek sıpası” diye ağlaya ağlaya evine gidip olanları kocasına anlatmış ve birlikte otuz dokuz günü sayıp o gece son defa eşeğe yem vermek için ahıra inmişler.

Kadın yine yemi uzatıp, “Ye yemeden gidesice, nasıl olsa sabaha hepimizi öldürteceksin,” deyince sıpa, “Ana padişah ne dedi?” diye sormuş. Kadın da ona padişahın istediklerini anlatmış. Eşmanip, “Sen

hiç üzülmeye ana, sabah kalk, içerdeki dolabı a, orada bir altın tepsiyle bir altın tabak var, içinde çatalı bıçağı da hazır. Git padişahın o dediğı yerde, istediğı bahçeyi bulacaksın, oradan biraz meyve topla ve padişaha götür,” demiş. Kadın gidip yatmış. Eşek de cinlerini toplayıp onlardan padişahın istediğı gibi bir bahçeli saray yapmalarını istemiş. Cinler yok olmuş. Hemen isteneni yerine getirmişler. Sabah uyanan herkes bu güzel bahçeye ve içindeki saraya hayranlıkla bakmaya başlamışlar. Öte yandan, uyanan kadın da Eşmanip’in dediklerini yapıp altın tabakla tepsiyi alarak sarayın bahçesine meyve toplamaya gitmiş. Ama padişahın yanına varmadan, bu güzel sarayı bir dolaşayım bakalım nasıl bir saraymış diyerek içeri girmiş. Girmiş ama, girdiğı kapıyı bulup da çıkana kadar ikinci vakti olmuş. Hemen koşup biraz meyve toplayarak padişaha götürmüş ve “Buyurun padişahım bu emrinizi de yerine getirdik” demiş. Çaresiz kalan padişah da, “Git kadın tamam, verdim verişim, yoktur dönüşüm, varıp gidip düğününüzü yapın” diyerek, üzüntü içinde arkasını dönüp yürümüş.

Oğlan tarafı, kırk gün kırk gece düğün yapıp padişahın kızını gelin alarak, getirip kendi saraylarına oturtmuşlar. Eşegi de getirip saray merdiveninin direğine bağlamışlar. Akşam olup da herkes evine dağılınca kız, “Babam beni bir eşeğe verdi” diye ağlamaya başlamış. Gece yarısı olup ortalıktan el ayak çekilince, Eşmanip eşek kılığında çıkıp ayın on dördü gibi yakışıklı bir delikanlı olmuş.

Gördüklerine inanamayan kız, acaba bunlar hayal mi, gerçek mi derken Eşmanip ona, “Sen hiç üzülüp ağlama, aslında ben bir insanım, ama eşek kılığında dünyaya geldim. Şu anda gördüğün gibi yine insan oldum” demiş.

Aradan günler haftalar geçmiş. Padişah, kızıyla damadını yemeğe davet etmiş. Üç yakışıklı delikanlı da kol kola girip şarkılar söy-

leyerek bu davete katılmışlar ve yemeklerini yiyip gitmişler. Meğer Eşmanip, cinlerinden birisini eşek kılığına sokup kendi yerine bırakıyor, kendisi de insan kılığında çıkıp geziyormuş. O gece de eşek kılığına soktuğu cini getirip ortaya bağlamış. O anırdıkça padişah utancından yerin dibine giriyormuş. O sırada karşıdan yine deminki üç yakışıklı oğlan görünmüşler. İçlerinden en yakışıklısı da ortadakiymiş. Kızın anası onu gösterip, “Ah be kızım, şu ortadaki gibi bir damadım olsaydı, dünyada gam yemezdin” deyince, kız gülüvermiş. Anası niçin güldüğünü sorunca da, “Aslında o senin damadın, ama eşek kılığında dünyaya gelmiş” diyerek, işin aslını anasına anlatmış. Anası da, “Kızım sende hiç mi akıl yok, o soyunup yıkanmaya girdiğinde, derisini yakıver, bir daha eşek kılığına girmesin,” demiş. Davet dağılıp herkes evine gidince, kız bir ateş yakmış. Banyodan çıkıp derisinin yandığını gören oğlan, üzüntüyle kıza dönüp, “Hem bana ettin, hem kendine ettin, eğer beni ararsan, cinler diyarında bulursun” demiş ve bir güvercin olup pırr diye uçup gitmiş. Bunu gören kız, “Amannn... Aldırdım gitti, yetişin” diye feryat figan etmiş, ama boşunaymış. Kızının üzüntüsünü gören padişah, “Kızım üzülmeye, ben seni başka bir delikanlıya veririm, hem iyi oldu, bu cinsliden kurtulduk,” demiş, ama kız, “Baba senin bildiğin gibi değil” diye ağlayarak, kocasını bulmaya gideceğini söylemiş.

Yol hazırlıklarını tamamlayan kız, yanına iki heybe altın alıp bir ata binerek yola çıkmış. Gide gide bir şehre varmış ve orada bir fırın yaptırıp herkese parasız ekmek dağıtmaya başlamış. Her ekmek almaya gelene de, “Eşmanip adında birini duydun mu?” diye soruyormuş. Böyle böyle elindeki parayı bitirmiş. Son olarak atını satıp bir fırın daha yaptırmış, ama oğlanı yine bulamamış. Çaresizlik içinde dolaşırken kırdaki bir ev görmüş, bari burada geceleyeyim diyerek oraya gitmiş ve meyvelerle dolu bahçesindeki bir ağaçtan bir elma ko-

parmış. Bunun üzerine yanındaki ağaç, bu ağaca, “Tuu utanmaz, bir insanoğluna meyveni vermeye utanmıyor musun, şimdi Eşmanip gelirse ne der?” demiş. Bunu duyan kız çok sevinmiş ve etrafı dolaşmaya başlamış. Bahçenin bir köşesinde cin kızları çapa yapıyorlarmış. Onların yanına varmış. Onu gören cin kızlar, “Amanın bir âdem kızı gelmiş. Kimsin, nesen, nasılsın, nereden geliyorsun?” demişler. Böyle konuşurlarken akşam olmuş ve herkes evine dağılmış. Kızın gidecek bir yeri olmadığını gören kızlar, onu Eşmanip’in aşçısına götürüp, “Aman nine bu kızı yatır kaldır, yedir içir, gözetle sana teslim,” demişler. Kız, aşçının yanındakalmaya başlamış. Aradan aylar geçmiş, bir gün kız nineye, “Nine ne olursun, bugün çorbayı ben pişireyim” demiş. Kadın, “Aman kızım, eksik bir şey yaparsan Eşmanip beni keser” diye karşı çıkınca da, “Yok nine, ben senin yanında öğrendim, hiç eksik yapar mıyım” diyerek kadını razı etmiş ve çorbayı pişirip içine de Eşmanip’in kendisine taktığı nişan yüzüğünü atarak içeri göndermiş. Eşmanip çorbayı içerken, kaşığına bu yüzük gelince, hemen aşçıyı çağırıp bu çorbayı kimin pişirdiğini sormuş.

Kadın korkudan zekât keçisi gibi titreyerek, “Aman efendim beni bağışlayın, bir âdem kızı var o pişirdi” deyince de, “Çabuk onu buraya getirin” demiş. Kadın ağlaya ağlaya kızın yanına gidip, “Ah kızım yaktın beni” diyerek, kızı alıp Eşmanip’c götürmüştü. Aşçıyı dışarı çıkaran Eşmanip kızı dönüp, “Evet hanım, buraya kadar gelip beni buldun, ama buradan kurtulmanın çaresini de biliyor musun? Ben cinlerin padişahıyım, onlar seninle evli olduğumu bilmiyorlar, eğer öğrenirlerse seni de öldürürler, beni de,” demiş. Kız da ona, “Ben buraya kadar geldim, buradan ötesini de sen düşün” deyince, oğlan cinlerin hepsini toplayıp, “Hadi hepinize uyku verdim” demiş. Bunun üzerine tüm cinler, kırk gün sürecek uzun bir uykuya yatmışlar. Herkesin olduğu yerde sızıp kaldığını gören oğlan kızı sırtına al-

miş, cline de bir ayna, bir tarak, bir testi verip, “Başın sıkışınca bunları arkana at” diyerek koşmaya başlamış. Sırtında kızla kırk gün koşan oğlan, kırk birinci gün uyanan cinleri, ardında kendilerini kovalarken bulmuş. Kıza, “Testiyi arkana at” diye seslenmiş. Kız testi atınca her taraf deniz olmuş. Cinler denizin etrafını dolaşincaya kadar oğlan da bir hayli yol almış. Cinlerin yine kendilerine yaklaşıtlıklarını gören kız, bu kez de arkasına tarağı atmış. Atmasıyla da arkalarında çok büyük bir orman olmuş. Cinler ormanı geçene kadar yine bir hayli yol almışlar, ama cinler vazgeçmiyorlarmış. Onların çok yaklaşıtlıklarını gören kız, aynayı arkasına atınca her yan sırça olmuş. Cinler kayıp kayıp düşüyorlar ve ilerleyemiyorlarmış. Derken bu arada oğlan da sınıra gelip bir çizgi çekmiş ve kıza, “Artık sırtımdan in. Sınıra geldik, onlar bu çizgiden öteye geçemezler,” demiş.

Kızla oğlan padişahın sarayına gelmişler. Tellallar, “Padişahın kızıyla damadı geldi” diye herkese duyurmuşlar. Gelip oğlanın güzelliğini görenler, “Kız onun peşine düşmekte haklıymış” demişler.

Kırk gün kırk gece düğün ettiler. Geçen gün ben de uğradım. Bana da üç elma verdiler. Birini bana, birini Bölükbaşı’nın Yılmaz’a, birini masalı söyleyene...

İLETİ DİZİNİ (MESAJ-İNDEKS)

1- B250. Her şeyin, her işin hayırlısı dilenmelidir.

“Çobanın karısı, ‘Ey Allahım bari bize de şu eşek sıpası gibi bir evlat ver’ der ve duası kabul olup, bir eşek sıpası doğurur.”

2- C150. Dış görünüşe aldanmamalıdır.

“Eşmanip, aslında eşek şeklinde dünyaya gelmiş, bir cin padişahıdır.”

3- C151. İnsanları zorla değiştirmeye kalkmak ve bir sırrı açıklamak felakete neden olabilir.

“Eşmanip’in sırrını, karısı annesine anlatıp, onun eşek derisini de ateşte yakınca, Eşmanip ortadan kaybolur.”

4- D1. Paranın açamayacağı kapı yoktur.

“Eşmanip’in annesi, saray kapıcılarının cline birer altın sıkıştırınca, bütün kapılar önünde açılır.”

5- B1. Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.

“Eşmanip, karşısına çıkan tüm engelleri aşp, sorunları çözerek, padişahın kızıyla evlenir.”

6- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Elindeki mutluluğu kaçtıran padişahın kızı, çok büyük bir uğraş verdikten sonra, kocasına kavuşur.”

2- ÜÇ YUMURTA

*Adıyaman-Göllbaşı
Mehmet Çağlayan
55
Emekli işçi
Komşusundan*

Evvel zaman içinde, saman kalbur içinde, yine şimdilerde olduğu gibi eskiden de ülkelerde yaşayan insanlar varmış. Bu insanları padişahlar, krallar yönetirmiş. Bu padişahlar, soyluluklarını korumak için, birbirlerinden kız alır-verir-

lermiş. Ülkelerden birinin padişahı, her gün öğleden sonra sarayın odalarından birine girer ve saatlerce çıkmazmış. Başkalarının bu odaya girmeleri yasakmış.

Bu padişahın bir oğlu varmış. Bu öyle yaman bir delikanlıymış ki, uçan kuşu gözünden vurur, kaçan ceylanı ayağından yakalarmış. Başka hiç kimse bunun yaptığı yiğitlikleri yapamazmış. İşte bu oğlan, annesiyle babasından başka kimsenin giremediği bu odayı merak etmeye başlamış ve annesine orada ne olduğunu sormuş. Annesi de ona, orada senin beşik kertme nişanlın olan, dünya güzeli peri

padişahının kızının resmi var demiş. Bunu duyan oğlan, hemen oda-ya girip nişanlısının resmini yanına alarak, onu aramak üzere yollara düşmüş.

Az gitmiş uz gitmiş, dağlar dereler aşmış, yorulduğu yerde konaklamış, acıktığı yerde karnını doyurmuş ve her önüne çıkana bu peri kızının yerini sormuş, ama hiçbir yerde onun izine rastlayamamış. Günlerce sonra, karşısına ak sakallı, her şeyi bilen yaşlı bir bilge çıkmış ve oğlana aradığı kızın, çok uzaklardaki bir çölün ortasında bulunan bir sarayın içinde yatan, kara bir yılanı ait üç yumurtadan birisinin içinde olduğunu söylemiş. Ayrıca, peri kızını bu yumurtadan nasıl çıkaracağını da ayrıntılarıyla anlatmış.

Bilge ihtiyarın yanından ayrılan şehzade, on gün batımı gittikten sonra, ihtiyarın anlattığı saraya ulaşmış. Pencereden içeriye bakınca, sarayın ortasında, kara bir yılanın kıvrılıp yattığını görmüş. Yılanın oradan uzaklaşmasını beklerken saraya girip çıkan eli silahlı cinler görmüş. Bunların sayısı kum kadar çokmuş. Öğle vakti olunca tüm cinler görünmez olmuş, yılan da su içmeye gitmiş. Bunu fırsat bilen prens, hemen yumurtaları alarak oradan kaçmış. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, derken çok susamış, ama çölün ortasında hiçbir yerde su yokmuş. Sonunda bu susuzluğa dayanamayan oğlan yumurtalardan birini kırmış, ama kırmasıyla yumurtanın da toz olup uçması bir olmuş. Oğlan çaresiz yine yola koyulmuş ve bir zaman gittikten sonra, dayanamayarak ikinci yumurtayı da kırmış. Bu yumurta da toz olmuş.

Sonunda suya ulaşan şehzade, elinde kalan son yumurtayı suya kırmış. Bu yumurtanın içinden, bütün güzelliğiyle bir peri kızı çıkmış ve delikanlıya, önceleri bir padişahın oğluna nişanlı olduğunu, ama cinlerin kralının da kendisiyle evlenmek istediğini, kendisi bunu istemeyince de cinlerin onu bu yumurtanın içine hapsedtiğini anlatmış. Diğer iki yumurtada da kendisi gibi kızların olduğunu söylemiş. Bun-

ları dinleyen oğlan, peri kızına, senin nişanlın benim demiş. İkisi de birbirlerini buldukları için çok sevinmişler.

Şehzade kızı atının terkisine atıp saraya getirmiş ve kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenmişler.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1- C152. Davul bile dengi dengine vurur.

"Padişahlar soyluluklarını koruyabilmek için, birbirlerinden kız alıverirler."

2- C1. Her evin bir sırrı vardır ve her sır çocuklara açıklanmamalıdır.

"Sarayda bir odaya girmek yasaktır. Padişahın karısı oğluna bu odanın sırrını söyleyince, oğlan saraydan ayrılıp yollara düşer."

3- B50. Yaşam yalnız güçlüklerle dolu değildir. İnsana en umutsuz anında bile yardım edecek birisi çıkabilir.

"Oğlanın karşısına ak sakallı bir bilge ihtiyar çıkar ve ona, amacına ulaşmak için ne yapması gerektiğini söyler."

4- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

"Oğlan pek çok sıkıntı çektikten sonra, nişanlısına kavuşup mutlu olur."

3- ÇİRKİN KIZ

*Diyarbakır
Suphiye Meral
44
Ev hanımı
Büyüklerinden*

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bir ülkede yaşayan yoksul bir nineyle, onun evde kalıp kocamış çirkin bir kızı varmış. Yal-

nızca bir inekleri olan bu insanlar, geçimlerini dilencilik yaparak sağ-larlarmış. Her gün inekten süt sağıp yoğurt yapan nine, bir gün yoğurt tutmayınca, ekşiyen sütü çıkarıp bahçeye dökmüş. O sırada, canı sıkıldığı için gezmeye çıkan padişahın oğlu da bunu görüp, nineye “Hem bu kadar yoksulsunuz, hem de sütü bahçeye döküyorsunuz bu nasıl olur?” demiş. Ninenin aklına şeytanca bir fikir gelmiş ve oğ-lana, “Benim hiç gün ışığına çıkmamış, dünyalar kadar güzel bir kı-zım var. O her gün sütle banyo yapar, ben de o sütü götürür bah-çeye dökerim” demiş. Bunu duyan oğlan, sütle yıkanan bu kıza daha hiç görmeden âşık olmuş. Bir değil bin sevda ile yanmaya başlayan padişahın oğlu, giderek yatağa düşmüş. Hemen ülkenin en iyi he-kimleri getirilmiş ve onlar da şehzadenin kara sevdaya tutulduğunu söylemişler. Bunu duyan padişahın karısı oğlunu sıkıştırarak, kime âşık olduğunu öğrenmiş ve ertesi günü cariyelerini yanına alıp ninenin evine gitmiş. Geliş nedenini söyleyip kızı görmek isteyince kurnaz nine, “Benim kızım, evleneceği geceye kadar yüzünü kimseye gös-termemeye yeminlidir” demiş. Düğün dernek kurulmuş, nine çirkin kızının yüzünü iyice örterek saraya götürmüş ve herkes dağıldıktan sonra, şehzade ile kız yalnız kalmışlar. Oğlan büyük bir merakla kı-zın duvağını kaldırıncı, şaşkınlıktan donakalmış ve “Sen de kimsin, gelin nerede?” demiş. Kız korka korka, “Gelin benim” deyince çok öfkelenen oğlan, tuttuğu gibi pencereden kızı dışarıya fırlatmış. Son-ra da anasına ve babasına ne diyeceğini düşünerek yatıp uyumuş.

Bu sırada, peri padişahının kızı bahçede dolaşıyormuş. Boğa-zında bir yara çıktığı için, yedi yıldır onun acısından uyuyamaz, böy-le bahçelerde gezermiş. Çirkin ve yaşlı kızın ağladığını görüp yanı-na gitmiş ve neden ağladığını sormuş. Kız da başından geçenleri ona anlatmış. Bu duyduklarını çok komik bulan peri, kahkahalarla gül-

meye başlamış ve bu sırada da boğazındaki yaradeşilerek iyileşmiş. Bunun üzerine kıza, “Dile benden ne dilerdin” demiş. Kız da, “Beni on altı yaşında, etrafına ışık saçan çok güzel bir kız yap” demiş ve anında da dediği olmuş.

Sabah uyanan şehzade, bahçesinde parlayan bir ışık görmüş ve gidip bakmış. Bu ışığın çok güzel bir kızıdan geldiğini görünce de ona kim olduğunu sormuş. Kız da ona, “Ben senin dün gece aşağıya fırlattığın çşinim” demiş. Bunun üzerine oğlan, karısını yanlışlıkla çirkin gördüğünü sanarak, ondan çok özür dilemiş ve mutlu bir yaşam sürmeye başlamışlar. Bu arada, kızın eski mahallesindeki yaşlı ve çirkin bir arkadaşı, biraz meraktan biraz da kıskançlıktan saraya gidip kızı görmek istemiş.

Kızı bu kadar güzelleşmiş görünce de, “Eğer nasıl bu kadar güzelleştiğini bana söylemezsen, ben de senin yoksulluk günlerinde dilenirken kullandığın heybeni, çarıklarını ve sopanı getirip şehzadenin önüne atarım” demiş. Kız da ona, “Bahçivana git, sana kırk sopa vursun, o zaman benim gibi güzelleşirsin” demiş. Eline de bahçivana vermesi için bir kese altın vermiş. Çirkin kız, gidip bahçivana, “Şu altınları al da bana kırk sopa vur” deyince bahçivan ona, “Aman sen ne diyorsun, ben sana kırk sopa vurursam ölürsün” demiş, ama kız ısrar edince de vurmaya başlamış. Daha üçüncü sopada yeter diye bağırarak çirkin kız, arkadaşının kendisini aldattığını anlayıp yanına giderek aynı şekilde tehdit etmiş. Kız bu defa ona yine bir kese altın verip, “Hayvanların derilerini yüzenlerin yanına git, senin de yüzünün derisini yüzünler, o zaman güzelleşirsin” demiş, bir yandan da onun ölmesi için dua ediyormuş. Çirkin kız gidip, hayvanları yüzenlere bir kese altın vererek istediğini söylemiş. Onlar her ne kadar ölürsün dedilerse de ısrar etmiş, ama daha ilk bıçak darbesinde bağırarak oradan kaçıp yine kızın yanına giderek, kendisini aldattığını, gerçekleri şehzadeye anlatacağını söylemiş. Bunun üzeri-

ne çaresiz kalan kız, “Tamam bu defa sana doğruyu söyleyeceğim. Şu bir kasa altını al, kalaycının yanına git, o bir kazanda kalayı kaynatıp, seni içine sokup çıkarsın” demiş. Çirkin kız da ona, “Tamam işte şimdi doğruyu söyledin. Sen kalaya battığın için böyle güzelleşmiş olmalısın” diyerek, doğruca kalaycıya gitmiş ve altınları verip dileğini söylemiş. Kalaycı her ne kadar bu istek karşısında şaşırılmışsa da altınları görünce, kızın istediğini yapıp, onu kaynayan kalay kazanının içine atmış. Kız da o anda ölmüş.

Öte yandan şehzadeyle evlenen kız, kötü kalpli arkadaşının öldüğüne sevinmiş, ama onun getirerek kendisini tehdit ettiği dilencilik günlerinin heybesiyle sopasını ve çarıklarını nereye koyacağını bilememiş ve sonunda götürüp dolabına saklamış. Bir yandan da Allah’a dua edip kendisini bu güç durumdan kurtarmasını diliyor-muş. Sabah uyandığında dolaba bakmış ki sopası, çarıkları ve heybesi altına dönüşmüş. Çok sevinen kız, bunları bir tepsiye koyarak yine dolabına saklamış. Ertesi günü şehzadenin annesi ve cariyeleri kızı görmek için odasına gelmişler. Kız, “Baston padişahımıza, bu altın işlemeli heybe sevgili eşime, bu altın terlikler de size” diyerek, oradakilerin şaşkın bakışları altında, onları kaynanasına vermiş. Herkes çok memnun olmuş.

Bundan sonra da kız, ömrünün sonuna kadar mutluluk içinde yaşamış...

İLETİ DİZİNİ

1- A1. Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer, yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

“Şehzade gerdek gecesi, evlendiği kızın ne kadar çirkin ve yaşlı olduğunu görerek, aldatıldığını anlar.”

2- B100. Kıskançlık ve şantaj bir “bumerang” gibi sonunda dönüp, insanın kendisini vurur.

“Arkadaşını kıskanıp ona şantaj yapan çirkin kız, sonunda kalay kazanında can verir.”

3- **A3.** Kötü bir geçmiş, bir yaşam boyu insana utanç verir.

“Çirkin kız şehzade ile evlenen arkadaşını, eskiden dilenci olduğunu açıklamakla tehdit eder.”

4- **B51.** İnsan, en umulmadık zamanlarda sorunlarından kurtulabilir ve eğer isterse eksiklerini meziyete dönüştürebilir.

“Dilenci kızın; beybesi, sopası ve çarıkları bir gecede değerli eşyalara dönüşür.”

4- KÖTÜ KRAL

Mersin
Erdal Kaya
20
Serbest
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, bir ülkenin çok kötü bir kralı varmış. Bu kral kendi halkına hep zulmeder, ayrıca komşu ülkelerle de hiç iyi geçinememiş. Babasının bu hallerine çok üzülen, kralın güzel ve iyi kalpli kızı Züleyha, hastalanıp yataklara düşmüş. Buna çok üzülen kral tellallar çıkarıp kızını kim iyileştirirse ona vereceğini ülkesine duyurmuş.

Komşu ülkelerden birinde çok iyi kalpli bir kralla yine onun çok iyi huylu olan oğlu yaşarlarmış. Kızın hastalığını duyan bu iyiliksever delikanlı, onu iyileştirmek için, kendi ülkesinden yaşlı bir bilgeyi oraya göndermiş. Kızı gören yaşlı adam, “Bunun iyileşmesi için Kaf Dağı’ndaki devler ülkesinde bir orman var, o ormanda da sihirli bir ot var. İşte o otun suyunu içmesi gerekir” demiş.

Bunu duyan kralın iyi kalpli oğlu, hemen silahını kuşanıp uçan atına binerek Kaf Dağı’na gitmiş. Buradaki devler çok büyükmüş ve sayıları da çokmuş. Bunları gören oğlan korkup bir kayanın ar-

kasına saklanmış. Bir yandan da otu götürüp kıza yardımcı olamayacağı için üzülyormuş.

Bu arada oğlanın yanına gelen iyilik perisi, “Sen hiç üzülme, senin ne kadar iyi niyetli olduğunu biliyorum. onun için de istediğin otu getirdim,” demiş ve oğlana verip kaybolmuş. Sevinçle ülkesine dönen prens, otu götürüp yaşlı adama vererek, bunu hemen kızın ülkesine götürmesini söylemiş. Adam onu götürüp kaynatarak suyunu kıza içirmiş ve onu iyileştirmiş. İyileşip ayağa kalkan kız, ihtiyardan kendisini kurtaran delikanlının kim olduğunu öğrenmiş ve onunla evlenmek istemiş.

Öte yandan, tüm bu olup bitenlerden sonra yaptığı kötülüklerden çok pişman olan kral da artık bundan böyle çok iyi bir kral olmaya karar vermiş. Kızına da kırk gün kırk gece süren bir düğün yapmış. Bu olayları uzaktan izleyen iyilik perisi de onlara yardımcı olduğu için çok seviniyormuş. Böylece herkes mutlu olmuş.

Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine.

İLETİ DİZİNİ

- 1- C2. Bazan ana-babaların günahını çocukları çeker. Çocuklar aile bireylerinin davranışlarından çok etkilenebilirler.

“Zalim kralın kızı Züleyha, babasının yaptıklarına çok üzüldüğü için, hastalanıp yataklara düşer.”

- 2- B200. Tanrı, iyi niyetli olanların yardımcısıdır.

“Kralın iyi kalpli, yardımsever oğluna, iyilik perisi yardım eder.”

- 3- B150. Özeleştirî yapmak ve olaylardan ders almak insanı eğitir ve yüceltir.

“Zalim kral yaptıklarından pişmanlık duyarak, artık iyi kalpli bir kral olur.”

5- UYKUŞAH

*Diyarbakır
İsmet Özbay*

57

*Ev hanımı
Büyüklerinden*

Bir varmış bir yokmuş, Allah'tan başka kimse yokmuş. Çok yoksul bir nine ile bir kızı varmış. Bu zavalcılıklar, gece işledikleri gergeli, gündüz satarak geçinirlermiş. Günlerden bir gün, padişahın oğlu kaybolmuş. Aramışlar taramışlar, ama oğlanı hiçbir yerde bulamamışlar. Davuluna vuran tellal, “Duyduk duymadık demeyin. Bu gece on ikiden sonra, şehrin bütün evlerindeki lambalar söndürülecektir. Nerde ışık yanarsa, padişahın oğlu da orada demektir” diye bağırması.

Gece olunca herkes ışığını söndürmüş, ama yoksul kız ninesi ne, “Nineciğim, biz bu gece gergeli işleyip yarın pazarda satmazsak, ekmek alacak paramız olmaz aç kalırız. Ben mum ışığında gergeli mi işleyeyim. Bu küçük mum ışığı nasılsa dışardan görünmez” demiş ve gergelini işlemeye koyulmuş. Gece yarısı, padişahın adamları şehirde gezerlerken, kızın evindeki bu ışığı görüp hemen oraya gitmişler ve kulaklarını kapıya dayayıp içeriye dinlemeye başlamışlar. O sırada çok uykusu gelen kız da kendi kendisine konuşup, uykusuna seslenerek, “Aman uykuşah öteye git. İşim az kaldı, eğer işlemezsem aç kalırız” demiş. Meğer, padişahın oğlunun adı da Uykuşah'mış. Bunları duyan adamlar, oğlanın o evde olduğu sonucuna varmışlar ve sabah ola hayır ola deyip, evin kapı numarasını alarak geri dönmüşler.

Sabah erkenden, ninenin evine gelen padişahın adamları, çuvaldar dolusu yiyecek, giyecek ve mücevher getirip, oğlanın bu evde olduğunu bildiklerini söylemişler. Önce şaşırarak kız durumu anlaşıncaya, ninesine hiç ses çıkarmamasını söylemiş. Nine, oğlanın kendi evlerinde olmadığını, böyle olunca da bu yiyecekleri armağanları

kabul etmelerinin doğru olmayacağını kızı anlatmaya çalışmışsa da söz dinletememiş. Kız, bir günün beyliği beyliktir deyip, adamlara padişahın oğlunun gerçekten kendi evlerinde olduğunu söylemiş. Bunun üzerine de saraydan her gün armağanlar gelmeye başlamış. Sonra da bir güzel köşk yaptırıp nineyle kızını oraya taşımışlar. Padişah bunlara aşçılar, uşaklar, hizmetçiler tutmuş. Günler böyle geçerken, bir gün kız padişaha haber gönderip, oğlundan hamile kaldığını bildirmiş. Bundan üç zaman sonra, bir haber daha gönderip bu kez de padişaha, bir oğlan torununun olduğunu söylemiş. Bu asılsız haberlere inanan padişah çok sevinerek, kızı ve ninesine daha çok ilgi göstermeye başlamış.

Aradan kırk gün geçince de kızı bir haber gönderen padişah, bebeğin kırk hamamından sonra oğlunu, gelinini ve torununu sarayda görmek istediğini bildirmiş. Bu haber üzerine ne yapacağını şaşırان kız, padişahın hamama gönderdiği bir ebeye, işin aslını anlatarak, bir çuval da altın verip ondan yardım istemiş. Kızın haline acıyan ve bir çuval altına da dayanamayan ebe, kızı “Hamamda ben bir tokacı incili kundağa sararak, bebekmiş gibi emzirmen için sana veririm, sen de elinden kaymış gibi yaparak onu yere düşür. Ben, hamam tekin olmadığı için yere düşen bebek tokaca dö-nüştü diye, çevredeki saray görevlileriyle padişaha haber salarım, sen de böylece bu beladan kurtulmuş olursun” demiş. Sonra da kız yıkanıp, bebeği emzirmek üzere özel olarak hamama konan tahta oturmuş. Ebe de sanki bebekmiş gibi, büyük bir saltanatla, içinde tokaç sarırlı incili kundağı ona uzatmış. Kız kazaymış gibi kundağı elinden yere düşürünce, birdenbire tokaç bir bebek olup ağlamaya başlamış. Sevincinden deliye dönen kız hemen bebek, ninesi ve hizmetçilerle beraber saraya gitmişler. Onlara kapıyı uzun boylu, yakışıklı bir delikanlı açmış. Padişahın oğlu Uyküşah olan bu genci, me-

ğer periler kaçırıp onunla evlenmişler. Bebek de işte bu perilerin miş. Kızın haline acıyan bu iyi kalpli periler hem bebeği hem de delikanlıyı, kıza vermişler. Sonuçta herkes mutlu olmuş. Yemişler içmişler muratlarına geçmişler...

İLETİ DİZİNİ

1- A2. Yalan söylemek insanın başına büyük sorunlar açar, her yalan yeni bir yalan doğurur.

"Yoksul kızın, padişahın kayıp oğlu konusunda söylediği yalan, giderek başına pek çok sorun açar."

2- B51. Küçük rastlantılar bazan insanın yaşamını değiştirebilir.

"Gergef işleyen kızın kendi kendine konuşması, yaşamının akışını değiştirir."

3- B50. İnsan en güç anda bile umudunu yitirmemelidir, hiç beklenmedik bir şekilde yardım eli uzanabilir.

"Çok güç durumda bulunan yoksul kıza, iyilik perileri yardım ederler."

4- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

"Yoksul kız, pek çok uğraştan sonra mutlu sona ulaşır."

b- Olağanüstü Güçlere Sahip İnsan Masalları

6- ÇÖMÜDÜK

*Adana-Kadirli
Şerife ErKayıran
60
Ev hanımı
Büyüklerinden*

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken, ava çok meraklı olan bir padişahın üç oğlu ile bir kızı varmış. Bu padişah ölmeden önce çocuklarına, karşı dağa ava gitmemelerini

ve asla hiçbir kösenin yanına yardımcı olarak girmemelerini vasiyet etmiş.

Padişah öldükten bir zaman sonra, büyük oğlu ava çıkmış, ama avlayacak bir şey bulamamış. Sonunda da babasının gitmeyin dediği dağa gitmiş. Orada her yer yemyeşilmiş ve yine her yer av hayvanlarıyla doluymuş. Bunu gören oğlan kolundaki atmacıyı av yakalaması için havaya uçurmuş, ama atmaca hiçbir avta saldırmadan gidip bir mağaraya girmiş. Onu merak eden oğlan da arkasından girince, mağarada çok garip görünüşlü kocaman bir Arap görmüş. Arap, atmacıyı bağlayıp oğlanı da bir vuruşta öldürerek, atını dışardaki ağaca bağlamış.

Büyük oğlanın dönmediğini gören diğer kardeşleri, ortanca oğlanı onu aramaya göndermişler. Ağabeyinin izinden giden ortanca oğlanı da Arap öldürüp atını dışarıya bağlamış. Ortanca kardeşin de geri gelmediğini görünce, bu defa küçük oğlan onları aramaya gitmiş ve mağaranın önündeki ağaca bağlı atlardan, kardeşlerinin o mağarada olduğunu sanarak, içeri girip Arap'ı öldürmüştü. Buralı çok beğenen küçük oğlan, gidip kız kardeşini de getirerek oraya yerleşmiş.

Ağabeylerinin öcünü almak için, kız her gün Arap'ın mezarının üzerine bulaşık suyu dökmüş. Meğer bulaşık suyu Arap'ın tılsımıymış. Bu nedenle de kırk gün sonra dirilerek, bu kızla evlenmiş. Zamanla bunların bir çocukları olmuş. Bu çocuk, anadan doğma postallıymış. Kızın kardeşi, bu çocuğun adını ne koyalım deyince, dile gelen çocuk, "Dayı benim adım Çömüdüktü" demiş. Bir gün sonra Çömüdüktü dayısıyla ava gitmeye başlamış. Bu arada Arap, oğlu Çömüdüktü'nü çok sevdiği dayısını öldürmek için planlar kuruyormuş, ama Çömüdüktü her defasında dayısını kurtarıyormuş. Bunda başarılı olamayan Arap karısıyla anlaşarak, hem Çömüdüktü'nü hem de

dayısının yemeğine zehir koymuş, ama Çömüdük bunu anlayıp bir oyun yaparak, hem anasını hem babasını öldürmüş.

Dayısı, kız kardeşinin ölümünden Çömüdük'ü sorumlu tuttuğu için, ondan ayrılmaya karar vermiş. Çömüdük her ne kadar, ayrılmalarmı için dayısına yalvarmışsa da onu razı edememiş. Ayrıılırken Çömüdük saçından bir tutam kesip dayısına vererek, “Başın sıkıştığı zaman bunu kokla, ben hemen yanında olurum” demiş.

Yeğeniden ayrıldıktan sonra dayısı, uzun bir yol yürüyüp bir köye varmış ve orada bir köse adamla karşılaşmış. Köse ona benim yanıma yardımcı olarak girer misin deyince, babamın vasiyeti var girmem demiş. Biraz sonra karşısına bir köse daha çıkmış ve aynı şeyi teklif etmiş. Oğlan onu da kabul etmemiş. O sırada yanına gelen başka bir köse de aynı şeyi söyleyince, etrafına bakan oğlan o köyde herkesin köse olduğunu görmüş ve üçüncü kösenin iş teklifini kabul etmek zorunda kalmış. Köse onu yanına alıp evine getirmiş, sabah olunca da eline bir külek yoğurtla bir gevrek ekmek verip, “Yoğurdu ye dolu getir, ekmeği ye tüm getir, ala zağarı eve kaçırma, öküzü de dağa kaçırma, eğer kaçırırsan ve ben de buna kızıp öfkelenirsem, seni öldürürüm” demiş. Bunları dinleyen oğlan tarlaya çalışmaya gitmiş, ama ala zağarı da, öküzü de bir türlü zaptedemeyerek elinden kaçırmış. Eve dönünce, köse ona, “Ala zağarı eve, öküzü dağa çıkırdın değil mi?” diye bağırıp üstüne yürümüş. Ondan çok korkan oğlan, hemen cebindeki saç tutamını çıkarıp koklamış, ama yeğeni yetişmeden köse onu öldürmüş. Dayısının öldüğünü gören Çömüdük onun öcünü almaya karar vermiş ve gidip o kösenin yanına işçi olarak girmiş. Köse ona da aynı şeyleri söylemiş. Çömüdük ala zağarı ve öküzü yanına alıp tarlaya gitmiş.

Kaçmaya kalkan zağarı da öküzü de öldürmüş, sabanı da tarlanın ortasında yakıp köz yaparak, öküzün etini kebab edip yemiş,

bir budunu da alıp köseye getirmiş. Bu olanlara çok kızan köse, Çömüdük'ten korktuğu için bir şey diyememiş. Ertesi gün, Çömüdük ağıldaki koyunların hepsinin başını keserek duvarın dibine dizmiş. Köse yine bir şey söylememiş. Böylece Çömüdük o evde her istediğini yapmaya başlamış. Bu kösenin bir oğlu varmış. Bir gün Çömüdük'e onu helaya götürmesini söylemişler. Bunu duyan Çömüdük, hemen çocuğu götürüp bacaklarından ikiye ayırmış, getirip bir parçasını köseye, bir parçasını da karısına vermiş.

Bu olanlardan sonra, köseyle karısı Çömüdük'ü eşekle oduna gönderip kendileri de oradan kaçmaya karar vermişler. Onların niyetini anlayan oğlan bir giysi çuvalının içine girmiş. Onun oduna gittiğini sanan köseyle karısı da bu çuvala birlikte diğer eşyalarını alarak, oradan kaçıp uzak bir köye varmışlar. Köyün köpekleri onlara saldırınca, köse karısına, “İşte şimdi Çömüdük gerekli oldu” demiş. Bunu duyan oğlan, çuvaldan başını uzatarak ben buradayım demiş ve çıkıp bütün köpekleri kovalamış. Sonra da hep birlikte yollarına devam edip bir ırmak kenarına varmışlar. Akşam olunca köse Çömüdük'ü ırmaktan yana yatırıp, karısına da ben işaret verince onu ırmağa at demiş. Bunu anlayan Çömüdük, kendi yerine kadını yatırmış, kadının yerine de kendisi yatmış. Gece köse işaret verince de karısını ırmağa itip öldürmüştü.

Olanlardan habersiz olan köse, sevinçle, “Hanım hanım işte şimdi Çömüdük'ten kurtulduk” diye seslenmiş. Çömüdük de ona dönüp, “Kurtulduk köse kardeş” demiş, sonra da köseye “sinirlendim mi” diye sormuş. Köse de ona, “Sinirlenmez miyim elbette sinirlendim, beni evden, maldan, çocuktan, en sonunda da karıdan ettin” diye bağırarak ve çocuğa saldırmış, ama Çömüdük sonunda köseyi de öldürerek dayısının öcünü almış.

İLETİ DİZİNİ

- 1- C153. Büyük sözü dinlemeyen kimselerin başları deritten kurtulmaz, yaşamlarını bile yitirebilirler.
"Padişahın büyük oğlu, babasının gitme dediği dağa gider ve yaşamını yitirir."
- 2- C156. İnsan, en yakınından bile kötülük görebilir, bu nedenle herkese karşı dikkatli olmalıdır.
"Kadın kocasıyla birleşerek, kendi oğlunun ve kardeşinin yemeğine zehir koyar."
- 3- B251. Deli kendisinden daha deli olan birisini görünce sopasını arkasına saklar, her Firavun'un bir Nemrut'u vardır.
"Köse, kendisinden daha belalı olan Çömüdük'ün karşısında pes eder."
- 4- A51. Kötü niyetli insanlar, kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.
"Köse, Çömüdük'ü ırmağa atıp öldürmek isterken, kendi karısını atar."
- 5- B201. Kötülük cezasız kalmaz.
"Çömüdük sonunda köseyi öldürüp, dayısının öcünü alır."

7- PADIŞAH İLE ÇOCUKLARI

Erzurum-İspir-Başköy
Binnaz Kul
28
Ev hanımı
Annesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tel-lal iken pireler berber iken, bir zaman-lar ülkenin birinde, bir padişahla üç oğlu yaşarmış. Gel zaman git zaman, oğlan-lar büyüyüp babalarına evlenmek iste-diklerini söylemişler. Bunun üzerine padişah büyük oğluna, "Yayını al ve okunu istediğin yöne at" de-miş. Büyük oğlanın attığı ok gidip bir sarayın bahçesine düşmüş. Pa-

dişah da gidip o sarayın kızını isteyerek, oğluyla evlendirmiş. Sonra da ortanca oğlunu çağırıp ondan da okunu atmasını istemiş. Ortanca oğlanın oku da bir başka sarayın bahçesine düşmüş ve o da sarayın prensesiyle evlendirilmiş. Sonunda sıra küçük oğlana gelmiş. Babası ona da, “Haydi oğlum, sen de okunu at bakalım” demiş. Küçük oğlanın oku gidip bir gölün ortasına düşmüş.

Bunu gören küçük oğlan üzüntü içinde yürürken, karşısına çıkan ak sakallı bir ihtiyar, “Oğlum biraz ilerde iki tane harabe var. Birisine atını bağla, diğerine de kendin girip otur. Biraz sonra atını görmeye git. Geri döndüğünde hazır bir sofrayla karşılaşacaksın. Karnını doyurduktan sonra tekrar dışarı çık ve bekle. O sırada sofrayı kaldırmak üzere bir kız gelecek. Sen hemen bir kibriti yakarak kızın üstüne at ve onu yakala, sonra alıp saraya götür” demiş. Oğlan, ihtiyarın dediği her şeyi yapmış ve sonunda kızı alıp sarayına götürmüştü. Padişah oğlunun getirdiği bu güzel kızı görünce, hemen ona âşık olmuş ve karısına, “Oğlumun getirdiği kız çok güzel onu ben kendime alacağım, gerekirse bunun için oğlumu bile öldürebilirim” demiş. Karısı da padişaha, “Böyle durup dururken öldüremezsın, önce oğluna bazı şartlar koş, eğer onları yerine getiremezse öldürürsün” demiş. Buna aklı yatan padişah da oğluna ilk şart olarak, kendisine bir “Hatem” yüzüğü getirmesini söylemiş.

Oğlan kıza gidip babasının bu şartını söyleyince, kız ona, “Sana şimdi bir kâğıt vereceğim. Bu kâğıdı götürüp göle at. Gölde sana bir kitap gelecek, onu al, atına bin ve geri dön, sonra kitap yere düşecek ve yürümeye başlayacak, sen de onu takip et, kitap gidip bir adamın kucağında durur, işte sana hatem yüzüğünü verecek olan o adamdır, alır gelirsin” demiş. Bunları dinleyen oğlan, kızın dediklerinin hepsini yapmış ve yüzüğü alıp babasına getirmiş. Fakat, padişah bu durumdan hiç hoşlanmamış çünkü onun asıl amacı, oğ-

lunu öldürmekmiş. Oğluna bir şart daha koşarak, “Bana bir salkım üzüm getir, onu kırk asker yesin ama, yine de bitmesin” demiş. Oğlan yine gidip kıza olanları anlatmış. O da oğlana yeni bir kâğıt vermiş. O kâğıdı göle atınca bir salkım üzüm gelmiş ve bu salkımı alıp babasına götürmüş. Kırk asker gelip bu üzümünden yemişler ama, salkım hiç eksilmemiş. Buna da çok kızan padişah bu kez oğlundan, bütün askerler yediği halde, hiç bitmeyecek olan bir kazan pilav istemiş. Oğlan, kızın yardımıyla, yine aynı yolu izleyerek babasının bu şartını da yerine getirmiş. İyice çileden çıkan padişah son kez olarak oğlundan, kendisi dört, ama sakalı beş yaşında olan bir çocuk getirmesini istemiş.

Oğlan yine karısının verdiği kâğıdı göle atmış ve gölden gelen sandıktan bir çocuk çıkmış. Hemen onu alıp padişaha götürmüş, o da tutup kendisi dört sakalı beş yaşındaki bu çocuğu tahtına oturtmuş. Çocuk, birdenbire orada bulunan bir demir topuzu padişahın kafasına vurarak, onu öldürmüş. Daha sonra da oğlanı tahta çıkararak padişah yapmış. Bundan sonra oğlanla kız evlenip muratlarına ermişler ve ömürlerinin sonuna kadar, mutluluk içinde yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

1- B1. Bazı insanlar amaçlarına ötekilerden daha zor ulaşırlar, umutsuzluğa düşmeden bu yolda uğraş verirlerse sonuçta kazanırlar.

“Padişahın iki oğlu evlenecekleri kızı kolayca buldukları halde, en küçük oğlu bu konuda çok büyük güçlüklerle karşılaşılıyor, ama hepsinin üstesinden de geliyor.”

2- B50. Yaşam yalnız güçlüklerle dolu değildir, en umutsuz anında bile, insana bir yardım eli uzanabilir.

“Küçük oğlan üzüntü içinde yürürken, karşısına çıkan ak sakallı ihtiyar ona yardımcı olur.”

3- C156. İnsan en yakınlarına karşı bile çok dikkatli olmalıdır, bazan en büyük kötülüğü onlardan görür.

“Küçük oğlanı öldürmek için, anasıyla babası birlikte tuzaklar kurarlar.”

4- B252. Zeki insanlar, çözülmesi olanaksız gibi görünen çok güç sorunlarla bile, bir çözüm bulurlar.

“Küçük oğlanın akıllı karısı, bütün sorunları çözer.”

5. B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

“Oğlunun karısına göz diken padişah ölür, oğlan da onun yerine padişah olur.”

8- İSMAİL'İN İYİLİĞİ

*Elazığ
Suzan Yıldırım
60
Ev hanımı
Annesinden*

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, çok uzak bir ülkede, İsmail adında bir adam yaşarmış. İsmail bir gün yola çıkıp üç gün üç gece gittikten sonra bir şehrin girişine varmış. Orada üç tane adam bir cesedi dövüyorlarmış. Buna çok şaşan İsmail adamların yanına varıp, “Ağalar bu yaptığınız nasıl bir iştir, bir ölüden ne istersiniz?” demiş. Onlar da, “Bu adamın bize bir altın borcu vardı. Ödemeden öldü. İşte onun için dövüyoruz” demişler. Bunun üzerine İsmail, “Ben size bir altın vereyim de bu adamı tekrar kefenleyip gömün” demiş, bunu kabul eden adamlar da altını alıp cesedi yeniden gömmüşler.

Yeniden yola çıkan İsmail'in peşine takılan bir fare, “Beni de yanına al, belki sana bir iyiliğim dokunur” demiş. İsmail de fareyi cebine koymuş ve şehre birlikte girmişler. Her taraf çok sessizmiş.

Orada bulunanlara İsmail bunun nedenini sorunca, onlar da “Padişahımızın kızı konuşmuyor, onu konuşturana padişah hem kızını verecek hem de mal mülk verecek” demişler. Bunu öğrenen İsmail, hemen saraya giderek, padişaha kızını konuşturabileceğini söylemiş. Padişah da ona “Oğlum sen daha çok gençsin, eğer konuşturamazsan kellen gider, gel bu sevdadan vazgeç” demiş, ama İsmail kararından dönmemiş. Bunun üzerine İsmail’i alıp kızın kaldığı odaya götürmüşler. Burası muhafızlarla korunuyormuş. İsmail’in cebindeki fare ona, “Sen kapıyı açtığında, ben senden önce girer masanın altına saklanırım. Sen içeri girince masayla konuş ve sana bir masal anlatmasını söyle. Bundan ötesini de bana bırak” demiş. İçeri giren İsmail masaya, “Selamünaleyküm ey masa” deyince, masa da ona “Aleykümselam ey İsmail” demiş. Masanın konuştuğunu gören kızın şaşkın bakışları altında, adam konuşmasını sürdürüp masaya, “Bana bir masal anlatsana” deyince, masa da ona, “Sen anlat” demiş. İsmail üsteleyerek, “Ben misafirim sen anlat” deyince de masa anlatmaya başlamış. “Bir marangoz, bir terzi, bir de hoca bir gün yola çıkmışlar. Geceyi bir ormanda geçirmek zorunda kaldıkları için de sırayla nöbet tutmaya başlamışlar. İlk nöbeti tutan marangoz can sıkıntısını gidermek için, orada bulunan meşeden güzel bir kadın heykeli yapmış. Daha sonra nöbete kalkan terzi de bu heykeli görünce, ona güzel bir elbise dikmiş. En son nöbete kalkan hoca, bu güzel kadını görünce ona dokunmuş ve ağaç olduğunu anlayınca da ona can vermesi için tanrıya dua etmeye başlamış. Sonunda heykel canlanmış. Sabah olunca her üçü de bu kadının kendisine ait olduğunu söyleyip tartışmaya başlamışlar. Şimdi sen söyle bakalım İsmail kardeş, kadın hangisinin olmalı?” Bu soru üzerine masayla İsmail sabaha kadar tartışmışlar. Sonunda buna dayanamayan prenses, “Allah ikinizin de belasını versin, yeter artık. Elbette ki kadın

marangozun. Eğer o heykeli yapmasaydı öbürleri hiçbir şey yapamazlardı” demiş ve yine susmuş. Bunu duyan muhafızlar hemen koşup padişaha, kızının konuştuğunu söylemişler. Bu sırada masa da prensese, “Sen de inşallah İsmail kardeşin olursun” demiş.

Üçüncü gece fare bu kez de şamdanın altına saklanmış. Yine İsmail’le aralarında aynı konuşma geçmiş ve şamdan anlatmaya başlamış. “Bir evde yaşayan altı kardeş, bir gün oturup marifetlerini anlatmaya başlamışlar. Anneleri de bir köşede örgü örerek onları dinliyormuş. En büyük ağabeyleri, benim bir marifetim var ki onu kimse yapamaz, demiş. Diğer kardeşleri ne olduğunu sorunca da ben dünyanın öbür ucundaki bir iğneyi görürüm, demiş. Diğer, ben on günlük yolu bir saniyede alırım deyince, onun küçüğü de ben hamile bir kadının karnından çocuğunu çalarım da kimsenin haberi olmaz, demiş. Sonra da sırayla ondan küçüğü, ben havadan bir yıldız koparırım ve incitmeden yere indiririm, diğer, ben havada uçan bir kuşu gözünden vururum, en küçüğü de ben bir taş olup herkesi içimde saklayabilirim, demiş. Bunları dinleyen anneleri, madem sizin böyle marifetleriniz var, çok uzaklarda bir dev bir prensesi kaçırmış ve yemek üzereymiş, gidip onu kurtarsanız ya, demiş.

Bunun üzerine büyük kardeş uzaklara bakarak, evet görüyorum, dev onu yemeğe hazırlanıyor, demiş. On günlük yolu bir saniyede alan oğlan diğer kardeşlerini sırtına alıp devin mağarasının önüne getirmiş. İçeri giren diğer kardeş, devin kollarından prensesi çalmış. Bu sırada uyanan dev havaya fırlamış. Oğlanlar dev görmesin diye prensesi aralarına almışlar. Dev de çocuklara, eğer kız ölmediyse parmağını gösterin, demiş. Onlar da göstermişler. Dev prensesi parmağından kaptığı gibi, havaya fırlatmış. Oğlanlardan nişancı olanı, okla vurduğu gibi devi kızdan ayırmış. Diğer kardeş de kızı havada kapıp yere indirmiş. En küçük kardeş ise, taş olup hepsini

içinde saklamış. Bu sırada taşın üzerine düşen dev de parça parça olmuş. Kardeşler prensesi eve getirmişler, ama her birisi onun kendisine ait olduğunu iddia ediyormuş. Şimdi söyle bakalım İsmail kardeş, prenses hangisinin hakkı.” İsmail’le şamdan yine bu konuyu sabaha kadar tartışmışlar. Sonunda dayanamayan prenses, “Allah ikinizin de belasını versin. Kesin artık. Elbette ki kız, on günlük yolu bir saniyede alan oğlanın hakkıdır. Eğer o olmasaydı kızcağız çoktan ölmüş olacaktı” demiş. Bu sırada şamdan da kıza yine “Sen inşallah İsmail kardeşin olursun” demiş. Muhafızlar koşup padişaha kızının yine konuştuğu haberini iletmışler.

Çok sevinen padişah, kızını ve değerli armağanları develere yükleyerek İsmail’e vermiş. Yola çıkan kervan biraz ilerleyince, İsmail’in cebindeki fare bir insana dönüşüp ona, “Her şeyi paylaşacağız” demiş. İsmail, “Hepsi senin olsun” deyince de adam, hayır her şeyi ortasından ikiye böleceğiz, diye diretmiş. Sonunda eşyaları hatta develeri bile ortasından ikiye bölmüşler.

Sıra çok değerli bir halıya gelince, İsmail yalvararak, “Yazıktır al senin olsun ben istemiyorum” demiş ama, adam belirttiği için halıyı da ikiye bölmek zorunda kalmışlar. Daha sonra adam prensesi de ikiye böleceklerini söylemiş. Bunu duyan İsmail ağlamış, yalvarmış, yakarmış ama kabul ettirememiş. Sonunda adam kızın bir bacağından, İsmail de diğer bacağından tutup başaşağı çevirmişler. Adam havaya kaldırdığı kılıcını tam indirecekken, kızın ağzından bir kara yılan çıkmış ve adam da kılıcını indirip bu yılanı öldürmüştü. Daha sonra da İsmail’e dönerek, “Ben o dövülmekten kurtardığın cesedim. Sen bana yardım ettiğin için, ben de sana yardım etmek istedim ve fare kılığına girdim. Bu yılan prensesi çok seviyordu. Onu başkalarına vermemek için bir gece gizlice kızın ağzından girdi ve

onun konuşmasını engelledi. Ben eşyaları bölerken, sıranın kendisine geldiğini anlayan prenses çok korktu ve bu korkuyla içindeki yılanı dışarı attı,” demiş ve sonra da İsmail’e hoşça kal deyip kendi yoluna gitmiş.

Prensesle evlenen iyi kalpli İsmail de bütün ömrü boyunca mutluluk içinde yaşamış.

İLETİ DİZİNİ

1- B261. Öç alma duygusu, ilkel insanı bazan mantıksız davranışlara iter, o duyguya yenilmemelidir.

“Üç adam, kendilerine olan borcunu ödemedен öldü diye, bir cesedi döverler.”

2- C154. İnsan hiç kimsenin dostluk ve yardım önerisini küçümseyip elinin tersiyle itmemelidir.

“İsmail bir farenin dostluk ve yardım önerisini kabul ederek, onu alıp cebine koyar.”

3- B1. Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.

“İsmail kellesinin gideceği korkusunu duymadan, padişahın kızını konuşturmak için güç bir uğraş verir ve başarır.”

4. C150. Dış görünüşe aldanmamalıdır.

“Minicik fare, kendisinden umulmayacak kadar, büyük işler yapar ve yardımcı olur.”

5. C155. Dünyada yaşayan herkesin kendisine göre bir yeteneği, bir işlevi vardır.

“Kardeşlerden biri dünyanın ucundaki iğneyi götür, öteki on günlük yolu bir saniyede alır, bir başkası iyi avcıdır vb.”

6- B202. İyilik mutlaka karşılık bulur.

“İsmail, iyilik yaptıklarının yardımıyla amacına ulaşır.”

9- TERZİ İLE KARISI

Diyarbakır-Hani

Sevdet Örpek

28

Ev hanımı

Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, devlerle insanların bir arada yaşadığı, güçlüünün zayıfı ezdiği, adaletin olmadığı, zorbalığın önde olduğu bir devirde, bir terzi ile karısı yaşarmış. Bu kadın perilerden bile daha güzelmış. Her gün erkenden kalkar evi pırıl pırıl temizlermiş.

Günlerden bir gün yine erkenden kalkıp bütün işleri yaparak, kocasını da işe gönderdikten sonra eline elişini alıp evlerinin önündeki havuzun başına oturmuş. Havuzu sokaktan geçenler görebiliyorlarmış. O sırada gezmeye çıkan padişahın oğlu kadını görüp güzelliği karşısında bayılmış. Gözlerini açtığında kendisini sarayında bulmuş. Olayı duyan babası hemen oğlunun yanına koşup neler olduğunu sormuş. Genç yarı baygın bir halde olanları anlatıp eğer o kızla evlenemezse kendisini öldüreceğini söylemiş. Şehzade babasının tek oğluymuş. Küçük yaşta annesini kaybettiği için, babası onun bir dedişini iki etmezmiş. Oğlunun gönül verdiği kızın evli olduğunu öğrenince onu bu sevdadan vazgeçirmeye çalışmış. “Aman oğlum aklını başına al, elin evli karısını nasıl isteriz, hiç böyle şey olur mu, millet bize ne der, koskoca padişah böyle yaparsa biz de neler yaparız demezler mi?” diye, çok diller dökmüş, ama oğluna söz dinletemeyince, terziyi çağırıp durumu ona anlatmış ve “Eğer şimdi söyleyeceğim şartları yerine getiremezsen, karını elinden alacağım,” demiş. Terzi padişahı şaşkınlık, korku ve kinle dinliyormuş. Padişah, “İlk şartım şu: Bana öyle bir salkım üzüm getireceksin ki, bütün şehir halkı yiyip doyduğu halde, yine de artacak. Bunun için de sana üç gün izin veriyorum” demiş. Aklını oynatacak gibi olan terzi, çaresizlik için-

de eve gelip karısına olanları anlatmış. Karısı gülerek, “Benim her şeyden haberim var. Üzüldüğün şeye bak. Sen hele önce bize fındık, fıstık, çerez getir de oturup yiyelim, gerisini sonra düşünüyoruz” demiş. Terzi bir koşu söylenenleri alıp gelmiş. Oturup yedikten sonra karısı, “Şimdi babamgile git, kızınız bağdan bir salkım üzüm istiyor de” demiş. Terzi hemen karısının babasıgile gidip, “Kızınız bir salkım üzüm istiyor” demiş. Kızın annesi de bağdan bir salkım kesip vermiş. Terzi üzümü alıp giderken yolda, emin olmak için, salkımdan yemeğe başlamış. Bakmış ki ne kadar yerse yesin salkımı hiç eksilmiyor. Sevinçle padişahın huzuruna varıp salkımı vermiş. Padişah, bütün şehir halkını toplatıp herkese tıka basa bu üzümden yedirmiş, ama salkım hiç eksilmemiş.

Buna çok üzülen padişah terziye dönerek, “Tamam, bu şartımı yerine getirdin, şimdi de sıra ikinci şartımda. Bana bir mendil getireceksin, onu gözleri görmeyenlere sürdüğün zaman hemen gözleri açılacak. Bunun için de sana yine üç gün izin veriyorum” demiş. Terzi büyük bir üzüntüyle evine gidip olanları karısına anlatmış. Olanlardan önceden haberdar olan karısı yine gülerek ona, “Sen hiç üzülme, önce git fındık, fıstık, çerez getir, gerisi kolay” demiş. Terzi hemen alıp gelmiş, beraber yedikten sonra karısı ona, “Şimdi teyzemgile git, yeğeniniz oğlunuzun mendilini istiyor de,” demiş, gidip mendili alan terzi, gelirken onu, yolda rastladığı kör bir dilencinin gözüne sürmüş ve dilenci bir anda görmeye başlamış. Bunu gören terzi sevinçle padişahın huzuruna varıp mendili vermiş. Padişah, ülkede ne kadar kör insan varsa toplayarak, mendili hepsinin gözlerine sürmüş ve hepsi de görmeye başlamış.

Padişah, bu defa da terziye, “Tamam, bunu da başardın. Şimdi sıra üçüncü ve son şartımda. Bana yeni doğmuş bir bebek getireceksin ve o, burada herkesin önünde konuşacak,” demiş. Terzi yine

evine dönüp olanları anlatınca, karısı gülererek, “Tamam tamam olanları biliyorum. Sen git yine fındık, fıstık, çerez getir. Önce yiyelim de sonra düşünürüz” demiş. Terzi koşarak karısının istediklerini alıp gelmiş. Yedikten sonra karısı, “Ablamgile git. Kardeşiniz, yeni doğan bebeğinizi istiyor de,” demiş. Terzi bebeği alıp gelirken, yolda merakını yenemeyip, bebeğin yüzündeki örtüyü kaldırıncı, bebek “Kapat yüzümü” diye bağırmış. Çok sevinen terzi, padişahın huzuruna varıp, bebeği onun kucağına koymuş. Padişah yüzünü açınca bebek ona, “Utanmaz adam, sen ki koskoca bir padişahsın, adaletin temsilcisisin, zulmetmek, güçsüzü ezmek sana yakışır mı, o keçi sakalından utan” demiş. Bu duyduklarından çok utanan padişah, korkusundan altına kaçırmış. Sonra da oğluna haber göndererek, istediğini yapmayacağını, isterse kendisini öldürebileceğini söylemiş.

Öte yandan sevinç içinde evine dönen terzi karısına, bütün bunları nasıl yaptığını sorunca, kadın ona, “Eğer bu sırrımı açıklarsam, beni kaybedersin bir daha göremezsin,” demiş. Terzi de bu sırrı bir daha sormamış. Karısı yine ona gülererek, “Haydi git, fındık, fıstık, çerez getir de yiyelim” demiş. Terzi büyük bir sevinçle karısının istediklerini getirmiş, birlikte oturup yemişler ve ömürlerinin sonuna kadar, mutluluk içinde yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

1-C100. İnsanlar padişah bile olsalar, çocuklarının haksız isteklerini yerine getirmemeli ve onları uyarmalıdır.

“Padişahın oğlu babasına, terzinin güzel karısıyla evlenmek istediğini söyler.”

2- B252. İnsan zeki ve sağduyulu ise güç sorunları bile çözer.

“Terzinin akıllı karısı, padişahın yarattığı her soruna bir çözüm yolu bulur.”

3- C100. Yöneticiler güçlerine ve makamlarına dayanarak haksızlık yapmaya kalkarlarsa, günün birinde onlara bir ders verecek olan çıkar.

“Bebek padişaha, ‘Utanmaz adam, sen ki koskoca bir padişahsın, adaletin temsilcisisin, zulmetmek, güçsüzü ezmek sana yakışır mı’ diye bağırır.”

4- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Terzi ile karısı, nice çetin sınavlardan geçtikten sonra, mutlu sona ulaşırlar.”

5- B151. Olaylardan ders almak insanı yanlışlıktan korur.

“Yaptıklarından utanan padişah, oğlunun haksız isteklerini yerine getirmeyeceğini söyler.”

6- C151. Bazı sırların bilinmesi, bilinmemesinden daha iyidir.

“Karısı terziye, ‘Sana bu sırrımı açıklarsam beni kaybedersin, bir daha göremezsin’ der.”

10- MİR MEHMET İLE ALTI KARDEŞİ

Mardin-Kızıltepe
Davut Ermiş
70
Esnaf
Babasından

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, pireler berber iken karşı hamam içinde. Zamanın birinde, büyük bir şehirde, bir padişah yaşarmış. Ünü şanı her tarafa yayılan bu padişahın yedi oğlu varmış ve yedisi de bekârmış. Gel zaman git zaman, günün birinde padişah ölmüş. Yedi kardeş de aralarında toplanarak evlenmeye karar vermişler. En küçükleri olan Mehmet, yörede yiğitliği ve yürekliliği ile tanınırmış. Herkes onu “Mir” lakabıyla anarmış. Mir Mehmet kardeşlerine, “Bizim evleneceğimiz kızlar da kardeş olsunlar, böylece ailemiz dağılmaz, hep bir arada yaşarız” demiş. Bu öneriyi yerinde bulan oğlanlar, nasıl ederiz de akli başında yedi kız kadeş bu-

luruz diye, düşünmeye başlamışlar. Babalarının ölümünden sonra, bu şehirde kalamayacaklarını anlayan kardeşler, başka bir şehirde oturan amcalarının yanında kalmak üzere yola çıkmışlar. Oraya varışlarının üçüncü gününde amcaları onlara, “Sizin bir derdiniz mi var?” diye sormuş. Onlar da evlenme konusundaki düşüncelerini anlatmışlar. Bunun üzerine amcaları, “Şu düşündüğünüz şeye bakın hele, benim yedi tane kızım var, alın onları götürün, yalnız yolda giderken asla Üç Yayla’da konaklamayın” demiş.

Çok sevinen kardeşler gereken yol hazırlığını tamamlayıp amcalarının yedi kızını da alarak yola çıkmışlar. Az gidip uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, sonunda gece bastırırken, amcalarının “Asla kalmayın” dediği yaylaya gelmişler. Mir Mehmet’in bütün uyarılarına rağmen de orada gecelemeğe karar vermişler. Kardeşlerine söz dinletemeyen Mehmet, uyumayarak nöbet tutmaya başlamış. Gecenin bir vaktinde, tüyler ürperten korkunç bir ejderha gelip oğlanın karşısına durmuş ve “Benim kuş uçmazkervan geçmez yaylamda, nasıl olur da konaklarsınız?” diye bağırarak, Mir Mehmet’in üzerine yürümüş. Sabaha kadar, ejderhayla dövüşen oğlan, sonunda onu öldürerek yanlarındaki dereye atmış. Sabah olunca, her şeyden habersiz uyanan kardeşlerine de hiçbir şey söylememiş ve onlarla beraber yola devam etmiş. Gün batarken ikinci yaylaya ulaşmışlar ve Mehmet’in dışında herkes yine yatıp uyumuş. Gecenin bir yarısında, birincisinden daha korkunç bir ejderha çıkagelmiş, ama oğlan sabaha kadar dövüşerek bunu da öldürmüş ve yine kardeşleriyle birlikte yola devam etmiş. Akşama kadar yürüdükten sonra da hava kararırken, üçüncü yaylaya ulaşmışlar ve yatıp uyumuşlar. İki gecedir uykusuz ve yorgun olan Mir Mehmet de bir zaman nöbet tuttuktan sonra uykuya yenilmiş ve sızıp kalmış.

Gecenin bir yarısında çıkagelen bir azgın ejderha, Mehmet’in boğazına sarılıp, “Yörede sözü edilen kahraman sen misin?” diye sor-

muş. O da “benim” deyince, “Öyleyse git ve sana tarif edeceğim ülkenin kralının kızını al gel, sana ancak o zaman inanırım” demiş. Sabah olunca, kardeşlerine ve amca kızlarına, uzun bir yolculuğa çıkacağını söyleyen Mehmet, dönüp dönmeyeceğini de bilmediğini belirterek, herkesle vedalaşıp yola koyulmuş. Dere tepe giderken, küçük bir akar suyun karşısına geçemeyen karıncaların telaşını görerek, hemen kılıcını çıkarıp suyun üzerine uzatmış ve karıncaların karşıya geçmelerine yardımcı olmuş. Bu adamın Mir Mehmet olduğunu anlayan karıncalar da ona iki tüy vererek, “Ne zaman başın sıkışırsa bu iki tüyü birbirine sür, biz gelir sana yardım ederiz” demişler. Karıncalardan ayrılıp yoluna devam eden oğlan giderken, denizlerin sularını kurutabilecek kadar çok su içebilen bir adama rastlamış. Adam, bu yolcunun Mir Mehmet olduğunu öğrenince, “Her zaman sana hizmet etmeye hazırım, ne zaman başın sıkışırsa beni ara” demiş. Yine yoluna giden oğlan, bu kez de çok obur ve çok güçlü bir adama rastlamış. O da kendisine yardım edebileceğini söylemiş.

Mir Mehmet sonunda, ejderhanın tarif ettiği ülkeye varmış ve kralın huzuruna çıkıp, kızını istemiş. Oğlanı dinleyen kral, bıyık altından gülererek, ona bazı şartlarının olduğunu söylemiş ve bunları şöyle sıralamış: “Bir: Sana üç tandır fırın ekmeği getireceğim, bunların hepsini bir oturmada yiyeceksin. İki: Üç araba odunu ateşe vereceğim, sen bu yangını bir çırpıda söndüreceksin. Üç: Arpa, mercimek ve buğday karışımı üç araba tahılı, bir gecede, birbirinden ayıracaksın.” Çaresiz kalan oğlan bu şartları kabul etmiş etmesine ya, bir yandan da bu işi nasıl başaracağını düşünüyor. Ertesi gün, kralın önüne koyduğu üç fırın ekmeğin başına oturmuş, ama bitirmesinin mümkün olmadığını görmüş. Tam o sırada aklına, yolda rastladığı obur ve güçlü adam gelmiş. Hemen çağırarak bütün ekmekleri yemesini istemiş. Ateşi de yine yolda rastladığı çok su içebilen adama söndürmüştü. Sıra, tahılların ayrılmasına gelince de hemen karıncaları ça-

ğırnış ve onlar bir gecede bu üç araba tahılı ayırıp ayrı ayrı kümeler halinde yığmışlar. Bütün bu olup bitenler karşısında şaşkınlığa düşen kral, sonunda kızını Mir Mehmet'e vermek zorunda kalmış. Kızı alıp ülkesine dönen oğlanı, herkes büyük bir sevgiyle karşılamış. Bütün kardeşler, geri kalan ömürlerini mutluluk içinde yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

1- C53. Büyük sözü dinlemeyenlerin, başları dertten kurtulmaz.

"Yedi Kardeşler, amcalarının uyarılarını dikkate almadan, onun konaklamayın dediği yerde konaklarlar ve çeşitli sorunlarla karşılaşırılar."

2- C156. İnsan bilmediği yerlerde çok daha dikkatli olmalı ve başına gelebilecek her türlü kötülüğe karşı gerekli olan önlemi almalıdır.

"Bütün kardeşleri uyuyan Mir Mehmet, sabaha kadar uyumadan nöbet tutar ve kendilerini yok etmeye gelen ejderhalarla dövüşür."

3- C154. Her varlık her varlığa muhtaçtır, her varlığın yardımına yerine göre gereksinim duyulur.

4- B202. İyilik mutlaka karşılık görür.

"Karıncalar, kendilerine iyilik eden Mir Mehmet'in yardımına koşarlar."

5- C155. Her insanın bir özelliği, işlevi vardır.

"Mehmet'in karşılaştığı adamlardan birisi çok yemek yer, öteki de çok içer ve bu özelliklerini Mehmet'e yardım için kullanırlar."

6- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

7- B1. Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.

"Mir Mehmet akıllı, iyiliksever davranışlarıyla, önüne çıkan her güçlüğü aşarak padişahın kızıyla evlenir."

11- SARAYDAKİ EKSİK

Hatay-Dört Yol

Ali Say

75

Çiftçi

Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, bir padişah varmış.

Bu padişah, o zamana kadar eşi-benzeri görülmedik bir saray yaptırmış. İçinde kuş sütü bile varmış, ama padişah yine de acaba bir etsik var mı diye düşünürmüş. Bunu öğrenmek için, ülkedeki herkesi saraya çağırıp bir eksiki var mı diye sormuş ama, kimse bir eksik bulamamış. Padişah tam rahatlayıp sevinecekmiş ki, bir kocakarı huzura gelip, “Padişahım, üç yüz yıllık yolda, tüylerinin her biri ayrı ses veren bir kuş var ki görülmüş şey değil, işte sarayınızda bu eksik” demiş.

Bunu duyan padişah, hemen büyük oğlunu huzuruna çağırıp ondan bu kuşu bulup getirmesini istemiş ama oğlan, “Babacığım nasıl olur. Bu kuşu bulmak için üç yüz yıl gideceğim, üç yüz yıl da geleceğim, buna benim ömrüm yetmez ki” diye karşı çıkmış. Sinirlenen padişah, onu huzurundan kovup ortanca oğlunu çağırtmış ama ondan da aynı cevabı almış. İyice kızan padişah onu da kovup bu kez de küçük oğlunu çağırtmış ve sarayın tek eksiki olan kuşu gidip getirmesini istemiş. Küçük oğlan, “Ömrüm yeterse elbette bu kuşu sana getiririm babacığım” demiş.

Buna çok sevinen padişah, yol hazırlıklarını yaptırmış ve diğer iki oğlunu da küçüğe yardımcı olmaları için birlikte göndermiş. Her birine de birer at, birer torba altın ve çok miktarda yiyecek vermiş.

Yola koyulan oğlanlar, az gitmişler uz gitmişler dere tepe düz gitmişler, derken önlerine üçe ayrılan bir yol çıkmış. Bu yolların birinde, “Gider gelir”, birinde “Ya gelir ya gelmez” diğeri de “Gider

gelmez” yazıyormuş. Büyük oğlan hemen atılıp, “Gider gelir” yolunu, ortanca da “Ya gelir ya gelmez”i seçmiş. Üç kardeş aralarında anlaşarak, parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp oradaki bir kayanın altına koymuşlar. Böylece kim önce dönerse, kendi yüzüğünü oradan alacak, diğerleri de kimin dönüp dönmediğini böylece anlayacaklarmış. Bu karardan sonra, her biri kendi yollarına koyulmuşlar. Büyük oğlanla ortanca oğlanın yolları gide gide bir şehre varmış. Her ikisi de kısa bir zaman içinde, ellerinde avuçlarında ne varsa saçıp savurduktan sonra, biri bir lokantacıya, diğeri de bir terziye çırak olmuşlar.

Onlar çıraklık yapadursunlar, biz gelelim küçük oğlana. O da gide gide bir gölün kenarına varmış. Torbasındaki kurumuş ekmeği suyla ıslatıp yiyeceği sırada, gölden bir ağız açılmış. Oğlan da, “Bu senin kısmetinmiş” diyerek elindeki ekmeği göle atmış. Torbasından ikinci bir ekmeği çıkarıp ıslatmış ve tam yiyeceği sırada, bir ağız daha açılmış. “Bu da senin kısmetinmiş” diyerek onu da suya atan oğlan, üçüncü bir ekmeği çıkardığında, yine bir ağzın açıldığını görünce, “Bunda bir hikmet var” diyerek onu da suya atmış ve “Anlaşıldı, bugün ben burada ekmeği yiyemeyeceğim” deyip yoluna devam etmiş. Etmiş ama, bir yandan da bu üç yüz yıllık yolu aç susuz nasıl gideceğim diye düşünüyormuş. Bir zaman gittikten sonra, karşısına çıkan heybetli bir Arap, ona nereden gelip nereye gittiğini sormuş. Oğlan da, başından geçenleri bir bir anlatmış. Bunları dinleyen Arap, “Senin üç lokma ekmeğin daha boğazımda duruyor” diyerek, ona yardım edeceğini söylemiş ve küçük prensi attan indirip gözünü kapat demiş. Biraz sonra gözünü açan oğlan kendisini hiç bilmediği bir şhirde bulmuş. Arap ona, aradığı kuşun bu şehirde olduğunu söyleyerek iki tane kıl vermiş ve “Başın sıkıştığı zaman bu iki kılı birbirine sürt” deyip ortadan kaybolmuş. Oğlan dolaşa dolaşa kuşun bulunduğu saraya gelmiş. Tam kuşu yakalayacakken, onun tüylerinin çıkardığı ses yüzünden, nöbetçilere yakalanmış. Hemen

onu padişahın huzuruna çıkarmışlar. Oğlanın başından geçenleri dinleyen padişah, ona bir şart koşup, “İki yüz yıllık yolda bir at var. Eğer onu bulup bana getirirsen, ben de sana bu kuşu veririm,” demiş.

Şimdi ne yapacağını düşünen oğlanın aklına Arap gelmiş ve hemen cebindeki kılıarı birbirine sürterek ondan yardım istemiş. Arap, göz açıp kapayıncaya kadar oğlanı atın bulunduğu saraya getirmiş ve ortadan kaybolmuş. Saraya giren oğlan, tam atı alacakken yine yakalanmış ve bu kez de o ülkenin padişahının huzuruna çıkartılmış. Oğlanın başından geçenleri dinleyen bu padişah da ona bir şart koşup, “Yüz elli yıllık yolda bir prenses var, eğer onu bana getirirsen, ben de sana bu atı veririm,” demiş. Zavallı küçük şehzade yine çaresiz kalıp Arap’tan yardım istemiş. Arap da onu prensesin bulunduğu saraya getirmiş ve kızı bir omuzuna oğlanı da bir omuzuna alıp hızla oradan uzaklaşmış. Bunlar Arabın omuzunda giderken, birbirlerine âşık olmuşlar. Kızı padişaha vermek istemeyen şehzade, Araba şimdi ne yapacağını sormuş. Arap da ona, “Sen prensesi sakla, ben onun kılığına girerim, sen de padişahın kızı yerine beni verir atı alırsın,” demiş. Arabın dediklerini yapan oğlan, Arabı verip atı almış ve kızla birlikte ata binip yola çıkmışlar. Ama bu kez de oğlan, rüzgârdan daha hızlı giden bu atı diğer padişaha vermek istememiş. Yine yardımına yetişen Arap, “Ben at kılığına girerim, sen beni padişaha verip kuşu alır oradan uzaklaşırsın, sonra ben arkanızdan size yetişirim,” demiş. At kılığına giren Arabı verip kuşu alan oğlan hemen oradan uzaklaşmış. Bu arada padişah da at sandığı Arabın boyuna bir yem torbası taktırmış. Yem torbasını karıştırıp durup Arap, birdenbire herkesin gözü önünde ayaklarını torbaya sokarak ortadan kayboluvermiş. Şaşkınlık içinde kalan padişah, daha ne olduğunu anlayamadan, Arap, kızla oğlana yetişmiş ve hep birlikte üç yol ayırımına gelmişler. Kayanın altına bakıp da yüzüklerin durduğunu gören oğlan, prensesle Arabı bir çadırda bırakıp ağabey-

lerini aramaya gitmiş. Araya araya büyük ağabeyini bir terzide bulmuş ve kendisini hiç tanıtmadan ona beş kat elbise ısmarlayıp çadıra dönmüş. Akşam olunca büyük oğlan elbiselerle, ortanca da yemeklerle çadıra gelmişler ve yüzüklerinden birbirlerini tanıyıp kucaklaşmışlar, sonra da yemeklerini yiyip yeni elbiseleri de giyerek, babalarının yanına dönmek üzere yola koyulmuşlar. Ancak ağabeyleri küçük kardeşlerini kıskanarak ortadan kaldırmaya karar vermişler ve onu götürüp bir kuyuya atmışlar. Kuyuda çırpınıp duran oğlanın aklına cebindeki kıllar gelmiş ve Arabı hemen yardıma çağırarak oradan kurtulup ağabeylerine yetişmiş. Olanlara çok kızan Arap iki oğlanı da atlarının üzerine bağlayarak, “Cezanızı babanız versin,” demiş ve hep birlikte saraya varmışlar.

Kuşu görünce çok seven padişah, iki oğlunun niçin böyle atlarına bağlandıklarını sormuş. Küçük oğlan da olanların hepsini babasına anlatmış. Duydukları karşısında çok öfkelenen padişah iki oğluna, “Kırk katır mı istersiniz yoksa kırk satır mı” diye bağırmış. Oğlanlar da, “Kırk satırı ne yapaım, kırk katır isteriz, hiç değilse onlarla odun çekerek satar geçiniriz,” demişler. Padişah da onları kırk azgın katırın bulunduğu bir ahıra hapsedmiş. Onlar orada cezalarını çekerlerken küçük oğlan dünya güzeli prensesle, kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenerek muradına ermiş...

İLETİ DİZİNİ

1-E1. Tam mutlak güzellik yoktur. Aranırsa her şeyin bir eksiği bulunabilir.

“Kocakarı, padişahın güzel sarayının bir eksiği olduğunu söyler.”

2-C3. Ana-baba kendi eksiklerini çocuklarına tamamlamak istememeli ve onları kaldıramayacakları yüklerin altına sokmamalıdır.

“Padişah oğullarından, üç yüz yıllık yolu gidip-gelerek, olağanüstü kuşu sarayına getirmelerini ister.”

- 3- **C4.** Çocuklar ana-babalarının mantıksız isteklerine karşı çıkabilmelidirler.
"Padişahın büyük ve ortanca oğulları, babalarının bu olağandışı isteğine karşı çıkarlar."
- 4- **D7.** Hazıra dağ dayanmaz, elindeki varlığı har vurup harman savuranlar sonunda bir lokma ekmeğe muhtaç olurlar.
"Padişahın büyük ve ortanca oğulları ellerinde avuçlarında ne varsa saçıp savurduktan sonra, biri bir terziye, öteki de bir lokanta-cıya çıtrak olurlar."
- 5- **B202.** İyilik yap denize at, balık bilmezse halik bilir, iyilik mutlaka karşılık bulur.
"Padişahın küçük oğlu elindeki son lokmaları, aç ağızlara verir ve karşılığında da ona bir Arap yardım eder."
- 6- **B2.** Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Küçük oğlan pek çok sınavdan geçip, güçlükleri aşarak amacına ulaşır."
- 7- **C156.** İnsan en yakınına bile güvenmemelidir, bazan en büyük kötülüğü onlardan görür.
"Ağabeyleri, küçük kardeşlerini kuyuya atarlar."
- 8- **B100.** Kıskançlık, çok kötü bir duygudur ve bir "bumerang" gibi, sonunda geri dönüp, insanın kendisini vurur.
"Kardeşlerini kıskanarak onu öldürmek isteyen ağabeyleri, sonunda bu kötülüklerini canlarıyla öderler."
- 9- **B1.** Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.
"Küçük oğlan akli, iyilikseverliği, direşkenliğiyle tüm engelleri aşıp dünya güzeli prensesle evlenmeyi başarır."

12- GÜLBAHAR İLE GÜLBARİN

Mardin
Fikriye Olgaç
44
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir ülkenin zengin bir padişahı ile onun da yakışıklı bir oğlu varmış. Bu oğlan, zaman zaman kılık değiştirip halkın içine karışır ve onların dertlerini öğrenmeye çalışırmış.

Öte yandan bu ülkede, yoksul bir kadınla üç kızı yaşarmış. Bu kızlar el işi yaparak geçimlerini sağlarlar ve bu arada da birbirlerine hayallerini anlatırlarmış. Bir gün padişahın oğlu kılık değiştirip kenar mahallelerde gezerken, yolu bu kızların sokağına düşmüş ve onların konuşmalarını duymuş. En büyük kız, “Ah kızlar... Padişahın oğlu beni alsa, ona altından bir halı dokurdum” demiş. Ortanca kız, “Aman abla sen de... O da bir şey mi, padişahın oğlu beni alsa, ona saf altından bir takım elbise yapardım” demiş. En küçük kız ise, “Aman ablalarım, sizin hayalleriniz de hep madde üstüne. Padişahın oğlu beni alsa, ona saçlarının bir teli altın, bir teli gümüş olan çocuklar doğururdum” demiş.

Bunları duyan padişahın oğlu, sarayına dönünce günlerce düşünüp taşınmış ve sonunda babasına söyleyip büyük kızı istetmiş. Kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenmişler. Aradan bir zaman geçince oğlan karısına, “Hani sen benimle evlenince, altın bir halı dokuyacaktın. Aradan bunca zaman geçti daha ortada bir şey yok, ne zaman dokuyacaksın?” diye sormuş. Bunu duyan kız da padişahın oğluna gülüvermiş ve “Aman sen de bey, ne kadar safsın, her duyduğuna inanıyorsun, o yalnızca bir hayaldi” demiş. Bunun üzerine oğlan da hemen onu boşayıp hizmetçilerinin arasına göndermiş. Bir zaman sonra ortanca kızla evlenen oğlan, ona da “Hani

sen benimle evlenince altın bir takım elbise yapacaktın hadi göster bakalım marifetini” demiş. Kız da ona, “Aman bey benim asıl amacım seninle evlenmekti, ne altını, ne takımını, sen de her söylenene inanıyorsun” demiş. Bu kızı da boşayan oğlan bu kez de küçük kızla evlenmiş ve bir zaman sonra ona da aynı soruyu sorup, “Hanım hani bana, saçlarının bir teli altın bir teli gümüş çocuklar doğuracaktın, ne oldu?” deyince, akıllı kız ona, “Bey bey, senin çocuk dediğin öyle şıp diye olmaz ki, hele bekle aradan bir dokuz ay geçsin bakalım da gerisine Allah kerim” demiş.

Gel zaman git zaman kız hamile kalmış ve dokuz ay sonra da doğum sancıları başlamış. Saray halkını bir telaştır almış ve en yakını ablaları olduğu için de onları alıp kardeşlerinin yanına getirmişler. Çok kötü kalpli olan ablaları küçük kardeşlerini kıskandıkları için, onun doğurduğu altın ve gümüş saçlı iki çocuğu alıp bir sandığa koyarak, denize atmışlar ve çocukların yerine de iki tane köpek yavrusu koymuşlar. Sonra da gidip padişahın oğluna, “Sen bu kardeşimizi bir inek derisine sardırıp dört yol ağzına attır, önüne de bu kadın lanetlidir diye yazdır, oradan her gelip geçen yüzüne tükürerek onu lanetlesin” diye de bir akıl vermişler. Oğlan da onların dediklerini yaptırmış. Ablalar bu sonuçtan çok memnun olmuşlar.

Öte yandan denize atılan çocukların bulunduğu sandık, gide gide bir köyün kıyısına varmış orada balık tutan yoksul bir balıkçı da bu sandığı bularak alıp evine karısına götürmüştü. Sandığın içinden çocukların çıktığını gören bu karı-koca çok sevinmişler, çünkü onların hiç çocukları yokmuş. Oğlanın adını Mehmet, kızın adını da Gülbahar koymuşlar. Kadın hemen leğen getirip çocukları yıkamaya başlamış. Çocukların başlarına su döküldükçe, leğen altın ve gümüşle doluyormuş. Buna çok sevinen yoksul ihtiyarlar, zamanla bu sayede zengin olmuşlar ve rahat bir hayat yaşamaya başlamışlar.

Gel zaman git zaman çocuklar büyümüşler. Çok yaramaz olan Mehmet ile avuca sığmaz ve komşuların çocuklarını dövermiş. Bir gün yine oynarken bir çocuğun kulağını çekip yırtmış. Buna çok kızan çocuğun annesi de Mehmet'e "Kimin dölü olduğu belirsiz çocuk, sen benim oğlumu nasıl döversin?" diye bağırmış. Bu lafa çok içerleyen Mehmet, hemen ana bildiği ihtiyar kadının yanına gidercek, olanları anlatmış ve "Ana ana... Seni ana belledim ama komşu kadın böyle dedi. Ne olur bana gerçek anamın kim olduğunu söyle?" diye yalvarmış. Kadın da ona gerçekleri anlatarak, asıl ana babasının kim olduğunu kendilerinin de bilmediklerini söylemiş. Bunu duyan oğlan son bir kez daha yıkanıp ihtiyarlara bolca altın bıraktıktan sonra, kız kardeşini de alıp helallik isteyerek oradan ayrılmış.

İki kardeş gide gide ıssız bir yere varmışlar ve yorgunluktan uzanıp yatmışlar. Oğlan hemen uyumuş. Başlarına gelenlerden çok üzgün olan Gülbahar ise ağlayarak, "Allahım ne olur, bize acı ve padişahın sarayının karşısında tıpkı onun ki gibi bize de bir saray ver de içinde rahatça oturalım" diye yalvarmış. Masal bu ya... Kızın duası kabul olmuş ve birdenbire, kendilerini padişahın sarayının karşısında yer alan, büyük bir sarayın içinde buluvermişler. Mehmet ava gidiyor, Gülbahar ev işlerini yapıyormuş. Günler böyle geçerken, bu saray zamanla herkesin ilgisini çekmeye başlamış. Bu arada hain kız kardeşler de bu sarayda oturan çocukların, kendi yeğenleri olmasından şüphelenmişler ve birisi ihtiyar kadın kılığına girip saraya gitmiş. O sırada Mehmet avda olduğu için Gülbahar evde yalvarmış. Kadın kapıyı açması için kıza yalvararak, "Aman kızım canım kızım ben hacca gidiyordum, ama diğer hacılar beni bırakıp gittikleri için yalnız kaldım. Kapıyı aç da girip bir namaz kılayım" demiş. Kız da acıyıp onu içeri almış. Kadın ona kim olduğunu, nereden geldiğini sormuş ve özellikle de saçlarından, tahmininin doğ-

ru olduğunu anlayarak, kızı öldüresiye dövmüş. O günden sonra da her gün gelerek kızı suya sokup ölmesine çok az kala çıkarıyor ve kardeşine bir şey söylememesini de iyice tembih ediyormuş. Bir gün kıza yine böyle işkence ettikten sonra, “Kardeşin Mehmet’ten Gülbarın çiçeğini getirmesini iste,” demiş.

Kardeşinin böyle günden güne sararıp solduğunu gören Mehmet, ona derdinin ne olduğunu sorunca, kız da “Bana Gülbarın çiçeğini getirirsen iyileşebilirim” demiş. Kardeşini çok seven oğlan hemen bir ata binip bu çiçeği bulmak üzere yola çıkmış. Giderken ermiş bir ihtiyara rastlamış. İhtiyar ona, “Oğlum Mehmet nereye gidiyorsun?” demiş. Oğlan da olanları anlatmış. Bunları dinleyen ihtiyar, “Oğlum seni bu çiçeği bulmak için gönderen her kimse ölümüne göndermiş. Ama mademki gidiyorsun, şu iki tel saçımı al, ne zaman başın sıkışırsa birbirine sürt, o zaman işin kolaylaşır ayrıca, çiçeği bulunca üç kere Gülbarın diye seslen, eğer çiçek daha da açılırsa kurtuldun demektir, açılmazsa daha önce oraya gidenler gibi taş kesilirsin,” demiş.

İhtiyarın bu öğütlerini dinleyen Mehmet yoluna devam edip büyük bir denizin kıyısına gelmiş. Karşıya geçemeyeceğini anlayınca, ihtiyarın verdiği saç tellerini birbirine sürtmüş ve sürmesiyle de kendisini karşı kıyıda bulması bir olmuş. Çiçeğin bulunduğu yere geldiğini anlayıp üç kere “Gülbarın” diye seslenmiş. Birinci seslenişinde atının yarısı taş kesilmiş, ikinci seslenişinde kendisi dizlerine kadar taş kesilmiş, üçüncü seslenişinde ise, renk renk ve büyüleyici güzellikleriyle, Gülbarın çiçekleri açıvermiş. Tekrar eski haline dönen oğlan hemen bunlardan bir demet toplayıp cebindeki tüylerin yardımıyla da denizi geçerek, evine dönmüş.

Mehmet’in sağsalim eve döndüğünü gören teyzeler çok sinirlenmişler ve bu defa da Gülbahar’a, “Mehmet’ten Gülbarın çiçek-

lerinin sahibi olan, Gülbarın kızını iste” demişler. Zavallı oğlan, kardeşinin bu isteği üzerine yeniden yollara düşmüş ve cebindeki saç tellerinin yardımıyla yine oraya varıp üç kere Gülbarın diye seslenmiş. Üçüncü seslenişte, çiçeklerin açmasıyla beraber Gülbarın kız da görünmüş. Oğlan ona olanları anlatıp birlikte gelmesini istemiş ve yola çıkmışlar. Sihirli olan Gülbarın yolları üstündeki, daha önceden taş kesilen delikanlılara üfürerek, onları yeniden canlandırmış. Mehmet’le Gülbarın, yine o iki tel saçın yardımıyla denizi geçip kardeşlerinin sarayına dönmüşler. İşin aslını bilen Gülbarın, hair teyzeyi eve almamış. Ondan kurtulan Gülbahar da yine eski sağlığına kavuşmuş.

Bir gün Gülbarın Mehmet’e bir demet çiçek vererek, bunları yol üstündeki inek derisine sarılı kadına koklatmasını söylemiş, ayrıca kadın bu çiçekleri koklarken ne diyecek onu da iyice dinle demiş. Oğlan götürüp çiçekleri kadına verince, onları koklayan kadın, “Oh aynı Mehmet’imle, Gülbahar’ım gibi kokuyor” demiş. Bu duyduklarını Gülbarın’e anlatan Mehmet, bu sözlerin ne demek olduğunu sorunca, Gülbarın de kardeşlere bütün gerçekleri anlatmış ve o kadının asıl anneleri olduğunu söylemiş. Bunları öğrenen çocuklar, hemen gidip annelerini eve getirerek iyice yıkamışlar, tedavi etmişler ve birlikte yaşamaya başlamışlar.

Günlerden bir gün, Mehmet’le babası karşılaşmışlar ve babası onu bilmeden yemeğe davet etmiş. Oğlan yemeğe giderken, Gülbarın ona bir kedi yavrusu vermiş ve “Kedi hangi yemekten yerse sen de ondan ye, çünkü zehirli olabilir,” demiş. Tam yemeğe başlayacağı sırada, Mehmet kediyi çıkarıp masanın üzerine koymuş. Kedi de yalnızca padişahın oğlunun yediğinden yemiş. Meğer Mehmet’in önüne koyulan yemekler zehirliymiş, çünkü teyzeleri onu zehirlemek istiyorlarmış. Bundan bir zaman sonra padişahın oğlu Mehmet’i ikinci kez yemeğe çağırmış. Gülbarın oğlana bir yüzük verip yine

bazı tembihlerde bulunmuş. Tam yemek yeneceği sırada oğlan bu yüzüğü çıkarıp masaya bırakmış. Babası ona neden yemediğini sorunca da, “Benim yerime yüzüğüm yiyor efendim” demiş. Şaşırان adam, “Aman oğlum, hiç yüzük yemek yer mi?” deyince de, Mehmet daha önce Gülbarın’ın öğütlediği gibi, “Aman efendim, siz daha önce hiç it yavrusu doğuran bir kadın gördünüz mü, eğer ona inanıyorsanız, bu yüzüğün yemek yediğine de inanmalısınız,” diyerek padişahın oğlunun kafasını karıştırmış. Giderken de babasını ve askerlerini kendi sarayına yemeğe çağırmış.

Bu davete gidenler, oğlanın bu kadar insana nasıl yemek yetiştireceğini merak ederken, Mehmet elinde bir kutuyla içeri girmiş ve masal bu ya, “açıl” demesiyle, ortaya görülmedik bir sofra açılmış. Yemekten sonra ne yaptıysa sofra kapanmamış. Bunun üzerine Mehmet, sofradan bir kaşığın çalındığını söyleyerek, herkesin üstünü aramış ve kaşığı babasının üstünde bulmuş. Tüm bu olanlar karşısında hayretler içinde kalan padişahın oğlu, bir kutudan nasıl böyle bir sofranın çıktığını sorunca Mehmet de ona yine, “Peki efendimiz siz hiçbir kadının it yavrusu doğurduğunu gördünüz mü?” demiş ve sonra da başından beri bütün olup bitenleri, herkesin önünde anlatarak annesini, kız kardeşini ve Gülbarın’ı içeri çağırıp babasına göstermiş.

Bütün bu olanlara bir daha şaşırان padişahın oğlu, karısına ve çocuklarına sarılarak, binbir pişmanlıkla onlardan af dilemiş. Hain kız kardeşleri de, kırk gün aç bırakılmış atlara bağlatarak parçalamış. Gülbarın’ı Mehmet’e, Gülbahar’ı da padişahın vezirine vererek kırk gün kırk gece düğün yapmışlar.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kervetine...

İLETİ DİZİNİ

1- A52. İnsan yerine getiremeyeceği sözü vermemelidir.

“Ortanca ve büyük kız, padişahın oğluna verdikleri sözü tutmazlar.”

2- B101. Başarı kıskançlık uyandırır.

“Ablaları küçük kız kardeşlerini kıskanıp ortadan kaldırmak isterler.”

3- C156. İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınlarından gelir.

“Ablaları küçük kız kardeşlerinin hebeklerini, köpek yavrularıyla değiştirirler.”

4- C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman gözardı edilmemelidir.

“Padişahın oğlu işin aslını aramadan, baldızlarının iftiralarına inanıp karısını cezalandırır.”

5- B51. Yoksul insanlara bazan hiç ummadıkları bir zamanda şans gülebilir.

“Yoksul balıkçı ile karısı, nebirde buldukları çocuklar sayesinde var-sillaşırlar.”

6- B206. Gökkubbenin altında hiçbir gerçek sonuna kadar gizli kalamaz.

“Çocuklar bir gün balıkçı ile karısının, kendi öz ana babaları olmadıklarını anlarlar.”

7- C158. İnsan düşmanıya ancak eşit güçlerle çarpışmalıdır.

“Kız Allah’a, padişahın sarayının karşısında tıpkı onunki gibi bizim de bir sarayımız olsun diye yalvarır.”

8- C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.

“Gübahar ev işlerini yapar, Mehmet ise ava gider.”

9- C156. Tanımadık kimselerin her söylediklerine inanmamak ve onları eve almamak gerekir.

*"İhtiyar kadın kılığına giren bair teyze, kendine acındırarak, Gül-
bahar'ın kapıyı açmasını sağlar ve ona işkence eder."*

10- B50. İnsanların en dar zamanlarında bile onlara bir yardım eli
uzanabilir.

*"Ölümcül bir yolculuğa çıkan Mehmet'e ermiş bir ihtiyar yardım
eder."*

11- B252. Akıllı ve tedbirli insanlar hem kendilerini hem de yakınlarını
çeşitli tehlikelerden koruyabilirler.

*"Gülbarin, ziyafete giden Mehmet'in zehirlenmesini önlemek
için, ona bir kedi yavrusu verir ve yemeklerini önce kediye yedir-
mesini söyler."*

12- B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

*"Kötü ve kıskanç ablaları ölürken, suçsuz kız hak ettiğı mutlulu-
ğa ulaşır."*

13- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

"Küçük kız kardeş pek çok acı çektikten sonra mutlu sona ulaşır."

c- Sihir-Büyü Masalları

13- GÖKBULUT

İzmir

Pembe Kale

61

Emekli işçi

Ağabeyinden

Evvel zaman içinde, ülkelerden birinde, zengin bir bey yaşarmış. Bu bey aynı zamanda ermiş bir insanmış. Beyin iki karısı ile delikanlı bir yardımcısı varmış.

Bir gün hava çok soğukmuş ve sabah erkenden delikanlı dağa oduna gitmiş. Oğlan, "Allahım havayı ısıt da işimi yapayım" diye dua etmiş. Biraz sonra hava ısınmış ve işini tamamlamış fakat eve döner dönmez uşaklıktan ayrılıp oradan gitmeye karar vermiş.

Delikanlının bu kararı, önceden beyin içine doğmuş. Hanımlarına, “Odayı iyice ısıtın, güzel yemekler hazırlayın, yardımcım eve gelince ona çok iyi davranın ve ikramlarda bulunun” demiş. Oğlan eve gelip de kendisine gösterilen bu ilgi ve ikramı görünce, ayrılacağına demeye utanmış, gidip yatmış.

Aynı durum ikinci gün de tekrarlanmış. Oğlan ayrılma kararını yine söyleyememiş. Fakat üçüncü gün hava öylesine soğukmuş ki, o gün ne olursa olsun kararını açıklamayı düşünmüş. Ermiş bir kişi olduğu için, oğlanın bu düşüncesini önceden anlayan bey hanımlarına, “Bu akşam ben gelmeden oğlana yemek vermeyin” demiş. Beyin eve dönmesini bekleyen oğlan da ayrılma kararını ona açıklamış. Bey de sen bana çok yardım ettin, seni severim demiş ve ona bir gömlek, bir kutu ve Gökbulut adındaki cins atını armağan etmiş. Bu gömlek sihirliymiş. Giyene kurşun işlemezmiş. Gökbulut’a ise kimse yetişemezmiş. Kutudan da, kapağını açınca bir Arap çıkar, sahibinin istediği her şeyi yaparmış.

Delikanlı sihirli gömleği giymiş, Gökbulut’a binmiş, kutusunu da alarak, beyin elini öpüp gitmiş. Bir hayli yol aldıktan sonra, uzakta iki ordunun savaştığını görmüş. Hemen kutusunu açmış, içinden bir dudağı yerde bir dudağı gökte bir Arap çıkmış ve emrini sormuş. Oğlan da ondan görkemli bir çadır istemiş. Arap ona gözalıcı bir otağı kurmuş. Çadırın kapısında ve içinde iri yarı Arap nöbetçiler varmış. Biraz ötede savaşılan askerlerden bir tarafın padişahı bu çadırı görüp ne olduğunu anlamak için adamlarını göndermiş. Gelen adamlar, Arap nöbetçilerden korkup yaklaşamamışlar ve geri dönüp padişaha gördüklerini anlatmışlar. Bunun üzerine padişah vezirini göndererek, delikanlıyı kendi çadırına davet etmiş. Oğlan da, “Ben padişahın çadırına gideceğime o benim çadırıma gelsin” demiş. Padişah da, “Eğer benim çadırımla kendi çadırı arasına halı serer ve kendiliğinden gidip gelen bir fayton koyarsa giderim” demiş.

Oğlan kutusunu aıpıkan Araba, padişahın bu dileğini bildirmiş ve Arap da hemen yerine getirmiş.

Padişah, savaşa ara verip oğlanın çadırına gelmiş ve onunla tanışmış. Savaşı kaybetmek üzere olduklarını söyleyerek, dřtđđ g durumdan yakınmış. Oğlan da padişaha, “Siz hemen savaşı yeniden başlatın, korkmayın kazanacaksınız” demiş ve kutusunu açıp çıkan Arap’tan güçlü bir ordu isteyerek, karşı kralın ordusunu yenmiş. Buna çok sevinen padişah, oğlanı sarayına götürerek, iki kızından küçük olanı ona vermiş ve görkemli bir dđđn yapmış. Fakat ne var ki küçük kızla, düşman kralının oğlu sevişiyorlarmış. Aradan bir zaman geçince, kralın oğlu kılık değiştirip bir kumaş satıcısı gibi, kızın sarayına gelmiş. Kız onu tanıyarak hemen içeriye almış. Oğlan kıza, “Sen kocanın sırrını öğren, nasıl oldu da bir anda bizim ordumuzu yendi, bana anlat” demiş. Kız da kocasının gömleğiyle kutusunun sihirli olduğunu öğrenip sevgilisine söylemiş. İki sevgili anlaşarak, sihirli gömlekle kutunun aynısını yaptırıp oğlan bir gün ava gidince, asıllarıyla değiştirmişler. Kralın oğlu, sevgiliyle beraber, sihirli gömlekle, kutuyu da alarak, babasının ülkesine dönmüş, orada kızla evlenerek, babasına da hemen düşman padişahın ülkesine savaş açmasını söylemiş. Padişah, oğlanın sihirli gücüne güvendiği için, bu savaş önerisini korkusuzca kabul etmiş. Savaş sırasında sahte kutudan Arap çıkmadığı için yenilmişler. Oğlan da esir düşmüş. Çok ağır yaralıymış, onu öldü sarıp atının üstüne atarak bırakıvermişler. Atı Gökbulut onu, eski yanında alıştığ beyinin evine götürmüş.

Bey, oğlanı bu halde görünce çok zlmş. Yaralarını sarıp günlerce bakarak onu iyileştirmiş. Oğlan kendisine gelince başından geçenleri beye anlatmış. Bey dikkatle dinledikten sonra, ona verdiklerini akıllıca kullanıp koruyamadığını anlamış ve aklı başına gelsin, kendi hünerlerini ğrensini diye, delikanlıya şiddetli bir tokat vurmuş. Oğlan tokadın şiddetiyle, havaya uçup geri dönmüş. Bey ona,

“Bir şey öğrendin mi?” diye sormuş. Oğlan, “hayır” demiş. Bey bir daha vurmuş, oğlan yine havalanmış. Bey sorusunu tekrar edince oğlan “biraz” demiş. Bey üçüncü defa ve şiddetle bir daha vurmuş ve yine oğlana “Bir şey görüp öğrendin mi?” diye sormuş. Oğlan da bu defa “Tamam, her şeyi gördüm ve öğrendim” demiş. Bu cevap üzerine bey, ona bir heybe dolusu altın verip, “Haydi atına binip git bakalım, bu defa ne öğrenmişsin görelim” demiş.

Oğlan altınları alıp beyinin elini öpmüş ve doğruca, kendisine bu oyunu yapan kralın oğlunun ülkesine varmış. Bir yoksul nineye konuk olmuş. Ertesi sabah nineye, “Nine, ben şimdi güzel bir at olacağım, sen beni götür, sarayın seyislerine sat, yalnız sakın yularımı verme, sonra onların ardından saraya git. Kralın oğlunun karısı beni kestirecek, benim kesildiğim yerden bir selvi çıkacak, kadın onu da kestirecek, sen o selviden sıçrayan ilk yongayı al, götürüp hamama at” demiş. Nineye bir avuç altın verdikten sonra da cins bir at olmuş. Nine de götürüp bu atı, sarayın seyislerine satmış. Atı gören kralın oğlu, hemen karısını çağırıp “Bak karıcığım, sana ne kadar güzel bir at aldıldım” demiş. Kız atı görür görmez korkuyla irkilmış ve bir çığlık atıp “Aman o benim eski kocam, onu hemen kestir” demiş. Oğlan da atı kestirmiş. Ertesi sabah atın kesildiği yerden çok güzel bir selvi çıkmış. Sabah uyanıp da selviyi gören kralın oğlu karısına seslenip, “Bak karıcığım ne kadar güzel bir selvi” demiş. Selviyi gören kız yine çığlık atıp, “Aman o benim eski kocam, hemen bu selviyi de kestir” demiş. Selviyi de kesmişler. Nine kesilen ilk yongayı alıp götürerek, hamama atmış.

Bir zaman sonra, kralın oğlu hamama gitmiş. Sırtından hiç çıkarmadığı sihirli gömlekle, yanından hiç ayırmadığı sihirli kutuyu, soyunup yanına koymuş. O sırada hamamda bir ördek yüzüyormuş. Ördek kılığına giren oğlan, bir süre yüzdükten sonra, sihirli kutuyla gömleği, sahtesiyle değiştirip, atı Gökbulut’a binerek, dostu ve eski

kayınpederi olan padişahın ülkesine gitmiş. Olanları padişaha anlatıp düşman kralın ülkesine savaş açmasını istemiş. Savaş açmışlar ve sihirli kutunun sayesinde kazanmışlar.

Yenilen kralın oğluyla, kendi ülkesine ihanet eden karısı ya kalanıp cezalandırılmışlar. Oğlan da, kendisini ötedenberi seven, padişahın büyük kızıyla evlenmiş ve kırk gün kırk gece düğün yapıp günümüze kadar mutluluk içinde yaşamışlar.

Onlara kömür, bize uzun ömür...

İLETİ DİZİNİ

1- A53. Ekmek verilen el ısırılmaz.

"Delikanlı kendisine çok iyi davranan beye, ayrılma kararını söyleyemez."

2- B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

"Bey, kendisine yardımcı olan delikanlıya üç tane sihirli armağan verir."

3- C5. Eş adayını iyi tanımadan yapılan evlilikler, bazan ihanet ve felaket getirir.

"Oğlanın evlendiği padişahın küçük kızı, düşman ülkenin kralının oğluyla sevişmektedir."

4- C156. İnsan bazan en büyük kötülüğü en yakınından görür, çünkü onlara karşı savunmasızdır.

"Padişahın kızı hem kocasına hem babasına ihanet ederek, ülkesinin sırlarını düşman padişahına açıklar ve o ülkeye kaçar."

5- B151. İnsan yenilgilerinden ders almalı ve deneyim kazanmalıdır.

"Esaretten kurtulan genç, bundan ders alarak, artık çok dikkatli davranır ve aynı yanıltıcı bir daha düşmez."

6- C158. Bir oyun kazanılmak isteniyorsa, kurallarına göre oynanmalıdır.

“Delikanlı, kendisinden hile ile alınan sihirli eşyalarını, karşı hilelerle geri alır.”

7- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Delikanlı çok zorlu bir uğraştan sonra mutlu sona ulaşır.”

8- B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

“Kocasına ve babasına ihanet eden padişahın küçük kızı, sevgili si ile birlikte cezalandırılırken, iyi niyetli delikanlı padişahın büyük kızıyla evlenerek mutluluk içinde yaşar.”

14- BÜYÜLENEN BÜYÜCÜ

Diyarbakır

İsmail Can

80

Çiftçi

Babasından

Zamanın birinde, Bağdat'ta bir genç yaşamış. Bu gencin çok güzel cins bir atı varmış. Bir gün Bağdat halkı, şehir meydanından genç bir adamın, güzel bir atla dörtmala geçtiğini görmüş. Adam atı insafsızca kırbaçlıyormuş. Bu olanları seyredenler arasında, elbiselerini değiştirerek es-

naf kılığına giren Sadrazam Mahmut da varmış. Etraftaki insanlara bu zalim adamın kim olduğunu sormuş ama hiç kimse onu tanımıyormuş. Bunun üzerine sadrazam, yanındaki yardımcısı Cafer'e atını acımasızca döven bu adamı, hemen ertesi sabah saraya getirmesini emretmiş. Cafer de söyleneni yaparak genci huzura getirmiş. Sadrazam adama atına niçin bu kadar eziyet ettiğini sormuş. Genç de sadrazama şunları anlatmış: “Benim adım Saidi Numan, varlıklı bir ailenin çocuğuyum. Babamla annem öldükten sonra, evimiz yeniden şenlensin diye evlendim. Karım güzel, sessiz bir kadıncağızdı. Yalnız bazı garip davranışları vardı. Sofrada hiç yemek yemezdi. Ortaya pilav gelince, birkaç pirinç tanesi alıp bırakırdı. Galiba bana alışamadı, zamanla düzeler diye düşünüyordum, ama aradan uzun

bir zaman geçmesine rağmen, bizim hanımda hiçbir olumlu değişiklik olmadı. Bir gece eve yorgun dönüp, erkenden yattım. Yattım ama bir türlü gözümü uyku tutmadı. Karımın yanımdan yavaşça kalktığını gördüm, ben de kalkarak onu izledim. Giyinip çıkan karım epeyce yürüdükten sonra mezarlığın yoluna saptı ve orada yeni kapatılmış bir mezarı açarak içindeki ölünün etini yemeye başladı. Dehşet içinde kalmıştım. Ertesi gün yine yemekte bir şey yemeyen karım Emine'ye, niçin yemiyorsun, yoksa iştahını gece ziyafetine mi saklıyorsun, dedim. Sırrını bildiğimi öğrenen karımın, aniden bütün güzelliği bozuldu ve bir cadıya dö-nüştü. Sonra da sinirden bir tas su alarak yüzüme fırlatıp, "Sen bu cezayı hak ettin, beni izlediğin ve sırrımı öğrendiğin için, bundan sonra köpek ol," dedi ve o anda ben bir köpeğe dönüştüm. Karım beni dövmeye başladı. Can derdiyle kendimi sokağa attım. Görünüşüm köpek olmuştu, ama aklımı normal bir insan gibi kullanabiliyordum. Hemen fırının önüne gittim. Fırıncı bana acıyarak, önüme bir ekmek attı. Ben de ekmeği yemeden önce, başımı ve kuyruğumu sallayıp fırıncıya teşekkür ettim ve sonra da ekmeği yedim. Fırıncı benden çok hoşlanmıştı. Artık onun yanında kalmaya başlamıştım.

Bir gün müşteri sahte para verdi. Kasadaki adam da bu paranın sahte olduğunu ve bunu bir köpeğin bile anlayabileceğini söyledi. O bunu lafın gelişi olarak söylemişti, ama ben hemen masanın üstüne çıkarak, sahte parayı diğerlerinden ayırıp ayağımla öne sürdüm. Orada bulunan herkes şaşkınlık içinde kaldı ve bu olay duyulup tüm şehirde konuşulmaya başladı.

Bir gün fırına gelen bir kadın eliyle işaret ederek, arkasından gitmemi istedi, ben de gittim. Kadın beni evine götürdü. Orada güzel bir kız oturuyordu. Bu kız eline bir tas su alarak bana döndü ve "Eğer insansan yine eski haline dön, hayvansan olduğun gibi kal,"

diyerek üstüme döktü. Ben hemen eski halime döndüm ve başımdan geçenleri anlattım. Güzel kız da büyücülüğü karımla aynı yerde öğrendiğini söyleyerek, elime bir tas su verdi ve bunu götürüp, hak ettiğin cezayı bul diyerek karının yüzüne fırlat, dedi. Hemen eve giderek kızın dediklerini yaptım. Karım, işte her gün kamçılıyarak binip koşturduğum bu ata dönüştü. Bu nedenledir ki, ona çok acımasız davranıyorum.”

Bunları anlatan adam, bundan sonra yine sadrazamın da rızasıyla, atı ölene dek hep ağır işlerde çalıştırmış.

İLETİ DİZİNİ

1. **C5.** Eş adayını iyice tanımadan yapılan evlilikler, bazan felaket getirir.

“Saidi Numan'ın güzel ve sessiz diye evlendiği karısı, ölü eti yemektedir, sırrını öğrenen kocasını da köpeğe çevirir.”

2. **C150.** Dış görünüşe aldanmamalıdır. Hayvanın alası dışında insanın alası içindedir.

“Adamın acımasızca binip koşturduğu at, aslında hain bir büyücü olan karısından başkası değildir.”

- 3- **C160.** İnsanların davranışlarını, asıl nedenlerini bilmeden kendi doğrularımıza göre yargılar ve mahkûm edersek, çoğu zaman yanılırız.

“Halk, atını kırbaçlayan genç adamı zalimlikle suçlar.”

- 4- **B202.** İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

“Adam, sadrazamın da rızasıyla atını ölene dek hep ağır işlerde çalıştırarak, kötü bir yaratık olan karısının cezasını verir.”

15- AVCI İLE ÇOCUKLARI

Samsun-Bafra-Köseli Köyü

Hatice Tombul

65

Ev hanımı

Babasından

Bir varmış bir yokmuş. Karısı, kızı ve oğluyla birlikte yaşayan bir avcı varmış. Günlerden bir gün avcının karısı hastalanmış ve kocasına, canının tavşan eti istediğini söylemiş. Bunun üzerine avcı kızını ve oğlunu

yanına alarak ava çıkmış. Yolda giderken çocuklarına, “Sakin geyik ve tavşan izinde birikmiş olan sulardan içmeyin, yoksa siz de o hayvanlara dönüşürsünüz” diye tembih etmiş. Bir ara babaları onlardan uzaklaşınca, çok susayan oğlan bir geyik izinden su içmek istemiş. Kız kardeşi, babalarının tembihini hatırlatarak onu uyarmış ama oğlan yine de eğilip içmiş. İçmesiyle de geyik olması bir olmuş. Çaresiz kalan kız sağa sola koşarak babasını aramış ama bulamayınca kaybolduklarını anlayıp ağlamaya başlamış. Onun yüzüne bakan geyik kardeşi de ağlıyormuş. Birlikte yürümeye başlamışlar. Kızın cebinde sihirli bir ayna varmış. Çıkarıp ona bakayım derken aynayı yere düşürmüş ve hemen oracıkta bir göl olmuş. İki kardeş o gölden doya doya su içmişler ve yollarına devam etmişler. Derken bir zaman sonra kız saçlarını taramak istemiş ve cebinden tarağını çıkarmış. Meğer bu tarak da sihirliymiş ve kızın elinden düşüp kocaman bir ormana dönüşmüş. Bu ormandaki meyve ve hayvanlarla karınlarını doyurmuşlar. Akşam olup da hava kararınca kız geyik olan kardeşine, “Ben çıkıp şu ağacın üstünde uyuyacağım, sen de buralardan çok uzaklaşma” demiş ve pınarın kenarındaki ağaca çıkıp uyumuş.

Sabah erkenden, padişahın oğlu atını sulamak için bu pınara gelmiş ama suya eğilen at ürküp geri çekilmiş. Ne olduğunu merak eden şehzade, eğilip suya bakınca ayın on dördü gibi güzel bir kı-

zın görüntüsüyle karşılaşmış. Başını kaldırıp yukarı bakmış ki, kız orada oturuyor ve kendisine bakıyor, hemen ona aşağıya inmesini söylemiş. Kız korkup inmeyince de bir baltayla ağacı kesmeye başlamış. Akşam olup hava kararınca, ertesi sabah gelir kesmeye devam ederim diye bırakıp gitmiş. Kız biraz sonra gelen kardeşine olanları anlatıp padişahın oğlu beni sarayına götürüp evlenmek istiyor, bunun için de ağacı kesiyor, demiş. Geyik kesilen ağacı üç kere yalayarak yine eski haline getirmiş ve üzülmemesini söylemiş.

Ertesi sabah yine gelen padişahın oğlu, ağacın eski haline geldiğini görünce, konuşup yalvararak kızın gönlünü yapmış ve onu alarak sarayına götürmüş. Kırk gün kırk gece düğün yaparak kızla evlenmiş. Bu sırada kardeşi de eski haline dönüp insan olmuş. Herkes buna çok şaşırılmış.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1- C153. Büyük sözü dinlemeyenler başlarına dert açarlar.

“Babasının öğüdünü dinlemeyen oğlan, geyik izindeki suyu içer ve geyik olur.”

2- B50. Yaşam yalnız mutsuzluklarla dolu değildir. En umutsuz anda bile, insana bir yardım eli uzanabilir.

“Atım sulamaya gelen şebzade, kızı görüp onu sarayına götürür.”

3- C161. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.

“Önce ağaçtan inmek istemeyen kızı, şebzade konuşup yalvararak yola getirir.”

16- GEYİK SULTAN

İzmir

Pembe Kale

61

Emekli işçi

Annesinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Bir ülkenin bir padişahı varmış. Bu padişahın da çok güzel bir karısı ile çok güzel bir kızı varmış.

Günlerden bir gün, padişahın karısı ölmüş. Ölürken de kocasına, “Benim bileğimdeki incili bileziğim kimin bileğine olursa, sen

onunla evlen” diye vasiyet etmiş.

Kadın öldükten sonra, sarayın adamları bu bileziği ülkedeki tüm kızların bileklerinde denemişler fakat hiç kimseye olmamış. Çaresiz kalan padişah, çok sevdiği karısının vasiyetini yerine getiremediği için, kara kara düşünüyormuş. Padişahın güzel kızı bir gün, bu bilezikle oynarken birdenbire bileziğin kendi bileğine olduğunu görmüş ve dadısına “Ne güzel bilezik değil mi?” diye göstermiş. Bu durumu gören kadın, hemen koşup padişaha, bileziğin kendi kızının bileğine olduğunu söylemiş. Önce çok üzüлp ne yapacağını şaşırان padişah, bir süre sonra “Eh ne yapalım karımın vasiyeti var, kızımın bileğine olduysa ben de onunla evlenirim, kızım sa kızım” demiş. Bu durumu kıza anlatmışlar. Şaşırان kız, “Babam çıldırmış mı? Nasıl olur? Hiç, bir baba kızıyla evlenir mi?” dediyse de babasına laf anlatamamış. Çok geçmeden de padişah, sarayda düğün hazırlıklarına başlatmış.

Bu duruma bir çare düşünen kız, haber gönderip büyük vezirin kızını, birlikte inci dizmek için saraya davet etmiş. Hizmetçilere de gelecek kıza hiçbir şey ikram etmemelerini, yemek zamanı kapıdan işaret etmelerini, kendisinin bir ara çıkıp yemeğini yiyip geleceğini tembih etmiş.

Büyük vezirin kızı, padişahın kızıyla inci dizmek için sevinçle

saraya gelmiş. Akşama kadar sürekli inci dizmiş. Fakat kendisine hiçbir şey ikram edilip hiçbir armağan verilmediği gibi, üstelik bir de aç bırakılmış. Akşam olunca padişahın kızı dadısını çağırıp, “Vezirin kızını evine sen götür. Eve girip kapıyı kapatınca da hemen oradan ayrılma, içerideki konuşulanları dinle. Bakalım, kız ailesine neler anlatacak” demiş. Kızı evine götüren dadı da kapıyı dinlemiş. Kız daha içeri girer girmez, annesi babası ve kardeşleri sarayda neler gördüğünü, neler yiyip içtiğini ve ne armağanlar aldığını, hep bir ağızdan sormuşlar. Kız da “Aman, armağandan vazgeçtim, üstelik bir de aç kaldım. Hemen bana bir sofraya hazırlayın” demiş. Bunları dinleyen dadı, duyduklarını gelip kızı anlatmış.

Kız bu benim işime yaramaz deyip, ertesi gün ortanca vezirin kızını saraya, inci dizmeye çağırmış ve aynı şekilde onu da denemiş. O da akşam evine gittiğinde, aynı şeyleri söylemiş. Bunun üzerine padişahın kızı, üçüncü gün de küçük vezirin kızını çağırmış.

Olanları duyan ve çok akıllı olan küçük vezirin kızı, bunun bir sabır sınavı olduğunu anlamış. Saraya giderken, gizlice yanına bir parça yiyecek almış. Öğle yemeği sırasında, padişahın kızı yemek için dışarı çıkıp da kendisi odada yalnız kalınca, hemen getirdiği yiyeceği çıkarıp yemiş. Böylece, akşama kadar hiç zorlanmadan ve neşesinden hiçbir şey kaybetmeden, inci dizerek prensese arkadaşlık etmiş. Akşam da eve gidince, ne olduğunu soran ailesine, gününün sarayda çok iyi geçtiğini, kendisini çok güzel ağırladıklarını, çeşitli ikramlarda bulunduklarını, padişahın kızını da çok sevdiğini söylemiş. Kapıdan bunları dinleyen dadı, hemen koşup olanları padişahın kızına anlatmış.

Buna sevinen kız, ertesi günü küçük vezirin kızını tekrar saraya çağırtmış. Onu güvenilir bir insan bulduğunu, kendisine arkadaş seçtiğini ve kendisiyle birlikte uzun bir yolculuğa çıkıp çıkı-

mayacağını, bu konuyu iyice düşünmesini söylemiş. Kız da hiç düşünmeden, hemen kabul etmiş.

Bunun üzerine, padişahın kızı babasına haber gönderip kendisiyle evlenmeyi kabul ettiğini fakat ondan, suda yüzebilen ve içine hiç su almayan bir fayton yaptırmasını istemiş. Padişah da, “Dileğin bu olsun” demiş ve hemen kızının istediği faytonu yaptırmış.

Kız bir gece gizlice, bu faytonu yiyeceklerle doldurmuş. Kendisi de küçük vezirin kızıyla içine girip kapısını kapatmış ve adamlarına, faytonu götürüp nehre atmalarını söylemiş. Onlar da gizlice götürüp atmışlar.

Nehir, faytonu çok uzaklardaki bir ülkeye sürüklemiş. O ülkenin padişahının oğlu da uzaktan, suda parlayan bu faytonu görüp merak etmiş ve kıyıya çektiirmiş. Bir de içini açıp bakmışlar ki, iki dünyaya güzeli kız. Oğlan bir görüşte padişahın kızına âşık olmuş. Kız da başından geçenleri ona anlatmış. Padişahın oğlu, hemen kızları alıp saraya götürmüş ve babasına olanları anlatarak, bu padişahın kızıyla evlenmek istediğini söylemiş. Sarayda düğün hazırlıkları başlamış.

Öte yandan, kızının kaçtığını hemen haber alan padişah da çok sinirlenip kızına beddua ederek, “Kızım sen bir geyik olup dağlara düşesin ve bir insanoğlu seninle konuşana kadar, hep geyik kalasın” demiş.

Bu beddua üzerine, padişahın kızı tam gelinliğini giyeceği sırada, bir geyik olup dağlara düşmüş. Vezirin kızı, onun arkasından çok ağlamış sızlamış. Geyik olan kız, gündüzleri dağlarda geziyor, gece yarısından sonra da vezirin kızının penceresinin altına gelip ona, “Vezirin kızı, vezirin kızı, konuş benimle” diye yalvarıyormuş. Fakat o zamana kadar, penceresinin önünde geyiğin gelmesini bekleyen vezirin kızı, o saatlerde uyuyup kaldığı için bir türlü geyikle konuşamıyor ve kız da bu büyüden kurtulup tekrar eski haline dönemiyormuş.

Bu böyle günlerce sürmüş. Sonunda vezirin kızının aklına, uyumamak için bir çare gelmiş. Parmağını bıçakla kesip yarasına da tuz basmış. Böylece canının acısından sabaha kadar uyuyamamış. Sabaha doğru, geyik olan kız penceresinin altına gelip de, “Vezirin kızı, vezirin kızı, ne olur konuş benimle” deyince hemen duyup pencereyi açmış ve onunla konuşmuş. Kendisiyle bir insanoğlu konuştuğu için büyü bozulmuş ve padişahın kızı geyik olmaktan kurtulup tekrar eskisi gibi güzel bir kız olmuş. Vezirin kızı sevinçle koşup padişahın oğluna durumu anlatmış. Buna sarayda herkes çok sevinmiş. Yeniden düğün dernek kurulmuş ve kırk gün kırk gece yenilip içilmiş. Böylece padişahın kızı da muradına ermiş...

İLETİ DİZİNİ

- 1- **C156.** En yakınları tarafından cinsel tacize uğrayan (ensest) kızların kadınların kendilerini korumaları çok daha zordur.
- 2- **B252.** İnsan, en güç anlarda bile soğukkanlılığını korumalı ve akıllıca davranmalıdır.
“Padişahın kızı, babasının elinden kurtulmak için, akıllıca planlar yapar.”
- 3- **B1.** Sabırlı, tokgözlü ve akıllı olmak gerekir.
“Küçük vezirin kızı, bir sınavla karşı karşıya olduğunu anlar ve akıllıca davranır, padişahın kızının dostluğunu kazanır.”
- 4- **B400.** Ana-babaların bedduaları tutar, gerçekleşir.
“Babası beddua ettiği için kızı geyik olur.”
- 5- **B252.** İnsan, en güç anlarda bile soğukkanlılığını korumalı ve akıllıca davranmalıdır.
“Vezirin kızı uyumamak için, parmağını kesip, yarasına tuz basar.”
- 6- **B2.** Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
“Padişahın kızı pek çok güçlüğü aştıktan sonra, mutlu sona ulaşır.”

17- ÇİĞ SÜT

*Diyarbakır
Kemal Dindaroğlu
55
Emekli memur
Babasından*

Zamanın birinde gür ağaçlı, yemyeşil, içinde derelerin aktığı bir orman varmış. Bu ormanın içinde oğluyla birlikte yaşlı bir adam yaşırmış. Adamın adı Ali, oğlunun adı Gürbüz'müş. Gel zaman git zaman yakışıklı bir delikanlı olan Gürbüz'ün evlenme zamanı gelmiş. O günlerde de Gürbüz'e her zaman, çiğ süt emmemiş bir kızla evlenmesini söyleyen ihtiyar babası ölmüş. Oğlan evleneceği uygun bir kız bulmak için yollara düşmüş.

Az gitmiş uz gitmiş, dağlar tepeler aşırıp çok yorulunca, bir mezarlığın yanında dinlenmeye oturmuş. Biraz ötesinde bir mezarın başında ağlayan bir adam görmüş. Gidip ona neden ağladığını sorunca, adam ondan önündeki mezarı açmasını istemiş. Mezarda çok güzel bir kadın yatıyormuş. Adam Gürbüz'e "Eğer beni öldürür ve bu mezara koyarsan sana kılıcımı, atımı ve altınlarımı veririm" demiş. Şaşırان oğlan niçin ölmek istediğini sorunca adam, "Bu mezarda gördüğün kadın benim amcamın kızı Zeynep'ti. Biz birbirimizi seviyorduk ama amcam onu yaşlı bir zengine verdi, o da canına kıydı, şimdi ben de ölüp ona kavuşmak istiyorum. Eğer, sen beni öldürmezsen ben seni öldürürüm" demiş. Aslında, adamın öldüreceği filan yokmuş. Bu sözleri çaresizliğinden ve üzüntüsünden söylüyormuş.

Gürbüz, adamın isteğini kabul etmeyerek yürüyüp gitmiş ama biraz sonra bir ses duyup arkasına bakınca, adamın kanlar içinde yattığını görüp, hemen yanına koşmuş. Adamın kendi canına kıydığını görünce, onu mezardaki kızın yanına gömüp, bu iki talihsiz sevgilinin ruhlarının birleşmesi için dua ederek, adamın atını, kılıcını ve altınlarını alıp oradan uzaklaşmış.

Bir zaman geçtikten sonra hamile bir kadınla kocasına rastlayıp

onlarla yol arkadaşı olmuş. Dinlenmek için oturdıkları bir yerde kadın bir kız çocuğu doğurmuş. Bunu gören Gürbüz'ün aklına, babasının kendisine verdiği öğüt gelmiş ve bebeğin annesiyle babasına, eğer bu bebeği bana verirsiniz, ben de size altınlarımı veririm demiş. Çok yoksul olan bu aile üzülerken de olsa, bu teklifi kabul etmişler. Altınları verip bebeği alan oğlan ona Ayyüzlü adını vererek, bir mağaraya götürmüş. Burada bebeği, hiç çiğ süt içirmeden büyütmüş.

Bebek zamanla büyüyerek, güzel bir kız olmuş. Gürbüz Ayyüzlü'yü kendisinden istemiş ve evlenmişler. Mutluluk içinde yaşayıp giderlerken, bir gün kasabaya inen oğlan karısına bir çift altın terlik getirmiş. Kız buna çok sevinmiş. Her zamanki gibi, ertesi sabah da ava çıkan oğlan giderken karısına, kapıyı kimseye açmamasını ve yakındaki dereye su almaya gitmemesini tembihlemiş. Bir zaman sonra canı sıkılan kız, eline bir kova alarak dereye su getirmeye gitmiş. Tam suyu alacağı sırada, ayağındaki altın terliklerinden birisi dereye düşmüş ve akan su onu uzaklardaki bir sarayın bahçesine götürmüş. O sırada orada gezinmekte olan kral, bu terliği görerek dereден çıkarmış ve bunun sahibi mutlaka soylu bir ailenin kızı olmalı diye düşünmüş. Sonra da bu kızı bulup oğluna almaya karar vermiş. Kızı bulmak için de saray büyücüsünü görevlendirmiş. Büyücü çok hünerleri olan yaşlı bir kadınımış. Aradan çok geçmeden de kızın oturduğu mağarayı eliyle koymuş gibi bulmuş. Mağaranın önünde oturan kıza, “Çok yoksul bir ihtiyarım, çok da acıktım bana biraz yiyecek ver” demiş. Kız da vermiş. Karnını doyuran büyücü, kıza “Senin kadar güzel bir kız, böyle dağ başlarında yaşamamalı, sen saraylara layıksın” demiş. Bu sözlerden çok hoşlanan kız, büyücü kadına daha çok ilgi gösterince de kadın “Gel sen Gürbüz'ü bırak, bizim kralın oğluyla evlen, ben hemen gider, kralın oğlunu buraya getiririm. O gündüzleri insan olup senin yanında kalır. Akşamları kocan gelince de bir eşek kılığına girer onu bir ağaca bağlarsın. Nasıl olsa kocan gündüzleri ava gidiyor,

kralın oğlunu göremez, akşamları da yorgun dönüyor eşeği fark etmez” demiş. Buna akli yatan Ayyüzlü, ayrıca büyücüyle birlikte şöyle bir plan yapmış: Gürbüz avdan dönünce, kız ona hasta numarası yapacak ve hastalığının çaresinin de kralın kalbi olduğunu, onu kendisine getirmesini söyleyecek, oğlan onu getirmeye gidince, kralın adamları onu yakalayıp öldüreceklermiş. Kız kararlaştırdıkları gibi yapınca, kralın kalbini getirmeye giden Gürbüz, iki gece iki gündüz yol gidip saraya varmış ve içeri girmek isterken de yakalanıp kralın huzuruna çıkarılmış. Kral oğlana neden sarayına girmek istediğini sormuş. Bu soruyu sorarken de elindeki bir çubukla, sürekli yanında duran kafesteki kara kanaryanın kafasına vurarak, ona eziyet ediyormuş. Bunu gören oğlan da krala, “Eğer siz elinizdeki çubukla niçin bu kanaryaya sürekli vurduğunuzu söylerseniz, ben de buraya gelişimin nedenini size söylerim” demiş. Kral da “Bu bir sırdır. Bunu sana söylersem ölmen gerekir” demiş. Oğlan ölümü kabul edince de “Görmüş olduğun bu kanarya benim karımdı. İki yıl önce, iki cins at almış ve atlara bakması için de bir seyis tutmuştum. Atlardan birisi gelişip güçlenirken diğeri durmadan zayıflıyordu. Bunun nedenini seyise sordüğümde bana, karınıza sorun efendim dedi. Ben de çoktandır karımdan şüpheleniyordum çünkü onun her akşam yemeğime uyku ilacı koyduğunu öğrenmiştim. O akşam yemeğimi yemeyerek, gizlice karımı izledim. Ahıra giden karım zayıf ata binip dörtnala sürmeye başladı, ben de peşinden gittim. Bir yıkıntıya vararak içeri girdi. Ben de atımdan inip viranenin penceresinden içeri baktım. Önce gözlerime inanamadım. Çünkü karım düşman ülkenin kralıyla beni arkadan vurup tahtımdan indirmek için planlar yapıyordu. Tam o sırada beni gördüler. Karım elindeki sihirli değnekle dokunarak beni bir deveye dönüştürdü, sonra da çöle götürüp açlığa ve susuzluğa terk etti.

Çölde çaresizlik içinde kalakalmıştım. Üstümde akbabalar dönüyordu. Tam hayattan umudumu kesmişken, iki güvercin geldi. Biri

beyaz, biri siyahtı. Beyaz güvercin karımın kız kardeşiymiş. Bana, ‘Eğer benimle evlenirsen seni eski haline dönderirim’ dedi. Kabul ettim. Beni eski halime getirirken, karımı da kara bir kanarya kılığına soktu. O bunları yapınca, ben hemen elimi çabuk tutup onu öldürdüm ve karımı da bir kafese koydum. İşte o gün bu gündür, bir çubukla karımın kafasına vuruyorum ve böylece ona, yaptığı ihanetin cezasını çektiriyorum” demiş. Sonra da oğlana, sırrını öğrendiği için onu öldürmek zorunda olduğunu söylemiş. Oğlan, “Önce dışardaki dededen bir abdest alayım da öyle öldür” diyerek dışarı çıkmış ve oradan da kaçarak mağarasının yolunu tutmuş. Yolda giderken bir kadınla kocasına rastlamış. Bunların yanında bir eşek, eşeğin üstünde de bir sandık varmış. Onlarla bir zaman yürüyen Gürbüz, kendi evine misafir olabileceklerini söylemiş. Mağaraya varınca da Ayyüzlü’den altı kişilik yemek hazırlamasını istemiş. Kız ona, biz dört kişiyiz, niçin altı kişilik yemek istiyorsun deyince de, “Dört kişilik yemek bize, beşinci yemek dışarıda eşek kılığında bağlı duran kralın oğluna, altıncı yemek ise eşeğin sırtında duran sandıktaki adama” demiş. Meğer sandıktaki adam, misafir kadının kocasını aldattığı adammış. Bunu öğrenen adam, karısını hemen oracıkta öldürmüştü. Ayyüzlü ise kocasının her şeyi bildiğini anlayınca dönüşü olmayan bir hata işlediğini görüp kocasının belindeki hançeri çekerek, kendi canına kıymış.

Bu olanlardan sonra Gürbüz, babasının öğüdünün boş olduğunu, insanların iyi ya da kötü olmalarının, çiğ süt emip emmemeleriyle bir ilgisi olmadığını anlamış...

İLETİ DİZİNİ

1- C6. Toplum içinde büyümemiş, yeterli yaşam deneyimi olmayan kızlar kolayca aldatılabilirler.

"Toplum içinde yetişmeyen Ayyüzlü, büyücü tarafından kolayca aldatılır."

- 2- **C156.** İnsana bazan en büyük kötülük, en yakınlarından gelir, çünkü onlara karşı savunmasızdır.

"Gürbüz'ü karısı aldatarak onu ölüme gönderir."

"Kralı uyutan karısı da, düşman ülkenin kralıyla buluşur."

- 3- **C160.** Nedenlerini bilmeden, bir olayı yargılamak insanı yanılgıya götürür.

"Kralın bir çubukla sürekli dövdüğü kara kanarya, aslında onun hain karısıdır."

- 4- **C162.** Büyüklerin öğütleri bazı hallerde, gerçeği yansıtmayabilir.

"Babasının Gürbüz'e söylediği, çiğ süt emmemiş kızla evlenme öğüdü, iyi sonuç vermez."

- 5- **B202.** İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

"Misafir adam, kendisini aldatan karısını öldürür."

"Ayyüzlü, hatalarının ve kötülüklerinin bedelini kendi canına kıyarak öder."

d- Dev, Cadı, Canavar Masalları

18- FATMA

Van-Gevaş-Siyavan Köyü
Havva İdikut
42
Ev hanımı
Teyzesinden

Gel zaman git zaman, zamanlardan bir zaman, rahmet olsun dinleyenlerin annesine babasına, bu rahmetin dışında olsun duvar dibindeki şeytanlar, başlayalım masalımıza...

Zamanın birinde, eski ve yoksul bir kasabanın dışında, yoksul ama se-

vilip sayılan bir aile otururmuş. Bu ailenin Yusuf, Hüseyin ve Fatma adında üç yetişkin çocukları varmış. O zamanlarda yaşanan kuraklık ve bunun getirdiği açlık, yoksulluk nedeniyle Yusuf ile Hüseyin, anne ve babalarından izin alarak, uzaklarda bulunan bir ormanda odunculuk yapmak üzere yola çıkmışlar. Aradan günler aylar geçmiş. Anne ve baba gurbette bu kadar uzun zaman kalan oğullarının ev işlerini yapması için, kızlarını onların yanına göndermeye karar vermişler ve kızları Fatma'yı bir kervana teslim edip göndermişler. Kervan, kızı ağabeylerinin bulunduğu yere getirip bırakmış. Kardeşlerinin oturduğu eve giren Fatma, her tarafı darmadağınık bulmuş. Ortada bir de kedi⁽⁸⁾ dolaşıyormuş. Hemen kollarını sıvayan kız, ortalığı temizleyip yemeği pişirerek, heyecanla ağabeylerini beklemeye başlamış.

Oğlanlar yorgun argın eve geldiklerinde, karşılarında çok sevdikleri kız kardeşlerini görünce, gözlerine inanamamışlar. O akşamı, geç saatlere kadar konuşarak geçirmişler. Günler, aylar böyle geçmeye başlamış. Kız evde ev işlerini yaparken, ağabeyleri de ormanda odunculuk yapıyorlarmış. Fatma'nın evde tek can yoldaşı, ortalıkta dolaşan sinsi kediymiş. Kız ne yese yarısını da ona verirmiş. Bir gün çamaşır yıkayan Fatma, ocaktaki ateşin sönmemesi için üstünü küllemiş ve çamaşırları sermek için dama çıkmış. Kedi de her zamanki gibi, arkasında dolaşıyormuş. Yerde bir kuru üzüm tanesi bulan kız, onu ağzına atmış. Bunu gören kedi, üzümü kendisine vermediği için kıza çok kızarak, aşağıya inip ocaktaki ateşin üzerine işemiş ve söndürmüştü. Akşam yemeğini pişirmek isteyen Fatma, ateşin söndüğünü görünce ne yapacağını bilememiş. Dışarı çıkınca, uzaklarda yükselen bir duman görmüş. Hemen eline bir kürek

(8) Masallarda genellikle cinselliği temsil eden kediler, cinselliğin koruyucusu, Mısırlı kedi tanrıça "Bastet" in bir yansıması olabilirler.

alıp, o dumanın çıktığı yere doğru koşmuş. O eve varınca, ortada güröl güröl yanan bir ocak, üstünde de fokur fokur kaynayan bir kazan görmüş. Kazanın yanında, korkunç horultularla uyuyan bir devle, yemek pişiren güzeller güzeli iki kız varmış. Kız telaş içinde ona, “Her kimsen, derhal buradan yok ol. Dev anamız uyanırsa seni hemen yer” demişler. Fatma çok yalvarınca da dayanamayıp ona biraz ateş vermişler ve “Dev anamız uyanınca senin kokunu alır ve peşine düşer. Şu su testisini, tarağı ve sabunu yanına al. Devlin yaklaştığını görünce, bunları sırasıyla bir bir arkana at, o zaman sana yetişemez” demişler ve kızı aceleyle oradan uzaklaştırmışlar.

Dev uyanınca, oraya bir insanın geldiğini anlayıp kızlarına sormuş. Onlardan bir cevap alamayınca da kokuyu izleyerek kızın ardına düşmüş. Fatma, devin kendisine yaklaştığını görünce, elindeki sabunu arkasına atmış. Birdenbire her taraf kaygan bir hale gelmiş ama dev yine de düşe kalka kızı izlemeye devam etmiş. Kız da arkasına tarağı atmış. Her taraf orman ve dikenlerle dolmuş. Dev bundan da kurtulup kızı izlemeyi sürdürünce, Fatma bu defa da elindeki su testisini atmış. Atmasıyla da her tarafı sular kaplamış. Kız güçbela evine gelip kendisini içeriye atmış. Biraz sonra kapının önüne gelen dev ona, “İçeride olduğunu biliyorum, kapıyı aç, yoksa kırarım” diye bağırmış. Kız kapıyı açmayınca da “Öyleyse kapının deliğinden parmağını uzat” demiş. Çaresiz kalan kız da beni yiyeceğine, bari parmağımı yesin diye düşünerek uzatmış. Dev kızın parmağını delip kanını içmiş. Halsiz düşen kız bayılmış. Bu kan emme işi günlerce devam etmiş. Kız da günden güne zayıflamaya başlamış. Bu durumu fark eden ağabeyleri, “Fatma, sen bizim biricik kardeşimizsin. Derdin neyse söyle, eğer istiyorsan seni geri evimize gönderelim” demişler. Bunun üzerine kız da ağabeyleri Yusuf ile Hüseyin’e her şeyi anlatmış. Bunu duyan oğlanlar, ertesi gün işe gitmeyerek evin kapısına büyük bir delik açmışlar ve içeride beklemeye

başlamışlar. Biraz sonra gelen dev, kapıdaki bu deliğe bir anlam verememiş ve kıza “Parmağını uzat ben geldim” diye bağırır. Yusuf ve Hüseyin kapının içinde, ellerinde kılıçlarla bekliyorlar. Kız içerden, “Ey başımın belası dev. Hiç ayağa kalkacak halim kalmadı. Başını içeriye sok da parmağımı öyle em” diye seslenmiş. Dev başını uzatınca da içeride bekleyen oğlanlar, kılıçlarını indirerek onun başını gövdesinden ayırmışlar. Sonra da devin evine giderek, iki güzel kızını alıp getirmişler ve bu kızlarla evlenmişler.

Günler aylar böyle geçip giderken devin kızları, annelerinin ölümüne neden olan Fatma’dan öç almak için planlar kurmaya başlamışlar. Bir gün Fatma su isteyince, testinin içine küçük bir yılan yavrusu koyup ona içirmişler. Kız boğazından garip bir şeyin geçtiğini hissetmiş. Fakat devin kızları olayı geçiştirmişler. Aradan günler aylar geçmiş ve Fatma’nın karnı büyümeye başlamış. Devin kızları Fatma’nın olmadığı bir gün, Yusuf ile Hüseyin’e, “Galiba kız kardeşiniz birisiyle yatmış ve hamile kalmış. Karnı büyüyor. Onu hemen öldürüp namusunuzu temizlemelisiniz” demişler. Hüseyin, “Haklısınız onu hemen öldürelim” demiş. Kız kardeşini çok seven küçük oğlan Yusuf ise, “Ben yarın onu dağa götürüp öldürürüm” demiş ve ertesi gün kız kardeşini alarak yola çıkmış. Öğleye kadar yürüdükleri için çok yorulan Fatma, bir ağacın altında uyuyakalmış. Onun hırkasını alan Yusuf da sessizce uzaklaşmış. Bir kuşu öldürüp kanını kızın hırkasına sürmüş. Evdekilere de Fatma’yı öldürdüğünün kanıtı olarak bunu göstermiş. Hiçbir şeyden haberi olmayan kızcağız uyandığında, ağabeyini yanında göremeyince, kardeşinin kendisine yaptığı oyunu anlamış ve ona, “Öyle bir derde düş ki benim elim değmedikçe iyileşme” diye beddua etmiş, sonra da başını alıp dağlara doğru yürümeye başlamış. Biraz sonra bir çobana rastlamış ve ondan su istemiş. Çoban da hemen oradaki bir su birikintisini göstererek, oradan içebileceğini söylemiş. Fatma suya eğilince

suda bulunan bir yılan kendi dilinde konuşarak, kızın karnındaki yılanı yanına çağırmış. O da yine kendi dilinde cevap vermiş. Bu sesleri duyan çoban, kıza bunun ne demek olduğunu sormuş. Fatma başından geçenleri çobana anlatınca, ona çok acıyan çoban, kızı kendi evine götürmüş ve çok tuzlu yiyecekler yedirmiş, sonra da başaşağı bir ağaca asıp ağacın altına da bir leğen su bırakmış. Fatma'nın karnındaki yılan, ağzından çıkıp bu suya düşmüş, çoban da hemen onu öldürerek, kızı bu dertten kurtarmış. Fatma bundan sonra, yıllarca çobanla baba kız olarak birlikte yaşamış.

Öte yandan, Yusuf'un ayağında bir yara çıkmış ve bir türlü iyileşmemiş. Sonunda dağda, bu işlerden anlayan bir hekimin bulunduğunu duyup oraya gitmiş. Karşısında kardeşi Fatma'yı görünce çok şaşırılmış, çoban da kızın karnındaki yılanı nasıl çıkardığını anlatmış. Bunları duyan Yusuf ağlayarak kardeşinden af dilemiş, kız da ağabeyinin yarasına dokunarak onu iyileştirmiş, sonra iki kardeş çobandan izin alarak evlerine dönmüşler. Kardeşleri Hüseyin ve devin kızları, Fatma'yı görünce küçük dillerini yutayazmışlar. Yusuf olanları ağabeyi Hüseyin'e anlatmış, sonra da ikisi birleşip hain karılarını öldürerek, yılanların bulunduğu bir kuyuya atmışlar. Üç kardeş anne ve babalarının yanına dönerek, bundan sonra yıllar yılı mutlu bir yaşam sürmüşler.

Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine.

Gökten üç elma düşmüş, biri anlatanın başına, biri dinleyenin başına, biri de onların başına...

İLETİ DİZİNİ

1- D50. Ekonomik sıkıntıya düşen ailelerde, çocuklar çalışarak büyüklerine destek olmalıdırlar.

"Yusuf ile Hüseyin, yoksul ailelerine yardım edebilmek için, uzak bir ormana çalışmaya giderler."

2- D6. Su ve ateş gibi, insanlığın yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur, insanlar bunlara ulaşmak için öteden beri acı çekerler.

“Dev, ateşinden bir parça alan kızın kanını emer.”

3- B300. İnsan, dertlerini yakınlarıyla paylaştığı zaman daha kolay bir çözüm yolu bulabilir.

“Kız, devin gelip kanını emdiğini erkek kardeşlerine söyler onlar da devı öldürürler.”

4- C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.

“Erkek kardeşler oduna giderler, kız kardeşler ise ev işlerini yapar ve ateşı ocağı yakık tutarlar.”

5- C156. İnsana yakınlarından kötülük gelebilir, dikkatli olmalı.

6- C157. Bir şeyin aslını aramadan acele karar vermemeli, iftira olasılığı gözardı edilmemeli.

“Gelinler, görümceleri Fatma’nın içeceğı suya yılan yavrusu koyarlar ve kocalarına da giderek, karnı şişen Fatma’nın hamile olduğunu söylerler.”

7- B50. Umutsuzluğa düşmemelidir, en sıkışık anlarda bile yardım edecek birisi çıkar.

“Fatma’yı kurtaran çoban, ona kıızıymış gibi davranır.”

8- E2. Yılan yutanların midelerindeki yılan çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir.

“Çoban karnında yılan olan kıza, tuzlu yiyecekler yedirir ve onu, su dolu bir leğenin üstün başaşağı asar. Yılan bu sıyın içine düşer.”

9- B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

“Kötü kalpli gelinler öldürölür, kardeşler de bir araya gelip, aileleriyle birlikte mutluluk içinde yaşarlar.”

19- ÜÇ KARDEŞLER

Adana-Kadirli-Harkaçtığı Köyü

Şerife Güngören

70

Ev hanımı

Annesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben anemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bir adamın üç oğlu

ile bir de elma bahçesi varmış. Elmalar olgunlaşınca, bir dev gece gelerek onları yemiş. Adam oğullarını yanına çağırıp, “Bu devi öldürüp elmalarımızı kurtarın. Siz de başkaları gibi, bunları satarak para kazanın” demiş.

Oğlanlar bahçeye bir çardak yaparak, dev beklemeye karar vermişler. İlk gece büyük oğlan beklemiş. Gece yarısına doğru gözleri ışık saçan, kulakları yerlerde sürünen korkunç bir devin geldiğini gören oğlan, zangır zangır titreyip ne yapacağını şaşırmış ve koşup babasına giderek gördüklerini anlatmış. Ertesi gece, ortanca oğlan beklemeye başlamış ama o da dev görüncce korkup kaçmış. Sıra küçük oğlana gelince, o uyumamak için parmağını kesip yarasına da tuz basmış ve korkusuzca beklemeye başlamış. Gecenin bir yarısı gelen dev, ağaçlara saldırınca da okunu atıp onu vurmuş. Acısından bağıarak kaçan dev kendisini, yolun üzerine çıkan bir kör kuyuya atmış. Oğlan geri dönüp babasına olanları anlatmış, sonra da diğer kardeşleriyle birlikte kuyunun başına gelmişler. Önce büyük oğlanı, beline bir ip bağlayıp kuyuya sarkıtmışlar ama daha yarıya bile gelmeden oğlan, “Beni yukarıya çekin” diye bağırmaya başlamış. Geri çekip, ortanca oğlanı sarkıtmışlar. Biraz sonra o da bağıırıp geri çıkmış. İş yine küçük oğlanın başına kalmış. O, “Ben ne kadar bağıırırsam bağıırayım, geri çekmeyin” demiş ve kuyuya inmiş.

Kuyunun dibinde halı dokuyan üç kız kardeş varmış. Oğlanı görünce, “Buraya niye geldin, şimdi dev gelirse seni yer, hemen kaç git” demişler. Oğlan da kızlara devin nerede olduğunu sormuş. Kızlar gösterince de ona bir ok daha atmış. Bunun üzerine dev, “Oğlan bana bir ok daha at” diye inlemiş ama oğlan, “Anamdan er doğdum bir doğdum, bir daha vurmam” demiş. Dev kanlar içinde yığılıp kalmış ve inleye inleye ölmüş.

Yeniden kızların yanına gelen oğlan, büyük ağabeylerinin adını büyük kızların avucuna, kendi adını da küçük kızın avucuna yazmış, sonra da önce büyük kızı, arkasından da ortancayı yukarı göndermiş. Sıra küçük kıza gelince o, “Önce sen çık, eğer ben çıkar sam kardeşlerin seni burada bırakır giderler” demiş ama oğlan, “Benim kardeşlerim öyle şey yapmazlar” diyerek kızı göndermiş. Sıra kendisine gelince de kardeşleri ipi kesip onu kuyuda bırakarak kızları da alıp hızla oradan uzaklaşmışlar. Eve dönünce babalarına, “Kardeşimiz bizimle dönmek istemediği için, kuyuda kaldı” demişler. Babaları da onlara, “Kardeşiniz kuyudan çıkıp buraya gelmeden sizi evlendirmem” demiş.

Öte yandan kardeşlerinin ihanetine uğrayıp kuyunun dibinde kalan zavallı oğlan, ne yapacağını bilemez durumda yürürken, bir eve rastlamış ve içinde oturanlara, yeryüzüne nasıl çıkabileceğini sormuş. Onlar da “Ulu bir ağacın başında bir kuş yuvası var. Bir ejderha gelerek bu yuvadaki yavruları yiyor. Eğer sen bunları ejderhadan kurtarırsan, onların anaları olan kuş da seni istediğin yere götürür” demişler. Oğlan hemen gidip ağacın dibine saklanmış ve biraz sonra yavruları yemeğe gelen ejderhayı da okuyla öldürmüştü. O sırada yuvasına gelip olanları gören ana kuş, oğlana “Dile benden ne diler sen” demiş. Oğlan yeryüzüne çıkmayı isteyince de “On okka etle, on okka süt al gel ve sırtıma bin, ben gak deyince ağzıma et ver, guk deyince de süt” demiş. Kuşun dediklerini yapan oğlan yeryüzüne

çıkıp doğruca evlerine gitmiş. Kızların evlenmediğini görünce çok sevinmiş ve kardeşlerinin kendisine yaptığı kötülüğü de bağışlamış.

Hemen düğün dernek kurulmuş ve üç oğlan kardeş, üç kız kardeşle evlenip mutlu olmuşlar.

Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1- B1. Sabırlı ve kararlı insanlar, amaçlarına ulaşırlar.

"Küçük oğlan, büyük bir kararlulukla, kuyunun dibine kadar iner."

2- B101. Başarı kıskançlık uyandırır.

"Büyük kardeşler, becerilerini kıskandıkları küçük kardeşlerini kuyunun dibinde bırakırlar."

3- B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

"Anne kuş, yavrularını ejderhadan kurtaran delikanlıya yardım eder."

4- B350. Bağışlamak yüce bir duygudur.

"Küçük kardeş, kendisini ölüme terk eden ağabeylerini bağışlar."

5- B2. Mutluluğa-amaca giden yol uzun ve çetindir.

"Küçük oğlan pek çok güçlüğü yenerek, mutlu sona ulaşır."

20- HASANIKO İLE CITTO PITTO

Muş-Ziyaret Köyü
Amine Şimşek
75
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde Hasaniko, Cıto ve Pitto adlarında üç oğlan kardeş yaşarmış. Bunların kötü kalpli üvey bir anneleri varmış. Bu kötü kalpli kadın, günlerden bir gün ya-

tağının altına kızarmış bir yufka ekmek koyup sağa sola dönerek onları çıtırdatmış ve kocasına da “Gördüğün gibi ben çok hastayım, kemiklerimden çıtır çıtır sesler geliyor, ancak senin üç oğlanın kanını içersem iyileşebilirim” demiş.

Bunları duyan bir serçe, bu sırada damda oynamakta olan üç kardeşin yanına gelerek onlara, “Üvey anneniz sizin kanınızı içecek” diye haber vermiş. Bunu duyan çocuklar da hemen oradan kaçarak, dağda oturan dayılarının yanına gitmek istemişler. Az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler ama dayılarının evini bir türlü bulamamışlar.

Akşam karanlığı inerken uzakta bacası tüten bir ev görmüşler ve hemen oraya gitmişler. Burası kör bir devin eviymiş. Çok aç olan çocuklar ondan yiyecek istemişler. Dev onları içeri alıp tandırın yanına oturtturarak biraz yiyecek vermiş. Asıl amacı, üç çocuğu da tandırda pişirip yemekmiş. Karınları doyan çocuklar, tandırın kenarına kıvrılıp yatmışlar. Biraz sonra yanlarına gelen dev, “Kim yattı kim yatmadı” demiş. Hasaniko da “Herkes yattı ben yatmadım” diye cevap vermiş. Bunu duyan dev, gidip biraz sonra gelerek yine aynı şeyleri sormuş. Hasaniko yatmadığını söyleyince de yine dışarı çıkıp onun uyumasını beklemeye başlamış. Öte yandan, devin amacını anlayan Hasaniko, kardeşleri Cıtto ve Pitto’yu uyandırarak onlara çok alçak bir sesle, devin kendilerini yemek istediğini anlatmış. Başbaşa veren üç kardeş deve karşı bir plan hazırlamışlar. Biraz sonra dev bunların uyuyup uyumadıklarına bakmaya gelince, üçü de gözlerini yumup uyur gibi yapmışlar. Bunların uyuduğunu sanıp çok sevinen dev, arkasını dönüp tandırdaki ateşi karıştırmaya başlamış. Tam bu sırada üç kardeş onu ateşe iterek tandırın ağzını kapatmışlar. Sonra da devin bütün malının mülkünün üstüne konup ömürlerinin sonuna kadar rahat yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

1- C7. Babalar çocuklarını, üvey annelerden korumalı ve onların her dediğini yapmamalıdır.

“Üvey anne kocasına, hasta olduğunu ve evin üç çocuğunun kanını içerse iyileşebileceğini söyler.”

2- B257. Yabancıların yardım önerileri şüpheyile karşılanmalıdır, bu iyi görünüşün altında bir art niyet olabilir.

“Kör dev, aç çocuklara yiyecek verip uyumalarını bekler, çünkü asıl amacı onları yemektir.”

3- B252. Zekâ ve önlem, kaba gücü yener.

“Üç çocuk kör devı tandıra atarlar.”

4- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Kötü kalpli dev yanarak ölür, tüm malı mülkü de zavallı çocuklara kalır.”

21- KÜL EŞEK

*Diyarbakır
Çermik-Aynalı Köyü
Esma Yavuz
82
Ev hanımı
Büyüklelerinden*

Bir zamanlar bir kızla annesi yaşarmış. Kız her zaman arkadaşlarının yanına gidermiş. Bir gün kendini tutamaya rak yellenmiş. Oradakiler, bunu kimin yaptığını anlayamamışlar. Bunun üzerine birisi babasının, birisi annesinin, birisi de ineklerinin üzerine yemin ederek, ken-

dilerinin yapmadığını söylemişler. Sıra bu kıza gelince, “Benim annemden başka üzerine yemin edeceğim kimsem yok” demiş. Diğer kızlar da ona, “Senin yedi erkek kardeşin var onların üstüne yemin edebilirsin” demişler. Bunu duyan kız hemen eve koşup annesine, gerçekten yedi kardeşinin olup olmadığını sormuş. Annesi de ona, “Evet kızım, senin yedi erkek kardeşin var ama, onlar uzaklarda bir

mağarada yaşıyorlar” deyince, “Anne bana külden bir eşek yap, hemen onları görmeye gideceğim” demiş. Annesi de ona bir külden eşek yapıp, “Sakin yola giderken yürüyen eşeğe hoşş deme, daima ço ço de, yoksa yıkılır” demiş.

Yola çıkan kız, biraz gittikten sonra yerde bir düğme görmüş ve onu almak için annesinin dediklerini unutup, “hoşş” diyerek eşeği durdurmak istemiş, eşek hemen yıkılıvermiş. Üzüntü içinde eve dönen kıza annesi bir eşek daha yapmış ama bu kez de yerde bir boncuk gören kız, onu almak isteyince, yine eşeği yıkılıvermiş. Yine eve geri dönen kıza annesi, “Bak kızım, artık külümüz iyice azaldı, sana son bir eşek yapacağım bunu da bozarsan sen bilirsin artık, bir başkasını yapmam, ona göre dikkatli ol” demiş. Bu defa son derece dikkatli olan kız, yolda altın bir para görmüş, ama bu kez eşeğini durdurmadan, eğilip onu almış ve yoluna devam etmiş. Günlerce gittikten sonra kardeşlerinin yaşadığı mağaraya varmış. İçeride kimseler yokmuş ve etraf da çok dağınıkmış. Ortalığı toplayan kız, bir kenarda duran keklik tüylerinin arasına saklanıp beklemeye başlamış. Akşam eve dönen kardeşleri, ortalıktaki değişikliği anlamışlar, ama bunu kimin yapmış olacağına bir türlü akıl erdirememişler.

Ertesi gün de aynı şeyle karşılaşınca, bunu yaparı anlayabilmek için, en küçükleri olan Dörtgöz Yusuf’u nöbetçi bırakmışlar. Bir kenara saklanan oğlan, biraz sonra keklik tüylerinin arasından bir kızın çıkıp etrafı düzenlediğini görünce, hemen ortaya fırlayıp kızın bileğinden tutarak ona,

*“Buraya, kuş kuşluğundan korkar gelmez
Cin bizden korkar gelmez
Sen ne kuşsun ne de cinsin
Söyle bana sen kimsin”*

demiş. Kız da, “Ben sizin kız kardeşiniz Güllü’yüm, buraya sizi görmeye geldim,” diyerek başından geçenleri kardeşlerine anlatmış. Akşam eve gelen diğer oğlanlar da durumu öğrenip kız kardeşlerine sarılarak hasret gidermişler. Ertesi sabah ava giden oğlanlar evde kalan kıza, oradaki kediyi göstererek, “Yiyecek bir şey bulduğun zaman, yarısını mutlaka bu kediye ver” diye tembih etmişler. Etrafı toplayan kız bir kuru üzüm tanesi bulmuş ve hemen “Gel pisi pisi” diye kediyi çağırmış ama mağaranın damında yatan kedi çağrışı duymasına rağmen, tembelliğinden kalkıp gitmemiş. Kedinin gelmediğini gören Güllü de üzümü kendisi yemiş. Buna çok kızan kedi, bacadan ocağa işeyerek, ateşi söndürmüştü. Çaresiz kalan kız ateş aramaya çıkmış ve çok uzaklarda bir duman görerek oraya gitmiş. Gittiği evin ocağında bir ateş yanıyormuş ve etrafında da yedi kız oturuyormuş. Onlardan ateş isteyince kızlar, “Ateşten birazcık al ve hemen buradan git, yoksa dev anamız seni görürse öldürür” demişler. Ateşi alıp hemen oradan uzaklaşan Güllü evine gelip kapısını da iyice kapatmış. Biraz sonra evine dönen dev anası, kızın kokusunu alıp onu takip ederek kapısına dayanmış ve “Kızım biraz dışarı çık, sana bir şey söyleyeceğim” demiş. Kız, “İşim var çıkamam” deyince de, “Öyleyse kapının deliğinden parmağını uzat da sana bir yüzük takayım, o zaman çok güzelleşirsin” demiş. Bu teklife dayanamayan kız parmağını uzatınca, dev hemen bir iğne batırıp açtığı delikten, onun kanını emmiş. Akşam eve dönen oğlanlar kardeşlerini yerde baygın bulmuşlar. Biraz sonra ayılıp kendine gelen kız, onlara olanı biteni anlatmış. Buna çok kızan oğlanlar hemen devin evine gidip uykudayken onu öldürmüşler ve yedi kızını da alıp getirerek, onlarla evlenmişler.

Günler böyle gelip geçerken, bu yedi gelin görümcelerini kışkanmaya başlamışlar. Bir gün tarlada çalışıp yorularak eve dönen Güllü, gelinlerden su isteyince, ona içinde yılan yavrusu olan bir kova vermişler. O da hiç içine bakmadan kovayı başına dikmiş. Boğazı-

na bir şeyin takıldığıını fark etmiş ama fazla önemsememiş. Aylar sonra kızın karnı büyümeye başlamış. Bunu gören yengeleri oğlanlara, kardeşlerinin hamile olduğunu söylemişler. Buna çok kızan Dörtgöz Yusuf, Güllü'yü götürüp bir dağın başına bırakmış. Kız orada korkudan ve açlıktan ağlarken, bir çoban onu görüp, “Bacım niye ağlıyorsun?” diye sormuş. Güllü de ona başından geçenleri anlatmış. Olanları dinleyen çoban, “Eğer seni iyileştirirsem, benimle evlenir misin?” demiş. Kız da kabul etmiş ve kardeşi Yusuf’a, “Ey kardeşim, başına öyle büyük bir dert gelsin ki, benden başka kimse onu iyileştiremesin” diye beddua etmiş.

Akıllı bir adam olan çoban, sirkeyle ölü yılan suyunu karıştırıp Güllü'ye içirmiş. Biraz sonra kızın ağzından kocaman bir yılan çıkmış. Adam hemen onu öldürmüş. Kız da iyileşmiş. Daha sonra çobanla evlenip bir köye yerleşmişler. Zamanla çocukları da olmuş. Bir gün bu çocuklar sokakta oynarlarken, köye eşek üstünde bir yabancının girdiğini görmüşler. Bu adamın ayağında da saplanmış bir ağaç budağı varmış. Hemen koşup gördüklerini annelerine anlatmışlar. O da bu adamı eve getirmelerini söylemiş. Güllü gelenin kardeşi Dörtgöz Yusuf olduğunu anlamış ve ayağına ne olduğunu sormuş. O da, “Yıllar önce ayağıma bir ağaç budağı battı, hiç kimse çıkaramadı. Sen çıkarabilirsen çok sevinirim” demiş. Kadın da eline bir iğne alıp Yusuf’un ayağına kök salmış olan bu ağacı çıkarmış. Sonra da kendisini tanıtarak, başından geçenleri anlatmış. Yaptıklarına çok pişman olan oğlan, kardeşinden kendisini bağışlamasını dilemiş ve onun yanına yerleşmiş. Bundan sonra hep birlikte mutlu bir ömür sürmüşler...

İLETİ DİZİNİ

1- C153. Büyük sözü dinlememek sorun yaratır.

“Kız annesinin öğüdünü dinlemeyip eşeğe ‘hoşş’ der ve eşek oracıkta yıkılıp kalır.”

- 2- C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.
“Kız cv işlerini yapar, erkek kardeşleri ise çalışmaya giderler.”
- 3- C165. En büyük düşmanı bile küçümsememelidir, zarar verebilir.
“Kıza kızan kedi, ocaktaki ateşi söndürür.”
- 4- D6. Ateş ve su gibi insanlığın temel gereksinimlerinin başını devler tutmuştur. Bunlara ulaşmak için, insanlar öteden beri acı çekerler.
“Dev, ateşinden bir parça alan kızın kanını emer.”
- 5- B257. Yabancıların her sözüne inanmamak gerekir.
“Uzat parmağına yüzük takayım diyerek kızı aldatan dev, onun parmağını delip kanını içer.”
- 6- C156. İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınlarından gelir.
“Gelinler görümcelerini kıskanıp, ona yılan yavrusu yuttururlar.”
- 7- C157. Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı gözardı edilmemeli.
“Ağabeyleri, karnı şişen kız kardeşlerini hamile diye bir dağın başına götürüp, ölüme terk ederler.”
- 8- B50. İnsan umutsuzluğa kapılmamalıdır. En dar zamanında bile bir yardım eli uzanabilir.
“Bir çoban zavallı kızı bulup, onunla evlenir.”
- 9- E2. Yılan yutan insanların midelerindeki yılan, çeşitli yöntemlerle çıkarılabilir.
“Çoban, sirkeyle ölü yılan suyunu karıştırıp, Güllü’ye içirince kızın karnındaki yılan çıkar.”
- 10- B202. Doğruluk ve iyilik sonunda mutlaka ödüllendirilir.
- 11- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
“Kız pek çok sıkıntı çektikten sonra, kardeşini bulur ve onunla mutlu bir ömür sürerler.”

22- DEV ANASI VE CAKE

Hakkari-Ördekli Köyü

Fatma Kara

37

Ev hanımı

Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, eski zamanlarda köyün birinde, hem öksüz hem de yetim bir genç yaşarmış. Bu gencin bir üvey anası varmış. Adı Cake olan bu delikanlı, her ne kadar çalışıp ailesine yardımcı olurmuşsa da üvey annesi onu hiçbir zaman sevememiş. Üstelik de Cake'nin bütün sırlarını köyün ağasına anlatıyormuş. Tüm köy halkı, bu delikanlının zeki ve kurnaz olduğunu bilirmiş.

Gel zaman git zaman, mevsimlerden bahar, aylardan mayıs ve her taraf yemyeşilken, köy kızları bir gün pancar toplamaya gitmişler. Cake de bir eline bıçak alarak, üvey annesine, “Köyün tüm kızları pancar toplamaya gidiyor, izin verersen ben de gideyim” demiş. Kadın da ona, “İnşallah gidişin olsun da gelişin olmasın” diye beddua etmiş. Cake seslenmeyerek, hızlı hızlı yürüyüp kızlara yetişmiş. Kızlar da onun gelmesinden çok memnun olmuşlar. Hepsisi birlikte az gitmişler uz gitmişler ve çok uzaklardaki bir dağa varmışlar. İki gün iki gece bu dağda kalıp pancar topladıktan sonra, geri dönmek istemişler ama dönüş yolunu bir türlü bulamamışlar. Bütün bunlar olup biterken, Cake kızların içinde bulunan ağasının güzel kızı Hedik'e âşık olmuş.

Bu kaybolma olayını erkeklik gururuna yediremeyen Cake, kızlara “Beni izleyin” diyerek yola düşmüş. Gide gide uzaktan bir ışık görüp ona doğru koşmuşlar. Meğer orası bir dev anasının eviymiş. Onları gören dev anası büyük bir sevinçle, “Buyurun hoşgeldiniz, ben sizi gökte ararken yerde buldum gelin, dinlenin” diyerek on-

ları içeriye almış, bu arada da kendi çocuklarını saklamış. İçeri giren çocuklar yemek yedikten sonra çok yorgun oldukları için, hemen yatıp uyumuşlar. Yalnız Cake uyumayarak uyur gibi yapıp dev anasını gözetlemeye başlamış. Herkesin uyuduğunu sanan dev anası, çocuklarına seslenip, “Ben çalışırıp toplamaya gidiyorum. Siz de bunları kesip kazana doldurun. Ben dönünce pişirip yeriz ve bayram ederiz” demiş. Bunları duyan Cake dev anası gidince, bıçağını çekip onun tüm çocuklarını keserek kazana doldurmuş ve daha sonra da kızları uyandırıp bana bir tarak, bir sabun, bir avuç da tuz bulun demiş. Kızlar tüm evi arayarak bunları bulmuşlar. Sonra tam kaçarlarırken dev anası dönmüş ve onların peşine düşmüş. Cake hemen tarağı çıkarıp arkasına atmış. Birdenbire her yeri diken kaplamış. Bu dikenlerin üzerinde güçlkle yürüyen dev anası yine onlara yaklaşıncı, Cake tuzları atmış. Her yer bembeyaz tuz olmuş ve daha önce dikenlerden ayakları parçalanıan dev anası bu tuzlara basınca çok canı yanıp bağırmaya başlamış ama yine de çocukların peşini bırakmamış. Onlara çok yaklaşıncı, Cake bu sefer de cebinde sakladığı sabunu çıkarıp arkasına atmış ve bir anda her yer kayganlaşıarak yürünmez hale gelmiş. Koca gövdesiyle dev anası her adım atışta kayıp yere düşüyormuş. Bu arada gençler de koşmaktan çok yorulmuşlar ve önlerine çıkan bir köprünün üstüne oturarak dinlenmeye başlamışlar. Biraz sonra onlara yetişen dev anası da gelip köprünün altına oturmuş ve onlara “Benim yeminli olduğumu ve bu köprüden geçemeyeceğimi nereden biliyordunuz?” diye seslenmiş. Bunu duyan çocuklar, dev anasından kurtulduklarına çok sevinmişler ve araya sora köylerinin yolunu bulup evlerine dönmüşler. Bu olaydan ailelerine söz etmeme konusunda da aralarında anlaşmışlar. Çünkü ağanın, kızı Hedik’in gidişinden haberi yokmuş. “Eğer bu olanları duyarsa bizi öldürür” diye düşünmüşler.

Evine dönen Cake, yatacağı sırada “Anne anne, biliyor musun biz pancara gittiğimizde dev anasının evine de gittik, onun altın yumurtlayan bir tavuğu vardı” demiş. Kadın da, “İyi etmişsiniz, hadi sen yat uyu, ben sana dev anasının evine nasıl gidilirmiş gösteririm” demiş. Bunu duyan Cake, ağzından kaçırıldıkları için çok üzölmüş ama, artık bir şey yapamayacağı için yatıp uyumuş. Üvey anası da hemen koşup köyün ağasına duyduklarını anlatmış. Bunun üzerine ağa, ertesi günü Cake’yi konağına çağirtmiş. Üvey annesi oğlana, “Ağa seni çağırıyor hemen git, eğer gitmezsen kendini ölmüş bil” demiş. Cake ağanın, kızı Hedik’le olan ilişkisini öğrendiğı için kendisini çağirttiğini sanarak çok korkmuş ama daha evin bahçesinde onu karşılayan Hedik, “Hiç korkma, babam bizimle ilgili bir şey bilmiyor. Üvey annen dün buraya geldi ama bizim ilişkimizden hiç söz etmedi” demiş. Bunu duyan oğlan rahatlayarak içeriye girmiş ve kapının arkasına oturmuş. Ağa Cake’ye, “Bak oğlum, sen dev anasının altın yumurtlayan tavuğunu görmüşsün, şimdi git onu bana getir, yoksa kendini ölmüş bil” demiş. Korkusundan çok ağlayıp yalvaran Cake, ağaya söz dinletemeyince evine gitmek zorunda kalmış.

Yola çıkan Cake az gitmiş uz gitmiş, sonunda dev anasının evine vararak, kimseye görünmeden içeri girip çalmak için altın yumurtlayan tavuğa dokununca, tavuk “Anne anne, Cake geldi” diye bağirmaya başlamış. Yatağından fırlayan dev anası, her tarafı aramış ama, oğlanı bir türlü bulamamış. Gelip geri yatmış. Aradan bir zaman geçince Cake saklandığı yerden çıkıp yine tavuğa uzanmış ve tavuk yine “Anne anne, Cake geldi” diye bağirmış. Yatağından fırlayan dev anası yine her tarafı arayıp da kimseyi bulamayınca, sen benimle nasıl alay edersin diye bir sopayla tavuğunu iyice dövmüş ve sonra da yine yatıp uyumuş. Buna çok sevinen Cake, biraz beledikten sonra tavuğa uzanmış. Yediğı dayağın korkusundan bu defa

tavuk hiç seslenmemiş. Oğlan da onu alıp hızla oradan uzaklaşmış. Köyüne varıp altın yumurtlayan tavuğu ağaya teslim etmiş. Ağa buna çok sevinip oğlanı ödüllendirmiş. Bu arada gizlice onunla buluşan Hedik de, “Sakın bir daha dev anasının evine gitme. O seni yerse ben sensiz yaşayamam” demiş. Oğlan da ona, “Ben senin için, her türlü tehlikeyi göze alırım” diye cevap vermiş.

Aradan bir zaman geçtikten sonra, dilini tutamayan Cake, yine bir gün tam yatacağı sırada, üvey annesine seslenip, “Anneciğim biliyor musun, dev anasının evinde altın kaşıkla, altın tabak var. Ben onları kendi gözümle gördüm” demiş ve yatıp uyumuş. Üvey annesi de hemen ağanın evine koşup, bu duyduklarını anlatmış. Ertesi sabah ağa Cake’yi çağırıp, “Bak oğlum ben senin gibi akıllı ve zeki insanları severim. Şimdi gidip bana dev anasının altın kaşığıyla tabağını getireceksin, yoksa seni öldürürüm” demiş. Cake, “Aman ağam etme cyleme, eğer dev anası yakalarsa beni bu defa sağ bırakmaz” diye ağlayıp sızlamışsa da ağa onun üstüne yürüyüp, “Ya hemen gidersin ya da şimdi adamlarımı çağırıp seni öldürtürüm” diye bağırarak. Çaresiz kalan oğlan, “Tamam ağam gideceğim ama size bir şartım var. Bir ayakkabının içine bomba yerleştireceksiniz, onu da altın bir çantaya koyacaksınız” demiş. Ağa Cake’nin bu şartını yerine getirmiş ve o da yola çıkmış. Az gitmiş uz gitmiş, sonunda varıp dev anasının kapısını çalmış. Kapıyı açan dev anası onu görünce, “Yine mi sen geldin Cake, ama bilmiş ol ki artık elimden kurtulamayacaksın, bu defa sana ne yapacağımı çok iyi biliyorum” diye bağırarak. Bunları duyan oğlan hemen ona sarılıp, “Bak anneciğim, sen benim annemsin ben de senin oğlunum, seni çok seviyorum, yaptıklarımın dolayısıyla senden özür dilemeye geldim” diye dil dökmeye başlamış. Fakat dev anası ona aldanmayarak, “Boşuna konuşuyorsun, bu defa elimden kurtulamazsın, seni paramparça edeceğim”

diye bağıınca Cake, “Tamam oldu beni ye ama, önce bana bir yemek hazırla onu altın tabak ve altın kaşıkla getir, ben yiyeyim, sonra da sen beni ayaklarımdan başlayarak yersin” demiş. Dev anası oğlanın bu şartını kabul edip ona altın tabak ve altın kaşıkla yemek vermiş. Sonra da Cake ayağına, içi bombalı ayakkabıyı giyip yüksek bir rafa çıkarak, yemesi için ayağını dev anasına uzatmış. Devın, ayağını ısırmasıyla bombanın patlaması bir olmuş. Dev anasının ağır yaralandığını görünce de altın tabakla kaşığı alarak, oradan hızla uzaklaşmış ve onları getirip ağaya vermiş. Bu olaydan sonra Cake ağa tarafından çok itibar görmeye başlamış.

Günler böyle geçip giderken, dilini tutamayan Cake yine bir gün, “Ah anneciğim, keşke sen de dev anası gibi güzel yemek yapabilseydin, ne iyi olurdu” demiş. Kadın da bu duyduklarını, hemen gidip ağaya yetiştirmiş. Ağa da Cake’yi çağırtıp, ondan dev anasını kendisine getirmesini istemiş. Bunu duyan Hedik, Cake’ye “Gel beraber kaçalım, bu defa dev anası seni yer, gitme” demiş, ama oğlan gitmek zorunda olduğunu söylemiş. Birbirlerine sarılarak, ağlaşıp vedalaşmışlar. Cake ağaya, “Sana dev anasını getireceğim ama sen de bana sağlam demirlerden yapılmış yedi bölmeli bir oda, etrafı demir şişlerle çevrili bir yatak, bir balta, bir zincir ve bir kilit vereceksin” demiş. Ağanın, hemen bu isteklerini yerine getirmesi üzerine yola çıkan Cake, yanına aldığı bu malzemelerle birlikte dev anasının evine gelip kapısını çalmış. Zaten çok öfkeli olan dev anası kapıyı açıp da karşısında Cake’yi görünce, öfkeyle üstüne saldırıp, “Yine mi sen geldin, bu defa seni parça parça edeceğim” diye bağırmış. Cake, “Aman anneciğim, etme eyleme, ben senin oğlunum, sen de benim annemsin, senin başına çok işler açtım biliyorum ama, çok pişmanım, bundan sonra sen bu yatağın içinde yatacaksın, ben de senin her istediğini yerine getirip, sana hizmet edeceğim” diyerek, dev ana-

sını aldatıp yanında getirdiği yatağa yatmaya razı etmiş. Sonra da kilidini kapatıp kafes gibi olan yatağa bir zincir takarak, sürüklemeye başlamış. Dev anasının çılglık ve tehditleri altında onu köprüye kadar sürüklemiş. Tam köprüden geçecekleri sırada, dev anası ona yalvararak, “Aman Cake, etme eyleme, ben yeminliyim, beni bu köprüden geçirme” demiş ama, oğlan onu hiç dinlemeyerek götürüp ağaya teslim etmiş. Buna çok sevinen ağa, “Hemen kafesin kapısını açın, dev anası bana çok güzel bir yemek yapsın” demiş, ama Cake, ben gittikten sonra açarsınız diyerek, Hedik’i de yanına alıp hızla oradan uzaklaşmış. Kızla birlikte gidip daha önceden hazırlattığı demir şişli odanın içine girmiş ve baltayı da eline alıp beklemeye başlamış. Öte yandan, ağanın adamları kafesi açınca dışarı çıkan dev anası, başta ağa olmak üzere köyde bulunan tüm canlıları yemiş. Çevrede yalnız bir kedi kalmış. Dev anası onu da kovalamaya başlayınca, kedi bir ağaca çıkıp saklanmış. Ağacın altına gelen dev anası, “Bana bak kedi, eğer Cake’nin yerini bana söylersen, seni yemem” demiş. Bunun üzerine kedi, dev anasının önüne düşüp onu Cake’nin olduğu yere getirmiş. Oğlanı gören dev anası, onun saklandığı odanın ilk altı bölmesinin demirlerini kırıp yedinci bölmeye dayanmış ve “Benden kurtulamazsınız, köyde ne kadar canlı varsa yedim, şimdi sıra sizde” diye bağırarak, Baltasını eline alan oğlan kapının arkasına saklanıp, “Dev ana görelim bakalım ne kadar güçlüsün, başıyla bu kapıyı kırabilir misin?” diye seslenmiş. Bunu duyan dev anası geri geri çekilip, hızla koşarak kafasını demir kapıya vurmuş ve kafası kapıdan girince de Cake baltasıyla ona vurarak, gövdesinden ayırmış.

Dışarı çıkan Cake ile Hedik, köyde bir kediden ve kendilerinden başka kimsenin kalmadığını görünce, gidip ağanın evine yerleşmişler ve ömürlerinin sonuna kadar mutlu yaşamışlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

- 1- C156. İnsan dostunu düşmanını iyi seçmeli ve her şeyini herke-
se söylememelidir. İnsanın çektiği dili belasıdır.
*"Üvey annesi, Cake'nin bütün sırlarını köyün ağasına anlatır, ağa
da Cake'nin başına olmadık işler açar."*
- 2- B257. Yabancıların yardım önerilerinin arkasında bir art niyet ola-
bilir, dikkatli olmalıdır.
*"Çocuklara yiyecek veren ve yatacak yer gösteren devin asıl niye-
ti, uyudukları sırada onları yemektir."*
- 3- A4. Kimseye karşı kötü niyet beslememelidir, çünkü kötüler çoğu
zaman kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.
"Misafir çocukları öldürmeyi düşünen devin, kendi çocukları ölür."
- 4- B252. Zekâ ve sağduyu, kaba gücü yener.
*"Cake uyur gibi yapıp uyumaz ve aldığı öteki önlemlerle arkadaş-
larını devden kurtarır."*
- 5- B2. Mutluluğa giden yol, uzun ve çetindir.
*"Cake karşısına çıkan pek çok güçlüğü aştıktan sonra, sonunda He-
dik'le evlenip mutlu sona ulaşır."*

23- ÜÇ ŞEHZADE

*Amasya-Merzifon
Aşır Sarıgül
44
Astsabay
Annesinden*

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman
içinde kalbur saman içinde, ülkenin birin-
de bir padişah yaşarmış. Bunun üç tane oğlu
ile sarayının önünde de büyük ve güzel bir
bahçesi varmış. Bu bahçede bulunan bir
elma ağacı, her yıl güzel elmalar verirmiş ama
tam elmalar kızarmaya başladığında, bahçeye
gelen bir dev onları yer gidermiş. Padişah bir gün oğullarını yanı-
na çağırıp onlardan bu dev öldürmelerini istemiş.

O gece bahçede saklanan büyük oğlan dev beklemiş ama, dev gelince de korkup saraya kaçmış. Babasına, ok attığını ama vurmadığını söylemiş. İkinci gece bekleyen ortanca oğlan da korkup kaçarak babasına aynı yalanı söylemiş. Üçüncü gece dev bekleyen küçük oğlan ise, korkusuzca yayını gerip okunu atmış ve dev yaralamış, sonra da saraya gidip olanları ağabeylerine anlatmış. Ertesi sabah üç kardeş, kan izlerini takip ederek dev bulmaya çalışmışlar. İzler gide gide bir kuyunun başına varmış. Önce büyük oğlanın beline bir ip bağlayıp kuyuya indirmişler, ama o daha kuyunun yarısına gelmeden “yanıyorum” diye bağırınca geri çekmek zorunda kalmışlar. Sonra ortancayı indirmişler. O ise daha kuyunun ağzında iken, “donuyorum” diye bağırmaya başlamış. Onu da geri çekmişler. Sıra kendisine gelen küçük oğlan ağabeylerine, “Ben yanıyorum da desem, donuyorum da desem, sakın geri çekmeyin” demiş ve kuyuya inmiş. Dibe varıncaya kadar donuyorum, yanıyorum diye bağırsa da kimse onu geri çekmediği için, kuyunun dibine ulaşmış. Orada pek çok oda varmış. Bunlardan birini açınca devin orada uyuduğunu görüp hemen onu öldürmüştü. Sonra yan yana duran üç odayı açıp bakınca, birbirinden güzel üç kız görmüş. Bunları da yanına alıp ağabeylerine seslenerek, önce büyük kızı sonra da ortanca kızı bağlayıp yukarı göndermiş. Sıra küçük kıza gelince, oğlana “Önce sen çık eğer beni gönderirsen ağabeylerin seni burada bırakıp giderler” demiş ama oğlan, ağabeylerinin böyle bir şey yapacaklarına inanmamış. Bunun üzerine kız saçından iki tel kopararak oğlana vermiş ve “Ağabeylerin seni burada bırakacak olursa, bu iki teli birbirine sürt ortaya bir ak koyunla bir kara koyun çıkacak. Ak koyuna binersen yeryüzüne dönersin, kara koyuna binersen, yerin yedi kat dibine inersin” demiş. Telleri alan oğlan kızı yukarı göndermiş. Ağabeyleri de onu kuyuda bırakıp gitmişler.

Bir süre çaresizlik içinde kalan oğlanın aklına, kızın verdiği saç telleri gelmiş ve bunları birbirine sürtmüş. Ortaya iki tane koyun çıkmış, ama ne var ki oğlan kendisini yeryüzüne çıkaracak koyunun rengini hatırlayamadığı için, kara koyuna binmiş ve yerin yedi kat dibine inmiş. Çok susadığı için de bir çeşme aramaya başlamış. Sonunda araya araya bir çeşme bulmuş ama ondan da su yerine kan akıyormuş. Oradan geçen yaşlı bir kadına bunun nedenini sorunca kadın ona, “Oğlum bizim çeşmelerimizden nehirlerimizden yılın yalnızca üç günü su akar, diğer zamanlarda ise kan akar. Ülkemizin başına bir dev musallat oldu. Yılın belli gününde ona bir kız veriyoruz. O da karşılığında bize üç gün su veriyor. Sonra yine kan akıyor. Giderek, memleketimizde kız kalmadı. Yarın da son olarak padişahımızın kızını vereceğiz” demiş. Bunları dinleyen oğlan, “Bu devle kimse savaştı mı?” diye sorunca da kadın, “Bu yolda nice yiğitlerimiz öldü ama devî yok etmeyi başaramadılar” demiş.

O gece kadının evinde kalan oğlan karnını doyurmuş, dinlenmiş ve ertesi sabah da doğruca devin bulunduğu yere gitmiş. Tam o sırada dev de padişahın kızını yemeye hazırlanıyormuş. Hemen saldırıp devî öldürmüş. Kurtulan kız da sevinç içinde sarayına dönüp babasına olup biteni anlatmış. Padişah hemen kızını kurtaran bu kahramanı huzuruna çağırarak oğlana, dile benden ne dilerse demiş. Bir dileğinin olmadığını söyleyen oğlan, saraydan ayrıлып gitmiş.

Aradan uzunca bir zaman geçmiş. Oğlan bir gün kırlarda dolaşırken, yavru kuşların yuvasına saldıran bir yılan görüp onu öldürerek, yavruları kurtarmış. Tam bu sırada gelen anne kuş, oğlanın yavrularına zarar vermek istediğini sanarak, ona saldırmak istemiş ama, dile gelen yavrular annelerine, bu adamın kendilerini yilandan kurtardığını söylemişler. Bunu duyan kuş da oğlana, “Dile benden ne dilerse” demiş. Oğlan kuşa kendisini yeryüzüne çıkar-

rıp çıkaramayacağını sormuş. Kuş, eğer kendisine yüz küp etle, yüz kü su getirirse çıkarabileceğini söylemiş. Oğlan hemen padişaha gidip bunları alarak kuşa getirmiş. Kuş da onu sırtına bindirmiş ve günlerce sürecektir bir yolculuğa çıkmışlar. Yolda kuş et ve su istedikçe oğlan ona veriyormuş, ama yolun bitimine çok az kala et bitmiş. Bunu bilmeyen kuş yine et isteyince, oğlan bacağından bir parça keserek onun ağzına vermiş. Sonunda yeryüzüne varmışlar, ama oğlan yürüyemiyormuş. Bunu gören kuş hemen, yemeyip dilinin altında sakladığı son et parçasını oğlanın bacağına yapıştırarak diliyle yalamış ve böylece ayağı iyileşen oğlan da koşarak babasının sarayına gitmiş. Tam o sırada da sarayda, büyük ağabeyi ile kendi sevgilisi olan küçük kızın düğünleri yapılmıyordu.

Oğlan babasının yanına koşup ona olanları anlatmış. Duydukları karşısında çok sinirlenen padişah da öteki iki oğlunu saraydan kovup, küçük oğluyla sevdiği kıza kırk gün kırk gece süren bir düğün yapmış.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1- B1. Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.

"Küçük oğlan kararlılık ve sabır göstererek, büyük ağabeylerinin inemediği kuyuya iner."

2- C156. İnsanlara bazan en büyük kötülük yakınlarından gelir, çünkü onlara karşı savunmasızdır.

"Ağabeyleri, kendilerine çok güvenen ve onlardan hiçbir kötülük beklemeyen küçük kardeşlerini, kuyuda bırakarak ölüme terk ederler."

3- D6. Su ve ateş gibi insanlığın yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur, bunlara ulaşmak için insanlar ötedenberi acı çekerler.

“Yaşlı kadın delikanlıya, çeşmelerinin başını bir devin tuttuğunu ve yılda üç gün bir genç kız karşılığında, onlara su verdiğini söyler.”

4- B202. İyilik mutlaka karşılık görür. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Anne kuş, yavrularını yılandan kurtaran oğlana yardım eder.”

“Padişah kötü yürekli iki büyük oğlunu cezalandırırken, küçük oğluna görkemli bir düğün yapar.”

5- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Küçük oğlan karşısına çıkan bütün güçlükleri yendikten ve pek çok acı çektikten sonra, sevdiği kızla evlenip mutlu sona ulaşır.”

24- ŞATO

Diyarbakır
Tevfik Altın

35

İşçi
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde küçük bir kasabanın yanında, kocaman bir şato varmış. Bu şatoda da kötü kalpli bir cadı yaşarmış. Günlerden bir gün, yine bu kasabada yaşayan yoksul bir kadın, çok hastalanmış. Kocasına “Canım meyve istiyor” demiş. Fakat, oralarda yer demir gök bakırmış. Hiçbir yerde de meyve

yokmuş. Hasta kadın, her gün kocasından meyve istemeyi sürdürünce, çaresiz kalan adam gidip, bu konuda komşularından yardım istemiş. Adamın haline acıyan yaşlı bir komşu kadın, “Karının istediği her türlü meyve şatonun bahçesinde var, fakat oraya girmek çok tehlikeli, gidersen bir daha dönemeyebilirsin” demiş. Zavallı adam, çaresiz o gün de evine eli boş dönmüş. Bütün gece karısının sızlanmalarına dayanamayarak, ertesi sabah güneş doğar doğmaz yola çıkıp şatoya varmış. Her tarafa mis gibi meyve kokuları saçılıyormuş, ama ne var ki şatonun etrafı yüksek duvarlarla çevriliymiş.

Adam uğraşı didine sonunda bahçeye girmiş ve tam ağaca uzanıp bir elma koparacağı sırada, karşısına çıkan cadı ona, “Benim elmalarımı çalmaya utanmıyor musun?” diye bağırınca, adam da “Benim bir hasta karım var, her gün meyve istiyor, sızlanıyor, götürürsem belki iyileşir. Lütfen izin ver de onun için birkaç tane meyve koparayım” demiş. Adamın yalvarmalarına kıs kıs gülen cadı, bir yandan da kafasında şeytanca planlar tasarlıyormuş. Sonra da adama, “Peki bunca zaman içinde, kasabadan benim şatoma hiç gelen olmuş mu?” demiş. Adam, “hayır” deyince, “Öyleyse sen hangi cesaretle geliyorsun” diye bağırmış ve ardından da gök gürlemesine benzeyen bir kahkaha atarak, “Tamam, sana iki tane elma vereceğim. Bunlardan birisini sen ye, birisini de karın yesin. Bu elmaları yedikten sonra iki çocuğunuz olacak. Bunlardan birini getirip şatoya bırakacaksın. Eğer bırakmazsan başına büyük belalar gelecek, haberin olsun” demiş. Bunları dinleyen adam elmaları alıp evine gitmiş ve olanlardan hiç söz etmeden, birisini karısına vermiş. Kadın da büyük bir sevinçle yemiş. Aradan bir zaman geçtikten sonra, çok güzel iki kız çocukları doğmuş. Birinin adını Deniz, diğ erinin adını da Gül koymuşlar. Adam bunlardan birini cadıya vermeye kıyamamış. Bunun üzerine her gece rüyasına giren cadı ona, “Bana verdiği sözünü ne çabuk unuttun, çocuklardan birisini hemen şatoya getirip bırak” diyerek, rahatsız etmeye başlamış. Buna daha fazla dayanamayan adam, karısına elmaları nereden bulduğunu anlatarak, “Şimdi benden elmanın birisini geri istiyorlar” deyince, olanları anlamazlıktan gelen kadın, “Aman adam sen de, şimdi nereden elma bulup da götüreceksin” demiş.

Karısından anlayış göremeyen adam, beş yaşına gelen kızlarını yanına çağırıp, ikinizden birinizi büyükannenize vereceğim deyince merak eden çocuklar, büyükannelerinin kim olduğunu ve nerede oturduğunu sormuşlar. Adam da büyükannelerinin çok zengin olduğunu, büyük bir şatoda yaşadığını, bahçesinde her türlü mey-

venin bulunduğunu söylemiş. Bunun üzerine kızların her ikisi de oraya gitmek istemişler. Adam düşünüp taşınıp, sarı saçlı mavi gözlü, güzel Deniz'i götürmeye karar vermiş. Şatoya gidip cadıyı gören Deniz, ağlayarak orada kalmak istememişe de babası onu bırakıp dönmek zorunda kalmış. Ondan sonraki günlerde, Gül rüyasında hep kız kardeşi Deniz'i görüp, onun sıkıntı içinde olduğunu anlamış ve yanına gitmek istemiş. Ama ne var ki, babası onun çok uzaklarda olduğunu, oraya gidemeyeceğini söyleyerek, onu aldatmış.

Günler böyle geçip giderken bir gün Gül'ün rüyasına giren, ak sakallı bir ihtiyar ona, "Kızım senin kardeşin bir şatoda esir. Onu kurtarmak istiyorsan oraya git. Bu şatoda bütün sesler yankı yapar. Ne olursa olsun, arkana bakma. Ağaçlar sihirlidir. Onlardan kopardığın meyveleri ısıрма ve hiçbirini de beğenme. Oradaki cadı sana ne derse desin, tam tersini yap. Bu dediklerimi yaparsan, kardeşini kurtarırısın yoksa sen de esir olursun" demiş. İki gün üst üste aynı rüyayı gören kız annesiyle babasına, kardeşinin yanına gitmek istediğini söylemiş ama onlar yine izin vermemişler. O da gidip, ihtiyar komşu kadına rüyasını anlatmış. Kadın da, "Şato çok yakında fakat sen daha küçüksün oraya yalnız gidemezsin" demiş. Bunun üzerine çocuk eve dönüp tekrar babasına yalvarmış ve gördüğü rüyayı ona da anlatmış. Bu olanları dinleyen babası, "Haydi sen bu gece erkenden yat, sabah olunca şatoya beraber gideriz" demiş. Ertesi sabah da erkenden yola çıkan baba-kız şatoyavarmışlar. Cadı adamı görünce çok kızıp, "Senin buralarda ne işin var?" diye bağırmış. Adam, "Öbür kızımı da sana getirdin" deyince, "Kızı bırak ve çabuk buradan uzaklaş" demiş. Kızı içeriye bırakan adam, gitmeyerek şatonun kapısının beklemeye başlamış. İçeri girince, her yerde kardeşinin sesinin yankılandığını duyan Gül, hiç dönüp ardına bakmamış. Cadı ona, "Gel istediğin meyveyi kopar ye" deyince de "Hayır, istemiyorum, bu meyvelerin hepsi kötü, bizim bahçemizdekiler daha güzel" demiş.

Buna sinirlenen cadı ona, bu kez de “Ben mi güzelim yoksa annen mi?” diye sormuş. Kız, “Annem güzel sen çirkinsin” deyince de “Sen mi güzelsin, kardeşin mi?” demiş. Kız bu soruya da “Aynı güzellik-teyiz” diye cevap vermiş. Bunun üzerine cadı, Deniz’i çok yaşlı ve çirkin bir kadın kılığına sokup, Gül’e göstermiş. Kız yine, “Kardeşim güzel” deyince, buna çok kızan cadı öfkesinden düşüp ölmüş. Kız hemen kardeşine, ne yapması gerektiğini anlatıp, elinden tutarak kapıda onları bekleyen babalarına doğru koşmaya başlamışlar. Onlar dışarı çıkınca, sihiri bozulan şato bir anda çöküvermiş. Bundan sonra kızlar da anne ve babalarıyla mutlu bir ömür sürmüşler.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1- A103. Açlığın olduğu yerde etik değerler iflas eder. İnsan umarsız kaldığı zaman her yola başvurabilir.

“Hasta karısının acıları karşısında umarsız kalan adam hırsızlık yapar.”

2- C163. Umarsızlıktan kabul edilen bazı küçük iyiliklerin bedeli çok ağır olabilir.

“Cadı, adama iki elma verir ama karşılığında da çocuklarından birini ister.”

3- D51. Her kazanımın bir karşılığı vardır ve bu bedel ödenmelidir.

“Adam cadıya verdiği sözü tutup, ona olan borcunu ödemek istemez, ama cadı onu buna mecbur eder.”

4- C19. Kardeş sevgisi, insana pek çok zorluğu göze aldırır.

“Kardeşinin cadının elinde olduğunu öğrenen kız, onu kurtarmak için her şeyi göze alır.”

5- B201. İyilik kötülüğü yener.

“İyi insanlar, kötü cadıyı ve şatosunu yerle bir ederler.”

25- GÜZEL KIZ İLE YEDİ KARDEŞİ

Mardin-Midyat

Hazari Sayar

85

Ev hanımı

Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tel-lal pireler berber iken, ülkenin birinde masal anlatan bir bitle bir pire varmış. Bunlar masal anlatmaya çoğunlukla şöyle başlarırmış:

Gün ve gece boyunca yeri kazmışlar
Tulum dolusu nohut bulmuşlar
Demişim, ben de yiyeceğim payım nerde?
Dövdüler, kovdular, dediler: İşte.
Dedim ki, işte babanız geliyor yolda
Bakınız çok yorgun. Bir çuval un var sırtında.
Yanında kocaman bir tazi
Taziya gerek ekmek,
Ekmeğe gerek tandır,
Tandıra gerek odun,
Oduna gerek balta
Balta demircide fakat
Demirciye gerek yumurta.
Tavuk yumurta vermiyor,
Çünkü yemini istiyor,
Yem sandıkta kilitli,
Sandığın anahtarı nerede peki?

İşte bu sandığın anahtarı çok uzun süre önce, yürekli ve hayırsever bir padişahın yönettiği, mutlu insanların çok olduğu bir ül-

kedeymiş. Bu ülkede aynı zamanda çok güzel bir kız ve bunun yakışıklı yedi erkek kardeşi yaşarmış. Zamanla bu kız daha güzelleşiyor, erkek kardeşleri de daha bir yiğitleşiyorlarmış.

Az zaman sonra mı, çok zaman sonra mı bilemeyeceğiz ama, bir zaman sonra bu ülkede, halk geçimini sağlayamaz olmuş. Ülkenin üstüne lanet mi yağmış bilinmez ama, buradan kaçan kurtuluyor, kalan ölüyormuş. İnsanların kimi doğuya, kimi batıya bizim sekiz kardeş ise bilinmeyen bir yöne kaçmışlar. Az gitmişler uz gitmişler ve bilinmeyen dağların, bilinmeyen bir köşesinde yerleşip avcılıkla geçinmeye başlamışlar. Sabahın erken saatlerinde ava gider, geç saatlerde de dönerlermiş. Güzel kız kardeşleri ise, her sabah erkenden uyanır, ocaktaki küllerle örttüğü ateşi çıkarır ve kardeşlerine çorba pişirmiş. Bunların bir de kedileri varmış.

Günlerden bir gün kız yine çorba pişirmek için erkenden kalkmış, fakat kedinin üzerine işeyerek ateşi söndürdüğünü görmüş. Ne yapacağını bilemeyen kız, ateş bulabilmek için uzağa bakmış yakına bakmış, sağına bakmış soluna bakmış, derken uzaklarda bir ışık görmüş. Hemen oraya gitmeye karar vermiş. Az gitmiş uz gitmiş, uzunca bir yol gitmiş, derken büyük bir saraya varmış. Bu sarayda kırk canavarla, onların insan kılıklı anaları otururmuş. Güzel kız, bu kadından bir parça ateş istemiş. Kadın o sırada uyuyan canavar yavrularına bakarak, veremem çünkü çocuklarım uyumadan önce kolları tek tek saydılar demiş. Ocakta kırk tane büyük kor ve üstünde de kırk kulplu büyük bir kazan varmış, bu kazanda da yemek kaynıyormuş. Kızın yalvarmalarına dayanamayan kadın eline makası alıp her kordan bir parça keserek kıza vermiş. Ayrıca pişen yemekten de kızın peştemalına bir parça koymuş. Kız sevinçle oradan uzaklaşıp evlerine dönmüş. Bu arada peştemalı yırtık olduğundan, içindeki yemekler de gittiği yol boyunca dökülmüş.

Bir zaman sonra canavar yavrularının en büyüğü uyanarak annesine, bir insan kokusu aldığını söylemiş. Annesi ona, yavrum burada insan kokusu ne arasın, buraya kim cesaret edip gelebilir, dediyse de onu inandıramamış. Çevreyi araştıran canavar, gördüğü yemek izlerini takip ederek, sekiz kardeşin evine varmış ve içerdeki kıza, “Etini mi yiyeyim, kanını mı emeyim” diye seslenmiş. Çok korkan kız da kanımı em diyerek, anahtar deliğinden parmağını uzatmış. Canavar bundan sonra her gün gelerek kızın kanını emmeye başlamış. Kardeşlerinin günden güne zayıfladığını gören oğlanlar, ona bunun nedenini sormuşlar. Kız her ne kadar olanları anlatmak istememişse de sonunda dayanamayıp kardeşlerine her şeyi anlatmış. Bu duruma çok üzülen kardeşler sırayla nöbet bekleyerek, canavarı öldürmeye karar vermişler. İlk gün büyük kardeş beklemiş ve canavar gelince kılıcını çekerek saldırmış ama öldürememiş. Diğer kardeşler de sırayla beklemişler ama onlar da başaramamışlar. Sonunda sıra küçük kardeşe gelmiş. Pusuya yatan oğlan canavar gelince, kılıcını çektiği gibi onu öldürmüştü. O günden sonra da sekiz kardeş, hep bir arada mutluluk içinde yaşamışlar.

Ne kimse onları rahatsız etmiş, ne de onlar kimseyi.

Gökten üç elma düşmüş. Biri masalı anlatana, ikisi de dinleyenlere...

Dileğimiz, herkes sekiz kardeş gibi ömrünün sonuna kadar mutlu yaşasın...

İLETİ DİZİNİ

1- **C159.** İş bölümünü cinsiyetler belirler.

“Yedi erkek kardeş ara giderler, güzel kız kardeşleri ise evi temizleyip onlara yemek pişirir.”

2- **C163.** Umarsızlıktan kabul edilen, bazı küçük iyiliklerin bedeli çok ağır olabilir.

3- D6. Su, ateş ve ekmek gibi, insanların yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur. Onlara ulaşabilmek için, insanlar öteden beri acı çekerler.

“Canavardan bir parça ateş alan kız, karşılığında kanını verir.”

4- B300. İnsan duygularını, sorunlarını yakınlarıyla paylaşmalıdır. Derdini söylemeyen, derman bulamaz.

“Kız erkek kardeşlerine, canavarın her gün gelerek kanını emdiğini söyler, onlar da canavarı öldürürler.”

26- YASEMİN

Şanlıurfa
Hatice Müsri
62
Ev hanımı
Büyüklerinden

Evvel zaman içinde bir varmış bir yokmuş. Bir ananın yedi tane oğlu varmış. Bir gün bu oğlanlar analarına, “Bizim hiç kız kardeşimiz yok mu?” diye sormuşlar. Ana da, “Yok oğullarım” demiş. Bunu duyan oğlanlar, “Öyleyse bizim buralarda yerimiz yok” deyip geçip gitmişler. Onlar gittikten bir zaman sonra kadının bir kızı olmuş ve adını Yasemin koymuş. Kız büyüyüp serpilmiş ve bir gün, “Ana, herkesin ağabeyleri, erkek kardeşleri var, benim niye yok?” diye sormuş. Ana, “Kızım, senin de yedi erkek kardeşin vardı, ama bir kız kardeşleri olmadığı için, dağlara uzaklara gittiler” deyince kız, “Anacığım ben kardeşlerimi bulmalıyım” demiş ve yollara düşmüş. Dağlar ormanlar aştıktan sonra, kardeşlerinin yaşadığı kulübe gelmiş. Ocağın yanında yedi turnanın durduğunu görünce, buranın kardeşlerinin evi olduğunu anlamış ve ortalığı temizleyip yemek pişirmiş. Sonra da yorgunluktan uyuyakalmış.

Akşam eve gelen oğlanlar, gördükleri karşısında bunu kimin yaptığını düşünürlerken, içeride uyuyan kızı görmüşler ve hemen

kaldırıp, kim olduğunu ve burada ne aradığını sormuşlar. Kız onlara kim olduğunu söyleyince çok sevinen oğlanlar, kardeşlerine sarılıp mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar. Oğlanlar ava gidiyor, kız da evde işleri yapıyormuş. Kıza, ormanda bir dev anasının olduğunu ona karşı dikkatli davranmasını tembih etmişler. Günler böyle geçip giderken, bir gün evin kedisi ocaktaki ateşi söndürmüş. Kız da ateşi bulmak için evden uzaklaşıp, dev anasının oturduğu kulübeye giderek ondan ateş istemiş. Onu gören dev anası kızın üstüne atılıp, bütün kanını emmiş. Eve dönen oğlanlar, kardeşlerinin kaybolduğunu görünce, hemen dev anasının kulübesine koşmuşlar. O hâlâ kızın kanını emiyormuş. Eve giren oğlanlar devi bağlayıp kardeşlerini de götürmek istemişler, ama tam o sırada kızın ayağına orada bulunan büyüdü bir çuvaldız batmış ve kız ölmüş. Kardeşleri onun neden öldüğünü anlayamamışlar, toprağa da gömmek istemediklerinden bir tabuta koyup, eşeğin sırtına bağlamışlar ve eşeği de serbest bırakmışlar. Bir köye varan eşeği, köylüler durdurup sırtındaki tabutu açınca, kızın ölüsünü görmüşler ve bari yıkayıp gömelim demişler. Kızın ölüsünü yıkayan kadın, topuğundaki çuvaldızı görüp çıkarmış ve kız hemen dirilip kalkmış. Köylüler buna çok sevinmişler ve onu kendi köylülerinden biriyle evlendirmişler.

Aradan zaman geçmiş ve Yasemin'in bir kızı olmuş. Bir gün yedi kardeş bu köyden geçerlerken, çeşme başında oynayan bir çocuğu kardeşlerine benzetip birbirlerine, "Ne kadar da güzel, aynı kardeşimiz Yasemin'e benziyor" demişler. Sonra da çocuğu sevmek istemişler, ama kız korkup eve gitmiş ve olanları annesine anlatmış. Gerçeği anlayan Yasemin, "Korkma onlar senin dayılarıdır" demiş ve hemen koşup kardeşlerine sarılmış. Birbirlerine kavuşan kardeşler, kalan ömürlerini hep birlikte mutluluk içinde yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1- C8. Bir ailede hem kız, hem erkek çocuk olmalıdır.

"Yedi erkek kardeş, bir de kız kardeşleri olsun isterler."

2- C9. Birlikte yaşayan kardeşler, daha mutlu olurlar.

"Kız, erkek kardeşlerini bulur ve onlarla birlikte yaşamak ister."

3- D6. Su ve ateş gibi, insanların yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur. Onlara ulaşmak için, insanlar ötedenberi acı çekerler.

"Dev anası, kendisinden ateş isteyen kızın üstüne atılıp, kanını emer."

4- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

"Yasemin pek çok acı çektikten sonra, kardeşlerine kavuşup mutlu olur."

27- ŞEHZADE HÜDADAD İLE KIRK DOKUZ KARDEŞİ

Diyarbakır-Çermik
İsmail Can
73
Çiftçi
Babasından

Vaktiyle Harran'da oturan bir padişah varmış. Bu padişahın elli tane karısı varmış ama hiç erkek çocuğu yokmuş. Buna çok üzülen padişah, gece gündüz tanrıya yalvarıp bir oğlunun olmasını istiyormuş. Bir gün rüyasında ihtiyar, sakallı bir adam görmüş. Bu adam ona, kırk dokuz tane erkek çocuğunun olacağını, yalnız en genç karısı olan Firuze'nin çocuğu olmayacağını söylemiş. Bunu duyan padişah, kırk dokuz karısına hediyeler göndermiş. Firuze'yi ise Suriye'deki kardeşinin yanına sürgün etmiş.

Bir zaman sonra kırk dokuz tane oğlu olmuş, ama öte yandan Firuze'nin de bir oğlu olmuş. Bu durumu padişaha bildirmemişler. Dayısı bu oğlana Hüdadad adını vermiş ve onu tam bir şehzade gibi

yetiştirmiş. Hüdadağ yiğit bir delikanlı olunca da annesine, artık babasını görmek, tanımak ve onun için savaşmak istediğini söylemiş. İsteği kabul edilen Hüdadağ, savaşlarda büyük başarılar kazanarak, padişahın gözdesi olmuş. Padişah oğullarının onun emrine vermiş. Buna kızan oğlanlar, aralarında anlaşarak Hüdadağ'ı öldürtmeye karar vermişler. Yaptıkları plana göre Hüdadağ'dan izin alıp ava çıkacaklar ve bir süre saklanıp geri dönmeyecekler, padişah da endişelenip oğlanı öldürtecekmış. Her şeyi planladıkları gibi gerçekleştirmişler. Onların dönmediğini gören padişah, Hüdadağ'ı yanına çağırıp hemen oğullarını bulup getirmesini, yoksa kellesinin gi-deceğini söylemiş. Oğlanları aramak için yollara düşen Hüdadağ ovalar, dağlar aşmış ve sonunda bir gölün kenarında, mermerden bir saray görmüş. Bu sarayın penceresinde genç bir kız ağlıyormuş. Oğlan, çok güzel olan bu kıza âşık olmuş ve neden ağladığını sormuş. Adı Deryabar olan bu kız ona, sarayın bir deve ait olduğunu ve devin buradan geçen herkesi içeriye hapsettiğini söylemiş.

Tam o sırada dev gelmiş. Delikanlı akıllı bir dövüş yöntemiyle onu öldürmüş. Sonra da saraydaki devin esirlerini kurtarmaya gittiğinde, kardeşlerini de onların arasında görmüş ve onlara gerçek kimliğini açıklayarak, ben sizin kardeşinizim demiş, sonra da gidip Deryabar'la evlenmiş. Diğer kardeşler, babamız Hüdadağ'ın kendi oğlu olduğunu öğrenirse, biz gözden düşeriz, tahta da o oturur diye düşünmüşler. Aralarında anlaşp, gece oğlanın çadırına saldırarak, onu kanlar içinde bırakmışlar. Olanları gören Deryabar hemen en yakın köye yardım bulmaya giderek, oradaki yaşlı büyücü kadını alıp getirmiş, ama Hüdadağ yerinde yokmuş. Bunun üzerine büyücü, kızı alıp Harran'a padişahın yanına götürmüş ve olanları anlatmış. Bunları duyan padişah hemen oğullarını zindana attırarak, onları astır-

maya karar vermiş. Ertesi gün, oğlanları asmak için meydana getirdikleri sırada, düşmanın I larran'a saldırdığı haberi gelmiş ve oğlanları yeniden zindana koyup savaşıma başlamışlar. Saldıran düşman sayıca çokmuş. Padişah oldukça güç bir durumdayken, düşmana arkadan bir grubun saldırdığı görülmüş. Böylece şehir kurtarılmış. Daha sonra yardıma gelen kuvvetin komutanına teşekkür eden padişah, bu komutanın oğlu Hüdadad olduğunu görmüş ve çok sevinmiş. Olanları gören Hüdadad, babasından kardeşlerini bağışlamasını istemiş. Padişah da kabul etmiş. Böylece kardeşlerini kurtaran Hüdadad, babasının isteğiyle padişah olup onun yerine geçmiştir.

İLETİ DİZİNİ

- 1- C10. Oğlan eve direk, kız ele dayaktır, soyun varlığını erkek evlat sürdürür.

"Elli tane karısı olan padişah, bir tane oğlu olması için tanrıya yalvarır."

- 2- C164. Kesin yargılara dayanmayan tahmini kararlar, yanlış olabilir.

"Padişah rüyasına dayanarak, en genç karısı Firuze'yi sürgün eder, ama yanılmıştır."

- 3- B101. Başarılı insanlar kıskançlık uyandırır ve bu nedenle yaşamlarını bile yitirebilirler.

- 4- C156. İnsana en büyük kötülük bazan en yakınlarından gelir.

"Hüdadad'ın başarılarını kıskanan padişahın öteki oğulları, onu öldürmeye karar verirler."

- 5- B350. Kendisine yapılan kötülüğü bağışlamak, kötülüğe karşı iyilik yapmak büyük bir erdemdir.

"Hüdadad padişah babasından, kendisine kötülük yapan öteki kardeşlerini bağışlamasını ister."

28- KÜÇÜK KARDEŞ

Adıyaman-Tekpınar Köyü

Ayşe Akar

62

Ev hanımı

Annesinden

Bir varmış bir yokmuş, zamanın birinde üç kız arkadaş varmış. Bu üç kız bir gün ormanda dolaşırken, içlerinden birisi görmeden bir kuşun yerdeki yuvasına basmış. Biraz sonra gelen kuş, yuvasındaki bütün yu-

murtaların kırıldığını görünce, oradaki kızların yanına gelerek, “Benim yuvama kim bastı?” demiş. Kızlar, “Biz basmadık” deyince de, “Öyleyse basmadığınıza yemin edin” demiş. Kızlardan ikisi, kardeşlerinin başına yemin etmişler. Üçüncü kız ise, “Benim kardeşim yok, onun için de ben ineğimizin başına yemin edeceğim” demiş. Buna kızan kuş, “Niçin yalan söylüyorsun, senin üç tane erkek kardeşin var” deyince çok şaşırان kız, koşarak annesine gelip, “Ormandaki kuş benim üç tane erkek kardeşim olduğunu söylüyor doğru mu, eğer doğruysa ben onların yanına gideceğim” diye tutturmuş. Kızının zorlamalarına dayanamayan kadın, onun gitmesine izin vermiş ve külden bir eşek yaparak, “Bu eşeğe hep çu, çu, çu diyeceksin. Sakın çüş deme, yoksa eşek bozulur” demiş. Eşeğe binen kız, annesiyle helalleşip yola çıkmış. Çu çu çu diye giderken, birden yerde bir boncuk görmüş ve inip onu almak için çüş demiş. Demesiyle de eşeğin dağlılivermesi bir olmuş. Üzülerek eve dönen kıza, annesi yeni bir külden eşek yapmış ve yine hiç “çüş” dememesini tembihlemiştir.

Kız bu defa eşeğine çu, çu, çu diyerek, kardeşlerinin yaşadığı mağaraya varmış. Her taraf darmadağınmış. Kız etrafı toplamış, bir de yemek pişirerek ortaya koymuş ve gidip saklanmış. Her gün üç kardeşten birisi sırayla gelir ve yemeği pişirmiş. O gün yemek sırası en büyük kardeşteymiş. Her tarafı temizlenmiş ve yemeği de

pişmiş bulunca, biraz şaşırmış ama kimin yaptığını da pek merak etmemiş. Akşam gelen diğer kardeşlerine de bir şey söylememiş. Ertesi gün sıra ortanca oğlandıymış. O da her şeyi hazır bulunca çok sevinmiş, ama kimin yaptığını merak etmediği için diğerlerine de bu konudan hiç söz etmemiş. Sonunda sıra küçük kardeşe gelmiş. O da her şeyi hazır bulunca çok şaşırmış ve bunu yapanı merak edip, her tarafı iyice arayarak kızı bulmuş. Ona kim olduğunu ve burada ne aradığını sorunca o da, ben sizin kardeşinizim demiş ve her şeyi anlatmış. Akşam olunca diğer kardeşler de gelmişler ve olanları öğrenince çok sevinmişler. Kız, “Ben burada kalıp, sizin işlerinizi yapacağım” demiş. Onlar da bunu kabul edip ona, “Her gün tavandan bir tane kuru üzüm düşer, onu sakın yeme, alıp evdeki kediyeye ver” demişler. Günler böyle geçip gitmeye başlamış. Kız her gün evi süpürürken, tavandan düşen kuru üzüm tanesini alıp kediyeye veriyormuş. Yine bir gün, üzümü vermek için kediyeye aradığında bulamamış ve kendisi yemiş. Biraz sonra gelen kedi, kızın etrafında dolaşarak üzümü vermesini beklemiş. Vermeyince de kızın boynundaki boncukları koparıp yere saçmış. İçlerinden en parlak olan kırmızı boncuğu da alıp, ocaktaki ateşi söndürerek, yerine bunu koymuş. Kız da dökülen boncukları toplayıp yeniden dizmek için, mağaranın ağzına oturmuş. Bu arada da ocaktaki parlayan boncuğu, ateş sanıyormuş. Boncuklarını dizdikten sonra, yemek pişirmek için ocak başına geldiğinde, ateşin söndüğünü, o parlayanın da boncuk olduğunu görüp çok üzülmüş. Ateş bulmak için dışarı çıkıp etrafına bakınırken, uzaklarda bir duman görmüş ve hemen o tarafa doğru gidip dumanın çıktığı eve varmış. Orada üç kız bulgur kaynatıyorlarmış. Onlardan bir parça köz istemiş. Kızlar, “Bu ateş devindir. O da közleri sayar. Bunlardan birini sana verirsek, gelince anlar ve bizi yer, onun için veremeyiz” demişler. Kız çok yalvarınca da

bir közden küçük bir parça makasla kesmişler ve biraz da bulgurla birlikte kıza vermişler. Kız koşa koşa giderken bulgurları dökmüş, ayağını da taş kesip kanatmış.

Biraz sonra uyanan dev etrafını koklayıp, kızlara “Bir yabancı insan kokusu alıyorum, buraya kim geldi?” diye sormuş. Kızlar her ne kadar hiç kimse gelmedi demişlerse de dev burnunu havaya dikip, kızın ayağından akan kanı ve bulgur tanelerini takip ederek, onların mağarasına gelmiş ve içeri bakıp, ocağın başında oturan kızı görmüş. Korkunç bir sesle kıza, “Parmağını uzat da kanını emeyim” diye bağırmış. Kız da çok korktuğu için uzatmış. Dev artık her gün gelerek kızın parmağını emmeye başlamış. Günden güne zayıflamaya başlayan kıza kardeşleri, “Senin bir derdin mi var, niçin günden güne zayıflıyorsun?” diye sormuşlar. Kız korkusundan hiçbir şey söylememiş. Bunun üzerine küçük kardeş diğerlerine, “Ben bugün işe gitmeyeceğim, biraz hastayım, siz gidin” demiş ve onlar gidince de kızı sıkıştırıp, neler olduğunu öğrenmiş. Ona, “Ben şimdi saklanacağım. Dev gelip de sana parmağını uzat deyince, sen de ona, başını biraz uzat dersin” demiş. Biraz sonra gelen dev başını uzatmış, içerde saklı duran oğlan da kılıcıyla bir vuruşta onu öldürmüş. Diğer kardeşler dönünce, onlara da olanları anlatmışlar. Kız üzülerek, “Bu devin üç tane kızı vardı. Bana ateş verdikleri için, dev mutlaka onları da cezalandırmıştır” demiş. Bunu duyan oğlanlar hemen yola çıkmışlar. Büyük ve ortanca kardeş küçük kardeşlerini kışkandıklarından, ona bir oyun oynamak istemişler ve ona, “Sen bu yoldan git, biz de şu yoldan gidelim, bakalım hangimiz daha çabuk varacağız” demişler. Küçük de kabul etmiş. Diğer ikisi birlikte giderlerken aralarında anlaşıp, küçüğe bir tuzak hazırlamışlar. Sonunda devin mağarasına varmışlar, ama ortada kimsecikler yokmuş. Çevreyi arayınca bir kuyu görmüşler. Kızlar bu kuyunun içindeymiş. Biraz sonra yanlarına gelen küçük kardeşlerinin beline bir ip bağlayıp onu kuyuya indirmişler. Kuyuya inen oğlan önce büyük kıza

dışarı çıkarıp en büyük kardeşine, “Bu senin” demiş. Sonra ortanca kızı çıkararak, diğer kardeşine de, “Bu da senin” demiş. En sonunda da küçük kızı gönderip, “Bu da benim” diye bağırır. Kızların üçü de çıkınca, diğer kardeşleri küçük oğlanı yukarı çekmemişler ve kuyuda bırakıp gitmişler. Yalnız küçük kız oradan ayrılmamış ve ağağıya oğlana seslenerek, “Kuyunun içinde birisi beyaz, birisi siyah iki tane koç var. Eğer kendini beyaz koçun üstüne atarsan aydınlık dünyaya, siyah koçun üstüne atarsan karanlık dünyaya çıkarsın. Sakın şaşırma” demiş. Biraz sonra iki koç gelmiş. Oğlan heyecanlanarak kendisini yanhşlıkla siyah koçun üstüne atmış ve karanlık dünyaya gitmiş. Çok karanlık tünellerden geçerek, bir köye varmış. Bir ihtiyar kadının evine giderek ondan bir tas su istemiş. Köyde hiç su olmadığından, ihtiyar kadın tase işeyerek su yerine oğlana vermiş. Oğlan da içip, “Teyze suyunuz niçin tuzlu?” diye sormuş. Kadın da ona, “Oğlum, doğruyu mu yoksa eğriyi mi söyleyeyim?” demiş. Oğlan “Doğruyu söyle” deyince de kadın, “Bizim çeşmenin başını bir ejderha tuttu. Bize, bir leğen hamur ve bir kız karşılığında haftada bir gün su veriyor. Yarın da sıra padişahın kızında” demiş. Bunu duyan oğlan kadından, kendisini padişahın kızının yanına götürmesini istemiş. O da götürmüş. Oğlan kıza, “Ejderha sana, gel seni yiyeyim dediği zaman, sen de ona, beni yemek istiyorsan başını biraz daha uzat de, ben tam o sırada kılıcımla vurup onun başını gövdesinden ayırırım,” demiş. Bunları dinleyen padişahın kızı, ertesi sabah bir leğen hamurla birlikte suyun başına gelip beklemeye başlamış. Biraz sonra görünen ejderha kıza, “Yaklaş da seni yiyeyim” deyince kız da ona, “Başını biraz daha uzat, o zaman beni kolayca yersin,” demiş. Ejderha başını uzatınca da oğlan onu öldürmüş. Bunu gören kız, hemen elini ejderhanın kanına sürerek, oğlanın sırtına vurup işaret koymuş. Sonra oğlan yine ihtiyar kadının evine gitmiş. Bu arada sular da güröl güröl akmaya başlamış. Babasının yanına koşan kız, “Baba her tarafı su

bastı, halk sevinç çığlıkları atıyor, kalk dışarı çık da olanları gör,” demiş. Buna inanmayan padişah ise, “Kızım bu hayalleri bırak da git ejderhaseni yesin suyu bıraksın, susuzluktan ölüyorum” demiş. Bunun üzerine kız, babasının kolundan çekştirerek pencereye götürmüş. Her tarafın sular altında olduğunu gören padişah, kızından olup bitenleri dinleyince, ejderhayı öldüreni ödüllendireceğini duyurmuş. Şehirdeki bütün erkekler, sarayın önünden gelip geçmişler, ama kız bunlardan hiçbirisinin ejderhayı öldüren genç olmadığını söylemiş. Padişah vezirlerine, şehirde başka erkek kalıp kalmadığını sormuş. Onlar da, “İhtiyar yoksul kadının evinde bir adam var, ama hiç de öyle kahramanlık yapacak birine benzemiyor” demişler. Padişah onun da getirilmesini emretmiş. Oğlanın sırtında ejderhanın kanından olan işareti gören kız, “İşte ejderhayı öldüren bu gençti” demiş. Bunu duyan padişah oğlana, “Dile benden ne dilersen, istersen sana kızımı vereyim, istersen mal mülk vereyim” demiş, ama oğlan “Hiçbir şey istemiyorum, yalnızca aydınlık dünyaya çıkmak istiyorum” deyince padişah, “Aydınlık dünyaya seni yalnız Havva Kuşu götürebilir” demiş. Sonra da adamlarına “Kırk tane domuz kesin, derilerine su doldurun, götürüp Kırklar ağacına asın” demiş. Adamlar denileni yapmışlar, oğlan da ağacın altında beklemeye başlamış. O sırada gelen bir ejderha, her zaman yaptığı gibi yine, Havva Kuşu’nun yavrularını yemek istemiş. Bunu gören oğlan, hemen onu vurup öldürmüş sonra da çok yorgun olduğu için yuvanın içine yatıp uyumuş. Biraz sonra gelen Havva Kuşu, yuvasında bir yabancının yattığını görünce şaşırmış, ama yerdeki ejderha ölüsünü görünce, olanları anlayıp oğlana, “Dile benden ne dilersen” demiş. Oğlan da, “Beni aydınlık dünyaya götürmeni istiyorum” deyince, hemen oradaki etleri, suları ve oğlanı sırtına alıp uçmaya başlamış ve sonunda oğlanı, aydınlık dünyanın kapısı olan o kuyunun başına getirip bırakmış. Küçük kız hâlâ kuyunun başında oğlanın dönmelerini bekliyormuş. Kızı görünce çok sevinen oğlan onu da alarak,

kardeşlerinin bulunduğu yere gitmiş ve oradaki diğer iki kızı da alarak oradan uzaklaşmış. Eve dönüp de kimseyi bulamayan iki oğlan hemen atlarına binip onların arkasından yetişmişler. Küçük kardeşlerinden çok özür dileyerek, bundan sonra onun mutluluğu için her şeyi yapacakları konusunda söz vermişler. O da bunları bağışlamış ve hep birlikte mutluluk içinde yaşamlarını sürdürmüşler. Dileğimiz, sizin de mutluluk içinde yaşayıp, mutlu sona ulaşmanızdır...

Masalımız gitti Şambayat'a

Bir tabak kuru üzüm gele bu cemaata...

İLETİ DİZİNİ

1- C9. Bir arada yaşayan kardeşler daha mutlu olurlar.

"Kız, erkek kardeşlerini bulup, onlarla birlikte yaşamak ister."

2- C153. Büyük sözü dinlememek, yaşamı daha da güçleştirebilir.

"Annesinin sözünü dinlemeyen kız, eşeğine 'çüş' der ve eşek dağlıverir."

3- C165. En küçük düşmanı bile küçümsememek gerekir, zarar verebilir.

"Kıza kızan kedi, ocaktaki ateşi söndürür."

4- D6. Ateş ve su gibi insanların temel gereksinimleri devlerin elindedir, onlara ulaşmak için insanlar ötedenberi acı çekerler.

"Dev, ateşinden bir parça alan kızın kanını emer."

5- B252. Zekâ, kaba gücü yener.

"Küçük kardeşin kurduğu tuzağa düşen dev, canından olur."

6- C156. İnsana bazan en büyük kötülük en yakınından gelir.

7- B101. Başarı kıskançlık uyandırır.

"Küçük kardeşlerini kıskanan ağabeyleri, onu kuyuda bırakarak ölümüne terk ederler."

8- B350. Bağışlamak, kötülük yapana iyilik yapmak yüce bir duygudur.

9- B150. Özeleştirme yapmak insanı eğitir ve iyiye götürür.

“Kötü kalpli ağabeyler, küçük kardeşlerinden özür dileyerek, bundan sonra iyi insanlar olacaklarını söylerler. O da onları bağışlar.”

29- PADİŞAH İLE ÜÇ OĞLU

Mardin-Nusaybin

Şaba Çetin

46

Ev hanımı

Babasından

Evvel zaman içinde, bir padişah ile üç oğlu varmış. Bu padişah oldukça iyi yürekli ve halkının mutluluğunu düşünen biriymiş. Günün birinde, yaşlı bir kadın padişahın huzuruna çıkıp, “Padişahım, ne olur derdime bir çare bul” demiş. Padişah derdinin ne olduğunu sorunca da, “Benim güzel bir bahçem var, fakat her gün bir canavar gelerek meyvelerimi çalıyor ve bahçeme zarar veriyor” demiş. İyi yürekli padişah da kadına, bahçesini bu canavardan kurtacağı konusunda söz vermiş. Kadın gidince de üç oğlunu yanına çağırıp onları anlatarak, gidip sırayla yaşlı kadının bahçesinde nöbet tutun, kim bu canavarı öldürürse ona ödül vereceğim, demiş.

O gece ilk nöbeti, büyük oğul Mehmet tutmuş, ama canavar gelince korkusundan saklandığı yerden çıkamamış. Sabah olunca da babasına gidip, o gece canavarın gelmediğini söylemiş. İkinci gece ortanca oğul Ahmet nöbet tutmuş. O da canavarın karşısına çıkmaya cesaret edemeyerek, gelmediğini söylemiş. Sonunda sıra en küçük oğlan Hasan’a gelmiş. Hasan gece olunca, eline kılıcı alıp nöbet tutmaya başlamış. Gece yarısına doğru canavarın bahçeye girdiğini görünce de saklandığı yerden çıkıp, canavara sessizce yaklaşarak, kılıcını sallamış. Oldukça ağır bir yara alan canavar, hemen oradan uzak-

laşmış. Onun yarasının ağır olduğunu gören Hasan da ikinci kez ona saldırmış. Kan lekelerini izleyerek onun mağarasına varmış. İçeri girince canavarın yerde kanlar içinde ölüsünü görmüş. Mağaranın içinde üç tane oda varmış. Odaları tek tek açan oğlan, üç tane güzel kıyla karşılaşmış. Bu çok güzel kızların birine âşık olan Hasan, hemen onunla evlenmek istediğini söylemiş. Kız Hasan’a, “Her cuma günü burada bir ak koçla bir kara koç dövüşürler. Dövüş başladığında, eğer ak koçun üstüne atlamayı başarırsan, buradan kurtuluruz, ama yanlışlıkla kara koçun üstüne atlarsan yerin yedi kat dibine gidersin ve ömrünün sonuna kadar da oradan çıkamazsın” demiş.

Bu tehlikeyi göze alan Hasan, sabırsızlıkla cumayı beklemiş. Koçlar dövüşmeye başlayınca, ak koçun üstüne atlamak isterken de beceremeyip, kara koçun üstüne atlamış ve kendini yerin yedi kat dibinde bulmuş. Buradan nasıl kurtulacağını düşünce düşünce giderken, yorulduğunu anlamış ve bir ağacın altına uzanarak, derin bir uykuya dalmış. Biraz sonra, ağacın üstündeki kartal yavrularının çığlıklarıyla uyanan Hasan, ağaca tırmanıp yavruları yemek isteyen bir yılan görmüş. Yerdeki bir sopayı alarak, bir vuruşta yılanı öldürmüş. O sırada yuvasına dönmekte olan kartal, Hasan’ın yaptığını göreyerek ona, “Dile benden ne dilerse” demiş. Hasan da şu anda bir dileği olmadığını, gelecekte yardıma ihtiyacı olursa ona bildireceğini söyleyerek oradan ayrılmış ve uzun bir yürüyüşten sonra, büyük bir şehre varmış. Aç ve susuz olan genç, gördüğü ilk eve girip bir tas su istemiş. Evin sahibi olan ihtiyar kadın, ona bir tas suyla biraz yiyecek getirmiş. Suyun çok bulanık olduğunu gören Hasan, kadına bunun nedenini sormuş. Kadın da ona “Bu şehrin bir su kuyusu vardı, onun da başını bir dev tuttu. Biz her hafta yemesi için ona, süsleyerek bir genç kız veririz. O da bunun karşılığında bize biraz su verir. Elimde kalan bütün su bu, ister iç, ister içme” demiş. O haf-

ta deve verilecek kız da padişahın kızıymış. Bunları öğrenen delikanlı, hemen ayrılıp padişahın huzuruna çıkarak, “Ben bu devi öldürebilirim. Sen kızına yaptıracağın gelinliğin eteğini biraz bolca yap-tır ve onu deve götürürken, beni de eteğinin altına saklayarak gö-tür. Dev kızını yemek isteyince ben de ona saldırır ve öldürürüm, eğer öldüremezsem, kızınla beraber ölürüm” demiş. Padişah, Ha-san’ın bütün bu dediklerinin yapılmasını emretmiş. Dev tam kızı yi-yeceği sırada, onun eteğinin altına gizlenmiş olan Hasan, kılıcını çe-kerek devin kellesini koparmış.

Devin ölümü bütün şehirde büyük bir sevinç yaratmış. Padi-şah kızını ve şehri bu devden kurtaran delikanlıya, ne isterse vere-ceğini söylemiş. Bunun üzerine Hasan da padişah-tan kırk tane ko-yun eti, kırk tandır ekmek ve kırk tulum su istemiş. Bütün istekle-ri hemen gerçekleştirilen oğlan, aldığı bu yiyeceklerle birlikte, he-men daha önce karşılaşmış olduğu kartalın yanına gitmiş ve getir-diklerini göstererek, ondan kendisini yedi kat yukarıya, yeryüzüne çıkarmasını istemiş. Hasan’a iyilik borcunu ödemek isteyen kartal da onu sırtına alıp, yedi kat yukarıya çıkarmış. Kendi dünyasına dön-menin sevinci içinde olan oğlan, kartala teşekkür ederek, ülkesine gitmek üzere yola koyulmuş.

Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, günlerden bir gün birköye varmış. Köy meydanı çok kalabalıkmış. Bunun nedenini so-runca adamın biri ona, “Burada bir kızı zorla evlendiriyorlar. Kız da odasına kapanıp, eğer yanıma yaklaşan olursa intihar ederim, di-yor, biz de olanları seyrediyoruz” demiş. Bu kızı merak eden Ha-san, yaklaşıp da pencereden bakınca, bunun mağaradayken âşık ol-duğu kendi sevgilisi olduğunu görmüş ve kızın mağaradayken ken-disine verdiği yüzüğü, köyün en güvenilir adamıyla kıza göndermiş. Adam da götürüp, kapının aralığından içeriye atmış. Yüzüğü gören

kız, Hasan'ın geri döndüğünü anlayarak, dışarı çıkıp köylülere, "Evlenmeyi kabul ediyorum, ancak düğünümü şu tepenin arkasında yapacaksınız," demiş. Kızın bu isteğini kabul eden köylüler o tepeye doğru uzaklaşınca, köyde yalnız kalan kızla Hasan birbirlerine sarılarak, oğlanın ülkesine kaçmışlar ve orada ömürlerinin sonuna kadar mutluluk içinde yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1- C101. İyi yöneticiler halkın sorunlarıyla ilgilenirler.

"Halkın mutluluğunu düşünen padişah çok iyi yüreklidir ve yaşlı kadının sorunuyla yakından ilgilenir."

2- B102. Korku ve baskı, insanları yalancılığa iter.

"İki büyük oğlan, babaları ile canavardan korktukları için yalan söylerler."

3- B253. Dikkatsizlik ve acelecilik insanı yanılsa götürür.

"Hasan, dikkatsizliğinden kara koçun üstüne atlar ve yerin yedi kat dibini boylar."

4- B202. İyilik karşılıksız kalmaz. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

"Yavrularını yulandan kurtardığı kartal, Hasan'ı yeryüzüne çıkarır."

5- D6. Su ve ateş gibi insanların temel gereksinimleri devlerin elindedir, onlara ulaşmak için, insanlar acı çekerler.

"Kadın Hasan'a, su kuyularının başını bir devin tuttuğunu, her hafta bir kız yiyerek, karşılığında da çok az su verdiğini söyler."

6- B252. Zekâ, kaba gücü yener.

"Hasan, kızın çok bol olan giysisinin altına saklanarak, görünmeden deve yaklaşır ve onu öldürür."

7- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

"Hasan pek çok güçlüğü yendikten ve eziyet çektikten sonra sevgilisine kavuşup, mutlu sona ulaşır."

30- NARTANE

Mersin-Silifke

Eşe Afacan

46

Ev hanımı

Halasından

Evvel zaman içinde, bir varmış bir yokmuş. Bir kadının yedi tane oğlu varmış. Bu yedi oğlan, bir gün annelerine, “Anne bizim hiç kız kardeşimiz yok mu?” diye sormuşlar. Anneleri, “Olmadı a yavrularım” deyince de, “Eğer bizim kız kardeşimiz yoksa, daha biz buralarda ne yapalım?” diyerek orayı terk etmişler. Gide gide bir ormana varmışlar ve orada buldukları bir kulübeye yerleşmişler.

Onlar gittikten sonra annelerinin bir kızı olmuş, adını Nartane koymuşlar. Kız büyüyünce, “Anne benim hiç oğlan kardeşim yok mu?” diye sormuş. Annesi de, “Senin yedi tane oğlan kardeşin vardı, ama hiç kız kardeşleri olmadığı için burayı terk edip gittiler,” demiş. Bunları duyan kız, “Anne ben kardeşlerimi bulmak istiyorum, onları buluncaya kadar da arayacağım” demiş ve yola koyulmuş. Dağlar tepeler aştıktan sonra, kardeşlerinin yaşadığı kulübeye gelmiş. Kapıyı açıp bakınca, ocağın başında yedi tane keklik görmüş ve oğlanların burada oturduklarını anlamış. Kız ortalığı silip süpürmüş ve yedi çeşit yemek yapıp ortaya koymuş, kardeşlerinin gelme zamanı yaklaşıncı da çuvaldız olup kaşıklığa gitmiş. Eve gelen oğlanlar gördükleri karşısında çok şaşırılmışlar. Bu durum birkaç gün daha böyle devam edince de en büyük oğlan olanları öğrenmek için bir gün ava gitmemiş, evde beklemeye başlamış. Bekleye bekleye de uykusu gelip uyuyakalmış. Tam o sırada ortaya çıkan kız bütün işi görüp, tam ağabeyi uyanacağı sırada yine çuvaldız olup kaşıklığa girmiş. Biraz sonra kalkan oğlan bir de bakmış ki bütün işler tamamlanmış. Ertesi gün onun küçüğü beklemiş ama o da uyuyakalmış. Sırayla hepsi beklemeye başlamışlar, ama hepsi de uyuyakalmışlar

derken, sıra en küçüğe gelmiş. O çok akıllı bir çocukmuş. Uyumamak için, serçe parmağını kesmiş ve beklemeye başlamış. Bakmış ki olacak gibi değil, “Bari uyur gibi yapayım” diyerek, gözlerini kapatmış. Onun uyuduğunu sanan kız ortaya çıkıp, çabuk çabuk bütün işleri yapmaya başlamış. Gözünün aralığında onu izleyen oğlan, tam kız işini bitirip kaşıklığa gireceğinde onu yakalamış ve “İns misin, cins misin?” diye sormuş. Kız da, “Hem insim, hem cinsim, yedi oğlanın bir tek kız kardeşiyim” demiş. Durumu anlayan oğlan çok sevinmiş ve akşam eve gelen diğer kardeşlere de olanları anlatmış. Bütün kardeşler, sevinç içinde birbirlerine sarılıp güzel bir yemek yemişler ve yatıp uyumuşlar. Sabah olunca hepsi ava gitmişler ve giderken de kıza, “Aman Nartane kapıyı kimseye açma” diye tembih etmişler. Günler böyle geçmeye başlamış. Oğlanlar ava gidip geliyorlar, akşama da Nartane’nin güzel yemeklerini yiyorlarmış.

Öte yandan, aynı ormanda kötü kalpli bir cadı yaşıyormuş. Bir gün gelip kapıyı çalmış ve “Nartane Nartane aç kapıyı” demiş. Kız açmamış. Cadı bunun üzerine, “En küçük kardeşinin selamı var sana bir yüzük gönderdi, madem kapıyı açmıyorsun, bari parmağını anahtar deliğinden uzat da yüzüğü takayım” demiş. Kız en küçük oğlan kardeşini çok sevdiği için dayanamamış ve parmağını anahtar deliğinden uzatmış. Cadı kızın parmağını yakaladığı gibi, iğneyle delerek bütün kanını emmiş. Zavallı kızcağız, kapının arkasına cansız yığılıp kalmış. Akşam eve gelen oğlanlar, kardeşlerini bu halde görünce çok üzölmüşler, ağlamışlar ve altından bir tabut yaparak, Nartane’yi içine koymuşlar. Tabutu götürürken, bir köprüden geçmeleri gerekiyormuş. Orada tabutu suya düşürmüşler. Bu olanlara daha çok üzülen oğlanlar, artık kız kardeşimiz olmadan biz burarlarda ne yapalım diyerek, kulübeyi ve ormanı terk edip dağa çıkmışlar.

Suya düşen tabut, gide gide bir adaya varmış. Tam o sırada, öküzlerini sulamak için ırmağa getiren bir çiftçi tabutu görmüş ve adaya geçip onu açmış. Yüzüne hava vuran kız canlanıp gözünü açmış. Çiftçi de onu alıp eve götürmüş. İkisi evlenmişler ve bir kızları doğmuş. Zamanla büyüüp yürüyen kız, hep evlerinin biraz ilerisindeki pınarın başında oynuyormuş. Acılarından sürekli dağ taş gezen oğlan kardeşler, bir gün buraya da gelip o pınardan su içmek istemişler. O sırada elinde bir altın tasla pınarda oynayan küçük kıızı görmüşler. En küçük oğlan bakmış bakmış ve “Bu çocuğun gözleri Nartane’ye ne kadar benziyor” demiş. Bu benzerlik diğerlerinin de ilgisini çekmiş ve kıza, “Tasınla bize su verir misin?” demişler. Çocuk korkup annesinin yanına kaçarak, “Anne pınara yedi adam geldi, bana bakıp, gözleri Nartane’ye ne kadar benziyor dediler, sonra da benden su istediler. Ben de korkup buraya kaçtım” demiş. Bunları duyan Nartane her şeyi anlamış ve kızına “Koş, o adamlara,

Altın tasım altın tasım

Altı üstüne dönmez tasım

Yedi yıllık dayılarım

Gelin size altın tasımla su vereyim

de” demiş. Kız hemen koşup bu tekerlemeyi söyleyince, oğlanlar gerçeği anlamışlar ve yeğenlerine sarılıp öperek “Haydi bizi evinize götür” demişler. Kız onları evlerine götürmüş. Birbirlerini yeniden bulan kardeşler, sarılıp sevinçten ağlamışlar. Daha sonra enişteriyile de tanışarak, annelerinin yanına gitmişler. Sonra da hep birlikte, mutluluk içinde yemişler içmişler, muratlarına ermişler...

İLETİ DİZİNİ

1- C8. Ailede hem kız, hem erkek çocuklar olmalıdır.

“Yedi oğlan, kendilerinin bir kız kardeşleri olsun isterler.”

2- C9. Kardeşler bir arada yaşasalar daha mutlu olurlar.

“Nartane, erkek kardeşlerini bulup, onlarla birlikte yaşamak ister.”

3- B257. Yabancılar kapı açılmamalı ve onlardan armağan alınmamalı, bu iyi yaklaşımın gerisinde bir art niyet olabilir.

“Cadı kadın Nartane’ye yüzük takacağını söyler, ama parmağını uzatınca onun kanını emer.”

4- B50. En umutsuz anda bile bir kurtarıcı çıkabilir.

“İyi kalpli bir çiftçi Nartane’yi ölümden kurtarır ve onunla evlenir.”

5- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Nartane pek çok acılar çektikten sonra ailesiyle yeniden bir araya gelip, mutlu sona ulaşır.”

31- ALTIN BÜLBÜL

*Diyarbakır-Dicle
Yılmaz Arat
51
Serbest
Dedesinden*

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, zengin mi zengin bir padişah varmış. Dünyadaki istediği her şeye sahip olan bu padişah, bir gün kızını evlendirmek istemiş. Bu güzel kızı isteyenler arasında seçme yapılmış ve en sona, bir başka ülkenin birbirinden yakışıklı, üç kardeş şehzadesi kalmış. Padişah bu gençleri karşısına alıp, “Hanginiz bana altın bülbülü getirirse, kızımı ona vereceğim” demiş. Bunu duyan üç kardeş, hiç vakit yitirmeden yola koyulmuşlar. Az gitmişler uz gitmişler dere tepe düz gitmişler, iki ova bir deniz geçmişler ve üç yola ayrılan bir yol ağzına gelip dur-

muşlar. Sağdaki yola büyük şehzade, ortadaki yola ortanca şehzade, soldaki yola da küçük şehzade gitmiş. Yol boyunca birçok tehlikeleri atlatan küçük oğlan, sonunda harap bir kulübeye varmış. Burada yaşlı bir cadı oturuyormuş. Oğlan ona altın bülbülü aradığını söyleyince, cadı yolu tarif etmiş, ama içinden de nasıl olsa bataklığa saplanıp ölür diye düşünüyormuş. Ama küçük oğlanın atı bataklığı uçarak geçmiş ve güzel bir sarayın önünde gelip durmuş. Saraydan çok güzel ve narin bir prensesin çıktığını gören oğlan hemen onun yanına yaklaşıp, altın bülbülü nerede bulabileceğini sormuş. Bunu duyan kız telaşlanarak, altın bülbülü koruyan canavarlardan birisi olan ejderhanın, her an gelebileceğini oradan hemen uzaklaşmasını söylemiş. Tam o sırada da yer gök sallanıp, ejderhanın naraları duyulmaya başlamış. Oğlan hemen uçan atına binip altın kılıcını da eline alarak, ejderhanın yedi başını da birer birer koparıp bir kuyuya atmış ve prensesi atının terkesine atıp oradan uzaklaşmış. Yolda birçok engel aştıktan sonra, daha büyük ve daha güzel bir saraya gelmiş. Burada da çok güzel bir prenses varmış. O da oğlana altın bülbülü koruyan canavarlardan birisi olan ve insan yiyen devin biraz sonra orada olacağını, eğer onu öldürmek istiyorsa, kılıcını kalbine sokması gerektiğini söylemiş. Daha sözünü tamamlamadan da yer sarsıntısı ve gök gürültüsü arasında, korkunç bir dev çıkagelmiş. Atına atlayan şehzade, kılıcını devin kalbine saplayarak, onu da öldürmüş. Daha sonra, prensesleri o sarayda bırakarak yoluna devam etmiş. Artık sıra altın bülbülü koruyan son canavardaymış. Bu canavar yedi yıl uyur, sonra da yedi yıl uyanık kalırmış. Şehzade, yedi yıllık uykusundan uyanmak üzere olan canavarın baş ucunda duran kafesteki altın bülbülü kaptığı gibi koşmaya başlamış. Canavar uyanırken şehzade çoktan kardeşleriyle ayrıldığı yol ayrımına ulaşmış. Burada durup dinlenen küçük oğlan, gidip ağabeylerini de bulma-

yı, yoluna ondan sonra devam etmeyi düşünmüş ve giderek, bir zindanda tutsak olan büyük ağabeyi ile bir nalbantın yanında çıraklık yapan ortanca ağabeyini kurtarmış. Üçü birlikte memleketlerinin yolunu tutmuşlar. Yolda çok susayan kardeşler, kovasının dibi delik bir kuyuya rastgelmişler. Ortanca ve büyük oğlan kuyuya inip su içmişler. Sıra küçük oğlana gelince onu da kuyuya indirmişler, ama yukarı çekmeyip, kuyuda bırakmışlar. Sonra altın bülbülü de alıp, oradan uzaklaşmışlar. Aradan günler, haftalar, aylar geçmiş. Kuyuda ölmek üzere olan küçük şehzadeyi, tesadüfen oradan geçmekte olan yaşlı bir cadı kurtarmış. Kuyudan çıkan şehzade, atına atladığı gibi yola koyulmuş. Öte yandan büyük şehzade de ortanca kardeşini öldürüp, saraya tek başına varmış.

Büyük oğlanın elinde altın bülbülü gören padişah, diğer oğlanların öldüğünü öğrenince, hemen düğün hazırlıklarına başlamasını emretmiş. Ama bütün düğün hazırlıkları tamamlandığı halde, altın bülbül bir türlü ötmüyormuş. Bunun nedenini kâhinlere soran padişah, bülbülü bulanın büyük oğlan olmadığını, onu asıl bulan saraya geldiğinde, bülbülün de öteceğini öğrenmiş. Bunu duyan padişah, düğün hazırlıklarını durdurup, kızını bülbülün ölmesini sağlayana vereceğini duyurmuş. Aradan yedi gün geçmiştir. Bülbül hâlâ suskunmuş. Yedinci günün akşamına, küçük şehzade saraya girer girmez, bülbül de şakımaya başlamış. Oğlan baskından geçenleri bir bir padişaha anlatmış. Bunları duyan padişah da büyük kardeşi zindana attırıp, kızını küçük oğlana vermiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1-B2. Her ödülün bir bedeli vardır, emeksiz yemek olmaz, mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Padişah üç şehzadeye, hanginiz bana altın bülbülü getirirseniz kızımı ona vereceğim der.”

2- C156. İnsana en büyük kötülük bazan en yakınlarından gelir.

3- B101. Kıskançlık kardeşi kardeşe düşüren çok kötü bir duygudur.

“Küçük kardeşlerini kıskanan ağabeyleri, onu kuyuda bırakarak ölüme terk ederler, sonra büyük ağabey ortanca kardeşini de öldürüp, saraya tek başına varır.”

4- B206. Hiçbir günah-yalan gizli kalmaz.

“Bülbül ötmeyerek asıl sahibini bekler, onun gelişiyile de büyük oğlanın yalanı ortaya çıkar.”

5- B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

“Padişah büyük oğlanı zindana attırır, küçük oğlana da kızını verir ve görkemli bir düğün yapar.”

32- BIRA MUS

Elazığ-Maden-Topaluşagı Köyü

Habibe Alp

53

Ev hanımı

Babasından

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, yalan malan karıncaya vurdum palan, altmış altı yerden çektim kolan, deveyi karıncaya yüklerken, kur-

du köpeğe boğdururken bu da mı yalan. Uzak ülkelerden birinde, bir anne ile kızı yalnız başına yaşarlarmış. Bir gün bu kız arkadaşlarıyla birlikte, kuzularını olatmaya gitmiş. Otlakta hep birlikte oynarlarken, ortalığa pis bir koku yayılmış. Hepsi kardeşlerinin üstüne yemin ederek, bunu kendilerinin yapmadığını söylemişler. Kız da “Siyah kuzumun üstüne yemin ederim ki ben yapmadım” demiş.

Bu yemini duyan çocuklar, hiç kardeşi olmadığı için onunla alay etmişler ve bu işi onun yaptığını söylemişler.

Kız eve döndüğünde çok üzgünmüş. Annesi bunun nedenini öğrenince ona, “Üzülme, senin aslında yedi tane erkek kardeşin var, ama yıllar önce ava gittiler ve bir daha dönmediler” demiş. Bunları duyan kız, ben de onların yanına gitmek istiyorum deyince, annesi ona külden bir eşek yapmış ve kıza, “Eşeğe bin ve ona, beni Bıra Mus’un kapısına götür de fakat, yolda eşeği hiç durdurma” demiş. Bunları dinleyen kız, külden eşeğe binerek yola çıkmış. Az gitmiş uz gitmiş derken, yolda bir boncuk görmüş ve onu almak için eşeği durdurunca, külden eşek dağılıvermiş. Annesi eve geri dönen kıza, külden bir eşek daha yapmış. Kız yine az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, gide gide yıkık bir dağ evinin önüne varmış. İçeri girip bakmış ki, her taraf pislik içinde. Hemen ortalığı temizleyip bir de güzel çorba pişirerek sofraya koymuş ve eyvandaki ağaca “Ağaç ağaç, yarıl da içine gireyim” demiş. Ağaç açılmış, kız da içine girip saklanmış. Aradan az zaman, çok zaman geçmiş, kız bir de bakmış ki, içeriye yedi kişi girmiş. Üç gün bu böyle sürüp gitmiş, üçüncü gün en küçük kardeş Bıra Mus, diğer kardeşlerine, “Siz yatın, ben iki gözle yatar, iki gözle de beklerim, bakalım bu işleri kim yapıyor?” demiş. Kız onların uyuduğunu sanarak ağaçtan çıkmış, işleri yapmış, tam ağaca gireceği sırada, Bıra Mus, kızı örüklerinden tutup, “İn misin cin misin, sen kimsin?” diye sormuş. Küçük kız da olanları anlatıp, onların kardeşi olduğunu söylemiş. Buna çok sevinen Bıra Mus, öyleyse yanımızda kal demiş ve bütün kardeşlerini uyandırıp olanları anlatmış.

Ondan sonraki günlerde, kız kardeşlerine arkadaş olsun diye bir kedi getirmişler, kıza da “Sakın kediden ayrı bir şey yeme” diye, sıkı sıkı tembihlemişler. Bir gün kız, kediden ayrı bir üzüm tanesi yemiş. Sonra da kediye, git bak bakalım ocakta ateş var mı demiş.

Kendisine üzümleri vermediği için kıza kızan kedi gidip ocaktaki ateşi söndürmüş. Ateşin söndüğünü gören kız deliye dönmüş ve ateş bulmak için, çok uzaklarda gördüğü dumana doğru yürümeye başlamış. Az gitmiş uz gitmiş, gide gide bir dağa varmış. Oradaki ateşin etrafında yedi kız oturuyormuş. Onlardan biraz ateş istince kızlar ona, “Buradan hemen uzaklaş, bizim anamız yedi başlı bir devdir, şimdi gelirse seni de bizi de yer, hem ateşimiz de sayılıdır sana veremeyiz” demişler. Kız ısrar edince de bir korun üstünden, makasla birazcık keserek vermişler. Ateşi alan kız çok sevinmiş, ama bu arada şalvarının cebindeki yün yumağının düştüğünü hiç fark etmemiş. Acele eve gelip, ocağı yakarak yemek yapmış.

Bir zaman sonra, kızlarının yanına dönen dev anası olanları anlayıp, kızdan düşen yumağı sara sara onun kapısının önüne varmış ve bağırp çağırarak, ondan kapıyı açmasını istemiş. Çok korkan kız açmayınca, “Eğer kapını açmıyorsan, anahtar deliğinden parmağını uzat da kanını emip gideyim” demiş. Kız da başından gitsin diye, parmağını uzatmış. Bundan sonra her gün gelen dev, kızın parmağını emmeyi sürdürmüş.

Günden güne zayıflayan kıza, kardeşi Bıra Mus bunun nede-nini sormuş. Kız da olanları anlatmış. Bunun üzerine oğlan, “Ben yarın saklanıp bekleyeceğim. Dev geldiğinde yine parmağını uzat emsin” demiş. Ertesi gün gelen dev, her zamanki gibi kızın parmağını emmeye başlayınca, arkasından yaklaşan Bıra Mus, bir vuruşta onun yedi başını birden koparmış. Kız da gidip, devin yedi güzel kızını ağabeylerine getirmiş.

Bıra Mus kardeşine, sakın bu yedi kıza güvenme diye tembih edermiş. Aradan az zaman geçmiş, çok zaman geçmiş, küçük kız büyüyüp gelinlik çağına gelmiş. Bir gün yedi gelinleriyle birlikte, dereye yıkanmaya gitmişler. Orada çok susayan kız, küçük gelinleri-

ne, şuradan testiği ver de bir su içeyim demiş. Küçük gelin de hemen, testinin içine küçük bir yılan yavrusu atarak vermiş. Bilmeden yılan yavrusunu yutan kızın karnı, bir zaman sonra şişmeye başlamış, çünkü karnındaki yılan hızla büyüyormuş. Bunu gören gelinler kocalarına, “Sizin kız kardeşiniz hamile” demişler. Bunu duyan Bıra Mus kıza, “Yarın gidip annemizi ziyaret edelim” demiş. Kız aslında, kardeşinin kendisini götürüp bir dağın başına bırakacağını anlamış, ama gene de olur demiş.

Ertesi sabah yola çıkmışlar. Az gitmişler uz gitmişler, gide gide bir dağa varmışlar. Gece olunca, oğlan kıza burada yatalım demiş. Kardeşine güvenmeyen kız, uyumadan önce onun abasının kolunu, başının altına koyup öyle yatmış. Biraz sonra, kızın uyuduğunu gören Bıra Mus, yavaşça kolunu çekerek oradan uzaklaşmış. Sabah uyanan kız terk edildiğini anlayınca kardeşine, “Ey Bıra Mus, Bıra Mus... Sen git, evinin önünde ayağına bir yılan kemiği batsın, kimsenin eli ona ilaç olmasın, yalnız benimki olsun” diye beddua etmiş ve dağdan aşağıya inmeye başlamış.

Gide gide, tarlasında öküzleriyle çift süren bir çiftçiye rastlamış. Yılanların dilinden anlayan bu adam, kıızı yanına oturtarak ona ekmek vermiş. Tam bu sırada tarlanın yanındaki çalılıklarda bulunan bir yılanla, kızın karnındaki yılan konuşmaya başlamışlar. Çalılıklardaki yılan, “Hey kızın karnındaki yılan, şimdi seninle benim dilimden anlayan biri olsaydı da, o kıza yedi yıllık sirke içirip seni parça parça etseydi” demiş. Bunu duyan kızın karnındaki yılan da ona, “Hey çalılıklardaki yılan, şimdi seninle benim dilimden anlayan biri olsaydı da o çalılıklarla birlikte seni de yakıp, orada bulunan, yedi kulplu altın dolu kazanı bulup çıkarsaydı” diye cevap vermiş.

Bunları duyan çiftçi, hemen kıza yedi yıllık sirke içirip karnındaki yılanı öldürmüş. Sonra da çalılıkları yakıp, yedi kulplu altın kaza-

nı çıkarmış ve bu güzel kızla da evlenmiş. Mutlu bir hayat sürme-ye başlamışlar, ama kız daima soluk yüzlü ve üzgünmüş.

Bir gün köye, derdine derman arayan hasta bir adam gelmiş. Bütün evlere gittikten sonra kızın evine de gelmiş ve “Kardeş kardeş, yıllar önce ayağıma bir yılan kemiği batmıştı. Gitmediğim yer kalmadı, ama hiç kimse çıkaramadı, hele bir de sen dene belki çıkarırsın” demiş. Kız iğneyle biraz iteleyince, kemik hemen çıkmış. Bu arada kız, bu adamın kardeşi Bıra Mus olduğunu anlamış ve evinde konuk etmiş. Gece olunca da ağlayan çocuğuna şu ninniye söylemiş:

*Uyu yavrum uyu,
Bugün Bıra Mus gelmiş.
Uyu oğlum uyu,
Bıra Mus kız kardeşine misafir olmuş.*

Bu ninniye duyan Bıra Mus, olanlara bir anlam verememiş. Sabah olunca kadına, niçin böyle bir ninni söylediğini sormuş. Bunun üzerine kadın, kendisini tanıtarak başından geçenleri anlatmış ve iki kardeş birbirlerine sarılmışlar. Eve geri dönen Bıra Mus, devin yedi kızını da kovmuş, sonra da bütün kardeşler bir arada, mutlu bir hayat sürmüşler.

İLETİ DİZİNİ

1- C9. Kardeşler bir arada yaşarlarsa daha mutlu olurlar.

“Kız, erkek kardeşlerini bulup, onlarla birlikte yaşamak ister.”

2- C153. Büyük sözü dinlememek sorun yaratır.

“Kız annesinin sözünü dinlemediği için, eşiği yere yığılıp kalır”

3- C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.

“Kız ev işlerini yapar, ağabeyleri ise ava gider.”

- 4- **C165.** En küçük düşman bile önemsenmelidir, çünkü zarar verebilir.
“Kıza kızan kedi, ocaktaki ateşi söndürür.”
- 5- **D6.** Su ve ateş gibi insanların yaşamsal gereksinimlerinin başını devler tutmuştur. Bunlara ulaşmak için, insanlar ötedenberi acı çekerler.”
“Dev, ateşinden bir parça alan kızın kanını emer.”
- 6- **B300.** Yakınlarla paylaşılan sorun daha kolay çözülür.
“Kız, devin yaptıklarını kardeşine söyler ve o da devı öldürür.”
- 7- **C156.** İnsana en büyük kötölük bazan en yakınında olanlardan gelir.
“Gelinler görümcelerine, içinde bir yılan yavrusu bulunan su içirirler.”
- 8- **C157.** Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli.
“Oğlanlar kız kardeşlerinin hamile olduğuna inanırlar.”
- 9- **B50.** En dar zamanlarda bile insan umutsuzluğa kapılmamalı, ortaya bir kurtarıcı çıkabilir.
“Kızı yılandan kurtaran çiftçi, onunla evlenir.”
- 10- **E2.** Yılan yutanlar, çeşitli yöntemlerle bundan kurtulabilir.
“Çiftçi kıza yedi yıllık sirke içirip, karnındaki yılanı öldürür.”
- 11- **B202.** İyiler iyilik bulur, kötüler kötölük.
“Kıza iyilik yapan çiftçi, altın dolu yedi kulplu bir kazan bulur.”
- 12- **B2.** Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
- 13- **B202.** İyiler iyilik bulur, kötüler kötölük.
“İftiraya uğrayıp pek çok acı çeken kız, sonunda kardeşlerine kavuşarak mutlu sona ulaşırken, Bıra Mus devin kötü kalpli yedi kızını evden kovar.”

II- GERÇEKÇİ MASALLAR

a- Padişah, Sultan, Şehzade, Prenses, Vezir Masalları

33- TÜYLÜ

*Diyarbakır
Esmâ Ocak*

61

*Yazar
Annesinden*

Bir varmış, bir yokmuş...

Allah'tan başka kimse yokmuş...

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, günlerden bir gün Hint padişahının güzel kızı, rüyasında Yemen padişahının oğlunu görüp, ona âşık olmuş. Bu aşk derdiyle günden güne sararıp solmaya başlamış. Derdini kimseye açamadığı için de bir derman bulamıyormuş.

Kızının günden güne eriyip çürüdüğünü gören Hint padişahı, ülkenin her yerinden hekimler getirterek, kızını iyileştirmelerini istemiş. Gelen doktorlar, kızın vücudunun hasta olmadığını, onun asıl derdinin yürek yarası olduğunu, padişaha söylemişler. Bunun üzerine padişah, kızının oda hizmetçilerini çağırarak, onlara kızının derdinin ne olduğunu sorup anlamalarını buyurmuş. Günlerce uğraşıp yalvaran hizmetçilerden kendisine en yakın bulduğu birisine, sonunda kız derdini söylemiş. Hemen padişahın yanına koşan hizmetçi de bu durumu ona bildirmiş.

Bunu duyan padişah, “Şu kızımın üzüldüğü şeye de bak, ondan kolay ne var. Ben şimdi hemen, Yemen padişahına bir mektup yazıp durumu anlatırım ve oğluyla kızımın evlenmesini isterim” demiş. demiş ama işler hiç de öyle umduğu gibi gitmemiş. Mektubu alan Yemen padişahı, oğlunu çağırıp durumu ona anlatmış. Buna çok sinirlenen oğlan, “Bu nasıl ters bir iştir, kızların oğlanları istediği yerde görülmüş, ben evleneceğim kızı kendim seçerim, bu yüz-

süz kızı da istemem” diyerek kesip atmış. Padişah babası da mektuba, olumsuz bir cevap yazmış.

Mektubun cevabının olumsuz olduğunu gören kız, üzüntüden çok daha hızla eriyip çürümeye başlamış. Padişah babası, bu durum karşısında çaresiz kalmış. Bir gün kız, babasına dadısını gönderek, “Babam bana kırk güzel cariye ve gereken malzemeleri versin, ben uzun bir seyahate çıkmak istiyorum, belki o zaman iyileşirim” demiş. Çaresiz kalan padişah da kızının bu dileğini kabul etmiş ve hemen yol hazırlıklarına başlamış. Kız bu arada kendisine, yalnız gözlerini açıkta bırakan ve bütün vücudunu sıkıca örten, uzun tüylü bir elbise yaptırmış. Bütün hazırlıkları tamamladıktan sonra da babasının elini öpmüş, kırk güzel cariyesini yanına alarak atına atlamış ve dönüş zamanı belli olmayan, uzun bir yolculuğa çıkmış.

Az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, günler, aylar sonra oğlanın ülkesine yani Yemen’e varmışlar. Şehrin yanına çadırlarını kurup, konaklamışlar. Ertesi sabah kız tüylü elbisesini giyip oğlanın sarayının önünde dolaşmaya başlamış. Ondan sonra da her gün, bu dolaşmalarını sürdürmüş. İnsan gibi konuşan bu garip tüylü yaratık, saray bekçilerinin dikkatini çekmiş. Gidip padişahın karısına, “Sarayın önünde her gün, insan gibi konuşan, tüylü acayip bir yaratık dolaşmaya başladı” demişler. Padişahın karısı da merak edip onu içeriye aldirmiş. Saraya giren kız, türlü şaklabanlıklar yaparak, kendisini sevdirmeyi başarmış ve ona “Tüylü” adını takarak, sarayda alakoymuşlar. Böylece sarayda kalmayı başaran kız, her gün sevdiği padişahın oğlunu da görüyor ve günden güne iyileşip eski sağlığına, güzelliğine kavuşuyormuş. Tüylü gündüzleri sarayda kalıyor, akşam olunca da ortadan kaybolup, herkesten habersiz cariyelerinin yanına dönüyormuş. Geceleri nereye gittiğini soranlara da, doğru dürüst bir cevap vermiyor ve böylece asıl kimliğini ustaca gizliyormuş.

Tüylü, günlerden bir gün padişahın karısının, hamam daman edeceğini (hamam kapatacağını) duymuş. Sarayda herkes bu hamam sefasının hazırlığı içindeyken, o hemen ortadan kaybolup giderek kırk cariyesine, ertesi gün için en güzel giysilerini ve en güzel, en gösterişli hamam takımlarını hazırlamalarını söylemiş. Sonra yine, tüylüsünü giyip saraya gitmiş. Sarayda da hamam hazırlıkları bitmek üzereymiş. Tüylüye, “Sen de bizimle beraber hamama gel” demişler. O da, “Ben gelmeyeyim, yıkanırsam tüylerim dökülür, siz gidin, ben sarayda kalır sizin dönüşünüzü beklerim” demiş. Herkes gidince o da koşup cariyelerinin yanına gitmiş. Bütün cariyeler beyaz elbiseler giyinmiş, süslenmiş, hamam takımlarını da hazırlamış olarak, onu bekliyorlarmış. Kız da çok güzel bir pembe elbise giymiş. Cariyeleri onun saçının her telini, altın, gümüş, yakutlarla süslemişler. Kız çok göz alıcı, can yakıcı bir güzel olmuş. Bütün hazırlıkları bitince, kırk cariyesini yanına alan kız, doğrudan sultanın daman ettiği (kapattığı) hamama gitmiş. Hamamın kapısında bulunanlara, yıkanmaya geldiklerini söylemiş. Görevliler de o gün hamamın, padişahın karısı tarafından daman edildiğini, yabancıların içeriye alınmayacağını söylemişler. Bunun üzerine, kız kendisinin çok soylu zengin bir beyin kızı, olduğunu cariyeleriyle bir seyahate çıktığını, yol yorgunluğu nedeniyle de bu hamamda yıkanmak istediklerini söylemiş. Cariyeler bu durumu sultana iletmışler, sultan da onları içeriye kabul etmiş. Kız, bütün görkemiyle içeriye girince, hamamdaki herkes büyük bir şaşkınlık ve hayranlık içinde donakalmışlar. Kız yıkanmaya başlamış. Cariyeleri, üstleri çok değerli taşlarla işlenmiş altın taslarla ona su döküyor, ayağına zümrüt taşlı gümüş nalınlar giydiriyorlarmış.

Onları gören padişahın karısı, bu güzellik ve zenginlik karşısında şaşırarak, kızı on beş gün sonra, yeniden düzenleyeceği hamam

törenine davet etmiş. Kız da, “Bakalım, bu yakınlarda olursak gelirim” diyerek, yine geldiği gibi, tüm haşmetiyle çıkıp gitmiş. Kız çadırına varır varmaz hemen üstünü değiştirip, tüylüsünü giymiş ve koşup, sultan hamamdan dönmeden saraya girmiş. Büyük bir heyecanla, olacakları gözlemeye başlamış. Padişahın karısı döner dönmez oğlunu yanına çağırıp, o gün hamamda çok güzel, çok zengin bir kız gördüğünü, onu kendisine almak istediğini fakat doğru dürüst kim olduğunu ve nereye gittiğini öğrenemediğini söylemiş. Ortada dolaşır gibi yaparak bunları dinleyen tüylü, müthiş keyiflenmiş. On beş gün sonraki hamam davetine, daha büyük bir görkemle hazırlanıp gitmiş ve padişahın karısının, kendisine olan hayranlığını bir kat daha artırmış. Yıkandıktan sonra da yine geldiği gibi esrarengiz bir şekilde çıkıp gitmiş ve yine üstünü değiştirip saraya koşarak, olacakları gözlemeye başlamış. Oğlunu yanına çağırarak kraliçe, yine kızın güzelliğini, zenginliğini anlata anlata bitirememiş ve oğlunun mutlaka bu kızla evlenmesini söylemiş. Çok meraklanan oğlan annesine, bu kızı nasıl görebileceğini sormuş.

Annesi de düşünüp taşıyarak bir yol bulmuş. On beş gün sonraki hamam daveti için, oğluna bir kadın elbisesi giydirip onu hamamın, kahve pişiren kadınlar bölümüne oturtacağını, böylece onun da kızı görebileceğini söylemiş. Bunu duyan tüylü, bu defa hamama giderken, bütün gayretini gösterip, her zamankinden çok daha güzel ve görkemli olmuş. Hamama girip, kadın kılığındaki oğlanın bulunduğu kahveciler bölümünün önünden geçerken, birazcık yavaşlamış. Bu güzelliğe ilk bakışta âşık olan oğlan, bir ah çekerek düşüp bayılmış. Kız, hiç farkında değilmiş gibi geçip gitmiş. Yıkandıktan sonra, serinleme yerine oturup meyve yenilirken kız meyve bıçağıyla parmağını kesmiş. Padişahın karısı da hemen, incili mendiliyle kızın kanayan parmağını sarmış. Hamamdan sonra kız, padişahın ka-

rısına çok teşekkür edip, ben artık memleketim olan Hint’e dönüyorum diyerek vedalaşıp ayrılmış. Çadırına gider gitmez de yine tüylüsünü giyerek saraya koşmuş. Hamamdan dönen padişahın karısı ve oğlu, aralarında konuşmaya başlamışlar. Oğlan annesine, kızın nereye gittiğini sormuş. Annesi de hamamda olanları anlatıp, kızın kesilen parmağına kendisinin incili mendilini sardığını, sonra da onun teşekkür ederek, Hint ülkesine gitmek üzere, oradan ayrıldığını söylemiş. Bunu duyan oğlan, “Tez yol hazırlığı yapılsın. Ben o kıza bir görüşte âşık oldum artık onsuz yapamam, ardından gidip onu bulacağım” demiş. Oğlunu durdurmanın mümkün olmadığını gören padişahın karısı, hemen emir verip yol hazırlıklarını başlatmış. Saray mutfağına, hazırlıkları denetlemek üzere giden oğlan ortalıkta gezinen tüylüyü görünce, “Senin ne işin var burada ayak altında dolaşma” diye azarlayarak kovmuş. Tüylü de sultana gidip, “Aşçılar bana da biraz hamur versinler, ben de şehzadeye yolluk çörek yapmak istiyorum” demiş. Bunu duyan oğlan iyice sinirlenip, bu defa onu çok azarlamış ve yine oradan kovmuş. Annesi de, “Günahdır oğlum, bak o da sana hizmet etmek istiyor. Bırak yapsın, kalbini kırma” demiş. Oğlan, “Boşuna yapmasın, ben bu pis tüylünün yaptığı çöreği yemem” demiş. Annesi, “Bırak oğlum yapsın, torbana koyarız, sen yemezsən yeme yolda atarsın, ama şimdi zavallının kalbini kırma” diye öğüt verince oğlan da “İyi ne yaparsanız yapın” deyip mutfağı terk etmiş. Bütün hazırlıklarını tamamlayınca oğlan, annesinin babasının elini öpüp, adamlarını yanına alarak, Hint ülkesine doğru yola çıkmış. Tüylü de oğlan gittikten sonra sarayda kalıp olacakları beklemeye başlamış.

Aradan günler günler geçmiş. Oğlan durmadan yol alıyormuş. Bir gün yiyeceği bitmiş. Torbasına bakınca, yalnızca tüylünün yaptığı çöreklerin kaldığını, bundan başka da hiçbir şeyin kalmadığını

nı görmüş. Önce bu çörekleri kaldırıp atmak istemiş, sonra da açlık duygusu ağır bastığı için istemeye istemeye de olsa, yemeye karar vermiş. Çöreği ikiye bölünce bir de ne görsün, çöreğin içinden annesinin, kızın kesilen parmağına bağladığı, incili mendili çıkmamış mı? Şaşkınlıktan donakalmış. Sonra, durumu bir anda kavrayan oğlan, hızla geri dönmüş ve saraya varıp olanları annesine anlatmış. Kadın da hemen, ortalarda dolaşan tüylüyü yanına getirtmiş. Tüylü, bir anda üstündeki tüylü elbiseyi çıkarınca, içinden dünya güzeli bir kız çıkmış. Padişahın karısı ve oğlu tüylünün o hamamda gördükleri kız olduğunu bir kere daha görüp anlamışlar. Kız da o zaman, asıl kimliğini tanıtmış ve geçmişteki, babasının mektubunun nasıl olumsuz karşılandığını hatırlatmış. Bunun üzerine oğlan, kızın ayaklarına kapanarak, ondan kendisini bağışlamasını dilemiş ve hemen evlenmelerini istemiş. Kız, “Olmaz, beni daha önce istemeyen, aşağılayan birisiyle evlenmem” demiş. Oğlan hastalanıp yataklara düşmüş, buna dayanamayan kız da sonunda onunla evlenmeyi kabul etmiş. Kırk gün kırk gece düğün yapılmış...

Yemişler içmişler, muratlarına ermişler.

İLETİ DİZİNİ

1- C11. Kızlar erkeklere evlenme teklifinde bulunmamalı, bu öneri erkeklerden gelmelidir.

“Yemen padişahının oğlu, Hint padişahının kızının kendisiyle evlenme önerisini öğrenince, bu nasıl ters bir iştir, kızların oğlanları istediği nerede görülmüş, ben evleneceğim kızı kendim seçerim, bu yüz­süz kızı da istemem der.”

2- B1. Sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşabilirler.

“Hint padişahının kızı büyük bir kararlılıkla, kendisini aşağılayan oğlanın ardına düşer.”

- 3- D1. Zenginliğin, paranın açamayacağı kapı yoktur.
"Kızın zenginliği, sultanın onu hamama kabul etmesini sağlar ve sultan bu gösteriştten, görkemden çok etkilenir."
- 4- C150. Dış görünüşe aldanmamalıdır.
"Padişahın oğlu, aslında bir prenses olan Tüylü'yü tanımadığı için çok horlar."
- 5- C154. "Altın kapı ağaç kapıya muhtaçtır." Her varlığın yardımına gereksinim vardır, hiçbir öneri küçümsenmemelidir.
"Aç kalan oğlan, beğenmediği Tüylü'nün çöreklerine muhtaç olur."
- 6- B150. Özleştirici ve pişmanlık insanı eğitir ve iyiye götürür.
"Oğlan yaptığı yanlış davranışlardan pişmanlık duyarak, kızın ayaklarına kapanıp af diler."
- 7- B350. Bağışlamak yüce bir duygudur.
"Kız oğlanı bağışlar ve onunla evlenmeyi kabul eder."
- 8- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"Kız pek çok güçlüğü yendikten ve pek çok eziyete sabırla katlandıktan sonra, sevdiği oğlana kavuşup mutlu sona ulaşır."

34- KEŞİŞ

Diyanbakır
İsmet Özbay
57
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Allah'tan gayrı kimse yokmuş. Bir padişahla bir oğlu varmış. Günlerden bir gün oğluna kızan padişah, bir tabur askeriyle birlikte onu Kırklar Dağı'na sür-gün etmiş. Dağa gelip çadırlarını kuran askerler, gün boyu kuş avlayıp, akşamları da onları pişirip yiyerek, günlerini geçirmeye başlamışlar.

Bu dağın arkasında bir köy varmış. Bu köyün çok güzel olan kızları, her gün köyün dışındaki koruluktan çalıcırpı toplarlarmış. Bu kızlardan birisi öylesine güzel ve akıllıymış ki, aya sen doğma ben

doğayım demiş. Bu kız, yine bir gün koruda çalı çırpı toplarken, padişahın oğlunun çadırını görmüş. İçeri girip bakmış ki, her yer dar-madağınıkmiş. Hemen ortalığı silip süpüren kız, kenardaki sepet-te duran avlanmış kuşları da temizleyip kızartmış ve iki tanesini de yiyip gitmiş. Akşam çadırına dönen padişahın oğlu ortalığı temiz-lenmiş, kuşları da pişirilmiş görünce çok şaşırmış, ama diğer askerlere hiçbir şey söylememiş. Bu durum, günlerce böyle devam etmiş. Bu işin sırrını çözmek isteyen padişahın oğlu, bir gün hasta olduğunu söyleyerek ava gitmemiş ve çadırın bir köşesine saklanıp bekleme-yeye başlamış. Biraz sonra gelen kız yine her tarafı temizleyip, kuşla-rı da pişirdikten sonra gitmeye kalkınca, saklandığı yerden çıkan oğ- lan onu kolundan yakalamış ve güzelliği karşısında hemen ona âşık olarak, “Aman kız, sen benimsin ben senin” demiş. O günden son-ra da oğlanın çadırında, gizlice birlikte yaşamaya başlamışlar. Kız çadırdan hiç çıkmıyor ve kimseye görünmüyormuş.

Oğlanın sürgün süresi olan kırk gün dolunca, padişah-tan ha-ber gelmiş ve o da uyuyan kızın yatağının altına bir kese altın bira-karak, askerleriyle beraber babasının sarayına doğru yola çıkmış. Bi-raz sonra uyanan kız bir de bakmış ki, çadırlar toplanıp gitmiş. O da yastığının altındaki altınları alıp, hemen yola çıkarak arkaların-dan gitmeye başlamış. Yolda bir atlıya rastlayan kız, ona kim ol-duğunu sormuş. O da ben keşişim deyince, ona iki altın vererek el-biseleriyle atını satın almış, ayrıca bu keşiş kıza, gelirken yolda bir tabur askere rastladığını da söylemiş. Keşiş kılığına giren kız, aldı-ğı ata atlayıp askerlere yetişmiş. Padişahın oğlu, askerlerinin en ar-kasında gidiyor ve atını üzgün üzgün sürüyormuş. Kız yanına yak-laşmış ama oğlan onu tanımayarak, “Sen de kimsin?” diye sormuş. Kız, “Ben keşişim” deyince oğlan, “Keşiş ne gördün?” demiş. Ke-şiş kılığındaki kız da bu soruyu,

*Yâr yatar gördüm
Giil kucak gördüm
Nazlısını uykuda bırakmış
Kendisini göçer gördüm*

diye yanıtlamış. Bu sözlerden çok hoşlanan oğlan, aynı soruyu bir daha sormuş ve yine aynı yanıtı almış. Bunun üzerine oğlan keşişe, “Ben senin gözlerini birisine benzetiyorum ama bir türlü çıkartamıyorum” deyince, kız bunu duymazlıktan gelip, oğlana nereye gittiğini sormuş. Onun gittiği yeri öğrenince de “Ben de oraya gidiyorum” demiş. Bu kez de oğlan keşişe, orada ne iş yaptığını sorunca, keşiş “Benim orada şapkacı dükkânım var” deyip, oğlana bir dükkân adresi vermiş. Bu konuşmadan sonra, şehre varana kadar oğlan keşişe hep “Keşiş ne gördün?” diye sormuş ve her defasında o da,

*Yâr yatar gördüm
Giil kucak gördüm
Nazlısını uykuda bırakmış
Kendisini göçer gördüm*

diye yanıtlamış.

Şehre varınca oğlan sarayına gitmiş, kız da oğlana adresini verdiği şapkacı dükkânına gidip onu satın almış ve tezgâhın başına oturmuş. Ertesi gün bütün şehirde, padişahın oğlunun, amcasının kızıyla evleneceği duyulmuş. Oğlan keşişin dükkânına gelip onu da düğüne davet etmiş. Düğün günü kız keşiş kılığından çıkarak, bir güzel süslenip giyinmiş ve saraya gitmiş. Onun güzelliğini gören herkes kim olduğunu soruyor, kız da kendisinin yabancı olduğunu ve buraya gezmeye geldiğini söylüyormuş. Öte yandan, padişahın oğlunun ev-

leneceği kız çok çirkinmiş, üstelik bakire de değilmiş. Buna bir çare arayan kadınlar, bu güzel kıza “Seni bu gece padişahın oğlunun yatağına sokalım, o uyuyunca da sabaha doğru seni alır, yerine asil gelini koyarız. Razi olur musun?” demişler. O da kabul etmiş. Gece olup ışıklar sönmüş, damadın odasına gelin yerine bu güzel kıyı koymuşlar. Biraz sonra gerdege giren oğlanla birlikte meyve yiyen kız, bilerek parmağını kesmiş. Oğlan da hemen cebinden ipek mendilini çıkararak onun parmağını sarmış, sonra yatmışlar. Oğlan uyuyunca da dışarıda bekleyen kadınlar, kıyı odadan çıkarıp yerine asil çirkin gelini koymuşlar. Sabah olup da yanında, geceki güzel kıyın yerinde bu çirkin kıyı gören oğlan çok şaşırarak, bunun ne demek olduğunu sorunca, gece çok içip sarhoş olduğu için, çirkin kıyı güzel görmüş olabileceği yanıtını almış.

Gün ilerleyince, düşünceli düşünceli keşişin dükkânına giden oğlan, onun elini cebine sokmuş sızlanıp durmakta olduğunu görünce, neyin var diye sormuş. Keşiş elim kesildi de ondan sızlanıyorum deyince oğlan, uzat da bakayım demiş. Kıyı uzatmayınca da zorla çekip eline bakmış. Bir de ne görsün, keşişin parmağında, dün geceki sardığı kendi mendili yok muymuş. Akli başından giden oğlan, “Aman keşiş” diye inlemiş ve uzanıp onun başındaki şapkayı çekip almış. Birdenbire saçları omuzlarına dökülen kıyı hemen tanıyan oğlan, fırlayıp ona sarılmış ve alıp sarayına götürmüş. Yeni baştan bir düğün yaparak evlenmişler, yemişler, içmişler muratlarına geçmişler.

İLETİ DİZİNİ

1- C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.

“Kız, ava giden oğlanın çadırını temizler.”

2- B1. Kararlı ve sabırlı insanlar amaçlarına ulaşırılar.

“Kız büyük bir kararlılıkla, kendisini terk eden oğlanın ardına düşer.”

3- B5. İnsan, sahip olduğu güzelliklerin değerini, ancak onu yitirdikten sonra anlar ve yeniden elde etmek için büyük bir uğraş verir.

“Oğlan terk ettiği kıza yeniden âşık olup, ona ulaşmak için uğraşır.”

4. B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Kız, pek çok güçlüğü yenerek ve karşısına çıkan her zorluğa sabırla katlanarak, sonunda sevdiği oğlana kavuşup mutlu sona ulaşır.”

35- AHMET ŞAH İLE KARDEŞİ İBRAHİM

*Kars-Iğdır-Evci Köyü
Saadet Gülsüm Okut
55
Ev hanımı
Babasından*

Bir varmış bir yokmuş, ülkenin birinde bir padişah varmış. Bu padişahın Ahmet ve İbrahim adlarında iki oğlu varmış. Günlerden bir gün hastalanıp yatağa düşen padişah, oğullarını yanına çağırıp, “Gördüğünüz gibi ben çok hastayım, pek yakında ölebilirim, halk benim tahtım için sizi öldürebilir, iki insanın konuşurken, sizinle karşılaşınca hemen sustuklarını görürseniz, hiç zaman yitirmeden terki diyar edip ülkeden uzaklaşın” demiş. Bir zaman sonra ecel gelmiş, padişah Allah’ın rahmetine kavuşmuş. İki oğlan, babalarının dediği gibi, sokaktaki insanların kendilerini görünce sustuklarına tanık olmuşlar ve hemen hazineden bir elmas alıp, ülkelerinden gizlice ayrılmışlar. Yürüye yürüye bir mezarlığa varmışlar. Padişah çocuğu oldukları için de güçlüklerle pek alışkın değillermiş, o nedenle hemen yorulmuşlar. Uzaktan bir ışık gören büyük oğlan Ahmet, küçük kardeşi İbrahim’i bir mezar kümbetinde bırakarak, oraya doğru yürümeye başlamış.

Ahmet gidedursun, ben size haber vereyim İbrahim’den...

İbrahim beklemiş beklemiş Ahmet gelmemiş, o da kümbette

uyuyakalmış. O sırada oraya gelen yedi harami, aralarında ganimet paylaşmaya başlamışlar. Birisinin payına az düşmüş. Hiç çocuğu olmayan bu harami de orada uyuyan İbrahim'i alıp götürmüş.

Bunlar gidedursunlar, ben haber vereyim Ahmet'ten...

Ahmet'in gittiği yerde halk, devlet kuşu uçurup, padişah seçiyormuş. Bu kuş gidip, Ahmet'in başına konmuş. Halk Ahmet'i tanımadığı için, dövüp bir yıkıntıya atmışlar ve kuşu yeniden uçurmuşlar. Kuş gidip, yine Ahmet'i bulmuş. Onun ardından yıkıntıya giden ülkenin ihtiyarları, Ahmet'in kuşa, "Ey Allahın hayvanı, git başımdan, beni rahat bırak. Ben padişah olmak isteseydim, kendi babamın tahtına oturur, kendi ülkemi yönetirdim" dediğini duymuşlar. Bunun üzerine hemen Ahmet'i oradan çıkarıp özür dileyerek, kendilerine padişah yapmışlar. Padişah olan Ahmet kardeşini hatırlayarak, tel-lal çağırıp herkesin mezarlığa gitmesini buyurmuş. Sabah olunca da herkesten önce kendisi gidip orada kardeşine şu ağıtı yakmış:

*Göyde bulut bulum bulum bulanır
Yaralarım göz göz olup sulanır
Gardaş gelir mezar sandık dolanır
Mezar sandık İbrahim'i neyledin.*

*Ayağımı yandırır selovun daşı
Sinemi çürüttü didemin yaşı
Hani Ahmet Şah'ın İbram Gardaş
Mezar sandık İbrahim'i neyledin.*

*Galalar içinde galasan gala
Garipler başına belasan gala
Veran gala İbrahim'i neyledin.*

Her yanı arayan Ahmet bakmış ki kardeşi yok, bir fatiha okuyup gitmiş.

Dönüp size İbrahim'den haber vereyim:

Bir Yahudi olan harami İbrahim'i götürüp kendisine evlat edinmiş. Aradan yıllar geçmiş ve İbrahim büyüyüp yakışıklı bir delikanlı olmuş. Bu arada İbrahim'e âşık olan haraminin karısı, onu yoldan çıkarmak istemiş ama oğlandan hiç yüz bulamamış. Buna çok kızan kadın, akşam olup da kocası eve gelince ona, "Sen gidip, elin ne idüğünü belirsiz çocuğunu getirip bize evlat yaptın, ama işte o da büyüyünce bana göz koydu" demiş. Bunun üzerine adam da İbrahim'i evden alıp, çarşıdaki helvacı dükkânına oturtmuş ve ona helva sattırmaya başlamış. Orada bir başka Yahudi daha varmış ve Çin padişahının kızı Şeraban'a âşık olmuş, ama çok çirkin olduğu için kız onu istemiyormuş. İbrahim'in güzelliğini gören bu adam, kızın onu seveceğini düşünerek, gidip oğlanı üvey babasından istemiş ve alıp evine götürmüştü. Önüne bir sürü kâğıt koyup, bunlara yazı yaz demiş. İbrahim de yaza yaza uyuyakalmış. Onu alıp bir sandığa koyan çirkin Yahudi, sevdiği kıza götürmek üzere bir gemiye binmiş. Yedi aylık yolculuktan sonra, Çin padişahının sarayına varmışlar. İbrahim'i gören Şeraban, onu çok beğenmiş ve onlarla gelmeye razı olmuş. Geri dönüş yolunda, gemiciyle anlaşılan Yahudi, İbrahim'i denize attırmış. Böylece kız da ona kalmış. Varacakları yere varınca Şeraban adama, "Bana bu kıyıda bir saray yaptıracaksın ve bu saraya asansörle inilip çıkılacak" demiş. Adam da hemen yaptırmış. Asansöre binip yukarı çıkan Şeraban, onu yukarıda tutup adama seslenerek, İbrahim'i hemen bulup getirmesini, yoksa zehir içerek kendisini öldüreceğini söylemiş.

Ben size haber vereyim İbrahim'den:

Denize atılan İbrahim kendisine şöyle bir ağıt yakmış:

*Irey gabağında zümriüt tepeler
Göğden yere abu-nesan sepeler
Ağa galdım bu deryanın üzünde.
Men ölende gebirimi gen gazın
Kelime-i şehadeti annıma yazın
Sana gurban olum Mirzeyi Kazım
Ağa galdım bu deryanın üzünde.*

*Ali minip atına düldülü de yarıcak
Onlarda kokular müskünen amber
Sana gurban olum Hızır Peygamber
Ağa galdım bu deryanın üzünde.*

Bu ağıdı söyledikten sonra Allah tarafından bir rüzgâr esmiş ve İbrahim'i kıyıya atmış. Bu sırada kardeşi Ahmet Şah'ın çobanları da sürüyü suya indirmişlermiş. Bakmışlar ki, kıyıda bir karaltı öylece yatıp durmakta, ama insana benzer yeri kalmamış, daha önceden Ahmet Şah, "Benim bir kardeşim var, gözleri gözüme benzer, yüzünde de beni var, onu kim bulup bana getirirse, dünya malına doycaktır" diye duyurmuşmuş. Bu çobanlardan biri akıllı öteki deliymiş. Deli olan varıp İbrahim'e bir değnek vurmuş. Akıllı varıp kurtarmış ve onun insan olduğunu görünce de konuşturup, çoban olmak isteyip istemediğini sormuş. İbrahim de kabul edip, aylık ücret olarak bir keçiye çoban olmuş. Üç ay sonra da kazandığı keçileri satmak için kasaba götürmüş. Orada kendisini denize atan Yahudi'yi görmüş. Yahudi İbrahim'i öldürmek için kasapla anlaşmış. İbrahim'i kesmek üzere başını yukarı kaldıran kasap, onun gözle-

rinden Ahmet Şah'ın kardeşi olduğunu anlamış ve İbrahim'i arka kapıdan kaçırıp, gömleğini de hayvanların kanına bulayarak Yahudiye vermiş.

Kurtulan İbrahim, doğruca Şeraban'ın yanına gitmiş. O sırada elinde kanlı gömlekle Yahudi de kızın yanına gelmiş ve İbrahim'i öldürdüğünü söylemiş. Kızın yanında bir yabancı görünce de hemen Ahmet Şah'ın yanına koşup, bir yabancının gelerek, kendi karısını elinden aldığını söylemiş. Şah da adamlarına, Şeraban'ın sarayını yıkmalarını emretmiş. Ama adamları böyle olmayacağını, önce adamı sorgulamaları gerektiğini söylemişler. Şahın huzuruna getirilen İbrahim, derdini şu dizelerle anlatmış:

*Ziyat Han oğluyduk biz iki gardaş
Hazineden götürdük bir kıymetli daş
Yahudi deyilene kim olar gardaş
İbrahim'em ben de ey Garabağlı
İtirdim gardaşı üreğim dağlı.*

Bunu duyan Ahmet Şah hemen kardeşini tanımış. Yahudiyi öldürmüş, sonra da Şereban'ı getirip, kardeşiyle ikisine güzel bir düğün yaptırmış.

Gökten üç elma düşmüş, biri masalı diyenin, biri yazanın, diğeri de dinleyenlerin...

İLETİ DİZİNİ

1- C153. Büyük sözü dinlemek, insanı felaketlerden kurtarabilir.

2- D5. Mal mülk saltanat, bazan başa bela getirir.

"Padişah ölünce tabıta gözü olanlar, onun çocuklarını öldürmeye kalkarlar, bunu bisseden iki kardeş de babalarının öğüdünü dinleyip ülkelerinden kaçarlar."

- 3- **B209.** Altın çamura da düşse yine altındır, değeri er geç anlaşılır.
"Devlet kuşu uçup, aslında bir padişah oğlu olan zavallı yoksul Ahmet'in başına konar."
- 4- **C157.** Her söylenene inanmamalı ve iftira olasılığı hiçbir zaman gözardı edilmemelidir.
"Haraminin karısı, âşık olduğu İbrahim'den yüz bulamayınca, ona iftira atar."
- 5- **B2.** Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.
"İbrahim pek çok acı çektikten sonra, Şereban'la evlenip mutlu sona ulaşır."
- 6- **B202.** İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
"Ahmet Şah, hain Yahudiyi öldürtür, suçsuz kardeşi İbrahim'i ise sevgiliyle evlendirip mutlu kılar."

36- YEDİ ÇİNGENE

Diyarbakır-Silvan-Yolarası Köyü

Bilge Aydın

20

Öğrenci

Ninesinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır salları iken, ülkenin birinde bir padişah varmış. Bu padişahın çok dürüst, yakışıklı bir de oğlu varmış. Evlilik çağı gelen bu delikanlıya, uygun bir eş aramaya başlamışlar. O sırada bu ülkeye nineleriyle birlikte gelen yedi çingene kız, çadır kurup oturmuşlar. Bu kızlardan ilk altısı, çok çirkinlermiş. En küçükleri olan yedinci kız ise, bunların tam tersine çok güzelmiş.

Padişahın oğlunun evleneceğini duyan bu çingene kızlar bir gün çadırlarında otururlarken, aralarında bu konuyu konuşmaya baş-

lamışlar. Çok çirkin olan kızlardan birinci'si, "Eğer padişahın oğlu benimle evlense, her gün onun eline su dökerim" demiş. İkinci kız da kendisiyle evlense, her gün onun giymesi için ceketini tutacağını söylemiş. Üçüncü ise, ben her gün ayakkabılarını giydiririm demiş. Dördüncüsü ona güzel yemekler yapacağını, beşincisi bir dediğini iki etmeyeceğini, altıncısı da her gün ona kapıyı kendisinin açacağını söylemişler. Kumral saçlı, yeşil gözlü, beyaz tenli, güzel mi güzel olan yedinci kız ise, "Eğer padişahın oğlu benimle evlenirse, ona iki tane altın çocuk doğuracağım" demiş.

Tam bu sırada oradan geçmekte olan padişahın oğlu bu konuşmaları duyarak, hemen birinci çingene kızı huzuruna çağırıp, "Haydi seninle evlenelim, sen de her gün elime su dök" demiş ve evlenmişler. Düğünden sonra kız gülmüş ve oğlana, "Bir yalan attım, bir koca aldım" diyerek, hiç iş güç yapmamış. Bunun üzerine padişahın oğlu ikinci kızla evlenip ona "Haydi her gün ceketimi tut" demiş. O da aynı büyük kız gibi "Bir yalan attım, bir koca aldım" deyince, üçüncü kızla evlenip "Haydi ayakkabılarımı giydir" demiş. Üçüncü kız da oğlana "Bir yalan attım, bir koca aldım" demiş. Dördüncü kızla evlenen oğlan ona "Haydi her gün bana güzel yemekler yap" demiş. Ondan da aynı cevabı alınca, beşinciyle evlenip "Haydi bir dediğimi iki etme" demiş. O da aynı sözleri söylemiş. Altıncı kızla evlenen oğlan ona, "Haydi her gün bana kapıyı sen aç" deyince o da diğerleri gibi, "Bir yalan attım, bir koca aldım" demiş. Tüm olanlardan sonra, yedinci güzel kızla evlenen padişahın oğlu ona, "Haydi bana iki altın çocuk ver" demiş. Kız da çok terbiyeli bir şekilde cevap vererek, "Her şeyin bir zamanı var. Hele biraz bekleyin efendim" demiş. Aradan bir zaman geçtikten sonra kız hamile kalmış. Sonra doğum zamanı yaklaşıncı, diğer kardeşleri, onun doğumunda yardımcı olacaklarını söyleyerek küçük kardeşlerine, "Do-

ğum sırasında sen bacada olacaksın, biz de ocakta duracağız. Bebekler bacadan ocağa, şu kalburun içine düşecekler” demişler. Küçük kız da kabul etmiş. Doğum vakti gelince kızı bacaya oturtmuşlar ve beklemeye başlamışlar. Bir zaman sonra, bacadan kalbura iki tane altın gibi çocuk düşmüş. Altı kötü kalpli kız hemen bu bebekleri iki köpek yavrusuyla değiştirerek, onları bir sandığa koyup nehre atmışlar. Biraz sonra gelen padişahın oğlu, çocuk yerine köpek yavrularını görünce, hemen karısını saraydan kovup yedi yolun birleştiği bir meydana göndermiş ve yanına da bir sopa koydurmuş. Gelen geçenin, bu sopayla kızın kafasına vurmasını emretmiş. Bu cezayı oğlana, diğer altı kız önermişler.

Öte yandan başka bir yerde, yaşlı bir adamla yaşlı bir kadın, nehir kıyısındaki kulübelerinde yaşıyorlar ve geçimlerini balık avlayarak sağlıyorlarmış. Yine bir gün yaşlı adam balık avlarken, oltasına bir şey takılmış. Büyük bir balık yakaladığını sanan adam, oltasını sevinçle çekince, ucunda bir sandık görmüş. Alıp eve getirerek, içinde hazine olduğu umuduyla açmış. Sandığın içinden biri kız biri oğlan altın gibi iki çocuk çıkmış. Hiç çocukları olmayan ihtiyarlar buna çok sevinerek, önce çocukları yıkamışlar. Masal bu ya, çocuklara dökükleri her tas su, altın olup akıyormuş. Zamanla büyüyüp güzelleşen bu çocuklar, ihtiyarlar ölünce oradan ayrılıp uzaklara gitmişler ve orada yaptıkları bir sarayda yaşamaya başlamışlar. Oğlan her gün keklik avına çıkıyor, kız da ev işlerini yapıyormuş. Yine bir gün ava çıkan oğlan, hiçbir şey yakalayamamış. Eli boş geri dönerken, yolda elinde avlanmış keklikler olan bir adama rastlamış. Adam çocuğa “Hayırdır yavrum niçin böyle üzgün görünüyorsun?” demiş. Çocuk da “Bugün hiç keklik avlayamadım. Evde kız kardeşim aç beni bekliyor, işte onun için üzgünüm” deyince, adam acıyarak elindeki kek-

likleri ona vermiş. O da sevinçle teşekkür edip evlerine gitmiş. Meğer bu adam, çocuğun asıl babasıymış ama bunu her ikisi de bilmiyorlarmış.

Adam saraya eli boş dönünce, küplere binen altı çingene, “Neden eli boş döndün, şimdi biz ne yiyeceğiz?” diye bağırılmışlar. O da “Sormayın, yolda altın gibi bir oğlana rastladım, sanki kendi çocuğummuş gibi ona kanım ısındı. Hiçbir şey avlayamamış, evde bir de kız kardeşi varmış. Elimdeki keklikleri ona verdim” demiş. Bu sözleri duyan çingenelerin içlerine bir kurt düşmüş. Bunların, padişahın oğlunun gerçek çocukları olabileceğinden şüphelenmişler ve büyük bir korkuya kapılarak, ninelerine çocukları bulup yok etmesini söylemişler. Bu işi siz bana bırakın diyen nineleri, çocukların evini bulup kapıyı çalmış. Evde yalnız olan kız, kim o diye sorunca da “Ben hacıyam, hacılardan kalmışam, yolumu şaşırmışam, sizin eve gelmişem” demiş. Kız, bu yaşlı kadına inanmayarak, onun başlarına iş açacağını sezinleyip kapıyı açmamış. Akşama kadar kapıda bekleyen kadın, oğlan gelince ona da aynı şeyleri söyleyip, kendisini içeri alması için yalvarmış. Kız kardeşinin bütün uyarılarına rağmen oğlan, “Aman canım ne olacak, işte kendi halinde zavallı bir ihtiyar kadın bize ne yapabilir ki?” diyerek, onu eve almış. İçeri giren kadın, çocukların verdiği yemeği yedikten sonra, etrafına dikkatlice bakıp “Eviniz çok güzel, çok güzel ama içinde bir bülbülü eksik” deyip gitmiş.

Bunları duyan oğlan, ne edip edip bu bülbülü mutlaka bulup getireceğini söyleyip, kardeşinin bütün yalvarmalarına kulak asmamış ve yola çıkmış. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, derken yolda yaşlı bir adama rastlamış. Adam ona nereye gittiğini sorup da bülbülü getirmeye cevabını alınca, oğlana “Oraya giden, bir daha geri dönemez, bu çok tehlikeli bir iştir, vazgeç” demiş, ama söz dinletememiş. Bunun üzerine ihtiyar, oğlana “Öyleyse şu yoldan git. Yolun

sonunda küçük bir kulübe göreceksin. Aradığın bülbül orada. Sen ona bülbül diye seslen. Eğer kendisi geliyorum derse gelir. Yok eğer gelmiyorum derse, vücudunun yarısı taş olur. Sonra bülbüle bir daha seslen. Geliyorum derse, vücudunun taş olan yarısı yine eski haline gelir. Ama yine gelmiyorum derse, tamamen taş olursun” demiş. Bunları dikkatle dinleyen çocuk kulübeye varıp “bülbül” diye çağırmış. Bülbül “gelmiyorum” demiş ve çocuğun vücudunun yarısı taş olmuş. Tekrar “bülbül” diye seslenmiş. Bülbül yine “gelmiyorum” demiş ve vücudunun tamamı taş olmuş. Aradan bir zaman geçip de erkek kardeşinin dönmediğini gören kız, onu aramaya çıkmış. Yolda o da aynı yaşlı adama rastlamış ve ondan olanları öğrenmiş. Çok üzülen kız, bülbülün kulübesine gidip ağlamaya başlamış. Kızın ağlamasına dayanamayan bülbül dışarı çıkıp, orada bulunan bütün taşları, bu arada kızın kardeşini de eski haline döndermiş. Çocuklar sevinç içinde, bülbülü de yanlarına alarak evlerine dönmüşler.

Bülbül bir gün çocuklardan, padişahın oğlu ile altı çingeneye bir ziyafet vermelerini istemiş. Onlar da vermişler. Bülbül “Misafirlerin atlarının önüne ot yerine taş koyun” demiş. Çocuklar “Ama bu doğru olmaz, nasıl olur da misafirlerimizin atlarının önüne ot yerine taş koyarız” diye karşı çıkınca da onlara, “Peki bunun doğru olmadığını biliyorsunuz da niçin gerçek annenizle babanızın kim olduğunu bilmiyorsunuz” demiş ve başından başlayarak, bütün gerçekleri onlara anlatmış.

Bunun üzerine babalarına giden çocuklar ona da gerçeği anlatıp annelerini kurtarmışlar, altı çingeneyi de birbirlerine ters duran atların aralarına, ayaklarından bağlayıp, atları kırbaçlamışlar, onlar parçalanıp cezalarını bulmuşlar. Bunlar da mutluluk içinde yaşamışlar.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine. Gökten üç elma

düşmüş, biri kahramanlarımızın başına, biri anlatanın, biri de dinleyenlerin başına...

İLETİ DİZİNİ

1- A52. İnsan gerçekleştiremeyeceği sözler vermemelidir, verilen sözlerin tutulmaması kötü sonuçlar doğurur.

“Çingene kızları, padişahın oğluna verdikleri sözleri tutmazlar, bu nedenle de üstlerine kuma gelir.”

2- B101. Başarı kıskançlık uyandırır ve kıskançlık kardeşleri bile birbirine düşüren kötü bir duygudur.

“Kıskanç ve kötü kalpli ablalar, küçük kız kardeşlerinin çocuklarını köpek yavrularıyla değiştirirler.”

3- C157. Bir işin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı göz ardı edilmemelidir.

“Padişahın oğlu, işin aslını arayıp sormadan, karısını saraydan kovar.”

4- B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

“Çocukları evlat edinen iyi kalpli ihtiyarlar, onların sayesinde zengin olurlar.”

5- B257. Tanımadık yabancılara kapı açmamalı ve onları içeriye almamalıdır.

“Kapıya gelen kötü niyetli ihtiyarı, kız eve almaz ama oğlan acıyı alır ve başlarına iş açar.”

6- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Küçük kız pek çok acı çektikten sonra mutlu sona ulaşır.”

7- B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

“Kötü kalpli altı çingene kardeş atların arkasında parçalanırken, iyi kalpli küçük kardeşleri kocasına ve çocuklarına kavuşup, mutlu olur.”

37- ÜÇ ŞART

*Diyarbakır
Turgut Tel
25
Esnaf
Dedesinden*

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, birbirinden çok uzak, biri doğuda biri batıda iki büyük ülke varmış. Bu ülkelerden doğudakinin padişahının bir oğlu, batıdakinin de bir kızı varmış. Bunlar zamanla büyüyüp evlenme çağına geldiklerinde, birbirlerini rüyalarında görmüşler ve âşık olmuşlar. Bunun üzerine, doğuda bulunan padişahın oğlu, batıda bulunan padişahın kızını bulmak için, ülkesinden ayrılıp yollara düşmüş. Dağlar aşmış, nehirler geçmiş, ovalarda yürümüş ve sonunda, batıdaki padişahın ülkesine varmış. Sora soruştura padişahın huzuruna çıkıp, ondan kızını istemiş. Padişah da ona kızını vermek için, üç şart koşmuş. İlk şart olarak, delikanlıdan, ülkeyi rahatsız eden, gözü kanlı bir devi öldürmesini istemiş. Bu dev suları kurutup hayvanları yiyor, insanlara da saldırarak, büyük zarar veriyormuş. Okunu alıp kılıcını kuşanan oğlan, ülkenin kuzeyindeki Sina Dağı'nda bulunan bu devin karşısına çıkmış ve onunla kıyasıya dövüşerek, gözünü okla kör ettikten sonra, boynunu kılıçla kesip ülkeyi bu beladan kurtarmış.

Padişahın ikinci şartı, devlerin şimşir tarağının kendisine getirilmesiymiş. Bu tarakla taranan saçlardan, inciler ve pırlantalar dökülürmüş. Yola çıkan genç, uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra, devlerin ülkesine varmış. O sırada yıkanmakta olan devlerin, kayaların üstüne bıraktıkları şimşir tarağı alarak kaçmış. Biraz sonra yıkanıp çıkan devler, tarağın çalındığını görünce, tarağı çalanın erkekse kız, kızsak erkek olması için beddua etmişler ve genç birden kız oluvermiş. Buna çok üzülen oğlan, kimseye bir şey belli etmeden tarağı götürüp padişaha vermiş.

Padişah üçüncü şart olarak da devlerin sihirli aynasını istemiş. Bu ayna, bakılınca istenilen yeri yansıtır ve bakan insanı da çok güzel gösterirmiş. Oğlan yine yola koyulup devlerin ülkesine varmış. O sırada devler uyuyormuş. Oğlan hemen aynayı alıp kaçmak istemiş, ama telaştan bir devin kuyruğuna basmış. Uyanan devler, aynalarının çalındığını görünce yine, çalanın kızsı erkek, erkeksı kız olması için beddua etmişler. Bunun üzerine, yeniden erkek olan genç çok sevinmiş ve götürüp aynayı padişaha vermiş. Ama ne var ki, padişah ona kızsını verme yerine, tutuklatıp zindana attırmış. Bunu gören kız, vezirler aracılığıyla, bu olayı tüm ülkeye yaymış. Haberin yayılmasından sonra halk, ülkeleri için bu kadar fedakârlık yapan bu gencin zindandan çıkarılması ve o ülkeye padişah yapılması için ayaklanıp saraya yürümüşler. Durumun önemini anlayan padişah, hemen oğlanı zindandan çıkarıp kızsıyla evlendireceğini ve tahtına da vâris yapacağını ilan etmiş. Oğlanla kız, kırk gün kırk gece süren bir törenle evlenmişler.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1. B6. Güzele ulaşmak güçtür, her ödölün bir bedeli vardır.

“Padişah, oğlana kızsını vermek için üç şart koşar.”

2. C102. Yöneticiler verdikleri sözleri tutmazlarsa, bunun sonucu olarak toplumsal kalkışmalar doğabilir.

“Verdiği sözü tutmayan padişahın haksız eylemi karşısında, halk ayaklanarak saraya yürür.”

- 3- B150. Özeleştirı ve pişmanlık, kişiyi iyiye yöneltir.

“Padişah yaptığı yanlışları anlayıp, oğlanı zindandan çıkarır ve kızsıyla evlendirir.”

4- B203. Haklı olan, bir gün mutlaka hakkını alır.

“Oğlan zindandan çıkar, padişahın varisi olur ve onun kızıyla evlenir.”

38- MİRZA MEHMET

*Batman
Abdullah Özdemir
21
Serbest
Annesinden*

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde bir kralla üç oğlu varmış. Kral ölünce, küçük oğlu Mirza Mehmet’e mirasından pay bırakmadığı anlaşılmış. Bir zamanlar babasının yönettiği ülkede parasız kalan Mirza Mehmet, hayatını kazanmak için gurbete

çıkma zorunda kalmış.

Yol hazırlığı yapan delikanlı az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Giderken de yolda bir tilkiye rastlamış. Tilki, “Ey mirastan pay alamayan Mirza Mehmet, nereye gidiyorsun, beni de yanına al, senin arkadaşın olayım” demiş. Bu sözleri duyunca şaşırın Mirza Mehmet, “Bir kere adımı ve mirastan pay alamadığımı nereden biliyorsun?” diye sormuş. Tilki, “Senin bu acıklı halini duymayan mı kaldı. Beni yanına alıyor musun sen onu söyle” deyince, genç onu yanına almış ve beraberce yollarına devam etmişler. Aynı şekilde bir arslan, bir şahin ve bir ayıyı da yanlarına alıp lanetli dağın eteğindeki bir mağaraya yerleşmişler.

Aradan uzunca bir zaman geçmiş. Bir gün, tilki ve diğerleri, Mirza Mehmet’in evinden getirdiği eşyalarını karıştırırken, güzel mi güzel bir kızın, tahta üzerine çizilmiş resmini görmüşler. Hemen kendi aralarında yemin ederek, eğer bu resmin sahibi yaşıyorsa, onu getirip Mirza Mehmet’le evlendirmeye karar vermişler. Böylece oğlanı çok mutlu edeceklerine inanıyorlarmış. Resmin bulunduğu tahtayı alarak, cadılar kraliçesine gitmişler ve ondan bu kızın yerini sormuşlar. Cadı önce onları denemek için, çok zor şartlar ileri sürerek,

isteklerinde içten olup olmadıklarını anlamış. Sonra da. “Bu kız, sizin oturduğunuz dağın karşısındaki ülkenin kralının kızıdır” demiş. Fedakâr arkadaşlar, cadının bu sözü üzerine hemen oradan ayrılmışlar ve aralarında konuşup, herkes kendi cinsinden yüzer tane savaşı getirsin demişler. Hepsi hazır olunca da komşu kralın ülkesine saldırmışlar. Her şeyden habersiz gafil avlanan kralın askerleri, dostları olan ülkelerden yardım istemişler. Bu arada, Mirza Mehmet’in kardeşlerinin ülkesinden de askerler yardıma gelmişler, çünkü hepsi de kralın kızıyla evlenmek istiyorlarmış. Şiddetli bir savaş başlamış. Baykuşlar havalanıyor, askerlerin yüzlerini parçalıyorlarmış. Ayılar, aslanlar, tilkiler de şaşkına dönmüş bu askerleri öldürüyorlarmış. Çaresiz kalan kralın askerleri, sonunda dayanamayıp barış isteyerek, beyaz bayrak çekmişler. Bu arada kral da esir alınmış. Tilki esir krala, “Kızını Mirza Mehmet’e vereceksin ve tahtını da ona bırakacaksın” demiş. Kral zorunlu olarak bu şartları kabul etmiş.

Kırk gün kırk gece düğün yapılmış. Kısa bir süre sonra ölen kralın yerine de Mirza Mehmet geçmiş.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1- D52. Babalar miraslarını çocuklar arasında eşit paylaşmalıdır.

“Kral, küçük oğlu Mirza Mehmet’e mirasından pay bırakmaz, o da bayatını kazanmak için gurbete çıkmak zorunda kalır.”

2- B401. Bazan hayvanların dostluğu, insanlarınkinden daha güçlüdür.

“Mirza Mehmet’in arkadaşları olan tilki ve diğer hayvanlar, onun sevdiği kızı bulup getirmeye karar verirler.”

3- B203. Haklı, bir gün mutlaka hakkını alır.

“Mirza Mehmet ölen kralın yerine geçer.”

39- CESUR KIZ

*Diyarbakır-Dicle
Hanefi Akgüneş*

50

Şoför

Babasından

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, şimdilerde olduğu gibi eskiden de ülkelerde yaşayan insanlar varmış ve bu insanları padişahlar yönetirmiş. Bu padişahların bazıları çok cesur, bazıları ise çok korkak olurlarmış.

Günlerden bir gün, uzak diyarlardaki padişahlardan birisi, kendisine bir koruyucu tutacağını duyurmuş, ama bu işe hiç kimse gönüllü olmamış, çünkü padişaha korumacı olan, daha aradan bir hafta geçmeden öldürülüyormuş.

Bu arada padişahın ilanını, yiğit fakat yaşlı birisi de duymuş. Bu ihtiyar kahramanın üç kızı varmış. Adam da bu durumu kızlarına açmış. Kızları babalarına, “Baba sen üzülme, biz erkek kılığına girer padişaha koruyucu oluruz” demişler. Babaları kızlarının bu önerilerine, istemeyerek de olsa katılmış. Büyük kız hiç zaman yitirmeden, erkek kılığına girip padişahın sarayına doğru yola çıkmış. Babası da onun cesaretini ölçmek için, arkasından gitmiş ve bir köprüünün altına saklanıp garip sesler çıkararak kızını korkutmak istemiş. Gerçekten de çok korkan kız, bu işi başaramayacağını anlayarak geri evine dönmüş. Bu kez ortanca kız erkek kılığına girip padişahın sarayına doğru yola çıkmış. Babası büyük kızına uyguladığı cesaret sınavını ona da uygulamış. Ortanca kız da ablası gibi korkup geri dönünce, sıra küçük kıza gelmiş. Babası önce ona izin vermek istememişse de kız onu razı ederek, giyinip yola çıkmış. Köprüdeki garip seslerden de hiç korkmayarak, saraya varmış. Saraydaki cesaret sınavlarında da başarı gösterince, padişahın koruması olmuş. Zamanla padişah bu korumasının erkek olup olmadığından şüphelenmiş ve diğer muhafızlarına emir vererek, onu bir erkeklik sı-

navından geçirmelerini istemiş. Sınavda nelerin yapılacağını öğrenen ve kızı çok seven bir köpek, gelip kıza neler yapması gerektiğini anlatmış. Kız böylece, bu sınavdan da başarıyla çıkmış ve yaptığı kahramanlıklarla herkesin ilgisini çekmiş.

Günlerden bir gün padişah, yapacağı bir hamam sefasına diğer askerleriyle birlikte, bu muhafızının da katılmasını istemiş. Telaşlanan kız bu haberi getirene, bugün gelemeyeceğini ancak yarın gelebileceğini söylemiş. Sonra da padişaha bir not bırakıp acele oradan uzaklaşarak evine dönmüş. Kızın yazdıklarından gerçeği öğrenen padişah, cesareti nedeniyle bu kıza âşık olmuş ve her yerde onu aratmış, bulunca da kırk gün kırk gece düğün yaparak onunla evlenmiş.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

- 1- C103. Padişaha yakın olmanın iyi yanları olduğu kadar, tehlikeli yanları da vardır.

“Kurb-ı sultan, ateş-i suzan”

“Padişaha korumacı olan, aradan bir hafta geçmeden öldürülür.”

- 2- B1. Kararlı ve cesur insanlar amaçlarına ulaşabilirler, korkaklar ulaşamazlar.

“Büyük ve ortanca kız korkarak geri dönerler.”

- 3- C166. Kızlar da erkekler kadar bazan da daha fazla cesur olabilirler. Cesaret cinsiyetle ölçülmez.

“Yürekli olan küçük kıızı, hiçbir korku yolundan döndüremez ve padişaha korumacı olur.”

- 4- B50. En sıkışık zamanlarda bile insana bir yardım eden bulunabilir.

“Kız bir köpeğin yardımıyla, sınavdan kolayca geçer.”

- 5- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Küçük kız pek çok sınavdan sonra padişahla evlenir ve mutlu olur.”

40- ELMA YANAKLI KIZ

Diyarbakır

Esmâ Ocak

61

Yazar

Annesinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, ülkelerden birinin padişahının, çok güzel bir elma bahçesi varmış. Bahçıvan bir gün, bir ağacın tepesinde pırıl pırıl parlayan ve güzelliğiyle göz alan, pembe-beyaz bir elma görmüş. Hemen onu koparıp padişahın delikanlı oğluna götürmüştü. Elmaya hayran olan oğlan, annesine gidip, “Bana bu elma gibi güzel yanaklı bir kız bulun, ben onunla evlene-ceğim” demiş.

Padişahın karısı da ülkesindeki bütün güzel kızları sarayına çağırtmış. Fakat bir türlü oğlunun istediği, elma yanaklı güzel kızı bulamamış.

Çaresiz kalan kadın, sonunda tebdil-i kıyafet (kıyafet değiştirmek) ederek, kendisi ülkeyi dolaşmaya başlamış. Bir gün, yoksul bir kenar mahalleden geçiyormuş. Karşıdan sırtında çalı çırpı taşıyan, çok yoksul bir kız gelmiş. Sırtındaki yükü, bir kulübenin önüne yıkıp başını kaldırıncı, padişahın karısı hayretten küçük dilini yutayazmış. Çünkü bu yoksul kız, tam oğlunun istediği elma yanaklı güzel kızmış. Padişahın karısı hemen saraya koşup olan biteni oğluna anlatmış. Sonunda da “Bu kadar yoksul bir kızı, sana nasıl alırsın oğlum, gel sen bu işten vazgeç” demiş. Oğlan, “Varsın yoksul olsun, git sen o kızı bana iste” demiş. Padişahın karısı hazırlanarak gidip kızı ailesinden istemiş. Kız da ana-babası da bu işe çok şaşırılmışlar. Ayrıca, “Ama nasıl olur, bizim gibi yoksul bir evin kızı, bir padişahın oğluna nasıl gelin olur” diye de onları uyarmışlar. Sonunda kırk gün kırk gece düğün yapılmış ve kırk günün sonunda da oğlan gerdeğe girmiş. Gerdeğe girerken de yanına, bir gün önceden havuzda bekletip iyice sertleştirdiği, haziran ağacından yapılmış kırk çubuk almış. Zavallı yok-

sul kızı, bu kırk çubuk üstünde kırılıncaya kadar dövümüş. Kız sonunda bu dayağa dayanamayarak bayılıp düşmüş. Oğlan da çıkıp kendi odasına gitmiş. Bu geceden sonra, bu dayak olayı her gece tekrarlanmaya başlamış. Çünkü oğlan, her ne kadar kendi isteyerek aldıysa da, bu yoksul kızla evlenmeyi kendisine yakıştıramıyor ve öfkesini ondan alıyormuş. Kız kimseye bir şey söylemiyor fakat günden güne sararıp soluyormuş. Sonunda bir gün dayanamayıp olanları annesine anlatmış. Bu duruma çok üzülen annesi kızına, “Bu gece de seni dövme-ye gelince clinden çubuğu al ve beni kim olsa döver, ben yoksul zavallı bir kıyım. Eğer sen erkeksen git, Yemen padişahının kızını al, onu döv de görelim bakalım de” demiş.

Kız, o gece oğlan kendisini dövme-ye gelince, annesinin öğrettiklerini ona söylemiş. Bu sözlere çok sinirlenen oğlan, kızını dövmeden çıkıp gitmiş ve ertesi sabah annesine hemen hazırlık yaptırtmasını, çünkü Yemen’e gidip, padişahın kızını alıp getireceğini ve onunla evleneceğini söylemiş. Buna çok şaşırın padişahın karısı oğluna her ne kadar, “Sen evlisin ya” deyip onu bu işten vazgeçirmek istediye de, başarılı olamamış. Sonunda gerekli yol hazırlıkları yapılmış ve oğlan Yemen’e doğru yola çıkmış. Aradan aylar yıllar geçmiş, oğlandan hiçbir haber gelmemiş.

Kocasının dönmediğini gören kız, bir gün oda hizmetçisine, “Bana bir erkek elbisesi ile iyi bir at hazırla. Beceriklilerinden iki seyis seç ve bir heybeye de altın doldur. Ben uzun bir yolculuğa çıkacağım. Saraydan ayrıldığımı da kimseye söyleme. Ben dönünce arkadaki gizli kapıyı çalarım, sen de hemen açar, beni içeri alırsın” demiş.

Hizmetçi gerekenleri hazırlamış, kız da erkek elbisesi giyip erkek kılıfına bürünerek, Yemen’e doğru yola çıkmış. Aylarca yol gittikten sonra, Yemen’e varıp şehirde dolaşmaya başlamış. Kenar mahallelerden birinde, bir evin önünde yoksul ve ihtiyar bir kadın gör-

müş. Bu kadın çıkrık (pamuk eğirmeye yarayan araç) çevirip iplik eğiriyormuş. Fakat evi o kadar küçükmüş ki, kendisi içeride çıkrığı dışarıdaymış. Kız ona selam verip buraların yabancı olduğunu, bu gece onda konuk kalıp kalamayacağını sormuş. Kadın da ona bakıp, “Ah oğlum, ben seni nerede konuk edeyim, halimi görüyorsun, ben içerdeyim çıkrığımı dışarda” demiş. Kız da kadına, heybesinden çıkarıp bir avuç altın vermiş. Altınları gören nine sevincinden hoplayıp, “Oy sana kurban, çıkrığıma da lanet, gel oğul, gel” demiş. Çıkrığını kaldırıp atmış, kızı içeriye almış. Kız da nineye, kendisinin aslında bir padişah oğlu olduğunu, buraya da Yemen padişahının kızını almaya geldiğini söylemiş. Bunu duyan nine, üzüntüyle başını sallayıp “Ah oğul, ah... Bu imkânsız bir şey. Padişahın kızı hiç konuşmaz. Padişah da kızını isteyenlere, önce onu konuşturmalarını şart koşar. Konuşturabilene kızını verecektir, konuşturamayanın da hemen oracıkta kellesini uçurtur. Şimdiye kadar, kimse konuşturamadı. Pek çok genç öldü. Karşıya baksana bir kale baştan, bir kale leşten” demiş.

Kız nineye yalvarıp yakarak, padişahın kızını nasıl konuşturabileceğini sormuş ve ona bir avuç altın daha vermiş. Nine de “Burada, filan mahallede bir kahveci var. Bu kahvecinin de çok marifetli bir dudu kuşu var. Bu kuş çok güzel konuşur. O kuşu alıp kızın yanına götürebilirsen, kuş kızı konuşturur” demiş.

Bunu duyan kız o gece yatıp, ertesi sabah erkenden kahveciyi bulmuş ve bir fincan kahve içmiş. Boşalan fincanın içini de altınla doldurarak, fincanı ters çevirip kapatmış. Fincanı almaya gelen kahveci, kaldırıp da içinin altınla dolu olduğunu görünce, çok sevinmiş. Kız her gün bu kahveye gidip bir fincan kahve içiyor ve boşalan fincanı da altınla dolduruyormuş. Bu durumdan çok memnun olan kahveci, yabancı delikanlıya büyük bir yakınlık gösteriyormuş. Bir gün de onu, evine yemeğe davet etmiş. Karısına güzel bir sofr hazırlatmış.

Yemeğe giden kız, sofraya oturmuş fakat hiçbir şey yememiş. Bunu gören kahveci, “Haydi beyim buyrun. Bize o kadar bağışınız oldu, siz de bizim bir yemeğimizi yiyin” demiş. Kahveci de, “Buyrun söyleyin, elimden geleni yaparım” deyince, kız ondan kafeste duran dudu kuşunu, üç günlüğüne kendisine vermesini istemiş. Kahveci her ne kadar, bu kuşun kendisi için çok önemli olduğunu, onu kimselere veremeyeceğini söylediyse de sonunda kızın ısrarlarına dayanamayıp, vermeye razı olmuş. Buna çok sevinen kız yemeği yemiş, dudu kuşunu da alıp gitmiş.

Koşa koşa ninenin evine gelip kuşu aldığını, bundan sonra ne yapması gerektiğini sormuş. Nine de ona, “Sen şimdi kuşunu koynuna koyar, saraya gidersin. Seni padişahın huzuruna çıkarırlar. Orada oturmak için bir altın kürsü, bir de gümüş kürsü (arkalıksız küçük iskemle) vardır. Kız istemeye gelenler, altın kürsüye otururlar, başka dilekleri olanlarsa gümüş kürsüye otururlar. Sen gider altın kürsüye otursun. Çevreden sana, oradan kalk yanlışı yere oturdun diyenler olabilir. O zaman sen, hayır doğru yere oturdum çünkü ben padişahın kızını istemeye geldim, dersin. Padişah da sana, “Yaa öyle miiiii” der ve şartını söyler. Sonra seni tek başına, büyük bir odaya alırlar. Bu oda, ortasından bir tahta perdeyle bölünmüştür. Diğer tarafta padişahın kızı durur. Sen perdenin bu tarafında durup, hiç yüzünü görmeden padişahın kızını konuşturmalısın. İçeri girince kendi bölümünde, bir gümüş çekmece göreceksin. Kuşu koynundan çıkarıp bu gümüş çekmecenin üstüne koyarsın, sonra da kuşla konuşmaya başlarsın. Kuş sana cevap verecektir. Öte taraftan bunu duyan kız da konuşacaktır. Kızın konuştuğunu duyunca, hemen kuşunu koynuna sakla ve odadan dışarı çık” demiş.

Nineyi can kulağıyla dinleyen kız, ertesi sabah kuşu koynuna saklayıp saraya varmış. Bir de bakmış ki ne görsün... Kocasını sarayda eski

elbiseler içinde, çok perişan bir halde seyislik yapmakta değil mi... Meğer kızını konuşturamayan bütün damat adaylarını, hemen oracıkta öldürten Yemen padişahı ona acımış da, öldürtmeyip sarayında at uşağı yapmış. Yoksul olduğu için, her gün kendisinin üstünde kırk haziran çubuğu kıran kendini beğenmiş padişah oğlu kocasının bu zavallı halini gören kız, içinden kıs kıs gülererek gidip altın kürsüye oturmuş. Etraftan, yanlış yere oturduğu konusunda yapılan uyarılara karşı da, doğru yere oturduğunu çünkü padişahın kızını istemeye geldiğini söylemiş. Bunun üzerine, padişah hemen ona şartını söyleyip önce kızını konuşturmasını istemiş. Sarayın adamları, erkek kılığındaki kızı alıp, prensesi konuşturacağı odaya götürmüşler, kapıyı da üstünden örtüp onu yalnız bırakmışlar. Adamlar çıkar çıkmaz kız, koynundaki dudu kuşunu çıkarıp, odadaki gümüş çekmecenin üstüne koymuş ve biraz geri çekilip kuşa, “Sen bir padişahın oğlu olarsın, bir kız için kalkıp Yemen’e gelsin, seni bir odaya kitleyeler, kimse de seninle konuşmaya, bu haktan reva mıdır?” demiş.

Bunu duyan kuş da çok güzel bir sesle kıza, “Sen hiç canını sıkma, sağolsun gümüş çekmece, sabaha kadar seni eğler” demiş. Perdenin diğer tarafında duran padişahın kızı, gümüş çekmecenin dile gelip konuştuğunu sanmış ve birdenbire çok şaşırıp korkarak, dışarıya “Gümüş çekmeceyi tutup merdivenden atın” diye bağırarak. Bunu duyan kız, hemen kuşunu koynuna koyup odadan çıkmış, öte taraftan dışarıda bekleyen adamlar da koşup, padişaha kızının konuştuğunu müjdelemişler. Buna canı sıkılan padişah, “Olmaz ben bunu saymam ancak, bir kera daha konuşturursa kızımı veririm” demiş.

Kız da ertesi günü yine kuşunu alıp saraya gitmiş. Yine odaya almışlar. Kız bu kez kuşu, odadaki gümüş aynanın üzerine koyarak aynı bir gün önceki gibi onunla konuşmuş. Diğer taraftan, şimdi de gümüş aynanın konuştuğunu sanan padişahın kızı, aynı korku ve şaş-

kınlıkla dışarıya, “Gümüş aynayı kaldırıp merdivenlerden atın” diye bağırmış.

Padişah bunu da saymamış. Ertesi gün kız, kuşunu odadaki gümüş şamdanın üstüne koyarak yine aynı şekilde konuşmayan kızı, üçüncü defa konuşturunca artık padişahın da diyecek bir sözü kalmamış ve kızını bu yabancı delikanlıya vermek zorunda kalmış. Erkek kılığındaki kız, Yemen padişahının kızını alıp tam yola çıkacağı anda, ortalıkta zavallı bir halde at uşağı olarak dolaşan kocasını da yolda kendilerine hizmet etmek üzere, beraberinde götürmek istediğini söylemiş. Padişah da “Ben sana kızımı verdikten sonra, bir seyis parçasının ne önemi var, al götür” demiş.

Kız ve yanındakiler yola çıkmışlar. Günlerce aylarca yol aldıktan sonra, memleketlerine yaklaştıkları bir gece, bir yerde konaklamışlar. O gece kız, seyise bir uyku ilacı içirmiş. Gece yarısı olup herkes derin uykuya daldıktan sonra da kalkıp kocasının üstündeki seyis elbiselerini soymuş, arkasına da bir damga vurup, kendi elbiselerini ona giydirmiş. Seyis elbiselerini de bir bohçaya sarıp yanına almış ve hızla oradan uzaklaşıp saraya gelmiş. Daha önce, oda hizmetçisiyle anlaştığı gibi, gizli kapıyı çalmış. Hizmetçi hemen kapıyı açıp onu içeri almış ve bunca zamandır nerelerde olduğunu sormuş. Ona hiçbir açıklama yapmayan kız, hemen yatıp uyumuş ve ertesi gün olacakları beklemeye başlamış.

Sabah uyanan seyis, bir de bakmış ki üstündeki elbise efendisinin elbisesi ve efendisi de ortada yok. Bu işe pek akıl erdirememiş ama etrafa da olup biteni sezdirmemiş. Kafiledeki herkes, seyisin ortadan kaybolduğunu sanmışlar ve bu işin üstünde de pek o kadar durmamışlar.

Bu durumdan yararlanan padişahın açığöz oğlu, hemen saraya haberciler gönderip, Yemen padişahının kızını alıp getirdiğini ve düğün hazırlıklarının başlamasını söylemiş.

Sarayda herkes padişahın oğlunun geri dönüşüne çok sevinmiş, eğlenceler yapılmış, ziyafetler verilmiş, kırk gün kırk gece düğün dernek olmuş. Oğlan tam gerdeğe gireceği sırada, yine eline kırk haziran değneği alıp eski yoksul karısının odasına girmiş ve ona “Hani bana, erkeksen git de Yemen padişahının kızını al diyordun, işte alıp geldim” demiş ve yine kızı dövmek istemiş. Bunun üzerine kız, oğlanın elindeki sopayı çekip alarak gülmüş ve yanındaki bohçada bulunan seyis elbiselerini çıkarıp önüne atıvermiş. Ne olduğunu şaşkıran oğlanın, daha bu şaşkınlığı geçmeden de üstüne atılıp onu soymuş ve arkasındaki, kendi vurduğu damgayı oğlana göstermiş. Bir anda her şeyi anlayan oğlan, kızın ayaklarına kapanarak kendisini bağışlaması ve bu sırrı kimseye söylememesi için ona yalvarmış. İsterse kendisiyle de yeniden hemen evleneceğini söylemiş. Kız gülmüş “İ haydi var git, sen benim dünya ahiret kardeşimsin. Bu sırrını da saklarım, yalnız bir şartla, bu ülkeyi ben yöneteceğim. Sen de Yemen padişahının kızıyla evlenip sarayda oturabilirsin, fakat hiçbir şeyi karışmayacaksın” demiş. Oğlan çaresiz, buna razı olmak zorunda kalmış. Kız da o ülkeye sultan olmuş...

İLETİ DİZİNİ

1- C167. Kimse yoksul olduğu için suçlanamaz.

“Padişahın karısı oğluna, istediğin kızı sana alamayız, çünkü çok yoksul der. Buna karşın oğlan o kızla evlenir, ama onu her gün döver.”

2- C158. Herkes dengiyle uğraşmalıdır, taraflar arasındaki eşitsizlik dövuşü onursuz kılar.

“Yoksul kız padişahın oğluna, eğer sen erkeksen git Yemen padişahının kızını al, onu döv de görelim der.”

3- D1. Paranın açamayacağı kapı yoktur.

“Kız yanına aldığı bir heybe altınla önüne çıkan engelleri aşar.”

4- C103. Padişah kızlarına talib olmak bazan kellenin gitmesine neden olabilir.

"Padişah, kızımı konuşturana onu verecektir, konuşturamayanın ise kellesini kestirecektir."

5- B300. Her derdin bir çaresi bir sırrı vardır, iş onu arayıp bulmadadır.

"Padişah kızımı ancak, kahvecinin dudu kuşu konuşturabilir."

6- B254. Ne oldum deme, ne olacağım de.

"Kızın zalim kocası olan padişahın oğlu, Yemen padişahının sarayında at uşağı olmuştur."

7- A52. Verilen söz tutulmalıdır.

"Padişah istemeyerek de olsa, sözünü tutarak kızımı verir."

8- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

"Kız pek çok güçlüğü yendikten sonra amacına ulaşır."

9- B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

"Oğlan tahtını kaybederken, kız onun yerine padişah olur."

41- RÜYA İLE GELEN MUTLULUK

Siirt-Kozluk

Sevgi Aydın

19

Öğrenci

Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, annem eşikte, babam beşikte, annem kaptı maşayı, babam kaptı sopayı, tam beni kovalarken duymuş, ülkenin birinde yaşayan bir kralın kara kaşlı, kara gözlü, uzun boylu, yakışıklı, dillere destan bir oğlu varmış. Başka bir ülkenin kralının da sarı saçlı, mavi gözlü, fidan boylu, güzel mi güzel bir kızı varmış. Bu her iki güzel gencin de parmaklarında, çok sevdikleri ve hiç çıkarmadıkları yüzükleri varmış.

Bir gece her ikisi de rüyalarında, bir odada karşılıklı uzunca söyledikten sonra, yüzükleri değiştirdiklerini görmüşler. Sabah uyanıklarında da parmaklarında gerçekten, değiştikleri yüzükleri varmış. Sonraki günlerde birbirlerini aramaya başlamışlar ama bir türlü bulamamışlar. Oğlan günden güne erimeye, kız da sararıp solmaya başlamış. Bunu gören kızın babası, ülkenin dört bir yanına haber salarak, kızımın derdine derman bulanı onunla evlendireceğim, demiş. Bu haber üzerine, hekim olan olmayan herkes saraya akın etmeye başlamış, ama hiç kimse kralın kızını iyileştirememiş.

Öte yandan, diğer ülkenin kralının oğlu ise, derdini bir türlü babasına söyleyemiyormuş. Oğlunun bir sorunu olduğunu fark eden babası, bir gün onu yanına alarak ava çıkmış ve yolda, ülke sorunlarının kendisini çok yorduğunu, bu nedenle de çok üzüldüğünü söylemiş. Bunun üzerine oğlu da ona, “Baba keşke her dert böyle olsa, benim başımda öyle bir dert var ki dermanı yok” deyince, babası hemen bunun ne olduğunu sormuş. Oğlan, “Rüyamda bir kız gördüm ve âşık oldum. Gerçekten de böyle bir kızın varlığından eminim, ama onu bir türlü bulamıyorum” demiş. Bunu duyan kral oğluna, “Ben sana cins bir atla, bir sandık altın vereyim git bu kıza bul” diyerek ona yardımcı olmuş. Saraya dönünce de oğluna söylediklerini verip onu yolcu etmiş.

Az gidip uz giden, dere tepe düz giden oğlan, sonunda bilmediği bir ülkeye varmış. Orada gördüğü herkes çok üzgünmüş. Bunun nedenini sorunca ona “Bizim ülkemizin kralının kızı rüyasında bir genç görüp ona âşık oldu ve yataklara düştü. Onu iyileştirene kral kızını verecek, ama kimse iyileştiremedi, kız her gün ölüme biraz daha yaklaşıyor, işte onun için üzgünüz” demişler. Oğlan aradığı kızın bu olduğunu anlayıp hemen saraya koşmuş. “Ben hekimim, kızını iyileştirmeye geldim” deyip içeri girerek bir kına yağurmuş, içine de

kızın rüyasında kendisine verdiği yüzüğü koyup odasına göndermiş ve bunu eline yaksın demiş. Kız, “Bu kadar üzüntümün içinde ben kınayı ne yapacağım,” diyerek geri göndermişse de oğlanın zorlamaları karşısında kınayı eline yakmaya başlamış. Tam o sırada da kınanın içindeki kendi yüzüğünü görüp bu hekimin rüyasında gördüğü genç olduğunu anlamış ve hemen onu görmek istemiş. Oğlan koşarak gelmiş. Yüzüklerini yine birbirlerine vererek sarılmışlar. Sonra da kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenip muratlarına ermişler...

İLETİ DİZİNİ

1- B300. Derdini söylemeyen derman bulamaz.

“Dertlerini babalarına söylemeyen kız ve oğlan sararıp solarlar.”

2- B301. Herkes, kendi derdini en büyük sanır.

“Padışah derdini söyleyince, oğlan kendi derdinin daha büyük olduğunu söyler.”

3- B52. Alın yazısı, kısmet değişmez.

“Birbirlerine yazgılı olan kızla oğlan, sonunda kavuşup evlenirler.”

42- BALIĞIN GÜLMESİ

Diyarbakır-Ergani-Şölen Köyü

Mehmet Güzel

83

Çiftçi

Büyüklerinden

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, ben babamın düğününde oynarken cebimden cevizim düşüp çamura saplandı, yeşerdi. Dalları yerde, kökleri gökтейken mem-

leketin birinde aptal bir padişahla, yaşlı bir balıkçı varmış. Bütün hayatını balık tutmakla geçiren bu balıkçı, günlerden bir gün, pul-

larının her biri ayrı bir renkte olan, olağanüstü güzellikte bir balık yakalamış ve karısına gösterip, bunu padişahımıza götürelim, belki beğenir de bize bir kese altın verir, demiş.

Karı koca hemen yola koyulup az giderek uz giderek, dere tepe düz giderek, varıp sarayın kapısına dayanmışlar ve olup biteni kapıdakilere anlatıp padişahı görmek istediklerini söylemişler, kapıcılar da onları alıp padişahın huzuruna götürmüşler. Balıkçıyla karısı padişaha balığı gösterip kendisine armağan etmek istediklerini söyleyince padişah, “Karıma götürün, eğer o beğenirse ben de beğenirim” demiş. Bunun üzerine sultanın odasına gidip kapıyı çalmışlar. İçerden çıkan hizmetçi, “Bu balık erkek mi dişi mi, eğer erkeксе hanımın odasına giremez” demiş. O sırada balıkçı sıktığı için, balığın ağzı açılmış. Bunu gören hizmetçi bu balık gülüyor diye bağırılmış. Balıkçı her ne kadar balığın gülemeyeceğini anlatmaya çalışmışsa da kimseye laf dinletememiş ve bu haber tüm saraya yayılarak, padişahın kulağına kadar gitmiş. Padişah da vezirlerini çağırıp bu balığın gülmesinin sırrının ne olduğunu kırk güne kadar öğrenmelerini, yoksa kellelerini vurduracağını söylemiş.

Öte yandan bu ülkede, dağdaki bir kulübede anne ve babaları olmayan biri erkek biri kız iki kardeş yaşarmış. Erkek kardeş ava gider, kız da onun getirdiklerini pişirir böylece hayatlarını sürdürürlermiş. Bir gün oğlan yolda bir kuru kafa bularak, getirip evin kapısının üstüne asmış. Ertesi sabah oğlan ava gittikten sonra, dışarı çıkıp bu kuru kafayı gören kız, onu eline alarak orasına burasına bakmaya başlamış. Tam o sırada kuru kafadan sıçrayan mercimek büküklüğünde bir şey kızın ağzına kaçarak karnına girmiş. O günden sonra da kızın karnı şişmeye başlamış. Bunu gören oğlan ona, “Kardeşim, ikimiz de biliyoruz ki buraya hiç kimse uğramaz, biz de hiç insan içine çıkmayız, öyleyse senin bu karnın günden güne niçin böy-

le şişiyor?” demiş. Kız da, “Ben hiç kimseyle yatmadım, bunu sen de biliyorsun. Yalnız geçen gün senin getirdiğin kuru kafaya bakarken, ondan sıçrayan mercimek tanesi büyüklüğündeki bir şey ağzıma kaçtı, ondan sonra da karnım böyle şişmeye başladı” demiş. Bunun üzerine kardeşi de ona, “İyi öyleyse, girdiği yerden de çıkar” diye karşılık vermiş. Doğum zamanı gelince kız çocuğunu ağzından doğurmuş, adını da yetim anlamına gelen “Sebi” koymuşlar. Aradan günler, aylar, yıllar geçmiş ve çocuk yedi yaşına gelmiş. Geleceği önceden görebilen bu çocuk, olacakları daha olmadan haber veriyormuş. Günün birinde dayısına, “Dayı bugün ava gitme, hiçbir şey yakalayamayacaksın” demiş ve söylediği gerçekleşmiş. Bir başka gün de, “Bugün evden çıkma, bir fırtına çıkacak ve çok zor geri döneceksin” demiş, bu söylediği de gerçekleşmiş. Yine bir başka gün de “Dayı-cığım, bugün üç tane kınalı keklik vuracaksın, bunlardan yalnızca bir tanesi senin kısmetin olacak, diğer ikisini bir ağacın altında uyurken çaldıracaksın” demiş. Bu söylediği de gerçekleşince, artık dayısı onun geleceği gördüğüne inanmış. Bir gün Sebi dayısına, “Dayı bugün ava gitme, misafirlerimiz gelecek” demiş, dayısı da gitmemiş.

Öte yandan, padişahın vezirlerine tanıdığı kırk günlük sürenin dolmasına, birkaç gün kalmış. O güne kadar balığın neden güldüğü sorusunun cevabını bir türlü bulamamışlar. Köy köy, şehir şehir gezip, bunun cevabını bilen birisini arıyorlarmış. Bu arada Sebi’lerin köyüne de gelmişler. O köyün ihtiyarları, bu sorunun cevabını bilse bilse Sebi bilir demişler ve vezirleri onların evine götürmüşler. Vezirler Sebi’ye olanları anlatıp, balığın nasıl olup da güldüğünü sorunca, çocuk da onlara “Ben bu sorunun cevabını ancak sarayda veririm” demiş. Vezirler de annesiyle ve dayısıyla birlikte onu alıp saraya götürmüşler. Padişahın huzuruna çıkan Sebi ona “Padişahım, gel sen bu sorunun cevabını öğrenmekten vazgeç, çünkü işin aslı-

nı öğrenince çok pişman olabilirsin” demiş, ama padişah vazgeçmeyince anlatmaya başlamış.

“Padişahım, senin bir deden vardı. Onun da cins akıllı bir atı vardı. Günlerden bir gün deden çölde susuz kaldı ve yürüyemez hale geldi. O sırada oradaki bir kayadan, ne olduğunu bilmediği bir sıvının aktığını gördü. Bunu su sanarak, avucunu doldurup içmeye kalktı. Tam bu sırada onun akıllı atı, başıyla vurarak o sıvıyı döktü. Buna çok sinirlenen deden, hiç düşünmeden oracıkta atını öldürdü, sonra da bu suyun kaynağı kayalıkların arkasında olmalı diye düşünerek yukarı doğru tırmandı. Arkaya dolaşınca, akan su sandığı bir sıvının orada ölüp kalan bir devin, güneşte eriyen yağları olduğunu gördü. Aşağıya inip öldürdüğü akıllı atının başına oturarak, pişmanlık gözyaşları döktü.” Anlatımını burada kesen Sebi, “Ey padişahım, işin aslını öğrenen deden, pişmanlık gözyaşları döktü, ama bunun hiç faydası olmadı. Sen de gerçeği öğrenince üzülebilirsin, gel istersen bu işten vazgeç, gerisini anlatmayayım” demiş, ama padişah anlatmasını isteyince o da şöyle sürdürmüştü: “Padişahım, senin babanın güzel bir şahini vardı. Günlerden bir gün bu şahin, kafesinde alışılmadık bir biçimde çırpınarak, dışarı çıkmak istedi. Baban ona, ‘Niye çırpınıyorsun?’ diye sorunca, şahin ‘Yarın benim kardeşimin düğünü var, ona yetişmeliyim, lütfen beni serbest bırak. Eğer izin verirsen dönüşümde sana çok güzel bir şey getireceğim’ dedi. Baban da kabul ederek onu bıraktı. Şahin dönüşünde babana armağan olarak bir elma çekirdeği getirdi ve ‘Padişahım bunu ek, üç yıl içinde büyüyecek ve meyveye durup, bir elma verecek. Bu elma sihirlidir, olgunlaştığında kendiliğinden düşer. Sakın daha önce koparmaya kalkma, yoksa bütün sihiri bozulur. Elma olgunlaşmaya başlayınca, yanında sürekli birisi bulunsun. Olgunlaşınca düşen elmayı, daha toprağa değmeden havada tutmak gerek. Eğer yere değerse

onu yiyen ölür. Havadayken yakalanırsa, onu yiyen gençleşip on dört yaşındaki bir gence dönüşür' dedi. Bu duyduklarına çok sevinen baban da hemen çekirdeği ektirdi. Üç yıl içinde büyüyen fidan bir elma verdi. Bu elmayı havada yakalaması için başına bir nöbetçi koydu- lar, ama elma olgunlaşıp daha nöbetçi farkına varmadan yere düş- şüverdi. Padişahın gazabından çok korkan nöbetçi de hemen onu yerden alıp babana götürdü. Padişah ilk anda bu elmayı yemekten kaçınarak, ülkesinde yaşayan bir ihtiyarla oğlunu saraya çağırttı ve ona 'Eğer bu elmayı yersen ve ölürsen, oğluna bir çuval dolusu al- tın vereceğim. Ölmezsen bu altınları yine vereceğim ayrıca, sen on dört yaşında bir genç olacaksın' dedi. İhtiyarla oğlu bunu kabul et- tiler. Adam elmayı yedi ve öldü, oğlu da altınları alıp gitti. Bunu gö- ren padişah çok sinirlenerek küplere bindi ve demek amacın beni öldürmekmiş diyerek şahinin başını koparttı. Ardından bekçiyi de öldürttü. Elma ağacı ertesı yıl yine bir elma verdi. Padişah bunun da başına bir bekçi koydu. Çok akıllı olan bu bekçi, ağacın altına bir bez gererek, elmanın toprağa düşmesini önledi. Zamanı gelin- ce de beze düşen elmayı silip parlatarak, getirip padişaha verdi. Pa- dişah bunu da önce bir ihtiyara yedirdi. Bu defa sihir gerçekleşti ve ihtiyar gençleşti. Bunu gören baban, şahinini haksız yere öldürdü- ğünü anlayarak pişman olup çok ah vah etti ama boşuna."

Sebi burada anlatımını kesip padişahı tekrar uyararak, "Padi- şahım bu işin aslını öğrenmekten vazgeç. Sonra sen de baban gibi gerçekleri öğrenince pişman olabilirsiniz" demiş. Ama padişah an- latmasını isteyince, "Öyleyse bütün saray halkı bu salonda toplan- sın, gerçeği açıklayacağım" diyerek herkesi ortaya toplamış. Saray- daki bütün insanlar salona gelmişler, yalnız padişahın karısıyla onun hizmetçisi gelmemişler. Sebi, "Ortaya, herkese yetecek büyüklük- te kocaman bir karpuz getirin, onu ben kendi bıçağımla keseceğim"

demiş. Etrafindakiler her ne kadar biz kesip getirelim demişlerse de o, kendisi kesmekte ısrar etmiş ve ortaya getirilen kocaman karpuzu, kendi küçük bıçağıyla kesmeye başlamış, ama bıçak karpuzun içine düşüp kaybolmuş. Sebi, “Eğer bıçağım bulunmazsa, ben de bu işin sırrını söylemem” demiş. Hemen karpuzu açıp bakmışlar, ama içinde bıçağı bulamamışlar. Bunun üzerine Sebi, “Burada bulunan herkes toptan soyunsun, üstünüzü arayacağım” demiş. Orada bulunanlar, buna her ne kadar karşı çıkmışlarsa da sonunda oğlanın dediğini yapmak zorunda kalmışlar. Bıçak yine kimsenin üstünde çıkmamış. Sarayda soyunmayan yalnızca padişahın karısıyla, onun hanım hizmetçisi kalmış. Sebi onların da soyunmasını istemiş. Padişah, “Hiç öyle şey olur mu, ben karımın odasına erkek sinek bile sokmuyorum, sense soyunmasını istiyorsun” demiş. Oğlan soyunmazsa anlatmam diye direnince, padişahın karısıyla hizmetçisi de soyunmak zorunda kalmışlar. Meğer sultanın hizmetçisi, kadın kılığına girmiş bir erkekmiş. Bu görüntü karşısında Sebi, “Ey padişahım, işte senin karından bile haberin yok. Onlar seni kandırarak gizlice sevişiyorlar. Balığın gülmesine gelince, bu da oyunlarının ortaya çıkmaması için, hizmetçinin ortaya attığı bir yalandır. Yoksa balık hiç güler mi?” demiş.

Gerçeği gören padişah, hemen oracıkta hem karısının, hem de hizmetçisinin başını kestirmiş.

İLETİDİZİNİ

1- C159. İş bölümünü cinsiyetler belirler.

“Kız kardeş kulübede kalıp yemek pişirir, erkek kardeş ise ava gider.”

2- C151. Bazı şeylerin gerçek nedenlerini bilmemek, bilmekten daha iyidir, bazı sırları bilmek insanı mutsuz eder.

"Sebi padişaha, sen bu sorunun cevabını öğrenmekten vazgeç, çünkü işin aslını öğrenince çok üzülebilirsin der."

3- C150. Bir şeyin aslını aramadan görünüşe göre karar vermemeli.

"Padişahın dedesi, işin aslını aramadan akıllı atını, babası da yine aynı nedenle cins şahinini öldürür."

4- B102. Korku yalan, yalan da felaket getirir.

"Bekçinin korkudan söylediği yalan, kendisiyle birlikte zavallı bir ihtiyarın ve cins bir şahinin ölümüne neden olur."

5- C156. İnsana bazan en büyük kötülük en yakınından gelir.

"Karısı kendi sarayında, padişaha ihanet etmektedir."

6- B201. Kötüler kötülük bulurlar.

"Gerçeği öğrenen padişah, hain karısının ve hizmetçisinin başlarını kestirir."

43- BONCUK PADİŞAH

*Adana-Kadirli
Melabat Yüksel
62
Ev hanımı
Büyüklelerinden*

Bir varmış bir yokmuş, vakti zamanında, deve tellal iken, sıçan berber iken, anam babamı beşikte tıngır mıngır sallar iken, var varandan sür sürenden, destursuz bağa girenden az gittim uz gittim, altı ay bir güz gittim, derken bir emmikızı ile bir em-

mioğlu, birbirlerine âşık olup Allahın emriyle evlenmişler. Mutlu bir ömür sürmeye başlamışlar. Bir gün karı-koca has bahçede dolaşırlarken, kadın elinin kınasını kocasına gösterip, "Siyahla beyaz ne de güzel uyuyor" demiş. Tam o sırada, oradan bir köle geçiyormuş. Adam bu sözü, karısının köleye laf atmak için söylediğini sanmış. Çok öfkelenerek, kadına kırk sopa vurmuş. O günden sonra da her gün karısına, nar çubuğuyla kırk sopa vurmaya başlamış.

Öte yandan aynı ülkede, çocukları olmayan bir karı koca varmış. Ormanın içindeki kulübelerinde yaşıyorlarmış. Zamanla bir oğulları olmuş. Buna çok sevinmişler. Adam her gün ceylan avına çıkıyor, dönünce de karısıyla birlikte çocuklarıyla oynuyorlarmış. Aradan yıllar geçmiş ve çocuk yedi yaşına gelmiş. Bir gün babası ava çıkınca, çocuk da yanına bir ceylan derisi alıp onun ardından dağa gitmiş. Biraz yürüdükten sonra yorulunca da ceylan derisini üstüne örtüp uyuyakalmış. Uzaktan onu bir ceylan sanan babası, bilmeden oğlunu vurmuş. Gelip de ceylan diye vurduğunun kendi oğlu olduğunu anlayınca acısından öyle bir bağırarak ki, sesi dağlarda yankılanmış, yer yerinden oynamış. “Allahım hem verdin, hem de aldın” diye ağlayarak, ceylan derisine sardığı oğlunun ölüsünü, kucağına alıp evine götürmüştü. Olanları karısına bir türlü anlatamamış. Yalnız ona, “Bu ceylanı, hiç derdi olmayan bir evden alacağın bir tencerede pişir” demiş. Bunun üzerine kadının aklına, emmikızı ile emmioğlu gelmiş. Onların hiçbir derdi olamaz diye düşünerek, gidip emmikızından bir tencere istemiş ve nedenini de anlatmış. Bunları dinleyen emmikızı, “Sana tenceremi veririm ama biraz bekle kocam gelsin, o zaman benim derdimin olup olmadığını anlarsın” demiş ve kadını götürüp yan odaya gizlemiş. Biraz sonra, adam bağırarak çağırarak gelip, karısına kırk çubuk vurmuş ve çıkıp gitmiş. Yan odanın aralık kapısından onları izleyen komşu, yerde bitkin yatan kadının yanına koşup bu olanların nedenini ve niçin karşı çıkmadığını sormuş. Başına gelenleri anlatan kadın, karşı çıkmasının pek bir şeyi değiştirmeyeceğini söylemiş. Anlatılanları üzüntü içinde dinleyen komşu kadın, “Kocan geldiğinde ona, sen boncuk padişahın, ayağının tozu bile olamazsın de” demiş ve evine dönmüş. Dönünce de çocuğunun ölüsünü görerek, her ne kadar ağlayıp sızladıysa da başkalarının, kendisinden daha dertli olduğunu düşünerek avunmuş.

Ertesi gün kocası eve geldiğinde, emmikızı ona, “Sen boncuk padişahın ayağının tozu bile olamazsın” demiş. Adam, daha önce hiç böyle bir şey duymadığı için, bu boncuk padişahın kim olduğunu merak edip aramaya çıkmış. Az gitmiş uz gitmiş dere tepe düz gitmiş, altı aylık yol gitmiş. Geçtiği yerlerde çok garip olaylarla karşılaşmış. Bir yerde atın önüne et, itin önüne ot koyduklarını görmüş.

Başka bir yerde de tüm dünyaya hükmeden bir akrep görmüş. Gördükleri onu hem şaşırtmış, hem de korkutmuş. Sonunda sora sora boncuk padişahın yerini bulmuş. Boncuk padişah sorgusuz sualsiz, onu üç gün konuk ettikten sonra, geliş nedenini sormuş. Adam da önce, karısının kölesine âşık olduğunu, bu nedenle ona her gün kırk çubuk vurduğunu, karısının da kendisine boncuk padişahın ayağının tozu bile olamazsın dediğini anlatmış. Bunun üzerine boncuk padişah, “Senin derdin de dert mi, sen yat kalk karına dua et. Benim karım da emmimin kızı, birbirimizi çok severek evlendik, ama daha sonra öğrendim ki, karım beni ilaçla uyutup, Alan kuşuyla İran kralının yanına gidiyormuş, ondan da iki çocuğu olmuş. Ben de gidip, İran kralını ve çocukları öldürdüm ama karıma dokunmadım, onu bağışladım. Ne var ki, karım beni bağışlamadı ve gece gündüz tanrıya yalvararak, kendisini gözlerinden yaş yerine kan akan bir sarı inek yapmasını diledi. Tanrı da onun dileğini yerine getirdi” demiş ve orada duran sarı ineği göstermiş. Boncuk padişah bunları anlatırken, sarı inek de durmadan başını sallayarak onu onaylıyormuş.

Bütün bunları dinleyen emmioğlu, “Yine en iyisi benim karımmış, varıp evime gideyim” diyerek, izin istemiş. Boncuk padişah da ona bir altın tarakla, bir çift altın pabuç vererek, “Al bunları karına götür, benim armağanım olsun” demiş. Bunları alarak evine dönen adam, karısından kendisini bağışlamasını istemiş ve padişahın armağanlarını ona vermiş. Bu olanlara sevinen kadın, altın tarağı saçlarına takıp, pabuçları da ayağına giyerek kocasına göstermek iste-

miş, fakat pabuçlar kadını havalandırdıkları gibi, uçurup boncuk padişahın sarayına götürmüşler. Bundan sonra boncuk padişahla emmikızı, büyük bir mutluluk içinde yaşarlarken, emmioğlu ömrünün sonuna kadar, yalnız ve mutsuz yaşamış.

İLETİ DİZİNİ

1- **B103.** Fazla evham, yanlış davranışlara yol açar.

"Adam, karısının söylediği sözü yanlış anlayarak onu döver."

2- **B301.** Dünyada dertsiz kul yoktur, herkes kendi derdini en büyük sanır.

"Çocuğunu kaybeden kadının acısı, komşusunun derdini anlayınca hafifler."

3- **B204.** Haksızlık yapan yalnız kalır ve mutsuz olur.

"Karısına haksızlık yapan emmioğlu onu elinden geçirir ve yalnız kalır."

4- **B203.** Haklı olan sonunda kazanır.

"Emmikızı, Boncuk Padişah'la evlenerek mutlu sona ulaşır."

44- ÜÇ DİLEK

Diyanbakır-Ergani-Bahçebaşı Köyü

Nazire Çalışkan

39

Ev hanımı

Büyüklerinden

Ülkenin birinde, karın tokluğuna hayvanları güden bir çoban varmış. Bir gün ak sakallı bir ihtiyar bu çobanın yanına gelmiş ve yanındaki katırıyla onun

üstündeki sandığı çobana emanet ederek, biraz sonra döneceğini söylemiş, ama bir daha geri dönmemiş. İki gün bekleyen çoban, ihtiyar geri dönmeyince sandığı açmış. İçinden perileri kışkandıracak

kadar güzel bir kız çıkmış ve ona, kendisinin kısmeti olduğunu söylemiş. Bu kızla evlenen çoban, yaşamını mutluluk içinde sürdürmeye başlamış.

Günlerden bir gün, çevreyi dolaşmaya çıkan memleketin kralı, çobanın güzel karısını çamaşır yıkarken görmüş ve ona hemen âşık olmuş. Sarayına dönünce çobanı huzuruna çağırarak ona, “Senden üç dilekte bulunacağım. Onları yerine getirirsen canını bağışlayacağım, getirmezsен seni öldüreceğim” demiş ve ilk dileğini belirterek, “Bana bir salkım üzüm getireceksin. Herkes ondan yiyecek, ama yine de bitmeyecek” demiş. Buna çok üzülen çoban eve gelip olanları karısına anlatınca, karısı ona, “Sen hiç üzülme, hemen yüce dağa git. Oradaki dilek taşının yanında gözünü kapatarak kırka kadar say. Açtığında karşında üç tane güzel kız bulacaksın. Onlar benim kardeşlerimdir. Ablanız sizin bağdan bir salkım üzüm istiyor de. Sonra da onların vereceği salkımı alıp krala götür” demiş. Çoban söylenenleri yapmış ve üzüm salkımını alıp krala götürmüş. Sarayda bulunan herkes, bu üzümünden yediği halde yine de bitmemiş. Bu gördükleri karşısında canı sıkılan kral, ikinci şartını belirterek, “Bana bir yumurta getir ve sarayın bahçesinde yere vur. İçinden bir at çıkсын ve bahçede bulunan hiç kimseye değmeden çıkıp gitsin” demiş. Yine çok üzgün bir şekilde eve gelen çoban, olanları karısına anlattınca, kadın “Şu üzüldüğün şeye bak. Sen hemen yine yüce dağa git. Kardeşlerimi bul ve onlara, ablanız sizin tavuğun yumurtasından bir tane istiyor de ve verecekleri yumurtayı alıp krala götür” demiş. Adam da bu söylenenleri yaparak yumurtayı krala götürmüş ve sarayın bahçesinde yere vurup kırmış. İçinden bir kırat çıkmış. Bahçedeki kalabalığın içinde hiç kimseye dokunmadan birkaç tur atmış ve sonra da çıkıp gitmiş. Bu gördükleri karşısında şaşkınlığa düşen ve sinirlenen kral, bu defa çok zor bir dilek dileyerek çobana, “Bana üç

gün içinde, anne ve babamın cennette mi yoksa cehennemde mi olduklarını söyleyeceksin” demiş. Adam gidip bu dileği karısına anlatınca, karısı ona yine yüce dağa çıkmasını ve kardeşlerinden üçüncüsüne, bu sorunun yanıtının ne olduğunu sormasını söylemiş. Adam da gidip sorunca, kız ona “Geçitsiz dağa git orada bir mağara göreceksin. İçine girmeden önce cebine kırk tane çakıl taşı koy ve gözünü kapatarak yürü. Giderken de her adımda arkana bir tane taş at. Cebindeki çakıllar bittiği zaman dur ve gözünü aç, işte tam orada bu sorunun yanıtını bulacaksın” demiş.

Çoban denilenleri yapmış ve taşların bittiği yerde gözünü açınca, biraz ötede süt sağan ve sağdığı bu sütü durmadan bir oğlağın ağzına döken bir kadınla, bütün sütü içtiği halde durmadan bağırarak bir oğlak görmüş. Çoban bunun nedenini sorunca kadın da ona, “Bizim öbür dünyada pek çok hayvanımız vardı. Onların sütlerinden yağ yaptıktan sonrakalan ayranı yoksul komşularımıza vermez, kapının yanındaki bir çatlaktan içeriye dökerdik. İşte gördüğün bu oğlak, o çatlaktır ve doymak bilmiyor” demiş...

Biraz daha yürüyen çoban, yine koyun sağan bir kadına rastlamış, bu kadının yalnızca iki koyunu olmakla birlikte sütü hiç bitirmiyormuş ve çok bolmuş. O da bunun nedenini şöyle açıklayarak, “Bizim öbür dünyada da hayvanımız çok azdı ama sağdığımız sütleri herkesle paylaşırdık. Bu nedenle de bu dünyada hiç darlık çekmedik, her şeyimiz var” demiş. Yine yoluna devam eden çoban, bu kez de önünde hamuru çok, ama tahtasında ekmeği yok olan bir kadın görmüş. Kadın bu durumu çobana açıklayarak, “Ben öbür dünyada çok ekmek yapardım ama birisi isteyince yok der ve hiç kimseye vermezdim. İşte bunun için bu dünyada da hiç ekmeğim yok” demiş. Oysa biraz ötedeki kadının önünde, çok az bir hamur olduğu halde tahtasında dağ gibi ekmek yığılıymış. O kadın da bunun ne-

denini, “Ben öbür dünyada da çok yoksuldum, ama iki ekmeğim olsa birini yoksullara verirdim. İşte bu nedenledir ki, tanrı beni bu dünyada bolluk içinde yaşıyor” diye açıklamış.

Çoban tüm bu gördüklerini düşünerek yürürken, önünden gelip geçenlere havlayan bir köpeğin bağlı olduğu, bahçeli bir köşk görmüş. O sırada içeriden bir kadın çıkıp, “Hoş hadi oradan, öbür dünyada insanlara rahat vermezdin, bu dünyada da bağırıp durma” diye köpeği azarlamış. Sonra da adama kim olduğunu ve burada ne aradığını sormuş. Çoban da ona başından geçenleri anlatınca, “Ben o padişahın anasıyım, bu kapıdaki bağlı köpek de babası. O dünyada insanlara çok eziyet eder hiç rahat vermezdi, bu dünyada da işte bu hale geldi. Git bu gördüklerini oğluma anlat. Eğer sana inanmazsa, annen kapının eşiğine bir küp altın gömmüş de. Kazıp bak-sın, altınları görünce sana inanacaktır” demiş.

Gelirken yola attığı çakıllardan, dönüş yolunu bulan çoban mağaradan çıkıp kralın sarayına varmış ve ona “Baban cehennemde annen ise cennette” demiş. Bu duydukları karşısında öfkeden küp-ler binen kral, hemen çobanın başına vurdurmak istemiş, ama çoban, “Eğer bana inanmyorsan annen kapının eşiğine bir küp altın göm-müş, kazdır da bak” demiş. Eşiği kazdırıp da altınları bulan padişah, biraz düşündükten sonra çobana dönerek, “Çoban ben senin karı-na göz koyduğum için, seni ortadan kaldırmak üzere bu dilekleri dile-dim. Ama şimdi karın anam bacım olsun, hadi var git” demiş.

Bu olaydan sonra, bu ülkedeki insanlar daha mutlu ve daha özgür yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1- B51. Bazan en beklenmedik anda, şans insanın yüzüne gülebilir.

“Sandığın içinden, periler kadar güzel bir kız çıkar ve çobanla ev-lenir.”

2- B252. Zekâ ve sağduyu kaba gücü ve zoru yener.

“Çobanın akıllı karısı, padişahın kocasına koştığı her koşulu yerine getirir.”

3- C167. Yoksullara yardım etmelidir.

“Yoksullara yardım etmeyenler, öbür dünyada cezalandırılır.”

4- B305. Malın az da olsa paylaşmayı bilmelisin. Paylaşılan malın bereketi artar.

“Yalnızca iki koyunu olan kadının sütü ile az hamuru olan kadının ekmeği hiç bitmez, çünkü onlar başkalarıyla paylaşmasını bilmişlerdir.”

5- B205. İyi huylu olmalı ve herkesle iyi geçinmeye çalışmalı.

“Bu dünyada insanlara rahat vermeyenler, öbür dünyada da kendileri rahat bulamazlar.”

6- B150. Özeleştirî yapmak insanı daha iyiye götürür.

“Padişah yaptığı işin yanlışlığını anlayıp vazgeçince, o ülkenin insanları çok daha mutlu olurlar.”

b- Zengin, Tüccar, Bey, Ağa Masalları

45- GÜL HANIM

İzmir

Kadir Kale

63

Emekli işçi

Büyüklerinden

Evvel zaman içinde, ülkenin birinde, zengin bir adamın, Gül Hanım adında güzel bir kızı varmış ve her gün pencerenin önünde oturur gergef işlermiş. Bir gün penceresine bir kuş konmuş. Kıza “Gül Hanım, Gül Hanım, sen bu gergefi ister işle ister işleme. Kırk gün, kırk gece bir ölünün başını bekleyeceksin, ondan sonra murada ereceksin” demiş ve uçup gitmiş.

Kız kuşun söylediklerini anasıyla babasına anlatmış. Onlar da hemen, göçlerini toplayıp kızlarını da alarak o kenti terk etmişler. Yolda giderlerken, gece olunca ağaçlık bir yerde konaklayıp uyumuşlar. Gece karanlığında, herkes uykudayken birileri kızı kaçırap, içinde hiçbir canlının bulunmadığı bir saraya kapatmışlar. Sabah olup da kız uyanınca, ben neredeyim diye şaşırmış, kalkıp sarayı dolaşmaya başlamış. Odalar bomboşmuş. Yalnız son açtığı odada, bir delikanlı ölüsü yatıyormuş ve yanında da pek çok yiyecek varmış.

Kız kuşun söylediği, kırk gün bekleyeceği ölünün bu güzel delikanlı olduğunu anlayarak, orada bulunan yiyeceklerden yiyip sabırla beklemeye başlamış. Saray bir denizin ortasındaymış. Günler geçtikçe, kızın canı yalnızlıktan çok sıkılmaya başlamış. Bir gün denizden bir geminin geçtiğini görmüş. Balkondan mendil sallayarak, geminin yaklaşmasını beklemiş ve kaptandan kendisine arkadaşlık yapacak bir cariye istemiş. Kaptan da onun yalnızlığına acıyıp bir cariye armağan etmiş. Bundan sonraki günlerde ölünün başını ikisi beklemeye başlamışlar. Gece gündüz uyumadan bekliyorlarmış. Kırkinci gün yaklaşırken, cariye Gül Hanım’a “Hanım sen uyu kırkinci gün dolup oğlan uyanınca, ben seni kaldırırim” demiş. Çok uykusuz olan kız da yatıp derin bir uykuya dalmış.

Kırkinci gün dolup da oğlan gözlerini açınca, başında cariye-yi görmüş ve ona kim olduğunu sormuş. Cariye de “Kırk gündür senin başını bekleyerek, yeniden dirilmeni sağlayan Gül Hanım benim. Şu kenarda uyuyan da benim cariyem” demiş. Meğer bu oğlan bir prensmiş ve bir büyü nedeniyle öyle uyuyup kalmış. Kız başını beklediği için, büyü bozulup da oğlan uyanınca, saraydaki her şey ve herkes eski günlerine dönüp canlanmış. Prens güzel bir düğün yaparak cariyeyle evlenmiş. Sonradan uyanan Gül Hanım, olan-

ları görmüş ama bir şey söylememiş. Cariye prensle evlenip kraliçe olunca, Gül Hanım'ı kendisine cariyeye yapmış ve ona çok eziyet etmeye başlamış.

Günlerden bir gün, prens gemisine binip uzak bir ülkeye gitmek üzere yola çıkmış. Giderken de saraydaki herkese ne istediklerini sormuş. Gül Hanım'a gelince kız ondan, kendisine bir sabır taşı getirmesini istemiş. Bey gittiği ülkede gezmiş eğlenmiş, herkesin istediği armağanı almış, yalnız Gül Hanım'ın sabır taşını unutmuş. Ülkesine geri dönmek için gemisine binmiş, fakat gemi bir türlü hareket etmiyormuş. Prens kaptana nedenini sorunca, "Siz birisinin armağanını unuttunuz, gemi ondan yürümüyor" demiş. Bey o zaman, neyi unuttuğunu hatırlayıp geri dönmüş ve bir sabır taşı almış. Taşı satan adam prene, "Sen, bu taşı vereceğin her kimse onu iyi gözle, bakalım neler olacak" demiş.

Prens dönünce herkesin armağanını dağıtmış, sonra da sabır taşını alıp hemen odasına koşan kızın arkasından giderek, onu gözetlemeye başlamış. Kız taşı önüne koymuş, eline de bir hançer almış. Gözyaşları içinde başından geçenleri sabır taşına anlatmaya başlamış. Anlattıkça taş şişmiş, sonunda da dayanamayıp çat diye ortasından çatlamış. Her şeyi anlatan kız, bu çektiği acılar karşısında sabır taşının bile çatladığını görünce, elindeki hançerle kendisini öldürmek istemiş. O sırada kapı aralığından her şeyi gören ve duyan prens, gerçeği öğrenince, hemen odaya girip hançeri Gül Hanım'ın elinden alarak ona sarılmış, sonra da yanlışlıkla evlendiği cariyeyi çağırarak, sarayından kovmuş. Kırk gün kırk gece düğün yaparak, Gül Hanım'la evlenmişler ve günümüze kadar hep mutlu yaşamışlar.

Onlara kömür, bize uzun ömür...

İLETİ DİZİNİ

1- B52. Alın yazısından, kaderden kaçılmaz.

"Kuş, Gül Hanım'a kırk gün ve gece ölü başı bekleyeceksin der, ailesi bu kötü geleceği önlemek isterler ama başaramazlar."

2- B302. İnsanoğlu yalnızlığa dayanamaz, yalnızlık Allah'a has bir özelliktir.

"Gül Hanım, kaptandan kendisine arkadaşlık yapacak bir cariye alır."

3- B3. Başlanılan bir iş, sonuna kadar götürülmelidir.

4- C156. İnsana bazan en büyük kötülük en yakınındakinden gelir.

"Gül Hanım kırkıncı gün yaklaşırken cariyeye güvenerek yatıp uyur. Uyandığında ise cariyenin kendi yerini almış olduğunu görür."

5- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

"Gül Hanım uğradığı haksızlıklara sabırla katlanır, ama sonunda mutluluğa kavuşur."

6- B56. İnsan umutsuzluğa kapılıp canına kıymamalıdır, haklı olan sonunda kazanır.

"Gül Hanım, kendini öldürmek üzereyken, prens gerçeği anlar, kötü kalpli cariyeyi saraydan kovup onunla evlenir."

46- KEL HASAN İLE İHTİYAR NİNE

*Elazığ
Turabi Tekin
53
Emekli işçi
Babasından*

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Develer tellal iken pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, çok uzaklarda bir köyde yaşayan bir ağa ile onun da yardımcısı bir Kel Hasan varmış.

Ağa bir gün Kel Hasan'ı yanına çağırarak, ona "Git bana büyüücü ihtiyar ninenin altın kaşıklarını getir" demiş. Kel Hasan da, "Ağam ben onun yanına nasıl giderim. Gidersem nine beni keser

yer” demiş. Demiş ama, bunları dinleyen ağa, eğer gitmezsen seni ben öldürürüm deyince, çaresiz kalan Kel Hasan gidip ninenin kapısını çalmış. Kapıyı açan ihtiyar nine, Hasan’ı görünce çok sevinmiş ve onu içeri alıp, “Hoşgeldin Kel Hasan, iyi ki geldin, benim de böylece akşam yemeğim çıktı” demiş. Bunun üzerine Kel Hasan da ona “Nine ben çok zayıfım, yesen de karnını doyurmam. Sen bana önce yağlı bir göme yap da yiyip şişmanlayayım. Beni ondan sonra yersin” demiş. Buna akıllı yatan nine kalkıp göme yapmaya gidince, Kel Hasan da ortadaki bütün kabı kacağı saklayıp, görünürde yalnızca bir kalbur bırakmış. Biraz sonra ninenin getirdiği gömeyi yemiş ve çok susadığını söyleyerek, biraz su istemiş. Evde hiç su olmadığını gören nine, ortada duran kalburu alarak, çeşmeye su getirmeye gitmiş. Saatlerce uğraştığı halde kalburu dolduramamış. Bu sırada Hasan da kaşıkları alıp kaçmış. Eve gelip de altın kaşıklarını ve Hasan’ı bulamayan nine kendi kendine dövünüp, “Vah altın kaşıklarım, vah Kel Hasan” demiş.

Öte yandan kaşıkları alıp ağaya götüreren Hasan, tam rahat bir nefes alacağı sırada, bu sefer de ağa ondan, ihtiyar ninenin kızlarından Kutıye’yi kendine getirmesini istemiş. Bunu duyan Hasan çok telaşa kapılıp, “Aman ağam etme cyleme, zaten kaşıklarını çaldım diye ihtiyar nine bana çok kızmıştır, şimdi beni görürse bu defa mutlaka yer, gidemem” demiş ama ağa, “Eğer gitmezsen seni hemen öldürürüm” deyince, gitmek zorunda kalmış. Vardığında hava karanlıkmiş. Kapıyı çalınca yine nine açmış ve “Yatarken ben bunu yerim” diye düşünerek, hiçbir şey söylemeden Hasan’ı içeri almış. Nine kızları Kutıye ile Sutiye’nin yataklarını yan yana, Hasan’ın yatağını ise biraz daha uzağa serip bıcağını bilemeye gitmiş. Ninenin gittiğini gören Hasan hemen kalkıp, Sutiye’yi kendi yatağına yatırmış, kendisi de onun yanına yatmış. Biraz sonra dönen nine, Hasan

sandığı kendi kızını kesip sonra da gidip yatmış. Sabah olunca da kızlarına seslenerek, “Ben tarlaya gidiyorum, siz öğleye Hasan’ı pişirerek bana getirin” demiş. Nine gittikten sonra Kel Hasan, hemen Kutıye’yi alıp ağaya götürmüştü.

Öğleye doğru gelen giden olmadığını, evin bacasından da du-man çıkmadığını gören nine, merak edip eve gelmiş. Kel Hasan’la Kutıye’nin kaçtıklarını, diğer kızı Sutiye’nin de ölü olarak orada yattığını görünce kendi kendine dövünerek, “Vah altın kaşıklarım, vah Kel Hasan, vah Kutiyem, vah Sutiye” demiş. Öte yandan ağa, bu sefer de Kel Hasan’dan, ihtiyar ninenin kendisini getirmesini istemiş. Hasan, “Ağam onu ne yapacaksın, zaten elindekilerin hepsini aldık, getirirsem başımıza bela olur” demiş, ama ağaya söz dinletememiş. Bunun üzerine Hasan, ağadan her tarafı zilli bir elbiseyle bir sandık istemiş ve bunları alarak ninenin evine gelip damına çıkmış. Bacadan aşağı seslenerek, “Ben azrailim canını almaya geldim, haydi çabuk şu sandığa gir” demiş. Bunu duyan nine de “Ey Azrail, Kel Hasan’ı öldürmeden benim canımı alma” diye seslenmiş. Hasan hemen girmesini söyleyince de çaresiz kalıp sandığa girmiş. Hasan da sandığın ağzını kilitleyerek, onu alıp ağaya götürmüştü. Ağa sandığı açıp nine-yi çıkarmak isteyince de, “Aman ağam, sen bunu çıkarırsan bütün konak halkını öldürür, sakın çıkarma” demiş ama ağa onu dinlememiş. Hasan da “Öyleyse bana yedi demir kapılı bir oda yaptır da öyle bırak” demiş ve hemen girip, bu yedi demir kapılı odaya saklanmış.

Ağa nineyi sandıktan çıkarınca, nine başta ağa olmak üzere bütün konak halkını öldürmüştü ve gelip yedi demir kapılı odaya dayanarak, sırasıyla bütün kapıları kırmış. Yedinci kapıyı da kırıp içeri girdiğinde, kapının arkasında duran Hasan, kılıcıyla vurup onu öldürmüştü. Nine ona seslenerek, “Bir kere daha vur” demiş, ama Hasan “İkinci defa vurursam dirilirsin” diyerek ona bir daha vurmamış.

Bundan sonra Kutîye'yle evlenen Kel Hasan, yaşamını mutluluk içinde sürdürmüş...

İLETİ DİZİNİ

1- C104. Ağalar-beyler çoğunlukla acımasızdır.

"Ağa, Kel Hasan'dan ihtiyar büyüünün kaşıklarını getirmesini ister. Eğer getirmezse kendisini öldüreceğini söyler."

2- B252. Zekâ kaba gücü yener.

"Kel Hasan zekâsıyla, büyüüyü etkisiz bırakır."

3- B304. Çok hırslı ve açgözlü olmak, insanı canından edebilir.

"İstekleri bitmeyen ağayı sonunda büyüücü ihtiyar, bütün konak halkıyla birlikte öldürür."

4- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

"Kel Hasan, pek çok zorlu sınavdan geçtikten sonra, Kutîye'yle evlenip mutlu olur."

47- AĞAOĞLUNUN KADERİ

Diyarbakır-Çermik-Akpınar Köyü

Emine Karaalp

49

Ev hanımı

Annesinden

Bir varmış bir yokmuş.
Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, pireler berber iken, develer tellal iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken,

bir ağanın bir oğlu varmış.

Bu oğlan, anne ve babasının tüm zorlamalarına rağmen evlenemiyormuş. Bir gün ihtiyar bir derviş ev ev gezip, insanların falına bakarak geleceklerini söylemeye başlamış... Ağanın oğlunun da falına bakıp, "Senin kaderin, çoban kızının alınaya yazılı" demiş. Bunu

duyan ağanın oğlu hemen yola çıkıp, sora sora çobanın evini bulmuş. Çobanın kızı evde yalnızmış. Bir memesi yaralıymış ve samandan bir yataкта yatıyormuş. İçeri giren oğlan “neyin var” diye sormuş. Kız da “Göğsümden yaralıyım” diye cevap vermiş. Bunu duyan ağanın oğlu, kıza çokça altın vererek, “Bu altınlarla, annenle baban ömürleri boyunca rahat yaşasınlar” demiş, sonra da bıçağını çekip yaralı göğsüne vurarak, kıızı öldürmek istemiş. Onun öldüğünü sanan oğlan gidince, yarasındaki irin aktığı için kız iyileşmiş ve akşam eve dönen annesiyle babasına artık, çok iyi olduğunu söylemiş. Ailesi bunun nedenini sorunca da olanları anlatmış.

Bunları dinleyen karı-koca kızlarını bir çeşğin sırtına bindirerek, soranlara da kızımız iyileşmediği için buradan gidiyoruz deyip köylerinden ayrılmışlar, gidip ağa oğlunun bulunduğu köye yerleşmişler. Burada o altınlarla çok güzel bir ev yaptırmışlar, rahata eren kız da giderek, iyiden iyiye güzelleşmiş. Bir gün çeşmeye su getirmeye giden kız, oğlanı atla gezerken görmüş. Kızın sudaki yansımından ürken at, su içmeyerek kenara çekilmiş. Oğlan atının niçin su içmediğini düşünürken, kız çeşmenin köşesinden çıkıp, “Atın, herhalde benim sudaki görüntümden ürkmüş olacak” demiş. Kızı gören oğlan, bir bakışta ona âşık olmuş, sonra da gizlice onu izleyerek evini öğrenmiş.

Ağa bir gün yine oğluna, “Oğlum daha evlenme zamanının gelmedi mi” diye sorunca oğlan, “Baba çok güzel bir kız gördüm, onunla evleneceğim” demiş. Bunu duyan ağa ile karısı, sevinç içinde kıızı istemeye gitmişler. Onlar da olur deyince, kızla oğlan kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlenmişler. Aradan seneler geçmiş. Bunların bir de çocukları olmuş. Bir gün oğlanla karısı evlerinin önünde güneşe karşı oturuyorlarmış. Bu sırada çocuk ağlayınca annesi onu emzirmiş. Oğlan birden başını çevirince, karısının memesindeki yara

izini görerek onu tanımış ve memene ne oldu diye sormuş. Kadın da “boşver” demiş, ama oğlan ısrar edince, kız dayanamayıp anlatmış. Bunun üzerine oğlan kendi kendine, “Bir zamanlar ben dervişin söylediklerini değiştirmek istemiştım. Şu kadere bak ki, çoban kızından kaçarken yine onunla evlendim” demiş...

İLETİ DİZİNİ

1- B52. Alınyazısı, kader değişmez.

“Falcı ağaoğluna, senin kaderin çoban kızının alınına yazılı der ve oğlan da bu yazğıdan kurtulamaz.”

2- C167. İnsanlar, ekonomik yönden yoksullukları nedeniyle suçlanmamalıdır.

“Ağanın oğlu, yoksul diye kızı öldürmek ister.”

3- D1. Paranın açamayacağı kapı yoktur.

“Yoksul kız zenginleşince ve güzelleşince, ağanın oğlu ona âşık olur ve onunla evlenir, oysa kız aynı kızdır.”

48- GÜLNAZİK

*Denizli
Ümmühan Ok
71
Ev Hanımı
Büyüklerinden*

Bir varmış bir yokmuş. Bir zamanlar köyün birinde, Ali Ağa ile Mehmet Ağa adlarında iki komşu yaşarlarmış. Bir gün Ali Ağa hacca gitmeye karar vermiş. Kızı Gülnazik’le karısını da komşusu Mehmet Ağa’ya emanet ederek, “Karımla kızıma göz kulak ol, onlar sana emanet” deyip, aylarca sürececek olan hac yolculuğuna çıkmış. Çıkmış çıkmasına ama daha o gider gitmez Mehmet Ağa güzel Gülnazik’e göz koyup, ona tuzaklar hazırlamaya başlamış. O köyde “Şeytan tuzağı” yapan bir büyücü kadın varmış. Ona giden adam, “Eğer bana Gülnazik’i getirirsen, sana bir kese altın veririm” demiş. Altı-

nı duyan cadı kadın da “Sen altınları ver gerisini bana bırak, hadi şimdi git şehir hamamını toptan kirala” demiş. Kendisi de bir koşu Ali Ağa’nın karısına giderek, “Hanımcığımı hanımcığım, bugün kızlar hamamı var, senin Gülnazik’i de götürmeye geldim, arkadaşlarıyla gülsün söylesin, biraz içi açılsın, ben elimle götürür getiririm sen hiç merak etme” demiş. Kadın da inanıp izin vermiş. Cadı, kızı alıp hamama götürmüş ve kendisi ortadan kaybolmuş. Kız, içerde yalnızca komşuları Mehmet Ağa’nın oturduğunu görünce şaşırmış ve “Mehmet amca burası kızlar hamamı, sen yanlış gelmişsin” demiş. Adam pis sırtıp, “Hayır Gülnazik, yanlış gelmedim, burada yalnız sen ve ben ikimiz yıkanacağız” deyince, kız tuzağa düştüğünü anlamış ve akıllı davranıp “İyi öyleyse gel önce ben seni yıkayayım, sonra da sen beni yıkarsın” demiş. Adam sevinçle soyunup oturunca, kız onu iyice sabunlayıp, sonra da suları kesmiş ve takunyalarıyla başına başına vurup sersemleterek, oradan kaçıp evlerine gitmiş.

Buna çok içeren Mehmet Ağa, kızıdan öcünü almak için Ali Ağa’ya bir mektup yazarak, kızı Gülnazik’in kötü yola düştüğünü bildirmiş. Mektubu alan adam karısına, “Kızı cellada ver kafasını koparsın, kanlı gömleğini de getirsin” diye haber göndermiş. Kadın çok üzülmüş, bunun nedenini soran kızına da olanları anlatmış. Kız, “Ben babamın buyruğuna karşı gelemem, celladı çağır da başımı uçursun” demiş. Kızı alıp uzaklara götüren cellat, onun suçsuz olduğunu anlayınca, “Ben seni öldürmeyeceğim. Bana gömleğini ver, sen de uzaklara git, bir daha evine dönme” demiş ve kızın gömleğini bir hayvanın kanına batırıp geri götürmüştü.

Yalnız kalan kız ne yapacağını düşünerek yürürken, bir çobana rastlamış. İyi kalpli çoban yiyeceğini kızla paylaşmış, sonra da onu alıp evine götürmüştü. Çobanın annesiyle babası, “Tek başına kırdan gezen ne idiği belirsiz bir kızın bizim evimizde işi yoktur” diyerek onu eve almamışlar. Zavallı kız yeniden yollara düşmüş. Akşam olup

her yandan vahşi hayvan sesleri gelmeye başlayınca da kurda kuşa yem olmamak için, bir ağacın tepesine çıkıp orada sabahlamış. Ağacın dibinde de pırıl pırıl bir su akıyormuş. Sabah erkenden, padişahın oğlu buraya atını sulamaya gelmiş. Suyun üstünde güzel bir kız yüzü gören oğlan başını kaldırıncı, kızla göz göze gelmiş ve ona, “Sen in misin cin misin” diye sormuş. Kız da “İn de değilim, cin de değilim, ben de senin gibi bir insanım” diye karşılık vermiş ve başından geçenleri oğlana anlatmış. Şehzade de onu atına alıp sarayına götürmüş ve babasına, bu güzel kızla evlenmek istediğini söylemiş. Padişah, kırk gün kırk gece düğün yaparak onları evlendirmiş.

Aradan bir zaman geçince Gülnazik, annesini babasını ve komşularını özlemeye başlamış. Bunu anlayan şehzade, adamlarını göndererek, onları sarayına getirtmiş ve en güzel köşkte misafir etmiş. Onlar daha ne olduğunu anlayamadan, yanlarına gelen Gülnazik, “Şimdi size bir şey anlatacağım, sözüm bitene kadar kimse dışarıya çıkmasın” demiş ve gidip kapının arkasına oturmuş. Orada bulunanlardan, önce Mehmet Ağa’yı ortaya çağırarak, “Sen Ali Ağa’nın kızı Gülnazik’i, hamama getirerek sarkıntılık yapmak istedin, ama yüz bulamayınca ona iftira atıp ölüme gitmesine neden oldun” demiş. Bunu duyan Mehmet Ağa fırlayıp dışarı çıkmak istemiş ama kız ona izin vermemiş. Sonra cadı kadına dönüp, “Sen de beni aldatıp hamama götürerek, tuzağa düşürdün” demiş ve dışarı çıkmak isteyen ihtiyar cadıya da izin vermemiş. Sonra da babasına dönüp, “Babacığım, işte bu namussuzların sözüyle, senin cellada verdiği kızın benim” demiş. Anne ve babası kızlarına sarılarak ağlamışlar ve kendilerini bağışlamasını istemişler. İhtiyar cadı kadın ile Mehmet Ağa cezalarını bulurlarken, Gülnazik de ana ve babası ile birlikte, geri kalan ömrünü sarayda mutluluk içinde geçirmiş.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

- 1- **C156.** İnsan, dostunu düşmanını iyi seçmeli.

“Ali Ağa hacca giderken karısı ile kızını çok güvendiği komşusu Mehmet Ağa’ya emanet eder, oysa Mehmet Ağa daha o gider gitmez, kızına göz koyar.”

- 2- **B257.** İnsan tanımadığı kişilere güvenip, çocuğunu emanet etmemeli.

“Anne cadıya inanıp, kızının onunla hamama gitmesine izin verir.”

- 3- **B252.** Kötü olaylar karşısında, paniklemeden akılcı davranmalı, zekâ kaba gücü yener.

“Akıllı Gülnazik, hain komşularının elinden zekâsı sayesinde kurtulur.”

- 4- **C157.** Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman gözardı edilmemeli.

“Ali Ağa işin aslını aramadan, hain komşusunun attığı iftiraya inanıp, kızını öldürtmek ister.”

- 5- **C13.** Kızlar ve eşler, babalarının-kocalarının buyruğuna haksız bile olsa karşı gelmemeliler.

“Haksız olduğu halde anne kocasının, kız da babasının ölüm buyruğuna karşı gelmezler.”

- 6- **B255.** Kimseye karşı önyargılı olmamalı, cellatlar bile iyi yürekli olabilirler.

“Cellat, kızın suçsuzluğunu anlayıp, onu özgür bırakır.”

- 7- **A3.** Yapıcı yalan, yıkıcı doğrudan yeğdir.

“Cellat, kızın gömleğini bir hayvanın kanına batırıp ailesine götürerek, kızı öldürdüğünü söyler.”

- 8- **B50.** Yaşamdan hiçbir zaman umudu kesmemelidir, her zaman bir kurtarıcı çıkabilir.

“İyi kalpli bir çoban kızı evine götürüp, yiyeceğini de onunla paylaşır. Daha sonra da şehzade kıza âşık olup onunla evlenir.”

9- C150. Dış görünüşe aldanmamalı.

“Çobanın anası ve babası, tek başına kırdan geçen, ne olduğu belirsiz bir kızın bizim evimizde işi yok diye, onu eve almazlar.”

10- B303. Beden ne denli rahat içinde olursa olsun, eğer ruh ezginse insan huzur içinde olamaz.

“Sarayda çok rahat olan kız, ailesinin ve komşularının özlemi içindedir.”

11- B206. Hiçbir kötülük sonsuza dek gizli kalmaz.

“Kız herkesi bir salona toplayıp, kendisine yaptıkları kötülükleri yüzlerine vurur.”

12- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“İhtiyar cadı ile hain Mehmet Ağa cezalarını bulurlarken, Gülnazik ailesine kavuşup, mutluluk içinde yaşar.”

49- ŞİRİN İLE ŞEVKETLİ

Dişarbakır-Silvan

Ayşe Kılıç

48

Ev hanımı

Amca kızından

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pirceler berber iken, ben ninemin beşliğini tıngır mıngır salları iken, dört tarafı dağlarla kaplı bir köyün içinde, oğlu ile birlikte yaşayan, çok zengin bir adam varmış. Oğlanın adı Mirza Muhammet'miş. Adam her gün erkenden evden çıkar akşam geç vakit dönermiş, çünkü bu adam her gün sırma gibi saçları, kiraz gibi dudakları, yay gibi kaşları ve ok gibi kirpikleri olan, güzeller güzeli Acem şahının kızı Şirin'i ararınış, ama bir türlü bulamazmış. Elinde yalnızca onun bir resmi varmış. Zavallı adam, hep bu resme bakar bakar ağlarmış.

Bu adamın oğlu olan Muhammet ise, on dokuz yaşına gelmiş ol-

masına rağmen, hiç dışarıya çıkmazmış. Günlerden bir gün Muhammet, kendi odasından çıkıp babasının odasına girmiş ve duvarda asılı olan Şirin'in resmini görmüş. Görmesiyle birlikte düşüp bayılması da bir olmuş. Ayılır ayılmaz, evdeki hizmetçilere bu resimdeki kızın kim olduğunu sormuş. Öğrenince de onu bulmak için yollara düşmüş. Günlerce yürüyüp dağlar tepeler aştıktan sonra, bir yaylaya varmış. Oradaki bir çeşmenin başında, güzel bir kız görmüş. Yakınına gelince bunun resimdeki kız olduğunu anlamış ve ona, "Yaylanız neden bu kadar ıssız, niçin ortalarda kimseler görünmüyor" diye sormuş. Şirin de, "Yaylamız saldırıya uğradı, babam ve ağabeylerim yağmalanan mallarımızın peşine düştüler" diye cevap vermiş. Bunu duyan oğlan, hemen kestirme yollardan geçip yağmacıları yakalamış ve malları geri getirmiş. Bu delikanlıyı çok beğenen Şirin'in babası, ona kim olduğunu sormuş. Nereden ve niçin geldiğini öğrenince de kızını ona vermiş. Böylece muradına eren oğlan, bir zaman orada kaldıktan sonra, evini özlemeye başlamış. Kayınbabasından izin isteyip karısını da yanına alarak köyüne gitmiş. Onları gören köy halkı, hemen koşup oğlanın babasına müjdeyi vermişler. Şirin'i oğlunun elinden almak isteyen adam, hizmetçisine hemen zehirli bir kahve yapmasını ve gelir gelmez onu oğluna ikram etmesini söylemiş. Böylece oğlunu öldürüp Şirin'le kendisi evlenecekmiş ama hizmetçi gidip Muhammet'e babasının niyetini anlatmış. Oğlan inanmayınca da getirdiği kahveyi, odada bulunan keklige içirmiş. Keklik hemen oracıkta ölüvermiş. Olanlara çok üzülen oğlan, hemen karısını alıp baba evinden uzaklaşmış. Karı koca bir zaman gittikten sonra, bir köye varmışlar. Oradaki bir ayakkabıcıya ayakkabısını tamir ettiren oğlan, bu sırada da başından geçenleri ona anlatmış. Ayakkabıcı da ona, kendisinin aslında zengin bir bey olduğunu, ama halka çok kötü davrandığını, zamanla bundan pişmanlık duyarak, tüm malını mülkü-

nü bırakıp ayakkabıcılığa başladığını, böylece insanlara kendisini bağışlatmaya çalıştığını söylemiş ve isterseniz benim evimde kalabilirsiniz demiş. Ayakkabıcının teklifini kabul eden oğlan, karısıyla birlikte onun evine yerleşerek huzur içine yaşamaya başlamışlar. Yıllar böyle geçip giderken, günlerden bir gün o ülkede savaş çıkmış. Savaşta bu ülkenin askerleri büyük kayıplar vermişler. Tam padişahları yenileceği zaman, savaşa giren Muhammet, büyük bir kahramanlık göstererek düşmanları yenmiş. Bunun üzerine padişah, sarayında Muhammet'in onuruna bir ziyafet vererek onun kızıyla evlenmesini istemiş. Oğlan evli olduğunu söyleyerek bunu kabul etmemiş, ama karısı Şirin'in zorlamasıyla, padişahın kızıyla da evlenmek zorunda kalmış. Adı Şevketli olan bu kız da çok güzelmış. Üçü birlikte mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar.

Günlerden bir gün Şirin ile Şevketli sarayın bahçesinde gezerlerken, çıkan şiddetli bir rüzgâr, Şevketli'nin elinde bulunan Şirin'in resmini uçurup cadılar diyarına götürmüş. Bu güzel resmi bulan bir çoban da hemen onu ülkenin kralına götürüp karşılığında yüklüce bir ödül almış. Şirin'in resmine bakan kral hemen ona aşık olmuş ve bu aşkın şiddetiyle bayılıp düşmüş. Ömründe ilk kez bu kadar güzel bir kız resmi görüyormuş. Kendisine geldikten sonra, hemen etrafındaki adamlarına emirler yağdırarak, bu resimdeki kızı bulup getirmelerini istemiş. Bütün aramalara rağmen bulunamayınca da sonunda bu işi bir cadı üstlenmiş.

Cadı araya sora, Şirin ile Şevketli'nin bulunduğu yere gelmiş ve kendisini kimsesiz bir yaşlı olarak tanıtıp bir süre onların konduğu olmuş. Bu arada da Şirin'i kandırarak, onu bir sabah, tahtadan yapılmış bir arabaya bindirmiş ve tam Şevketli evden dışarı çıkıp neler olduğunu anlamaya çalıştığı sırada da araba havalanmış. Şirin'in ardından ağlayıp sızlayan Şevketli, hemen koşup olanları ko-

casına anlatmış. Bunun üzerine atına atlayan Muhammet, cadılar diyarına gitmiş. Şehrin girişine vardığında eğlence sesleri duyup, atını sarayın yanına doğru sürmüş ve yolda duran yaşlı bir kadına, sarayda neler olduğunu sormuş. Yaşlı kadının ona, krallarının güzeller güzeli bir kızla evleneceğini söylemesi üzerine, oğlan bunun kendi karısı olduğunu anlayarak, saraya gizlice girmenin bir yolunu aramaya başlamış. Olanları öğrenen yaşlı kadın, ona yardım edebileceğini söyleyerek, oğlanı gizlice saraya sokmuş. Sonra da onun parmağındaki yüzüğünü isteyerek, bunu bir yoğurt tabağının içine koyup Şirin'e götürmüştü. Ondan bu yoğurdu yemesini istemişti. Tam o sırada, Şirin de elindeki bardakta bulunan zehiri içmek üzereymişti. Yaşlı kadının yalvarmalarına dayanamayarak yoğurdu yemeye başlayınca, kocasının yüzüğünü görüp tanımış ve kadına, bu yüzüğün sahibinin şu anda nerede olduğunu sormuş. Kadın da ona olanları anlatarak, gece yarısını beklemesini söylemiş.

O sırada sarayın içinde bir yabancı daha varmış. Bu yabancı, erkek kılığına girmiş olan Şevketli'ymişti. Düğün eğlencesi bittikten sonra, herkes dağılıp gitmişti. Sarayda yalnızca kral, Şirin, Muhammet, Şevketli ve kralın muhafızları kalmışlar. Kral Şirin'in odasına girince, daha önceden oraya saklanan Muhammet, hemen kılıcını çekerek onu öldürmüştü. Olanlardan haberdar olan kralın askerleri, oğlanla Şirin'in etrafını sarmışlar. Tam bu sırada onların yardımına gelen Şevketli, askerlerin hepsini öldürmüştü. Sonra da üçü birden saraydan kaçmışlar. Birlikte bir hayli yol gittikten sonra, yabancı kılığındaki Şevketli, mutluluk dileyerek onlardan ayrılmış ve daha çabuk eve gelerek üstünü değiştirip onları karşılamaya hazırlanmış. Daha önce, Şevketli sarayda savaşırken kolundan yaralanmış ve Muhammet de onun yarasını kendi mendiliyle sarmış. İşte Şevketli bu mendili, yarasından çözmei unutmuş. Onlar eve gelince Şevketli

neler olduğunu sormuş ve anlatılanları hiçbir şey bilmiyormuş gibi dinlemiş. Yol yorgunu olan Muhammet, Şevketli'den bir kova su isteyerek elini ve ayağını yıkarken, birden kadının kolunda sarılı duran kendi mendilini görüp kurtarıcılarının o olduğunu anlamış. Gerçeği daha fazla gizleyemeyeceğini gören Şevketli de olanları doğrulamış.

Bundan sonra üçü bir arada, ömürlerinin sonuna kadar mutluluk içinde yaşamışlar...

İLETİ DİZİNİ

1- C1. Bazı sırların gizli kalması, bilinmesinden daha iyidir.

"Oğlan, babasının sırrının saklı olduğu odaya girince, gördüğü kız resmi karşısında aklı başından gider ve yollara düşer."

2-B6. Her ödülün bir bedeli vardır.

"Şirin'in babası, mallarını yağmalanmaktan kurtaran delikanlıya kızını verir."

3- B303. İnsanların bedenleri ne kadar rahat içinde olsa da ruhları memleket özlemi içindedir.

"Bülbülü altın kafese koymuşlar, ille vatanım demiş."

"Kayınbabasının yanında çok rahat olan oğlan bir zaman sonra kendi evini özler."

4- C156. İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınından gelir.

"Oğlunun karısına gözkoymak baba, oğlunu öldürmek ister."

5- B150. Özleştirme yapmak ve kötü davranışlardan pişmanlık duy-mak insanı yüceltir.

"Halka çok kötü davranan zengin bey, yaptıklarından pişman olarak malını mülkünü bırakıp ayakkabıcı olur."

6- C14. Poligami (çokeşlilik), eşler arasında karşılıklı anlayış olursa sorun çıkmadan yürütülebilir.

“Şirin ile Şevketli, birbirleriyle çok iyi anlaşarak, ortak olan eşle-riyle birlikte, mutlu bir yaşam sürerler.”

7- C171. Güzelin alıcısı çoktur, dikkatli olmak gerekir.

“Şirin’in resmini gören kral ona âşık olur ve adamlarına onu bu-lup, getirmelerini emreder.”

8- C156. İnsan, iyi tanımadığı kimselere güvenmemeli ve evine al-mamalıdır.

“Şirin ile Şevketli, zavallı bir kadın sandıkları cadıyı evlerine alır-lar, o da Şirin’i kaçıtır.”

9- B56. İnsan yaşamda hiçbir zaman umutsuzluğa kapılıp intihar et-memeli, son anda bile olsa bir kurtuluş yolu bulunabilir.

“Şirin umutsuzluğa kapılıp, intihar edeceği sırada kocasının yüzüğünü görüp, kendisini kurtarmaya geldiğini anlar.”

10- B402. Seven sevdiği için her zaman özveri gösterebilmelidir, çün-kü özveri mutluluğu korur ve geliştirir.

“Şevketli çok sevdiği kocasını ve kumasını kurtarmak için çetin bir savaşı göze alır. Bunun sonunda üçü bir arada, mutlu bir yaşam sü-rerler.”

50- PAŞANIN OĞLU İLE DÜNYA GÜZELİ

*Elazığ
Hüsniye Tekin
48
Ev hanımı
Büyüklelerinden*

Evvel zaman içinde kalbur saman için-de, deve tellal iken pire bakkal iken, ben ba-bamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken... O yalan bu yalan, fili yuttu bir yılan, karınca-nın beline vurdum palan. Karıncaya bindim, deveyi kucağıma aldım bu da mı yalan... Bir

varmış bir yokmuş, Allahın kulu darıdan çokmuş, masal anlatan yok, dinleyen çokmuş...

Zamanlardan bir zamanda bir paşa yaşarmış. Bu paşa bir gün hamile olan karısına, “Ben yakında başka bir ÷lkeye gideceğim, yokluğumda bir oğlum olacak. O büyüdüğü zaman benim yanıma gönder, ama yolda körlerle ve köselerle arkadaşlık etmemesini söyle” demiş.

Gel zaman git zaman paşanın bir oğlu olmuş, büyümüş ve babasının yanına gitmek üzere hazırlanmış. Yola çıkmadan önce anesi ona, babasının isteğı olan körlerle ve köselerle arkadaşlık etmemesi öğüdünü söylemiş. Anasının elini öpererek yola çıkan oğlan giderken, bir köseye rastlamış. Köse ona, “Beni yanına al, senin eşyalarını taşıyım, her işini yaparım” demiş. Oğlan da bunun ne zararı olacak diye düşünerek, onu yanına almış. Yollarına devam ederlerken, oğlan köseye, bir paşanın oğlu olduğunu fakat babasını hiç görmediğini, şimdi onun yanına gittiğini anlatmış. Bunları dinleyen köse, “Sen yavaş yavaş geledur. Ben önden gidip konaklayacağımız yeri hazırlayayım” demiş ve koşa koşa gidip ilerde dinlenmeye uygun bir yer bulmuş. Hemen oraya bir çukur kazmış, üstüne de ceketini sererek beklemeye başlamış. Biraz sonra gelen delikanlıya da ceketini göstererek, “Buyur sen şöyle otur” demiş. Her şeyden habersiz olan oğlan da oturur oturmaz çukura düşmüş. Aşağıya bağıran köse, “Ben senin yerine geçeceğim, sen de benim yerime geçeceksin. Kabul edersen seni çukurdan çıkarırım, yoksa orada kalır ölürsün” demiş. Çaresiz kalan paşanın oğlu da bu öneriyi kabul etmek zorunda kalmış ve kendisini çukurdan çıkaran kösenin uşağı olmuş.

Gide gide paşanın konağına gelmişler. Köse kendisini paşaya oğlu diye tanıtmış. Gerçek paşa oğlunu da uşağı olarak tanıtip ahıra göndermiş. Günler böyle geçip giderken, bir gün paşanın tıraş olmak istediğini gören köse, “Sizi ahırdaki benim uşağı tıraş etsin” demiş

ve haber gönderip onu çağırılmış. Oğlan babasını tıraş ederken, gökten bir kuş geçmiş. Oğlan başını kaldırıp kuşa bakınca, köse onun ağzına bir şamar vurmuş ve tam o sırada da jilet kayıp paşanın yanağını kesmiş. Bunun üzerine paşaya, “Bu uşağı hemen asalım” demiş. Bunu duyan oğlan da babasına bir açıklama yaparak, “Paşam ben sizi tıraş ederken gökten, gagasında dünya güzelinin saçı olan bir kuş geçti. Ben ona bakarken, oğlunuz ağzıma vurunca, elim kaydı ve yanağınız kesildi” demiş. Bunu duyan köse, “Madem öyle hemen gidip size, bu sözünü ettiği dünya güzeline getirsin” demiş. Paşa da “getirsin” deyince, oğlan çaresiz yollara düşmüş.

Yolda giderken, bir su birikintisinin başına birikmiş olan bir grup karıncanın karşıya geçemediklerini görmüş. Buna üzülen paşanın oğlu, hemen cebinden çakısını çıkararak suyun üstüne koymuş ve bunun üstünden geçen karıncalar, karşıya ulaşmışlar. Karıncaların başı ona “Ey insanoğlu bize yardım ettin sağ ol. Al şu topal karıncayı, ne zaman başın sıkışırsa onu ciğerinin üstüne koy, biz o anda yanında oluruz” demiş. Topal karıncayı cebine koyup yoluna devam eden oğlan, biraz ilerde çamura saplanıp çıkmaya uğraşan bir balık görmüş. Hemen onu kurtarıp çamurlarını temizlemiş ve suya atmış. Balık dile gelip, “Ey insanoğlu benim canımı kurtardın sağol. Şu pulumu al, ne zaman başın sıkışır da bana ihtiyaç duyar-san, ciğerinin üstüne koy, hemen yanında olurum” demiş ve gözden kaybolmuş. Yine yoluna devam eden oğlan, biraz sonra kanadından vurulmuş bir kuş görerek onun da yarasını sarmış. Kuş da ona bir tüy vererek, “Ne zaman başın sıkışırsa, bunu ciğerinin üstüne koy, ben gelirim” demiş. Sora sora dünya güzelinin sarayına gelen oğlan, ne yapması gerektiğini daha önceden bildiği için, içeri girip altın sandalyeye oturmuş. Hizmetçiler gelip ona gümüş sandalyeye oturmasını söylemişler, ama oğlan, “Ben doğru sandalyeye

oturdum” demiş ve yerinden kalkmamış. Bunun üzerine, oğlanı alıp dünya güzelinin huzuruna çıkarmışlar. Dünya güzeli oğlana, “Eğer beni alıp götürmek istiyorsan, ileri süreceğim üç şartımı yerine getirmen gerekir. Eğer getiremezsen kafanı vurdururum” demiş. Oğlan da kabul etmiş.

Birinci şart, bir odada bulunan buğday arpa karışımı dağ gibi bir yığının, üç gün içinde birbirinden ayrılmasıymış. Oğlan, bunu ancak karıncaların yapabileceğini düşünerek, hemen cebindeki topal karıncayı sigarasının üstüne koyup, onlardan ne istediğini söyleyince, “Sen hiç merak etme biz hemen yaparız” demişler. O da yatıp uyumuş. Uyandığında arpaların bir yerde, buğdayların da bir kenarda, iki ayrı yığın halinde durduklarını görmüş.

Dünya güzelinin ikinci şartı ise, ninesinin yıllar önce kaybolan küpesinin bulunmasıymış. Oğlan, bunu da balığın yapabileceğini düşünmüş ve cebindeki pulu çıkararak sigarasının üstüne koymuş. O anda yanında olan balığa derdini anlatmış. Hemen işe koyulan balık, bütün gölü aramış taramış ama küpeleri bir türlü bulamayarak, oğlana “Her yeri aradım. Bakmadığım çok kuytu bir köşe kaldı. Eğer orada da yoksa bulamayacağız demektir” demiş ve o köşeye gitmiş. Küpe, oradaki kör bir balığın kulağındaymış. Etrafında toplanan diğer balıklar da, kör balığın anlattıklarını dinliyorlarmış. Bu balık da dinleyici gibi onun yanına yaklaşarak, kulağındaki küpeyi kapıp oğlana getirmiş.

Dünya güzelinin üçüncü şartı ise göğün yedinci katında bulunan, hayat suyunun getirilmesiymiş. Paşanın oğlu, bu şartı da kuşun gerçekleştirebileceğini düşünerek, cebindeki tüyü çıkarıp sigarasının üstüne koymuş ve gökten süzüle süzüle gelen kuşa, derdini anlatmış. Kuş da ona, “Sen biraz pamukla bir şişe bul ve onları kanadıma bağla, ben gider getiririm, hiç merak etme” demiş. Oğlan onun dedik-

lerini yaparak kuşu uğurlamış ve beklemeye başlamış. İkinci günün sonunda kuş, şişeye koyduğu hayat suyunu getirip oğlana vermiş.

Bütün şartlarının yerine getirildiğini gören dünya güzeli, oğlanla birlikte gitmek üzere hazırlanmış ve birlikte yola çıkmışlar. Yolda oğlan, başına gelenleri ve kösenin kendisine yaptığı haksızlıkları kıza bir bir anlatmış.

Sonunda konağa varmışlar. Oğlanın sağ salim, hem de yanında dünya güzeli ile geldiğini gören köse, kıskançlığından ve öfkesinden çılgına dönmüş ve o gece adamlarına emir vererek oğlanı parçalatıp öldürtmüş. Bunu gören dünya güzeli, hemen oğlanın parçalarını bir araya toplayarak üstüne de hayat suyu dökmüş ve onu yeniden diriltmiş. Ertesi günü, paşaoğluyla dünya güzelinin düğünü olacakmış. Kız paşaya, düğünden önce kendisine bir masal anlatacağını, masal bitene kadar orada bulunan hiç kimsenin dışarı çıkmamasını söylemiş. Sonra da oğlanın kendisine anlattıklarını, bir masalmış gibi anlatmaya başlamış. Anlatılanları orada bulunan herkesle birlikte dinleyen köse, sonunda kellesinin gideceğini anlayarak, çok sıkıştığını ve dışarı çıkmak istediğini söylemiş, ama kız buna izin vermemiş.

Masal bitince gerçek ortaya çıkmış. Paşa köseye kırk katır mı yoksa kırk satır mı istediğini sormuş. O da kırk katır isteyince, köseyi kırk katırın kuyruğuna bağlayıp dağ taş sürükleterek öldürtmüş. Sonra da oğlu ile dünya güzeline, kırk gün kırk gece süren bir düğün yapmış. Böylece ömürlerinin sonuna kadar mutluluk içinde yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

1- C153. Büyük sözü dinlemeyenin, başı dertten kurtulmaz.

*“Oğlanın, babasının öğüdünü dinlemeyerek, yanına aldığı köse, yol-
da onu bir kuyuya atar ve onun yerine geçer.”*

2- C154. Her varlık, her varlığın yardımına muhtaçtır.

3- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Oğlanın yolda iyilik ettiği karınca, kuş ve balık, günü gelende oğlana yardım ederler.”

4- B206. Hiçbir kötülük sonsuza dek gizli ve cezasız kalmaz.

5- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

6- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Kız paşaya, kösenin kötülüklerini anlatır. Köse öldürülürken, onun yüzünden çok acı çeken oğlan da sevdiği kızla evlenip mutlu sona ulaşır.”

51- HELVACI GÜZELİ

*Adana-Osmaniye
Sevim Altınparmak
50
Ev hanımı
Babasından*

Bir varmış bir yokmuş. Allahın kulu çokmuş. Çok demesi günahmış. Develer tellal iken, pireler berber iken, usturayla orman kırar, baltayla baş yararken, ha yalan hu yalan, fili yutmuş bir kör yılan, hani bu da mı yalan.

Evvel zaman içinde, Mısır'ın bir köyünde, Hasan Efendi derler bir adam varmış. Günlerden bir gün bu Hasan Efendi, karısı ve oğluyla birlikte hacca gitmeye karar vermiş. Kızı Zeynep'i de köyün imamına emanet etmiş ve yola çıkmışlar.

Onlar orada gidedursunlar biz kalalım Zeynep'le. Çok akıllı ve güzel bir kız olan Zeynep, evden hiç çıkmıyor ve kimseyle görüşmüyormuş. Dışarıyla olan tüm bağlantısını imam sağlıyormuş. Günler böyle geçip giderken, imamın aklına şeytan girmiş ve kıza göz koymuş. Yaşlı bir kadına para vererek, hamamın boş olduğu bir gün Zeynep'i oraya getirmesini istemiş. Yaşlı kadın kızın kapısına

gelip, “Kızım bugün hamam şenliği var. bütün kızlar gidiyor, haydi sen de gel” demiş. Bu işe önce yanaşmayan kız, sonra kadının zorlamalarına dayanamayarak gitmiş. Hamama varınca, etrafta kimsenin olmayışından şüphelenmiş ve o anda da çarşaf giyerek hamama gelen imamı görünce, bir tuzağa düştüğünü anlamış.

Akıllı kız oradan hiçbir yere kaçamayacağını ve adamlarla da baş edemeyeceğini anlayınca imama, “Zaten benim de gönlüm sendeydi, gel önce seni iyice bir yıkayayım” deyip adamın yüzünü gözünü sabunla köpürttükten sonra, ayağından çıkardığı nalınıyla kafasına kafasına vurarak, sersemletinceye kadar dövmüş. Sonra da kaçıp evine gelmiş. Olanlara çok kızan ve suçunun ortaya çıkmasından korkan imam, Zeynep’in babasına bir mektup göndererek, kızının kötü yola düştüğünü bildirmiş. Bunu duyan zavallı Hasan Efendi çılgına dönüp, namusumu ancak kan temizler diyerek, kızını öldürtmek için oğlunu göndermiş. Bir gece yarısı eve gelen oğlan, kız kardeşini alarak Şahmaran Dağı’na götürmüş ve öldürmek için bıçağını çekmiş, ama kardeşine kıyamayarak, en iyisi onu öldürmeyip tek başına bırakayım da yılana çiyana, kurda kuşa yem olsun diyerek, oradan uzaklaşmış. Oğlanın gitmesiyle beraber de kızın karşısına dev bir yılan çıkmış. Uğradığı bu haksızlıklar karşısında artık ölümü isteyen kız, hiç korkmadan yılana bakıp onun kendisini öldürmesini beklemiş. Kızın bu halini gören yılan, “İnsanoğlu sana acımamış, bari ben acıyayım” diyerek onu serbest bırakmış.

Yalnız kalan kız ağlayarak, rasgele yürümeye başlamış ve gide gide ıssız bir ormana varmış. Meğer o gün de şehzadenin av günüyümüş. Bir hıçkırık sesi duyan şehzade gelip bakmış ki, dünyalar güzeli bir kız ağlamaktaymış. Bir görüşte ona âşık olup niçin ağladığını sormuş. Kız başından geçenleri anlatınca, onu alıp sarayına götürmüş ve babasına bu kızla evlenmek istediğini söylemiş. Padi-

şah da onları, kırk gün kırk gece süren dillere destan bir düğünle evlendirmiş.

Aradan yıllar geçmiş ve Zeynep'in üç oğlu olmuş. Kız çok mutluymuş mutlu olmasına ama hep memleket hasreti çekiyormuş. Bunu anlayan kocası Zeynep'i köyüne götürmek üzere bir kervan hazırlamış ve karısıyla birlikte vezirini de göndermiş. Meğer Zeynep'te vezirin gözü varmış. Yolun bitimine çok az kala bir gece bıçağını çekip çocuklarıyla birlikte yatmakta olan kadının çadırına girerek ona, "Ya benim olursun ya da üç çocuğunu birden keserim" demiş. Çocuklarının öldürülmesini bile göze alan kadın, vezirin bu isteğine karşı çıkmış ve bir yolunu bularak kaçıp köyüne gelmiş. Yolda rastladığı bir çobanın giysilerini satın alarak, erkek kılığına girmiş ve bir helvacı dükkânında iş bulup çalışmaya başlamış. Zeynep'in işe başlamasıyla beraber bu dükkân da temizliği ve helvalarının güzelliğiyle tanınmaya başlamış. Çevrede herkes ondan söz ediyor ve kendisine de "Helvacı Güzeli" diyorlarmış.

Günlerden bir gün padişahla vezirinin oraya gelecekleri duyulmuş. Ustası da Zeynep'e, padişahla vezirinin Hasan Efendi'nin evine konuk olacaklarını, helva hazırlayarak oraya götürmesini söylemiş. Bu padişah aslında Zeynep'in kocası, konuk olacağı ev de babasının eviymiş. Akşam olunca helvayı götüren kadın, ikramı da kendisi yapmak istediğini söyleyerek, orada kalmış. Helvalar yenildikten sonra da, "Padişahım ben güzel hikâyeler bilirim. İsterseniz size birisini anlatabayım" demiş ve anlatmaya başlamış. Anlattıkları kendi başından geçenlermiş. Tam imamla vezirin yaptıklarına sıra gelince, onlar rahatsızlandıklarını ve dışarıya çıkmak istediklerini söylemişlerse de buna izin vermeyip hikâyenin sonunu beklemelerini söylemiş.

Söz sırası, helvacı dükkânına ve padişahın ziyaretine gelince de Zeynep, başındaki şapkayı çıkararak kendini tanıtmış. Babası ve ko-

cası ona sarılırken, suçlular da cellada verilmiş. Sonunda kötüler cezalarını bulurken, Zeynep'le padişah da uzunca bir ayrılıktan sonra yeniden buluşmanın sevinciyle, kırk gün kırk gece süren bir eğlence düzenlemişler.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

- 1- **C169.** Her din adamı güvenilir değildir.
- 2- **C170.** Hacca giden, geride bıraktığı korunmaya muhtaç aile bireylerini güvenilir kişilere emanet etmelidir.
"Hasan Efendi hacca giderken, kızı Zeynep'i köyün imamına emanet eder, ama imam kıza göz koyar."
- 3- **B257.** İnsan tanımadığı kişilerin sözlerine inanmamalıdır yoksa çeşitli tuzaklara düşebilir.
"Kız, tanımadığı yaşlı kadının sözüne inanıp hamama gider ve imamın tuzağına düşer."
- 4- **B252.** Zekâ ve sağduyu kaba kuvveti yener.
"Zeynep düştüğü güç durumdan zekâsı sayesinde kurtulur."
- 5- **C157.** Bir şeyin aslını aramadan karar vermemelidir, iftira olasılığı gözardı edilmemelidir.
"Hasan Efendi, imamın iftirasına inanıp kızını öldürmeye kalkar."
- 6- **B401.** Bazan hayvanlar insanlardan daha anlayışlıdır.
"Yılan kıza, insanoğlu sana acımamış, bari ben acıyayım diyerek zarar vermez."
- 7- **B50.** Hiçbir zaman umutsuzluğa kapılmamalıdır, her dar zamanda bir kurtarıcı çıkabilir.
"Ava çıkan şebzade, zavallı kızı kurtarıp onunla evlenir."
- 8- **B303.** Beden rahatlığı, ruh dingin değilse, mutluluk için yeterli değildir.

“Şehzadeyle evlenen kız, bütün rahatlığına karşın evini ve ailesini özler.”

9- C156. En yakın çalışma arkadaşına bile güvenme.

“Vezirin Zeynep'te gözü vardır.”

10. A54. İnsan en güç anlarında bile, onurundan ödün vermemelidir.

“Zeynep, vezirin çocuklarını öldürme tehdidine karşın onunla yalmaz ve bir yolunu bulup kaçar.”

11- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

12- B206. Hiçbir kötülük sonsuza dek gizli kalmaz. Bir gün mutlaka ortaya çıkar.

“Zeynep başından geçenleri padişaha anlatınca, kötüler cellada verilir. Zeynep ise çektiği bunca acıdan sonra padişah kocasına yeniden kavuşup mutlu olur.”

c- Sıradan ve Yoksul İnsan Masalları

52- KADININ ÇİLESİ

Diyarbakır
M. Emin Kara
45
Esnaf
Babasından

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Bir varmış bir yokmuş. Zamanın birinde iki kardeş varmış. Bunlardan birisinin uzak bir yere gitmesi gerekmiş. Giderken de karısını kardeşine emanet etmiş. Bir zaman sonra bu kardeş, ağabeyinin karısına göz koyarak onu rahatsız etmeye başlamış. Kadın buna karşı koyunca da ona iftira atarak, kendisi gibi birkaç namussuzu da şahit gösterip onu cezalandırarak, beline kadar toprağa gömdürmüştü.

Oradan geçen zengin bir tüccar, kadının haline acımış ve onu topraktan çıkarıp beraberinde götürmüştü. Kadın uzunca bir zaman,

bu zengin tüccara hizmet etmiş. Bu tüccarın kötü kalpli bir kölesi varmış. O da kadına göz koyup beraber olmalarını istemiş. Kadın kabul etmeyince de evin küçük çocuğunu kesip, kanlı bıçağı kadının yastığının altına saklamış. Sonra da gidip olayı tüccara haber vermiş. Olayı öğrenen ev halkı tüccara, bu kadını öldürmesini söylemişler, ama tüccar onun böyle bir şey yapacağına inanmadığı için zavallı kadını uzak bir yerde serbest bırakmış ve eline de kırk altın vermiş.

Yalnız kalan kadın, bir zaman yürüdükten sonra, dağlar tepeler aşp bir şehire varmış. Meydanda toplanmış bir kalabalık, ortalarında da boynunda ip, asılmak üzere bir adam duruyormuş. Bu adamı, devlete olan borcunu ödemediği için asacaklarmış. Adamın haline acıyan kadın, onun borcunu ödeyerek hemen oradan uzaklaşmış. Adam, kendisini kimin kurtardığını sorup da hızla giden kadın olduğunu öğrenince, hemen ardına düşüp ona yetişmiş. Bir zaman beraber yürüdükten sonra, bu adam da kadına birlikte olmalarını önermiş. Kadın kabul etmeyince de onu götürüp limandaki denizcilere satmış. Kadını alan denizciler biraz sonra denize açılmışlar. Kadın kendisini kurtarması için Allaha yalvarmış. Bunun üzerine bir fırtına çıkmış ve gemi batmış. Bir tahta parçasına tutunan kadın karaya çıkarak, orada bulduğu bir erkek elbisesini giyip saçlarını da keserek, erkek kılığında yoluna devam etmiş. Gide gide başka bir şehire varmış ve bir kahveye oturmuş. Vakit epeyce geç olmasına rağmen oradan kalkmayınca, kahveci gelip ona artık kahveyi kapatacağını söylemiş. Kadın da kahveciye gidecek yeri olmadığını söyleyince, kahveci onu yanına çırak almış. Günler böylece geçip giderken, günlerden bir gün, o ülkenin padişahı ölmüş. Oranın âdetine göre, padişah öldüğü zaman havaya bir kuş uçururlarmış. Kuş gidip kimin başına konarsa, yeni padişah o olurmuş. Herkes meydanda toplanmış. Yalnız bu kadın gitmemiş. Uçurulan kuş, meydandaki hiç kimsenin başı-

na konmayıp, döne döne gelerek, bu kadının başına konmuş. Böylece onu padişah yapmışlar. Bu padişahın ünü her yere yayılmış. İyi yöneticiliğinden başka, eli hangi hastaya değse iyileşiyormuş. Bu arada, kadına kötülük yapanların hepsi hastalanmış.

Öte yandan, yolculuktan dönen kadının kocası, kardeşine kahrını sorduğu zaman, kardeşi onun namussuzluk yaptığını, sonra da ortadan kaybolduğunu söylemiş. Sen niye hastalandın deyince de bilmiyorum, birdenbire oldu demiş. Zamanla bu şifa dağıtan padişahın ününü, bunlar da duymuşlar. Kadının kocası hasta kardeşini, tüccar hasta kölesini, bir başkası da yine hasta olan asılacak adamı alıp iyileştirmesi için, bu padişahın huzuruna getirmişler. Padişah onların hepsini tanımış ve önce yaptığınız kötülükleri anlatın demiş. Yoksa iyileşemeyeceklerini söylemiş. Bunun üzerine, hepsi birbir yaptıkları kötülükleri anlatıp kadının hiç suçu olmadığını, bütün kötülüklerin kendilerinden kaynaklandığını söylemişler. Padişah yine de bunları iyileştirerek, evlerine yollamış. Yalnız kocasına orada kalmasını söylemiş ve kendisini tanıtıp onu padişah yapmış. Sonra da kalan ömürlerini mutluluk içinde yaşamışlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1- C156. İnsan bazan en büyük kötülüğü en yakınlarından görür.

“Erkek kardeş, ağabeyinin karısına göz koyarak onu rahatsız eder.”

2- C157. Bir işin aslını aramadan karar vermemelidir, iftiracılar her zaman vardır.

“Kayını yengesine iftira atarak, onu beline kadar toprağa gömdürür.”

3- C171. Kadın her zaman cinsel tacize uğrayabilir.

“Tüccarın kölesi, kadına göz koyar amacı gerçekleşmeyince de iftira atar.”

4- **B200.** Yaşamda kötülerin yanı sıra iyiler de vardır, bu nedenle umutsuzluğa düşmemelidir.

"Tüccar kadının suçsuzluğuna inanır ve onu serbest bırakır."

5- **A53.** İyilik bilmeli, nankör olmamalı, ekmek veren el ısırılmazdır.

"İpten alıp, canını kurtardığı adam kadına göz koyup, kötülük yapar."

6- **B202.** İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

"İyi kalpli suçsuz kadın padişah olurken, ona kötülük yapanların hepsi hastalanırlar."

7- **B350.** Bağışlamak yüce bir erdemdir.

"Kadın, kendisine kötülük yapanları iyileştirerek evlerine gönderir."

8- **B2.** Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

"Kadın çok güç ve acılı olaylar yaşadıktan sonra, kocasına kavuşup mutlu olur."

53- EVLİYA İLE KEVLİYA

Zonguldak-Karabük

Kemal Karakaş

36

Belediye işçisi

Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, o zaman idi ki, bitten binek, pireden yedek, çavdar-dan kalkan, çöpten kargı olurmuş. Bu hal ile düştüm yola, vara vara vardım bir çamlıbele. Çamlıbelde çamur dizde, yetmiş karga beni görünce hep bir ağızdan gelen ağamız giden ağamaz demezler mi... Armudu taşlayalım, dibinde kışlayalım, uzun sözden birisi ala tavşan derisi, müsaade ederseniz masala başlayalım...

Evliya ile Kevliya adlarında iki arkadaş, çalışmaya Bağdat'a gitmek için yola çıkmışlar. Yolda yemek üzere de yanlarına yüklüce bir

azık almışlar. Çünkü, o zaman yol çok uzunmuş ve yaya gidilirmiş. Bir zaman gittikten sonra Kevliya Evliya'ya, "Önce senin azığınızı yiyelim, seninki bitince de benimkini yeriz" demiş. Evliya da kabul etmiş ve önce onun azığınızı yiyip bitirmişler. Yine acıktıklarında, Evliya Kevliya'ya "Hadi çıkar şimdi de senin azığınızı yiyelim" demiş, ama Kevliya hiç orali olmayarak oturup kendisi yemiş ve hiç değilse bir parça ekmek ver diyen Evliya'ya da "Eğer gözünün birini bıçakla çıkarmama izin verirsen sana yiyecek veririm" demiş. Çaresiz kalan Evliya, bir gözünü verip karşılığında da karnını doyurmuş. Bir iki gün bununla idare eden Evliya, yine acıkınca Kevliya'ya yalvarıp, "Bana biraz yiyecek ver, sonra para kazanınca sana öderim" demiş. Bunu fırsat bilen kötü kalpli Kevliya da ona "Diğer gözünü de verirsen, karnını doyurursun" demiş ve böylece iki gözünü de alıp onu yalnız bırakarak, hızla oradan uzaklaşmış.

Çaresiz bir başına kalan Evliya, oradaki bir ağacın dibine oturarak, ne yapacağını düşünmeye başlamış. Akşam olunca da kurda kuşa yem olmayayım diye ağaca tırmanmış. Gece yarısı ağacın dibinde toplanan cinler, bir zaman çalıp oynadıktan sonra, aralarında şöyle konuşmaya başlamışlar. "Bu insanoğulları ne kadar cahil ve bilgisizler. Dünyada bu kadar kör insan var. Oysa şu dibinde oturduğumuz ağacın yapraklarından birini alıp gözlerine sürseler, hemen görmeye başlarlar. Şu Bağdat halkı ne kadar akılsız. Bağdat'ın çıkışında, sahipsiz yıkılmış bir bina var, harabe bir yer, oysa orada tüm Bağdat'ı besleyecek kadar altın var. Ayrıca Bağdatlılar susuzluktan kırılıyorlar ve kaç günlük yoldan katırlarla su getiriyorlar. Oysa Bağdat'ın ortasındaki kayanın dibinde bir değirmeni döndürecek kadar su var. Orayı bir-iki metre kazsalar fışkıracak." Bütün konuşulanları ağacın üstünde oturan Evliya duymuş ve sabah olup cinler dağılınca, hemen bir yaprak kopararak gözlerine sürmüş. Sürer

sürmez de görmeye başlamış. Sonra da aceleyle Bağdat'a varıp bir hana inmiş ve bir bardak su istemiş. İçinde kurtçuklar yüzen pis bir su getirmişler. Suyun niçin böyle olduğunu sorunca da hancı, "Hiç suyumuz yok. Katırla suya gittiler, kırk gün oldu daha gelmediler, ama akşama sabaha gelirler" demiş. Bunları dinleyen Evliya, Bağdat'ın yöneticisine gidip, "Eğer ben Bağdat'ı suya kavuşturursam, ödülüm ne olur" demiş. Yönetici de "Hele sen bir suyu bul da ne istersen veririm" deyince, Evliya şehrin çıkışındaki yıkık binayı istediğini söylemiş. Bu istek karşısında şaşırان yönetici, "Ne yapacaksın o yıkıntıyı, istiyorsan al senin olsun" demiş. Evliya yanına iki adam alıp suyun bulunduğu yeri kazdırmış ve fışkırtıp çevreye yayılan su, bütün Bağdat halkını sevinçten sokaklara dökmüş.

Öte yandan yıkıntıdaki altınları alan Evliya, yoksullar için hanlar hamamlar yaptırmış, körlerin gözlerine o ağacın yapraklarını sürerek iyileştirmiş ve böylece çevrede sayılan sevilen birisi olmuş. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra, günlerden bir gün, kötü kalpli Kevliya'nın yolu Bağdat'a düşmüş. Evliya'nın yaptırdığı hanlardan birinde yemek yerken, orada oturan Evliya'yı görünce çok şaşırmış ve yanına gidip, "Senin adın ne, ben seni birisine benzetiyorum" demiş. Evliya kendini tanıttınca da, "Sen nasıl iyileştin, nasıl bu kadar zengin oldun?" diye sormuş. İyi kalpli Evliya başından geçenlerin hepsini anlatmış. Bunları duyan Kevliya onu çok kıskanmış ve hemen sözü edilen ağacın tepesine çıkıp saklanmış. Gece yarısı gelen cinler aralarında konuşarak, "Biz yıllar önce burada, bu ağacın yapraklarından gözüne süren körler iyileşir dedik, sürüp iyileştiler. Bağdat'ın ortasında su var dedik kazıp çıkardılar, şehrin dışındaki yıkıntıda altın var dedik buldular. Öyleyse bizi bir dinleyen var, çevreyi arayıp onu bulalım" demişler ve ağacın üstündeki, kendilerini dinleyen Kevliya'yı bulup, boğarak öldürmüşler.

Böylece, Kevliya Evliya'ya çektirdiği acıların cezasını bulurken, Evliya da geri kalan ömrünü mutluluk içinde tamamlamış...

İLETİ DİZİNİ

1- **C156.** İnsan en yakın arkadaşına bile güvenmemeli.

"Kevliya yakın arkadaşı Evliya'yı aç bırakıp gözlerini oyar ve onu ölüme terk eder."

2- **B50.** İnsan hiçbir zaman umutsuzluğa kapılmamalıdır, en güç anlarda bile bir umut doğabilir, bir kurtarıcı çıkabilir.

"Çaresiz kalan Evliya, cinlerden öğrendiği bilgilerle iyileşir ve zengin olur."

3- **B100.** Kıskançlık ve hırs bu duyguyu taşıyan insanların ölümlerine neden olabilir.

"Kötü kalpli, kıskanç ve hırslı Kevliya sonunda bu hırsının kurbanı olur ve cinler tarafından öldürülür."

4- **B202.** İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

"Kevliya, Evliya'ya çektirdiği acıların cezasını bulurken, Evliya geri kalan ömrünü mutluluk içinde yaşar."

54- KURNAZ KAN KARDEŞLER

Mardin-Dargeçit

Ali Turan

55

Çiftçi

Babasından

Bir varmış bir yokmuş. Bir köyde iki kurnaz kan kardeş yaşarmış. Bunlar sık sık bir araya gelirler ve çevrelerindeki olup biten olaylar hakkında konuşurlarmış. Yine bir gün böyle konuşurlarken birisi diğerine, "Duydun mu kardeş köyün patriği ölmüş. Hristiyan âdetine göre gömerken ayakları na altın terlikler giydirmişler, ayrıca öbür dünyada dağıtması için de yanına bir torba altın koymuşlar" demiş. Diğer kardeş, "Ne yap-

lım” deyince de, “Yanımıza aızıgımızı alıp o köyün yakınında bekleylim. Gece olunca da mezarı açar altınları alırız” demiş. İki kardeş hazırlanmışlar ve yola çıkıp az gitmişler uz gitmişler sonunda köyün yakınına varıp gizlenerek, gecenin olmasını beklemişler. O zamana kadar her şey yolunda gitmiş, ama gece olup da sıra mezarın açılmasına gelince, biri diğerine, “Hadi mezara önce sen gir” demiş. O da “Hiç sen varken bana önce girmek yakışır mı, hadi önce sen buyur” deyip onu mezara indirmiş. Mezara inen, altınları yukardakine verince de yukardaki, hemen mezardakinin üstüne toprakları yığıp altınları da alarak oradan uzaklaşmış. Fakat acelesinden yolda giderken altın terliklerden birisini düşürmüştü. Onu aramak için geri döndüğünde de diğerini kaybetmiş. Sonunda bu altınlar beni yordığı için rahat arayamıyorum diyerek, altınların bulunduğu çantayı bir taşın yanına koymuş ve aramasını sürdürmüştü.

Öte yandan, diri diri mezara gömülen kardeş, binbir zorlukla mezardan çıkmış ve köyüne dönmek üzere yola koyulmuş. Giderken yolda hem terlikleri hem de altın dolu çantayı bularak sevinç içinde köye dönmüş. Başından geçenleri karısına anlatarak, “Bu durumda kardeşim beni rahat bırakmaz. En iyisi ben ölü numarası yapayım, sen yarın dama çıkarak kocam öldü diye bağıra çağıra ağla, ama sakın kardeşimi yakınıma yaklaştırma, ölmediğimi anlar. Sonra da götürüp beni gömün, sen gece olunca gel, mezarımı açıp git. Sabah olunca ben eve gelirim ve bu altınları da öbür dünyadan getirdiğimi söylerim” demiş.

Ertesi sabah kadın kocasıyla anlaştıkları gibi yapmış. Tam o sırada kaybettiği altınlarını aramaktan dönenen adam, kardeşinin ölüsüne yaklaşarak, ona bir çimdik atmış ve “Vah benim sevgili kardeşim ölmüş” diye ağlamaya başlamış. Bunu gören kadın hemen koşarak, ona “Hemen ölünün yanından uzaklaş, yoksa onun hastalı-

ğı sana da geçer” diyerek, adamı oradan uzaklaştırmış. Köylüler götürüp ölüyü gömmüşler, ama olanlardan şüphelenen kardeşi mezarı açmış ve oradaki ağaçların arasına gizlenerek olacakları gözlemeye başlamış. Tam o sırada başka bir köyü soymaktan gelen hırsızlar, mezarlıktaki bir ağacın altına oturup altınlarını saymak istemişler, bunu gören adam hemen saklandığı yerden çıkıp, “Ey ölüler, hırsızlara saldırın” diye bağırmış. Mezardaki kadeşi de kefeniyle çıkıp saldırınca, hırsızlar korkularından her şeyi bırakıp kaçmışlar. İki kardeş de onların altınlarını alıp köylerine dönmüşler, diğer altınları da aralarında paylaşıp yine eskisi gibi birlikte yaşamlarını sürdürmüşler, vesselam...

İLETİ DİZİNİ

1- D8. Para hırsına kapılan insanlar ölülere bile rahat vermezler.

“Kurnaz kan kardeşler, patriğin altınlarını almak için, mezarını soyarlar.”

2- C156. İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınından gelir.

“Bir kardeş diğerini diri diri mezara gömer.”

3- A55. Sahtekârlar çıkarları söz konusu olunca, aralarında kolayca güç birliği oluşturabilirler.

“Birbirine düşman iki kardeş, öteki hırsızları soymak için işbirliği yaparlar.”

4- B210. Bazı insanlar sahtekârlık ve kurnazlık yoluyla kendilerine rahat bir yaşam sağlarlar.

“Kardeşler, çaldıkları altınlarla rahat bir yaşam sürdürürler.”

55- KELOĞLAN

Ankara-Şereflikoçhisar

Dudu Yılmaz

52

Ev hanımı

Annesinden

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Develer tellal iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, dünyanın şirin bir köşesinde, yoksul anasıyla birlikte bir Keloğlan yaşarmış. Bu Keloğlan'ın babası daha küçükken öl-

müş. Bir gün Keloğlan annesine, ellerinde tek varlıkları olan eşeklerini satacağını söyleyerek, şehrin yolunu tutmuş. Giderken yolda iki kardeşe rastlamış. Bunlardan büyüğü, “Hey Keloğlan nereye gidiyorsun?” diye seslenmiş. Keloğlan eşeğini satmaya götürdüğünü söyleyince de ona, “Böyle satarsan eşeğin ucuza gider, onun kulaqlarını ve kuyruğunu kes öyle sat, o zaman daha çok para verirler” demiş. Onun dediklerine inanan Keloğlan da tutup eşeğinin kulaqlarını ve kuyruğunu kesmiş, ama bu haliyle onu kimseye satamamış. Bu olanlardan sonra, kendisine oyun oynandığını anlayan Keloğlan, o iki kardeşten öcünü almak isteyerek geri dönmüş ve onları takip ederek evlerinin yerini öğrenmiş. Akşam olunca büyük kardeşin ahırına giderek, ineği çözüp yerine kendi eşeğini bağlamış ve ineği de alıp köyüne dönmüş. Bunu nereden bulduğunu soran anasına da eşeği bu inekle değiştirdiğini söylemiş. Anası buna çok sevinip oğluna aferin demiş.

Ertesi gün ava çıkan Keloğlan, ikiz iki tilki yavrusu yakalayıp getirmiş. Bunlardan birisini evinin önüne bağlamış. Annesine de “Bugün etli pirinç pilavı pişir” diyerek, diğer tilkiyi de yanına alıp tarlaya çalışmaya gitmiş. Öte yandan ineklerinin çalındığını gören kardeşler, bunu Keloğlan'ın yaptığını anlayarak, onun köyüne gidip çift sürdüğü tarlayı bulmuşlar. Adamların çok kızgın olduğunu gören

Keloğlan, daha onlar bir şey söylemeden “Buyrun kardeşler, hoş geldiniz” demiş. Büyük kardeş de ona, “Hiç de hoş gelmedik. Bize oynadığın oyunun hesabını sormaya geldik” deyince, “Tamam anlaşırız. Önce misafirim olun bir yemek yiyelim” diyerek, yanındaki tilki yavrusuna dönüp, “Tilki, hadi eve git, anneme misafirimiz olduğunu ve yemeğe etli pirinç pilavı pişirmesini söyle” demiş ve tilkiyi çözüp göndermiş. İpten kurtulan tilki doğruca dağın yolunu tutarak, kaçıp gitmiş. Aradan bir zaman geçince, Keloğlan misafirlerini alıp evine götürmüştü. Eve gelen kardeşler, tilkinin kapıda bağlı, yemeğin etli pirinç pilavı olduğunu görünce çok şaşırmışlar ve Keloğlan’a “Biz inekten vazgeçtik, sen bu tilkiyi bize sat” demişler. Önce biraz nazlanan Keloğlan, kardeşlerden yüklüce para alarak, tilkiyi onlara satmış.

Tilkiyi alıp sevinçle yola çıkan kardeşler, biraz gittikten sonra, “Tilki hadi bizim eve git, hanımlarımıza söyle de akşama tavuklu pilav pişirsinler” diyerek, tilkiyi bırakmışlar. Serbest kalan tilki, hızla kaçıp gözden kaybolmuş. Akşam eve geldiklerinde tilkinin gelmediğini, yemeğin de tavuklu pilav olmadığını gören kardeşler, bir yandan eşlerini döverken, öte yandan da yine oyuna geldiklerini anlamışlar. Sabah erkenden gidip Keloğlan’ı yakalayarak, bir çuvala koymuşlar ve ağzını da sıkıca bağlamışlar, sonra da onu sırtlarına alıp yola çıkmışlar. Biraz sonra dinlenmek için, bir köprüünün üstüne oturmuşlar, çuvalı da biraz ötelere koymuşlar. Bu sırada çuvaldaki Keloğlan, “İstemiyorum, istemiyorum. Ben padişahın kızıyla evlenmek istemiyorum” diye bağırmaya başlamış. O sırada oradan geçmekte olan bir çoban bu sesi duyup çuvalın yanına gelerek Keloğlan’a, “Neyi istemiyorsun?” diye sormuş. Keloğlan da “Beni zorla padişahın kızıyla evlendirmek istiyorlar, onun için bu çuvalın içine koydular, oysa ben istemiyorum” demiş. Bunu duyan çoban, “Ben

isterim. Hadi sen çuvaldan çık da yerine ben gireyim” diyerek, Keloğlan’ı çıkarıp kendisi çuvala girmiş. Keloğlan da çobanın koyunlarını alarak hemen oradan uzaklaşmış.

Bu sırada, yemeklerini yiyen, biraz da uyuyup dinlenen kardeşler, gelip çuvalı alarak, götürüp köprüden aşağıya atmışlar. Sonra da keyifle yollarına devam etmişler. Biraz sonra, önünde zengin bir sürüyle Keloğlan’ın karşıdan geldiğini gören kardeşler büyük bir şaşkınlıkla, “Keloğlan biz seni biraz önce dereye atıp boğmuştuk, sen bu sürüyü nereden buldun böyle?” diye sormuşlar. Keloğlan da “Sizin beni attığınız derede bu koyunlardan daha çok var, hatta daha büyükleri bile var, ama ben onların hepsini çıkaramadım” demiş. Bunu duyan iki kardeş hemen geri dönüp kendilerini dereye atmışlar. Keloğlan da sürüyü önüne katıp köyüne dönmüş. Annesiyle birlikte, ömürlerinin geri kalan kısmını mutluluk içinde geçirmişler.

İLETİ DİZİNİ

1- B257. İnsan, tanımadığı kimselerin her söylediğine inanmamalıdır.

“Keloğlan tanımadığı insanların önerilerine uyarak, eşeğinin kuyruğunu ve kulağını kesince, onu satamaz.”

2- B207. İnsanlara zarar veren kendisi de zarar görür. “Men daka dukka” (Kapı çalanın kapısını çalarlar. Çalma kapısını, çalarlar kapını)

“Keloğlan kendisini aldatanların ineğini, kendi sakat eşeğiyle değiştirir.”

3- C150. Bir şeyin aslını aramadan her gördüğüne ve her söyleneğine inanma.

4- B151. Olaylardan ders almalı ve aynı oyuna iki kere gelmemeli. *“Kardeşler, Keloğlan’ın hazırladığı tuzağa ikinci kez düşerler, çünkü gördüklerine hemen inanırlar.”*

5- B304. Az tamah çok ziyan verir, açgözlülüğün bedelini bazan yaşamınla ödeyebilirsin.

"Kardeşler, bir koyun sürüsüne sahip olmak isteğiyle Keloğlan'ın oyununa gelir ve yaşamlarını yitirirler."

6- B252. Kurnazlık ve zekâ kaba kuvveti yener.

"Keloğlan, kötü niyetli kardeşleri yok edip, kendisi annesiyle birlikte mutlu yaşar."

56- NARTANEM BİR TANEM

Diyarbakır

Ayfer İnal

18

Öğrenci

Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben anamın beşiğini tın-gır mıngır salları iken, varmış yokmuş, Allah'ın kulu çokmuş, çok demesi günahmış.

Kasabanın birisinde bir karı koca yaşamış. Bunların da çok mu çok güzel bir kızları varmış. Bu kızın güzelliği kasabada nam salmış. Annesi ve babası tek çocukları olduğu için ona çok özel bir isim vermek istemişler ve adını Nartanesi koymuşlar. Nartanesi için babası bir elma fidanı dikmiş. Büyüyüp iyiden iyiye gelişen genç kız, artık günlerinin büyük bir bölümünü bahçede bu ağacın altında geçiriyormuş. Bir gün ağacın dalına konan bir serçe, kıza seslenerek, "Nartanem bir tanem, sen kırk gün kırk gece ölü başı bekleyeceksin" demiş ve uçup gitmiş. Bundan sonra da her gün gelen serçe, kıza aynı şeyleri söylüyor ve uçup gidiyormuş. Günler böyle geçip giderken, havanın güzel olduğu bir gün kız yine bahçeye çıkmak istemiş, fakat serçenin söyleyeceklerini düşününce vazgeçmiş. En yakın kız arkadaşını alarak atla gezintiye çıkmışlar ve hiç farkına varmadan kasabadan oldukça uzaklaşmışlar.

Biraz sonra kaybolduklarını anlayıp dönüş yolunu aramışlar, ama bulamamışlar.

Atlarını rasgele sürmeye başlayıp az gitmişler uz gitmişler, bir de bakmışlar ki yüksekçe bir tepenin üzerinde, uzunca bir ev duruyormuş, hemen atlarını oraya sürmüşler. Bu evin kapısı ve penceresi yokmuş. Yalnızca yüksek bir yerinde küçük bir delik varmış. Nartanesi içeri girmek zorunda kalmış. Bu garip evin ortasında büyük bir salon, salonun ortasında da kırk tane oda varmış. Hepsinin kapısı kapalıymış ve ortalarda da kimsecikler yokmuş. Kızlar en baştan başlayarak, bütün odalara bakmaya başlamışlar. Baktıkları otuz dokuz odada bir şey yokmuş. Kırkıncı odada ise bir yatak, bu yatakta da ölü gibi yatan çok yakışıklı bir delikanlı varmış. Ayrıca yatağın yanındaki sehpanın üstünde duran vazoda, henüz yeni koparılmış gibi taze bir gül varmış, yine yatağın yanında, bir de sandalye duruyormuş. Nartanesi bir görüşte bu uyuyan delikanlıya âşık olmuş ve başucuna oturup uyanmasını beklemeye başlamış. Arkadaşı ise geri döneceğini söylemiş. Nartanesi kıza, geri dönünce ailesine, onun uçurumdan düşerek öldüğünü söylemesini ve ona arada sırada yiyecek getirmesini tembihlemiş.

Kız arkadaşı gittikten sonra Nartanesi oturup bu güzel gencin başını beklemiş. Aradan tam otuz dokuz gün geçmiş, ama delikanlı uyanmamış. Kırkıncı gün arkadaşı ona yiyecek getirmiş ve tam kalkıp gideceği zaman da, Nartanesi kendisinin yerine biraz beklemesini, dışarıya çıkıp hemen döneceğini söylemiş. Nartanesi dışarı çıkar çıkmaz oğlan uyanmış ve kırk gündür kendisini bekleyenin başındaki kız olduğunu sanarak ona sarılıp hemen evlenmelerini istemiş. Bu sırada geri dönen Nartanesi, kapıda durup şaşkınlıkla olanlara bakıyormuş. Onu gören genç kim olduğunu sorunca, arkadaşı hemen o benim hizmetçim demiş.

Nartanesi hiç sesini çıkarmamış ve hep birlikte delikanlının evine gitmişler. Adam çok zenginmiş. Üç gün üç gece düğün yaparak, Nartanesi'nin arkadaşıyla evlenmiş. Nartanesi de onların yanında hizmetçilik yapmaya başlamış. Arkadaşına hiçbir gün niçin böyle yaptığını sormamış. Günler böyle geçip giderken, bir gün oğlan bir iş yolculuğuna çıkacağını ve getirmek üzere kendisinden ne istediklerini sormuş. Karısı elbiseler, mücevherler istemiş. Sıra Nartanesi'ne gelince, o kendisine bir sabır taşı getirmesini, eğer getirmeyi unutursa yolunun toz duman olması için beddua edeceğini söylemiş. Gittiği yerde işini bitiren adam, karısının istediklerini almış, ama Nartanesi'nin ne istediğini unutmuş. Çok düşünüp hatırlayamayınca ona da bir elbise alıp dönüş yoluna çıkmış. Çıkmış, ama dışarıda öyle bir fırtına patlamış ki, tozdan dumandan göz gözü görmez olmuş. Bunun üzerine kızın söylediklerini hatırlayan oğlan, hemen geri dönüp sabırtaşını almış ve evine varmış.

Aradan günler geçmiş, adam yine yolculuğa çıkacağını ve kendilerinden ne istediklerini sormuş. Karısı da yine pahalı giysiler, mücevherler isterken, Nartanesi bir bülbül bardağı istemiş ve eğer getirmezsen dönüş yolunda, dalgalarda boğulman için beddua edeceğim demiş. Gideceği yere gidip işini bitiren adam, karısının istediklerini almış, ama yine kızın istediklerini unutup ona da bir mücevher alarak, dönüş yoluna çıkmış. Yolda birden dalgalar kabarıp bindiği gemiyi sallamaya başlayınca, adamın aklına hemen Nartanesi'nin söyledikleri gelmiş ve geri dönüp onun istediği bülbül bardağını almış.

Aradan zaman geçmiş, adam yine iş gezisine çıkmış ve onlara ne istediklerini sormuş. Bu defa da Nartanesi ondan bir ustura istemiş. Yine kızın ne istediğini unutan adam, ona bir çift ayakkabı almış, ama dönüş yolu toz duman olunca kendisinden istenileni hatırlayıp us-

turayı alarak kıza götürmüş. Bir yandan da kızın, bu getirdiklerini ne yaptığını merak ediyormuş. O gece uyuyamayan adam Nartanesi'nin odasına gizlenmiş. Nartanesi odasına girip masanın üzerine önce sabır taşını, sonra bülbül bardağını, sonra da usturayı dizmiş ve onlara başından geçenleri bir bir anlatıp, sonunda sabır taşına, “Bu durum karşısında sen olsaydın ne yapardın, dayanabilir miydin?” diye sormuş. Bunları duyan sabır taşı çatır çatır çatlayarak tuz gibi dağılmış. Kız daha sonra bülbül bardağına aynı şeyi sorunca, bardak hemen bülbül gibi şakımaya başlamış. Bunları gören kız usturayı almış ve artık sizin gibi ben de dayanamayacağım diyerek boğazına dayayıp kendisini öldürmek istemiş. Bu olanları duyup gören oğlan, saklandığı yerden fırlayıp çıkarak kıza engel olmuş. Sonra da ona, tüm bu gerçekleri niçin bugüne kadar anlatmadığını sorarak, ondan af dilemiş ve hemen kendisini aldatan hain karısını evden kovarak, yeniden kırk gün kırk gece düğün yapıp Nartanesi ile evlenmiş.

Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine...

Gökten üç elma düşmüş. Birisi onların başına, biri anlatanın, diğeri de bu masalı dinleyenlerin başına...

İLETİ DİZİNİ

1- B52. Alinyazısı, kader değiştirilemez.

“Serçe, kıza sen kırk gün kırk gece bir ölü başı bekleyeceksin der ve kız bu kaderden kurtulamaz.”

2- B104. Bilmediğin yere girme, çok merak bazan insana zarar verebilir.

“Kız bilmediği garip evin içine girer ve orada kalır.”

3- A4. Çocuklar ailelerinden gizli iş yapmamalıdırlar.

“Kız arkadaşından, ailesine kendisinin uçurumdan düşüp öldüğünü söylemesini ister.”

4- B3. Başladığın işi sonuna kadar götür.

5- C156. İnsana en büyük kötülük bazan en yakınındakilerden gelir, bu nedenle kimseye güvenmemek gerekir.

“Kız, son gün delikanlının başından ayrılınca, arkadaşı onun yerine geçer, kızı da hizmetçi yapar.”

6- B1. Sabrın sonu selamettir.

“Kız, kendisine yapılan haksızlığa büyük bir sabırla katlanır.”

7- B56. Hiçbir zaman umutsuzluğa kapılıp intihar etmemelidir, en güç anlarda bile bir kurtarıcı bulunur.

“Kız tam intihar edeceği sırada, oğlan gerçeği anlayıp onu kurtarır.”

8- B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

“Nartanesi hak ettiği mutluluğu bulurken, hain arkadaşı evden kovulur.”

57- ŞERBETÇİ GÜZELİ

İzmir

Kadir Kale

63

Emekçi işçi

Komşularından

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, ülkelerden birinde yoksul bir aile yaşamış. Bir gün bu ailenin babasının başı çok sıkışmış ve komşusundan borç almış. Adam bu borcunu ödeyemeden hastalanmış ve ölmüş. Komşu da gelip alacağını adamın karısından istemiş. Adamın bir de oğlu varmış. Oğlu anasına, “Komşuya şöyle birkaç ay sonra öderiz” demiş. Komşu gidince de anasına, “Ben gurbete gideyim çalışayım, sana para göndereyim, borcumuza ödeyelim” demiş ve anasının elini öpüp gitmiş.

Delikanlı gide gide bir şehrin girişine varmış. Orada ihtiyar bir adam, küçük bir kahve işletiyormuş. Oğlan ona, “Dede ben senin çırağın olayım, her işini yaparım, sen de rahat edersin” demiş ve ihtiyara çirak olmuş. Oğlan, çok çalışkan ve çok güzel bir delikanlıymış.

Kısa zamanda kahveye bir çekidüzen vermiş. Kahvenin ünü şanı çevre kentlere bile yayılmış. Bu kahveye her yerden müşteriler gelmeye başlamış. Oğlan isteyene kahve, isteyene soğuk şerbet veriyormuş. Müşteriler oğlana, “Şerbetçi Güzeli” adını takmışlar. Oğlan giderek kahveyi büyütmüş ve kazancı da dedeyle paylaşmaya başlamışlar. Delikanlı anasına para göndererek, komşularına olan borçlarını ödemiş.

Şerbetçi Güzeli’nin ünü o kadar yayılmış ki, ülkenin padişahının kızı da bu delikanlıyı çok merak edip, görmek üzere kılık değiştirerek kahveye gelmiş. Delikanlı o sırada arkası dönük çalıştığı için, kız onun yüzünü bir türlü görememiş. Ondan sonraki gelişlerinde de oğlan yine yüzünü göstermemiş. Bunun üzerine kız, oğlanın aşkından hastalanıp kara sevdaya tutularak, yataklara düşmüş. Padişah, kızının durumuna çok üzülüyormuş. Kız bir gün babasına, “Beni bir sandığa koy ve adamlarınla, Şerbetçi Güzeli’ne armağan olarak gönder, o sandığı açınca, ben de onun yüzünü görürüm ve iyileşirim” demiş. Çaresiz kalan padişah, hemen büyükçe bir sandığa yarıya kadar altın doldurmuş, üstüne de kızını koymuş ve delikanlıya göndermiş. Oğlan kendisine armağan gelen bu sandığı, nasılsa benim burada bir şeye ihtiyacım yok diye, hiç açmadan anasına göndermiş. Oğlanın anası, sandığı açıp da dünya güzeli bir kızla, altınları görünce şaşırıp kalmış. Kıza, “İn misin, cin misin, sen kimsin” diye sormuş. Kız da “Ne inim ne cinim, ben bir padişah kızıyım” deyip, olanları kadına anlatmış ve oğluna duyduğu derin aşkı belirterek ondan yardım istemiş.

İki kadın el ele verip hemen o kulübeyi yıktırarak, yerine bir saray yaptırmışlar. Ayrıca oğlana da anan çok hasta ölüm döşeğinde, hemen gel diye bir haber göndermişler. Oğlan ustasından izin alarak koşup gelmiş, fakat evlerini bir türlü yerinde bulamamış. Mahallenin çocuklarına, evlerinin yerindeki bu sarayın kimin olduğunu sormuş. Çocuklar da senin ananın demişler. Oğlan şaşkınlıkla

sarayın kapısını çalmış. Kapıyı padişahın kızı açmış, oğlanı içeri almış. Oğlan anasıyla kızıdan, olanı biteni öğrenince çok sevinmiş ve kızla evlenerek oraya da büyük bir kahve açmış. Anası ve karısıyla beraber, mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar. Padişahın kızı, çeşit çeşit takılar yüzükler takıp çok güzel giysiler giyiyormuş. Zengin bir hayat yaşıyorlarmış.

Bir gün, oğlanın eniştesi bunlara konuk gelmiş. Mutluluklarını görüp çok kıskanmış ve bozmak için bir plan düşünmüş. Kızla yalnız kaldığında ona, “Sen o yüzükleri niçin takıyorsun, bizim burada onları fahişeler takar” demiş. Kız da korkuyla, hemen parmağındaki yüzükleri çıkarıp fırlatmış. Kız dışarı çıkınca, adam hemen o yüzükleri toplayıp oğlanın yanına koşmuş. Ona “Senin karın fahişedir, kendisiyle yatmam için, bana bu yüzükleri verdi. İnanmazsan işte bak” demiş. Karısının yüzüklerini gören oğlanın, aklı başından gitmiş ve hemen eve koşup karısını bıçaklayarak, öldü diye bir tarlaya atmış. Oradan geçen bir arabacı, ağır yaralı olan kızı baygın bir durumda bulmuş ve arabasına alıp doktora götürmüştü. Doktor kızın güzelliğine hayran kalmış ve onu iyileştirince kendisiyle evlenmek istediğini söylemiş. Kız, gizlice kaçarak babasının sarayına varmak üzere yola çıkmış. Saraya varınca, kızı tanımayan saray bekçisi onu içeriye sokmamış. Kız da bekçiye, “Madem yabancıdır diye beni içeriye almıyorsun, öyleyse ikimiz evlenelim de beraber yaşayalım, benim hiç kimsem yok. Yalnız, nikâhsız olmaz. Git iki tane tanık bul gel, ben seni burada bekliyorum” demiş. Kıza inanan bekçi, sevinçle oradan uzaklaşınca, kız da hızla saraya girip babasının yanına koşmuş ve başından geçenleri ona anlatmış. Padişah kızının başına gelenlere çok üzölmüş. Kız babasına, “Dört yol ağzına bir çeşme yaptır, bu çeşmenin üzerine benim resmimi işlet, başına da bir bekçi koy, oradan geçip bu çeşmeden su içenlerden, resmimi gören her kimse ahhh çekerse, bekçi hemen onu yakalayıp getirsin” demiş.

Padişah, kızının dediklerini yaptırmış ve beklemeye başlamışlar. Bir gün, çeşmeden su içen yolculardan biri, başını kaldırıp çeşme duvarındaki kızın resmini görünce, birden irkilip derin bir “ahhh” çekmiş. Bekçi de onu yakalayıp saraya götürmüştü. Kız onu uzaktan görünce tanımış. Bu, ona iftira atan enişteymiş. Kız “Atın bu adamı zindana” demiş. Götürüp zindana atmışlar. Ondan sonraki günlerde de bekçi, çeşmeden su içerken, resmi görüp ah çekenleri getirmiş. Bunlar sırasıyla arabacı, doktor, bekçi ve kocasıymış. Kız bunları zindana değil, sarayın konuk odasına koydurmuş. Hepsi toplandıktan sonra kız yüzünü örtüp onları huzuruna getirtmiş. Önce zindandan getirilen enişteye, “Çeşmedeki resmi görünce niçin ah çektin?” diye sormuşlar. Adam da “Ben o resimdeki kıza iftira atıp kocasının onu öldürmesine neden oldum, onun için” deyince, kız “Verin şunu cellada” demiş ve boynunu vurdurmuş. Aynı soruyu arabacıya da sormuşlar. Arabacı, “Ben bu resimdeki kıızı, ölmek üzereyken, baygın bir halde tarlada bulup doktora götürdüm. Onun için resmini görünce üzüntümden ah çektim” demiş. Arabacıya yüklüce bir altın verip oradan göndermişler. Doktor da kıızı iyileştirdiğini, güzelliğine hayran olup onunla evlenmek istediğini, fakat onun kendisinden kaçıp gittiğini söylemiş. Doktora da altın, inci verip göndermişler. Aynı soruyu bekçiye sorunca bekçi de, “Bu resimdeki kız saraya girmek istedi, ben içeriye almayınca da seninle evlenelim diye, beni tanık bulmaya gönderip kendisi kaçtı. Oradan tanıyorum, onun için resmi görünce ah çektim” demiş. Bunun üzerine, bekçiyi de saraya baş bekçi yapmışlar. Bir daha bu kadar saflık edip her şeye kolayca inanmamasını söylemişler.

Bütün bunları dinleyen Şerbetçi Güzeli kenarda, karısına yaptığı haksızlığı görerek, pişmanlık gözyaşları döküyormuş. Sıra kocasına gelince, kız yüzünü açıp ona gülümsemiş. Adam da gözyaşları içinde, karısının ayaklarına kapanıp ondan kendisini bağışlamasını

dilemiş. Kız da onu bağışlamış. Yeniden evlenip kırk gün kırk gece eğlence düzenlemişler ve bugüne kadar hep mutlu yaşamışlar.

İLETİDİZİNİ

1- **A12.** Borç ödenmelidir.

"Borçlu ölen adamın oğlu, bu borcu ödemek için gurbete çalışmaya gider."

2- **D4.** İnsan kendi iş alanında en iyi olmaya çalışırsa, saygınlık kazanır ve ekonomik yönden de güçlenir.

"Şerbetçi Güzeli çok iyi bir kahveci olur ve ünü çevreye yayılır, giderek padişahın kızı bile ona âşık olur."

3- **C172.** Kadınlar iyi niyetle el ele verdiklerinde, inceliklerle örülmüş mutluluklar yaratabilirler.

"İki kadın (annesi ve eşi) el ele verip, oğlan için beklenmedik güzellikler yaratırlar ve üçü bir arada mutlu bir yaşam kurarlar."

4- **C156.** İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınından gelir.

"Kıskanç enişte, kayınının karısına iftira atar."

5- **C157.** Bir şeyin aslını aramadan karar vermemeli, iftira olasılığı hiçbir zaman gözardı edilmemeli.

"Oğlan işin aslını aramadan, iftiraya inanıp karısını bıçaklar."

6- **C171.** Güzel kadınlar daha çok cinsel tacize uğrarlar.

"Her gören erkek, güzel kadınla birlikte olmak ister."

7- **B256.** Bazı kadınlar düştükleri güç durumlardan, cinselliklerini kullanarak kurtulabilirler.

8- **B252.** Zekâ ve sağduyu, kaba gücü yener.

"Akıllı kadın her kezinde, kendisiyle beraber olmak isteyen erkeklerden kurtulmayı başarır."

9- **C50.** İnsanlar, işledikleri suçun derecesine göre cezalandırılmalıdır.

"Kadın, kendisine haksızlık edenleri belirli oranlarda cezalandırır."

10- B151. Olaylardan ders almak ve pişmanlık duymak, insanı daha iyiye götürür.

11- B350. Bağışlamak yüce bir duygudur. Seven sevdiğini daha kolay bağışlar.

12- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Kadın pişmanlık gözyaşları içinde ayaklarına kapanan kocasını bağışlar ve çektiği onca acıdan sonra yeniden mutluluğu yakalar.”

58- KIRK OĞLANIN BACISI

Kayseri-Pınarbaşı

Hatice Ergün

63

Ev kadını

Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş. Bir adamın kırk keçisi, kırk koyunu, kırk atı ve kırk oğlu varmış, ama hiç kızı yokmuş. Her zaman Allah’a kendisine bir kız vermesi için yalvarırmış. Sonunda duaları kabul olmuş ve bir kızı olmuş.

Günlerden bir gün ağabeylerden birisi, bu kızı ahırda bir koyunu yerken görmüş ve babasına olanları anlatmış, “Sen benden mi geçersin, yoksa kızından mı?” demiş. Babası da ona, “Siz kırk oğlansınız, o bir tane, onun için kızımdan vazgeçmem” diye cevap vermiş. Bunu duyan oğlan, “Öyleyse ben başımı alır giderim, siz de ne yaparsanız yapın” diyerek, bahçelerine dört tane hurma ağacı dikip yola koyulmuş. Gide gide bir dağa varmış. Orada bir aslan yavrusu ile bir kaplan yavrusu bularak, onları büyütüp kendisine alıştırmış. Böylece yaşayıp giderken, bir gün oğlan, annemle babam nasıllar bir gidip göreyim diye düşünmüş ve köyüne dönmüş.

Köye vardığında, ortalıkta kız kardeşinden başka hiçbir canlının olmadığını görerek çok şaşırılmış. Kız kardeşi bir kediye kovalayarak “Kedi karadır, ama eti tatlıdır” diye bağıriyormuş. Ağabe-

yinin geldiğini görünce, kediyi kovalamaktan vazgeçip onun atını ahıra götürerek, bir bacağı yemiş ve gelip ağabeyine, “Senin atının bir ayağı yoktu değil mi?” demiş. Olanları tahmin eden oğlan da “Evet yoktu” diye cevap vermek zorunda kalmış. Biraz sonra ahıra giden kız, atın diğer ayaklarını da yemiş ve yine gelip ağabeyine, “Senin atının hiç ayağı yoktu değil mi?” demiş. Ağabeyi de yine, “Evet yoktu” deyince de bu kez gidip atın hepsini yemiş ve yine gelip, “Ağabey senin hiç atın yoktu değil mi?” diye sormuş. Çaresiz kalan oğlan da yine “Evet yoktu” demiş.

Akşam oğlan ayaklarını yıkarken, kız onun yanına gelip, “Ağabey ayaklarından birisini yesem” demiş. Oğlan, “Şimdi yatalım, sabah abdest alınca yersin” diyerek yatmış. Kız ise hiç uyumadan, sabırsızlıkla sabahın olmasını beklemiş. Sabah olunca oğlan kardeşine, “Haydi git kuyudan bana kalburla su getir de abdest alayın, sen de benim ayaklarımı ye” demiş. Kız dönünce onu ağaçta görüp hemen ağacı kemirmeye başlamış. Oğlan ikinci ağaca atlamış. Kız onu da kemirmiş. Tam bu sırada köyün girişinde bir toz bulutu belirmiş. Oğlan ağaçtan kıza seslenip, “Bak karşıdan iki koyun geliyor, önce onları ye, sonra da beni yersin” demiş. Bunu duyan kız hemen o tarafa koşmuş, ama gelenler koyun değil oğlanın aslanı ile kaplanıymış. Kız onlara yaklaştınca, aslan bir bacağından, kaplan da diğer bacağından yakalamışlar. Kız, “Ağabey kurtar, bunlar beni yiyecekler” diye bağırmış. Ağabeyi de ona, “Sen koskoca bir köyü yedin, bırak onlar da seni yesin” diye cevap vermiş. Kurtulamayacağını anlayan kız, son nefesinde, “Ağabey benim dilimi keserek yanında taşı” demiş. Oğlan da onun dilini kesip yanına aslanıyla kaplanını da alarak, yine geldiği dağa dönmek üzere yola çıkmış.

Yolda bir kervana rastlamış. Kervanın sahibi oğlana, “Eğer sen benim yükümün ne olduğunu bilersen, kervanımı sana vereceğim.

Eğer ben senin cebinde ne olduğunu bilirsem, yanındaki kaplanla aslanı alacağım” demiş. Oğlan ne yapacağını düşünürken, yanındaki dil ona gizlice, kervanın yükünün pamuk olduğunu söylemiş. Oğlan da kervan sahibine senin yükün pamuktur diyerek, kervanı almış. Oğlan kervan, aslan ve kaplanla yoluna devam edip dağdaki yerine gelerek, orada bir çiftlik kurmuş. Bu çiftlikte yalnız erkek hizmetçisiyle birlikte yaşıyormuş. Kendisi de, yardımcısı da bekâr oldukları için, hayvanların bakımı çok zor oluyormuş. Bir gün yardımcısı oğlana, “Ağa ne senin karın var ne de benim. Bu işler böyle yürümüyor, birimizin evlenmesi gerekir” demiş. Bunun üzerine oğlan da kalkıp yollara düşmüş. Giderken, yol kenarında bir kadının doğum yapmakta olduğunu görmüş ve ona “Eğer bir kızın olursa onu alıp, evime götüreceğim” demiş. Tam bu sırada oraya gelen kadının kocası oğlana, “Bebegi büyütelim de ondan sonra sana verelim” dediyse de oğlan kabul etmeyerek, “Hayır olmaz, bebek annesinin kucağını tanımadan alıp götürmeliyim” demiş ve doğan kız bebegi alıp evine götürmüş. Bebek durmadan ağlıyormuş. Bunu gören yardımcısı, “Bu ne ağa, ben sana kadın getir dedim, sen gidip ağlayan bir bebek getirdin” demiş.

Gel zaman git zaman bebek büyüyüp güzel bir genç kız olmuş. Adam bazan onun kollarını bağlayarak, kızla oyun oynarmış. Günlerden bir gün, kız evde yalnızken dağdan yedi tane eşkıya gelmiş ve kızın gönlü bunlardan birine düşmüş. Bundan sonra da bu eşkıyaları orada saklamaya başlamış. Bir gün babası olarak bildiği ağaya, “Hep sen benim kollarımı bağlıyorsun, bir de ben senin kollarını bağlayayım da öyle oynayalım” diyerek, adamın kollarını bağlamış, sonra da gidip eşkıyaları getirmiş. Eşkıyalar kıza, “Buna ne yapalım?” diye sormuşlar. Kız da, “Gözlerini kör ederek, sağ gözünü sağ cebine, sol gözünü sol cebine koyun” demiş. Eşkıyalar da öyle yapıp, kıızı da yanlarına alarak dağa çıkmışlar.

Öte yandan, oğlanın haline acıyan tanrı, onun yanına bir kadın yollamış. Kadın adama, “Beni tanrı gönderdi, senin gözlerini yeline koyacağım, fakat yanındaki aslanla kaplandan korkuyorum” demiş. Adam, korkma onlar bir şey yapmaz deyince de yaklaşıp, “Gözlerin nerede?” diye sormuş. Adam, “Birisi sağ cebimde, birisi sol cebimde” deyince kadın onları alıp yerlerine koyarak gitmiş. İyileşen adam, hizmetçisinden kızın eşkıyalarla birlikte dağa gittiğini öğrenmiş ve ona, “Sen ateşte bir demir kızdır” diyerek, dağa gidip eşkıyaları öldürmüş. Kızı da getirip kızgın demirle dağlayarak öldürmüş.

Bu olanlardan sonra adam, yardımcısıyla birlikte ömrünün sonuna kadar, çiftliğinde huzur içinde yaşamış...

İLETİ DİZİNİ

- 1- **C15.** Doğacak çocuğun kız veya oğlan olması değil, hayırlı insan olması dilenmelidir.

“Kırk oğlu olan adam, bir kızının doğması için tanrıya yalvarır. Kız doğar ama diğer canlıları yer.”

- 2- **C20.** Kardeş kardeşe ne kadar kötülük yaparsa yapsın yine de onu bir noktada korur. “Kardeş kardeşi itmiş, yar başında tutmuş.”

“Ağabeyini yiyemeyeceğini ve öleceğini anlayan kız, ona sihirli dilini verir.”

- 3- **C156.** İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınlarından gelir.

“Kız, eşkıyalara babasının gözlerini oydurur.”

- 4- **B50.** En güç anlarda bile bir kurtarıcı çıkabilir, umutsuzluğa kapılmamak gerekir.

“Adamın haline acıyan tanrı, ona yardım etmesi için, bir kadın yollar.”

- 5- **B202.** İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Adam hain kızı öldürür, kendisi de çiftliğinde huzur içinde yaşar.”

59- DERTLİ FATMA

Adryaman-Boğazözü Köyü

Emin Kaya

20

Öğrenci

Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir köyde Fatma ve Mehmet adlarında iki kardeş yaşarlarmış. Fatma daha büyükmüş. Anne ve babaları olmayan bu kardeşler, amcalarıyla

yengelerinin yanında kalıyorlarmış.

Çok kötü kalpli olan yengeleri çocuklara az yemek verir, az uyu-tur ve çok çalıştırır, çok dövermiş. Bir gün yengesi Fatma'ya, gidip pı-nardan su getirmesini söylemiş. Kız da getirmiş. Amcasıyla yengesi bu suyu kaynatmaya başlamışlar. Bu sırada evin saçağına konan bir kuş, yen-gesinin göremeyeceği bir yerden Fatma'ya “Yengenin bu suyu neden kaynat-tığını biliyor musun?” diye sormuş. Kız da, kardeşimle benim ba-şımızı yıkayacak da ondan deyince, “Hayır, o suyu kardeşinle senin ba-şınızdakinden aşağı dökerek sizi haşlayacak ve böylece yükünüzden kurtu-lacak. Şimdi beni iyi dinle. Yengen tam kardeşini soyup leğene oturt-tuğu zaman, sen kardeşinin giysilerini alarak kaçmaya başla. Kardeşin sana, bacı giysilerimi ver dediği zaman da gel beni yakala da vereyim de ve koşmaya devam et” demiş, sonra da uçup gitmiş.

Bu sırada da su kaynamış ve yengesi Mehmet'e, “Ulan Mehmet gel buraya, şu meret fistanını çıkar da seni yıkayayım” demiş. Ka-dın soyunan oğlanı leğene oturtunca, Fatma onun giysilerini alıp kaç-maya başlamış. Kardeşi, “Bacı fistanımı ver” deyince de “beni ya-kala da vereyim” diyerek, koşmasını sürdürmüş. Bunu duyan oğ-lan da leğenden fırlayıp bacısının arkasından koşmaya başlamış. Ne olduğunu anlayamayan yengeleri de onların peşine düşmüş. Fatma arkasına bakınca, yengesinin kendilerine oldukça yaklaştığını gör-

müş ve “Yarabbi, bu tarlayı tuz yap” demiş. Allah da tarlayı tuz yapmış. Yaralı ayaklarıyla tuza basan kadının, duyduğu acıdan dolayı attığı çığlıklar gökyüzüne çıkmış, ama yine de çocukların peşini bırakmamış. Fatma bu defa da, “Yarabbi bu tarlayı deniz yap” demiş ve birdenbire denize dönüşen tarlaya giren kadın, boğularak ölmüş. Bunu gören Fatma, “Oh yarabbi sana binlerce şükür, sonunda bu beladan kurtulduk” demiş ve kardeşinin giysilerini giydirmiş. İki kardeş ne yapacaklarını, nereye gideceklerini bilmeden öyle rasgele yürümeye başlamışlar ve gide gide hiç bilmedikleri bir köye varmışlar. Orada zengin bir eve hizmetçi giren Fatma, bu işten elde ettiği gelirle kendisine ve kardeşine bakmaya başlamış.

Günler ayları, aylar yılları kovalamış ve iki kardeş büyümüşler. Çok yakışıklı bir delikanlı olan Mehmet, ablasına evlenmek istediğini söylemiş. Fatma da köyden bulduğu bir kızla kardeşini evlendirmiş ve üçü birlikte yaşamaya başlamışlar. Kardeşinin karısı, Fatma’yı hiç sevmemiş ve onu yanlarından uzaklaştırmak için planlar kurmaya başlamış. Bir gün Fatma, gelinden bir tas su istemiş. Gelin de ona göstermeden suyun içine, ikisi beyaz birisi siyah olmak üzere üç tane kıl atmış. Fatma sudaki siyah kılı görüp almış, ama beyazları göremediği için içmiş. O günden sonra da her gün biraz daha şişmanlamaya başlamış. Bu durumdan şüphelenen kardeşi, bir gün karısına, “Bacım neden böyle şişmanlıyor?” diye sormuş. Bunu fırsat bilen karısı da, “Bacın hamile, o kötü bir iş yapıp bizim namusumuzu iki paralık etti. Onu götür, uzak bir yere atıp gel” demiş. Bu duyduklarına çok üzülen Mehmet, kardeşini uzak bir dağa bırakmaya karar vermiş ve ona, “Haydi Fatma, yanına biraz yiyecek al da dağa oduna gidelim, ben odun keserken, sen de çam kozalağı toplarsın, sonra da onları satar sana ayakkabı alırsın” demiş. Bunun üzerine o da yanına ancak iki tane ekmek alarak, kardeşiyle dağa gitmiş. Orada kardeşi Fatma’nın elindeki su kabını alarak, bir ağaca

asmış ve sen kozalak toplarken, ben de ağaç keseyim deyip oradan uzaklaşmış. Bir hayli kozalak toplayan kız, havanın karardığını görünce, çevresine bakıp kardeşini aramış, ama görememiş. Su kabı rüzgârda sallanarak ağaca çarpıp “tak tak” diye ses çıkardıkça, kız bunu ağaç kesen kardeşinin balta sesi sanıyormuş. Hava iyiden iyiye kararıp da kardeşinin ortalıkta görünmediğini fark eden kız, onun kendisini terk edip kaçtığını anlamış ve kardeşine, “Sen evine giderken, yolda ayağına bir yılan kemiği batıp yaralasin, o yara da ancak benim elimden iyileşsin” diye beddua etmiş. Gerçekten de kardeşinin ayağına bir yılan kemiği batmış ve açtığı yara bir türlü iyileşmemiş.

Öte yandan, dağın başında yapayalnız kalan Fatma çok korkarak orada gördüğü bir ağacın kovuğuna girip, birkaç gün yanındaki ekmekle idare etmiş. Daha sonra da yiyecek ve su aramak için dışarı çıkmış ve araya araya bir su kaynağı bulmuş. Tam eğilip su içeceği sırada, boğazından iki ejderha kayıp çıkmış. Bunlar gelinlerinin ona içirdiği iki beyaz kılmış. Bunu gören Fatma korkuyla bağırınca, sesini duyan bir çoban koşup gelerek, o ejderhaları öldürmüş, sonra da kızı alıp evine götürmüş. Kız ona başından geçenleri anlatmış. Fatma’ya çok acıyan ve onu seven çoban, kızla evlenmiş. Mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar. Zamanla da iki çocukları olmuş. Fatma çevresindeki insanların yardımına koşuyor, onların hastalıklarını, yaralarını iyileştiriyor ve herkes tarafından da çok seviliyormuş. Bu konudaki ünü her yere yayılmış.

Fatma bir gün evinin önünü süpürürken, sokakta oynayan oğlu koşarak gelip, “Ana ana bak, bir adam topallayarak buraya geliyor” demiş. Adam gele gele onların evinin önüne gelmiş. Yakından bakınca kadın, onun kardeşi olduğunu anlamış ama tanıdığını hiç belli etmemiş. Adam Fatma’yı hiç tanıyamamış ve “Bacı, şu ayağımdaki yara yıllardır iyileşmiyor, belki sen iyileştirebilirsin, bir bak da yo-

luma gideyim” demiş. Kadın da ona, “Şimdi olmaz, bekle, kocam eve gelsin ancak o zaman bakarım” demiş. Akşam olmuş, kocası eve gelmiş, hep birlikte yemek yemişler, sonra da Fatma, “Benim size bir hikâyem var, onu anlatayım da ayağına öyle bakayım” diyerek, başından geçenleri anlatmaya başlamış. Onun anlattıklarını dinleyen Mehmet, bacasını tanımış ve ağlayarak, ondan kendisini bağışlamasını istemiş. O da bağışlamış. Sonra hep birlikte yine eski günlerde olduğu gibi, mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

Gökten üç elma düşmüş. Biri anlatana, biri yazana, biri de dinleyene...

İLETİ DİZİNİ

- 1- **C156.** İnsana en büyük kötülük, bazan en yakınlarından gelir.
“Yengeleri çocuklara çok kötü davranır.”
- 2- **B50.** İnsanın en güç anlarında bile bir yardımcı çıkabilir.
“Kuş, Fatma’yı yengesinin kötülükleri konusunda uyarır.”
- 3- **C19.** Kardeşler birbirlerine karşı özverili olmalıdırlar.
“Fatma çalışarak, kardeşini büyütür.”
- 4- **C16.** Aileye giren yabancı, evin dirliğini ve kardeşler arasındaki dayanışmayı bozabilir.
“Erkek kardeşinin karısı, Fatma’yı istemez ve ona iftira atar.”
- 5- **C157.** Bir işin aslını aramadan karar vermemelidir, iftira olabilir.
“Karısının sözüne inanan oğlan, ablasını dağ başında ölüme terk eder.”
- 6- **B200.** Dünyada kötülerin yanı sıra iyiler de vardır.
“Çoban, kızı yılanlardan kurtarıp onunla evlenir.”
- 7- **B151.** Olaylardan ders alıp hatasından pişman olan insan iyiye yönelir.
“Erkek kardeş ağlayarak, ablasından af diler.”

8- B350. Bağışlamak yüce bir duygudur.

"Ablassı Mehmet'i bağışlar ve birlikte mutlu olurlar."

9- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

"Kız pek çok haksızlığa uğrayıp, acı çektikten sonra mutluluğa ulaşır."

60- ODUNCU VE KIZLARI

Aydın-Bozdoğan-Çamlıdere Köyü

Remzi Yıldırım

48

Esnaf

Ninesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, üç kızı ve karısıyla birlikte, mutluluk içinde yaşayan bir oduncu varmış. Fakat ne yazık ki bu

mutlulukları pek uzun sürmemiş. Günlerden bir gün, adamın karısı bilinmeyen bir hastalığa yakalanıp ölmüş. Oduncu ve üç kızı günlerce ağlayıp yas tutmuşlar. Aradan biraz zaman geçince, acıları giderek hafiflemiş. Ne de olsa ölenle ölünmezmiş.

Kadını olmayan evin, tadının tuzunun da olmadığını gören adam, bir sabah kalkıp dağların ardına gitmiş, akşama yanında kıskaç bir kadınla geri dönmüş ve kızlarına da "İşte bu sizin yeni anneniz" demiş. Oduncu her sabah erkenden evden çıkar, akşam da geç vakit dönermiş. Bu arada üvey anne, evin bütün işlerini kızlara yaptırıyor ve onlara hiç yemek vermiyormuş. Bu yaptıkları yetmiyor gibi, ayrıca akşam kocası eve gelince ona, kızların hiç iş yapmadıklarını ve kendisini çok üzdüklerini söylüyormuş. Bir zaman sonra da adamı, kızlarını ormana bırakmaya razı etmiş. Adam bir gün ormana giderken, üç kızını da birlikte götürmüştü. Kızların eline altı delik bir çuval verip, bunu çam kozalaklarıyla doldurduk-

tan sonra beni çağırın, demiş ve oradan hızla geri dönüp müjdeyi karısına vermiş.

Çocuklar durmadan kozalak topladıkları halde, çuval bir türlü dolmuyormuş. Karanlık basmış ve kurt ulumaları duyulmaya başlamış. Korkuyla birbirlerine sokulan çocuklar, boşuna babalarına seslenmişler. Seslerine kimsenin cevap vermediğini gören büyük kız, başlarına geleni anlayıp ağlayan kardeşlerini bir ağacın üstüne çıkararak, geceyi orada geçirmelerini sağlamış. Sabah olunca da nereye gittiklerini bilmeden yürümeye başlamışlar.

Uzakta bir ışık görmüşler ve oraya gitmişler, burada yaşayan yaşlı kadına başlarından geçenleri anlatıp ağlayarak ondan yardım istemişler. Kadın bu üç kayıp kıza çok iyi davranıp onlara yemek ve yatak vermiş. O gece rahatça uyuyan çocuklar, ertesi sabah evin arkasındaki küllerin içinde kemik parçaları görüp, ihtiyar kadına bunların ne olduğunu sormuşlar. Kadın oğlunun kasap olduğunu, dükkândan artan kemikleri, bu küllüğe döktüklerini söylemiş, sonra da kızları banyoya çağırıp yıkamak istemiş. Asıl amacı onları kaynar suyla haşlayıp öldürmekmiş. Bunu anlayan büyük kız, önce sen yıkan demiş. Kadın da onları şüphelendirmemek için soyunup banyoya girmiş, kızlardan da sırtını yıkamalarını istemiş. Bunu fırsat bilen büyük kız, kaynar suyu kadının başından aşağıya dökerek onu haşlamış. Canı çok yanan ve çok öfkelenen kadın, yine de bir şey belli etmeyerek, akşamın olmasını bekleyip küçük kızı diğerlerinden ayırarak başka bir odaya yatırmış. Bu durumdan şüphelenen öteki kızlar, uyur gibi yaparak, olacakları gözlemeye başlamışlar. Aradan bir zaman geçince, herkesin uyuduğunu sanan kadın, küçük kızı alıp evin arkasına götürmek istemiş, ama çocuk uyanıp bağırmaya başlamış. Bunu duyan öteki kızlar, hemen yataklarından fırlayıp kardeşlerini almışlar. Önerine bir nehir çıkmış. Birbirlerinin ellerinden tutarak karşıya geçip orada dinlenmeye başlamışlar.

Öte yandan, yaptıklarına pişman olan babaları da kızlarını aramaya çıkmış. Bunu gören üvey anneleri ise babalarından önce kızları bulup öldürmek için, erkenden yola çıkıp nehir kenarına varmış. Karşı kıyıda oturan kızları görünce onlara, “Güzel kızlarım, siz nasıl oldu da kayboldunuz, günlerdir sizi arıyoruz, karşıya nasıl geçtiniz bana söyleyin de yanınıza gelip, bir an önce sizi kucaklayayım” demiş. Üvey annelerinin niyetini anlayan kızlar, “İşte, bu sabuna basa basa geçtik” diyerek, karşı kıyıya bir sabun fırlatmışlar. Kadının bu sabunu nehre atıp üstüne basmasıyla birlikte, ayağının kayıp suların içinde kaybolması bir olmuş. Bir zaman sonra, nehre ulaşan babaları, kızlarını sağ salim görünce çok sevinmiş ve onlardan kendisini bağışlamalarını istemiş. Babalarıyla birlikte evlerine dönen kızlar, üvey annelerinden kurtulmanın sevinciyle, ömürlerinin sonuna kadar mutluluk içinde yaşamışlar.

İLETİDİZİNİ

1- B53. Ölenle ölünmez, zaman bütün acıların ilacıdır.

“Anneleri ölen kızların ve babanın acısı zaman geçtikçe hafifler.”

2- C17. Kadını olmayan evin tadı tuzu, dirliği düzeni olmaz.

“Karısının ölümüyle, evinin düzeni bozulan adam, ikinci bir eşle evlenir.”

3- C7. Üvey anneler çocuklara kötü davranırlar. Zayıf karakterli insanlar, üvey annenin etkisiyle, kendi öz çocuklarını bile harcayabilirler.

“Üvey anne kızları çok çalıştırır, aç bırakır, babalarına şikâyet eder. Babaları da onları ölüme terk eder.”

4- C156. İnsana en büyük kötülük bazan en yakınlarından gelir.

“Adam karısının etkisiyle çocuklarını, ormanda bırakıp ölüme terk eder.”

5- B257. Yabancıların yardım önerileri kuşkuyla karşılanmalı.

“Çocuklara yemek ve yatak veren ihtiyar cadının asıl amacı çocukları yemekdir.”

6- B252. Zekâ ve tedbir kaba gücü yener.

“Uyur gibi yapıp uyumayan kızlar, cadıdan kaçıp kurtulurlar.”

7- B150. Kötü davranışlardan pişmanlık duymak insanı iyiye götürür.

“Çocuklarına yaptığı kötülüklerden pişmanlık duyan baba, onları arayıp bulur ve kendisini bağışlamalarını ister.”

8- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Üvey anne suda boğulup ölürken, çocuklar babalarına kavuşup mutluluk içinde yaşarlar.”

61- NARTANESİ

Mardin-Mazıdağı

Emine Üre

49

Ev hanımı

Annesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, pireler berber iken develer tellal iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bir yetim kız varmış. Bu kızın adı Nartanesi'ymiş. Anıcasının yanında yaşıyormuş, ama amcasının karısı ona çok kötü davranıyormuş. Hep azarlıyor, bazan da dayak atıyormuş. Kızın amcası, bütün bu olanlardan habersizmiş. Bir gün yengesi, Nartanesi'ni kendi kızı ile birlikte oduna göndermiş. İki kız, yeterince odun topladıktan sonra, bir suyun kenarına oturup yemeklerini yemişler, sonra da dönmeye karar vermişler. Eve gelinceye kadar hem çok yorulmuşlar, hem de çok susamışlar. Kadın onların dönme zamanlarına yakın eline iki testi alıp beklemeye başlamış. Bu testilerden eski olanında berrak temiz bir su, yeni olanında ise kirli bulanık bir su varmış. Ayrıca bu bulanık su-

yun içine, kadın bir de küçük yılan yavrusu koymuş. Kızlar gelip de su isteyince, içinde yılan yavrusu bulunan yeni testi Nartanesi'ne, temiz su bulunan eski testi de kendi kızına vermiş. Nartanesi'nin aklına hiç kötülük gelmemiş, çünkü kendisi çok iyi kalpli olduğu için, herkesi de öyle sanıyormuş. Ama amcasının kızı annesine darlıp, "Niye bana eski testiyle su veriyorsun?" demiş. Kadın da, "Senin yükün az, çok yorulmamışsın. Nartanesi çok yorulmuş, hem o yetimdir, zavalıdır, bırak yeni testiyle o içsin" demiş. Nartanesi testi başına dikip suyu içtikten sonra, yengesine "Sanki bir saman çöpü yuttum, boğazım yandı" deyince, kadın da ona "Yok kızım, su temizdi bir şey olmaz" demiş ve onu yatıştırmış.

Derken aradan günler, haftalar, aylar geçmiş. Bu zaman içinde Nartanesi'nin karnı devamlı büyümeye başlamış. Bu olacakları önceden hesaplayan yenge, hemen kızın erkek kardeşlerini çağırıp, "Kardeşinizin karnı gün geçtikçe büyüyor, bir şeyler yapmanız lazım. Yoksa bize söz gelir. Konu komşuya rezil oluruz. Korkarım ki, namusumuz beş paralık oldu, kardeşinizin birisiyle ilişkisi olmalı" demiş. Kızın en büyük kardeşi, Nartanesi'ni uzak bir yere götürüp bırakmayı düşünmüş ve ona, "Haydi dayımların düğünü varmış, onların köylerine gideceğiz, kalk giyin süslen, hazırlan" demiş. Kız olup bitenlerden habersiz hazırlanırken, ağabeyi de atını hazırlamış. Önce kendisi atın sırtına binmiş, kız kardeşini de arkasına alıp yola çıkmışlar. Yolda kızın uyumasına hiç izin vermemiş. Günlerce at sırtında yol aldıktan sonra, sonunda hiç bilinmeyen uzak bir yere varmışlar. Dinlenmek üzere orada durunca kız ağabeyine, "Dayımlara daha ne zaman varacağız?" demiş. Ağabeyi de, "Daha çok yolumuz var, burada biraz yatıp dinlenelim" demiş ve atını bir ağacın altına bağlamış. Yatmaya hazırlandıkları sırada, kız ağabeyine, "Kemerinle elini elim bağla, çünkü senin beni burada bırakıp gitmenden korkuyorum" demiş. Oğlan da onun isteğini yerine getirmiş. Hemen oracıkta uyuyakalan

Nartanesi, biraz sonra uyanınca, ne ağabeyini ne de atını görebilmiş. Bileğinde, ağabeyinin bıçakla kestiği kemerinin bir parçası duruyormuş. Yalnız ve çaresiz bir başına kalan kız, rasgele yürüyerek yiyecek bir şey aramaya başlamış. Biraz sonra, yağmur sularının oluşturduğu küçük bir su birikintisi görmüş. Koşup içmek istemiş. Suyun içinde de bir yılan varmış. Kızın karnındaki yılan sudaki bu yılanla seslenerek, “Bu gölde tek başına ne yapıyorsun, hadi benim yanıma gel” demiş. Sudaki yılan da ona, “Asıl o daracık yerde sen ne yapıyorsun, burası güzel ve geniş, sen buraya gel” demiş.

Kızın içindeki yılan dışarda olup bitenleri çok merak ediyormuş. Bunun için kızın ağzından çıkıp suya dalmış. Ayağa kalkan kız, karnındaki şişliğin kaybolduğunu görmüş. Etrafta kimseler yokmuş. Yırtıcı hayvanlardan korkan kız, bir ağaca çıkıp etrafını seyretmeye başlamış. Bir zaman sonra uzakta bir atlı görmüş. Bu ava çıkan bir beyin oğluymuş. Atını sulamak için suya doğru sürmüştü, ama at ürküp geri çekilmiş. Bunu gören beyoğlu şaşırıp etrafına bakmış. Kimseyi göremeyince de, başını kaldırıp yukarı bakmış. Ağaçta ayın on dördü gibi güzel bir kızın oturduğunu ve suya vuran görüntüsünden de atın ürktüğünü anlamış. Sonra kıza, “Kimsin nesin, in misin cin misin, senin gibi güzel bir kız tek başına buralarda ne arar?” diye sormuş. Kız da ona başından geçenleri bir bir anlatmış. Bir görüşte Nartanesi’ne âşık olan beyoğlu, ona “Eğer kimin kimsen yoksa seninle evlenmek istiyorum. Seni şu anda atımın arkasına alıp götürürüm, ama bu benim şanıma yakışmaz, sonra herkes beyoğlu düğünsüz derneksiz bir kız alıp getirdi der. Sen burada bekle, ben gidip davullu zurnalı bir düğün alayı getireyim de seni öyle götüreyim” demiş ve atını hızla sürüp gözden kaybolmuş.

Beyoğlu gittikten sonra bir çingenc kervanı gelip, o suyun başında konaklamış. İçmek için su başına yaklaşan hayvanlar ürkerek

geri çekilmişler. Suda güzel bir kızın yüzünü gören kervanın kadınları ise, bu görüntünün kendilerine ait olduğunu söyleyerek, birbirleriyle kavga etmeye başlamışlar. Bunun üzerine, çingene kadınlarına seslenen Nartanesi, “Birbirinizle boşuna kavga etmeyin, o görüntü benimdir” demiş. Bunu duyan kadınlardan birisi ağaca tırmanıp kızın yanına çıkmış ve ona kim olduğunu, burada ne aradığını sormuş. Kız da başından geçen her şeyi olduğu gibi anlatmış. Bunları dinleyen çingene kadın, Nartanesi’ni suya itip, kendisi onun yerine oturmuş. Bu sırada da uzaktan düğün alayı görünmüş ve davul zurna sesleri duyulmuş. Düğün alayındakiler gelip de ağaçtaki çirkin çingeneyi görünce çok şaşırmışlar. Çünkü, beyoğlu herkese kızın güzelliğini anlata anlata bitirememiş. Alaydakiler, “Bu mu bize çok güzel dediğin kız” diye söylenmeye başlayınca, oğlan hemen ağaca tırmanıp, oradaki çingeneye, “Sen de kimsin, dudakların niçin çatlak” diye sormuş. Çingene de ona, “Ben senin âşık olduğun kızım, seni beklerken sabırsızlıktan dudaklarıma çok dokunduğum ve beyoğlu ne zaman gelecek diye çok sorduğum için, dudaklarım böyle çatladı” demiş. Beyoğlu bu defa da, “Peki, ayakların niye çatlak?” diye sormuş. Çingene de, “Düğün alayı ne zaman gelecek diye sabırsızlıktan ayaklarımı ağaca vurduğum için çatladı” demiş.

Öte yandan suya düşen yetim kız çok güzel bir gül olmuş. Düğün alayı gelin diye çingene kızını götürürken, alaydan birisi bu gülü görüp koparak almış. Bunu gören çingene, “O gülü sakın yanına alma, yere at” diye bağırmış. Adam yere atınca, gül çok güzel bir tay olmuş ve düğün alayını izlemeye başlamış. Bir süre sonra şehre varmışlar. Beyoğlu o gece, bütün olup bitenleri rüyasında görmüş ve sabah erkenden kalkıp adamlarına, iki at getirmelerini söylemiş. Sonra da “Bu atlardan birini üç gün aç, diğerini de üç gün susuz bırakın,” demiş. Dördüncü günü çingenenin bir ayağını bir ata, di-

ğerini de öteki ata bağlamış. Sonra da susuz olan atın önüne ot, aç olan atın önüne de su koydurmuş. Susuz olan suya, aç olan da ota doğru koşunca, çingene kadın iki parçaya ayrılıp ölmüş.

Bir taya dönmüşen Nartanesi ise, düğün alayından ayrılıp eski köyüne dönmüş ve yine insan görüntüsünü almış. Köyde akrabalarından kimseyi bulamamış, çünkü tüm yakınları, söylentilerden dolayı başka yerlere taşınmışlar. Komşular da nerede olduklarını bilmiyorlarmış. Oysa Nartanesi'nin kardeşlerinden her biri kılık değiştirip başka bir işte çalışmaya başlamışlar. Birisi çoban, birisi gemi kaptanı, birisi de balıkçı olmuşlar ve üçü de görür görmez kızı tanıyıp onu bir namus sınavından geçirmeye karar vermişler. Onları tanımayan kız önce gidip çobana, “Benim akrabalarımın nereye gittiklerini biliyor musun?” demiş. Aslında kızın kardeşi olan çoban da ona, “Eğer kendini bir kere öptürürsen, akrabalarının nereye gittiğini söylerim” demiş. Kız da, “Dünyada böyle bir şey mümkün olamaz. Kendimi kuyuya atarım, ama yine sana bir öpücük vermem” diyerek oradan uzaklaşıp, gemi kaptanının yanına varmış ve “Ailemin nereye gittiğini biliyor musun, belki senin geminle gitmişlerdir. Biliyorsan ne olur bana söyle” demiş. Gemi kaptanı da, “Eğer bana bir öpücük verirsen söylerim” deyince, kız ona da olmaz deyip, bu defa balıkçının yanına gitmiş ve ona da akrabalarının yerini bilip bilmediğini sormuş. Balıkçı da diğerleri gibi bir öpücük isteyince, umutsuzluk içinde kalan kız, kendisini öldürmek için orada bulunan bir kuyuya doğru koşmaya başlamış. Onun niyetini anlayan kardeşleri arkasından koşarak, “Biz senin kardeşleriniz, seni denemek için böyle yaptık” diye seslenmişler, ama yetişemedikleri için kız kendisini kuyuya atmış. Üzüntü içinde, kardeşlerinin cesedini kuyudan çıkaran oğlanlar, onu muayene ettirip bakire olduğunu anlayınca, durumu amcalarına söylemişler. Amcaları da karısını paramparça etmiş.

Masalımız dağlara, Allah rahmet eylesin arkadaşların anne ve

babalarına, lanetler olsun şeytana, okuyanın da anlatanın da dinlenenin de anne babasına Allah rahmet eylesin...

İLETİ DİZİNİ

- 1- **C156.** İnsana en yakınları bile çok kötü davranabilirler.
"Amcasının karısı Nartanesi"ne çok kötü davranır ve ona yılan yavrusu içirir."
- 2- **C157.** Bir işin aslını aramadan karar vermemelidir, iftira olasılığı gözardı edilmemelidir.
"Oğlanlar yengelerinin iftirasına kanıp, kızı dağ başında ölüme terk ederler."
- 3- **B50.** İnsan umutsuzluğa kapılmamalıdır, en dar zamanlarda bile bir kurtarıcı çıkabilir.
"Zavallı kızı gören beyoğlu ona âşık olur."
- 4- **B258.** İnsan, tanımadığı kişilere özel yaşamından söz etmemelidir.
"Kız başından geçenleri anlatınca, çingene kadın onu suya itip, yerine kendisi geçer."
- 5- **B206.** Hiçbir kötülük sonsuza dek gizli kalmaz ve kötüler cezalarını çekerler.
"Gerçeği rüyasında gören beyoğlu, çingene kadını atlara bağlayıp öldürtür."
- 6- **B7.** Yaşam baştan sona sınavlarla doludur.
"Kızı, bütün kardeşleri ayrı ayrı namus sınavından geçirir."
- 7- **C188.** İnsanları çok fazla sınamak felaket getirebilir.
"Kardeşleri tarafından pek çok sınanan kız, sonunda dayanamayıp kendisini kuyuya atarak öldürür."
- 8- **B256.** İntihar bir çözüm yolu değildir, kötüyü cezalandırmak öleni geri getirmez.
"Kızın intiharına neden olan amca karısı öldürülür, ama sonuç değişmez."

62- MURADINA EREMİYEN DİLBER

Afyon-Çay
Tevekkül Göçmen
52
Ev kadını
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, deve tellal iken, pire berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, fakir bir karı koca varmış. Bunlar küçücük bir ahşap kulübede yaşıyorlarmış. Günlerden bir gün bunların bir çocukları doğmuş. Doğumdan hemen sonra da eli yüzü nurlu ak sakallı bir dede gelip elindeki tasta bulunan şekerli sütü kadına içirerek, “Kızınız hayırlı uğurlu olsun. Ağladığında gözünden inciler dökülsün, güldüğünde yanaklarında güller açsın, bastığı yerlerde çimenler yetişsin” demiş ve bebeğin koluna bir bilezik takmış. Sonra da, “Bu bilezik kolunda olduğu sürece yaşasın” deyip ortadan kaybolmuş.

Biraz sonra bebek ağlamaya başlamış. Susturmak için yanlarına gittiklerinde, beşiğin pırlıl pırlıl incilerle dolu olduğunu, gözyaşı olarak çıkan her damlanın kocaman bir inci tanesine dönüşüp beşiğe düştüğünü görmüşler. Buna çok sevinen karı koca, bu incileri satıp kısa sürede zengin olarak, küçük kulübelerinin yerine, saray yavrusu bir ev yaptırmışlar.

Aradan aylar yıllar geçmiş ve bebek büyüyüp çok güzel bir kız olmuş. Güzelliğiyle, yanaklarında açılan gülleri, gözlerinden dökülen incileriyle bütün ülkeye ün salmış. Herkes bu kızdan söz ediyormuş. Bu söylentileri duyan padişahın oğlu da onu görmeye gelmiş ve görür görmez de kıza âşık olmuş. Saraya dönünce babasına mutlaka bu kızla evlenmek istediğini söylemiş. Biricik oğlunun bu isteğini sevinçle karşılayan padişah, hemen kızı ailesinden istemiş. Kızın ailesi de memnuniyetle olur deyince, sarayda düğün hazırlıkları başlamış. Her şey hazırlanmış ve bir cariye gidip kızı saraya getirmek-

le görevlendirilmiş. Bu cariye çok kıskanç ve kötü kalpli bir kadıymış. Ayrıca, şehzadenin kendi kızıyla evlenmesini istiyor ve bu konuda uzun zamandır planlar yapıyormuş. Kızın yanına giderken, çok tuzlu yiyecekler hazırlamış ve kızın evine gidip onu almaya geldiğini söylemiş. Annesi ile babası, güzeller güzeli kızlarını, gözyaşları içinde cariyeye teslim edip uğurlamışlar.

Biraz gittikten sonra, dinlenmek için oturunca cariye, kıza daha önceden hazırladığı çok tuzlu yiyecekleri yedirmiş. Bir zaman sonra tuzlu yiyeceklerin ve sıcak havanın etkisiyle çok susayan kız, cariyeden su istemiş, ama o bir damla bile vermemiş. Kız çok yalvarınca da, “Eğer gözünün birini verirsen sana biraz su veririm” demiş. Çaresiz kalan kız bir gözünü çıkarıp uzatmış, cariye de ona bir yudum su vermiş. Biraz sonra yine susayan kız, bir yudum su karşılığında ikinci gözünü de vermek zorunda kalmış. Kızın iki gözünü de alan cariye, kızı orada bırakarak hızla saraya dönmüş ve kendi çirkin kızını süsleyip giydirecek, padişahın yanına getirmiş. Çirkin kız padişah oğluyla evleneceği için seviniyor, gülüyor, ama bir türlü yanaklarında güller açmıyormuş. Ayrıca yürürken de bastığı yerlerde bir tek olsun çimen yeşermiyormuş. Bu durumu gören padişahla oğlu aldatıldıklarından şüphelenmişler, ama yine de düğünü yapmışlar.

Bu arada dağ başında yalnız kalan kör kız, ağlayarak nereye gittiğini bilmeden yürüyormuş. O civarda avlanan bir avcı, onu görek yanına gelmiş ve kim olduğunu, burada ne aradığını sormuş. Kız da başından geçenleri ona tek tek anlatmış. Çok iyi kalpli olan bu avcı, kıza acıyarak onu alıp kendi evine götürmüştü. Karısına da kıza iyi davranmasını ve ona yiyecek vermesini söylemiş, ama karısı yiyeceklerinin yalnızca kendilerine yeteceğini, ona bir şey veremeye-

ceğini belirtince adam kendi yiyecek hakkını alıp kıza vermiş. Yemekten sonra, avcının karısı kıza neden bu hallere düştüğünü sorunca, kız başından geçenleri ağlayarak anlatmış. Bu arada da gözlerinden inciler dökülmeye başlamış. Bunu gören kadının sevinçten gözleri parlamış ve kızı teselli ederek, bundan böyle ona kendi kızları gibi bakacağını söylemiş. Duyduğu bu güzel sözler karşısında sevinen kız gülümseyince yanaklarında al al güller açmış.

Aradan bir zaman geçince kızın uğradığı bu haksızlığı düzeltmek isteyen avcı, onun yanağında açan güllerden birini alıp sarayın önüne gitmiş ve gül sattığını söylemiş. Bunu gören kötü kalpli cariyeye hemen gelip, bu gülü almak istemiş. Avcı da bu gülü parayla değil, bir göze sattığını söylemiş. Cariye gidip kızdan aldığı gözlerden birini getirerek gülü almış. Sonra da kızına götürerek bunu kocana gösterip gülümse açtı de demiş. Karısının verdiği gülü koklayan şehzade, “Gülü geldi inşallah kendisi de gelir” demiş. Ertesi gün avcı, kızdan bir gül daha alıp yine aynı yere gitmiş. Bunu gören cariyeye, kızın ikinci gözü karşılığında bu gülü de satın almış. Gözlerin ikisini de alan avcı sevinç içinde evine dönerken, bu durumdan şüphelenen cariyeye onu izlemiş ve kör kızın yaşadığını öğrenmiş. “Bu kız yaşadığı sürece bana ve kızıma rahat yok” diyerek, onu öldürmeye karar vermiş. Bu arada avcı da gözlerini kıza vererek, onun yeniden görmesini sağlamış. Bu kızı nasıl öldüreceğini araştıran cariyeye onun kolundaki bileziği alırsa, öleceğini öğrenmiş. Kılık değiştirerek avcının evinin önüne gelmiş ve onlara yolda kaldığını söyleyip, kendisini bir gecelik misafir etmelerini söylemiş. Avcının ailesi de acıyıp onu içeri almış, yedirip içirdikten sonra yatması için bir de oda göstermişler. Gece herkes uyuduktan sonra, sessizce kalkan kadın kızın odasına girerek, kolundaki bileziği alıp kaçmış.

Sabah olup güneş doğduğu halde, kızın uyanmadığını gören av-

cının karısı, odasına girince kızın öldüğünü görüp avcıya haber vermiş. Buna çok üzülen adam, daha önceden kızın vasiyet ettiği gibi, ona yüksek bir tepede, kapısı açılıp kapandıkça “Muradına eremeyen dilber” diye ses veren bir türbe yaptırmış ve kızı oraya koymuş. Günlerden bir gün, padişahın oğlu atıyla dağlarda gezerken bu türbe-ye rastlamış. Esen rüzgâr türbenin kapısını açıp kapatıyormuş ve her defasında kapı “Muradına eremeyen dilber” diye ses veriyormuş. Bunu duyan padişahın oğlu çok merak ederek içeri girmiş ve orada kızın ölüsü ile onun yanında yatan bir bebek görmüş. Bebeği alarak saraya dönen oğlan, karısına çok iyi bakmasını söylemiş. Bebek durmadan ağlıyor ve odadaki bir dolaba bakıyormuş. Ne yaptılarsa bebeği susturamamışlar. Bunun üzerine bebeği kucağına alan şehzade, onu devamlı baktığı dolabın önüne getirerek kapağını açmış. Bebek hemen uzanıp orada duran annesinin bileziğini almış ve ağlaması kesilmiş. Biraz sonra bileziği elinden alıp yerine koyunca yine bağırarak ağlamaya başlamış. Ne yaparlarsa yapsınlar susmadığını görünce, bileziği yeniden eline vermişler. Bir zaman sonra şehzade, bu çocuğu oradan hiç almamalıydım diye düşünerek, yeniden türbeye gönderip annesinin ölüsünün yanına bırakmış. Bebek elindeki bileziği annesinin üstüne koymuş ve kız da hemen canlanıp kalkmış. Bu gördüklerinden dolayı şaşkına dönen şehzade, kıza bunların ne demek olduğunu, kendisi ölü olduğu halde bebeğinin nasıl yaşadığını sormuş. Kız da ona, bu bebek senin çocuğun. Karının sana getirdiği güller de benim yanağımın gülleri idi. Sen bu gülleri koklarken, “Gülü geldi, inşallah kendisi de gelir” demiştin ya, işte ben o zaman bu çocuğa hamile kaldım. Senin asıl evlenmek istediğin kız benim” demiş ve başından geçenleri anlatmış. Bunları duyan şehzade, kızı ve bebeği yanına alıp saraya gelerek padişah babasına her şeyi anlatmış. Gerçekleri öğrenen padişah çok öfkelenmiş ve kötü

kalpli cariyeyi yanına çağırarak ona, “Kırk katır mı istersin, kırk satır mı” demiş. Kadın kırk katır istediğini söyleyince de kızıyla birlikte onu kırk katırın kuyruğuna bağlayıp katırları ürkütmüşler. Cariye ile kızı paramparça olarak yaptıklarının cezasını çekerken, padişah da kırk gün kırk gece süren dillere destan bir düğün yaparak, oğlunu bu dünya güzeli kızla evlendirmiş.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

- 1- B101. Güzel özelliklere sahip insanlar kıskanılırlar ve herkesin gözü onlarda olur, bu nedenle onlar daha dikkatli olup daha iyi korunmalıdır.

“Olağanüstü özellikleri olan kızın günü tüm ülkeye yayılır, kıskanç ve kötü kalpli cariye ona kötülük yapar.”

- 2- B200. Yaşamda kötülerin yanı sıra iyiler de vardır.

“İyi kalpli avcı, kör kızı alıp evine götürür ama çıkarıcı karısı ona yemek vermek istemez.”

- 3- C156. İnsan tanımadığı kimseleri, güvenip evine almamalıdır.

“Avcı ailesinin, acıyıp eve aldıkları kötü cariye, kızın ölümüne neden olur.”

- 4- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Güzel kız, pek çok acı çektikten sonra hak ettiği mutluluğa ulaşır.”

- 5- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Kötü kalpli cariye ile kızı kırk katırın kuyruğunda parçalanırken, güzel kız şehzadeyle evlenip mutlu sona ulaşır.”

63- TERLİKLERİN GETİRDİĞİ MUTLULUK

*Elazığ-Maden
Sevgi Topcu
40
Ev hanımı
Ninesinden*

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, ülkenin birinde yaşayan ihtiyar bir adamın üç kızı varmış. Bu üç kız, bir gün oturup aralarında

konuşmaya başlamışlar. Tam o sırada kılık değiştirip halkın arasına karışan padişah, bunların konuşmalarını duymuş. Büyük kız, “Ah, padişah beni fırıncısına alsa da doyana kadar bir ekmek yesem” demiş. Ortanca kız da, “Padişah beni kasabına alsa da doyana kadar et yesem” demiş. Üçüncü kız ise, “Padişah beni kendisine alsa da onun ensesine bir tokat atsam” demiş.

Bunları duyan padişah, hemen emir vererek, bu kızları sarayına getirtmiş. Büyük kız fırıncısına, ortancayı kasabına vermiş. Küçük kızın dileğine sinirlenerek, onu zindana attırmış. Zindan sarayın bahçesindeki bir kulübeymiş. Aylarca burada kalan küçük kız, bir gün zindancıya yalvararak, bahçeyi gezmek istediğini söylemiş. Zindancı da ona izin vermiş. Dolaşıp gelen kız zindancıya, kendisine yün ip getirmesini, onları örünce de götürüp pazarda satmasını söylemiş. Kazanılan parayla da kendisine sarı bir elbiselik kumaş, sarı bir mendil ve sarı bir terlik aldırılmış. Kız bu kumaştan diktığı elbiseyi giymiş, mendili eline almış. Terliklerini de ayaklarına geçirmiş ve gece olunca, yine zindancıdan izin alıp bahçede gezmeye çıkmış. O sırada gezmeye çıkan padişah da kızı görmüş ama tanımayarak, “Sen in misin cin misin?” diye sormuş. Kız, “Ben bir cinim, sakın bana dokunma yoksa hemen kaybolurum, dokunmazsan seninle sohbet ederim” diyerek padişahı aldatmış. Padişah sohbet etmek iste-

miş, ama kız “Şimdi hemen gitmem gerek, babam bekler” deyip oradan uzaklaşmaya çalışmış. Padişah, “Nereye gidiyorsun, bari adını söyle” deyince de,

*Adım sarı çiğdem
Sarmadı miğdem
Sarsaydı miğdem
Sarardım şimdiden*

demiş ve kaçıp gitmiş. Zindancı büyük bir merakla onun dönmesini bekliyormuş. Kız, sonraki günlerde ördüklerini sattırarak, onların parasıyla mor bir elbiselik kumaş, mor bir mendil, mor bir terlik aldirmiş ve onları giyerek bir gece yine gezmeye çıkmış. O sırada menekşelerini sulayan padişahla karşılaşmış. Padişah onu görünce çok sevinip içeri giderek, kıza içecek bir şeyler getirmek istemiş, ama daha o dönmeden kız yine kaçıp gitmiş. Buna çok üzülen padişah, “Mor menekşe, gel beni okşa” diyerek etrafta koşmaya başlamış. Bunu gören saray halkı, padişahın çıldırdığını sanmışlar.

Kız bir başka gece de beyazlar giyerek, bahçeye çıkmış, ama bu kez, padişahdan kaçarken, terliğinin tekini düşürmüş. Bu terliği bulan padişah, “Yasemin el çekme, yar senin” diyerek dolaşmaya başlamış. Sonra da ülkesinde ne kadar kız varsa sarayına çağırıp bu beyaz terlik kimin ayağına olursa onunla evleneceğini duyurmuş. Terlik kimsenin ayağına olmamış. Bunun üzerine kız zindancıya yalvararak, padişaha kendisini hatırlatmasını istemiş. Zindancı da kızın yalvarmalarına dayanamayarak, gidip padişahla konuşmuş. Padişah, zindanda unuttuğu bu kızın da gelip terliği denemesine izin vermiş. Kız hemen, beyaz elbiselerini giyerek, padişahın huzuruna çıkmış. Bunu gören padişahın, şaşkınlıktan dili tutulayazmış. Hemen düğün dernek kurdurarak kızla evlenmiş.

Evlendikleri ilk gece kız, padişahın ensesini göstermesini istemiş. Gösterince de kuvvetli bir tokat indirmiş. Padişah da, “Vur kız demiş, vur bir daha” ve ömürlerinin sonuna kadar mutluluk içinde yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

- 1- **A51.** Kimse için kötü niyet beslememeli ve kötü konuşmamalıdır, çünkü kötü niyetli insanlar kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.

“Padişah, ensesine tokat vurmak istediğini söyleyen kızı, zindana attırır.”

- 2- **B351.** Bazı padişahlar menekşelerini kendi elleriyle sulayacak kadar duygu ve incelik yüklüdürler.

“Kız, menekşelerini sulayan padişahla karşılaşır.”

- 3- **C50.** İnsanları küçük nedenlerden dolayı büyük cezalara çarptırmamak gerekir.

“Padişah, kıza verdiği cezanın yersizliğini anlar ve ensesine vuran kıza, ‘vur kız bir daha vur’ der.”

- 4- **B1.** Akıllı, sabırlı ve kararlı insanlar amaçlarına ulaşırlar.

“Zindandaki kız, akıllı bir planla padişaha ulaşmayı ve onunla evlenmeyi başarır.”

64- RÜYA

İzmir

Pembe Kale

61

Emekli işçi

Komşusu Bilal Dede'den

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, bir ülkede bir çiftçi karı-koca ve bir de oğulları yaşamış. Oğlan bir sabah uyanıp annesine, “Ana ben bir rüya gördüm”

demiş. Anası, “anlat” demiş, oğlan, “anlatamam” demiş. Anası da, “İyi öyleyse tarlaya git, baban çift sürüyor, ona anlat” demiş. Oğlan tarlaya koşmuş, “Baba ben bir rüya gördüm” demiş. Babası da “anlat” deyince, oğlan yine “anlatamam” demiş. Oradan okula gitmiş. Hocasını bulmuş ve “Hocam ben bir rüya gördüm” demiş. Hocası da “anlat” demiş, oğlan ona da anlatmamış ve oradan uzaklaşmış. Gide gide o ülkenin padişahının sarayına varmış. Padişahın huzuruna çıkıp, “Padişahım ben bir rüya gördüm” demiş.

Padişah da “Ne gördüysen anlat” demiş, fakat oğlan ona da anlatmamış. Buna çok sinirlenen padişah oğlanı zindana attırmış. Çocuk zindanda çok acıkmış ve belindeki bıçağıyla bir tünel kazmaya başlamış. Kazdığı tünel, padişahın kızının odasına çıkmış. Kız odada yokmuş. Oğlan masada duran güzel yemeklerden yiyip bir perdenin arkasına saklanmış. Kız odasına dönüp yemeklerinin yendiğini görünce, etrafı araştırmış ve perdenin arkasında oğlanı bulmuş. Ona, “İn misin, cin misin?” diye sormuş. Oğlan da in, cin olmayıp bir insan olduğunu söyleyerek, başından geçeni kıza anlatmış ve sonunda ona da bir rüya gördüğünü söylemiş. Kız hemen, “Hayırlara çıksın, anlat rüyanı” deyince, oğlan da, “Şimdiye kadar bana hiç kimse hayır dilemediği için anlatmadım, ama sen hayıra yordun, öyleyse sana anlatabilirim” demiş ve rüyasında bir tarafında ay, bir tarafında güneş gördüğünü söylemiş. Kız da bu rüyanın neye çıkacağını, hele bekleyip görclim demiş.

Kız o günden sonra, odasına hep çift kişilik yemek isteyip oğlanı beslemiş ve onu çok büyük bir dikkatle odasında saklamış. Aradan yıllar geçmiş, çocuk büyüyüp bir delikanlı olmuş. Günlerden bir gün komşu ülkenin kralı, kızın babası olan padişaha, dış görünüşleri birbirinin aynı olan iki elma göndermiş ve “Bu elmalardan hangisi bu yılın, hangisi geçmiş yılın ürünüdür” diye bir de soru yö-

neltmiş. Gelen elçiler, “Bu sorunun cevabını bilemezseniz, bizim kralımız sizin ülkenize savaş açacak” demişler.

Padişah, ülkesinin ileri gelenlerini toplamış. Günlerce kafa yormuş, akıl yürütmüşler, bir çözüm bulamamışlar. Bunun üzerine kız gizlice gelip oğlana bu soruyu sormuş. Oğlan da, “Bundan kolay ne var, bir kovaya su koyun, elmaları içine atın, bu yılın elması dibe çöker, geçen yılınki ise üste çıkar” demiş. Kız hemen koşup babasına bu çözümü sanki, kendi fikriymiş gibi söylemiş. Bunu uygulamışlar ve sonucu, komşu ülkenin elçilerine söylemişler. Böylece ülke de savaş tehlikesinden kurtulmuş. Aradan üç yıl geçince, komşu ülkenin kralı bu defa da padişaha, dış görünüşleri birbirinin aynısı olan iki at göndererek, bunların hangisi ana at, hangisi yavru at diye bir soru yöneltmiş. Padişah yine divan kurup ülkenin akıl erenlerine danıştıysa da bir çözüm bulamamışlar ve çaresiz kalmışlar. Kız yine gizlice gidip oğlana sormuş. Oğlan da, “Bundan kolay ne var atların ikisini de bir ahıra kapatıp dövsünler. Atlardan yavru olanı, anasının karnı altına sokulmaya çalışacaktır, oradan anlarsınız” demiş. Kız bu çözümü koşup babasına söyleyerek, ülkesini ikinci kez savaş felaketinden kurtarmış. Fakat komşu ülkenin kralı bu kez de kırk tane pulluk bıçağı (paleşnik) göndererek, elçileriyle padişaha şu şartı koşmuş: “Senin ülkende, bu kırk pulluk bıçağını bir kurşunda delecek bir delikanlı çıkarsa, kızımı ona vereceğim ve seninle hep dost yaşayacağım. Çıkmazsa, senin kızını ben alacağım ve ülkene de savaş açıp tahtını yerle bir edeceğim.”

Bu haber üzerine padişah, ülkesindeki tüm delikanlıları toplayıp haberi duyurmuş ve tek kurşunda, bu kırk pulluk bıçağını delecek bir yiğit istemiş. Fakat hiç kimse bu işi becerememiş. Babasının çok çaresiz kaldığını gören kız, “Ben bir delikanlı tanıyorum, bu işi yapsa yapsa o yapar” diyerek, odasında sakladığı oğlanı ortaya çıkarmış ve bu durumu babasına anlatmış. Oğlan bir atışta kırk demiri de delmiş.

Padişah onu yanına çağırarak kutlamış ve “Haydi şimdi komşu ülkeye git, kral kızını sana verecek” demiş. Padişahın kızı buna çok üzüldüyse de bir şey yapamamış. Delikanlı zorunlu olarak oradan ayrılıp tek başına yola çıkmış. Oğlan yolda giderken, çanta diken birini görmüş. Ona, niçin o çantayı diktğini sormuş. Adam da, “Bir lokma ekmek alsın diye dikiyorum” deyince oğlan, “Aferin sana” demiş. Adam, “Aferin diye bana demezler, bir atışta kırk pulluk demirini delip krala damat olacak olan, o delikanlıya derler” demiş. Bunu duyan oğlan, “O delikanlı benim, kralın kızını almaya gidiyorum, istersen sen de benimle gel” demiş ve adam da ona katılmış.

Birlikte giderlerken yolda, gölün suyunu bir nefeste içen ve yine bir nefeste içtiği suyu geri çıkaran bir adama rastlamışlar. Oğlan ona, “Ne kuvvetli nefesin var aferin” demiş. Adam da ona, “Aferin diye bana demezler, bir kurşun atışta, kırk pulluk demirini delen, kralın damadına derler” demiş. Oğlan kendini tanıtmış ve o adam da onlara katılmış.

Hepsi beraber giderlerken, yolda ağır bir kantarın topuzunu, bir parmağıyla atıp tutan, çok güçlü bir adama rastlamışlar. Delikanlı ona da, “Aferin sana” deyince, adam, “Aferin diye bana demezler, bir kurşunda kırk pulluk demirini delip, padişaha damat olacak o delikanlıya derler” demiş. Oğlan kendini tanıttınca, bu adam da büyük kulaklı, yer dinleyen bir arkadaşını da yanına alıp onlara katılmış.

Beşi birden, kızını almak üzere kralın huzuruna varmışlar. Kral, “Ben kızımın düğünü için bu kadar hazırlık yaptırdım, gele gele beş kişi mi geldiniz, şimdi bu hazırlıkların hepsi boşa gidecek” diye kızmış küplere binmiş, fakat yine de düğün kurulmuş. Bu beş kişiden çanta diken, bir oturuşta bir fırın ekmeği yemiş ve “Daha yok mu?” demiş. Bir nefeste gölü sömüren de tepeler gibi yığılmış düğün ye-

meklerini yiyerek, ağzını silmiş ve “Ben bundan bir şey anlamadım ” demiş.

Kızını vermek istemeyen kral bir şart koşarak oğlana, “Çok uzak bir dağda bir elma ağacı var, ağacın yanında bir de ihtiyar nine var. Gidip o ağaçtan bana bir elma koparır ve nineden önce getirirsen, kızımı sana veririm” demiş.

Oğlan tek başına yola çıkmış ve günlerce yürüyüp o dağa varmış, fakat çok yorgun olduğu için, elma ağacının altında uyuyup kalmış. O uyurken, ihtiyar nine bir elma koparıp saraya doğru koşmaya başlamış.

Öte yandan, oğlanın arkadaşlarından yer dinleyen, bir tıptırtı duymuş ve bunun oğlanın değil, ninenin ayak sesleri olduğunu diğer arkadaşlarına söylemiş. Oğlanın, yorgunluktan uyuduğunu tahmin etmişler. Kantar topunu bir parmağıyla atıp tutan, topu hızla oğlanın altında uyuduğu ağaca doğru fırlatmış. Oğlanın başına, ağaçtan bir elma düşüp onu uyandırmış. Oğlan da elmayı alıp, koşarak yola çıkmış ve nineden önce krala getirmiş.

Kral bu sefer de oğlana, kızı ile güreşmesini, eğer onu yenerse ancak o zaman kızını ona vereceğini söylemiş. Kızla oğlan güreşe tutuşmuşlar. Kız çok iyi güreşiyormuş. Bir ara delikanlıyı zor durumda bırakmış. Arkadaşının zor durumda olduğunu gören neyesi güçlü adam, bulunduğu yerden kıza doğru hızla üfürmüş ve kız yere düşüp yenilmiş. Kral kızını ve çok yüklü bir çeyizi de oğlana vermek zorunda kalmış. Oğlan ve arkadaşları çeyizi yükleyip gelini de alarak padişahlarının ülkesine geri dönmüşler.

Dönüşlerine çok sevinen padişah, kendi kızını da oğlana vermiş. Bu her iki gelin için, kırk gün kırk gece düğün yapılmış. Oğlan bir tarafına kralın kızını, bir tarafına da padişahın kızını alarak, mutlu yaşamış.

Böylece, “İki tarafında gördüğü ay ve güneş rüyası” da yıllar sonra gerçekleşmiş. Bu masalı anlatan da, o düğünde oynayan da, bugüne kadar gelmiş...

İLETİ DİZİNİ

1- C173. Her şey yoluna-yordamına göre yapılmalıdır.

“Oğlan gördüğü rüyayı, ‘hayıra çıksın’ demeyenlere anlatmaz.”

2-B7. Yaşam baştan sona bir sınavlar dizgesidir, akıllı insanlar başarılı olur.

“Komşu ülkenin kralının yarattığı sorunları-sınavları, kız oğlanın aracılığıyla çözer.”

3- C174. Ülke ve toplum çıkarları, kişisel çıkarlardan üstün tutulmalıdır.

“Padişahın kızı üzülse de sevdiği oğlanın, komşu kralın kızıyla evlenmek üzere gitmesine razı olur.”

4- C175. İyi ün, insana nitelikli dostlar kazandırır.

“Oğlanın başarılarını duyan, olağanüstü niteliklere sahip kimse-ler, yardımcı olmak üzere ona katılırlar.”

5- C14. Anlaşma olursa, poligam evlilikler de iyi yürüyebilir.

“Oğlan iki padişah kızıyla evlenerek, onlarla birlikte mutlu bir yaşam sürer.”

65- YEDİ BACILAR

*Diyarbakır
Lütfiye Katlar
70
Kuran hocası
Büyüklelerinden*

Bir varmış bir yokmuş, Allah’tan başka kimse yokmuş. Zamanlardan birinde yedi bacı varmış. Bunlardan birinin kocası at cambazıymış. Adam bir gün eve çok güzel bir at getirerek, karısına da bu ata göz kulak olmasını ve kaçırmamasını söylemiş. Kocası git-

tikten sonra, atın sünnet olup olmadığını merak eden kadın, bakıp da sünnetsiz olduğunu görünce, atı bağlayarak sünnet etmiş, ama hayvancağız ölmüş. Akşam eve gelen adam atın öldüğünü görünce, felenerek karısını önce dövüp sonra da evden kovmuş.

İkinci bacının kocası kasapmış. Bir gün eve kuyruk getirmiş. Kadın kuyruğun yumuşak olduğunu görünce, bundan bir yastık yapmış ve kocasının başının altına koymuş. İçinde ne olduğunu bilmeyen adam, bu yumuşak yastıkta keyifle yatmaya başlamış, ama aradan birkaç gün geçince yastık kurtlanıp kokmuş. Bunu gören adam çok sinirlenerek, karısını dövüp evden kovmuş.

nc bacının kocası tccarmış. Kına ve sabun satıyormuş. Bunları da evde depoluyormuş. Bunların ne olduğunu bilmeyen kadın sabunu kerpiç, kınayı da toprak sanarak, suyla karıştırıp bunlardan bir oda yapmaya kalkmış. Eve gelen adam olanları görünce, kadının ahmaklığına kızarak, onu dövüp evden kovmuş.

Dördüncü bacının kocası değirmenciymiş. Un uvalları da evde duruyormuş. Akşama karısından un orbası pişirmesini istemiş. orba pişirmeye kalkan kadın, bahçedeki su kuyusundan buhar çıktığını görünce, galiba bu kuyuda kaynar su var, yleyse yeniden kaynatmaya gerek yok diyerek, evdeki un çuvallarının hepsini çorba pişirmek üzere kuyuya boşaltmış. Akşam eve gelip de bütün unlarının kuyuya boşaltıldığını gören değirmenci de öfkesinden saçını sakalını yolarak, kadını dövüp evden kovmuş.

Beşinci bacının kocası cambazmış ve her zaman karısına, onun üstüne kuma getireceğini söylermiş. Bir gün eve bir keçi getirerek, "İşte senin üstüne bir kuma getirdim" demiş. Saf kadın buna inanarak çok zllp ağlamış, kocası gidince de bütün altın takılarını keçiye takarak, onu komşuya gitmesi için kapıdan çıkarmış. Keçi bir daha geri dönmemiş. Akşam olup da eve dönen adam olup biten-

leri öğrenince, büyük bir öfkeyle kadının üstüne saldırmış ve onu dövüp evden kovmuş.

Altıncı bacının kocası bakkalmış. Bir gün eve çok fazla yiyecek getirerek, karısına bunları ramazanda yemek üzere saklamasını söylemiş. Kocasını evden gidince, kadın bütün bu yiyecekleri götürüp komşuları olan Ramazan Efendi'ye vermiş. Eve gelen kocasına da yaptıklarını anlatmış. Bunu duyan adam, kadını döverek evden kovmuş.

Yedinci bacının kocası da işçiymiş. Bir gün işe giderken karısına dolma yapmasını söylemiş. Kadın dolmayı pişirmiş, üzerine de dağılmasını diye tezek koymuş. Kocasını akşam eve gelip de yemeğin halini görünce, mide bulantıları içinde, karısını döverek evden kovmuş.

Sonunda bu bacıların hepsi bir araya toplanıp, aynı evde yaşamaya başlamışlar. Bir gün bir adam evlerinin önünden geçiyormuş. Bunların hepsini bir arada görünce neden evlenmediklerini sormuş. Bacılar da başlarından geçenleri bir bir anlatmışlar. Bunları dinleyen adam, içinden kocalarına hak vererek, hemen hızla kaçıp oradan uzaklaşmış...

İLETİ DİZİNİ

1- B104. Gereksiz merak ve bilinçsiz davranış, zararlı sonuçlar doğurur.

“Atın sünnetli olup olmadığını merak eden kadın, sonunda atı sünnet etmeye kalkınca, ölümüne neden olur ve evden kovulur.”

2- C176. Neyin, nerede nasıl kullanılacağını bilmeyen ahmak insanlar, sonunda başarısız ve mutsuz olurlar.

“Birbirinden ahmak, akılsızca işler yapan yedi kız kardeşi kocaları evden atar ve onlar da bir arada yaşamlarını sürdürürler.”

66- İYİ KALPLİ KADIN

Adıyaman-Gölbaşı

Meryem Parlak

46

Ev kadını

Büyüklerinden

Bir zamanlar köyün birinde iki kardeş yaşarlarmış. Bir gün büyük kardeşin, uzak bir ülkeye çalışmaya gitmesi gerekmiş. Karısını küçük kardeşine emanet ederek, “Benim karıma göz kulak ol” demiş ve gitmiş. Ağabeyi gittikten bir zaman sonra, kü-

çük kardeş yengesine göz koymuş ve ona birlikte olmalarına önermiş. Yengesi onu reddedince, günlerce kadına baskı yapmış. Sonuç alamayınca da “Ya benimle olursun ya da sana iftira atarım” diyerek onu tehdit etmiş. Kadın yine razı olmayınca, adam bir gün erkenden cami avlusuna varıp, “Ağabeyimin karısı eve bir yabancı erkek almış, gözümle gördüm” diye bağırmaya başlamış. Onun sözüne inanan köylüler, “Biz köyümüzde böyle namussuz bir kadın istemeyiz” diyerek, kadını götürüp bir dört yol ortasında, beline kadar gömmüşler. Oradan her geçen, zavallı kadını taşıyor ve yüzüne tükürüyormuş. Bir zaman sonra da öldü diye oracıkta bırakıvermişler. O sırada oradan geçmekte olan bir kervanın kervancıbaşı, zavallı kadını böyle kanlar içinde görünce, ona acıyıp topraktan çıkarmış ve beraberinde uzaklara götürerek, bir padişaha hizmetçi olarak satmış.

Aradan çok geçmeden bu saraydaki bir köle kadına göz koyarak, benimle beraber ol, demiş. Kadın yüz vermeyince de ondan intikam almak için, padişahın çocuğunu öldürüp kanlı bıçağını da yastığının altına koymuş. Çocuğunun kesildiğini gören padişahın karısı, ağlayıp bağırarak etrafı aramış ve kanlı bıçağı, kadının yastığının altında bulmuş. Padişaha, “Hemen bu kadını cezalandırmalısın, ister kes, ister as” demiş. Padişahsa çocuğunu bu kadının öldürmediğini anlamış. Onun için de kadını bir kayıkçıya emanet edip,

“Bunu götür uzakça bir yere bırak” demiş. Kayıkçı ile kadın denizde giderlerken, kayıkçı kadına saldırmak istemiş, fakat tam o sırada gelen bir dalga kayığı devirmiş ve kayıkçı ölmüş. Yalnız kalan kadın da onun giysilerini giyip kıyıya çıkmış.

Tek başına kalan kadın, az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş ve bir şehre varmış. Orada da o gün padişah seçimi varmış. Meydanda toplanan halk, bir kuş uçuruyor, o kuş da gidip kimin başına konarsa onu padişah seçiyorlarmış. Kuş gidip kadının başına konmuş. Bunda bir yanlışlık olmalı deyip kuşu bir daha uçurmuşlar. Kuş yine gidip kadının başına konmuş. Bu defa da kadın kabul etmemiş ve “Ben buranın yabancısıyım, siz kendi aranızdan birini seçin” demiş. Bunun üzerine kuşu bir daha uçurmak zorunda kalmışlar. Kuş yine kadının başına konunca da artık kimsenin diyecek bir şeyi kalmamış ve kadın padişah olup tahta oturmuş.

Padişahlığı sırasında, kadın hekimlik konusunda da olağanüstü bir güç edinip bütün dertlere çare bulmaya başlamış. Ünü her tarafa yayılınca, dünyanın dört bir yanından gelen yatalak hastalar, ondan yardım istemeye başlamışlar. Hiçbir hastayı geri çevirmeyen kadının tek şartı, gelenlerin hayatlarında yaptıkları kötülükleri anlatmalarımış. Bu arada kadın padişahın ününü, eski kocasıyla zamanla gözleri kör olan kaynı da duymuşlar. Kör olan kardeşin gözlerini açtırmak için, bu iki kardeş yola çıkmışlar. Yolda karşılaştıkları, kötü niyetli kölenin de gözleri görmüyormuş. Onun da hekim padişaha gittiğini öğrenince, hepsi birden yollarına devam edip, sora sora padişahın sarayını bulmuşlar. Kadın bir de bakmış ki, kendisinden yardım isteyenlerden birisi namıussuz kaynı, diğeri de ona iftira atan köle. Hiçbir şey belli etmeden onları huzuruna kabul etmiş ve eski kocasına derdinin ne olduğunu sormuş. O da, “Benim bir şikâyetim yok. Kardeşimin gözleri görmüyor, onu getirdim” demiş. Kadın bu sefer de kör kaynına dönüp, “Önce hayatında yaptığın kötülükleri anlat”

deyince, adam utana sıkıla yıllar önce yengesine yaptığı kötülükleri anlatıp, sonra “Kardeşim gelince de ona, karın seni aldattı, ben de onu kovdum dedim, en büyük kötülüğüm budur” demiş ve susmuş. Kadın, “Haydi gözlerin açılsın” demiş ve sonra da kölenin yaptığı kötülükleri anlatmasını istemiş. O da kadına yaptıklarını bir bir anlatınca, “Haydi senin de gözlerin açılsın” demiş, sonra da kocasına dönüp, “Sen beni tanımadın, ama kardeşinin ve bu kölenin sözünü ettikleri kadın benim, şimdi sen benim tahtıma geçip padişah olacaksın, ben de yine eskisi gibi senin karın olacağım” demiş.

Kaynı ile köleyi de bağışlayarak, sarayda kalmalarına izin vermiş ve kalan ömrünü mutluluk içinde geçirmiş.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kervetine...

İLETİ DİZİNİ

- 1- **C156.** İnsana bazan en büyük kötülük en yakınından gelir.
“Büyük kardeşin karısına, küçük kardeşi göz koyar ve ona iftira atar.”
- 2- **C157.** Bir işin aslını aramadan iş yapmamalı, iftira olasılığı hiç bir zaman gözardı edilmemeli.
“Hain oğlanın iftirasına inanan köylüler, zavallı kadını cezalandırırlar.”
- 3- **B200.** Yaşamda kötülerin yanı sıra iyiler de vardır, umutsuzluğa kapılmamalıdır.
“Zavallı kadını, bir kervancı kurtarıp, götürür.”
- 4- **B54.** Mutluluk sürekli değildir, iyi ve kötü olaylar birbirini izler.
“Saraydaki köle kadına göz koyup, karşılık göremeyince de iftira eder.”
- 5- **B203.** Değerli ve haklı insan er geç gerçek değerini bulur, hak ettiği yeri alır.
“Kadın padişah olur.”

6- B206. Yapılan kötülükler sonsuza dek gizlenemez.

“Adamlar, yaptıkları haksızlıkları bir bir anlatmak zorunda kalırlar.”

7- B350. Kötüler de bağışlanabilir. Bağışlamak cezalandırmaktan daha zor, ama daha erdemli bir davranıştır.

“Kadın, kendisine kötülük yapan herkesi bağışlar ve sarayda kalmalarına izin verir.”

8- C12. Kadınlar, yönetimi kocalarına bırakmalıdırlar.

“Padişah olan kadın, kocasına kavuşunca padişahlığı ona bırakır.”

9- B2. Mutluluğa giden yol uzun ve çetindir.

“Kadın pek çok güçlüğe katlandıktan ve pek çok acı çektikten sonra padişah olmanın yanı sıra, kocasına da kavuşup mutlu olur.”

67- ALİ İLE MUSA

Mersin-Silifke
Şerife Beslentî
40
Ev hanımı
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, pireler berber iken, develer tellal iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, tanrının kulu çokmuş, çok yemesi, yok demesi günahmış.

Vaktin birinde, yoksul bir ana ile Ali adında bir oğlu varmış. Bunlar öyle yoksul öyle yoksul bir hayat sürüyorlarmış ki, delikanlılık çağına gelen Ali, buna dayanamaz olmuş ve bir iş bulup çalışarak para kazanmak için, azığını sırtına vurup yollara düşmüş. Dere dememiş, tepe dememiş, uzunca bir yol gitmiş. Giderken de kendisiyle aynı amaçla yollara düşmüş olan Musa adında bir delikanlıyla karşılaşmış.

Ali ile Musa kısa zamanda çok iyi arkadaş olmuşlar ve yola birlikte devam etmişler. Bir zaman gittikten sonra karınları acıkmış. Tam azıklarını açtıklarında Musa Ali'ye, “Önce senin azığını yiyelim, son-

ra da benimkini yeriz” demiş. Bunu kabul eden Ali’nin yiyeceklerini önce tüketmişler. Sıra Musa’nın yiyeceklerine gelince, o Ali’ye vermek istememiş. Çok acıkan Ali, tekrar yiyecek isteyince de, “Eğer bir gözünü bana verirsen, ben de sana yiyecek veririm” demiş ve çaresiz kalan Ali’nin bir gözü karşılığında ona yiyecek vermiş. Karınlarını doyurup yine yollara düşmüşler ve az gidip uz gidip, dere tepe düz gittikten sonra yine acıkmışlar. Musa bu kez de Ali’ye ikinci gözünün karşılığında bir parça yiyecek vermiş, sonra da bir ağacın tepesine onu çıkarıverip yolculuğunu tek başına sürdürmüş.

Gece geç vakit, Ali ağacın altında bazı insanların konuştuklarını duymuş ve dinlemeye başlamış. Bu adamlar birbirlerine, altında bulundukları ağacın sihrinden söz etmişler ve bu ağacın yapıklarını kör bir insan gözüne sürerse görmeye başlar demişler sonra da biraz ötede bulunan mağaranın önüne gidip, “Açıl susam açıl” diye seslenmişler, içerden bir şeyler aldıktan sonra çıkıp, “Kapan susam kapan” demişler ve oradan ayrılmışlar. Bunları duyan Ali, onlar gidince hemen ağaçtan iki yaprak koparıp gözlerine sürmüş ve görmeye başlamış. Sonra da mağaranın önüne gelerek, “Açıl susam açıl” demiş. Kapı açılınca mağaranın altın dolu olduğunu gören Ali, içerden yalnızca kendisine yetecek kadar altın almış ve “Kapan susam kapan” deyip, yoluna devam etmiş. Karşısına çıkan ilk köye yerleşip evlenerek, ev-bark, çoluk-çocuk sahibi olmuş ve mutlu bir hayat sürmeye başlamış. Günlerden bir gün, Ali’nin evine gelen birisi çok aç olduğunu söyleyerek, ondan ekmek istemiş. İyi kalpli olan Ali hemen onu içeri alıp yemek vermiş. Adam bir yandan yemeğini yiyor, bir yandan da dikkatli dikkatli Ali’ye bakıyormuş. Sonra kendisine yemek veren bu ev sahibinin, zamanında iki gözünü alıp ortalıkta bıraktığı Ali olduğunu anlamış. Sonra da ona, gözlerinin nasıl iyileştiğini ve nasıl bu kadar zengin olabildiğini sormuş. Ali de başından geçenleri Musa’ya bir bir anlatmış.

Bunları duyan Musa durur mu? Ertesi sabah hemen ilk işi, Ali'nin sözünü ettiği mağaraya gitmek olmuş. Açıl susam açıl diyerek içeri girmiş. Altınları görünce aklı başından giden Musa, onların hepsine birden sahip olmak istemiş. O böyle altınlarla boğuşurken, hazinenin asıl sahipleri gelmiş ve hemen onu oracıkta öldürmüşler.

Böylece, kötü kalpli Musa açgözlülüğünün cezasını çekmiş...

İLETİ DİZİNİ

1- D50. Yoksul ailelerde çocuklar çalışıp, ana-babalarına bakmalıdır.

"Ali yoksul anasına bakabilmek için çalışmak üzere gurbete çıkar."

2- C156. İyi tanımadığın insanlara güvenme.

"Ali yolda tanıdığı Musa'ya güvenir, karşılığında gözlerini kaybeder."

3- B51. Hiç beklenmedik bir anda şans insana gülebilir.

"Zavallı Ali, en beklemediği bir anda iyileşir ve zengin olur."

4- B304. Açgözlülük ve hırs, insanın ölümüne neden olabilir.

"Altınların hepsine sahip olmak isteyen Musa, yaşamından olur."

5- B202. İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.

"Ali zengin ve mutlu olurken, kıskanç ve kötü kalpli Musa öldürülür."

III- HAYVAN MASALLARI

68- ÇOBANIN FENDİ TİLKİYİ YENDİ

Diyarbakır-Dicle-Altay Köyü

Abdülvahap Tetik

22

Öğrenci

Ninesinden

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, bir kaplumbağa, bir kene ve bir kurnaz tilki arkadaş olmaya ve bir ortaklık kurmaya karar vermişler. İlk iş

olarak da ortak bir tarla olarak buğday ekmişler. Hasat zamanı gelince de buğdayları biçip kümeler halinde yığmışlar. Akşam olup hava kararınca, işlerine ertesi sabah devam etmek üzere evlerine gitmişler. Yatınca her üçü de sabah erkenden kalkarak buğdayları yükleyip, diğer ikisinden habersiz kaçmayı düşünmüşler. Sabah herkesten önce uyanan kurnaz tilki, kaplumbağa ve kenenin yataklarında mışıl mışıl uyuduğunu görünce, bu iş tamamdır diye sevinçle kuyruğunu sallaya sallaya dışarı çıkmış. Tam o sırada uyanan kene de koşup tilkinin kuyruğuna saklanarak, onunla birlikte harman yerine varmış. Tilki buğdayların büyük bir kısmını kendisine ayırarak gitmeye hazırlanırken, harman yerine gelen kaplumbağa bu durumu görüp itiraz etmiş ve tartışmaya başlamışlar. Sonunda her ikisi de keneden gizli olarak buğdayları eşit şekilde aralarında paylaşmaya karar vermişler. Bunu duyan kene tilkinin kuyruğunu ısırıp, bunu bana nasıl yaparsınız diye bağırarak ortaya fırlamış, suçüstü yakalanan kaplumbağa ile tilki çok güç durumda kalarak, ne yapacaklarını bilememişler. Sonunda bir avuç buğday alarak oradan uzaklaşan tilki, hem gidiyor hem de aklından kurnaz kurnaz planlar hazırlıyormuş. Yolda rastladığı bir çobana yalvararak, ondan bir tulum almış. Bu tulumu iyice şişirip içine de bir avuç buğday koyduktan sonra, değirmene götürerek değirmenciye, “Ben kasabaya gidiyorum, sen benim şu bir tulum buğdayımı öğütüver, dönüşte alırım” demiş ve gitmiş. Tilki gittikten sonra, değirmenci tulumun ağzındaki ipi açınca, içindeki havayla birlikte birden dışarı fırlayan buğdaylar, değirmencinin yüzüne gözüne çarparak canını yakmışlar. Bu olanlara bir anlam veremeyen değirmenci, tilkinin dönmesini beklemeye başlamış. Akşama doğru dönen tilki ununun hazır olup olmadığını sorunca değirmenci, “Sen hangi undan söz ediyorsun, tulumundan bir avuç buğday çıktı o da sağa sola saçıldı, üstelik be-

nim de yüzümü gözümü yaraladı” demiş. Demiş, ama tilki hiç oralı olmayarak, ben sana bir tulum buğday bıraktım, şimdi de bir tulum unumu isterim diye tutturunca, çaresiz kalan değirmenci tilkiye bir tulum un vermek zorunda kalmış.

Değirmenciden aldığı bir tulum unla, keyif içinde yola çıkan tilki, akşama doğru bir köye varmış. Önüne çıkan ilk evin kapısını çalarak, geceyi orada geçirip geçiremeyeceğini sormuş. Ev sahibi de ahırda yatabileceğini söyleyince tilki, “Sakin öküzünüz unumu yemesin” demiş. Adam da, “Olacak iş mi, hiç öküz un yer mi hadi var git de uyu” diyerek tilkiye güvence vermiş. Ahıra giden kurnaz tilki biraz uyuduktan sonra, gecenin bir vaktinde kalkıp tulumdaki ununu öküzün üzerine serpererek, yine yatıp uyumuş. Sabah da feryat figan ederek, öküzün ununu yediğini söylemiş.

Onun sesine koşan ev sahibi her ne kadar bunun mümkün olmayacağını söylemişse de, öküzün üstündeki unları gösteren tilki, söylediklerinde ısrar ederek, ununa karşılık öküzün kendisine verilmesi gerektiğini öne sürmüştü. Ev sahibi önceleri her ne kadar buna yanaşmamışsa da sonunda, tilkinin zorlamalarına dayanamayarak, lanet olsun deyip öküzünü vermek zorunda kalmış.

Öküzü önüne katan tilki büyük bir keyifle yoluna devam ederek, bir başka köye varmış. Köyde davul zurna sesleri insan seslerine karışıyordu. Bunun bir düğün olduğunu anlayan ve çok aç olan tilki, hemen gidip düğün evine konuk olmuş. Gece yatarken de düğün sahibine, gelinin öküzü yemesinden korktuğunu söylemiş. Düğün sahibi de ona, bunun mümkün olamayacağını, rahatlıkla yatıp uyumasını öğütleyince gidip yatan tilki, gecenin bir vaktinde kalkıp ahırdaki öküzünü keserek, kanını bir tasa koymuş ve odasında uyumakta olan gelinin üstüne ve yatağına dökmüş. Sonra geri dönüp yatmış. Sabah erkenden de ahıra gidip feryat figan ederek düğün sa-

hibine, gelinlerinin öküzü kesip yediğini söylemiş ve orada bulunanları gelinin odasına götürerek, onun üstündeki kan lekelerini göstermiş. Herkesin şaşkın bakışları altında, öküzünün yerine gelini alacağını belirtmiş. Düğün sahibi her ne kadar yalvarıp yakardıysa da para etmemiş ve sonunda gelini tilkiye vermek zorunda kalmış. Gelini alan tilki onu bir torbaya koyarak, ağzını sıkıca bağlamış ve sırtına vurup oradan hızla uzaklaşmış.

Az gidip uz giden, dere tepe düz giden tilki, yolda sürüsünü otlatan bir çobana rastlamış ve çok susadığı için ondan bir tas süt istemiş. Onun haline acıyan çoban da uzaktaki sürüsünü göstererek, gidip istediği koyunu sağıp sütünü içebileceğini söylemiş. Tilki torbasını çobana bırakarak koyunlara doğru koşmaya başlamış. Yainındaki torbanın kımıldadığını gören çoban önce biraz korkmuş, sonra da merak edip torbayı açmış. Torbada dünyalar güzeli bir kızın olduğunu gören çoban, şaşkınlıktan küçük dilini yutayazmış. Şaşkınlığı geçtikten sonra hemen kızı çıkarıp saklamış ve onun yerine de torbaya bir koyun koyarak ağzını yine sıkıca bağlamış. Bir zaman sonra geri dönen tilki, torbasını omuzlayarak oradan uzaklaşmış. Bir mağaraya varıp torbasını açınca, gelinin yerine koyunu görmüş. Çobanın kendisine ettiği oyunu anlayıp, öfkesinden koyunu parçalamış. O sırada uzaktan gelen davul zurna seslerinin, kendisinin onca kurnazlık ve çabasıyla elde ettiği, gelinle çobanın düğününden geldiğini anlamış ve acı acı gülerek “Çobanın fendi tilkiyi yendi” demiş...

İLETİ DİZİNİ

1- D53. İş ortaklıklarında, taraflar birbirlerini aldatabilirler, dikkatli olmalıdır.

“Üç ortakdan her biri, diğerlerinden habersiz buğdayı alıp kaçmayı düşünürler.”

- 2- A1. Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer.
“Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.”
“Birbirini aldatmak isteyen üç ortak da suçüstü yakalanırlar.”
- 3- B210. Kurnaz kötü insanlar, yaygara yaparak üste çıkmayı başarabilirler.
“Kurnaz tilki hile ile bir tulum un, bir öküz ve bir gelin sahibi olur.”
- 4- A51. Herkes kendi silahıyla vurulur, kazdığı kuyuya düşer.
“Çoban tilkinin elinden gelini alır.”
- 5- A1. Yalanın ve kurnazlığın getireceği mutluluk çok kısa sürer.
“Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.”
“Tilki kendisinden daha kurnaz birisiyle karşılaşınca, elindeki her şeyini yitirir.”

69- DEVE TİLKİ ÇAKAL

Diyarbakır-Çermik-Aynalı Köyü
Emine Yıldırım
36
Ev hanımı
Annesinden

Zamanın birinde, bir çakalla bir tilki arkadaş olmuşlar. Birlikte avlanıp, birlikte yemeğe başlamışlar. Tilkinin kurnazlığı, çakalın gücüyle birleşince, avlan-

malarını kolaylaştırıyormuş. Yaşamları böyle sürüp giderken, bu iki arkadaş günlerden bir gün, bir deve ile karşılaşmışlar ve onunla da anlaşıp arkadaş olmuşlar. Bundan sonra da hep birlikte dağ bayır dolaşarak, karınlarını doyurmaya başlamışlar.

Bu dolaşmaları sırasında tilki ile çakal çok zor yiyecek bulurlarken, deve güzel kokulu ince otlar bulup yiyor, giderek de semirip güçleniyormuş. Deve böylece hayatın tadını çıkarırken, tilki ile çakal giderek daha da zorlanmaya başlamışlar. Sanki dağlardaki, ormanlardaki avlanacak tüm canlılar yok oluyormuş. Günden güne

iyice zayıflıyorlarmış. Buna bir çare düşünen tilki, bir gün çakala “Çakal kardeş, biz boşuna dağ bayır dolaşıp av arıyoruz. Üstelik de bulamayıp aç aç dolaşıyoruz. Bu gidişle açlıktan öleceğiz, oysa deve günden güne semirip gidiyor. Ondan güzel av mı olur, niçin onu yemiyoruz?” demiş. Bunu duyan çakal da, “Bak ben bunu hiç düşünmemiştim. Hay aklınla bin yaşa sen tilki kardeş, onu yemek için hemen bir yol bulalım” diye cevap vermiş.

Bunun üzerine günlerce düşünen tilki, bir gün üçü de bir aradayken, “Herkes şimdi, bugüne kadar yemiş olduğu şeylerin adlarını saysın. Eğer sayamazsa diğerleri onu yesin” demiş. Bunu bir oyun sanan deve de kabul etmiş. Önce tilkiye, “Say bakalım, şimdiye kadar neler yedin?” demişler. O da, “Tavuk, üzüm, kaz, tavşan” demiş ve kurtulmuş. Sonra da deveye dönüp, “Haydi bakalım sıra sana geldi. Şimdi sen yediklerini say” demişler. Deve, “Ben de ot yedim” demiş, ama “Olmaz, yediğin otların adlarını say” demişler. O zaman düştüğü tuzağın korkunçluğunu anlayan deve, “Sayamam ve biliyorum ki siz beni yiyeceksiniz, ama yemeden önce nalımda babamın vasiyeti yazılı, onu bir okuyun da ölmeden önce, ne olduğunu öğreneyim” demiş. Tilki okuma bilmediğini söyleyip geri çekilince, iş çakala kalmış ve okumak için nala bakmaya başlamış. Olanları fırsat bilen deve çiftesini öyle bir savurmuş ki, çakal hemen oracıkta cansız kalmış. Bunu gören ve pabucun pahalı olduğunu anlayan tilki hemen oradan kaçıp uzaklaşmış. Arkadaşlarının ihanetine uğrayan deve de oradan ayrıлып, Kerovosiya Dağı’nın ardındaki güzel bir ülkeye yerleşerek, ömrünün sonuna kadar mutlu yaşamış...

İLETİ DİZİNİ

1- C177. Birlikten güç doğar.

“Tilkinin kurnazlığı, çakalın gücüyle birleşince yaşamları daha kolaylaştı.”

- 2- **C178.** İyi seçilmeyen arkadaşlar her kötülüğü yapabilirler.
“Çakal ile tilki, arkadaşları olan deveyi yemek isterler.”
- 3- **B252.** Zekâ ve sağduyu, kurnazlığı ve kaba gücü yener.
“Deve kendisine kurulan tuzaktan, akli ve zekâsı sayesinde kurtulur.”
- 4- **B202.** İyiler iyilik bulur, kötüler kötülük.
“Çakal ölür, tilki kaçır, deve ise güzel bir ülkeye yerleşip, mutlu bir ömür sürer.”

70- KEÇİ İLE KURT

Batman-Sason-Tekevlr Köyü
Nurettin Yaşar
39
Esnaf
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, Allah'tan büyük hiçbir şey yokmuş. Bir keçinin, adları Şembililik ve Dembililik olan iki oğlu varmış. Her gün çayıra gidip otlayan anne keçi, oğlaklarına, “Ben gidip otlayarak size süt getireceğim. Sakın kapıyı hiç kimseye açmayın. Ben gelip kapıyı vurduktan sonra,

Şembililik Dembililik
Ananız gitti yaylaya
Memeleri süt dola
Ananız size kurban ola
Açın kapıyı ananıza,

derim, siz de gelenin ben olduğumu anlayıp, kapıyı açarsınız” demiş.

Günlerden bir gün, keçi yine yavrularına bu öğüdü verirken, evin arkasına saklanan hain kurt, bunları dinlemiş. Keçi otlamaya gittikten bir zaman sonra da gelip kapıyı çalarak bu tekerlemeyi söylemiş. Bunu duyan küçük oğlak Dembililik, annesinin geldiğini sa-

narak, hemen koşup kapıyı açmak istemiş. Ağabeyi Şembililik ise onu uyarak, “Bu ses annemizin sesine hiç benzemiyor, hem o bu kadar erken dönmez, sakın kapıyı açma” demiş. Onun sözünü dinlemeyen kardeşi, “Annemiz otu bol bir otlak bulup, yeterince sütlenerek erken gelmiş olacak” demiş ve kapıyı açmış. Açar açmaz da üstlerine atılan aç kurt, her ikisini birden çiğnemedен yutarak, büyük bir keyifle evin yolunu tutmuş ve yatıp uyumuş.

Akşam olup otlaktan dönen keçi, evin kapısını vurup tekerlemeyi söylemiş, ama içerden hiçbir ses ve hareket gelmemiş. Bunun üzerine kapıyı itip içeriye girmiş. Yavrularını göremeyince, her yerde onları aramış, fakat bulamamış. Üzüntüsünden ne yapacağını bilemeyen anne keçi, önce ayıdan şüphelenmiş. Ayının evine giderek, damına çıkmış ve tepinerek gürültü yapmış. Ayı, “Evimin damında tepinip gürültü yaparak, çocuklarımın aşına taş toprak düşüren münasebetsiz de kim?” diye bağırmış. Keçi de, “Benim, niçin oğlaklarımı yedin?” demiş. Bunu duyan ayı, oğlakları kendisinin yemediğini, gidip tilkiye sormasını söylemiş.

Hakkında yanlış düşündüğü için, ayıdan özür dileyen keçi, bu kez de tilkinin damında tepinerek gürültü yapmış. Tilki içerden, “Evimin damında tepinip gürültü yaparak, çocuklarımın aşına toz toprak düşüren kim?” diye seslenmiş. Keçi ona da, “Benim, niçin oğlaklarımı yedin?” demiş. Tilki, “Tövbeler tövbesi. Ben senin oğlaklarını yemedim” diye karşılık vermiş. Buna pek inanmayan keçi, yine de özür dileyerek oradan ayrılmış ve son bir umut olarak, kurdun evine gitmiş. Onun yaptığı gürültüye uyanan kurt, “Kim o beni uykumdan uyandırıp rahatsız eden, ne istiyorsun?” diye bağırmış. Keçi ona da, “Gürültü yapan benim. Niçin oğlaklarımı yedin?” deyince, Kurt da “Elbette yerim, şimdi gelip seni de yiyeceğim” diye gürlemiş. Bunu duyan keçi, “Ben de gider seni köyün büyüklerine

şikâyet ederim” diyerek oradan ayrılmış ve köyün ileri gelenlerine olanları anlatmış. Onlar da ertesi günü bir mahkeme kurarak, kurdu yargılamaya karar vermişler. Ayrıca kurda haber göndererek, bu mahkemeye mutlaka katılmasını, yoksa ormandan kovulacağını bildirmişler.

Keçi, memelerinde biriken sütü sağıp güzel bir yoğurt mayalayarak, ertesi günü mahkeme heyetine sunmak üzere hazırlamış. Sonra da bütün gece gözüne hiç uyku girmeden, bir o yana bir bu yana dönüp, hep yavrularını düşünmüş. Kurt ise ertesi gün, mahkeme üyelerine ne götüreceğini düşünerek evin içindeki çöpleri bir keçi derisine sarıp içine de bir avuç nohut koymuş ve onu götürmeye karar vermiş.

Ertesi gün, divan kurulmuş. Keçi ile kurt da gelip yerlerini almışlar. Mahkeme başkanı olan muhtar, ilk sözü keçiye vermiş. Keçinin anlattıklarını kurt olduğu gibi kabul etmiş ve hiç karşı çıkmamış. Mahkeme üyeleri, kararı kendi aralarında tartışmak üzere duruşmaya ara vermişler ve bu arada da davacı ve davalının getirdiği yiyecekleri yemek için, çıkınları açmışlar. Önce keçinin getirdiği mis gibi yoğurdu, büyük bir hoşnutluk içinde yemişler. Sıra kurdun çıkınına açmaya gelince, her tarafı pis bir koku sarmış. Bu kokunun etkisiyle, divan üyelerinin saçları, bıyıkları ve dişleri dökülmüş. Buna çok öfkelenen üyeler, öğleden sonra kurt ile keçinin dövüşeceğini ilan ederek, oturumu kapatmışlar. Divanın aldığı karara göre bu dövüşte, keçinin boynuzlarının uçları sivriltilerek, başına çelik başlıklar geçirilecek ve boynuna da demir bir tasma takılacakmış. Kurdun ise bütün dişleri sökülecek ve dişlerinin yerine hamur yerleştirilecekmış. Keçi bu karardan çok memnun olmuş. Kurt her ne kadar memnun değilse de ben bu keçi gibi neleri boğup yedim, nasıl olsa bunu da haklarım diye düşünerek pek aldırmamış.

Dövüş zamanı gelince, gerekli koşullar yerine getirilip, kurtla keçi meydana salınmış. Orman halkı da halka olup oturarak, onları izlemeye başlamışlar. İlk saldırı hakkı keçiye verilmiş. Çelik uçlu boynuzlarıyla, kurda bir darbe vuran keçi, onun karnında bir delik açmış. Saldırma sırası kendisine gelen kurt, büyük bir güvenle keçiye saldırıp boğazından yakalayarak, onu boğmak istemişse de olmayan dişleriyle bunu başaramamış. İçine düştüğü bu açmazdan kaçıp kurtulmak isterken, birdenbire keçinin ikinci saldırısıyla karnı baştan başa yarılmış ve Şembililik ile Dembililik fırlayıp dışarı çıkarak, annelerinin yanına koşmuşlar. Keçi köy heyetine teşekkür edip, yavrularını yanına alarak evine dönmüş. Kurt ise cezasını canıyla ödemiş.

Sevinç içinde eve dönen keçi, yavrularını bir güzel yıkayıp sıcak bir çorbayla da karınlarını doyurduktan sonra, onlara bir daha böyle bir hata yapmamalarını öğütlemiş. Yavruları da bundan böyle, onun sözünden hiç çıkmayacaklarına söz vermişler.

Masamızız çalı çırpıda kalsın.

Duvar dibindeki şeytanların dışında.

Bizi hazır dinleyenlerin

Anasına babasına rahmet olsun...

İLETİ DİZİNİ

1- C156. İnsan kimseye güvenmemeli ve iyice anlayıp dinlemeden, evinin kapısını her çalana açmamalıdır.

“Oğlaklardan biri kapıyı açınca, içeri giren kurt onları yer.”

2- B150. Yanlışını anlayıp özür dilemek güzel bir davranıştır.

“Keçi, rahatsız ettiği için ayıdan özür diler.”

3- C179. Anamlı ve yerinde verilen armağanlar iyi kabul görür.

“Keçinin mahkeme heyetine sunduğu armağan boş karşılanırken, kurtunki çok kötü bir etki yapar.”

4- C165. Düşman ne kadar güçsüz olursa olsun önemsenmelidir.

"Kurt keçinin gücünü küçümser, ama sonunda yenilen kendisi olur."

5- C51. Yasal uygulamalar kişilere göre değiştirilebilir, saf adalet yoktur.

"Mahkeme heyeti, kurdu keçinin karşısında güçsüz kılmak için, her yolu dener."

6- B151. Olaylardan ders almak gerekir.

"Oğlaklar bir daha aynı yanlış yapmayacakları konusunda, annelerine söz verirler."

7- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

"Hain kurt ölürken, keçi yavrularına kavuşup, mutlu olur."

71- ALİ BALO İLE AKILLI KEDİ

Diyarbakır-Hani-Anıl Köyü

Osman Kılıç

41

Köy bekeçisi

Dedesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, tüm canlıların çok konuşkan olduğu bir zamanda, yaşlı bir nine ve akıllı bir kedisi varmış. Bir gün kedi ocaktaki sütü dökmüş.

Buna kızan nine, bastonunu indirdiği gibi kedinin kuyruğunu koparmış. Kedi kuyruğunu geri alabilmek için, çeşitli yollara başvurmuş. Ancak bir türlü alamamış. Nine kediye, döktüğü sütü geri getirirse, kuyruğunu vereceğini söylemiş. Kedi de gidip, inekten bir tas süt istemiş. İnek, eğer sen bana ot verirsen, ben de sana süt veririm demiş. Bunu duyan kedi gidip otlaktan ot istemiş. Otlak da eğer sen bana su verirsen, ben de sana ot veririm demiş. Kedi, çeşmeden su istemiş. Çeşme de ona git kızlara söyle, gelsinler başımda halay çeksinler işte o zaman sana su veririm, demiş. Çaresiz kalan kedi, bu sefer de kızlardan, gelip çeşmenin başında halay çek-

melerini istemiş. Kızlar da ona oynarız, ama bizim çarıklarımız yok, git çarıkçıdan çarık getir de öyle oynayalım, demişler. Kedi çarıkçıdan çarık istemiş. Çarıkçı da eğer bana yumurta verirsen ben de sana çarık veririm, demiş. Kedi tavuktan yumurta isteyince, tavuk da ondan yem istemiş. Kedi bir küpe gidip, içinden biraz yem almak istediğini söylemiş. Küp kediye, eğer içimi dışımı iyice temizlersen ben de sana yem veririm, demiş. Kedi sevinçle küpü temizleyerek, ondan aldığı yemi tavuğa götürmüştü. Tavuktan yumurta alıp çarıkçıya, çarıkçıdan çarık alıp kızlara vermiş, kızlar da gidip çeşme başında oynamışlar. Kedi çeşmeden su alıp otlığa, otlaktan ot alıp ineğe, inekten süt alıp nineye vermiş ve böylece nineden kuyruğunu alıp muradına ermiş. Bizden yalan Allah'tan doğru.

Öte yandan Ali Balo köyünde, Dılbo Cevzi adında bir adam yaşamış. Çok zavallı olan bu adamla herkes alay edermiş. Buna dayanamayan zavallı Dılbo, bir gün başını alıp köyden gitmiş. Giderken, yolda bizim akıllı kediye rastlayıp ona olanları anlatmış. Zavallı Dılbo'yu dinleyen kedi, ona çok acıyarak yardım etmeye karar vermiş. Adam kediyle birlikte köyüne geri dönerek, herkese bir ziyafet vereceğini duyurmuş. Bunun üzerine toplanan köylüler, yiyip içtikten sonra Dılbo'ya neden bu kadar masraf edip ziyafet verdiğini sormuşlar. Dılbo da, “Bugüne kadar hepiniz benimle alay ettiniz, asıl adım Dilber olduğu halde, Dılbo dediniz. Bundan sonra sizden saygı görmek ve bana Dilber diye seslenmenizi sağlamak için, bu masrafa katlandım” demiş. Fakat ne var ki, köylüler bu ziyafetten sonra da Dilber'e karşı tutumlarını değiştirmemişler.

Bunun üzerine akıllı kedi Dılbo'ya, ziyafette kestiği hayvanların kemiklerini çuvallara doldurarak herkesin görebileceği bir saatteköyden çıkıp gitmesini söylemiş. Kedinin önerisini dinleyen adam yolda giderken, yükleri ipek ve altın olan bir grup kaçakçıya rast-

lamış ve yolculuğunu onlarla birlikte sürdürmeye başlamış. Konak yerlerinde Dilbo, çuvallarından hiç ayrılmıyormuş. Bunu gören kaçakçılar, onun yükünün çok değerli olduğunu sanarak, bir konak yerinde kendi değerli mallarla dolu çuvallarıyla, onun kemik yüklü çuvallarını değiştirip gizlice oradan uzaklaşmışlar. Bu değerli malları alarak köyüne dönen Dilbo, çok zengin olmuş ve herkesten saygı görmeye başlamış, artık ona Dilber diyorlarmış.

Böylece Dilber muradına ermiş. Akıllı kediimiz ise yalanmış. Bu yalanlar için Allah'tan af dileriz, amin...

İLETİ DİZİN

1- C52. Her hatanın bir cezası vardır.

"Nine, sütünü döken kedinin kuyruğunu koparır."

2- C180. Her alma bir verme karşılığıdır, doğadaki dengeler karşılıklı bir alıp verme üzerine kurulmuştur.

"Kedi kimden bir şey isterse, karşılığında bir şey vermesi gerektiğini görür."

3- C181. İnsanlar ancak büyük güçlerden etkilenirler. Küçük bir bağış veya rüşvetle saygınlık kazanılmaz.

"Köylülere ziyafet veren Dilber, yine de ancak çok zengin olduktan sonra saygı görmeye başlar."

72- HOCA İLE TİLKİ

Diýarbakır-Dicle-Altay Köýü

Halime Yıldırım

80

Ev hanımı

Annesinden

Bir varmış bir yokmuş. Var olan ve olmayan zamanın birinde bir hoca yaşarmış. Bu hoca, bir gün köyün dışındaki çeşmede abdest alırken, oradan geçen bir tilki kemerini çalmış. Bunu gören

hoca hemen tilkinin peşine düşmüşse de ondan kemerini bir türlü geri alamamış. Hoca, çaresizlik içinde köyüne geri dönmüş. Bunu duyan bir eşek hocaya gidip, “Ben senin kemerini geri getiririm, ama bunun karşılığında beni bir ömür boyu beslemelisin” demiş. Hoca da bu şartı kabul etmiş.

Eşek iz sürerek, kardeşi ile birlikte yaşayan tilkinin inine varmış. Onları tuzağa düşürmek için de geceyi beklemiş. Tilkiler uyuyunca, inlerinin önüne ölmüş gibi yatmış. Sabah kapılarının önünde ölmüş bir eşek gören tilkiler, “Kısmetimiz ayağımıza geldi” diye çok sevinmişler. Eşeği yemek için sürükleyerek içeri taşımak istemişler. Hocanın kemerini getiren tilki onun bir ucunu eşeğin boynuna, diğer ucunu da kendi boynuna bağlayarak sürümeye çalışmış. Fakat birden ayağa fırlayan eşek, dört nala koşup tilkiyi de arkasından sürükleyerek köye getirmiş ve hocaya teslim etmiş. Buna çok seven hoca, tilkinin diri diri derisini yüzüp tuzlamış.

Derisiz kalan tilki, büyük acılar içinde ve binbir zorlukla inine dönebilmiş. Onu çok uzaktan gören kardeşi, “Galiba hoca kardeşime kırmızı bir kürk armağan etmiş” diye düşünmüş. Yanına gelip gerçeği öğrenince de dikkatsizliği için kardeşine çok kızıp, onu ateşte kızartarak yemiş.

İşte böyle... Masal bu ya... Düşenin dostu olmaz, bir tekme de kardeşi vururmuş.

İLETİ DİZİNİ

1- D51. Her şeyin bir bedeli vardır.

“Eşek hocaya, kendisini ömür boyu beslerse tilkidən kemerini geri alabileceğini söyler.”

2- A51. Kurnazlıkla kazanç sağlamak isteyen, daha kurnaz birisinin oyununa gelip, zararlı çıkabilir.

“Eşek, tilkiyi aldatarak yakalar, hoca da onun derisini yüzer.”

3- C182. Düşenin dostu olmaz, kardeşi bile ona bir tekme vurabilir.
“Derisiz kalan tilkiyi, kardeşi kızartıp yer.”

73- ÜNLÜ BEY

Tunceli-Ovacık-Çat Köyü

Veli Morkaya

65

Çiftçi

Annesinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, uzak diyarların birisinde, oğlu ile birlikte yoksul ve yaşlı bir adam yaşamış. Bunların geçimlerini sağladıkları küçük bir tarlaları ile bu tarlada

da birkaç tane meyve ağacı yine birkaç tane asma varmış. Elde ettikleriyle karınlarını zor doyuruyorlarmış.

Bir gün bu yoksul adam ölmüş, tarla da oğluna kalmış, ama bu tarla giderek öyle verimsizleşmiş ki, ağaçlar meyve vermez, asmalar üzüm tutmaz olmuş. Böyle olunca da oğlan satmak için pazara ürün götüremiyormuş. Ne yapacağını düşünürken, tarlasına giren bir tilki görmüş ve onu yakalayarak, öldürmek istemiş. Tilki dile gelerek, “Eğer beni öldürmezsen sana yardım ederim, ikimiz kardeş oluruz” demiş. Oğlan da onu öldürmemiş. Tilki gerçekten de sözünü tutmuş ve oğlanın her işini görmeye başlamış. Gelirlerinin karınlarını doyurmadığını görünce de oğlana, burada bize hayır yok, gurbete gidip çalışalım, demiş. Oğlan da bunu kabul edince, yollara düşüp yedi gün, yedi gece giderek sonunda bir çöle gelmişler. Tilki, “Burada yatıp biraz uyuyalım” demiş. Sabah uyandıklarında başlarının üstünde yükselen muhteşem bir saray görmüşler. Oğlanın şaşkınlıktan neredeyse dili tutulayazmış, ama tilki pek şaşırılmış gibi görünmüyormuş. Çünkü, bu tilki aslında Ünlü Bey adında ermiş bir insanmış ve istediği yaratığın kılığına girebiliyormuş. Amacı insan-

ları sınamakmış. Bu sarayı da elbette ki o yaptırmış. İki arkadaş girip bu saraya yerleşmişler. Tilki sarayda da oğlanın her işini yapıyor ve ona çok yardımcı oluyormuş.

Gel zaman git zaman, böyle yaşayıp giderlerken, günlerden bir gün tilki oğlana, “Kardeşim, eve bir kadın gerek, gel seni evlendirelim. Sen bu konuda da hiç düşünme, her şeyi bana bırak. Yakın bir ülkede bir padişahla üç kızı yaşıyor. Ben giderim bu kızlardan birisini sana isterim,” demiş. Oğlanın kabul etmesi üzerine de yola çıkıp, sözünü ettiği padişahın huzuruna çıkarak selam verip, kendini tanıtmış. Gelenekleri de çok iyi bilen Ünlü Bey, oradaki iki kürsüden birisi olan altın kürsüye oturmuş. Çünkü o ülkenin âdetine göre gelen konuk söyleşmeye gelmişse gümüş, kız istemeye gelmişse, altın kürsüye otururmuş. Padişah ona yanlız kürsüye oturduğunu söylemiş. O da padişaha doğru kürsüye oturduğunu söyleyerek, “Allahın emri, peygamberin kavliyle kızınızı istemeye geldim” demiş. Bunu duyan padişah, çok kızarak ona, “Behey kendini bilmez, sen kim oluyorsun da benim kızımı istiyorsun” diye bağırması. Ünlü Bey, her ne kadar kızı kendisi için değil, kardeşi için istediğini söylemişse de padişah onu dinlemedi ve saraydan kovmuş.

Evine dönen Ünlü Bey oğlana olanları anlatıp, “Ama sen hiç üzülme, ben ne yapar yapar o kızı sana alırım” demiş. Sonra da üç tane büyük akbaba çağırarak onlara, “Padişah bugün evinde yemek verecek. Yemekten sonra da artıklar dışarıya atılacak. Gidip bu artıkların üstünde boğuşun. Sizin gürültünüzü duyan kızlar balkona çıkarlar. Onların içlerinden en hafif olanını alıp getirin” demiş. Akbabalar söylenenleri yapıp kızı kaptıkları gibi oğlanın sarayına getirmişler. Bu işin Ünlü Bey tarafından yapıldığını anlayan padişah çok öfkelenerek, ne olursa olsun, kızını geri alacağını söylemiş. Bunu duyan kızların tek erkek kardeşleri de ortaya fırlayıp, “Babacığım

sen hiç üzülmeyen, ben gidip kardeşimi geri getirerek, namusumuzu kurtaracağım” demiş.

Öte yandan Ünlü Bey de arkadaşına, o gün oraya padişahın oğlunun geleceğini o gelince, kendisinin alt kata gidip gizlenmesini, oğlan içeriye girince de onun atını çözüp, oradan uzaklaştırmasını söylemiş. Oğlan söylenenleri yapmış. Ünlü Bey de eline bir topuz alıp kapının arkasına saklanmış. Padişahın oğlu içeri girince, kız kardeşini odanın tam karşısındaki ocakta yemek yaparken görüp çok üzülmüş ve ona, “Vah benim güzel kardeşim, sen bu hallere mi düşecektin, ama sen hiç merak etme ben seni kurtaracağım” demiş. Bu arada kız işaretlerle kardeşine, kapının arkasındaki Ünlü Bey’i anlatmaya çalışmış, ama başaramamış. Tam bu sırada Ünlü Bey de elindeki topuzu oğlanın başına vurmaya istemiş, ama oğlan kaçıp kurtularak olanları padişah babasına anlatmış. Bunun üzerine padişah büyük bir ordu toplayarak, kızını kurtarmaya gitmiş. Buna karşılık Ünlü Bey de bütün hayvanları toplayarak, padişaha karşı savaşa sokmuş. Büyük bir savaş başlamış. Kuşlar topladıkları taşları havadan askerlerin üstüne atıyor, diğer hayvanlar da onları geriye püskürtüyorlarmış. Padişahın ordusu yenilmiş. Gidip olanları padişaha anlatmışlar, ayrıca Ünlü Bey’in, “Daha bu olanlar nedir ki, siz bana sabah kahvaltısı gibi geldiniz. Padişahınıza söyleyin gelecek sefer bana öğle yemeği göndersin” dediğini de söylemişler. Bunları dinleyen padişah, uzun uzun düşünüp büyüklerine danışmış ve Ünlü Bey’le anlaşmaktan başka çıkar yolu olmadığını görmüş. Sonunda Ünlü Bey’e haber gönderip, eğer damat adayı bir insansa onu kabul edeceğini ve eğer gelip kızıyla beraber kendi sarayında yaşarsa, onlara büyük bir düğün yapacağını söylemiş. Eşyalar mücevherlerle yüklü, büyük bir deve katarıyla giden habercilerin, bu haberini karşı taraf büyük bir sevinçle karşılaştı. Ayrıca padişah giymesi için damadına, özel kumaştan yapılmış bir elbise de göndermiş. Elbiseyi

giyen oğlan, daha önce hiç bu kadar güzel bir giysi giymediği için, hep üstüne bakıyormuş. Bunu gören Ünlü Bey onu, “Başını daima dik tut, durmadan orana burana bakıp durma” diye uyarmış.

Yola çıkan Ünlü Bey’le arkadaşı uzun bir yolculuktan sonra padişahın ülkesine varmışlar. Halk bu gelenleri sabırsızlıkla bekliyormuş. Bu arada padişah da damadını çok merak ediyormuş. Damat ise durmadan giysilerine bakıyormuş. Bunu gören padişah Ünlü Bey’e, “Doğrusu damadımın bir insan olduğuna sevindim, ama neden durmadan üstüne baktığını bir türlü anlayamadım” deyince, o da “Elbiseler üstüne büyük geldiği için ondan rahatsız oluyor” demiş. Bunun üzerine terziler çağırılıp, damada kat kat elbiseler diktirilmiş. Sözünde duran padişah da büyük bir düğün yapıp, kızıyla damadını saraya yerleştirmiş. Padişah damadı olan oğlan, hayatından çok memnunmuş. Yiyip içip geziyor, herkese caka satıyormuş. Zamanla da burnu çok büyümüş ve Ünlü Bey’i bile görmez olmuş. Bu duruma çok üzülen Ünlü Bey, bir gün onun odasına girip yatağının üstüne oturmuş ve onunla konuşmak istemiş. Bunu gören oğlan çok sinirlenerek, “Sen nasıl olur da benim odama izin almadan girer yatağıma oturursun” diye bağırarak ve onu odasından kovmuş. Buna çok kızan Ünlü Bey de gidip kendini çamura bulamış ve gelip uzanarak yatağın her tarafını çamurla kirletmiş. Bunu gören oğlan büyük bir öfkeyle onu kolundan tutup dışarıya fırlatmış.

Tüm bu olanlardan sonra Ünlü Bey, “Sen insanlıktan ve kardeşlikten bir şey anlamıyorsun, hiçbir zaman da adam olamazsın. Öyleyse sen eski haline ben de yoluma” demiş ve ortadan kaybolmuş. Onun kaybolmasıyla birlikte, birdenbire dünyası değişen oğlan bir de bakmış ki, yine eski köyü, eski tarlası, eski yoksulluğu...

İLETİ DİZİNİ

1- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

"Oğlanın bayatını bağısladığı tilki, ona her konuda yardımcı olur."

2- C150. Dış görünüşe aldanma ve kimseyi küçümseme.

"Tilki aslında, Ünlü Bey adında ermiş bir kişidir."

3- B7. Yaşam sınavlarla doludur.

"Ünlü Bey, çeşitli olaylar karşısında oğlanı sınar."

4- A100. Kız kardeşin namusu, erkek kardeşlerden sorulur.

"Kaçırılan kızın erkek kardeşi; babacığım sen hiç üzülme, ben gidip kardeşimi getirerek namusumuzu kurtaracağım der."

5- C183. İnsan uzlaşmayı bilmeli, yenemeyeceği bir güçle karşılaş-tığında, onunla anlaşma yoluna gitmelidir.

"Ünlü Bey'i yenemeyeceğini anlayan padişah, onunla anlaşır."

6- B254. İnsan ne oldum delisi olup, geçmişini unutmamalıdır.

"Oğlan padişaha damat olunca, kendisini oraya yükselten eski ar-kadaşını horlamaya başlar."

7- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

"Ünlü Bey'e kötü davranan oğlan, birdenbire kendisini yine eski yoksul dünyasının içinde bulur."

71- NİNE İLE TİLKİ

Diyarbakır-Ergani-Dağarası Köyü

Serdar Demir

50

Çiftçi

Ninesinden

Bir varmış bir yok-muş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, şirin mi şirin bir köyde ihtiyar bir nine yaşarmış. Bu kö-yün dışındaki ormanda da

çok kurnaz bir tilki varmış. Nine tek varlığı olan birkaç keçisini sa-ğıp sütlerini de bir küpe biriktirmiş. Bu küpün yerini öğrenen kur-

naz tilki, her gün belli bir saatte gelip bu sütleri içer gidemiş. Sütünün çalındığını gören nine, eline bir balta alarak pusuya yatmış. Etraf kararınca tilki yine gelip sütü içmek istemiş, ama ihtiyar kadın baltayla tilkinin kuyruğunu koparmış. Tilki, kuyruğunu vermesi için nineye çok yalvarmış. O da “Sütümü getirirsen, kuyruğunu alırsın” demiş.

Süt aramak için yollara düşen tilki dere tepe giderken, yolda bir keçiyi rastlamış ve ondan biraz süt istemiş. Keçi de ona, eğer bana yaprak getirirsen veririm, demiş. Tilki yaprak ararken, meşe budayan bir adam görüp ondan biraz yaprak istemiş. Adam da yumurta getirirsen veririm, demiş. Tilki tavuklara gidip yumurta isteyince, tavuklar da kendisinden darı istemişler. Kan ter içinde kalan tilki, darı ekili bir tarlaya varıp başından geçenleri anlatarak, “Aman tarla kardeş, ne olursun bana biraz darı ver” demiş. Tarla da ondan gübre istemiş. Tilki gübre için ineğe gidince de inek ondan ot istemiş.

Tilki bakmış ki dürüstlikle bu işin olacağı yok, gizlice bir samanlığa girip biraz ot çalmış. Bunu gören samanlığın sahibi, tırpını eline alıp ardından koşmuşsa da yetişememiş. Kuyruğu kurtaracağım derken, neredeyse canından da olacak olan tilki, koşa koşa gidip otu ineğe vererek, ondan gübre almış. Gübreyi alıp tarlaya varmış. Tarladan darı almış. Darıyı tavuklara vermiş. Tavuklardan yumurta almış, yumurtayı adama götürmüştü. Adamdan yaprak almış, yaprağı alıp keçilere götürmüştü. Keçilerden süt almış ve büyük bir sevinçle getirip sütü nineye vermiş. Nine de altınlarla süslediği kuyruğu ona geri vermiş.

Tilki kuyruğuna kavuşmanın sevinciyle, arkadaşlarının yanına varmış. Arkadaşları bu güzel kuyruğa nasıl sahip olduğunu sormuşlar. Kurnaz tilki de onlara, “Kuyruğumu sabaha kadar göldeki suyun içine sarkıttım, sonunda işte böyle oldu” demiş. Bunu duyan tilki-

ler hemen göle koşmuşlar. Su çok soğukmuş. Sabah olduğunda kimi kuyruğundan, kimi ayağından olurken, kimi de canından olmuş.

Ölenlerin varlığına konan kurnaz tilki ise, ömrünün sonuna kadar büyük bir rahatlık içinde yaşamış.

İLETİ DİZİNİ

1- C184. Emeksiz yemeğe konmak isteyenler, bunun bedelini ağır ödeyebilirler.

"İletiyar nine, sütlerini çalan tilkinin kuyruğunu baltayla keser."

2- C180. Her almanın bir vermesi, her şeyin bir bedeli vardır ve doğada her şey birbirine muhtaçtır.

"Tilkinin istekte bulunduğu herkes, karşılığında ondan bir şey isterler."

3- C150. Bir şeyin aslını aramadan dış görünüşe aldanmamalı ve söylenene kanmamalıdır.

"Öteki tilkiler, kurnaz tilkinin söylediği yalana inanırlar."

4- B304. Az tamah çok ziyan verir.

"Kuyruklarını güzelleştirmek isteyen tilkiler bir de canlarından olurlar."

5- B210. Kurnazlıkla ve hileyle mutluluğa ulaşanlar da olabilir.

"Kurnaz tilki, aldatıp ölümlerine neden olduğu öteki tilkilerin mallarına konarak rahat yaşar."

75- ASLAN İLE TİLKİ

*Diyarbakır- Silvan
Fatma Gidiş
53
Ev hanımı
Dedesinden*

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, tilkiler bey iken, günlerden bir gün bir aslan gezmeye çıkmış ve yolda bir tilkiye rastlamış. Tilki ona, "Aslan kardeş, eğer beni arkadaşlığına kabul edersen, düşmanlarına karşı

sana arka çıkarım” demiş. Aslan da bunu kabul etmiş ve birlikte gezmeye devam etmişler. Biraz sonra yorulup bir derenin kıyısına oturmuşlar. Tilki aslana, “Sen çok yoruldun, istersen biraz yatıp uyu. Ben başında nöbet beklerim” demiş. Buna memnun olan aslan uyuyunca, tilki onu iyice bağlamış. Uyanıp da kendisini bağlı bulan aslan tilkiye, “Hey tilki kardeş, hani zor günümde bana yardımcı olacaktın, hani düşmanlarıma karşı arka çıkacaktın. Şimdi bu yaptığın da ne demek oluyor?” demiş.

Bunları duyan tilki cevap bile vermeden, yatıp uyumuş. O sırada oradan geçen bir fareye seslenen aslan, ondan kendisini çözmesini istemiş. Fare de, “Eğer benimle arkadaş olur ve beni düşmanlarıma karşı korursan seni çözerim” demiş. Çaresiz kabul eden aslan, fare kendisini çözer çözmez, hızla oradan uzaklaşmaya başlamış. Fare arkasından, “Hey aslan kardeş, hani arkadaş olacaktık, hani beni düşmanlarıma karşı koruyacaktın, şimdi nereye gidiyorsun?” diye seslenince de aslan, “Tilkinin aslanı bağladığı, farenin de çözdüğü bir yerde yaşamak bana haram olsun” demiş ve hızla orayı terk etmiş.

İLETİ DİZİNİ

1- C178. Herkesin dostluğuna güvenme, çıkara dayanan ilişki dostluk değildir.

“Aslanla dost olmayı başaran tilki, uyuduğu sırada onu bağlar.”

2- A52. Namussuz insanların verdikleri sözleri tutmalarını beklemek boşunadır.

“Aslan tilkiden, verdiği dostluk sözünü tutmasını ister, ama tilki hiç oralı bile olmaz.”

3- C105. Geleceğini, kendisinden çok daha zayıf kimselerin belirlediği liderler başarılı olamazlar. Güçlüleri güçsüzlerin elinde oynayacak eden bir düzende, onurlu bir yaşam sürdürülemez.

“Aslan; tilkinin aslanı bağladığı, farenin de çözdüğü bir yerde yaşamak bana haram olsun der ve oradan ayrılır.”

IV- DEYİMLERİ VE ATASÖZLERİNİ AÇIKLAYAN MASALLAR

76- ÖLÜMSÜZLÜĞÜ ARAYAN ADAM

*Elazığ-Maden
Mehmet Akgül
60
Emekli işçi
Büyüklerinden*

Zamanın birinde, bir köyde bir adam yaşamış. Bu adamın tek derdi ölüm korkusuymuş. Bütün zamanını ölüme çare aramakla geçirirmiş. Her şeyde ölümü gören bu adam, yeşil bir ağaca baksa, bir gün kuruyup öleceğini düşünerek hüznlenirmiş.

Bunun için de her yerde ve her şeyde ölümsüzlüğü arıyormuş. Bu aradığını, köyünde bulamayacağını anlayınca da orayı terk edip yollara düşmüş.

Az gitmiş uz gitmiş, derken yolda bir adama rastlamış. Adam ona nereye gittiğini sorunca o da tüm korkularını anlatıp, ölümsüzlüğü aramaya gittiğini söylemiş. Bu iki yolcu birlikte yollarına devam etmişler. Yol arkadaşı adama, seninle birlikte yolculuk yapacağız, ama sen benim kim olduğumu ve nereye gittiğimi asla sormayacaksın demiş. Birlikte az gitmişler uz gitmişler, sonunda bir köye varmışlar. Yol arkadaşı adamdan ayrılıp başka bir yöne giderek, ona da bir ev gösterip, sen bu evde kal, demiş. Adam arkadaşının gösterdiği evin kapısını çalmış. Ev sahipleri bu tanrı misafirini çok iyi karşılayıp misafir etmişler. Ev sahibinin babası hastaymış, ancak hasta olmasına rağmen o da misafire hürmette kusur etmemiş. Gece olunca adama, hastanın yatak odasında yatak sermişler. Yatan adam çok huzursuzmuş ve bir türlü uyuyamıyormuş, çünkü gece azrailin gelip yanındaki hastanın canını almasından korkuyormuş. Derken, gecenin bir yarısında kapı açılmış ve içeriye nur yüzlü bir adam girmiş, hastanın ruhunu hiç acı vermeden alıp gitmiş. Sabah olunca da yol arkadaşıyla yeni-

den karşılaşıp, yine birlikte yola devam etmişler. Bir hayli yol gittikten sonra da bir başka köye varmışlar. Arkadaşı yine adama kalması için bir ev gösterip, yanından ayrılmış. Adam çaresiz evin kapısını çalmış. Ev sahipleri onun gelişinden hiç memnun olmamışlar ve gönülsüzce içeriye almışlar. Bu evin sahibinin babası da hastaymış. Bu hasta adam bile misafire iyi davranmamış. Gece olunca adama, hastanın odasında yatak serilmiş. Adam yine uyumadan, ya azrail gelir de bu hastanın canını alırsa diye beklemeye başlamış. Derken bir de bakmış ki, gece yarısı kapıdan korkunç görünüşlü birisi girmiş ve büyük azaplar çektirerek hastanın canını alıp gitmiş.

Çok büyük bir korkuya kapılan adam, sabahı beklemeden bu evden kaçmış. Sabah yol arkadaşını görünce gece olanları ona bir bir anlatmış. Arkadaşı da ona, “Senin köşe bucak kaçtığın o azrail benim. Gördüğün ilk adam hayatını iyilik yaparak geçirdi, ben de onun ruhunu hiç acı vermeden aldım. İkinci adam ise hayatını kötülükler yaparak boşuna harcadı. Onun ruhunu da azap çektirerek aldım. Öyleyse sen ölümsüzlük peşinde koşmayı bırak. Sana elli yıl-lık daha ömür bağışlıyorum. Hayatını hangi yolda harcarsan, senin ruhunu da ona göre alacağım” demiş ve ortadan kaybolmuş.

Bunun üzerine adam da artık, ölümden korkmayı bırakıp hayatını en iyi şekilde değerlendirmeye çalışmış...

Anlamış ki, “Korkunun ecele faydası yoktur.”

İLETİ DİZİNİ

1- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Hasta olan ev sahibi, tanrı misafirine çok iyi davranır ve hiç acı çekmeden de ölür.”

2- B201. Kötü insan, ölürken bile acı çeker.

“Konuğu iyi karşılamayan ev sahibi, çok zor can verir.”

3- B105. Korkunun ecele faydası yoktur, önemli olan anlamlı bir yaşam sürebilmektir.

“Adam ölümden korkmayı bırakıp yaşamını en iyi şekilde değerlendirmeye çalışır.”

77- YEDİ DELİLER

*Adana
Ercan İnanç
29
Serbest
Babasından*

Zamanın birinde vaktiyle, anam babamı beşikte tıngır mıngır sallar iken, kendilerine yedi deliler denen bir aile varmış. Bu evde baba, anne ve gelin deliymiş. Yalnız oğul akıllıymış. Ailenin bu durumuna üzülen oğlan, çok düşünüyor ama bir çözüm bulamıyormuş.

Bir gün oğlanın annesi ile karısı evin bahçesinde su biriktirip, içine de bir kayık koyarak binmişler. Sanki büyük bir denizde gezdiklerini sanıyorlarmış. Oğlan, onlara ne yaptıklarını sorunca, dünyayı geziyoruz demişler. Bu duruma çok üzülen oğlan, sonra da babasının yanına çıkmış. Babası da sarı ineğiyle oynuyormuş. Bunların arasında daha fazla kalmaya dayanamayan delikanlı çareyi oradan kaçmakta bulmuş. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, bir de ne görsün, bir kadın evinin önünde duruyor, elindeki çuvalın ağzını açıp güneşe bakıyor, sonra da torbayı doluymuş gibi kaldırıp içeri taşıyormuş. Biraz sonra ağlayarak dışarı çıkıyor ve aynı hareketi tekrarlıyormuş. Bu olanlara bir anlam veremeyen oğlan, kadına ne yaptığını sormuş. Kadın da, “Ah evladım. Evime güneş girmiyor, ben de torbaya güneş doldurup içeri götürüyorum, ama birdenbire kayboluveriyor, işte onun için ağlıyorum” demiş. Bunları dinleyen oğlan başını sallayarak, “Ah anacığım, evine güneşi böyle girdiremezsin, dur ben sana yardım edeyim” demiş ve evin gü-

neşe bakan duvarında bir pencere açmış. Evinin içine güneşin doğduğunu gören kadın, sevincinden ne yapacağını şaşırarak ve “Oğul seni bana Allah gönderdi. Buradan gitme, yanımda kal, dile benden ne dilerse” demiş. Oğlan da ona, “Senden hiçbir şey istemiyorum anacığım, ama kaç gündür bir lokma ekmek yemedim” deyince, kadın hemen bir sofraya hazırlanmış. Yemeğini yiyen oğlan yine yola koyulmuş. Az gitmiş uz gitmiş, derken bir düğün alayı görüp onlara katılmış ve alayın gittiği yere kadar gitmiş. Orada bir tartışma çıkınca, oradakilere bunun nedenini sormuş. Onlar da gelinin boyunun çok uzun olduğunu, kapıdan giremediğini, gelinin acaba ayaklarını mı, yoksa başını mı keselim de içeriye sokalım diye tartıştıklarını söylemişler. Bunu duyan oğlan, hemen tartışanların yanına gidip, bunun aslında çok kolay olduğunu söylemiş ve gelinden başını eğmesini istemiş. Gelin de başını eğip içeri girmiş. Oradaki insanlar, sorunun bu kadar kolay çözüldüğüne şaşırarak ve oğlana, “Seni bize Allah gönderdi, dile bizden ne dilerse” demişler. Oğlan, “Hiçbir şey istemiyorum, yalnız önüme bir sofraya koyun yeter” demiş. Karnını doyuran oğlan, kendisini bırakmak istemeyen bu insanların elinden zorla kurtulup kaçmış.

Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı ay bir güz gitmiş, derken nehir kenarında bağıra bağıra ağlayan iki kişi görmüş. Bunlar bir ana ile kızymış. Ana, “Bu yürek acısına dayanılmaz kızım” diye ağlıyormuş. Oğlan kadına, “Bu ne yürek acısıdır anacığım” diye sormuş. Kadın da, “Sorma oğlum. Eğer kızım padişahın oğluyla evlense, ondan nur topu gibi bir oğlu olsa, o da ırmağa düşüp ölse, bu yürek acısına dayanılır mı?” demiş. Bunu duyan oğlan, “Anacığım, kızın padişahın oğluyla evlendi mi?” diye sorunca, kadın “evlenmedi” demiş. Oğlan bu defa da, “Peki evlenmeyen bu kızının, bir oğlu olup da öldü mü?” demiş. Kadın “Hayır, ölmedi” demiş.

Oğlan da, “Öyleyse ortada bir yürek acısı da yok” deyince, anayla kız birden ayağa kalkıp, “Doğru ya, o zaman yürek acısı olmaz” demişler ve oğlana, “Bizi bu acıdan kurtardın, dile bizden ne dilerse” diye sarılmışlar. Oğlan, “Anacığım, kaç gündür ekmek yemedim, bana bir parça ekmek verseniz yeter” demiş. Kadın hemen oğlana çok güzel bir sofraya hazırlamış. Karnını iyice doyuran oğlan, “Yine en iyisi benim delilerim” diyerek, yola koyulmuş. Dere tepe aşarak köyüne dönmüş. Eve vardığında karısı, annesi ve babası yine aynı şeyleri yapıyorlarmış. Oğlanın geri döndüğünü fark etmemişler bile. Oğlan tekrar, “Yine en iyisi benim delilerim, bu benim kaderim, çekmek zorundayım” diyerek, ömrünün sonuna kadar, onlarla beraber yaşamış...

Hani derler ya, “İnsan kendi derdini en büyük sanırmış.”

İLETİ DİZİNİ

1- **B4.** Sorunlardan kaçmak bir çözüm yolu değildir.

“Aile bireylerinin deli olmasına çok üzülen oğlan, onları bırakıp kaçır.”

2- **B301.** Herkes kendi derdini en büyük sanır, oysa dertsiz kul yoktur.

“Evinden uzaklaşan oğlan çok daha azılı delilerle karşılaşır.”

3- **B106.** Sağlıklı düşünemeyenler, çözümü çok basit olan sorunları, çok karmaşık hale getirebilirler.

“Oğlan, çuvala içeriye güneş ışığı taşımaya kalkan kadının evine, güneşe bakan bir pencere açar.”

4- **B103.** Gelecek konusunda, olmamış olayların olabileceği evhamına kapılarak, yaşanan an karartılmamalıdır.

“Oğlan, hiç olmamış şeylere olacaktı gibi üzülen anayla kıza, bunun yersizliğini anlatır.”

5- B301. İnsan, gezip gördükçe, başkasının dertlerinin yanında kendi sorunlarının hiç de önemli olmadığını anlar.

“Oğlan başkalarını görünce, yine en iyisi benim delilerim der ve yaşamımı onlarla birlikte sürdürür.”

78- HALİK BİLMEZSE MAHLUK BİLİR

Diyarbakır

Ali Bayram

68

Esnaf (otelci)

Babasından

Zamanın birinde, bir ülkenin hasta bir padişahı varmış. Bu padişahın hastalığının ilacı da güzel, parlak bir balıkmış. Ülkedeki herkes bu balığı aramaya koyulmuş. Bu arada, denize açılan padişahın oğlu da bu balığı bulup babasının derdini iyileştirmek istiyormuş.

Sonunda da bu balığı bulmuş. Herkes koşup padişaha müjdeyi vermiş. Padişahın oğlu çok güzel olan bu balığı öldürmeye kıyamamış, yine denize bırakmış. Bunu duyan padişah çok öfkelenerek, “Oğlumu öldürün ve kanlı gömleğini bana getirin” diye emretmiş. Bunu duyan padişahın karısı, oğlunun öldürülmesine razı olmamış ve ona, “Al sana bir küp altın, var git oğul” demiş. Padişahın oğlu, yola çıkıp uzunca bir zaman gittikten sonra, bir ülkeye yerleşmiş. Yanına da bir hizmetkâr almış. Ona bir miktar para vererek alışverişe göndermiş. Alışverişi yapan adam, artan parayı getirip oğlana geri vermiş. Bunu gören padişahın oğlu, sen işime yaramazsın diyerek onu kovmuş. Sonraki aldığı yardımcı da artan parayı getirince onu da kovmuş. Sonunda bir Arap hizmetkâr bulmuş. Çarşıya giden Arap, dönüşte hiç para getirmemiş, çünkü artan parayı yoksullara dağıtmış. Bunu gören oğlan, sen işime yararsın diyerek Arabı yanında alakoymuş.

Günlerden bir gün oğlan Araba, “Gel seninle ava çıkalım, ne yakalarsak hepsini paylaşız” demiş. Yola çıkıp uzun bir yürüyüş-

ten sonra bir eve varmışlar, ev sahibi onları buyur edip içeri almış. Meğer o akşam, bu evi eşkıyalar basacakmış. Bunu bilen ev sahibi ben saklanayım, nasıl olsa evde birileri var, eşkıyalar beni aramazlar diyerek gidip saklanmış. Olacakları bilmeyen padişahın oğlu yatıp derin bir uykuya dalmış, ama Arap uyumamış. Gecenin bir yarısı eşkıyalar kapıya dayanmış. Arap da bu kapıyı aralayıp, kafasını içeriye sokan her eşkıyanın kafasını bir bir uçurmuş. Derken kırk eşkıyadan otuz dokuzunun kellesi üst üste yığılmış, yalnız sonuncu, “Eğer beni öldürmezsen sana kırk çuval altının yerini söylerim” demiş. Arap kabul edince de altınların, şehrin dışındaki mağarada olduğunu söylemiş, ama kellesinden olmaktan da kurtulamamış.

Arap padişahın oğlundan kırk katır istemiş, ne yapacaksın deyince de, “Sen gönder ben yapacağımı bilirim” demiş. Sonra da kırk küp altını kırk katıra yükleyip, oğlana, “Hani her şeyi paylaşacaklık ya, işte al bu altınların yarısı senin” demiş.

Padişahın oğlu bir berber dükkânına gitmiş. Duvarda çok güzel bir kızın resmi asılıymış. Hemen ona âşık olup, bu kızın kimin nesi olduğunu sormuştur. Sorduğu insanlar, “Bu kız bizim kadının kızıdır, şimdiye kadar kiminle evlendiyse, damatların hepsi evlendikleri gece öldüler” demişler. Bunları dinleyen oğlan kadiya varıp, kızıyla evlenmek istediğini söylemiş ve hemen düğün yapılmış.

Gerdek gecesi kız yatıp uyumuş, oğlan da uyumuş ama Arap uyumamış. Bir zaman sonra, uyuyan kızın ağzından çıkan bir yılan, oğlanın boynuna sarılmaya başlarken, Arap hemen fırlayıp yılanı öldürmüş. Bu arada kızla oğlan da uyanmışlar. Arap padişahın oğluna, “Hani her şeyi ikiye bölecektik ya, işte şimdi bu kızı da benim altınlar gibi ikiye bölüp paylaşacağız” demiş ve kılıcını kızın boynuna dayamış. Kız korktuğu için, midesinde kalan yılanın yumurtalarını da kusarak dışarıya atmış ve böylece yilandan tamamen kurtulmuş.

Uzun bir zaman sonra, oğlanın babası olan padişah ölmüş ve annesi oğluna, “Gel tahta otur” diye haber salmış. ●ğlan altınlarla yüklü kırk katırı, kızı, bir de Arabı yanına alıp ülkesine varmış ve tahta oturmuş. Sonra da Arabı çağırarak, “Padişah oldum diye sözümü unutmadım, hâlâ her şeye ortağız, bu tahtın yarısı da senindir” demiş. Arapsa, “Hayır ben hiçbir şey istemiyorum, her şey senin olsun, ben o, senin denizden tutup da öldürmeye kıyamadığın balığım” demiş ve “İyilik yap denize at, halik bilmezse mahluk bilir” dedikten sonra, yine güzel bir balığa dönüşüp denize girerek kaybolmuş...

İLETİ DİZİNİ

- 1- **C106.** Zalim yöneticiler hayatta kalmak ve hükümdarlıklarını sürdürmek için çocuklarını bile öldürebilirler.
“Padişah, oğlunun öldürülmesini emreder.”
- 2- **B403.** Analar çocuklarına karşı, babalardan daha duyarlıdır.
“Oğlanın anası onun öldürülmesine kıyamaz ve bir küp altın verip, onu uzaklara gönderir.”
- 3- **C185.** Yerinde para harcamasını bilmek bir görgü yansımasıdır.
“Padişahın oğlu paranın üstünü getiren uşakları işe almaz, yoksullara dağıtını alır.”
- 4- **C156.** Bilmediğin yerde rahatça yatıp uyuma, herkese karşı dikkatli ol.
“Gittikleri yabancı yerde oğlan yatar uyur, ama Arap uşak uyumayarak, onun canını kurtarır.”
- 5- **A52.** Verilen söze, yapılan anlaşmaya bağlı kalınmalıdır.
“Arap uşak anlaşmaları gereği, her şeyin yarısını oğlanla paylaşır.”
- 6- **C175.** Çevresinde güvenilir ve seçkin dostları olanlar, onların yardımıyla pek çok beladan kurtulurlar.

“Oğlanın evlendiği gece uyumadan bekleyen Arap, onu yilandan kurtarır.”

7- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Oğlana iyilikler yapan Arap uşağı, aslında oğlanın vaktiyle öldürmeye kıyamayıp, denize geri attığı balıktır.”

79- SİHİRLİ YÜZÜK

Ankara-Kızılcahamam

Gökhan Bozdoğan

19

Öğrenci

Arkadaşından

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, deve tellal iken pire berber iken, ülkenin birinde Gerge diye bir şehir, bu şehirde de Ağalar diye bir aile varmış. Günlerden bir gün, bu aileden olan Hasan'ın düğünü başlamış ve yedi gün yedi gece sürmüştü. Çok mutlu olan bu ailenin babası, bir zaman sonra hastalanarak yatağa düşmüştü. Son anlarını yaşadığını anlayan adam, oğlu Hasan'ı yanına çağırarak bir yüzük vermiş ve bu yüzüğü iyi saklamasını, çünkü sihirli olduğunu söyleyerek ölmüştü.

Aradan bir zaman geçtikten sonra Hasan, bir dükkân açmak istemiş, fakat parası yokmuş. Gerge'ye sonradan gelip yerleşen bir Süryani'den borç istemiş. Adam da ona, “Dünyada en değer verdiğin şeyi bana ver, onun karşılığında sana istediğin kadar borç vereyim” demiş. Çaresiz kalan Hasan, babasının kendisine bıraktığı değerli yüzüğü vererek, karşılığında borç para alıp bir dükkân açmış. İşlerini yoluna koyup iyi para kazanmaya başladıktan sonra, gidip yüzüğünü geri almak istemiş, ama onu hırsızların çaldığını öğrenmiş.

Öte yandan bu yüzüğü çalan hırsızlar, bir deniz kenarında çaldıkları malları paylaşırken, aralarında kavga çıkmış ve kargaşada yüzük de denize düşmüştü. Onu bir balık yutmuş, o balığı da bir balıkçı

yakalayarak, satmak üzere pazara getirmiş. Aynı gün de Hasan'ın karısı balık almak için pazara gitmiş ve hangi balığı alacağını düşünürken, yüzüğü yutan balık ona yavaşça, "Beni al, beni al" demiş. Balığın konuştuğunu gören kadın çok şaşırarak hemen onu almış ve eve getirip temizlemek üzere karnını açtığı anda, yüzüğü bulmuş. Kocasına gösterince her ikisi de çok sevinmişler.

Zamanla Hasan'ın karısının bir oğlu olmuş, büyümüş, yürümüş ve göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman içinde de evlenecek çağa gelmiş. Herkes ona Veli Ağa diyormuş. Bu arada ihtiyarlayan Hasan Ağa ile karısı, oğulları Veli'yi evlendirmişler. Aradan çok zaman geçmeden Hasan'ın karısı ölmüş, buna dayanamayarak kendisi de yatağa düşmüş ve ölürken de babasının kendisine bıraktığı o sihirli yüzüğü oğlu Veli'ye vermiş.

Durumu oldukça iyi olan Veli giderek, işlerini daha da büyütmek istemiş ve bir sürü borca girmiş, zamanla da işleri bozulduğu için borçlarını ödeyememiş. Onun canının sıkıldığını gören karısı bunun nedenini sormuş. Önce söylemek istemeyen Veli Ağa, karısının üstelemeleri sonucu, içinde bulunduğu güç durumu ona anlatmak zorunda kalmış. Bunun üzerine karısı da ona, "Babandan kalan uğurlu yüzüğü pamağına tak, belki işlerin düzeler" demiş. Yüzüğü takan Veli'nin işleri gerçekten de düzelmiş. Borçlarını ödeyerek, yeniden Gerge'nin sayılı zenginleri arasına girmiş.

Karı koca mutluluk içinde yaşıyorlarmış. Bir gün kıra çıkmışlar ve eğimli bir yerden geçerlerken, Veli'nin parmağındaki yüzük düşüp yuvarlanmış, gidip bir ağacın dibinde durmuş. Arkasından giden adam, ağacın üstünde bir hazine haritası görmüş. Bu haritada gösterilen hazineyi çıkarıp evine getirmiş. Aradan bir zaman geçince, hazinenin gerçek sahibi gelip onu geri istemiş. Veli Ağa vermeyince de, beddua edip hazineyi yılan ve akrebe dönüştürmüş. Bu yılanlar, o sırada evde bulunan Veli Ağa'nın karısını sokarak öl-

dürmüşler. Böylece Veli Ağa, fazla hırslı olmanın zararlı olduğunu çok acı bir şekilde anlamış ve “Fazla hırs zarar getirir”, “Az tamah çok ziyan verir” sözlerinin doğruluğuna inanmış.

İLETİ DİZİNİ

- 1- **B208.** Helal mal çalınsa bile, döner dolaşır sonunda sahibine geri döner.

“Hasan’ın çalınan sibirli yüzüğü, karısının satın aldığı balığın karından çıkar.”

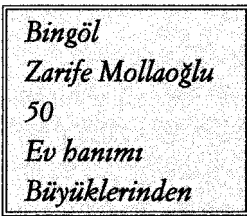
- 2- **C18.** Bir ailenin kutsal sayılan mirasları, babadan oğula geçerek varlığını sürdürür.

“Hasan ölürken, babasından kalan sibirli yüzüğü, oğlu Veli’ye bırakır.”

- 3- **B304.** Başkasının malına göz dikmek ve mal hırsına kapılmak felaket getirir.

“Başkasının hazinesine sahip çıkan Veli’nin karısını, yılanlar sokup öldürür.”

80- NE İDİM NE OLDUM NE OLACAĞIM

Çok uzun yıllar önce, küçük bir ülkede, bir kral karısı ve kızıyla birlikte, mutluluk içinde yaşıyormuş. Günün birinde kral komşu ülkeyle savaşa girince, geride kalan karısı onu, keşişiyle aldatmış. Bunun farkına varan prenses, annesinin ihanetine çok üzülmüş. Durumu babasına söylemekle söylememek konusunda bir türlü karar veremiyormuş. Çünkü söylese babası annesini öldürür diye korkuyormuş. Söylemese de babasının onuruyla oynanmasına razı olamıyormuş.

Keşif prensesin bu ilişkiyi öğrendiğini anlamış ve bundan kraliçeyi de haberdar etmiş. Kral savaştan dönünce, yaptıklarının duyulmasından korkan kadın, kendi yaptıklarını sanki kızı yapmış gibi kocasına anlatmış. Bunun üzerine çok sinirlenen kral avcılarını çağırarak, kızını ormana götürüp öldürmelerini istemiş, ama prensesi çok seven avcılar, onu öldürmeye kıyamayıp serbest bırakmışlar. Sonra da bir geyik vurup, kızın giysilerini onun kanına bulayarak krala göstermişler.

Üzerinde giysisi olmayan prenses, gündüzleri gizlenip geceleri yol alıyormuş. Yine bir gün kız, bir ağacın üstünde otururken, orada koyunlarını otlatan bir çobanın köpeği, onun varlığını hissederek ağacın altına gidip havlamaya başlamış. Başını kaldırıp da ağaçtaki çıplak kıyı gören çoban, hemen kendi giysilerini ona vererek, kıyı evine götürmüş. Prensес başından geçenleri anlatınca, çobanın ağasının hanımı kıyı çok beğenerek, onun oğlula evlenmesini istemiş, fakat kıyı “Çoban beni çıplak gördü, bunun için de yalnız onunla evlenebilirim” demiş. Ağanın karısı prensese hak vermiş ve çobanla prenses evlenmişler.

Aradan yıllar geçmiş ve üç tane oğulları olmuş. Prensес birinci oğluna, “Ne İdim”, ikinci oğluna “Ne Oldum”, üçüncü oğluna da “Ne Olacağım” adlarını koymuş. Bir gün bu çocuklar sokakta oynarlarken, prensesin babası olan kral da askerleriyle oradan geçiyormuş. Yolda önlerine bir engel çıkmış. Bunu nasıl aşacaklarını düşünürlerken, birbirlerini isimleriyle çağıran çocuklar, krala yardıma koşmuşlar. Çocukların adları kralın çok hoşuna gitmiş ve onlara, bu adları kendilerine kimin koyduğunu sormuş. Çocuklar da annelerinin koyduğunu söylemişler. Bunu duyan kral, çocuklara annelerini görmek istediğini söyleyince, oğlanlar da gidip olanları annelerine anlatmışlar. Prensес çocukların tarifinden, bu gelenin ba-

bası olduğunu anlamış ve krala, şu anda evin reisinin evde olmadığını, onu ancak kocası geldiği zaman kabul edebileceğini söylemiş.

Akşam olunca da eşiyle birlikte, kralı evine kabul etmiş. Kız babasının neleri sevdiğini bildiği için, o yemekleri hazırlamış. Kral karşısındakinin, bir zamanlar ölüme gönderdiği kızı olduğunu anlamış ve çocuklarına neden bu isimler koyduğunu sormuş. Prenses de bu soruyu, “Ne idim: Kral kızı idim. Ne oldum: Çoban karısı oldum. Ne olacağım: Belli değil” diye cevaplamış. Sonra da kız, bütün gerçeği ve annesinin ihanetini babasına anlatmış. Kızından af dileyen kral, ülkesine dönünce karısını öldürtmüştü. Artık çok yaşlandığı için tahtını çobana bırakmış. Böylece prenses de sonunda kraliçe olmuş...

Görüldüğü gibi, insan “Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.”

İLETİ DİZİNİ

- 1- **A101.** Eşlerin birbirlerine ihaneti, en çok çocuklarını hırpalalar.
*“Prenses, annesinin savaşa giden padişah babasını, keşişle aldat-
tığını görünce çok üzülür.”*
- 2- **A5.** Etik (ahlaki) değerlerden yoksun insanlar, kendi öz çocuk-
larına bile iftira atabilirler.
“Padişahın hain karısı, kendi öz kızına iftira atar.”
- 3- **C157.** Bir işin aslını anlamadan karar vermemeli, iftira olabileceği
her zaman düşünülmelidir.
“Kral karısına inanıp, kızının öldürülmesini emreder.”
- 4- **A3.** Yapıcı (hayırlı) yalan, yıkıcı doğrudan daha iyidir.
- 5- **B200.** Yaşamda kötülerin yanı sıra iyiler de vardır.
*“Avcılar kızı öldürmezler, ama vurdukları bir geyiğin kanını giy-
silerine sürüp, öldürdüklerini söylerler.”*

6- **A102.** Kadınlar kendi bedenlerine karşı saygılı olmalı ve onu her-
kese göstermemelidirler.

*“Kız ağanın oğluyla değil, kendisini çıplak gördüğü için çobanla ev-
lenir.”*

7- **B254.** İnsanlar gelecekte nelerle karşılaşacaklarını bilemezler.

“Kralın kızı çoban karısı, çoban ise kral olur.”

8- **B202.** İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Prenses kraliçe olurken, kötü kalpli hain annesi öldürülür.”

81- İKİ KARDEŞ

Malatya-Doğanşehir-Koçdere Köyü

Ayşe Mutlu

75

Ev hanımı

Büyüklelerinden

Bir varmış bir yok-
muş, evvel zaman içinde
kalbur saman içinde, de-
veler tellal iken, pireler
berber iken, ben annemin
beşiğini tıngır mıngır sallar

iken, küçük bir köyde iki kardeş yaşarmış.

Evli olan bu kardeşler ayrı evlerde otururlarmış. Büyük kardeş,
kurnazlığı nedeniyle zamanla küçük kardeşinin sırtından zengin ol-
muş. Çok yoksul olan küçük kardeş ise, insanlara karşı son derece
sevecenmiş, ama onun da karısı çok kıskançmış. Kocasının ağabe-
yi zengin olunca onu da kıskanan kadın, hemen kocasını zorlaya-
rak, gidip çalışmasını ve ağabeyi gibi zengin olmasını istemiş. Ka-
rısının zorlamalarına dayanamayan adam, gurbete çıkarak çalışmaya
karar vermiş ve karısıyla ağabeyine veda ederek köyünden ayrılmış.
Ağabeyi onun ardından, “Sen kim, para kazanmak kim” diye alay
ederek gülmüş.

Yola çıkan oğlan az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı

ay bir göz gitmiş ve sonunda eski bir değirmene varmış. Yorulduğu ve hava karardığı için, geceyi bu değirmende geçirmeye karar vermiş. İçeri girip bir k seye uzanmış. Tam uykuya dalacağı sırada, bazı sesler duyarak dinlemeye başlamış. Bir ayı homurdanarak içeri girmiş. Oğlan da hemen oradaki un teknesine saklanmış. Ayıdan sonra bir kurtla bir tilki de değirmene gelmişler ve     konuşmaya başlayarak ortaya da b y k  bir ateş yakmışlar. Sözü önce ayı başlayarak, “Ormandaki büyük ağaçta benim arılarım var. Çok  alışkan olan  u arılar, her gün tenekeler dolusu bal yapıyorlar. Ben de her sabah gidip bir teneke bal yiyorum” demiş. Sonra sözü karışan kurt, “Benim de şu ilerde bir yaylam var. Bu yaylada da yüzlerce koyunu olan k r bir  oban var.  oban k r olduğu için beni göremiyor, ben de her gün beş tane koyun alarak yiyorum” demiş. Sonra da ayıyla kurt, tilkiye dönerek, “Ey tilki kardeş, biz bütün sırlarımızı söyledik. şimdi sıra sende, haydi sen de anlat” demişler. Bunun  zerine tilki de, “Benim şu karşıdaki dağda bir mağaram var. Bu mağarada da çuvallar dolusu altınlarım var. Her gün oraya gidip bu altınlarımı sayıyorum, sonra da onlarla beş taş oynuyorum” demiş. Bu arada un teknesine gizlenen oğlan, bunların konuşmalarının hepsini duymuş. Onlar gittikten sonra sevinç içinde yatıp uyumuş. Sabah olunca da erkenden kalkarak, ormandaki sözü edilen büyük ağacın yanına gitmiş. Ağacın altında oturan ayı keyifle mırıldanarak bal yiyormuş. Oğlan elindeki silahla ayıyı ayağından yaralamış. Çok canı yanan ve korkan ayı, “ah ayağım ah” diyerek, arkasına bile bakmadan kaçmış. Oğlan oradan on teneke bal alarak, kurdun tarif ettiği yaylaya gitmiş. Tam o sırada kurt da k r çobanın koyunlarını  alıyor muş. Oğlan onu da ayağından vurmuş. Canı çok yanan kurt arkasına bile bakmadan kaçmış. K r  oban, her gün başına bela olan bu hırsız kurdu yakaladığı için, ödül olarak oğlana yüz tane koyun ver-

miş. Koyunları da yanına alan oğlan, doğruca tilkinin tarif ettiği mağaraya gitmiş. O sırada tilki de altınlarını sayıyormuş. Tüfeğiyle nişan alıp ayağından vurmuş. Çok canı yanan tilki bağıra bağıra oradan kaçmış. Oğlan da içeri girip mağaradaki tüm altınları çuvalalara doldurarak oradan uzaklaşmış. Artık zengin olan oğlan köyüne dönüp, karısıyla birlikte mutluluk içinde yaşamaya başlamış.

Kıskanç ve para düşkünü olan büyük kardeş, küçük kardeşinin böylesine zengin olduğunu görünce, onu çok kıskanarak nasıl zengin olduğunu sormuş. O da bütün olup bitenleri başından sonuna kadar ayrıntılarıyla ağabeyine anlatmış. Bunları dinleyen büyük kardeş hemen hazırlanıp o değirmene gitmeye ve daha çok zengin olmaya karar vererek yola çıkmış. Kardeşi onları yaraladığını, bunun kendisi için tehlike yaratabileceğini söylediyse de sözünü dinletememiş.

Yola çıkan büyük kardeş az gitmiş uz gitmiş, altı ay bir güz gitmiş, sonunda kardeşinin sözünü ettiği mağaraya varmış ve un teknesine girip saklanmış. Biraz sonra değirmene, bağıra bağıra ağlayan bir ayı, bir kurt ve tilki girmiş. Önce tilki ayıya, “Ayı kardeş niçin ağlıyorsun?” demiş. O da, “Hiç sorma tilki kardeş, bir sabah bal yerken, adamın birisi ateş edip ayağımdan yaraladı, ben de canımı buraya zor attım, acımdan ve öfkemden ne yapacağımı bilemiyorum” demiş. Ayrıca bütün ballarını da götürdüğünü söylemiş. Sonra da tilkiye, “Peki sen niçin ağlıyorsun ya?” diye sormuş. O da, “Hiç sorma ayı kardeş. Ben mağaramda altınlarımı sayarken birisi gelip ateş ederek, ayağımdan yaraladı, bütün altınlarımı da alıp kaçtı” demiş. Ayıyla tilki bu kez de kurda niçin ağladığını sormuşlar. Kurt da, “Hiç sormayın kardeşlerim. Bir gün yaylada koyun çalarken, adamın birisi ayağıma ateş etti ben de değirmene kaçtım” demiş. Bunun üze-

rine, içlerinden en kurnazları olan tilki, “Bakın geçen gün biz burada oturup konuşurken, birisi bizi dinlemiş olacak. Fazla uzağa gitmiş olamaz. Gelin hep birlikte değirmeni arayalım belki de burada gizleniyordur” demiş ve değirmenin her tarafını iyice arayıp, un teknesinde bulunan adamı bulup çıkarmışlar. En güçlüleri olan ayı, tek eliyle onu teknedен çıkararak ortaya fırlatmış. Adam her ne kadar onlara, “Beni öldürmeyin, sizi vuran ve mallarınızı çalan ben değilim, kardeşimdir” dediyse de inandıramamış. “Artık sen bizi bir daha kandıramazsın” demişler ve ona saldırmışlar. Tilki adamın gözünü çıkarmış, kurtla ayı da ayaklarıyla kollarını yemişler.

Para peşinde koşan, kötü kalpli ve hırslı büyük kardeşin yaşamı böylesine kötü sonuçlanırken, daha akıllı ve iyi kalpli olan küçük kardeş, karısıyla birlikte ömrünün kalanını mutluluk içinde geçirmiş ve “Az tamah çok ziyan veriyor” diye düşünmüş.

İLETİ DİZİNİ

1- C156. Çok iyi insanlar dikkat etmezlerse, en yakınları olan kardeşleri ve eşleri tarafından bile kullanılabilirler.

“Küçük kardeşin sırtından ağabeyi zengin olurken, kıskanç karısı da onu gurbete çalışmaya gönderir.”

2- B51. Bazan, hiç umulmadık bir zamanda şans insanın yüzüne gülebilir.

“Küçük kardeş, hayvanlardan öğrendiği sırlar sayesinde zengin olur.”

3- B100. Kıskançlık ve hırs sonunda insanın yaşamını yitirmesine neden olur.

“Kıskanç büyük kardeş, hırsının bedelini yaşamıyla öder.”

4- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Kötü kalpli büyük kardeş ölürken, iyi olan küçük kardeş zengin olur ve karısıyla birlikte mutlu yaşar.”

82- KISKANÇLIK

Bitlis

A. Ahmet Demir

21

Öğrenci

Dedesinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pirlere berber iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken, bundan yıllarca önce köyün birinde, Berivan adında bir kızları olan, çok mutlu bir aile yaşarmış. Gel zaman git zaman,

bu evin hanımı ölmüş ve böylece ailenin mutluluğuna gölge düşmüş. Öksüz kalan Berivan'ın babası, bir başka kadınla evlenmiş. Bu kadının da Berivan yaşlarında bir kızı varmış. Üvey ana kötü kalpli bir kadın olduğu için, evin bütün işlerini Berivan'a yüklemiş. Karada kışta her işi yapmak, hayvanları otlatmak, kıza çok ağır geliyormuş. Yine bir gün hayvanları otlatırken, kızın yanına yaklaşan bir inek, onunla konuşmaya başlamış ve bu inekle Berivan'ın dostluğu zamanla ilerlemiş. Bir gün inek kıza, "İstersen sürüyü ben otlatabilirim, senin yorulmana gerek yok" demiş.

O günden sonra büyük ölçüde rahatlayan Berivan, bir gün çeşmenin başında otururken, yanına yaşlı bir dede yaklaşmış onun derdini dinlemiş ve "Gidip, şu ilerdeki dereye yıkan" demiş. Dereye girip yıkanan Berivan, eskisinden bin kat daha fazla, göz kamaştırıcı bir güzelliğe sahip olmuş. Eve döndüğünde, onun bu halini gören üvey anne ve kızı, büyük bir kıskançlık içinde, ona bunun nasıl gerçekleştiğini sormuşlar. O da bütün olanları anlatmış.

Bunun üzerine üvey anne, ertesi günü hayvanları otlatmaya, yanına bol yiyecek koyarak kendi kızını göndermiş. Berivan'ı göremeyen inek çok üzülmüş ve bu kıza hiç yardımcı olmamış. Birkaç gün sonra, yaşlı adam bu kıza da görünüp dereye yıkanmasını söylemiş, ama

ne var ki derede yıkanan kız, çıktığında eskisinden de çirkin olmuş. Ağlayarak eve dönüp, olanları annesine anlatmış.

Aradan bir zaman geçtikten sonra, Berivan'a iyi bir talip çıkmış ve o görkemli bir düğünle evlenip mutlu olmuş. Üvey anne ile kızı ise, kıskançlığın ne kadar kötü bir şey olduğunu görüp, bir daha aynı yanlış yapmamaya karar vermişler ve herkes “ektiğini biçer” demişler...

İLETİ DİZİNİ

1- C17. Annesini yitiren aile mutsuz olur.

“Evin hanımı olan Berivan'ın annesi ölünce, ailenin mutluluğuna gölge düşer.”

2- C7. Üvey anneler çocuklara kötü davranırlar.

“Acımasız üvey anne, Berivan'a çok kötü davranır.”

3- B50. İnsan umutsuzluğa kapılmamalıdır, en güç anlarda bile bir yardım eli uzanabilir.

“İnek, Berivan'ın en yakın dostu ve yardımcısı olur.”

4- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Yaşlı dede Berivan'ı bir kat daha güzelleştirir.”

“Berivan iyi bir evlilik yapar.”

5- B100. Kıskançlık, insana felaket getiren kötü bir duygudur.

“Berivan'ı kıskanan üvey kardeşi bir kat daha çirkinleşir.”

6- B150. Özeleştirii yapmak insanı iyiye götürür.

“Üvey anne ile kızı, kıskançlığın ne denli kötü bir şey olduğunu görüp bir daha aynı yanlış yapmamaya karar verirler.”

83- İHTİYAR BALIKÇI

Manisa-Salihli

Hüseyin Kara

53

Nakliyecî

Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken zamanın birinde, bir köyde iki çocuğu ve karısıyla birlikte ihtiyar bir balıkçı yaşarmış. Çocuklarının biri kız, biri erkekmış. İhtiyar adam günlerini hep nehirde geçirerek, balık tutup evinin geçimini sağlamaya çalışırmış. Karısı da evdeki iki keçiği alıp dağa otlatmaya götürürmüş. Çocuklar ise sokakta yaşatlarıyla oynarlarmış.

Günler böyle geçip giderken ihtiyar balıkçı yine bir gün teknesine binip balığa çıkmış ve farkına varmadan bir hayli uzaklaşmış. Oltasını sulara atan balıkçı, balıkların gelip ona takılmasını bekliyormuş. Bir hayli bekledikten sonra oltanın kıpırdadığını görmüş ve sevinçle çekmiş. Oltanın ucunda altın saçlı, güzeller güzeli bir peri kızı duruyormuş. Bunu gören balıkçı bir an şaşkınlıktan donakalmış. Peri kızı balıkçıya seslenerek, “Benden korkma, sana yardım etmek için oltana takıldım” demiş, ama balıkçı korkudan ne yapacağını şaşırarak, hızla kürekleri çekip oradan uzaklaşmış. Eve gidince karısına bu olanları anlatmış. Karısı sevinçle ona, bunun Allah’ın bir ödülü olduğunu, yarın yine oraya giderek, peri kızını beklemesini söylemiş. Karısının sözünü dinleyen balıkçı ertesi gün yine aynı yere gidip oltasını atmış ve beklemeye başlamış. Bir zaman sonra, ihtiyarın yanına gelen peri kızı, ona ne dilerse yerine getireceğini söylemiş. Adam biraz düşündükten sonra ailemlle birlikte yiyebileceğim güzel bir yemek isterim, demiş. Peri de ona, akşam evine gittiğinde yemeği hazır bulacağını söylemiş. Gerçekten de evine dönen balıkçı, çok zengin bir sofranın başında, karısını ve çocuklarını kendisini bekler bul-

muş. Yemeklerini sevinç içinde yedikten sonra, periden daha başka neler isteyecekleri konusunda konuşmuşlar.

Ertesi sabah yine aynı yere gidip peri kızından bir saray istemiş. Dileğinin olacağını söyleyen peri ortadan kaybolunca da hemen evinin yolunu tutmuş. Evinin yerinde, kralları bile hayran bırakacak güzellikte bir sarayın durduğunu görüp sevinçle içeriye giren balıkçıya karısı, periden daha başka şeyler de istemesini söylemiş. Bunun üzerine ertesi gün ihtiyar, peri kızından köyün efendisi olmayı ve herkese hükmetmeyi istemiş. İşte o zaman, bu adamın başkalarını düşünmeyen, bencil, açgözlü birisi olduğunu anlayan peri kızı, önceki verdiklerini de adamın elinden alıp onu yine eski yoksul hayatına göndermiş, sonra da, “Şimdi dersini aldın mı, senin gibi gözü doymayan, bencil bir insan ancak kötü şeylere layıktır” diyerek, ortadan kaybolmuş.

Bu olanlara çok üzülen ihtiyar balıkçı, kendisini tekneden atarak intihar etmiş ve böylece, bu olay da herkese ders olmuş.

Hani ne demişler, “Aç gözlü insanın gözünü toprak doyurur.”

İLETİ DİZİNİ

- 1- **B51.** Hiç beklenmedik bir anda, şans insanın yüzüne gülebilir.
“Bir gün, ihtiyar balıkçının oltasına, bir peri kızı takılır ve ona dile benden ne dilersen der.”
- 2- **B55.** İnsanlar şanslarını iyi yolda değerlendirmeli ve fazla zorlamalıdır.
“İhtiyar balıkçı, karısının da zorlamalarıyla, her gün peri kızının karşısına yeni isteklerle çıkar.”
- 3- **B304.** Açgözlülük ve hırs, insana zarar veren kötü duygulardır.
“Peri kızı kendisinden, herkese hükmetme gücü isteyen balıkçıyı cezalandırarak, yine eski yoksul yaşamına dönderir, o da buna dayanamamaya intihar eder.”

84- AKILLI İLE DELİ KARDEŞ

Elazığ-Harput-Kurtdere köyü

Nezaket Çimen

38

Ev hanımı

Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben nine-min beşiğini tıngır mıngır sallayan iken, iki oğluyla birlikte

yaşayan, yaşlı bir kadın varmış. Bu oğlanlardan birisi akıllı diğeri ise deliymiş.

Günlerden bir gün köy halkı, kasabaya tuz almaya gidiyorlarmış. Evde tuz kalmadığını gören akıllı oğlan da onlarla beraber gitmek istemiş. Deli oğlan, ben gideceğim diye tutturduysa da akıllı onun gidemeyeceğini söyleyerek, kendisi gitmiş. Buna çok sinirlenen deli oğlan, “Ben sana yapacağımı bilirim” demiş ve gidip ocağa bir kazan su koymuş. Su iyice kaynayınca, “Anne sen çok kirlendin, gel ben seni yıkayayım” diye tutturmuş. Zavallı kadın, “Ben kirli değilim, yıkanmak istemiyorum” demişse de deliye söz geçirememiş. Deli de annesini tuttuğu gibi, kaynayan kazanın içine oturtmuş. Kadın anında haşlanarak ölmüş. Bunu anlamayan deli, annesinin hiç konuşmadığını görünce, “Anneciğim, sen bana darıldın galiba, şimdi ben sana güzel elbiselerini giydiririm, süsler köşeye oturturum” demiş. Sonra da dediklerini yapmış. Kadıncağız haşlanarak öldüğü için, ağzı ve gözleri açılmış. Bunu gören deli, “Annem o kadar mutlu ki, hep gülüyor” diye düşünmüş. Sonra ahırdaki hayvanlarını alıp otlatmaya götürmüş. Dağda bir yaban armudu varmış. Hemen ağaca çıkıp, hem armutları hem de yapraklarını aşağıya indirmiş. Bir taraftan da hayvanlara, “Armutlar benim, yapraklar sizin” diye bağıırıyormuş. Ağaçta bir şey kalmayınca aşağıya inmiş. Hayvanların armutları yediği-

ni görünce, öfkelenip hepsini kesmiş. Yalnız bir teke kalmış. Onu da keseceği sırada, boynuzlarına takılmış iki armut görmüş ve “Bu teke beni düşündüğü için iki armut ayırmış” diyerek, onu kesmekten vazgeçmiş. Bu arada, daha uzak bir çayırda otlayan inek de kesilmekten kurtulmuş. Akşam olunca deli, tekeyle ineği önüne katıp eve getirmiş. O sırada, tuzdan dönen akıllı oğlan da evin kapısı önündeymiş.

Deliye, diğer hayvanların nerede olduğunu sormuş. O “kestim” deyince de, nedenini sormuş. Deli de ona, “Armut ağacına çıkıp, mülükini toplulukunu aşağıya döktüm. Dökerken de mülüğü size, topluluğu bana dedim, ama onlar beni hiç düşünmeyip hepsini yediler, ben de onları kestim, bana armut ayıran tekeyi kesmedim” demiş. Bu olanlara çok üzülen akıllı kardeş, “Olan olmuş artık” diyerek, tuzları içeri taşımış, sonra da anasını ortalarda göremeyince, nerede olduğunu sormuş. Deli oğlan, “Anamızı bir güzel yıkadım, yeni elbiselerini giydirdim, köşeye oturttum, öyle memnun oldu ki sevincinden hep gülüyor, inanmazsan git de bak” demiş. Bunları duyan akıllı, hemen içeri koşmuş ve annesinin kaskatı kesilmiş ölüsünü görünce, ağlayıp dövünmeye başlamış. Onun feryadına gelen komşular, olanları görüp üzölmüşler ve hep birlikte cenazeyi kaldırmışlar.

Bu olaydan sonra akıllı kardeş, hayatlarını yeniden düzenleme gereğı duymuş ve ineğı satarak oradan gitmeye karar vermiş. Bu fikrini deli kardeşine söyleyince o, “Madem beni tuza göndermedin, bu defa ineğı ben satacağım” diye tutturmuş. Akıllı onunla başa çıkamayacağını anlayınca, ineğı satmasına izin vermiş ve en az beş altına satmasını söylemiş. Eğer beş altından aşağıya satarsan, seni gönderir ineğı geri aldırırım diye eklemiştir. Bunları dinleyen deli, ineğı alıp yola çıkmış, ama çok yorulduğu için kasabaya gitmekten vazgeçip ineğı, yolda rastladığı birisine satmaya karar vermiş.

O sırada bir mağara görerek, ineği bu evde oturanlara satayım diye düşünmüş ve mağaranın ağzına yaklaşıp, “İnek satıyorum” diye bağır-mış. Sesi mağarada “inek satıyorum” diye yankılanmış. Bunun üzerine deli, “Kaça alıyorsun?” diye bağır-mış. Bu da mağarada yankılanınca, deli “Beş altına” demiş. Mağaradaki yankı da beş altına deyince, deli birisinin kendisiyle pazarlık yaptığını sanarak, “İneği sana beş altına satıyorum, parasını da bir hafta sonra gelir alırım” demiş ve ineği orada bırakıp köye dönmüş. Kardeşi, ineği sattın mı, parası nerede diye sorunca da, “Beş altına sattım, bir hafta sonra gidip altınları alacağım” demiş. Bunu duyan akıllı, “Eyvah inek de elden gitti” diye düşünmüş. Bir hafta sonra, deliye “Haydi sen gidip ineğin parasını getir, ben de eşyaları toplayayım da buradan gide-lim” demiş. Yola çıkan deli mağaraya varınca, kurtların yediği ineğin kemikleriyle karşılaşmış, ama yine de “Beş altınımı ver” diye bağır-mış. Ses mağarada yankılanınca çok sinirlenen deli, “Hem ineğimi aldın, hem de üstüne beş altın mı istiyorsun?” diyerek öfke-den mağaranın duvarlarını tekmelemiş. Bu sırada duvardan kayan bir taşın arkasından, altınlar dökülmeye başlamış. Bunu gören deli, “Ben sana ineği yalnızca beş altına sattım, fazlasını istemem” diyerek, beş altını alıp eve dönmüş. Olanları akıllı kardeşine anlatıp, daha orada çok altın var, demiş. Bu işin aslını iyice sorup anlayan akıllı, yanlarına torba, heybe alarak, deliyle birlikte o mağaraya gitmiş. Altınları görünce kardeşine, haydi yardım et de bunları torbalara dolduralım, demiş ama deli olmaz, önce sahibine soralım diyerek mağaraya, “Bu altınları bize veriyor musun?” diye bağır-mış. Ses geri yankılanınca da “Tamam veriyor” demiş ve altınları çuvallara doldurup eve dönmüşler.

Eve gelince deli, gidip muhtardan bir ölçek getirerek, altınlarımızı ölçeceğim diye tutturmuş. Akıllı, “Muhtar altınlarımızı görür

ve ortak olmaya kalkar” diye onu engellemek istemişse de başaramamış. Deli dediğini yaparak gidip muhtardan ölçek getirmiş ve altınları ölçmüş. Geri götürürken de ölçeği boş getirdi demesinler diye, akıldan gizli, ölçeğin altına iki tane altın sıkıştırmış ve götürüp vermiş. Muhtar, “Deli oğlan, ölçeğimi boş mu getirdin?” deyince de “Altına bakarsan boş getirmediğimi anlarsın” demiş. Altınları gören muhtarın, şaşkınlıktan gözleri faltaşı gibi açılmış. Hemen delinin arkasından giderek, “Siz altın bulmuşsunuz, ya yarısını bana verirsiniz ya da sizi şikâyet ederim” demiş. Bunu duyan deli akıllıya, “Muhtar bizden ne istiyor?” diye sormuş. O da, “Kardeşim, muhtar bizde altın olduğunu sanıyor, oysa bizim gibi yoksul insanlarda altın ne gezer değil mi?” diye cevap vermiş. Buna çok sinirlenen muhtar, elindeki altınları göstererek, “Yoksa bunlar ne ya?” diye bağırarak, Deli altınları kardeşinden gizli götürdüğü için, sırrını ortaya çıkaran muhtara çok kızarak, elindeki sopayla saldırıp adamı öldürmüştür. Bunu gören akıllı hem çok korkmuş, hem de çok üzölmüş, sonra da muhtarın ölüsünü götürüp bir kuyuya atmış. Aradan bir zaman geçince, köye tahsildar gelmiş ve doğruca muhtarın evine gidip onu aramış, ama bulamamış. Candarmaya haber vermişler. Candarma da muhtarı en son kim gördü, ona ne oldu diye herkesi sorguya çekmiş.

Sıra deliye gelince o, “Muhtarı ben öldürdüm, sonra da bir kuyuya attık” demiş. Akıllı, “Böyle bir şey olmadı, o delidir, ne dediğini bilmiyor” diyerek durumu kurtarmak istemiş. Hemen o gece kuyudan muhtarın ölüsünü çıkarıp başka bir yere gömmüş, yerine de tekeyi keserek kuyuya atmış. Ertesi gün de muhtarı bulamayan candarma çaresiz kalınca deliye, “Haydi git, muhtarı hangi kuyuya attınsa çıkar getir” demiş. Sonra da hep birlikte kuyunun başına gelip, beline bir ip bağlayarak, deliyi aşağıya sarkıtmışlar. Suyun içinde elini dolaştıran delinin eline, tekenin boynuzları gelince, dışardakilere, “Ey ahali, sizin muhtarınız boynuzlu muydu yoksa boynuzsuz

muydu?” diye bağırması. Dışardakiler birbirlerine bakıp gülmüşler. Bu sırada delinin eline tekenin kolları gelmiş. Bu defa da, “Ey ahali sizin muhtar kılı mıydı, yoksa kılısız mıydı?” diye seslenmiş. Dışardakiler delinin bu sözlerine gülerken, o aşağıdan bu sefer de, “Ey ahali sizin muhtar iki ayaklı mıydı yoksa dört ayaklı mıydı?” diye bağırması. Artık sinirlenmeye başlayan köy halkı da, “Ne bulduysan yukarı gönder de iki ayaklı mı yoksa dört ayaklı mı o zaman anlarız” demişler. Delinin ipe bağladığı şeyi yukarı çekince de bunun şişmiş bir teke olduğunu görüp gülmüşler. Yukarı çıkan deli kuyudan muhtarın değil de tekenin ölüsünün çıktığını görünce şaşkınlıkla etrafına bakınıp, “Kuyuya bir taş attım, yedi akıllı toplandı çıkaramadı” demiş.

Daha sonra iki kardeş eşyalarını toplayıp, altınlarıyla birlikte büyük bir şehre göçmüşler ve orada bolluk, zenginlik içinde yaşamışlar.

İLETİ DİZİNİ

1- E3. Ruh hastaları yalnız ve denetimsiz bırakılmamalıdır.

“Akıllı kardeş deli kardeşi evde bırakınca, o da sıcak suyla annesini başlayıp öldürür.”

2- E4. Ruh hastalarının davranışlarının, kendilerine göre açıklanabilir “özel” bir iç-mantığı vardır.

“Deli kardeş, yaptığı her şeye bir açıklama getirir.”

3- C160. İnsan davranışlarını, belirli kalıplara göre çok fazla yargılamak doğru değildir, toplumun yargılarına uymayan ayrık davranışlar da bazan iyi sonuçlar verebilir.

“Deli kardeşin bazı davranışları sonucunda, aile zengin olur.”

4- B262. Akıllı olmayan insanlar sır saklayamazlar ve bundan da zarar görürler.

“Deli kardeş muhtara, altın bulduklarını söyler.”

5- A6. Şantaj yoluyla kazanç elde etmek isteyenler, sonunda yaşamlarını yitirebilirler.

“Altınlara ortak olmak isteyen muhtar, bunu canıyla öder.”

6- C160. Ruh hastalarının davranışlarını kendi mantık değerlerimizle açıklamaya kalkarsak, bir sonuca varamayız.

“Bir deli bir kuyuya taş atar yedi akıllı çıkaramaz.”

“Deli kardeş, kuyuya bir taş attım, yedi akıllı toplandı çıkaramadı der.”

85- ÜÇ KARDEŞ

Balıkesir-Burhaniye-Peliköy

Senem Çetinmeşe

38

Ev hanımı

Ancasının karısından

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir ülkede fakir bir ailenin üç oğlu varmış. Bu evde yoksulluktan dolayı tartışmaların ardı arkası kesilmezmiş. Günün birinde üç kardeş evden ayrılmaya karar vermişler ve hazırlıklarını yapıp yola çıkmışlar.

Bir zaman gittikten sonra bir dağa varmışlar. Burada beyaz renkli pek çok taş varmış. Büyük oğlan bunlara bakıp, “Ah şu taşlar koyun olsa da ben de onlara çoban olsam” demiş ve dileği o anda gerçekleştiği için, büyük kardeş o dağda kalmış. Diğer iki oğlan yolculuklarına devam etmişler. Biraz gittikten sonra, önlerine çıkan çeşmeden su içen iki kardeşten büyük olanı, “Ah şu çeşmeden su yerine rakı aksa, ben de burada bir meyhane açsam” demiş. Bu dilek gerçekleşmiş ve ortanca oğlan da orada kalmış. Küçük oğlan tek başına yolculuğunu sürdürürken, bir köyün yakınında bulunan ormanlara bakıp, “Ah şu ormanlar meyve ağacı olsa da ben de burada bir iş kursam” demiş. Bunun dileği de gerçekleşmiş ve küçük oğ-

lan da oraya yerleşmiş. Aradan uzun bir zaman geçmiş ve her üç kardeş de işlerini ilerletmişler.

Bu üç kardeşin niyetlerini öğrenmek isteyen tanrı, bunları sınamak üzere bir görevli göndermiş. Bu görevli yaralı bir ihtiyar kılgındaymış. İhtiyar üç kardeşi de ziyaret etmiş. Önce büyük oğlan kardeşe gidip, “Çok uzak yoldan geldim, çok da susadım, bana bir bardak ayran verir misin?” demiş. Oğlan da ona, “Parasını ver, ayranı iç” demiş. Bunu duyan ihtiyar, “Allah seni eskisinden beter etsin” diyerek ayrılmış ve o anda orada bulunan her şey yine eski haline dönmüş. İhtiyar sonra meyhane açan oğlana gitmiş ve ona da, “Çok uzak yoldan geldim, bana bir yudum rakı verir misin?” demiş. Ondan da aynı cevabı alınca, yine aynı dilekte bulunmuş ve orada da her şey eski haline dönmüş. Sonunda ihtiyar küçük oğlanın yanına gitmiş. Oğlan, adamı böyle yara içinde görünce, “Senin yaraların iyileşmiyor mu, dermanını aramadın mı?” diye sormuş. İhtiyar da, “Aradım, benim dermanım bu yaralara süreceğim, senin çocuğunun kanıdır. Eğer sen oğlunu kesip fırına koyarsan, ben de onun kanından yaralarım süresem iyileşeceğim” demiş. Oğlan karısıyla konuştuktan sonra, çocuğunu keserek fırına koymuş. Aradan bir zaman geçip de hep birlikte fırını açıp baktıklarında çocuğu kitaplar içinde bir masa başında otururken görmüşler. İhtiyar herkesin şaşkın bakışları içinde küçük oğlana, “Allah seni daha iyi etsin” demiş ve kaybolmuş. İşte böyle, “İyilik yapan iyilik bulur.” Anlayana da bu masal burada bitmiş.

İLETİ DİZİNİ

1- D3. Yoksulluk, bir ailenin dağılmasına neden olabilir.

“Yoksulluk nedeniyle, tartışmaların ardı arkası kesilmeyen ailenin çocukları, evi terk ederler.”

- 2- B51. Hiç beklenmedik bir anda, insanın yüzüne şans gülebilir.
"Kardeşlerin dilekleri gerçekleşir."
- 3- C167. İnsanlar varsıllaşınca, geçmişte çektikleri yoksullukları hiç unutmadan, öteki yoksullara yardımcı olmalıdırlar.
"Yoksul ihtiyara yardımcı olmayan kardeşler, yine eski yoksulluklarına dönerler."
- 4- B202. İyiler iyilik, kötülük kötülük bulur.
"İhtiyara yardım etmeyen oğlanlar eski yoksul yaşamlarına dönerlerken, yardımcı olan küçük oğlan durumunu korur."

86- TUZUN DEĞERİ

Samsun-Kurugöke Köyü
Saffet Erdem
48
İşçi
Büyüklerinden

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, develer tellal iken pireler berber iken, ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallayan iken, bir varmış bir yokmuş, bir kralın yedi oğlu varmış. Kral bunlardan en büyük oğlunu severmiş.

Bir gün oğullarının da kendisini ne kadar sevdiklerini öğrenmek isteyen kral, onları karşısına çağırarak birer birer sormuş. Her biri babalarını ne kadar çok sevdiklerini, en güzel varlıklarla sembolleştirerek anlatmaya çalışmışlar. Kimisi babasını bal kadar sevdiğini, kimi şeker kadar sevdiğini, kimi de dünya kadar sevdiğini söylemiş. Sıra en küçük oğlana gelince, biraz düşünmüş ve babasına duyduğu sevgiyi, "Seni tuz kadar seviyorum" diye belirtmiş. Bunu kendisine hakaret sayan kral, çocuğu sarayından kovmuş. Ağlaya ağlaya yollara düşen oğlan, gide gide sonunda bir ülkeye varmış. Hiç çocuğu olmayan o ülkenin kralı, bu çocuğu evlatlık almış. Gel zaman git zaman kral ölünce, çocuk bu ülkeye kral olmuş.

Bir gün babasının kendisine yaptığı haksızlığı düşünerek, ona bir ders vermek istemiş. Büyük bir ziyafet hazırlayıp, bütün yemekleri de tuzsuz yaptırmış. Sonra da babasına elçiler göndererek onu yemeğe davet etmiş. Komşu kralın bu davetini kabul eden misafir kral bakmış ki, bütün yemekler tatsız. Nedenini sorunca, tuzsuz da ondan demişler. Biraz getirin koyalım deyince de hiç tuzumuz yok demişler. Bu güzel yemekleri tuzsuz oldukları için yiyemeyen kral, tuzun değerini o zaman anlamış.

Bunu gören çocuk da kendisini babasına tanıtarak, “Şimdi neden seni tuz kadar sevdiğimi anladın mı?” demiş. İşin aslını anlayan baba, oğlundan kendisini bağışlamasını istemiş ve birbirlerine sarılmışlar. Onlar ermiş muradına, darısı bu kıssadan hisse alacakların başına...

İLETİ DİZİNİ

- 1- **C186.** Armağan görünürdeki maddi değerine göre değil, içerdiği sembolik iletiye göre değerlendirilmelidir.
“Kral çocuklarının sevgisini, onların kendisine verdiği sözlü armağanlara göre ölçer ve tuz vereni evden kovar.”
- 2- **B5.** Günlük yaşamda hiç önemsemediğimiz küçük ayrıntıları yitirdiğimiz zaman, onların yaşamın güzelliklerini oluşturduğunu anlarız.
“Yemeğine koyacak tuz bulamayan kral, o zaman tuzun insan yaşamında ne denli önemli bir madde olduğunu anlar.”
- 3- **B150.** Özeleştirii yapmak, hatasını anlamak ve özür dilemek insanı yücelten bir davranıştır.
“Kral yaptığı yanlışını anlayarak, oğlundan af diler.”
- 4- **B350.** Bağışlayıcılık yüce bir erdemdir, sevilen insan daha kolay bağışlanır.
“Oğul babayı bağışlar ve birbirlerine sarılıp mutlu yaşarlar.”

87- YARIŞ

Ş. Urfa-Siverek

Ilyas Gezen

40

Çiftçi

Büyüklerinden

Zamanın birinde, Kaf dağı'nın ötesinde, insanların mutluluk içinde yaşadıkları bir ülkede, at yarışlarını çok seven bir padişah varmış. Bu padişah, yerine gelecek olan oğlunu da böyle bir at yarışı sonunda seçmek istemiş, fakat bu yarış farklı bir yarışmış. Çünkü bu yarışta atı birinci olan şehzade değil, en sonda kalan şehzade padişah olacaktı.

Bu kural ülkede herkesi şaşırtmış. Buna itiraz eden vezirler zindanlara atılmışlar. Ülkenin bilge kişileri, düşünmüşler taşınmışlar bu yarış konusunda bir çıkar yol bulamamışlar. “Hem yarış yapılacak, hem de sonda kalan sultan olacak, bu yarış nasıl yapılacaktır?” diyorlarmış. Buna bir çare bulana ödüller verileceği duyurulmuş. Bu haberi duyan herkes, ülkenin dört bir yanından saraya akın etmeye başlamışlar, ama bir çözüm yolu bulamamışlar.

Öte yandan bu ülkede bir ırmağın kıyısında, yemyeşil ovaların masmavi gökyüzüyle birleştiği yerde, çok yoksul bir çoban güzel mi güzel, zeki mi zeki kızıyla birlikte yaşarmış. Çobanın kızı bu haberi duyunca babasına, “Ben bu işin sırrını biliyorum” demiş. Babasıyla kız bir şafak vakti yollara düşüp az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler ve bir akşamüstü saraya varmışlar. Saray görevlileri kızın ne için geldiğini öğrenince, hemen onu alıp huzura çıkarmışlar. Kız, “Padişahım bu işin çözümü çok kolay. Her şehzade kendi atına değil de bir başkasının atına bindirilsin. O zaman herkes kendi sahibi olduğu asıl atını geride bırakmak için, bindiği atı var gücüyle koşturacaktır” demiş. Bunu duyan şehzadelerin hepsi, kızın güzelliğine ve zekâsına hayran kalmışlar ve onunla evlenmek

istediklerini söylemişler. O zaman kız söze karışarak, “Ben ancak padişah olacak şehzade ile evlenirim” demiş. O zaman padişah, “Atı sonda kalan, hem padişah olur hem de bu güzel kıyla evlenip muradına erer” demiş. Yarışın sonunda kız, padişah olan oğlanla evlenmiş. Görüldüğü gibi, “Akıl yaşta değil, baştadır.”

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1- C187. Bazı yarışların kuralları, alışılmışın çok dışında olabilir. Buna hemen karşı çıkmak yerine, ardında yatan asıl nedeni bulup ona göre çözüm üretmek gerekir.

“Yarıшта, en arkada kalan at birinci sayılacaktır, zeki kız bu kuralla uygun bir yarış kazanma yolu bulur.”

2- B260. Zekâ ve yetenek, varsılıktan daha önemlidir, çünkü zekâ ve yetenek insanı varsıllaştırır, ama varsıllık zekâ ve yetenek kandıramaz.

“Yoksul çoban kızı, zekâsı sayesinde padişahla evlenir.”

88- KEZE BACI

*Diyarbakır
Esma Ocak
63
Yazar
Annesinden*

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir varmış bir yokmuş. Allah’tan başka hiç kimse yokmuş. Bir ülkede yaşayan çok kurnaz bir kadının, çok tembel ve çok obur bir kızı varmış. Bu tembelliği yüzünden de bir türlü evlenemeyip, yerde kalmış. (Evde kalmış.)

Günlerden bir gün, bunların mahallesine çok zengin bir pamuk tüccarı taşınmış. Bunu gören kızın annesi, tüccarın evine gidiş-dönüş saatlerinde, kendi evinin damına çıkıp, kı-

zına şöyle seslenmeye başlamış. “Sabahtan öğleye kadar, yatan kı-
zım. Öğleden sonra kalkıp, bir batman atan (bir batman 8 kilodur)
kızım.” Bu sözler, bir gün pamuk tüccarının ilgisini çekmiş ve ya-
rım günde, bir batman pamuk eğiren bu kızın, kendisi için ideal bir
eş olacağını düşünerek gidip kızı anasından istemiş.

Tüccarın kurduğu tuzığa düştüğünü gören kadın, önce usu-
len biraz nazlanıp, sonra da etekleri zil çalarak, kızını gelin etmiş.
Gösterişli bir düğün-dernekle evlenen kız, sabahtan akşama, ak-
şamdan sabaha, tembel tembel yatmaktan ve yemek yemekten baş-
ka bir şey yapmıyormuş. Tüccar ilk günler, daha yeni gelindir diye
karısına hiçbir şey söylememiş. Fakat cicim ayları geçtikten sonra,
“Haydi bakalım hanım, hani sen yarım günde bir batman pamuk
eğiriyordun, eğir de görelim” demiş ve her gün bir batman pamuk
getirip, karısının önüne koymaya başlamış. Kız ise bu pamuklara hiç
dokunmuyor, yine öyle yiyip-içip, tembel tembel yatıyormuş. Ko-
cası ne zaman eğireceğini sorunca da “Biriksinler bakalım, benim
için bir günlük iş, bir ara hemen eğiriveririm, sen hiç merak etme”
diyormuş. Böyle böyle bir oda dolusu pamuk birikmiş. Bu konuda,
karısının kendisini aldattığını anlayan adamın, sonunda sabrı taşmış
ve bir sabah evden çıkarken karısına, “Ya bugün akşama kadar bu
pamukları eğirirsin ya da seni boşarım” demiş. Artık bir kaçış yolu
olmadığını gören kız çok korkmuş ve ağlayarak anasına gidip, du-
rumu anlatmış. Durumun ciddiyetini anlayan anası da çok telaşlanmış
ve “Başka çaremiz yok, hemen avluya pamukları taşıyalım, çıkırgı
kuralım ve sen eğirmeye başla. Hiç durup dinlenmeden, akşama ka-
dar eğirirsen, belki bitirirsin” demiş. Kız, “Ben bütün gün aç du-
ramam” deyip yine ağlamaya başlamış. Anası, ona da bir çare bul-
muş. “Sus ağlama, ben şimdi bir kazan bulamaç pişiririm. Sen hiç
durmadan çıkırgı çevirirken, ben de bulamacı kaşıkla bir, bir omu-

zuna, bir diğ er omuzuna d okerim. Sen de içine hiç ara vermeden, ba ını bir o yana, bir bu yana çevirerek, omuzlarındaki bulamacı yalarsın ve böylece zaman yitirmemi  olursun” demiş. Bunun  zerine kız, pamuğu eğirmeye ba lamı , bir taraftan da ba ını bir sağa, bir sola çevirerek, anasının arkasından, omuzlarına d kt ğu bulamacı yalayıp, karnını doyurmaya  alı ıyormu .

Kızın bu g l n  durumunu gören peri padişahının hasta oğlu, katıla katıla gülmeye ba lamı . Günlerdir boğazı  i en, peri padişahının oğlunun bademicikleri patlamadığı için, bir türlü iyile emiyormu . Kızın durumuna çok fazla gülünce patlamış ve iyile mi . Bunu gören peri padişahı, oğlunun iyileşmesine öyle çok sevinmi  ki hemen kıza gelip, “Sen benim oğlumu güldürerek iyileşmesine yardımcı oldun, ben de sana bir iyilik yapmak isterim, dile benden ne dilerse ” demiş. Bunu duyan kızla anası çok sevinmi ler ve avludaki bütün pamukların eğrilip, iplik olmasını dilemi ler. Peri padişahı, “Bundan kolay ne var?” demiş ve pamuklar bir anda ipliğe d n  m  .

Bunu gören anayla kız, sevinçlerinden oynami lar, hemen iplik yumaklarını kenara dizip, avluyu yıkamı lar. Ak am yaklaşırken ana evine gitmiş. Kızına da, pamukları kendisinin eğirdiğini söylemesini tembih etmiş. Ak am eve dönen tüccar, bütün pamukların eğrildiğini görünce, gözlerine inanamamı . Karısına, “Bir günde bu i i nasıl yaptın?” demiş. Karısı da, “Benim için bunlar i  değil, daha çoğunu bile yaparım” deyip, kasılmı . Buna çok sevinen tüccar, ertesi günü eğirmesi için, yine karısına pamuk getireceğini söylemiş. Bundan çok tela lanan kız, ertesi sabah kocası evden çıkar çıkamaz, hemen anasının evine ko mu  ve bu defa ne yapacaklarını sormuş. Kurnaz kadın, düşünüp taşınarak, bir çare bulmuş ve kıza ne yapması gerektiğini iyice öğretip, onu evine geri göndermiş ve olacakları beklemeye ba lamı .

Akşam olunca adam, pamuklarla eve dönmüş. Yemekten sonra otururken, kız annesinin öğrettiği gibi, daha önceden küçük bir kutuya koyup hazırladığı bir “keze”yi (karafatma böceği) kocası görmeden kutudan çıkarıp, ortaya salıvermiş. Böcek yürümeye başlayınca da böceğe eğilip, yüksek sesle “Kız teyze teyze, kurban, nereye gidiyorsun, geç şöyle otur biraz” demiş. Karısının böceklerle konuştuğunu gören adam şaşırarak, “Sen ne yapıyorsun, kiminle konuşuyorsun öyle, ne teyzesi?” demiş. Kız da böceği göstererek, “Bu benim teyzemdi. Biz ailece böyle çok çalışkanız. Fakat çok çalışmaktan, sonunda işte böyle bir kezeye dönüşüyoruz. Teyzem de çalışmaktan böyle oldu” demiş. Buna inanan ve çok üzülen adam, karısının da çok çalışmaktan kezeye dönüşeceği korkusuyla, “Aman, ben pamukların eğrilmesinden vazgeçtim, sakın sen çok çalışıp da, sonunda bir keze olma karıcığım” demiş.

Böylece, tembel kız da kurnaz anasının verdiği akıl sayesinde, bu işten kurtulmuş ve istediği rahat hayata kavuşmuş. Anasıyla birlikte yemişler, içmişler, muratlarına geçmişler ve adama bakıp, içlerinden kıs kıs gülererek, “Bir adam eşek olursa sırtına binen çok olur” demişler.

İLETİ DİZİNİ

1- C21. Tembel ve niteliksiz kızlar evde kalırlar.

“Obur ve tembel kız, koca bulamayıp evde kalır.”

2- B210. Kurnaz ve yalancı insanlar, gerçeği tam tersine çevirip, başkalarının sırtından geçinebilirler.

“Kurnaz kadın, tembel kızını çok çalışkan gösterip, bir tüccarla evlendirir.”

“Tembel kız, kurnaz anasının oyunlarıyla kocasını aldatır ve rahat bir yaşama kavuşur.”

3- A1. Yalan mutlaka ortaya çıkar, “yalancının mumu yatsıya kadar yanar.”

“Kızın tembelliğini gören adam, onu hoşamaya kalkar.”

4 B50. İnsan yaşamda hiç umutsuzluğa kapılmamalıdır, en beklenmedik anda bir kurtarıcı çıkabilir.

“Peri padişahı kıza yardımcı olur.”

89- AYŞE KIZ İLE FATMA KIZ

*Isparta
Selahattin Sağdaş
70
Elektrikçi
Büyüklüklerinden*

Bir varmış bir yokmuş. Deve tellal iken pire berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, iki komşu aile varmış. Bu ailelerin birer de kızları varmış. Birinin adı Ayşe, ötekininki ise Fatma’yımış. Fatmalar Ayşeleri hiç çekemezlermiş. Ayşeler yoksul, ama iyi kalpli insanlarmış. Yoksulluklarına bir çare bulmak isteyen Ayşe evden ayrıлып yollara düşmüş. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepede düz gitmiş derken bir armut ağacına rastlamış. Ağaç Ayşe’ye nereye gittiğini sorunca o da çalışmaya demiş. Bunun üzerine ağaç, “Şu dallarımı budayıp toprağıma çapala, bir gün olur armudumu yersin” demiş. Kız da söyleneni yapıp yine yoluna devam etmiş.

Az gitmiş uz gitmiş her yanı yıkık dökük bir çeşmeye rastlamış. Çeşme de ona, “Beni temizle tamir et, gün gelir soğuk suyumdan içersin” deyince, Ayşe onun söylediğini de yapmış ve yine yürüyüp gitmiş. Derken, her tarafı küllerle kaplı bir fırın görmüş ve isteği üzerine onu da temizlemiş. Bundan sonra yolu üzerine çıkan bakımsız bir kuzuyla, hasta bir ata da yardım ettikten sonra, çok yorulan Ayşe kız bir ağacın altında uyuyakalmış. Bir zaman sonra, bir at kişnesiyle uyanmış ki bir de ne görsün, daha önce yardım ettiği at ga-

yet sağlıklı bir halde ve sırtında da altın dolu bir heybeyle karşısında durmuyor mu?.. Kız şaşkınlıkla ona bakarken at, “Hani sen bana yardım etmiştin ya, ben de şimdi seni evine gütüreceğim, haydi bin sırtıma” demiş. Ata binen Ayşe sevinç içinde evin yolunu tutmuş.

Derken birden çok üşümeye başladığı bir anda, elinde sıcakık bir kazak tutan kuzu karşısına çıkmış ve ona “Ayşe kız sen bana yardım ettin, ben de sana yünlerimden bir kazak yaptım, al giy de üşüme” demiş. Kazağı giyen kız biraz sonra da çok acıktığını hissettiği bir sırada, etrafa nefis çörek kokuları saçan fırınla karşılaşmış. Fırın da ona, “Sen bana yardım etmiştin, al şimdi istediğin kadar çöreklerimden ye” demiş. Ayşe sevinçle biraz fazla çörek yiyince, bu kez de çok susamış. Tam o anda daha önce temizleyip onardığı çeşme, ona buz gibi suyundan ikram etmiş. Mutluluk içinde yoluna devam eden Ayşe bu kez de dibinde bir sepet armut duran armut ağacına rastlamış. Ağaç ona, “Sen bana yardım etmiştin, şimdi de ben sana armutlarımdan armağan veriyorum, al bu sepeti evine götür” demiş. Sonunda Ayşe evine ulaşmış. Onun geldiğini gören çil horoz, “Ayşe kız geliyooooor, bir ata binmiş geliyooooor, üürüüü... Atın heybesi de altınla dolu üürüüüü” diye bağırmaya başlamış. Bunu duyan annesi çok sevinmiş ve koşup kızını kucaklamış.

Bu olanları gören kıskanç komşuları ise, “Ne olacak onun yaptığını benim kızım da yapar” diyerek hemen Fatma’yı yola çıkarmış. Az giden uz giden Fatma da yolda armut ağacına rastlamış. Ağaç, “Fatma kız beni budar mısın?” deyince de, “Hadi ordan, ben bir evin bir kızıyım, elimi sıcak sudan soğuk suya sokmam, işim yok da sana mı bakacağım?” demiş ve söylenerek oradan uzaklaşmış. Giderken de Ayşe’nin geçtiği yollardan geçerek, karşısına çıkan her şeyi bu sözlerle azarlamış. En sonunda atı da tersleyip ağacın altında uyuyakalmış.

Biraz sonra da atın kişnemesiyle uyanmış. At ona, “Hadi Fatma kız, sen bana bakmadın, ama ben yine de seni evine götüreceğim, bin sırtıma” demiş. Meğer atın sırtındaki heybe bu sefer çiyenlerle doluymuş. Ata binen kız yola çıkmış. Çıkmış çıkmasına ama biraz sonra üşümeye başlamış. Karşısına çıkan kuzu, “Üşü Fatma kız üşü, sen bana yardım etmediğin için ben de sana kazak vermiyorum” demiş. Öfkeyle yol alan kız biraz sonra da acıkmış, ama karşısına çıkan fırın bir tane bile çörek vermeyeceğini söylemiş. Daha ilerdeki çeşme de susayan kıza suyundan vermemiş. Kız aç susuz perişan bir halde giderken, dibinde bir sepet dolusu armut duran ağaca rastlamış ve hemen uzanıp onu almak istemiş. İstemesiyle de ağacın, sepeti kızın başından aşağıya boşaltması bir olmuş. Bunun üzerine daha çok üzülen kız sonunda evine ulaşmış. Onu gören horoz, “Fatma kız geliyoooo, atın üstünde geliyoooo, üürüüü, atın heybesi de yılanlarla çiyenlerle dolu üürüüü...” diye bağırmaya başlamış. Bunu duyan annesi koşup Fatma’yı kucaklamış ve heybesini boşaltmış, boşaltmasıyla da ortaya dağılan yılanların çiyenlerin ana kızı sokup öldürmeleri bir olmuş.

İşte böyle, “Emeksiz yemek olmaz.”

Öte yandan ise iyi kalpli, yardımsever Ayşe ile annesi ömürlüğünün geri kalanını mutluluk içinde sürdürmüşler. Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine...

İLETİ DİZİNİ

1- B100. Kıskançlık kötü bir huydur ve insana zarar verir.

“Fatma’nın ailesi, Ayşe’nin ailesini kıskanırlar ve başlarına iş açarlar.”

2- D50. Yoksul ailelerin çocukları çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmalıdırlar.

“Yoksul evin kızı Ayşe, çalışmak için uzaklara gider.”

3- C180. Her almanın bir vermesi vardır, emeksiz yemek olmaz.

“Ayşe’nin karşılaştığı her varlık, ondan karşılığını ödemek üzere yardım isterler ve zamanı gelince de borçlarını öderler.”

4- B202. İyiler iyilik, kötüler kötülük bulur.

“Ayşe ile annesi zengin ve mutlu olurlarken, Fatma ile annesini yılanlar sokup öldürür.”

90- ESİL İLE YESİL

*Niğde-Aksaray
Ramazan Mutlu
40
Banka müfettişi
Ninesinden*

Zamanın birinde, yoksul bir köyde, yaşlı annesiyle birlikte yaşayan Ali adında bir çocuk varmış. Babası genç yaşta öldüğünden, köylüler onu Yetim Ali diye çağırırmış.

Yetim Ali’yle annesi, köyde onun bunun hizmetinde boğaz tokluğuna çalışırlarmış. Yoksullukları yetmezmiş gibi, insanlar Ali’yle annesini hor görür, adam yerine koymazlarmış. Büyüdükçe bu duruma daha zor katlanan Ali, akşam karanlığı basınca evlerinin mahzenine iner, orada saatlerce oturur, bu yoksulluktan kurtulmanın mutlaka bir çaresi olmalı diye düşünürmüş. Bir akşam yine mahzende oturmuş kara kara düşünürken, bir köşedeki dedesinden kalma sandık gözüne ilişmiş. Can sıkıntısından sandığı açıp karıştırmış. Sandığın içi kitap doluymuş. Ali’nin dedesi dünyayı gezmiş. Mısır’a kadar gidip orada öğrenim görmüş âlim bir adammış.

Ali kalın el yazması kitaplardan birini karıştırırken, içinden sararmış bir kâğıt parçası düşmüş. Yerden alıp kâğıtta yazılanları heceleye heceleye okumuş. “Esil Yesil Lef” yazıyormuş. Ali bunları söyler söylemez karanlık mahzenin içinde iki cin ortaya çıkıvermiş. Zavallı Ali’nin dili tutulmuş. Cinlerden biri ak, diğeri karaymış.

Önce ak cin konuşmuş, “Ey insanoglu, ben iyi bir cinim. Adımı Esil, ancak sen Yesil’i de birlikte çağırdın. O kötü bir cindir. Birimizi seç. Birimiz gitsin, diğeri kalsın. İkimiz aynı insanın hizmetinde olamayız.” Kara cin de, “Benim adım Yesil. Evet, ikinizden birini seçmen gerekiyor. Yap seçimini” demiş.

Ali korkusu biraz geçince, “Ben ve annem çok yoksuluz. Yoksulluktan bizi hangimiz kurtarabilirsiniz” diye sormuş. Esil, “Ben sana dürüst ve başarılı bir insan olmanın yollarını öğretebilirim. Ama çok çalışman gerekir. Bunun kolay olacağını sanma” demiş.

Ali bir an düşünüp hemen kararını vermiş. “Benim artık dayanacak gücüm kalmadı. Bir an evvel bu durumdan kurtulmak istiyorum. Yesil kalsın” demiş. Demesiyle birlikte Esil adlı cin gözden kaybolmuş. Yesil gök gürlemesini andıran bir kahkaha atarak, “Aferin” demiş. “Doğru bir seçim yaptın. Şimdi dileğini gerçekleştirmen için sana yol göstereceğim. Dikkatle dinle. ‘Alaza Yalaza Zulem’ bu sihirli sözü söylediğin anda, istediğin bir hayvana dönüşeceksin. Annen bu hayvanı kasabadaki pazara götürüp satacak. Ancak yuları alıcıya vermeyecek. Köye dönünce yukarı tutup bu sihirli sözü tekrarlayacak. Sen de yeniden eski haline döneceksin. Böylece çok para kazanacaksınız. Yalnız, sakın sihirli sözü unutmayın ve yuları alıcıya vermeyin.”

Cin bunları söyledikten sonra gözden kaybolmuş. Ali hemen koşup olanları annesine anlatmış. Cahil kadın, kolay yoldan para kazanacaklarını duyunca çok sevinmiş. İlk denemeyi ertesi gün yapmışlar. “Alaza Yalaza Zulem” diyen Ali, gösterişli bir ata dönüşmüş. Annesi de yularından tuttuğu gibi, atı pazar yerine götürüp satmış. Köye dönünce yanına getirdiği yuları tutup sihirli sözü söylemiş. Birkaç saat sonra Ali dönüp gelmiş. O günden sonra Ali’yle annesinin hayatları değişmiş. Güzel bir eve taşınmışlar. Pahalı giysiler almışlar. Sofralarında kuş sütü eksikmiş.

Yetim Ali'yle annesinin böyle ansızın zengin olmaları, köyde herkesin dikkatini çeker olmuş. Paranın nereden geldiğini kimse anlayamıyormuş. Yaşlı bir tüccar, “Bu işte bir bit yeniği var” diyerek Ali'yle annesini izlemeye başlamış. Bir süre izledikten ve olanları gördükten sonra, işin sırrını anlamış. Bir sonraki pazarda kadının getirdiği öküzü yüksek bir fiyat vererek satın almış. Ancak yuları almakta ısrar etmiş. “Bacım ben yaşlı bir adamım. Bu hayvanı yularsız zaptedemem. Evime varır varmaz yuları sana gönderirim” demiş. Ali'nin annesi, “Nasıl olsa işin sırrını bilmez” diye düşünerek, öküzü yularıyla birlikte adama vermiş. Yaşlı tüccar pazar yerinden çıkar çıkmaz, yuları öküzün boynundan çıkarıp hemen oracıkta yakmış. Böylelikle, tekrar insan olma olanağı kalmayan Ali, ömrünün kalan kısmını bir öküz olarak geçirmiş.

Hani derler ya, “Ava giden avlanır, insan kazdığı kuyuya kendisi düşer” miş.

İLETİ DİZİNİ

1- C167. Yoksul insanlar hor görülmemelidir.

“Yetim Ali'yle annesi yoksul oldukları için, öteki insanlar tarafından hor görülürler.”

2- B50. İnsan umutsuzluğa kapılmamalıdır. En umulmadık zamanda bir kurtarıcı çıkabilir.

“Ali'nin karşısına iki cin çıkıp, ona yardımcı olacaklarını söylerler.”

3- A6. Kısa yoldan başkalarını aldatarak zengin olmaya kalkmak, sonunda insanı felakete sürükleyebilir.

4- B201. Kötüler kötülük bulur.

“İnsanları aldatarak zengin olmaya kalkan Ali, sonunda bir öküz olarak yaşamak zorunda kalır.”

SONUÇ

Görüldüğü gibi gelenekler iletileri oluşturuyor, iletiler de gelenekleri pekiştiriyor. Öyleyse masallar gelenekler doğrultusunda geliyor. Bununla birlikte arada bir gelenekleri zorlayan, ayrıkse iletiler de çıkıyor. Belki de bir bakıma bu iletiler aracılığıyla toplumun, geçersizleşmiş geleneklerden vazgeçmesi gerektiği doğrultusunda bir gönderme yapılıyor, bir sosyal denetim oluşturulmak isteniyor da olabilir.

Bu konuda Bascom şöyle diyor: “Halk anlatılarının bazı formları, yalnızca kurumları onaylamak, haklı kılmaktan çok, sosyal baskı uygulama ve sosyal baskı düzenleme araçları olarak önemlidirler. Bu nokta, Raum’un Chaga eğitimi etüdünde açıkça ortaya çıkıyorsa da bunun, eğitimin işlevinden ayırt edilmesi gerekir, çünkü bu yalnızca yetişkinlik hayatı boyunca devam eden bir şey değil, fakat alışık oldukları toplumsal kurallara aykırı davranmaya teşebbüs edenlere karşı kullanılan bir şeydir. Böyle bir durum ortaya çıktığında, hoşnutsuzluğu belirtmek için, göndermeli (imalı) bir şarkı, bir atasözü, bilmece veya bir halk masalı kullanılabilir.”^(*)

Bu araştırmada, üstünde çalışılan masallardaki ortak iletiler sayısal çoğunluklarına göre değerlendirildiğinde, görüldüğü gibi insanlara

(*) Bascom, age, s.346.

her şeyden önce kötülüğün cezasız kalmayacağını, iyilerin ve haklıların bir gün mutlaka kazanacaklarını söylüyor.

Bu iletiler insanı hep savunmada olmaya çağırıyor ve yaşamın uğraşlarla dolu, çetin bir yoldan oluştuğu konusuna dikkat çekiyor, ama bu yolun sonunda da kurtuluş vaat ediliyor.

Bir olayı, bir konuyu iyice araştırdıktan sonra karar verilmesi gerektiği de önemli bir uyarı.

Özeleştirii yapmak, sabırlı, kararlı, tutarlı olmak, kıskanç olmamak, şantaj yapmamak, kaba gücü zekâ ve sağduyuyla yenmek, bağışlayıcı olmak, dış görünüşe aldanmamak, büyük sözü dinlemek, kolayca ulaşıverilen yaşam için temel gereksinim maddelerinin değerini bilmek (çünkü, onları çok zor elde edenler de var), her yüze gülmeni dost sanmamak, ama bu arada kimseyi de küçümsememek, evlilik gibi önemli konularda iyice anlayıp dinlemeden karar vermemek gibi, son derece önemli uyarılar da öteki ortak iletileri oluşturuyorlar.

Bu iletilerde de görüldüğü gibi, masallar ürünü oldukları toplumların sosyo-kültürel aynalarıdır. Onlarda bir toplumun tüm geleneklerini, göreneklerini, ekonomik yapısını, üretim-tüketim ilişkilerini, etik değer yargılarını bulabiliriz, ama masallar bunları doğrudan değil de çoğu zaman bazı sembollerle anlatırlar. Önemli olan, gerçek yaşamla masal olayları arasındaki koşutluğu kurabilmek ve onların üstündeki giz perdesini kaldırabilmektir. O perdenin altında ileti yüklü, büyü, olağanüstü, olağanüstü olduğu kadar da gerçek bir dünyanın durduğunu görürüz.

Bu noktada şöyle bir soru akla gelebilir. Mademki yaşamın kendisinde yer alıyorlar, öyleyse bu gerçeklere bir de masallarda yer vermeye ve onları yeniden bulup çıkarmaya ne gerek var? Gerek var çünkü, masal imbiğinden geçerek, yeniden yaratılan bu kahramanlar

ve olaylar aracılığıyla, topluma gerekli iletilerin verilmesi amaçlanmaktadır. Nasıl ki, yaşamın gerçeği ile sanatın gerçeği aynı değilse ve sanatta yer alan gerçeğin artık başka bir işlevi, iletisi, başka bir boyutu varsa masallarda yer alan gerçekler de aynı bağlamda düşünülmesi ve bu boyuttan bakılarak, halk eğitimindeki işlevleri göz ardı edilmemelidir.

Öyleyse bir kere daha söylemek gerekir ki, masallar ve iletileri tüm bir halkın yaşam deneyimlerinden, yaşam macerasından damıtılmış, geçmişini değerlendiren, güne ışık tutan, geleceği yönlendiren altın damlalarıdır. Bu altın iletiler iyi değerlendirilmelidir.

Öte yandan bu çalışmanın ikinci önemli boyutunu oluşturan, masalların dil-anlatım özellikleri, dil öğretimine ve gelişimine katkıları bölümünde görüldüğü gibi, bir insanın anadilinin tadına varmasını masallardan daha iyi hangi edebiyat ürünü sağlayabilir? Anadilinin inceliklerini, konuşma dilinin bütün özelliklerini kendisinde toplayan masallardan daha güzel, daha doğru ne öğretebilir.

Çocuğa dinleme, okuma, konuşma, yazma edimleri kazandırmakta masalların motivasyonu yadsınamaz. İnkilemleri, pekiştirme sıfatlarını, tezdik-sürerlik ve yaklaşma fiillerini, ses taklidi sözcükleri, deyimleri, atasözlerini, duaları, bedduaları, bu birbirinden güzel renkli, inceliklerle yüklü halk dili söylemlerini anlatım biçimlerinde barındıran masallar, bireyci yalnızca anadilinin tadını vermekle kalmaz; sanatçıların, yazarların gelecekte o dili geliştirip edebi-sanatsal ürünler vermelerine de katkıda bulunur.

Sonuç olarak, bu araştırmada saptanarak sınıflandırılan söz değerleri ile 517 ileti, ülkemizin eğitimcilerine, toplumbilimcilerine, psikologlarına, yazarlarına, sanatçılarına, halkbilimcilerine yeni ve özgün bir kaynak oluşturacak demektir ki, zaten araştırmanın temel hedeflerinden birisi de budur.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, Sait Faik, *Seçme Hikâyeler*, MEB Yay., İst. 1972
- Aiskhylos, *Agamemnon*, Çev. A. Cevat Emre, TDK Yay., Ank. 1980
- Akalın, L. Sami, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, Varlık Yay., İst. 1970
- Akarsu, Bedia, *Wilhelm von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı*, Remzi Kitabevi, İst. 1984
- Akçın, Faik, “Dede ve Nenelerimizin Ağzından Masallar: Üç Kuzu ile Kurt”, *TFA*, C.VII, s.160. Kasım 1962
- Akşit, Bahattin, *Köy Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme*, Turhan Kitabevi, Ank. 1985
- Aksan, Doğan, *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yay., Ank. 1990
- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I Atasözleri Sözlüğü*, Genişletilmiş 5. Baskı, İnkılap Kitabevi, İst. 1989
- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II Deyimler Sözlüğü*, Genişletilmiş 1. Baskı, İnkılap Kitabevi, İst. 1989
- Akural, Sabri, *Turcic Culture Continuity and Change*, Indiana University Turkish Studies: 6, Bloomington-Indiana 1987
- Alangu, Tahir, *Türkiye Folkloru El Kitabı*, Adam Yay., İst. 1983
- *Ana Britannica*, “Masal” mad. C.15, İst. 1989
- Attar, Handan, *Okulda Öğretmeyi Geliştirmek*, Maltepe Askeri Lisesi Komutanlığı Araştırma ve Rehber Yay., İzmir, 1987

- Avcı, A. Haydar, *Halkbilimi Konuları ve Araştırma Yöntemleri*, Berhem Yay., Ank. 1992
- Azadovski, Mark, *Sibirya'da Bir Masal Anası*, Çev. İlhan Başgöz, KB Yay., Ank. 1992
- Başgöz, İlhan, *Folklor Yazıları*, Adam Yay., İst. 1986
- Başgöz, İlhan, *Türk Bilmeceleri*, 2 Cilt, KB Yay., Ank. 1993
- Bascom, William, "Four Functions of Folklore", *Journal of American Folklore*, Vol.67, 1954
- Baykurt, Fakir, *Dünya Güzeli – Masallar*, Oberhausen 1985
- Baykurt, Fakir, *Saka Kuşları – Masallar*, Oberhausen 1985
- Boratav, Pertev Naili, *Folklor ve Edebiyat*, Arkadaş Yay., İst. 1939
- Boratav, Pertev Naili, *Az Gittik Uz Gittik*, Bilgi Yay., Ank. 1969
- Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yay., İst. 1969
- Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yay., İst. 1973
- Buckley, *Mitolojiden Masallar*, Çev. Orhan Petek, Sosyal Yay., İst. 1985
- Campbbell, Joseph, *İlkel Mitoloji Tanrının Maskeleri*, Çev. Kudret Emiroğlu, İmge Yay., Ank. 1992
- Campbell, Joseph, *Yaratıcı Mitoloji Tanrının Maskeleri*, Çev. Kudret Emiroğlu, İmge Yay., Ank. 1994
- Charrier, Ch – R. Ozouf, *Yaşanmış Pedagoji*, Çev. Nejat Yüzbaşıoğulları, MEB Yay., Ank. 1972
- *Cumhuriyet Kitap*, "Bir Masal Hırsızı ve Sözcük Satıcısı: İsaibel Allende", S.64, 18 Mayıs 1994
- Çelikkol, Nermin, *Annemin Masalları*, Özal Mat., İst. 1986
- Çokek, Hüseyin, "Bir Konya Masalı: Uyusun da Güllere Boyansın", *TFA*, C.V, S.107, Haziran 1958
- Çotuksöken, Yusuf, *Atasözlerimiz*, Varlık Yay., İst. 1988

- Çotuksöken, Yusuf, *Deyimlerimiz*, Varlık Yay., İst. 1988
- Dodd, E.F., *Homeros'tan Öyküler*, Çev. Sevim Raşa, May Yay., İst. 1982
- Doğan, Mehmet H., *Yazıdan Bakmak*, Adam Yay., İst. 1993
- Dökmen, Üstün, *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yay., İst. 1994
- Enginün, İnci, “Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili*, S.400, Nisan 1985
- Eppert, Franz, *Klein Deutsche Prosa*, Ernst Klett Verlag, Stuttgart 1970
- Er, Tülay, *Kemal Tabir'in Altı Romanının Halkbilimsel Açıdan Değerlendirilmesi*, Feryal Mat., Ank. 1986
- Er, Tülay, *Türk Halk Kültürünün Bazı Sözlü Ürünlerine Yansıyan Kadın-Erkek İlişkileri*, Sistem Ofset, Ank. 1989
- Ergenç, İclal, “Yurt Dışındaki Türk Çocuklarının Anadili Sorunu”, *Dilbilim Araştırmaları*, Hitit Yay., Ank. 1993
- Evliyaoğlu, Sait - Şerif Baykurt, *Türk Halkbilimi*, Ofset Reprodüksiyon Mat., Ank. 1987
- Eyüboğlu, İsmet Zeki, *Anadolu İnançları Anadolu Mitolojisi İnanç Söylence Bağlantısı*, Geçit Kitabevi Yay., İst. 1987
- Firengiz, Mustafa, “Türkçe Eğitim ve Öğretiminde Önemli Dört İlke”, *Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986*, Ank. Üniv. Eğit. Bil. Fak. Yay., Ank. 1988
- Gayton, A.H., “Perspectives in Folklore”, *Journal of American Folklore*, Vol.64, 1951
- Goldstein, Kenneth S., *Sabada Folklor Derleme Metodları*, Çev. Ahmet E. Uysal, KTB Yay., Ank. 1983
- Günay, Umay, *Elazığ Masalları*, Atatürk Üniv. Yay., Erzurum, 1975

- Günay, Umay, “Çocuk Eğitimi ve Masallar”, *Divan*, S.8, Haziran 1979
- Güney, Eflatun Cem, *Folklor ve Eğitim*, MEB Yay., İst. 1966
- Güney, Eflatun Cem, *Masallar*, KB Yay., Ank. 1992
- Gürkan, Tanju, “Çocuğun Dil Gelişim ve Eğitiminde Ailenin Rolü”, Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı, 1-3 Ekim 1986, Ank. Üniv. Eğt. Bil. Fak. Yay., Ank. 1988
- Harris, Marvin, *Yamyamlar ve Krallar Kültürlerin Kökenleri*, Çev. M. Fatih Gümüüş, İmge Yay., Ank. 1994
- Hassan, Ümit, *Eski Türk Toplumuna Üzerine İncelemeler*, Kaynak Yay., İst. 1985
- Hatiboğlu, Vecihe, *Türkçenin Sözdizimi*, DTCE Yay., 2. baskı, Ank. 1982
- Helimoğlu Yavuz, Muhsine, *Kim Uyur Kim Uyanık*, Utku Yay., Ank. 1992
- Helimoğlu Yavuz, Muhsine, *Diyarbakır Efsaneleri*, 2. baskı, Dörük Yay., Ank. 1993
- Homans, George, *İnsan Grubu*, Çev. Oğuz Onaran, Baskın Oran, Ünsal Oskay, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Yay., Ank. 1971
- Jacquin, Guy, *Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri*, Çev. Mehmet Toprak, Remzi Kitabevi, İst. 1969
- Kanat, H. Fikret, *Pedagoji Tarihi*, MEB Yay., İst. 1963
- Kantarcıoğlu, Selçuk, *Eğitimde Masalın Yeri*, MEB Yay., İst. 1963
- Karaalioğlu, Seyit Kemal, *Edebiyat Terimleri Kılavuzu*, İnkılap ve Aka Basımevi, İst. 1975
- Kavcar, Cahit, *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim 1908-1923*, 2. baskı, İnönü Üniv. Eğt. Fak. Yay., Malatya 1988
- Kayaoğlu, Gündoğ, *Folklor ve Etnoğrafya Araştırmaları 1985*, Anadolu Sanat Yay., İst. 1985

- Ketene, Cengiz, *Kerkük Halk Edebiyatından Seçmeler*, KB Yay., Ank. 1990
- Kunos, Ignacz, *Türk Masalları*, Çev. Gani Yener, Sosyal Yay., İst. 1987
- Kuram, “Masal-Mit Dosyası”, S.6, Eylül 1994
- K.D., *Türk Masalları*, Yeni Yazıya Aktaran İbrahim Aslanoğlu, Anadolu Sanat Yay., İst. 1991
- Mardrus, *Binbir Gece Masalları*, 16 Cilt, Çev. Alim Şerif Onaran, Afa Yay., İst. 1992-1993
- Marriott, Alice - Carol K. Rachlin, *Kızılderili Mitolojisi*, Çev. Ünsal Özünlü, İmge Yay., Ank. 1994
- Mehmet Ali - Hilmiye Ekrem, *Tepegöz Dobruca Masalları*, Kriterion Kitabevi, Bükreş 1985
- Meydan Larousse, “Masal” mad., C.8, İst. 1979
- *Milliyet Sanat*, “Değişen Çocuklar ve Günümüzde Çocuk Edebiyatı”, S.310, Nisan 1993
- Morgan, Clifford T., *Psikolojiye Giriş – 7. Bölüm Dil ve İletişim*, 10. baskı, Çev. Giray Uraz, Ank. 1993
- Mutluay, Rauf, *105 Soruda Halk Edebiyatı*, Sabah Yay., İst. 1990
- Oğuzkan, A. Ferhan, *Çocuk Edebiyatı*, Emel Mat., Ank. 1983
- Okyanus, “Masal” mad., C.6, İst. 1983
- Özdemir, Hasan, “Yaşlıların Öldürülmesiyle İlgili Türkçe Halk Anlatıları”, IV. Milletlerarası Türkiye Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, II. Cilt, Halk Edebiyatı, KB Yay., Ank. 1992
- Propp, Vladimir, *Masalın Biçimbilimi*, Çev. Mehmet Rifat - Sema Rifat, Bilim Felsefe Sanat Yay., İst. 1985
- Sakaoğlu, Saim, *Gümüşhane Masalları Metin Toplama ve Tablil*, Atatürk Üniv. Yay., Ank. 1973
- Sakaoğlu, Saim, *Kıbrıs Türk Masalları*, KTB Yay., Ank. 1986

- Sarıyüce, Hasan Latif, “Halk Kaynağından: Ders Veren Türk Masalları, Fabllar”, TFA, C.XVIII, S.359, Haziran 1979
- Schein, Edgar, *Örgütsel Psikoloji*, Çev. Aylin Sağtör, Şan Öz-Alp, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay., Ank. 1976
- Seyidoğlu, Bilge, *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar Metinler ve Açıklamalar*, Atatürk Üniv. Yay., Ank. 1975
- Spies, Otto, *Türk Halk Masalları*, Çev. Behçet Gönül, Eminönü Halkevi Yay., İst. 1941
- Spies, Otto, *Türkische Maerchen*, Eugen Diederichs Verlag, Köln 1986
- Sural, Mahmut, “Konya Metelleri (Masalları) Nakert ile Cömert”, TFA, C.IX. S.184, Kasım 1964
- Şcedrin, Saltıkov, *Büyükklere Masallar*, Çev. Mazlum Beyhan, Sosyal Yay., İst. 1984
- Taner, Nuri, *Masal Araştırmaları – Folktale Studies 1*, Art-San Yay., İst. 1988
- Tezel, Naki, *Türk Masalları*, 2 Cilt, KB Yay., Ank. 1992
- Thompson, Stith, *Motif Index of Folk Literature*, 6 Cilt, Indiana 1955
- Tuğlacı, Pars, *Türkiye’de Kadın / Women in Turkey*, Cem Yay., İst. 1985
- *Türk Ansiklopedisi*, “Masal” mad. C.23, Ank. 1976
- Ulusoy, Hamdi, “Tarsus’tan Bir Eğitim Masalı: Padişah ile Bezirci ve Oğlu”, TFA, C.XVI, S.308, Mart 1975
- Unutmaz, İrfan - Nuray Mestçi, “Tanrıların Karışık Aşkaları”, *Tempo*, S.28, 7-13 Temmuz 1991
- Uyguner, Muzaffer, *Yaşar Kemal-Yaşamı-Sanatı-Yapıtlarından Seçmeler*, Bilgi Yay., Ank. 1993
- Varlık, “Masallar, Söylenceler ve Çağdaş Edebiyatımız”, S.1001, Şubat 1991

- *Yansıma*, Çocuk Eğitimi ve Edebiyatı, "Günümüz Türk Hikâyeleri ve Masalları", S.43, 44, 45, Temmuz, Ağustos, Eylül 1975
- Yaşar Kemal, *Ağrıdaki Efsanesi*, Toros Yay., İst. 1990
- Yaşar Kemal, *Yer Demir Gök Bakır*, Toros Yay., İst. 1992
- Yaşar Kemal, *Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor-Alain Bosquet'in Yaşar Kemal'le Konuşmaları*, Toros Yay., İst. 1993
- Yıldır, Erol. "Masallar ve Çizgi Roman", *Töre*, S.13, Ocak 1984
- Zeyrek, Deniz, "An Analysis of the Textual Pattern of the Turkish Folktale", Hacettepe Üniv. 1990 (Yayınlanmamış doktora tezi)
- Zeyrek, Deniz, *Eylemlerle Anlatılar, Dilbilim Araştırmaları*, Hitit Yay., Ank. 1993